

2008

Strategie ochrany krajinného rázu kraje Vysočina

C: OBLASTI A MÍSTA

Roman Bukáček, Pavlína Bukáčková,
Martin Culek, Petr Matějka, Jiří Chroust,
Josef Rusňák

STUDIO B&M

19.9.2008

C.OBLASTI A MÍSTA

3 Vymezení oblastí krajinného rázu

Řešené území zahrnuje prostor Českomoravské vrchoviny, kde byly vymezeny na základě identifikace základních znaků krajiny oblasti krajinného rázu ve smyslu ustanovení jmenovaných zákonů pro účely jednotné a řízené ochrany krajinného rázu na území kraje a jako územě analytický podklad pro zásady územního rozvoje kraje Vysočina.

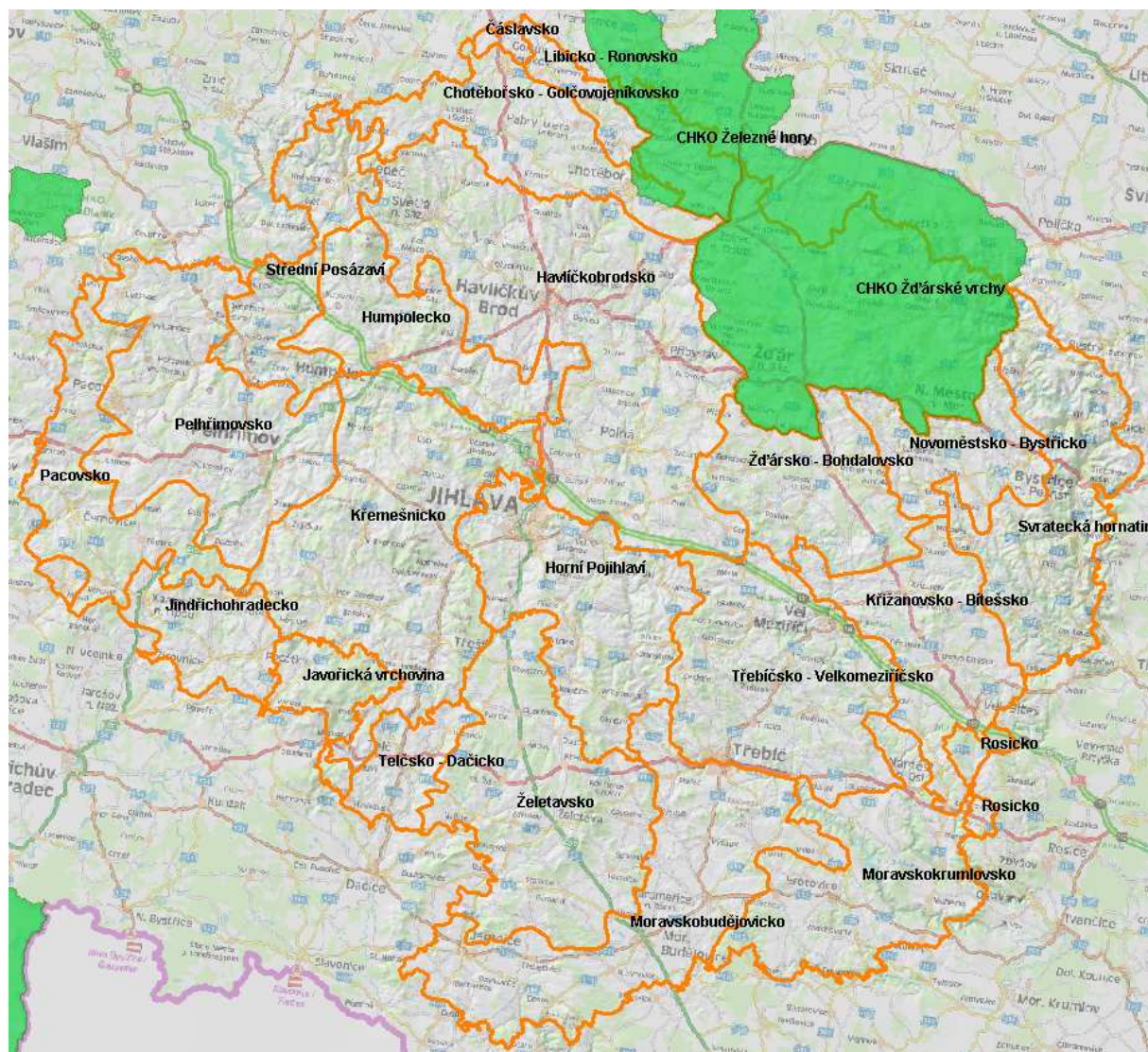

Fig. 1 Vymezení oblastí krajinného rázu kraje Vysočina (území CHKO spadá pod správu dané oblasti a není v předkládané studii řešeno)

- **CZ0610-OB001 Havlíčkovobrodsko** - zemědělská intenzivně obdělávaná krajina zarovnaných povrchů podřízená výrazné přírodní ose řeky Sázavy s drobnými údolími, překvapivě malebnými prostory a s mnoha sídly venkovského typu dochovanými v původní urbanistické struktuře.
- **CZ0610-OB002 Horní Pojhlaví** - výrazně utvářená krajina zarovnaných povrchů rozřezána Jihlavou a jejími přítoky, s intimními partiemi zaříznutých údolí s říčními terasami, prostor vnitřních Sudet, komponovaná krajina Brtnicka.
- **CZ0610-OB003 Želetavsko** – kulturní krajina zarovnaných povrchů s nevýraznými kopci a návršími s monotónní skladbou intenzivně obdělávaných scelených ploch půdních bloků orné ostře hraničící s lesními porosty hospodářských smrčín na vyvýšených a méně přístupných místech s četnými drobnými sídly venkovského typu.

- **CZ0610-OB004 Křemešnicko** - vrchovinný prostor vyvýšené krajiny s četnými výškově odlišnými vrcholy vytvářejícími z některých pruhledů specifické dominanty (Čeřínek, Křemešník, Špičák) a lesními komplexy, s četnými dochovanými fragmenty původní krajinné struktury před zcelováním polních honů se samotami tvořícími typickou rozptýlenou zástavbu.
- **CZ0610-OB005 Pelhřimovsko** - Pelhřimovsko zaujímá západní část kraje Vysočina a zahrnuje zemědělskou členitou krajinu s menšími hospodářskými lesy vymezenou vzdálenými převážně zalesněnými horizonty navazujících vrchovin rozčleněnou sníženinami četných drobných údolí.
- **CZ0610-OB006 Humpolecko** - leží v západní části kraje Vysočina, tvoří přechodový prostor mezi několika krajinnými typy. Přírodní podmínky jsou obecně podobné podmínkám přírodní oblasti Křemešnicko, od které se Humpolecko liší o něco nižšími nadmořskými výškami a také okrajovou polohou nad Posázavím. Má tedy mírně teplejší a sušší klima s větší účastí druhů nižších poloh v biotě; prakticky zde chybějí rašeliniště.
- **CZ0610-OB007 Žďársko – Bohdalovsko** - oblast umístěná v severovýchodní části Vysočiny zasahující do CHKO Žďárské vrchy utvářená rozsáhlou Veselskou sníženinou s četnými rybníky a rybníčními soustavami, mokřady v zemědělské krajině s typickými dominantami barokních kostelů a drobnými avšak významně se uplatňujícími hřbety Arnoleckých hor.
- **CZ0610-OB008 Novoměstsko - Bystřicko** - oblast v severovýchodní části kraje Vysočina reprezentující centrální typickou část Horácka vyznačující se především zemědělskou krajinou se zalesněnými návršími se středem ve výrazné sníženině v okolí Nového Města n. Mor.
- **CZ0610-OB009 Křižanovsko - Bítešsko** - Oblast zahrnující sníženiny často vyplněné rybníky v okolí Křižanova a Velké Bíteše utvářená především Křižanovskou pahorkatinou.
- **CZ0610-OB010 Třebíčsko - Velkomeziříčsko** – specifické území utvářené pestrou mozaikou kulturní krajiny, jejíž uspořádání a členění je podřízeno výskytu syenitových balvanů a skalních výchozů. Syenit je též používaným stavebním materiálem odlišujícím region od ostatních částí Vysočiny.
- **CZ0610-OB011 Moravskobudějovicko** – prostor otevřené zemědělské krajiny intenzivně obdělávané typické rozsáhlými půdními bloky vyznačující se převahou orné a drobnými lesy s borovicemi, duby a akáty.
- **CZ0610-OB012 Telčsko - Dačicko** – ahrnuje odlesněný prostor zemědělské krajiny s drobnými lesy situované do rozsáhlé kotliny protáhlého tvaru v severo-j jižním směru v jejíž hlavní ose jsou umístěna města vysoké historické hodnoty sledující historickou obchodní trasu Slavonice – Dačice – Telč s četnými venkovskými sídly tvořenými bohatými zemědělskými dvory uspořádanými podél silnice (často s širokou návší) a typickými dominantami starých kostelních věží vymezený zalesněnými kopci Javořické vrchoviny a vyvýšenými lesnatými okrajovými partiemi Brtnické vrchoviny.
- **CZ0610-OB013 Javořická vrchovina** - převážně zalesněný vrchovinný prostor s přimknutými venkovskými sídly horského charakteru v okrajích s četnými rašeliništi a rybníky, mohutný lesní komplex smrkových porostů.
- **CZ0610-OB014 Jindřichohradecko** – severní výběžek Jindřichohradecka s typickými rybníky a jihočeskou architekturou zasahující do kraje Vysočina, kde se jihočeský fenomén prolíná do vnitrozemí.
- **CZ0610-OB015 Pacovsko** - vrchovinný prostor vyvýšené krajiny na Z hranici kraje obepínající ze Z a J prostor Pelhřimovska s četnými výškově odlišnými vrcholy vytvářejícími z některých

průhledů specifické dominanty (Strážičtě) a mozaikou krajiny lesů, polí, luk a pastvin s drobnými venkovskými sídly.

- **CZ0610-OB016 Střední Posázaví** – výrazně modelovaný údolní prostor zaříznutého toku řeky Sázavy s výrazně uspořádanými prvky podél údolní osy typický prolínáním středočeského vlivu s vlivem Vysočiny.
- **CZ0610-OB017 Chotěbořsko - Golčovoženíkovsko** – prostor ovlivněný východočeským regionem zaujímající plošší krajinu protáhlého tvaru s lesy a výrazně zorněnými plochami mezi Chotěbořem a Golčovým Jeníkovem.
- **CZ0610-OB018 Libicko - Ronovsko** – prostor položený podél opukového útvaru, která je zde využívána i jako stavební materiál, s osovou orientací ve směru Dlouhé meze, sledující osu historické obchodní cesty (Libická cesta) se specifickými prostory vyznačujícími se přírodním charakterem položenými podél řeky Doubravy.
- **CZ0610-OB019 Svratecká hornatina** – pestrý a ojedinělý prostor utvářený hornatým reliéfem v osové orientaci podél hluboce zaříznutého toku řeky Svratky s mnoha dílčími prostory, přírodními lesy a pestrou mozaikou zemědělské krajiny.
- **CZ0610-OB020 Moravskokrumlovsko** – kontrastní prostor utvářený značně zorněnou plochou krajinou s výraznými zářezí řek obklopenými mnoha přírodními scenériemi.
- **CZ0610-OB021 Čáslavsko** – okrajově zasahující prostor zemědělské krajiny vyznačující se starobylým uspořádáním velkých ploch, poničených však intenzifikací zemědělské výroby s četnými písňky a pískovými lomy, typickou pro četné sady a topolové větrolamy.
- **CZ0610-OB022 Rosicko** – okrajem zasahující výrazně zalesněný prostor s mozaikou odlesněných, avšak lesy uzavřených, enkláv v okolí drobných sídel.

4 Charakteristika oblastí krajinného rázu

4.1 Oblast krajinného rázu Havlíčkovobrodsko (CZ0610-OB001)

4.1.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Havlíčkovobrodsko zaujímá severní část kraje Vysočina zasahující do středu území a zahrnuje zemědělskou krajinu s charakterem intenzivně obdělávaných ploch orné s hospodářskými lesy položenou podél významné přírodní osy řeky Sázavy. Nereprezentativní část území tvoří S okraj oblasti u Světlé nad Sázavou, který se vyznačuje členitější krajinnou strukturou.

Obrázek 1: Převládající zemědělská krajina Havlíčkovobrodsko se vyznačuje prvky upozorňujícími na intenzifikaci zemědělské výroby

4.1.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.1.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná skladba oblasti je monotónní. Dominují kyselé přeměněné horniny – pararuly s přechody do migmatitů. V západní části oblasti v nich vystupují středně velké masívy varijských kyselých žul různých subtypů. Ve východní polovině území jsou naopak úzké pruhy bazičtějších přeměněných hornin – amfibolitů, erlánů a dokonce i hadců. Je pozoruhodné, že všechna žulová tělesa i vločky

bazičtějších hornin mají výrazně protažený směr JJV – SSZ. Tento směr pak ovlivňuje i orientaci některých hřbítků téměř kolmo k údolí Sázavy.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k východu s nejčastějším sklonem kolem 40°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Nevysoké skály jsou zde vázány převážně na úpatí svahů údolí v blízkosti vodního toku. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Žuly jsou poměrně všesměrně homogenní kyselé hlubinné vyvřeliny. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a oválné (žokovité) balvany. Mezi nimi se nachází drobně štěrkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Z žulových masívů je nejvýraznější masív v severním pokračování Melechova (západně od Světlé n./Sázavou), do něhož se zařízla Sázava a vytvořila průlomové údolí s peřejemi, v nejdívočejší části zvané Stvořidla. Tato výrazné údolí je vyvinuto ve zvláštním odolném typu žuly (hrubozrnný dvojslídny granit). Méně výrazný a méně souvislý je masív žul mezi obcemi Lučice a Herálec. Drobné výskyty žul jsou i při severovýchodním okraji oblasti jižně od Přibyslavi a jižně od Malé Losenice.

Od jihovýchodu až k Polné zasahuje severozápadní výběžek třebíčského masívu, který je stejného stáří i původu jako masívy žulové, je však tvořen tmavší bazičtější velmi hrubozrnnou horninou – syenitem, odborně nověji označovaným za porfyrický (tj. s velkými vyrostlicemi minerálů) amfibol biotitický křemenný syenogranit – durbachit. Vlivem své vyšší bazičnosti a v daném území i malého erozního rozčlenění povrchu neprojevuje se tato hornina na povrchu tak výrazně jako žuly.

Amfibolity jsou šedozelené staré bazické přeměněné horniny. Vlivem metamorfózy však uvolňují své živiny do půdy pomalu, a tak půdy na nich nejsou výrazně živnější než na pararulách. Silně bazické a chemicky extrémnější jsou erlány, ty však ve východní části oblasti tvoří příliš úzké pruhy, než aby se v krajinném měřítku mohly nápadněji projevit.

Zajímavější jsou výskyty hadců – přeměněných ultrabazických hornin. Nacházejí se v okolí Polné v až 300 m širokých pruzích - mezi Polnou a Věžnicí, jižně od Záborné u Polné, sz. od Poděšína a v údolí Sázavy u Otína. Drobné výskyty jsou i v okolí Havlíčkovy Borové. Horniny jsou nápadné svou tmavozelenou barvou. Vlivem extrémního chemismu (uhlíčitan s toxickým obsahem hořčíku) se jim většina rostlin vyhýbá, a pak na nich vznikají specifická hadcová společenstva, která se projevují v krajině přirozeným výskytem borů. To se projevuje i v místních názvech (Za borkem u Záborné, Havlíčkova Borová, Borský mlýn pod Polnou aj.).

V ploché sníženině mezi Lukami n. J. a Ždírcem a pak v malých ostrůvcích na plošinách jižně od Sázavy se vyskytují zbytky třetihorních písků až štěrků. V krajině se projevují prostřednictvím vegetace – jsou kyselé a neúrodné, proto jsou zpravidla zalesněny. Vlivem vysýchavého charakteru jsou zde pěstovány převážně borovice, přičemž příměs borovice zde byla jistě přirozená. Ostaně místní názvy to naznačují (např. les Boroviny u Vel. Beranova).

Ve sníženině mezi Jihlavou a Polnou se nacházejí rozsáhlejší pokryvy sprašových hlín z období posledního glaciálu (doby ledové). Na Vysočině a v této poměrně značné nadmořské výšce se jedná o zvláštní úkaz. Umožňovaly téměř souvislé zornění a vyznačují se zvlášť plochým a měkkým reliéfem bez terénních hran.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky, úvozy a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál.

Dna údolí toků vyplňují údolní nivy, tvořené písčito-kamenitým materiálem, pokrytým na povrchu jemnozrnějšími povodňovými hlínami. Vlivem polohy této oblasti krajinného rázu se zde nivy vyskytují poměrně často, ale převážně v úzkých pruzích. Nivní sedimenty široké i několik set metrů vyplňují dna údolí Sázavy a dolní Šlapanky. Vyznačují se vysokým obsahem živin i vody a umožňují tak přirozený růst bujné nitrofilní vegetace.

K nejvzácnějším horninám oblasti náleží rašeliny. Vyskytují se v malých ostrůvcích v širokých pramenných depresích. Zpravidla byly odvodněny, tím zmineralizovaly a byla zničena jejich specifická rašelinná vegetace. Jejich výskyt je evidován v širším okolí Malčína u Světlé n./Sáz. a menší výskyty jsou i jinde, zvl. ve sníženině severně od Jihlavy.

Georeliéf je poměrně monotónní. Celkově se jedná o plochou prohnutou sníženinu směru ZSZ – VJV, která se východně od Havlíčkova Brodu rozděluje na dvě větve. Severní z nich prochází dále podél řeky Sázavy až k obci Sázava u Žďáru, jižní se stáčí podél Šlapanky a pokračuje přes Polnou až k řece i městu Jihlavě. V ose této cca 20 km široké ploché sníženiny si řeka Sázava a říčka Šlapanka vytvořily mělké, leč zpravidla výrazně zaříznuté údolí.

Nejvyšší body této oblasti se logicky nacházejí při jejím obvodu a pouze mírně přesahují nadmořskou výšku 600 m. K nejvyšším vrcholům patří na západě poněkud netypický, relativně vysoký žulový Žebrákovský kopec (601 m n. m.), na severu Vizáb (598 m), na severovýchodě jv. od Chotěboře několik vrcholů s výškou přes 600 m, přičemž nejvyšší je Friedlerův kopec (614 m). Východní okraj oblasti tvoří oblast Žďárských vrchů, které jsou nad Havlíčkobrodsko významně vyzdviženy. Nad jižní částí východní hranice oblasti se zvedají tzv. Arnolecké hory náležející již oblasti krajinného rázu Žďársko – Bohdalovsko. Na jihovýchodě na rozvodí Šlapanky a Balinky leží ploché vrchy Skalek (626 m) a Kopeček (627 m). Nad jihozápadní hranicí Havlíčkobrodsko se zvedají relativně výrazné vrchy oblasti krajinného rázu Humpolecko, překračující nadmořskou výšku 600 m nebo dokonce přesahující 700 m (Melechov 715 m). V rámci Havlíčkobrodsko nejvyšší vrchy při jihozápadní hranici dosahují výšek jen nepatrně přes 500 m n. m. (vrch u Kojkovic – 513 m). Nejnižším místem je přirozeně bod, kde řeka Sázava opouští pod Stvořidly oblast Havlíčkobrodsko (cca 355 m n. m.). Celkové převýšení v rámci oblasti je tedy pouze asi 270 m.

Pokud se týče výškové členitosti, převážnou část oblasti lze charakterizovat jako členitou pahorkatinu (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). V severozápadní části oblasti, kde nad údolí Sázavy vystupují větší ploché kopce dosahuje reliéf charakteru ploché vrchoviny s převýšením 150 – 180 m. Netypickou výjimkou je již zmíněný poměrně vysoký Žebrákovský kopec (601 m n. m.) západně od Světlé, jehož jižní svahy k Sázavě mají celkové převýšení 230 m a tím charakter členité vrchoviny. Tato výjimka je souvisí s problémem, do které oblasti krajinného rázu Žebrákovský kopec vlastně přiřadit. Svým rázem nejvíce odpovídá oblasti krajinného rázu Humpolecko, od níž jej však odděluje hluboké údolí Sázavy, které by bylo v Humpolecku ještě více cizorodým prvkem. Sama Stvořidla jsou na druhou stranu svou divokostí výjimkou i v Havlíčkobrodské oblasti, přece jen jí však jsou nejbližší. Západní okraj Havlíčkobrodsko lemuje masív Melechova, náležejícího již do Humpolecké oblasti. Hranice Humpolecké a Havlíčkobrodské oblasti v tomto místě vede na málo znatelné horní hraně údolí Sázavy a dále nahoru po svahu na Melechov již pokračuje oblast Humpolecko. Celkové

převýšení svahu Melechov – Stvořidla přes tuto hranici oblastí dosahuje 360 m a je v širokém okolí s velkým odstupem nejvyšší. Charakter reliéfu zde tak dosahuje rázu ploché hornatiny.

Typickými prvky georeliéfu jsou více či méně rozsáhlé plošiny, mírně ukloněné k Sázavě a střídající se s mělkými zaříznutými údolními potoky a řek. Zmíněná údolí jsou hluboká 30-60 m, jen výjimečně více a s výjimkou údolí Sázavy jsou beze skal. Výjimky z uvedeného charakteru reliéfu oblasti jsou vzácné a ne příliš výrazné – jedná se o kupovité pahorky vystupující nad plošiny, např. Duškův kopec jižně od Pohledu a Sv. Anna severně od obce, Horní Chlum (570 m) nad Veselým Žďárem, Homole (554 m) u Světlé či již zmíněný Žebrákovský kopec. Vrchy vystupující při jihozápadní hranici oblasti náležejí již do oblasti krajinného rázu Humpolecko. Při jihovýchodní hranici takovýmto výraznějším vrchem je Kopeček (627 m) u Nadějkova. Od základního typu reliéfu se odlišují i rozvodní plošiny na severní hranici oblasti mezi Chotěboří a Leštinou u Světlé a pak na jihu mezi městem Jihlavou a Vysokou Studnicí. Zde chybějí zaříznutá údolí a v plošinách jsou vyvinuta mělká široká úvalovitá údolíčka hluboká do 20 m. Na severu mají větší spád a často působí jako součást mírného svahu návrší.

K zajímavým tvarům středního měřítka patří tok Sázavy mezi Dobrou n./Sáz. a Havlíčkovým Brodem. Zde Sázava prakticky nemá vyvinuto zaříznuté údolí a teče po plochem dně sníženiny. Jako geomorfologická osa území se v tomto úseku vytrácí. Zvláštní je i údolí Sázavy nad Havlíčkovým Brodem až po východní hranici oblasti. Je mělké, ale přitom ve dně sníženiny tvoří výrazné zaklesnuté meandry.

Skály se vyvinuly a zachovaly prakticky jen v některých úsecích údolí Sázavy. Vznikly podkopáním svahu intenzivní boční erozí řeky a dosahují výšky do 10 m. Nacházejí se ve Stvořidlech, východně od Světlé, u Chlístova a pak až východně od Pohledu; celkově jsou ojedinělé a nejsou příliš nápadné, neboť jsou většinou skryty v lese.

Nápadnější balvany v krajině jsou vzácné, četnější bývají na úpatí skal. Někdy vystupují i ve svazích beze skal, a to jako součást erozí nebo antropogenně obnažených svahovin.

Antropogenní tvary jsou v oblasti zastoupeny zářezy a násypy dopravních staveb, především železniční trati Brno-Praha. Nápadnější je i zářez státní silnice vých. od H. Brodu. Lomy v oblasti vlivem nepřilíživého materiálu jsou vzácné a zpravidla jsou vázány na dobře přístupné údolí Sázavy (U Pohledu, Otína). Ojediněle se lomy nacházejí i jinde, např. u Železných horek u H. Borové a Hrbova u Polné.

4.1.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je vlivem monotónního reliéfu rovněž poměrně monotónní. Je mírně teplé a srážkově vzhledem k nadmořské výšce průměrné. Nižší polohy dobře reprezentuje stanice Havlíčkův Brod, kde průměrná roční teplota dosahovala za období 1901-1950 7,0°C a srážky 712 mm. Vyšší polohy dokumentuje stanice Chotěboř na severním okraji oblasti, kde průměrné roční teploty dosahovaly 6,4 °C a srážky 740 mm. Západní a jižní část oblasti je obecně mírně sušší (Světlá n./Sáz. 668 mm) a teplejší než severní a východní. Dle klimatické klasifikace dle Quitta se Havlíčkobrodsko nachází v mírně teplé oblasti, konkrétně MT7, MT5 a ponejvíce v trochu chladnější MT3. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den při dnech údolí a dalších špatně provětrávaných sníženin. Tyto teplotní inverze jsou doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě čtenou rosou. Dna údolí a úpatí svahů tak vytvářejí poněkud temnější, chladnější a vlhčí prostředí, které se blíží prostředí vyšších poloh. To umožňuje výskyt horských a podhorských druhů rostlin při dnech údolí. Expoziční klima (tj. rozdíly v mikroklimatu různě orientovaných svahů)

se v oblasti příliš neprojevuje, neboť příkré svahy jsou nízké a do značné míry zastíněné vysokými stromy na dně údolí. Jako nápadně teplý (a suchý) se projevuje jihozápadně orientovaný sráz nad železniční tratí východně od Světlé.

4.1.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou v oblasti zastoupeny řekami, říčkami, potoky, prameny a rybníky. Nejdůležitější je řeka Sázava, která do oblasti vstupuje na východě jako podhorská říčka a na západě ji opouští jako středně velká řeka. Na Sázavě byla vybudována celá kaskáda jezů pro náhony na bývalé mlýny nebo současné továrny a elektrárny. S výjimkou úseků při východní a západní hranici oblasti se tak zde proudící tok vyskytuje jen ojediněle. Z hlediska krajinného rázu naštěstí nebyla takto Sázava využita v oblasti Stvořidel, kde tak řeka na vzdálenost cca 4 km překonává převýšení 18 m četnými peřejemi mezi žulovými balvany. Strořidla jsou tak jednoznačně nejpozoruhodnějším vodním prvkem v oblasti. Říčky dolní Šlapačka, Sázavka i Sázava nad Pohledem mají v delších úsecích zachovány volné zákruty a vzácně i malé meandry. Většina potoků protéká v lesnatých údolích nebo opuštěných nivních loukách, a tak v těchto úsecích mají zachován více či méně přirozený průběh koryta. Kontrastní k tomu je situace na náhorních plošinách v polních tratích, kde je většina potoků regulována a menší toky a pramenné úseky velmi často zatrubněny. Tím zmizel nebo byl podstatně omezen původně hojný a typický vodní prvek v krajině.

Rybníků je v Havlíčkovobrodské oblasti podprůměrné množství. Je to dáno jednak relativně nízkou polohou s relativně teplejším klimatem vhodným pro polní hospodaření, jednak vlivem zařezávajících se údolí zde chybějící větší podmáčené ploché sníženiny vhodné pro jejich výstavbu. Protáhlé úzké rybníky se nacházejí v mělkých údolích na pramenných zdrojnicích Šlapanky. Některé z nich sloužily či ještě slouží i pro letní rekreaci. Ve střední části Havlíčkovobrodská se rybníky vyskytují jen vzácně, a to buď ojediněle na dnech mělkých údolí potoků nebo na drobných potocích v pramenných sníženinách – zde pak někdy jsou vybudovány i kaskády o několika zpravidla malých rybníčkách (do 3 ha). Větší rybníky byly postaveny až v plochem reliéfu na severní hranici oblasti, a to na horní Sázavce a Březnickém potoce u Chotěboře. Jiříkovský rybník nad Habry má délku zátopy 1,1 km a celkovou plochu asi 22 ha, a je tak největším rybníkem Havlíčkovobrodské oblasti. Jen o něco málo menší je Haberský rybník u obce Habry a rybník Kamenná trouba pod Lipnicí nad Sázavou.

Otevřených pramenů vody je málo. Většina pramenišť v polích byla odvodněna. V lesích se prameny zachovaly, ale velké nebo zvláště významné se zde nenacházejí. Upravené prameny jsou Žižkova studánka u Světlé n./Sáz. a minerální sírnato-železitý pramen v poutním areálu Svatá Anna u Pohledu. Znamější je ještě pramen Králova studně severovýchodně od Havlíčkova Brodu. Mnohé prameny v lesích byly podchyceny do jímacích studní pro vodovody.

4.1.2.4 Vegetace

Téměř celá Havlíčkovobrodská oblast náleží dle geobiocenologické klasifikace do 4. vegetačního stupně – bukového. Potenciální vegetaci oblasti tvořily z více než 90 % kyselomilné bikové bučiny. Ty se zde dnes téměř nevyskytují, většina byla přeměněna v pole, zbytek v převážně smrkové monokultury, při okrajích lesů s příměsí borovice a břízy, v údolí Sázavy i dubů. Na jižních svazích údolí Sázavy postupně k východu vyzníval 3. vegetační stupeň – dubovo-bukový. Z fytoocenologického hlediska se jednalo o bikové acidofilní doubravy. Smíšené pionýrské dřeviny (s břízou a borovicí) s dubem se vyskytují na tomto svahu východně od Světlé n./Sáz. Na četných prameništích se vyskytovaly olšiny, ty také z větší části zanikly, některé se v posledních desetiletích samovolně obnovují. Potoční jasanovo-olšové nivy byly z větší části nejdříve přeměněny v louky a posléze v pole. Dnes, po opuštění

hospodaření se některé pomalu vrací do přirozeného stavu jasanových olšin, a tvoří dnes nejčastější typ přírodě blízkého lesa. Specifická byla vegetace na hadcích, na svazích se vyskytovaly bazofilní hadcové bory, na plošinách hadcové bory kyselé. Dodnes se tato vegetace zachovala ve fragmentech, největší pozoruhodností je hadcový les u Borského mlýna severně od Polné.

Převážná část Havlíčkobrodská je dnes odlesněna. Plošiny jsou zpravidla využity pro pole, svahy údolí kryjí jehličnaté lesy s příměsí listnáčů. Často lesy z údolí přesahují i na okolní plošiny, zde pak mají ráz intenzivně hospodářsky využívaných jehličnatých lignikultur. Menší i větší lesy jsou rozptýleny víceméně rovnoměrně po celé oblasti, pouze bližší okolí Havlíčkova Brodu, území jižně od něj a okolí Haber má lesů minimálně.

Travních porostů je na Havlíčkobrodsku podprůměrně, porosty jsou dnes téměř výhradně tvořeny loukami na vlhčích místech – v depresích a v nivách toků. Buď jsou dnes intenzivně využívány nebo jsou zcela opuštěné. Zvláště mnohé lesní louky byly opuštěny a zarostly náletem, nejčastěji olší. Biologicky hodnotných luk je minimální množství.

4.1.3 Přírodní dominanty

Svým způsobem se v dálkových pohledech projevuje jako dominanta celá protáhlá sníženina Havlíčkobrodská. Dominantní kopce regionálního významu zde chybějí, nejvíce se jim blíží Žebrákovský kopec nad Stvořidly. Ten tvoří spolu s Melechovem typické dvouvří, oddělené údolím Sázavy. Je viditelné i v dálkových pohledech z východní poloviny středních Čech, při dobré viditelnosti i ze Žďárských vrchů. Ostatní výraznější vršky zmíněné v kapitole o geomorfologii jsou dominantami místního významu. Za tvar přitahující pozornost (a tedy za dominantu) lze označit i údolí Sázavy. Není sice hluboké ani široké, ale jeho téměř souvislý zřetelný průběh v ose sníženiny je při pozornějším sledování krajiny nápadný.

4.1.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Plochá sníženina Havlíčkobrodská s osou směru ZSZ - VJV	XXX	0	X
2.	Mělké zaříznuté údolí Sázavy tvořící osu oblasti	XX	+	X
3.	Mírně ukloněné plošiny střídané mělkými zalesněnými údolními	XX	0	X
4.	Stvořidla s peřejemi Sázavy	XX	+	XXX
5.	Žebrákovský kopec – regionální dominanta	XX	+	XX
6.	Zaklesnuté meandry údolí Sázavy v úseku Pohled - Sázava	X	+	XX
7.	Volné zákruty a meandry koryta Sázavy, Šlapanky a Sázavky	X	+	XX
8.	Nápadnější pahorky (zpravidla zalesněné)	X	+	X
9.	Hrubozrná mozaika polí a lesů	XXX	0	X
10.	Převaha rozsáhlých scelených polí bez dostatečné zeleně	XXX	-	X
11.	Dominance jehličnatých lignikultur v lesích	XXX	-	X

12.	Doprovodná zeleň v okolí drobných rybníků a břehové porosty	XX	+	X
13.	Výskyt hadců a hadcových borů	X	+	XX
14.	Sázava většinou přetvořená v kaskádu jezů	XX	-	X
15.	Převážně odvodněné pramenné oblasti se zatrubněním	XX	-	X
16.	Převážně neupravované potoky v lesnatých údolích	X	+	X
17.	Značné zaplevelení neužívaných ploch s četnými invazními druhy rostlin	XX	-	X

4.1.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)	X	
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.1.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- CHKO Žďárské vrchy

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Hroznětínská louka, PP Šlapanka, PR Kamenná trouba, PR Stvořidla, PP Jersínská stráň

Přírodní parky

- PrP Melechov - řírodní park se nachází v Melechovské vrchovině v západní části okresu Havlíčkův Brod. Jádro přírodního parku tvoří zalesněný vrch Melechov s nadmořskou výškou 715 m. Ze severu je ohraničen hlubokým průlomovým údolím řeky Sázavy s Přírodní rezervací

Stvořidla. Relativní převýšení od řečiště Sázavy k vrcholu Melechova činí 350 m. Západní část Melechovského masivu, oddělená Kouteckým potokem, má relativně plochou vrcholovou část, ze které jen s malým převýšením vystupují jednotlivé vrcholy (Vlčí hůra 636 m n. m., Oltářnice 639 m n. m., Šafranice 627 m n. m.). Západní svahy těchto vrcholů prudce spadají do údolí řeky Želivky zatopeného vodárenskou nádrží. Jižním směrem se terén masivu snižuje jen pozvolna a charakteristická krajina s vysokými estetickými i přírodními hodnotami přesahuje hranice přírodního parku (Přírodní rezervace rybník Pařez). Melechovský masiv výrazně vystupuje více než 150 m nad zarovnaný georeliéf okolní ploché Humpolecké vrchoviny.

Melechovský masiv byl vymodelován v tvrdých horninách moldanubického plutonu, hrubozrnných až středně zrnitých granitech (žulách) až adamellitach melechovského typu. Pouze malá, západní část území zasahuje do pestré série moldanubika s rulami a migmatity. Zvětrávání a odnos žuly vytváří izolované skály, žokovité balvany, kamenná moře a suťoviska. Na mnoha místech byla suťoviska lidskou rukou přetvořena v kamenné snosy a zídky lemující cesty a zemědělské pozemky. Pozoruhodným výsledkem erozního zvětrávání a odnosu hrubozrnného granitu je Přírodní památka Čertův kámen (izolovaná skála typu tor).

Značná členitost reliéfu, charakter osídlení a způsob využívání území v minulosti podměnily vznik typického krajinného rázu, charakterizovaného rozptýleným osídlením s roztržitými drobnými plochami luk, pastvin a orné půdy, četnými vrstevnicovými mezemi, kamennými snosy, remízky a lesíky s křovinnými lemy.

Lesní porosty jsou tvořeny převážně bučinami a kulturními smrčínami. Bučiny často pokrývají suťové svahy a balvanité remízky. Přírodě blízká lesní společenstva zůstala zachována i v podobě přípotočních olšin.

Stavební památky dokládají vývoj osídlení zdejší krajiny a harmonicky ji dotvářejí. Přímo v území přírodního parku se zachovala tvrz Melechov (nedaleko obce Kouty) a raně gotický kostelík v Loukově. Ze západních svahů zahlédneme starodávný kostel na břehu vodárenské nádrže, který připomíná zaniklé městečko Zahrádka. Městečko, stejně jako značná část historicky časně osídleného údolí řeky Želivky (Svatavin újezd), bylo zatopeno v sedmdesátých letech dvacátého století. Při pohledu z Melechova na opačnou, východní stranu, nepřehlédneme krajinnou dominantu nedalekého hradu Lipnice.

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- 720 Stvořidla, 1620 Lučice, 719 Nová Ves, B05 Peleštrov, 1982 Špitálský les, 721 Sázavka, 716 Ronov, 724 Ronovický les, 1906 Volichov, 722 Volský vrch, 1619 Chlístov, 1567 Stříbrné Hory, 723 Břevnický potok, 702 Borky, 701 Dobronín, 717 Dlouhoveské rybníky, 1618 Hamry

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severní části oblasti

4.1.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.1.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Dominantním centrem jižní části Havlíčkobrodského území je Polná, která vznikla jako strážní a odpočinkové místo při Haberské stezce uprostřed hlubokých pomeznic

hvozdů mezi Čechami a Moravou pravděpodobně v polovině 12. století. S jistotou je doložena existence trhové vsi s kostelem v polovině 13. století. Díky své strategické poloze se rychle rozvíjela a brzy byla povýšena na město. Polenské panství bylo od samého začátku v držení významných šlechtických rodů. Po pánech z Polné vlastnili panství páni z Lipé a od poloviny 14. století jejich příbuzní páni z Pirkštejna. V té době už zde s jistotou stál hrad, který byl za husitských válek významným opěrným bodem strany podobojí, jejímž vůdcem byl Hynek Ptáček z Pirkštejna. Ten rozšířil polenské panství o Přibyslav a městu udělil právo várečné. Významným majitelem byl také Viktorin z Kunštátu, syn krále Jiříka z Poděbrad, který Polné udělil v roce 1479 významná městská privilegia, erb a právo červené pečeti. Za válek proti Matyáši Korvínovi odtud král Jiří řídil významné vojenské operace, v roce 1471 zde se svým protivníkem vedl mírová jednání. O půl století později zde české stavy vítaly krále Ludvíka Jagellonského. Město se úspěšně hospodářsky rozvíjelo v 16. století, kdy bylo v majetku pánů z Hradce a Žejdiců ze Šenfeldu.

Historický vývoj Polné charakterizuje v podstatě vývoj celé oblasti. V její jižní části se výrazněji projevil vliv Jihlavy, která v 16. století vlastnila například Střítež s Německým Šicendorfem (Dobronín) a městečko Štoky (jejich sloučením vzniklo 1597 panství Střítež – Štoky) či Nové Dvory, kde vesměs převažovalo německé obyvatelstvo.

Zlom v úspěšném rozvoji udělala třicetiletá válka. Většina Polenska byla obětí rabování a požárů a na konci války byla značně zpustošená. Už brzy po skončení bojů zde však začal čilý stavební ruch a kraj začal znovu ožívat. Podíleli se na tom většinou noví majitelé, protože po bitvě na Bílé Hoře tu došlo k rozsáhlým konfiskacím. Dostí rozsáhlé polensko-přibyslavské panství koupil kardinál František Ditrichštejn, který změnil městská privilegia i znak Polné. V majetku Ditrichštejnů panství zůstalo téměř 300 let. Za jejich vlády byl v Polné postaven kupříkladu kostel Nanebevzetí Panny Marie (1701-1707), jedna z největších trojlodních bazilik u nás, nebo Panský pivovar (1712), jenž byl v provozu až do roku 1927 a jehož areál se stal ve 20. století předmětem památkové ochrany. V roce 1681 byla v Polné vybudována první část židovské čtvrti. Židovská komunita se stala organickou součástí města a žila zde až do německé okupace. Město utrpělo několika požáry (v roce 1794 vyhořel zámek, který vznikl renesanční přestavbou hradu v polovině 16. století, a nebyl již nikdy zcela obnoven), které byly jedním z důvodů, proč byla správa panství přesunuta do Přibyslavi. Zatímco význam Polné poklesl, rozmach zaznamenaly nedaleké Štoky, kam se v roce 1760 také díky nově vybudované silnici Vídeň – Praha, soustředila správa rozsáhlého panství Hohenzollernů. V letech 1770-1773 postihl Polensko hladomor, který měl za následek několik tisíc mrtvých. Situace se zlepšila až po roce 1774, kdy se na Vysočině začaly pěstovat brambory. V roce 1805 se v oblasti odehrál boj francouzských a bavorských oddílů, které nestihly bitvu u Slavkova, a padlo v něm na 1600 vojáků.

Ač její význam poklesl, zůstala Polná i v 19. století kulturním a společenským centrem pro široké okolí. Rozvíjelo se i hospodářsky, zejména zásluhou soukenictví, přestože nejdůležitější dopravní a obchodní cesty již vedly jinudy. V polovině 19. století v Polné žilo 6 500 obyvatel a město bylo třetím největším na Vysočině. Katastrofou byl pro město obrovský požár v roce 1863, který zničil 189 domů, mnoho rodin zůstalo bez přístřeší. Z této události se už město nikdy nevzpamatovalo, mnoho obyvatel se vystěhovalo a zcela se změnil jeho vzhled i hospodářský charakter. Hospodářský úpadek dovršil fakt, že se městu vyhnula železniční trať (o 6 km) a že zdejší řemeslníci se bránili industrializaci. Z významného města se stalo malé městečko s omezenou možností dalšího rozvoje. V okolních sídlech však rozvoj pokračoval, za připomínku stojí například založení skláren v Německém Šicendorfu (Dobronín) a Antonínově Dole.

Do historie se Polná neslavně zapsala v letech 1899 a 1900, kdy zde propukla tzv. "hilsneriáda". Člen zdejší židovské obce Leopold Hilsner byl neprávem obviněn z vraždy Anežky Hrůzové a odsouzen k trestu smrti.

Na složení obyvatelstva se významně podepsaly události spojené s německou okupací (židovské obyvatelstvo skončilo z větší části v koncentračních táborech) a odsunem německého obyvatelstva po 2. světové válce, které se dotklo zejména jižní části oblasti, kde bylo německé obyvatelstvo často ještě i mezi válkami v početní převaze nad českým (Štoky).

Vzhled krajiny se výrazně změnil ve druhé polovině 20. století především v souvislosti s intenzifikací zemědělské výroby. Tradiční způsob hospodaření, vytvářející typickou mozaiku členění polí, luk a pastvin, byl zcela změněn. Změnila se i majetková držba a s ní postupně vztah k půdě. Došlo k mohutné koncentraci a centralizaci, používání nových výrobních postupů, rozvoji mechanizace, obrovský nárůst používání chemických přípravků.

4.1.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
7.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	XX
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
10.	Dochované prvky upozorňující na existenci Haberské obchodní cesty	X	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.1.7.3 Typologie lidové architektury

V oblasti Havlíčkovobrodka převládá především typologie domu Českomoravské vrchoviny. Na území ORP se v j. cípu oblasti se mírně uplatňuje vliv lokální dobové formy dyjsko-oslavského domu sledující původní obchodní stezku. Tato forma se projevuje zejména svojí štítovou zástavbou, domy jsou zděné z kamene, smíšeného zdiva nebo vepřovic se sedlovými střechami, podle typu území je kryta šindelem (později lepenkou a eternitem), v bohatších a úrodnějších oblastech taškami.

V j. části území zasahuje též vliv tzv. Vnitřních Sudet poznamenaný i vlivy německé středověké kolonizace, která se více či méně čitelně projevuje v urbanistickém uspořádání jader obcí.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	Polná, Havlíčkův Brod, Přibyslav, Havlíčkova Borová,
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Polná, Havlíčkův Brod, Světlá n.S. Havlíčkova Borová, Jamné, Přibyslav, Habry	Matějov, Rosička, Petrkov, Filipovské chaloupky
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Prostor poutního kostela Svaté Anny u Pohledu	Poutní kostel Svaté Anny v Pohledu
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Rodný dům Karla Havlíčka Borovského	Polná, Přibyslav, Ronovec, Ronov

4.1.7.4 Současný stav krajiny

Základní strukturu krajiny tvoří nevelké lesní komplexy a zemědělské plochy s lesíky ve svažitých částech mnoha údolí umístěné do prostoru pahorkatiny s rozsáhlými zarovnanými povrchy podél významné osy řeky Sázavy. Území je rozděleno osou řeky Sázavy na dvě části. Severní prostory v okolí Přibyslavi, Havlíčkovy Borové, Havlíčkova Brodu a České Bělé, mezi Habry a Světlou n.S. se vyznačují téměř paralelně uspořádanými přítoky Sázavy vytvářejícími krátká zaříznutá údolí, rozsáhlými převážně zemědělskými plochami ukloněnými k jihu. Jižní, s významným prostorem v okolí Polné a menšími prostory zejm. mezi Lípou a Havlíčkovým Brodem, utvářený především krajinou otevřených náhorních prostorů mezi Šlapankou a Sázavou a v okolí Dobronína a Štok. Východní prostor havlíčkovobrodské oblasti se vyznačuje náhorními pohledově exponovanými prostory s nevýraznými dominantami vyvýšených kopců (Přibyslavsko - Havlíčkova Borová, Malá Losenice, Pořežín, Cibotín).

Údolní prostory tvoří kontrast vůči zbývajícím částem zemědělské krajiny často. Jde vlastně mnohdy o specifická místa krajinného rázu utvářená ražezávajícími se, často meandrujícími přítoky Sázavy a výraznou údolní osou Sázavy s bohatě meandrujícím tokem. Rokle Často je možné zde spatřit skalní drobné útvary. Svahy údolí jsou často zalesněny, lesy lemují údolní hrany a drobné lesíky spolu s doprovodnou vzrostlou zelení dotváří interiér údolních prostorů. Lesní porosty tvoří převážně smrky

s významným podílem listnatých dřevin. Místy jsou zde stále patrné dnes již neudržované, původně obdělávané terasy, údolím prochází většinou komunikace respektující vždy hlavní osu údolí a jeho reliéf.

Struktura krajiny je utvářena velkými nepravidelnými avšak výrazně geometrizovanými zemědělskými scelenými plochami a lesy vytvářejících charakter zarovnaných a mírně zvlňených povrchů s vyvýšeninami nevýrazných kopců. Hranice ploch tvoří často pravidelné oddělovací linie částečně vedené podél komunikací, technicky upravených vodotečí a okrajů lesních porostů. I přes značné potlačení původní struktury krajiny lze stále místy vnímat vymezení a tvar původní plužiny. Tato struktura je rozrušena nepravidelnými liniemi zařízených údolí s odlišným prostorovým uspořádáním ploch a plošek drobného měřítka podřízených ose údolí. Údolí tvoří místy rokle a úzké hluboké kaňony. Významně se uplatňuje uspořádání komunikací, jež je zesíleno doprovodnými stromořadími. Rozsáhlé půdní bloky orné a pastvin nahradily původní měřítka krajiny a její charakteristickou strukturu. Ta byla tvořena především rastrem drobného členění dlouhých pásů záhumenicové a traťové plužiny převažujících lánových vsí s vtroušenými prostory staršího uspořádání úsekové plužiny. Tato struktura se však v oblasti dochovává jen sporadicky a ve fragmentech zarostlých zpustlých mezí a remízků. Reliéf je místy rozrušen drobnými kamenolomy.

Sídelní struktura je statická, středisková, osídlení je soustředěné. Převažují sídla venkovského charakteru umístěná v závěrech údolí nebo při v ústí přítoků tvořících rozšířené údolní prostory. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území, jsou zde však sídla starší (prospektorské osady, kolonizační centra). Struktura mnoha drobných sídel v údolích je výrazně podřízena údolní ose. Převážnou část venkovských sídel tvoří lánové obce, návěsní ulicovky, jsou však k vidění roztroušené i starší návěsní urbanistické formace (okrouhlíce), hromadné vsi s úsekovou plužinou a lesní návěsní vsi s plužinou záhumenicovou. Sídla jsou orientována především na stará správní centra: Havlíčkův Brod, Přibyslav, Světlou nad Sázavou, Štoky, Polnou, která se vyznačují dochovanými historickými jádry, městskou strukturou zástavby a průmyslovými okraji. I přes charakter krajiny změněné v důsledku zemědělské intenzifikace lze spatřit dochované obrazy sídel, mnoho sídel si stále ponechává původní prostorové uspořádání, trpí však četnými nevhodnými přestavbami a dostavbami ze 70. let min. stol. Sídla v okolí Havlíčkova Brodu, Žďáru nad Sázavou a Jihlavy v současné době atakována novou zástavbou z posledního období, která narušuje jejich původní prostorové uspořádání. Města jsou zasažena necitlivě řešenou zástavbou ze 70. let min. stol.; především panelová zástavba v okolí Havlíčkova Brodu, řetězová zástavba vícegeneračních domů.

Převažuje zemědělské využití krajiny s výrazně se uplatňujícími důsledky intenzifikace zemědělské výroby ze 70. let min. stol. Interiér a okraje převahy lesních porostů se vyznačuje hospodářským charakterem. Obytné prostory jsou tvořeny převážně drobnými vesnicemi, jejichž struktura vychází ze středověkého uspořádání a je podřízena přírodnímu rámci území. Havlíčkův Brod tvoří menší urbanizovaný prostor s typickými znaky takových území v kraji Vysočina (okraje s průmyslovými zónami, výrazně se uplatňující dálkové komunikace apod.). Pastviny a louky tvoří menší prostory zejména v okolí Malé Losenice, Havlíčkovy Borové a Rosičky a především vyplňují dna a nezalesněné svahy údolí. Květnaté louky a přírodě blízké podmáčené louky se zachovaly jen v drobných fragmentech zejména v údolích a v okolí rybníků. Jen místy jsou v krajině drobné rybníky a rybníční soustavy (Dlouhá Ves, Kněžská, Velká Losenice, Světlá nad Sázavou, Peklo u Polné).

Řeka Sázava sama vytváří krajinu údolí s často se rozšiřující nivou údolí se zemědělsky obhospodařovanými prostory zejména pastvin a sečených luk. Výjimkou nejsou ani zorněné plochy zasahující téměř až k břehům řeky. Ve zúžených místech se tvoří hluboké zářezy ohraničené i skalními stěnami dávajícími dojem krajiny menších kaňonů (Hamry - Sázava, Ronov n.S., Světlá n.S., Dvorce). Přítoky Sázavy často tvoří při ústí rozšířené údolní prostory, do nichž je umístěna zástavba některých sídel, a úzké zářezy se zalesněnými svahy. Lesní komplexy umístěné převážně do náhorních poloh tvoří téměř výhradně smrkové monokultury s příměsí partií porostů tvořených listnáči s geometricky upravenými okraji. Lesy však doprovází údolí ve směru os a zesilují tak dojem přírodních částí krajiny.

Typickými pozitivními prvky krajiny Havlíčkobrodsko dotvářejícími celkový charakter dílčích obrazů jsou především drobné přírodě blízké prostory v okolí rybníků, přírodní partie údolí (rokle, kaňony se skalními útvary), stromořadí lemující silnice a komunikace, zeleň v sídlech a jejich okrajích, dochované drobné prostory utvářené fragmenty původní drobné struktury krajiny. Venkovská sídla s dochovanou nenarušenou strukturou prostorového uspořádání objektů a dochovanými objekty lidové architektury, spolu s historickými jádry měst jsou důležitým znakem zvyšujícím estetickou hodnotu krajinného rázu oblasti. Důležitým pozitivně vnímaným znakem krajiny jsou kulturní dominanty kostelních věží, zejména pak tvoří-li typický obraz sídla (Polná, Přibyslav, Světlá nad Sázavou, Havlíčkova Borová, Ždírec). Zajímavou kulturní dominantu tvoří i rozhledna na Rosičce.

Celkovou hodnotu krajinného rázu snižuje především převažující hospodářský charakter s viditelnými znaky intenzifikace zemědělské výroby (geometrizační, přítomnost velkých ploch bez dalšího členění, viditelné znaky odvodnění a technických úprav vodních toků, technické úpravy krajiny), monotónnost lesních porostů a jejich geometrické okraje tvořící často hranice s ornou, četné zemědělské areály v okrajích sídel a ve volné krajině, dominanty komínů.

4.1.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Věž kostela sv. Václava ve Žďirci	dominanta obce v jižní části oblasti v pseudogotickém slohu, postavená po roce 1893 jako náhrada za starší, vyhořelý kostel (1890).
Děkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie v Polné	dominanta jižní části oblasti vytvářející typický, téměř intaktně dochovaný obraz historické podoby města Polná, postavená v letech 1700 - 1707 podle původních plánů italského mistra Dominika de Angeli. Trojlodní barokní bazilika je jedna z nejmohutnějších u nás - je 63 m dlouhá, 26 m široká a 22 m vysoká. Po požáru v roce 1863 znovu postavena věž podle návrhu arch. Schmoranze - sahá do výšky 64 m. Vnitřek je bohatě vyzdobený štukatérskou prací florentinských umělců, jsou zde hrobky rodu Žejdliců, 10 oltářů, cínová křtitelnice z roku 1617, Sieberovy varhany jsou největším zachovaným barokním nástrojem domácí provenience u nás.
Věž farního kostela Nalezení svatého Kříže v Jamném	dominanta barokní věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce.
Věž farního kostela sv. Markéty	Dominanta barokní věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce.
Kostel Panny Marie Sedmibolestné v Záborné	Dominanta věže barokního kostela v místě krajinného rámce obce.
Lipnice nad Sázavou – zřícenina hradu	Zřícenina hradu (národní kulturní památka)+ ochranné pásmo hradu uplatňující se z okraje Humpolecka.
Kostel v Havlíčkově Borové	Pozdně gotický kostel sv. Víta stojící na kopci, jehož vrchol se vypíná do výšky 637 m n.m., je zdaleka viditelnou dominantou této části Českomoravské vrchoviny.

4.1.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	XX
9.	Liniové nadzemní vedení VN a VVN s příhradovými stožáry a stožáry GSM	X	-	X
10.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
11.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
12.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.1.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE

K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.1.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Celý prostor oblasti se převážně terasovitě svažuje k údolí Sázavy, která je výraznou přírodní osou krajiny celé oblasti. Vymezení nízké horizonty jsou tvořeny střídajícími se zalesněnými partiemi a odlesněnými prostory, které poskytují místy rozsáhlé průhledy do další vzdálené krajiny. Zejména z vyšších míst je patrný rozsah celé oblasti rámované do okolních vyzdvižených vrchovinných částí s výraznějšími převážně zalesněnými kopci: Peperek – Henzlička, Devítiskalská oblast ve Žďárských vrších, okolí Křemešnicku, Čeřínek, prostor v okolí Melechova. V těchto pohledech se uplatňuje vliv evropské rozvodnice, od které se krajina svažuje na obě strany.

Menší města si dochovala svůj typický obraz, který je však narušen přítomností nevhodně umístěných cizorodě se uplatňujících prvků. Stále se uplatňuje historická osa Haberské stezky v přítomnosti historických jader významných sídel a v dochovaných prvcích krajiny - Polná, Přibyslav Havlíčkův Brod, Habry. Tato sídla se vyznačují zvýšenými kulturními hodnotami historické povahy.

Základním rysem krajiny je celková otevřenost krajinné scény. Významné vyhlídkové body jako referenční místa vnímání obrazu krajiny a chápání krajinné scény oblasti jsou umístěny především do nevýrazných, avšak vyvýšených náhorních poloh. Především jde o vrcholové části kopců: prostor v okolí gotického kostela v Havlíčkově Borové, prostor v okolí Rosičky s rozhlednou, rozhled z přibyslavské věže, kopec nad Cibotínem, prostor U Božích muk nad Českou Jablonnou, odlesněné části Blažkova nad Sirákovem, kopec Vysoká u Vysoké, kopec Vizáb u Sedletína.

Přístupné rozhledny:

	<p>Věž na kopci Rosička</p> <p>645 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>kruhový rozhled – Žďárské vrchy, Peperek – Henzlička – Ransko, Žďársko, Jihlavské vrchy a okolí Křemešnicku, Havlíčkovobrodsko</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Zalesněný kopec Rosička, ze severu se uplatňující jako dominanta krajiny z j. plochý nevýrazný zalesněný vrch ve v. části Havlíčkovobrodsko.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Trvale přístupná.</p>
---	--	---

	Přibyslavská gotická Věž 520 m.n.m <u>ROZHLED:</u> Výhled j. směrem do údolí Sázavy	<u>POLOHA:</u> Historické jádro Přibyslavi na okraji terénní hrany sázavského údolí. <u>PŘÍSTUP:</u> Přístupná příležitostně.

Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Osa krajiny celé oblasti utvářená údolím Sázavy	XXX	+	XX
2.	Nízké horizonty často vrstvené v několika plánech bez výrazných narušení kontrastními prvky	XX	+	X
3.	Specifické otevřené průhledy do okolních krajin	XX	0/+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	XX
5.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých ploch	XX	-	X
6.	Velké měřítko tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
7.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.1.8.1 Významné narušení krajinného rázu

- × Výrazné potlačení původního středního měřítka krajiny utvářeného členěním pozemků plužiny sídla důsledky intenzifikace zemědělské výroby.
- × Výrazná geometrizace krajiny
- × Necitlivě umístěná a řešená zástavba 70. let min. stol. v sídlech, četné a necitlivé přestavby
- × Halové objekty v pohledově exponovaných místech bránící průhledu do krajiny či pohledu na typický na obraz
- × Absence vrostlé zeleně v krajině a v některých sídlech

Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Nevhodná kontrastní výstavba ve vsích narušující původní urbanistickou strukturu sídla
- × Necitlivě dostavby proluk v zastavěných částech dochovaných vsí

- × Necitlivé přestavby původních objektů lidové architektury či historických budov sídel
- × Nerespektování fragmentů přírodních
- × Zastavování typických průhledů z prostoru sídla do krajiny
- × Zastavování volné krajiny nadměrnými objekty

Z pohledu změny využití území

- × Umísťování vertikál technicistní povahy do volné krajiny do vyvýšených krajinářsky exponovaných míst
- × Zakládání větrných farem na výrobu el. energie v krajinářsky exponovaných vyvýšených prostorech nebo v místech odkud se mohou kontrastně uplatnit v esteticky hodnotných územích
- × Výstavba logistických center, průmyslových zón a halových objektů narušující krajinářsky hodnotné průhledy na obrazy sídel nebo esteticky hodnotné krajinné scenérie
- × Záměry devastující nebo výrazně potlačující dochované fragmenty přírodních prostorů

4.1.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zohlednění významu a cennosti údolních prostorů v lesních hospodářských plánech, v technologii údržby a managementu krajiny.
- Zachování drobných lomů, skalních výchozů a sutí se specifickou vegetací.
- Ochrana vegetačních prvků liniové zeleně podél komunikací, vodních toků a vodních ploch jakožto důležitých prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím.
- Zachování dimenze, měřítka a hmot tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. V kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.
- Zachování měřítka a formy tradičních staveb při novodobém architektonickém výrazu u nové výstavby v polohách mimo kontakt s cennou lidovou architekturou.
- Rozlišování takových zón ve struktuře obcí, které zachovávají znaky historického charakteru obce a v polohách mimo kontakt s těmito zónami uplatňovat diferencovaný přístup k regulaci zástavby.
- Omezení možnosti umístění staveb a technických zařízení výškového charakteru (výška přes 20 m na volném prostranství nebo přes 8 m nad obklopující lesní porost) na exponovaných horizontech (hřbety Vraního vrchu, Lhotského vrchu, Spáleného vrchu).
- Zachování siluet a charakteru okrajů obcí s cennou architekturou, urbanistickou strukturou a cennou lidovou architekturou.
- Dbát na zachování historických krajinných úprav a na strukturu kulturní krajiny.

4.1.10 Seznam a ochrana vymezených specifických míst krajinného rázu (SMKr)

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- SMKr Polná – Peklo (CZ0610-OB001-M001) - ochrana historicky nezměněného údolního prostoru v okolí Polné s Rybníky a meandrujícím tokem Šlapanky

4.1.10.1 SMKr Polná – Peklo (CZ0610-OB001-M001)

Údolní prostor procházející centrální částí historického jádra města Polná pod bývalou tvrzí s rybníky v původním uspořádání jednotlivých prvků krajiny podřízený základní údolní ose s výraznou dominantou děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Prostor tvoří místy meandrující tok Šlapanky v mírně zaříznutém přerušovaný rybníky s doprovodnou vzrostlou zelení údolí, dno údolí tvoří četné podmáčené louky, téměř v intaktní podobě dochovaná zástavba historického jádra Polné, židovský hřbitov, prvky upozorňující na existenci procházející Haberské stezky, zejm. původní přibližně půlkilometrový úvoz (resp. dochovaných 150 m, jinak zavezeno) - Klešter sloužící pravděpodobně jako celnice.

4.1.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí řeky Sázavy, údolní prostory přítoků řeky Sázavy, zejm. Šlapanky, dále prostory sníženin s drobnými rybníky.

4.2 Oblast krajinného rázu Horní Pojihlaví (CZ0610-OB002)

4.2.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Horní Pojihlaví zaujímá centrální prostor kraje Vysočina, a rozkládá se především na jv. od města Jihlavy v povodí stejnojmenné řeky již je podřízeno uspořádání krajiny.

4.2.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.2.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Skladba hornin oblasti krajinného rázu Horní Pojihlaví je v rámci kraje Vysočina průměrně pestrá. I zde zcela převažují kyselé pevné horniny. Základ tvoří částečně migmatitizované biotitické pararuly, přecházející při západním i východním okraji v cordieritické migmatity. Pararuly i migmatity mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k východu s nejčastějším sklonem kolem 40°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Jimi prostupuje západně od údolí Jihlavy malý Jihlavský masív, tvořený porfyrickými (tj. s velkými vyrostlicemi minerálů) melanokratickými syenity – durbachity. Tyto hlubinné vyvřeliny jsou z hlediska chemismu poměrně živné a nejsou kyselé. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a oválné (žokovité) balvany. Vzhledem k menší odolnosti hornin jihlavského masívu zde však skal i balvanů je málo. Mezi balvany se nachází drobně šterkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Na západním okraji oblasti, západně od města Jihlavy vystupují kromě kyselých masívních granulitů i ostrůvky bazických hadců. V jižní části oblasti

východně od Okříšek jsou v rulách úzké pruhy krystalických vápenců a amfibolitů – bazických hornin, které zde podmiňují výskyt některých vzácných rostlin.

Nejvyšším bodem oblasti Horního Pojihlaví je ploché temeno kopce Kobylí hlava nad Chlístovem (688 m n. m.). Vrchy s nadmořskou výškou nad 650 m se však vyskytují i při východní hranici oblasti nebo při hranici jihozápadní. Na Kobylí hlavu směrem k severu navazuje hřbet s vrcholy jen o několik metrů nižšími, směrem k jihu leží vrchol Mařenky (711 m n.m.) v Želetavské oblasti, takže Kobylí hlava s výjimkou východní strany nad okolím nápadně nevystupuje. Nejnižší bod oblasti leží v korytě Jihlavy v Přibyslavicích a má výšku cca 408 m. Převýšení v rámci oblasti krajinného rázu tedy dosahuje 280 m.

Dle výškové členitosti má centrální část oblasti převýšení přes 200 m na vzdálenost 4 km, a tím charakter členité vrchoviny. Maximální převýšení se nachází mezi vrchem Prosekaná u Brtnice a dnem údolí Jihlavy – 240 m. Směrem k západu výšková členitost klesá, převýšení dosahuje 150 - 200 m a reliéf má tedy charakter ploché vrchoviny. Při jihozápadním okraji a západně od města Jihlavy převýšení dokonce klesá pod 150 m a reliéf tam má charakter pouze členité pahorkatiny.

Oblast Horního Pojihlaví je v zásadě tvořena široce otevřeným, ale poměrně hlubokým údolím Jihlavy tvaru stupňovitého „V“. Horní části svahů údolí Jihlavy jsou mírné a náležejí vlastně vyvýšeninám okolních vrchovin. Směrem dolů přecházejí tyto svahy v malé plošiny, do nichž je výrazně zařezáno poměrně úzké a nehluboké vlastní údolí řeky. Toto vlastní údolí má hloubku 40 – 100 m, vystupují v něm i nápadnější skály a při dně má jen úzkou nivu. K oblasti náležejí i údolí přítoků Jihlavy a členitý reliéf související se zařezáním těchto toků. Mírně odlišné je okolí města Jihlavy, kde chybějí horní mírné svahy, a oblast je tak tvořena jen vlastním úzkým údolím Jihlavy a erodovanými plošinami nad ním. Z přítoků má nejvýraznější a až 100 m hluboké údolí říčka Brtnice. I v tomto údolí se vyskytují menší skály a balvanové akumulace. Jelikož údolí proráží jihlavský syenitový masív, má poměrně velký spád a nad Střížovem Brtnice tvoří souvislé peřeje přes větší balvany. Údolí ostatních přítoků Jihlavy mají zpravidla ještě větší spád, ale vzhledem k malé vodnosti toků se jedná jen o menší bystřiny.

Vrcholy kopců při obvodu oblasti jsou zpravidla ploché a beze skal. Vrcholy blíže vlastního údolí Jihlavy jsou sice o několik desítek až 100 m nižší, ale jsou vlivem hloubkové eroze okolních toků podstatně výraznější a mají poměrně ostré vrcholy. Místa na nich vystupují i menší skály a akumulace kamenů. Nejvýraznějším příkladem těchto kopců je vysoká Bílá hora nad Vržanovem (659 m n. m.), z nižších jsou to např. Pavlice (551 m) a Málkův kopec (540 m) nad Dolním Smrčným.

Skály jsou v území vázány především na vlastní údolí Jihlavy a dolní úseky údolí jejích přítoků. Některé jsou výrazné a vystupují z lesa (Zaječí skok – skála vysoká 30 m, Helenínská skála, skály jv. od Malého Beranova). Pod nimi se nacházejí menší akumulace balvanů. Větší povrchy kryté kameny a balvany se však vyskytují v lesích častěji. Proti Křemešnické oblasti je jich však podstatně méně.

K antropogenním tvarům náleží především značná přestavba reliéfu v městě Jihlavě a jejím blízkém okolí, ať už jako důsledek středověké těžby stříbra nebo novověké výstavby. Typické jsou i zářezy a násypy komunikací, zvláště železnice a silnice ve vlastním údolí Jihlavy. Kamenolomy jsou ojedinělé, většinou malé, opuštěné a zarostlé. Větší a nápadné kamenolomy jsou nad Rančířovem u Jihlavy, ve svahu údolí Jihlavy pod M. Beranovem, skrytý v bočním údolí je lom záp. od Kamenice. Soustavy agrárních mezí jsou místy zachovány na strmějších svazích poblíž vlastního údolí Jihlavy. Často na ně byly vyhazovány i kameny z pole, dnes většinou nejsou nápadné, mj. i díky porostům dřevin na nich.

4.2.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je mírně teplé a vzhledem k nadmořské výšce i mírně suché. Je to důsledek polohy oblasti v mírném srážkovém stínu vyšších částí Vysočiny. Průměrné roční teploty za období 1901 – 1950 při horních okrajích oblasti byly mírně přes 6 °C, v nižších polohách na jihovýchodě oblasti dosahovaly asi 7,5 °C. Srážky od nejvyšších poloh, kde dosahovaly ročních průměrů asi 670 mm klesaly směrem k jihovýchodu na cca 600 mm. Dle Quittovy klasifikace leží vyšší okraje oblasti v mírně teplé oblasti MT3, nižší polohy převážně v MT5.

Místní klima tyto všeobecné rysy mění vlivem teplotních inverzí a expozičního klimatu různě orientovaných svahů, na nejvyšších vrcholech pak zvýšenou větrností. Nejsilnější teplotní inverze lze očekávat při dně úzkého vlastního údolí Jihlavy, kde k akumulaci prochlazeného vzduchu z okolí bude přispívat i nedostatečný sluneční svit, zvláště v chladné polovině roku. Teplotní inverze v údolí Brnice nad Střížovem dokumentuje i výskyt rostliny vyšších poloh – dříváčky horské. Expoziční klima na rozdíl od vyšších poloh Vysočiny zde hraje podstatnou roli, a to zvláště na strmějších svazích v údolí Jihlavy a jejích přítoků. Rozdíly v teplotním požitku mezi jihozápadně orientovanými svahy a svahy severovýchodními se v údolí Jihlavy projevují markantně i ve vegetaci; podobně i v údolí dolní Brtnice. Na delších odlesněných svazích lze předpokládat stékání prochlazeného vzduchu v noci a vznik náznaků teplých svahových zón.

Důsledkem polohy oblasti ve srážkovém stínu je též menší oblačnost a delší sluneční svit v teplé polovině roku, což dále zvyšuje teplotní požitek zvláště níže položených míst na jihovýchodě území.

4.2.2.3 Hydrologické podmínky

Celá oblast krajinného rázu náleží do povodí Jihlavy a tím do povodí Dyje, Moravy a Dunaje. Rozvodnice s řekou Labem probíhá při severní hranici oblasti. Rozsáhlé odlesnění a odstranění překážek urychleného odtoku při přívalových srážkách vedlo v 80. letech 20. století k ničivým povodním; nejvíce postiženým sídlem byla Luka n./Jihlavou. Následně byla alespoň nad tímto sídlem realizována opatření ke zpomalení odtoku extrémních vod.

Vodní prvky jsou v území zastoupeny prameny, drobnými i většími potoky, říčkami Jihlávku a Brtnicí a malou řekou Jihlavou. Stojaté vody jsou zastoupeny ojedinělými převážně malými rybníky. Silné a výrazné prameny se v oblasti nevyskytují. Pramenné úseky toků se skládají z většího počtu drobných vývěřů. V zemědělské krajině většina prameništ zanikla melioracemi a pramenné úseky toků byly často zatrubněny. Prameniště v lesích jsou částečně zachována, nejvydatnější z nich však jsou jímacími objekty oblastních vodovodů (např. původně rozsáhlé prameniště z. od Heraltic). Zbývající vodní toky v zemědělské krajině byly zpravidla regulovány, i když bez použití tvrdého opevnění. Jihlava, Jihlávka i dolní Brtnice mají částečně přirozená širší kamenitá koryta, v místech menšího spádu se pak objevují volné zákruty a náznaky meandrů. Dobře pozorovatelné jsou např. Brtnici nad Rokštejnem. Tekoucí vody v průběhu milionů let vytvořily reliéf dnešní oblasti krajinného rázu a dodnes jsou jeho osami, hlavní je samozřejmě řeka Jihlava. Vodní toky mají tedy pro krajinný ráz této oblasti prvořadý význam.

Rybníků je v Horním Pojihlaví málo a byly postaveny víceméně jen při okrajích oblasti v plošším reliéfu. Jsou převážně malé. Ke středně velkým náležejí rybníky na střední Brtnici (Strážov, Kněžický rybník a Rychlovský rybník). Mají protáhlý tvar daný údolím a plochu do 11 ha. Na menších potocích v západní ploché části oblasti jsou postaveny i menší kaskády rybníků. Nejvýznamnější je kaskáda 7 malých i středně velkých rybníků na potoce v lesích jz. od města Jihlavy. Tyto rybníky slouží odběru

pitné vody. Na levostranném přítoku Jihlávky u osady Okrouhlík je nesouvislá kaskáda 6 rybníků, z nichž větší slouží i rekreaci. Pět drobných rybníků bylo postaveno na Příseckém potoce. Severovýchodně a východně od údolí Jihlavy je rybníků či nádržek minimální počet; pokud se vyskytují, jsou malé a zpravidla izolované.

4.2.2.4 Vegetace

Dle geobiocenologické klasifikace náleží téměř celá oblast do 4. vegetačního stupně – bukového. Pouze jižní až západní svahy ve vlastním údolí Jihlavy a Brtnice náležejí do 3. vegetačního stupně – dubovo-bukového. Na nejvyšších vrších západně od Okříšek lze pozorovat náznaky 5. vegetačního stupně – jedlovo-bukového. Dle geobotanické klasifikace převážnou část území kryjí acidofilní bikové bučiny, pouze na strmějších svazích mimo jižní kvadrant se předpokládají květnaté bučiny. Na jižních svazích údolí Jihlavy a Brtnice jsou uváděny acidofilní bikové doubravy. Od jihu do údolí Jihlavy u Přibyslavic zasahují černýšové dubohabřiny. Na prameništích jsou rekonstruovány olšiny, podél vodních toků potoční jasanové olšiny.

Oblast je dnes převážně odlesněná, podíl lesů zde dosahuje asi 20% a je tak jeden z nejnižších v kraji. To je o to pozoruhodnější, že reliéf je zde poměrně členitý, se značným podílem strmějších svahů. V lesích zcela dominují smrkové kultury, u okrajů lesů s příměsí borovice a břízy. Odlišné je údolí Jihlavy a dolní Brtnice, zde na svazích jižního kvadrantu jsou významně zastoupeny i částečně přirozené bory, místy s příměsí dubu a břízy. Ty porůstají i skály v přírodní rezervaci Zaječí skok západně od města Jihlavy. V jihovýchodní části oblasti se dokonce vyvinuly vlivem hospodaření i habřiny, z nichž nejznámější je chráněna jako přírodní památka Habří (s výskytem bramboříku evropského). Na severních svazích v zaříznutých údolích jsou ojediněle a maloplošně zachovány částečně přirozené suťové lesy s javorem klenem a jasanem. Zbytky bučin jsou vzácné, chráněny jsou nad Heralticemi na hranici s oblastí Želetavska v přírodních rezervacích U Trojáku a U římské studánky.

Travní porosty jsou průměrně četné. Louky jsou vázány na dna malých, zpravidla meliorovaných údolí a až na výjimky nemají větší biologickou hodnotu. Odlišné jsou malé louky při okrajích lesů, ty jsou však ohroženy zarůstáním dřevinami. Relativně významnější jsou v oblasti bývalé pastviny, zvl. v členitém reliéfu na jihovýchodě. Nacházejí se na nich vzácné a chráněné druhy rostlin (hořeček český, hořec brvitý); na bývalé pastvině u Vržanova je chráněn porost jalovce obecného.

4.2.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou svého druhu je především široce rozevřené a poměrně hluboké údolí Jihlavy mezi Bítovčicemi a Přibyslavicemi. Dominantou nadmístního významu je i vlastní zaříznuté údolí Jihlavy, procházející celou oblastí a též údolí dolní Brtnice. Vysokých a výrazných vrchů není mnoho, nápadný je táhlý Holý vrch (660 m) jihovýchodně od Jihlavy, převyšující plošiny na severu o 100 – 120 m. Dominantou nadmístního významu je i kostelní vrch nad obcí Vysoká Studnice, avšak to především díky většímu kostelu, který výraznost vrchu zdůraznil. Dominantou nadmístního významu je i vysoká, relativně ostrá Bílá hora (659 m) nad Vržanovem a vrch Zubrca (612 m) na východní hranici oblasti u Čihalína. Z pohledu od východu se jako dominanta jeví i převážně zalesněný plochý hřbet mezi vrcholy Babí hory a Salátovým kopcem (661m), vystupující nad plochý reliéf v okolí Okříšek o 120 – 160 m. Dominantami místního významu jsou nižší vršky v údolí Jihlavy (např. Čihalínský kopec) a ploché vrcholy kopců nad údolím (např. Malín nad městem Brtnicí). K zajímavým, leč vlivem omezené viditelnosti jen lokálními dominantám náležejí větší skály v údolí Jihlavy, především skály Zaječího skoku. Dominantami místního významu jsou i středně velké rybníky na střední Brtnici a soustava rybníků u osady Okrouhlík u města Jihlavy.

4.2.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Široké rozevřené a poměrně hluboké údolí Jihlavy vytvářející přírodní osu východní části oblasti	XXX	+	XX
2.	Zaříznuté úzké vlastní údolí Jihlavy a dolní Brtnice vytvářející osu celé oblasti	XXX	+	XX
3.	Skály v údolí Jihlavy a dolní Brtnice	XX	+	XX
4.	Peřeje Brtnice nad Střížovem	X	+	XXX
5.	Řeka Jihlava s převážně přirozeným kamenitým korytem	XXX	+	XX
6.	Poměrně ostré vršky v širokém údolí Jihlavy	X	+	XX
7.	Plošiny nad vlastními zaříznutým údolím Jihlavy	X	0	X
8.	Táhlé ploché nejvyšší vrchy oblasti	XX	0	X
9.	Mimo údolí naprostá převaha polí s nedostatkem dřevinné zeleně	XX	-	X
10.	Lesy převážně vázané jen na svahy údolí a nejvyšší hřbety	XXX	0	X
11.	Dominance jehličnatých lignikultur v lesích	XX	-	X
12.	Přítomnost fragmentů lesů s přirozenou dřevinnou skladbou	X	+	XX
13.	Rybníky rozptýlené po celé oblasti s výjimkou údolí Jihlavy a dol. Brtnice s doprovodem přírodní povahy	X	+	X
14.	Travní porosty na příkřejších svazích s četným výskytem dřevin	XX	+	XX

4.2.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X

P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.2.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Zaječí skok, PR Vílanecké rašeliniště, PP Pahorek u Vržanova, PP Prosenka, PR Údolí Brtnice, PP Habří, PP Na skaličce, PP Urbánkův palouk, PP Na Kopanínách, PP Jalovec, PR Na podlesích, PR U římské studánky, PP Kamenný vrch, PR U Trojáku

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Špičák

Regionální biocentra

- Vysoký kámen, Hůlová, Vlčí jámy, Za dvorem, Hovařesek, Křástkův mlýn, U trojáku

Nadregionální biokoridory

- Mohleno, tento prvek ÚSES prochází v severní a střední části oblasti

4.2.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.2.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Nejstarší stopy po člověku v této oblasti pocházejí z mladší době kamenné. V okolí Luk nad Jihlavou byly nalezeny kamenný mlat z doby s kulturou lineární keramiky a vrtaný kamenný nástroj z doby s kulturou volutové keramiky. Jedná se však o ojedinělé nálezy. Ke skutečnému, zpočátku jen pozvolnému osídlování těžko přístupného kraje došlo až ve 12. a 13. století. Kolonizace postupovala většinou podél zemských stezek a tradičních obchodních cest. Významným zlomem ve vývoji oblasti bylo objevení ložisek stříbrných rud v okolí Jihlavy v první polovině 13. století. Do té doby nevelkou osadu nahradilo rychle se rozvíjející hornické město s jednoznačnou převahou německého obyvatelstva, které se za Václava I. stalo královským horním městem (1247). O jihlavské stříbro opíral svou moc také Přemysl Otakar II., které městu udělil další výsady, a jeho následovníci. Díky tomu Jihlava prosperovala a brzy se stala druhým největším městem království, které patřilo mezi nejmocnější a nejvýstavnější v zemi. Její význam poklesl koncem 14. století, kdy začala těžba stříbra upadat, nicméně zůstala hlavním centrem Horního Pojehlaví. Ve 13. a 14. století se rozvíjela i další centra oblasti – Brtnice s nedalekým hradem Rokštejnem, Přibyslavice, Kněžice, Heraldice, Kamenice, Luka nad Jihlavou.

Závěr 14. a velkou část 15. století narušovaly klid na Jihlavsku boje. Ještě před vypuknutím husitských válek zde probíhaly pŕtky mezi zdejší šlechtou, stojící vesměs za králem Václavem IV., a Jihlavou, která již tehdy podporovala Zikmunda. Za husitských válek se katolické Jihlavě podařilo ochránit město díky smlouvě s Janem Žižkou (1423), ale zbytek kraje válkami utrpěl. Jihlava se dostala do

sporů s Jiřím z Poděbrad, který ji dvakrát obléhal (1458 a 1471). Jeho války s Matyášem Korvínem se opět dotkly celého kraje; pobořen byl například hrad Rokštejn či tvrz Bransouze.

Následovalo více než sto let poklidného hospodářského rozvoje. Rozvíjelo se soukenictví (Jihlava byla jedním z největších výrobců sukna v zemi a část produkce vyvážela i do zahraničí) či rybníkářství. Odrazilo se to na výstavbě a rozvoji Jihlavy i dalších sídel. Druhým nejvýznamnějším centrem oblasti se stala Brtnice, která v této době spojena s rodem Valdštejnů. O jejich stavitelských aktivitách svědčí například renesanční přestavba zámku v Brtnici či tvrze v Kněžicích. Rozvoji nezabránilo tomu ani dosti časté požáry, při nichž mnohdy shořela velká část města (1523 a 1551 Jihlava, 1574 Kamenice).

Hospodářskou prosperitu zastavila třicetiletá válka. V kraji se zejména v posledních letech války pohybovalo velké množství vojska. Jihlava byla obležena a posléze obsazena švédským vojskem (1645) a později osvobozena vojskem císařským (1647). Po válce byl kraj značně vylidněný (v Jihlavě přežila pouhá osmina obyvatel), většina sídel byla velmi poškozena, některé vesnice zcela zanikly. Obnova a zahrazení škod trvalo více než sto let, občas je zbrzdily požáry či epidemie (v roce 1715 vymřela většina obyvatel Brtnice na mor). Už po bitvě na Bílé Hoře probíhaly na Jihlavsku rozsáhlé konfiskace majetku, protože většina zdejší šlechty se v té době stejně jako samotná Jihlava hlásila k protestantům. Noví majitelé pocházeli většinou z ciziny, nicméně mnohé rody se zde usadily natrvalo a podíleli se na obnově. Za zmínku nepochybně stojí rod Collatů, který získal brtnické panství a držel je až do roku 1945. S intenzivní výstavbou v novém barokním stylu byly často spojeny církevní řády, které byly do kraje zvány kvůli rychlejší rekatolizaci. Do Jihlavy přišli jezuité, kteří zde vybudovali kostel, kolej a gymnázium, a kapucíni, v Brtnici působili pavláni. Docházelo rovněž k pozvolnému rozvoji různých hospodářských odvětví; jako zajímavost je možné zmínit založení papírny v Přibyslavicích (1690), jejíž tradice v různých formách přežívá dodnes.

Podstatné změny se stejně jako v jiných částech země odehrávaly v souvislosti s reformami za vlády Marie Terezie a Josefa II. Po definitivním ukončení těžby stříbra v okolí Jihlavy (1783) se hlavním oborem stalo soukenictví. Do Jihlavy byli pozváni nizozemští soukeníci, jejichž zkušenosti vedly ke zdokonalení výroby. Jihlava se ve druhé polovině 18. století stala druhým největším producentem sukna v monarchii. Probíhal také rozvoj dalších odvětví, objevily se první manufaktury, byly budovány vodní mlýny, pily, zařízení na zpracování zemědělských produktů, byly otevřeny lomy na kámen, změnil se způsob lesního hospodářství. Bylo zrušeno mnoho klášterů, jejichž budovy byly většinou využívány armádou nebo přeměněny na manufaktury. Jako tyto změny se odrazily ve vzhledu sídel. Rozvoj zaznamenala v této době Luka nad Jihlavou, která byla v roce 1775 povýšena na městečko a v roce 1796 získala právo na konání 5 trhů ročně.

Velký význam měla výstavba komunikací. Jihlavskem procházela císařská silnice Vídeň - Praha, křižovaná v Jihlavě silnicí na Brno. V roce 1871 byla zprovozněna trať ze Znojma do Prahy a v roce 1887 trať z Jihlavy do jižních Čech. Se silnicemi a železnicí přišel rozvoj průmyslové výroby. Pro sídla, kterými komunikace procházely (Jihlava, Luka nad Jihlavou), to znamenalo rozkvět, zatímco ta, kterým se vyhnuly, postupně ztrácela na významu a jejich vývoj se výrazně zpomalil (Brtnice, Kamenice). Ve stejné době jako železnice se objevily první továrny, ovšem větší rozvoj tovární výroby nastal až ve 20. století.

Jedním z typických znaků Jihlavska byla převaha německého obyvatelstva, která trvala ještě v prvních dvou desetiletích 20. století, tedy i po vzniku samostatné Československé republiky. Teprve v roce 1925 přešla správa města po obecních volbách do českých rukou a česká národnost získala ve městě

mírnou převahu. Úplný konec německého živlu v celém regionu přinesl odsun německého obyvatelstva po 2. světové válce.

Dalším etnikem typickým pro tuto oblast byli Židé. Žili zde nepřetržitě už od středověku a byli nedílnou součástí zdejšího života. Prakticky v každém větším sídle zůstaly zachovány připomínky její existence, například židovský hřbitov v Jihlavě, kde žili nejpozději od 14. století, či v Brtnici, kde žili nejpozději v 16. století. Židovské etnikum prakticky zmizelo za okupace a v průběhu 2. světové války, podstatná část nalezla smrt v nacistických koncentračních táborech.

Poválečný vývoj byl spojen s výraznými změnami ve vzhledu krajiny v souvislosti s rozvojem průmyslu, dopravy (výstavba dálnice Praha – Brno) a intenzifikací zemědělské výroby (tradiční mozaiku polí, luk a pastvin nahradily zejména v rovinných částech rozsáhlé plochy orné půdy).

Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované osnovy historického členěné krajiny s fragmenty mezí a remízků	XX	+	XX
2.	Dochované historické objekty měšťanských domů, sakrální architektury, veřejných budov a objektů lidové architektury	XX	+	XX
3.	Cestní síť vedená v původní historické stopě	XX	+	X
4.	Přítomnost historické osy býv. obchodní cesty (Haberská cesta)	XX	+	XX
5.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	XX
6.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	X	0	X
7.	Přítomnost typických historických dominant krajiny	X	+	XX
8.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.2.7.2 Typologie lidové architektury

Oblast Horní Pojihlaví se vyznačuje především typologií domu Českomoravské vrchoviny. V okolí Jihlavy (podobně jako na východním a jižním okraji ORP v linii Telč – Třešť) se projevuje lokální dobová forma dyjsko-oslavského domu sledující původní obchodní stezku. Tato forma se projevuje zejména svojí štítovou zástavbou, domy jsou zděné z kamene, smíšeného zdiva nebo vepřovic se sedlovými střechami, podle typu území je kryta šindelem (později lepenkou a eternitem), v bohatších a úrodnějších oblastech taškami.

Osobitým prvkem, zejména u staveb vzniklých po 2. polovině 19. století, je zděný štít se slohovými ohlasy ve štukové výzdobě. Tato místní dobová forma přesahuje území oblasti a uplatňuje se v ve

větší části řešeného území. V okolí Jihlavy je vnější výraz sídel poznamenán i vlivy německé středověké kolonizace, která se více či méně čitelně projevuje v urbanistickém uspořádání jader těchto obcí – tzv. Vnitřní Sudety. Podobně jako u pohraničního území se vyznačuje centrální část tohoto prostoru celkovou zanedbaností dochovaných stavebních objektů.

4.2.7.3 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
MPR Jihlava	MPZ Brtnice
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou
Jihlava, Brtnice	Loučky, Suchá, Jestřebí, Rychlov, Střížov, Vržanov, Stříbrný dvůr, Chlum, Bradlo
Krajinné památkové zóny (KPZ)	Významné stavby v krajině
0	Mlýny
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	Jihlava, Rokštejn, Brtnice

4.2.7.4 Současný stav krajiny

Především zemědělská převážně odlesněná krajina, která je svým uspořádáním z velké části podřízena silně se uplatňující přírodní ose řeky Jihlavy. Celé území se vyznačuje četnými kontrasty, zejm. v členitém reliéfu vůči zarovnaným povrchům, v přítomnosti vysoce hodnotných kulturních fenoménů vůči kulturně značně narušeným prostorům, intenzivně využívané krajiny vůči dochovaným přírodě blízkým prostorům. Celé území oblasti je protnuto údolím řeky Jihlavy, jež utváří krajinu celého území podobně jako řeka Svatka na sv. kraje, avšak v menším rozsahu.

Oblast je dnes převážně odlesněná, lesy zůstaly zachovány ve vyvýšených méně přístupných částech a lemují hrany a svažité části zaříznutých údolí. Díky tomu v některých místech vzniká dojem lesnaté krajiny. Lesy mimo údolní prostory jsou především v hospodářské podobě, zatímco v údolích lze spatřit porosty s přírodě blízkou skladbou dřevin. Převážně sečené kulturní louky jsou soustředěny na dna údolí a do svažitých méně přístupných odlesněných prostorů, na okraje sídel (staré zahrady, humna), okraje lesních porostů a některých prostorů dochovaného původního členění krajiny s mezemi a remízky (zejm. Horní Smrčné, Vržanov, Dolní Smrčné, Bransouze).

Území lze z pohledu uspořádání ploch a základní struktury krajiny rozdělit na dva prostory:

- Jihlavsko - utvářené typickou strukturou intenzivně obdělávané zemědělské krajiny potlačující původní historické prostorové členění krajiny s převažující záhumenicovou a traťovou plužinou vymezené zalesněnými horizonty. Jižně od Jihlavy se však nachází pestrý prostor vytvářející krajinu s lesy a rybníky a drobnými podmáčenými loukami mezi Hosovem, Vysokou Čížovem a Popicemi). Rybníky převážně se díky umístění do lesních porostů v krajině neuplatňují. I tento prostor je však vyplněn stejným typem zemědělské krajiny. Severně od

Jihlavy se nachází brutálně zničený prostor původně komponované krajiny v okolí již v 19. stol. zničeného Karlova zámku s vybíhajícími alejemi zakončenými dvojicemi barokních domků. Osy alejí jsou doposud patrné. V prostoru je výrobní areál. V okolí Vilance a Cerekvičky lze spatřit dochované prostory původního členění traťové plužiny s pestře zarostlými mezemi s keři a dřevinami.

- Údolí Jihlavy, Brtnice a Kněžického potoka zahrnující především údolní partie a navazující členitou krajinu s dochovanými prvky původního historického členění. Zatímco horní partie celého území tvoří struktura scelených bloků orné se všemi důsledky intenzifikace zemědělské výroby ze 70. let min. stol. potlačující původní krajinnou strukturu s absencí zeleně, vyznačují se údolní partie pestrou mozaikou krajiny s četnými dochovanými prvky původní krajinné struktury s lesy a skalními výchozy. Významnými prostory lze označit místa v okolí Rychova, Komárovic, Bransouz, Dolní Smrčné, Čichova, Horní Smrčné a Vržanova s dochovanými prvky původního členění krajiny, komponovanou krajinu v okolí zámku v Brtnici, v Luce nad Jihlavou a v Puklici. Údolní prostory jsou často narušeny chatovou zástavbou, u Malého Beranova je kamenolom.

Východní část území je utvářena velkými nepravidelnými, geometrizovanými, zemědělskými, scelenými plochami vymezenými lesy vytvářejících charakter zarovnaných a mírně zvlňených a vyklenutých povrchů. Hranice ploch tvoří často pravidelné oddělovací linie částečně vedené podél komunikací, technicky upravených vodotečí a okrajů lesních porostů. Původní členění krajiny je zejména v okolí Jihlavy značně potlačeno. Prostor v okolí Vilance a Cerekvičky je utvářen stejným krajinným typem, je však více podřízen ose údolí Jihlávky a úžeji vymezen lesními porosty. Některá vyvýšená místa poskytují efektní pohledy do krajinných scenérií údolí Jihlavy (Vržanov, Bransouzský vrch, Musilův kopec, Strážnice, Strážka u Brtnice, Brtnický vrch) nebo průhledy do okolní krajiny zejména pak na zalesněná území Čeříňku a Špičáku často zakončené dominantami zalesněných kopců (Brtnický vrch, prostory v okolí Vysoké) a k Arnoleckým horám z vyvýšených míst v okolí Čížova, Rančířova, Studénky). V krajině v okolí Jihlavy jsou četné drobné kamenolomy (Rančířov, Kosov).

Údolní prostory Jihlavy a Brtnice tvoří pestrá mozaika drobných ploch luk, lesů položených podél údolní osy do svažitéch poloh s bohatými břehovými porosty, místy se skalními útvary. Jihlava tvoří specifická místa krajinného rázu utvářená rozličnými údolními polohami. Kaňonovité údolí Brtnice tvoří významný přírodní prostor se skalními výchozy bohatou vegetací a zříčeninou hradu Rokštejn. Na samotné údolí Jihlavy a Brtnice navazuje místy členitá krajina, kde se díky méně vhodným prostorům k úplnému zornění dochovaly prvky předchozí krajinné struktury v podobě mezí a remízků bohatě zarostlých vegetací. V okolí Horní Smrčné a Vržanova je krajina překvapivě částečně dochována v pestré drobné mozaice polí, luk a lesů.

Struktura krajiny je podřízena reliéfu, kdy zarovnané povrchy a vyklenuté části jsou převážně utvářeny velkými, nepravidelnými, geometrizovanými bloky orné s menšími lesy, údolní partie naopak drobným členěním ploch vytváří mozaiku sledující průběh osy údolí. Od této struktury se odlišuje prostor v okolí Vržanova a Horní Smrčné, který je naopak pestřejší mozaikou lesů a polí s loukami v členitém reliéfu. Místy je území rozrušeno drobnými kamenolomy.

Sídelní struktura je statická, středisková, osídlení je orientováno na velká správní centra, není však výrazná středisková orientace sídel. Převažují sídla venkovského charakteru umístěná podél údolní osy do dna údolí nebo jejich okraje, v náhorních polohách převažující sídla umístěná do závěřů drobných údolí. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území,

jsou zde však sídla starší (prospektorské osady, kolonizační centra – Jihlava a okolí). Díky existenci tzv. vnitřních Sudet je charakter obcí poměrně pestrý. Část venkovských sídel tvoří lánové obce, četné smíšené obce, návesní ulicovky, hromadné vsi s původně úsekovou plužinou a lesní návesní vsi s plužinou záhumenicovou. Sídla jsou orientována především na stará správní centra: Jihlavu, Luku nad Jihlavou, Brtnici, Kamenici, která se vyznačují dochovanými historickými jádry, městskou strukturou zástavby. Jihlava tvoří z pohledu měřítka kraje významný urbanizovaný prostor s průmyslovými okraji. Nejvýznamnější sídelní obraz v krajině tvoří městská zástavba Brtnice. Venkovská sídla v okolí Jihlavy jsou v současné době atakována novou výstavbou z posledního období narušující původní prostorové uspořádání, trpí i architektonická kvalita prostoru díky nerespektování základních zásad vycházejících s typologie lidového domu. Město Jihlava se vyznačuje kontrastem téměř intaktně dochovaného historického jádra s panelovou zástavbou nových čtvrtí a průmyslovými zónami v okraji díky čemuž ztratilo typický obraz sídla v krajině. Přestože převažuje zemědělské využití krajiny je v území mnoho drobných průmyslových provozů a drobných průmyslových center. Údolní prostory jsou často osazeny dochovanými budovami vodních mlýnů dnes užívaných více k bydlení a rekreaci. V oblasti se až donedávna dochovalo německé prostředí. Odsun sudetských Němců se projevuje v území dodnes zanedbaností mnoha historických objektů připomínající pohraniční ČR. Vsi jsou dnes doplněny o další výstavbu, v klasických postupných krocích zaplňující náves, obestavující výjezdové silnice a nakonec, za socialismu zaplňující soustředěnou zástavbou, bývalé „zbytečně velké“ zahrady. Mnoho vsí je doplněno velkým agroindustriálním areálem zemědělských středisek. Mnoho sídel je doplněno vzrostlou zelení jež dotváří obraz sídla a potlačuje uplatnění necitlivých objektů.

Komunikace jsou stále vedeny v původní historické stopě vyjma prostorů v okolí Jihlavy (dálniční přivaděč, z. obchvat města) probíhající linie dálnice D1 tvořící významnou bariéru v území. Okraje mnoha silnic dotváří převážně rozvolněná stromořadí místy tvořená ovocnými dřevinami, místy však alejemi s letitými mohutnými stromy (např. alej Stonařov – Kněžice, u Svatoslavi). Nepříliš pozitivně se uplatňuje postupná přeměna komunikace Jihlava Znojmo na dálkový tah vyznačující se silným provozem.

Typickými pozitivními prvky krajiny Horního Pojihlaví jsou přírodní prostory údolních partií a meandrující toky, rybníky s doprovodnou vegetací, stromořadí s věkovitými dřevinami podél komunikací, dominanty kostelních věží (ne však tak časté jako např. na Žďársku), dochované prostory komponované krajiny navazující na panská sídla, historická městská jádra, dochované prostory vesnických sídel. Zajímavými jsou pozůstatky po těžbě rud.

Celkovou hodnotu krajinného rázu snižují především stále se silně uplatňující důsledky intenzifikace zemědělské výroby ze 70. let min. stol. (bloky orné, meliorace, geometrizace, zemědělské areály), dominanty komínů (zejména Jihlava), halové objekty velkého objemového a proporčního měřítka v okrajích sídel a ve volné krajině, velké frekventované komunikace s doprovodnými prvky (čerpací stanice, reklamní billboardy).

Kulturní dominanty

Mohutný areál zámku v Brtnici a dominanta farního chrámu sv. Jakuba Apoštola

dominanta areálu zámku v zeleni s protipólem mohutné stavby chrámu uplatňující se v krajině z vyvýšených poloh v okolí města. Zámek je v zanedbaném stavu.

Kostel sv. Jakuba Většího ve Vílanci

Dominanta barokně přestavěného pův. gotického kostela na návrší s chrámovým okrskem.

Kostel Sv. Bartoloměje v Luce
nad Jihlavou

Dominanta barokní věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce.

Obrázek 2: Typický obraz sídla Brtnice s dominantou zámku a kostela.

4.2.7.5 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby (meliorace, technické úpravy vodních toků...)	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu s narušenou strukturou původního uspořádání usedlostí nevhodnými dostavbami	XX	-	X
4.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
5.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice	XX	-	X
6.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
7.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
9.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	X
10.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
11.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X

12.	Chatové osady a jednotlivé chaty v přírodních a krajinářsky hodnotných scénériích	X	-	X
-----	---	---	---	---

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.2.7.6 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)	X	
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.2.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Celé území se vyznačuje kontrasty zarovnaných povrchů velkého měřítka vůči drobnému až místy střednímu měřítku prostorů v členitém reliéfu, vysoce esteticky hodnotných prostorů s komponovanými úseky krajiny (např. Brtnicko, okolí Luky nad Jihlavou) vůči příměstským průmyslovým zónám a nevzhledným zemědělským areálům ve volné krajině, stejně jako kontrast zemědělské krajiny poničené intenzifikací zemědělské výroby vůči malebným prostorům s dochovanými prvky původní historické hodnoty krajiny.

Celý prostor oblasti lze rozdělit na dvě části: okolí města Jihlavy významně ovlivněné městskou aglomerací a území výrazně podřízenému řece Jihlavě, která vytváří ve svém okolí členitou krajinu. Prostor oblasti se převážně svažuje ke středu údolí. Většinu prostorů ohraničují nízké vymezení často vrstvené horizonty na z. a j. straně převážně zalesněné většinou bez přítomnosti výrazně se uplatňujících dominant. Z mnoha vyvýšených míst jsou patrné průhledy do okolní krajiny, která se otevírá v několika plánech na z. zakončené často dominantami zalesněných kopců v oblasti Špičáku a Čeřítku. Zatímco náhorní polohy poskytují velké množství průhledů do krajiny okolních oblastí, jsou údolní prostory vymezeny jednoznačně čitelnými horizonty místy zalesněnými, které tvoří pomyslná hrana údolí. Díky tomu jsou údolní polohy tvořeny sledem mnoha drobných intimních míst, které spojuje základní znak řeky Jihlavy s doprovodnou zelení v údolním prostoru.

Měřítko krajiny je ovlivněno především velkými bloky orné, vymezenými lesy a nezalesněnými horizonty s průhledy do vzdálených scénérií. V okolí Jihlavy lze vnímat velké měřítko, na rozdíl od toho v údolních prostorech je měřítko převážně drobné. Místa s dochovanými prvky historické struktury krajiny se vyznačující se drobným členěním ploch utváří drobné měřítko.

Většina sídel je poničena novostavbami ze 70. let min. století a též současnou výstavbou vázanou především na Jihlavu. K nejvýznamnějším prostorům patří Brtnicko s monumentální dominantou souboru staveb zámku a chrámu zasazených v komponované krajině navazujícího parku přecházejícího drobným údolním prostorem kaskádou rybníků do krajiny. Mnohem méně se uplatňuje podobný prostor komponované krajiny v okolí zámku v Luce nad Jihlavou.

Významné vyhlídkové body jako referenční místa vnímání obrazu krajiny a chápání krajinné scény oblasti jsou umístěny především do vyvýšených náhorních poloh a okrajů údolí. Především jde o prostory v okolí Zaječeho skoku, vyvýšené prostory nad Studénkami, Brtnický vrch, vrch Strážka u Brtnice, Salatův kopec, Strážnice (v. od Brtnice), Bransouzský vrch, Pahorek u Vržanova,

Přístupné rozhledny:

	<p>Brána Matky Boží a městské opevnění</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>Výhled na urbanizovaný prostor a historické jádro Jihlavy s drobnými průhledy do okolní krajiny</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Historické jádro Jihlavy.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Přístupná denně.</p>
--	--	---

4.2.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Kontrastní uplatnění zemědělských ploch zarovnaných povrchů s poničenou původní strukturou vůči malebným částem údolí a míst s dochovanými prvky původního členění krajiny	XX	-	X
2.	Negativně se uplatňující vliv městské jihlavské aglomerace v necitlivé výstavbě v okolních sídlech, průmyslových zónách narušujících krajinářsky hodnotné prostory	XX	-	XX
3.	Přítomnost záměrně komponovaných prostorů krajiny ovlivňujících okolí	X	+	XX
4.	Dominanty Špičáku a Čeřínku uplatňující se v průhledech, místy uzavírající horizonty nenarušené kontrastními prvky	XX	+	X
5.	Členité vymežující horizonty údolí	XX	+	X
6.	Uzavřenost údolních prostorů s převažujícími znaky přírodní povahy vytvářejícími dojem přírodní krajiny	XX	+	X
7.	Pestrá mozaika lesů, polí a luk v prostorech s dochovanými prvky původního členění krajiny	XX	+	X
8.	Střední a drobné měřítko údolí a navazujících členitých prostorů zvyšující malebnost krajinné scény spolu s prvky přírodní povahy zvyšující harmonické měřítko krajiny	XX	+	X

9.	Přírodní charakter vodních toků a jejich břehů a některých lesních partií	XX	+	X
10.	Výrazné kulturní dominanty vytvářející typický obraz sídla a jejich zapamatovatelná konfigurace	X	+	XX
11.	Velmi přeměněné formy a struktura zástavby větších obcí	XX	-	X
12.	Nesourodost rekreační zástavby bez architektonických hodnot v údolích a v okolí rybníků	XX	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouřující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.2.8.2 Narušení krajinného rázu

- × Výrazné potlačení původního středního měřítka krajiny utvářeného členěním pozemků plužiny sídla důsledky intenzifikace zemědělské výroby.
- × Geometrizační krajinných složek
- × Necitlivě umístěná a řešená zástavba 70. let min. stol. v sídlech
- × Halové objekty v pohledově exponovaných místech bránící průhledu do krajiny či pohledu na typický na obraz
- × Místy výrazná přítomnost globální vrstvy v podobě logistických center v okolí dálnice D1 a města Jihlava
- × Kamenolomy

4.2.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Nevhodné kontrastní prostorové řešení výstavby nenavazující na původní urbanistickou strukturu obce vyplývající z jejího založení
- × Narušení typických dominant a krajinářsky cenných prostorů dominantami technicistní povahy
- × Necitlivé dostavby proluk v zastavěných částech venkovských sídel
- × Necitlivé přestavby původních objektů lidové architektury či historických budov sídel
- × Zastavování typických průhledů z prostoru sídla do krajiny
- × Zastavování volné krajiny nadměrnými objekty
- × Výstavba rekreačních chat a domů bez vnitřní vazby na sídlo v přírodních a krajinářsky cenných prostorech krajiny

Z pohledu změny využití území

- × Umísťování vertikál technicistní povahy do krajinářsky hodnotných prostorů
- × Zakládání větrných farem na výrobu el. energie v krajinářsky exponovaných vyvýšených prostorech nebo jejich ochranných prostorech, zamezení uplatnění staveb v historických jádrech sídel, v krajinářsky estetických scénériích
- × Výstavba logistických center, průmyslových zón a halových objektů narušující krajinářsky hodnotné průhledy a obrazy sídel
- × Zalesňování květnatých luk
- × Záměry devastující nebo výrazně potlačující dochované fragmenty přírodních prostorů

4.2.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zohlednění významu a cennosti údolních prostorů v lesních hospodářských plánech, v technologii údržby a managementu krajiny k zajištění zachování estetických hodnot údolních prostorů.
- Ochrana vegetačních prvků liniové zeleně podél komunikací, vodních toků a vodních ploch jakožto důležitých prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím.
- Zachování dimenze, měřítka a hmot tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. V kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.
- Zachování měřítka a formy tradičních staveb při novodobém architektonickém výrazu u nové výstavby v polohách mimo kontakt s cennou lidovou architekturou.
- Rozlišování takových zón ve struktuře obcí, které zachovávají znaky historického charakteru obce a v polohách mimo kontakt s těmito zónami uplatňovat diferencovaný přístup k regulaci zástavby.
- Omezení možnosti umístění staveb a technických zařízení výškového charakteru (výška přes 20 m na volném prostranství nebo přes 8 m nad obklopující lesní porost) na exponovaných horizontech (navazující hřbety, prostory s dochovanými strukturami původního členění krajiny, rekreační prostory j. od Jihlavy, hrany údolí, v okolí Brtnice s dominantou zámku a kostela).
- Zachování siluet a charakteru okrajů obcí s cennou architekturou, urbanistickou strukturou a cennou lidovou architekturou.
- Dbát na zachování historických krajinných úprav a na strukturu kulturní krajiny.

4.2.10 Seznam a ochrana vymezených specifických míst krajinného rázu (SMKr)

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- SMKr Plandry (CZ0610-OB002-M001)
- SMKr Rounek (CZ0610-OB002-M002)
- SMKr Údolí Jihlavy I (CZ0610-OB002-M003)
- SMKr Údolí Jihlavy II (CZ0610-OB002-M004)
- SMKr Údolí Brtnice (CZ0610-OB002-M005)
- SMKr Zámek Brtnice (CZ0610-OB002-M006)
- SMKr Brtnický potok a Rychlovský rybník (CZ0610-OB002-M007)
- SMKr Zámek v Luce nad Jihlavou (CZ0610-OB002-M008)

4.2.10.1 SMKř Plandry (CZ0610-OB002-M001)

Obec Plandry leží asi 3 km severozápadně od Jihlavy v nadmořské výšce 522 m. První zmínky o obci jsou z 15. století v archivu kláštera želivského. Obec sama vznikla z původního dvora. Místo bylo zvoleno původně pro těžbu stříbra vodotěžnými stroji ve Starých Horách na pokraji Jihlavy, kde se těžilo stříbro. Typická je proto kaskáda rybníčků je charakteristická pro obec Plandry a dva z nich jsou chránené kulturní památky. Stříbro se těžilo i v lokalitě hornického hrádku, jehož pozůstatky jsou v lese, poblíž koryta náhonu, asi 200 m s. od Brandlova mlýna. V roce 1730 Josef Ignác Zebo z Breitenau, započal stavbu barokního zámku na východní straně dvora. Za zámkem se nacházel hospodářský dvůr z 19. stol., ve dvoře sýpka s přistaveným empírovým portikem, pocházejícím z let kolem roku 1840, se štítem neseným toskánskými sloupy. Budova měla mansardovou střechu ozdobenou arkýři a vížku nad zámeckou kaplí. Kolem zámku byl park a v něm se nachází socha Jana Nepomuckého, vytvořená v r. 1734. Při silnici stojí barokní sýpka (špejchar) z 18. stol., která je chráněnou památkou. K zámku patřil park Engliš s rybníčkem a ostrůvkem, na němž byl altán s plastikou čápa. Mimo parku u zámku byl udržován také park ve stráni mezi řekou Jihlavou a obcí Plandry. Park byl v době 1. republiky pečlivě udržován zahradníkem. Hlavní cesta v parku vedla bývalým korytem náhonu pro vodotežné stroje ve Starých Horách, užívaného v období, kdy se v Altenbergu těžilo stříbro a bylo nutno čerpat vodu ze zatopených dolů. Stráž je již v současné době neudržována. Zámek byl odpamátčen v 90. letech minulého století a novým majitelem zbourán. Je zde státem chráněný park, jehož stav tomu neodpovídá. V parku stojí socha sv. Jana Nepomuckého, památná lípa, ruina hospodářského stavení (dosud jako chráněná památka) a státem chráněný špejchar.

Kolem roku 1735 dává Josef Ignác Zebo stavět východně od zámku na mírném zalesněném návrší poutní areál zasvěcený sv. Janu Nepomuckému. Kaple se nachází na pahorku nad obcí Plandry, nedaleko hlavní silnice. Ke kapli se lze dostat starou lípovou alejí. Celá barokní dispozice je v dokonalém souladu s krajinou, obklopená lesíkem. Vlastní kaple je centrálně čtvercová, presbytářem odděleným výstupkem, s cibulovou šindelovou bání, lucernou, a s makovicí, kde visel zvon. Hlavní průčelí člení dvě dvojice pilastrů po stranách hlavního portálu, který má nakoso postavené polopilíře a sebestový štít. Nad portálem je oválné okno s rokokovou mříží. Boky kaple jsou členěny obdobně. Prostor dotváří pět bočních kapliček.

4.2.10.2 SMKř Rounek (CZ0610-OB002-M002)

Krajinný prostor v okolí osady Rounek, která byla založena v období kolonializace tohoto území želivským klášterem. První písemná zmínka je z roku 1359. Před odsunem po 2. světové valce zde žilo kolem 140 Němců a asi 80 Čechů. V roce 1945 byli všichni němečtí obyvatelé vystěhováni. Osadu tvoří ulicovka desítky domů po obou stranách silnice asi osm kilometrů od Jihlavy. Vznik Rounku lze dát do souvislosti s dolováním stříbra v okolí a to do druhé poloviny 13. století. Okolní krajině se dochovaly stopy dolování stříbra v podobě kutišť. Prostor v okolí osady je utvářen zemědělskou krajinou s četnými dochovanými prvky původního členění krajiny, mezemi a remízky.

4.2.10.3 SMKř Údolí Jihlavy I (CZ0610-OB002-M003)

Prostor malebného údolí Jihlavy navazující na sídlo Malý Beranov pokračujících ve směru toku k okraji městyse Luka nad Jihlavou zahrnující sevřené partie se skalisky a vysokými převážně zalesněnými stráněmi, bývalý kamenolom, který zde doslova odříznuł nemalou část severního svahu, malebné místo u Kamenného Mlýna a prostor Petrovic s dominantou kostela sv. Petra a Pavla z počátku 14. století s chrámovým okrskem. Vytýšená místa poskytují mnoho průhledů do krajiny údolí.

4.2.10.4 SMKř Údolí Jihlavy II (CZ0610-OB002-M004)

Úzce zařiznutý prostor údolí Jihlavy j. od Luky nad Jihlavou pokračující k okraji oblasti k Bransouzům.

Zpět na červeně značené trase jdeme kolem ŽST a stále po pravém břehu dále směr Bítovčice 2,5 km. Zhruba v polovině tohoto úseku se vzdálíme od řeky, projdeme pod kolejemi a krátce vystoupáme /2/ do svahu, odkud je pěkný výhled na Bítovčice. Sejdeme /2/ na okraj obce, přejdeme přes můstek a pokračujeme dál podél toku nyní pro změnu po levém břehu. Po 2,5 km nenáročná chůze po silnici se u rozcestníku Přimělkov-ŽST (428 m) se změni charakter naší trasy opět v polní pěšinu.

Jdeme po okraji lesa obklopujícího ve stráni přírodní památku – Habří – nejvýše položený habrový porost na Českomoravské vrchovině s výskytem bramboříku evropského. Celý závěrečný úsek tohoto výletu jdeme v širokém údolí Jihlavy po louce kolem chatových osad a několika pěkných jezů. Výlet končí v obci Bransouze, ale komu se zdá 22 km málo, může pokračovat dále do Číchova, Přibyslavic či Okříšek.

4.2.10.5 SMKř Údolí Brtnice (CZ0610-OB002-M005)

Harmonicky utvářený přírodní prostor s kulturními prvky v zařiznutém údolí říčky Brtnice se zříceninou hradu Rokštejn a budovami mlýna.

Přírodní rezervace, rozprostírající se podél říčky Brtničky, se nachází za městečkem Brtnice, jihovýchodně od Jihlavy. Jedná se o krásné údolí s romantickými zákoutími a zříceninou gotického hradu Rokštejna. Tato oblast je vyhledávána v letním i zimním období. V létě nabízí turistům příjemnou procházku a v zimě je ideálním místem pro výlet na běžkách.

Zde také vznikaly za první republiky první trampské osady na Jihlavsku.

Přírodní rezervaci Údolí Brtnice tvoří krásné údolí s romantickými zákoutími a zříceninou gotického hradu Rokštejna. Rezervace chrání údolní nivu kolem Brtnice se skalnatými stráněmi a s výskytem ohrožených druhů živočichů, především motýlů. Na území rezervace byl pozorován výskyt vydry říční.

Údolí Brtnice (69 ha) - kaňonovitě údolí řeky Brtnice na území katastrů Brtnice, Dolní Smrčné, Přimělkova, Komárovic a Panské Lhoty je tvořeno meandrující říčkou s přirozenými břehovými porosty a okolními loukami. Nad ně se vypínají stráně se skalními výchozy, rezervace je domovem vzácných teplomilných druhů bezobratlých. Z ohrožených druhů živočichů tu žije vřetenuška ligrusová, modrásek černoskvřinný, ouklejka pruhovaná, ještěrka živorodá, čolek horský nebo rosnička zelená. Území je významné výskytem vydry říční.

4.2.10.6 SMKř Zámek Brtnice a Brtnice (CZ0610-OB002-M006)

Vlastní městečko Brtnice leží v hluboce zařiznutém údolí stejnojmenné říčky. Terén se strměji zvedá východním směrem (vrchy Strážka a Malín) a pozvolněji k západu (Brtnický vrch, Štelčáry). Hodnotné znaky přírodní charakteristiky krajinného rázu tvoří údolí řeky Brtnice s kvalitní doprovodnou zelení a svahovými lesy a zelení. Severně a severovýchodně od města je údolí Brtnice nejhodnotnější a je vyhlášeno přírodní rezervací. Hodnotné jsou také vazby kulturní krajiny - řekou Brtnicí a strmými svahy s historickou zástavbou MPZ Brtnice. Okolní vrch poskytují efektní pohledy na níže položené město.

Zámecká zahrada a park jsou součástí někdejšího hradu, do poloviny 16. století renesančního zámku, postaveného vysoko nad městečkem na dominujícím ostrohu nad říčkou Brtničkou ve výši 550 m n.m. Hrad byl přestavován asi do roku 1560 pro Zdenka Brtnického z Valdštejna, pohřební kostel

Valdštejnů před zámek vybudoval Hynek Brtnický z Valdštejna kolem roku 1588. Kostel byl pak v letech 1627-29 přebudován novými pány na Brtnici, hrabaty z Collalta, na klášterní kostel pavlánů podle návrhu císařského architekta Itala Giovanni Battisty Pieroniho. Nejstarší část zámecké zahrady, související s renesanční přestavbou, je třeba vidět právě v prostoru terasy mezi oběma stavbami. Vstupuje se do ní dnes manýristickou branou, je uzavřena zdí a uvnitř stávala renesanční kamenná kašna s kovanou mříží na sloupcích, později zvaná Císařská (od roku 1935 je přemístěna na 3. nádvoří zámku). Zahrada měla plochý parter, členěný podél ústřední osy, spojující vstupní a 1. zámeckou bránu. Barokní podoba této terasové zahrady byla charakterizována čtyřřadou kaštanovou alejí podél osy a tehdy sem byl umístěn i sloupový pomník sv. Františka. Podobu této zahrady částečně zachycuje barokní malíř K.F.Töpfer na jednom ze svých obrazů Vjezdů císařských panovníků na brtnický hrad. Zřejmě až počátkem 19. století byla část této zahrady upravena v duchu romantické přírody a byly vysazeny módní exoty, z nichž se tu dochoval vzácný liliovník tulipánokvětý. Tehdy byl asi také založen na severozápadních svazích zámecké výšiny krajinářský park, sevřený fragmenty hradního opevnění a zahrnující i nevelký rybník s ostrovem. Pro 30. léta 19. století byla typická skupina topolů kolem rybníku, zvyšující sentimentální náladu parku, pohledově ovládaného dominantou zámku. Na tento park a zahradu, které měly rozlohu 7 ha, navazovaly užitkové zahrady a hospodářská stavení. Soubor zahrad brtnického zámku představuje zajímavý historický vývoj zahradních forem, nápaditě využívající zvláštností hradního terénu pro jejich stavbu a zároveň dokumentující – spolu s Alejemi - dobové přeměny zahradního umění na území jediné lokality.

4.2.10.7 SMKr Brtnický potok a Rychlovský rybník (CZ0610-OB002-M007)

Prostor plužiny Rychlova s navazujícím údolím v ose Brtnického potoka s podmáčenými loukami a vzrostlou zelení doprovázející vodní tok zakončený rybníkem. Osada Rychlov se vyznačuje dochovanou strukturou prostorového uspořádání původních objektů typické lidové architektury. V okolí osady jsou četné dochované meze a remízky upozorňující na původní členění traťové plužiny.

4.2.10.8 SMKr Zámek v Luce nad Jihlavou (CZ0610-OB002-M008)

Na pravém břehu Jihlavy položený barokní zámek s pozoruhodným Sálem předků, vybudovaný v letech 1739 – 1749 rodem Kouniců z původní středověké tvrze. Zámek obklopuje anglický park s pestrou druhovou skladbou dřevin a s barokní kaplí. Z parku je i pěkný výhled na městečko rozprostírající se z převážné části na protějším břehu Jihlavy. Dominantou městečka je kousek nad úhledným náměstíčkem kostel sv. Bartoloměje a ještě o trochu výš nad ním v zámeckých barvách nově renovovaný barokní statek.

4.2.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé odlišující se části s rybníky v okolí Popic a Vysoké, kde předmětem ochrany krajinného rázu je především zachování pestrosti krajiny a charakteru rybníků a jejich okolí. Dále nevymezené odlišující se prostory v údolí řeky Jihlavy, kde je předmětem ochrany krajinného rázu především ochrana znaků přírodní charakteristiky a souladu s nimi. V území lze místa krajinného rázu vymezit v prostorech vyznačujících se dochovanými prvky původního členění krajiny v okolí Vílance, Vržanova a Horní Smrčné, kde předmětem ochrany krajinného rázu je především ochrana mezí a remízků a jejich uspořádání jako znaku historické charakteristiky území.

Pro všechny vymezená místa platí obecná ochrana oblasti, tedy i ochrana dochovaného pozitivního charakteru místa.

4.3 Oblast krajinného rázu Želetavsko (CZ0610-OB003)

4.3.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Želetavsko je vymezeno v jižní části kraje Vysočina a představuje prostor zemědělské krajiny s lesy v okolí Želetav.

4.3.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.3.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Z hlediska krajinného rázu je horninná stavba oblasti poměrně homogenní. Je tvořena kyselými přeměněnými horninami - převážně pararulami přecházejícími místy v migmatity. Při západním okraji se vyskytují ještě kyselejší granulity, na jihu obdobné ortoruly, v jihozápadní části oblasti se v pararulách vyskytují pruhy silně kyselých křemenců. V jihovýchodním cípu oblasti vystupují krátké pruhy bazických krystalických vápenců. Všechny uvedené horniny se nacházejí v pružích S – J až SZ – JV směru. Jen v jihozápadním cípu oblasti pozorujeme směr pruhů hornin SV – JZ. Uvedené směry respektují v daných částech i neotektonikou podmíněné hřbety a sníženiny.

Monotónní komplexy pararul přecházející do migmatitů tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k východu s nejčastějším sklonem kolem 50°. Jde o víceméně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Při zvětvávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

K masivnějším a kyselejšími horninám náležejí granulity v úzkém pruhu při severozápadní hranici oblasti a ortoruly v jejím jihovýchodním cípu. Od pararul se liší větší kompaktností, méně zřetelnou foliací a mírně vyšší geomorfologickou odolností. Morfologicky výrazně se projevují křemence

(kvarcity) tvořící čočkovité pruhy hlavně v jižní části Želetavska. Díky jejich vyšší odolnosti se na nich vyvinuly protáhlé relativně nápadně vystupující protáhlé vrchy. Kvarcity se podílejí na stavbě vrchu Brtníku záp. od Opatova, Hrachové hory u Želetavy, druhého nejvyššího vrchu v oblasti – Mařenky (711 m n. m.), Srnčího vrchu, Výholce, vrchu Hory vých. od Želetavy nebo výrazné Zadní hory u Rokytnice n./Rokytinou či Inženýrského kopce u Jemnice. Díky výrazné kyselosti kvarcitů hostí typická acidofilní lesní společenstva s přirozenou příměsí borovice. Podobně se projevuje varijský (mladoprvohorní) žilný granit při východním okraji oblasti – je odolnější a vznikly na něm nápadné menší vrchy – především vrch se zříceninou Sádek u Kojetic.

Krystalické vápence jsou jedinými významnějšími bazickými horninami v oblasti. Nacházejí se v zaznamenaných výskytech jen v jižní polovině oblasti, a to především na třech kopcích severozápadně od Mor. Budějovic (Lukovská hora, Sv. Vít a Holý kopec). Vápence zde tvoří vrcholové partie kopců, a mohou se tak projevat i ve zvláštní biotě. Menší výskyty krystalických vápenců jsou pak na svazích údolí Želetavky mezi Budčí a Meziříčkem.

Mezi Domamilem a Litohoří u Mor. Budějovic jsou výše uvedené horniny pokryty měkkými třetihorními písky a jíly. Jejich snadná obdělavitelnost způsobila, že jsou kompletně zorněny. Na východně orientovaných svazích na jihovýchodním okraji oblasti se vyskytují mocnější vrstvy sprašových hlín promíchaných s kamenitými svahovinami. Pokrývají převážně mírné svahy a úpatí svahů a reliéf ještě více zhladily. Pro příznivou polohu, relativní úrodnost a snadnou obdělavitelnost byly též souvisle zorněny. To však vedlo k rozvoji stržové eroze i vzniku úvozů, což je pro tuto část typické.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech potočních údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujně nitrofilní vegetace. Rašeliny tvoří malá ložiska pouze u západního okraje oblasti a v krajině se pozorovatelně neprojevují.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter tektonicky zdviženého plochého povrchu s málo zřetelnými plochými širokými hřbítky a plochými sníženinami mezi nimi. Z odborného hlediska je však pozoruhodný, neboť se jedná o nejzachovalejší a nejvýše zdvižený starý zarovnaný povrch většího rozsahu na Vysočině. Směrem k severu, východu a jihu povrch celkově klesá a přechází v systém relativně výraznějších plochých hřbetů a protáhlých sníženin. Nejvyšší bod oblasti – Veselský vrch (712 m n. m.) leží v ploché elevaci při západním okraji oblasti. Nejnižší body oblasti leží při jejím jižním a jihovýchodním okraji a dosahují výšky asi 470 m, u Jemnice až 450 m. Převýšení v rámci oblasti Želetavska tedy dosahuje cca 240 – 260 m. Plochá severní část oblasti má charakter členité pahorkatiny (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km) a leží v nadmořské výšce průměrně 600 - 650 m. Typické pahorky se v této části vyskytují ojediněle a nejsou vysoké (např. zmíněný Veselský vrch, Brtník u Opatova). Spíše zde převažují plochá táhlá návrší, v dolní části přecházející do vznikajících mělkých údolíček v osách sníženin. Východní okraj náhorní plošiny tvoří plochý hřbet severojižního směru, od západu nenápadný. Vystupují nad něj ovšem poměrně ostře vrcholky s převýšením (od západu) cca 30 – 40 m jako jsou Mařenka (711 m), Srnčí vrch (683 m) a V kopcích (669 m). Od východu od Třebíčska jsou vyšší a nápadnější. Směrem k východu a jihu náhorní plošina plošina přechází v mírné stupňovité okrajové svahy a hřbety. Zde tedy výšková členitost narůstá. Převýšení mezi vrcholem Mařenky a vsí Římovem na jejím úpatí je asi 210 m, zde tedy má reliéf charakter dokonce členité vrchoviny. Převážná část východního a jižního okraje oblasti má však převýšení 100 - 180 m, a tedy charakter členité pahorkatiny až ploché vrchoviny.

Výraznější údolí se v rámci této oblasti nevyskytují. Pouze při jižním a severním okraji se podél zařezávajících se potoků začínají vytvářet. Zajímavá jsou výrazně asymetrická údolíčka Vápovky a Želetavky stékajících k jihu i Jihlávky a Brtnice stékající k severu. Jejich západní svah je mírný a prakticky se jedná o pokračování okolních plošin s poli. Východní svah je naopak strmý, vysoký 30 – 70 m a zpravidla zalesněný. Podél Želetavky pod Želetavou se na něm dokonce vyskytují až 12 m vysoké skály.

Skal je v oblasti Želetavska málo a nejsou výrazné. Nacházejí se hlavně po obvodu vrcholů výraznějších kopců, výjimečně na svahu údolí Vápovky a Želetavky (viz výše). Relativně častější jsou na zmíněném okrajovém hřbetu náhorní plošiny (Mařenka atd.) a na hřbetech vybíhajících k jihu a východu. Běžnější jsou však pouhé kamenité vršky prakticky beze skal. Skalní útvary a rozptýlené kameny se tak na krajinném rázu podílejí jen málo a v detailu.

Antropogenních tvarů je relativně málo. Jsou zastoupeny především drobnými náspy a zářezy silnic a nevelkým počtem malých opuštěných lomů ve svazích údolíček nebo výraznějších kopců. Ojedinelým tvarem je asi 20 m vysoká zemní hráz vodní nádrže Nová Říše.

4.3.2.2 Klimatické podmínky

Klima Želetavska je mírně chladné až mírně teplé a vlivem polohy ve srážkovém stínu vyšší Vysočiny mírně suché (vzhledem k nadmořské výšce). Průměrné roční srážky na náhorní plošině dosahovaly 650 – 680 mm (za období let 1901-1950), a průměrné roční teploty se pohybovaly kolem 6 – 6,5 °C. Ve výraznějším srážkovém stínu na jižním a východním okraji oblasti srážky klesaly pod 600 mm a teploty mírně přesahovaly 7,0 °C. Dle Quittovy klasifikace náhorní plošina leží v mírně teplé klimatické oblasti MT3, jižní a východní okraje v slabě teplejší MT5. Důsledkem srážkového stínu v oblasti Želetavska je ovšem i menší oblačnost a mírně delší sluneční svit než dále na západě.

Pro náhorní plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech drobných údolí. Vzhledem k celkově vyvýšené poloze oblasti však teplotní inverze nejsou silné. Naopak drobné vystupující vršky jsou typické větší větrností, tvorbou námrazy v zimě, někdy doprovázené vrcholovými zlomy smrků a lámáním větví listnáčů. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů projevuje nepatrně, nápadnější rozdíly v teplotách svahů lze pozorovat v údolích Vápovky a Želetavky a na výraznějších kopcích při východním obvodu oblasti.

4.3.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Želetavska je typickou pramennou oblastí, a proto zde chybějí větší vodní toky. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, prameny a průměrně hojnými malými a středně velkými rybníky.

V oblasti pramení říčky Jihlávka a Brtnice a k jihu stékající Moravská Dyje, Vápovka a Želetavka. Pod Mařenkou pramení k východu stékající říčka Rokytná. Tyto toky mají místy upravená koryta a místy na nich byly vybudovány malé a středně velké rybníky. Největším rybníkem je Strážov na Brtnici nad obcí Kněžice na hranici oblasti (cca 10 ha). Souvislé kaskády však tyto rybníky netvoří a vlivem polohy v údolí jsou poměrně úzké a protáhlé. Mají zpravidla atraktivní lesnaté okolí. Spíše ojedinelé rybníky byly vybudovány na menších potocích v plochých sníženinách pramenných oblastí. Tyto rybníky mají plochu zpravidla pod 4 ha a okrouhlý tvar, nebo tvar protažený podél dlouhé hráze. Nacházejí se častěji v lesích, ale jsou i v polích.

Největší vodní plochou je vodní nádrž Nová Říše, sloužící vodárenským účelům (délka nádrže asi 1,6 km plocha cca 80 ha). Její poloha na okraji lesního komplexu a poměrně čistá voda působí příznivě, avšak nádrž je veřejnosti nepřístupná.

Silné nebo výrazné prameny zde chybějí, spíše byla typická prameniště na dně sníženin se soustavou drobných vývěřů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích v severní části oblasti se prameniště většinou zachovala, často se na nich nacházejí dodnes biologicky hodnotné louky, někdy rašelinné. Některá větší prameniště však slouží k jímání vody pro vodovodní sítě, jsou tedy oplocená a na povrchu bezvodá. Zajímavým upraveným pramenem vybaveným dokonce sochařskou výzdobou je pramen Moravské Dyje. Upraven je také pramen Karlínského potoka u obce Hladov.

4.3.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace leží na pomezí 4. (bukového) a 5. (jedlovo-bukového) vegetačního stupně. Náznaky 5. vegetačního stupně (první horský stupeň) se nacházejí zvláště na plošinách a v depresích náhorní plošiny, samozřejmě též na Veselském vrchu a jeho okolí. Dle geobotanického členění se zde předpokládají acidofilní bučiny, nejspíše bikové. V lesích na plošinách se v jedlových bučinách v příměsí přirozeně vyskytoval smrk a na četných prameništích v olšínách též. Na křemencích na silně kyselých stanovištích byla v příměsí přítomna borovice lesní s podrostem borůvčí. Na úpatích strmějších svahů a na vápencích se vyskytovaly květnaté bučiny, s výjimkou podmáčených míst beze smrku. Beze smrku byly i původní lesy na svazích kopců a v nižších polohách oblasti. Zajímavou horskou rostlinou a zároveň migrantem z Alp je dřívátka horská, nacházející se v oblasti v několika lokalitách. Chráněná je v přírodní rezervaci Jechovec u Staré Říše. Na vápencích u Moravských Budějovic lze předpokládat přítomnost i teplomilných druhů bioty.

Současná vegetace je tvořena vyváženým zastoupením lesů a polí. Lesy se nacházejí především na hřbítcích severojižního směru, na okrajových svazích a na prameništích. Pole dominují na sušších místech v protáhlých sníženinách. Lesy i pole zpravidla tvoří velké celky. V lesích zcela převažují smrkové kultury, v nižších polohách s příměsí borovice a modřínu. Přirozené lesy se zachovaly vzácně, ale přesto je zde několik lokalit pěkných starých bučin. Největší jsou na východním svahu oblasti U Trojáku, a na malém pahorku v trati U římské studánky. Bučiny s klenem pralesního rázu jsou na východním svahu Mařenky. Menší lokality bučin lze na svazích vzácně nalézt i jinde. Biologicky hodnotných luk na prameništích v lesních komplexech se zachovalo poměrně hodně, často mají ráz rašelinicích luk a jsou chráněny.

4.3.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou svého druhu je rozsáhlá náhorní plošina, pro tuto oblast typická. Výrazných vrcholů je zde naopak málo. K dominantám nadmístního významu patří ostrý vrcholek Mařenky (navíc s barevně odlišnou bučinou), Srnčí vrch a vrch V kopcích jižně odtud. Relativně výraznou dominantou je i Zadní hora (633 m) u Rokytnice n./ Rokytnou. K méně výrazným dominantám patří poměrně plochý vrcholek Veselského vrchu a další vrchy po obvodu oblasti – vrch s hradem Sádek, vrchy Tašky a Brdo u Šebkovic a Inženýrský kopec u Jemnice. Jiným druhem dominant jsou velké celky lesů na hřbetech; regionální význam mají lesy na východním svahu oblasti, viditelné z celého okolí Třebíče. K dominantám spíše místního typu náležejí další menší vršky po obvodu oblasti a středně velké rybníky. Potenciál stát se dominantou nadmístního významu má vodárenská nádrž Nová Říše. Přes tento poměrně bohatý výčet je třeba přiznat, že nápadnost či výjimečnost uvedených dominant je v republikovém i krajském srovnání podprůměrná.

4.3.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlý zarovnaný povrch v severní části oblasti (náhorní plošina)	XXX	+	XX
2.	Ploché hřbety a sníženiny při jižním a východním obvodu oblasti	XXX	0	X
3.	Mělká, otevřená ale asymetrická údolí zařezávajících se toků	XX	+	XX
4.	Ostřejší vrcholky při horní hraně plošiny (Mařenka, Srnčí vrch, V kopcích)	X	+	X
5.	Ostřejší vrcholky při obvodu oblasti (Sádek, Tašky, Brdo)	X	+	X
6.	Výskyt vápenců u Moravských Budějovic	X	+	X
7.	Ojedinelý výskyt skal a kamenitých povrchů	XX	0	X
8.	Převážně kyselé půdy hostící převážně kyselomilná společenstva	XX	0	X
9.	Poměrně rozsáhlé celky lesů a polí ve vyváženém poměru	XXX	0	X
10.	Dominance smrkových lignikultur v lesích	XX	-	X
11.	Přítomnost prameništích olšin	X	+	X
12.	Přítomnost četnějších hodnotnějších rašelinicích luk	XX	+	XX
13.	Přítomnost starých bučin na východním okrajovém svahu	X	+	XX
14.	Malé zastoupení dřevinné zeleně v polní krajině	XX	-	X
15.	Přítomnost převážně menších rozptýlených rybníků	XX	+	X

4.3.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	

P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	
------	--	---	--

4.3.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Opatovské zákopy, PR Jechovec, PR Blatná hráz, PR U hájenky, PP Hájky

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Jestřebský les, Veselský vrch, Pařezitá, Mařenka, Maková, Jezbiny, Pospíchalky, Opička, Lukovská hora, Blata

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES zasahuje do oblastí pouze okrajově v jeho severozápadní části

4.3.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.3.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Osídlení Želetavska bylo zahájeno v době vnitřní kolonizace ve 13. století. V roce 1211 byl dle tradice založen Markvartem a Vojslavou z Červeného Hrádku ženský premonstrátský klášter v Nové Říši, který prosperoval až do dob husitských válek. Kolem něj se vytvořila osada, která byla v roce 1363 přičiněním kláštera povýšena na městečko s tržním právem. V polovině 13. století (první zmínka 1347) byl založen nedaleko Jihlavy Stonařov, o čemž svědčí dodnes dochovaný pozdně románský karnier. Jako zajímavost lze uvést, že zakladatel osady (Stonař), který dal osadě její název, byl slovanského původu. Stará Říše byla poprvé písemně zmíněna v roce 1257. V roce 1234 byl postaven kostel v Opatově (nejstarší zmínka o něm je z roku 1086), v roce 1303 kostel v Želetavě a z druhé poloviny 13. století pocházejí zprávy o hradu Ungersberk (Sádek) či tvrzcích v Štěměchách a Krasonicích. Zatímco novoříšský klášter se stal významným kulturním centrem, které dosáhlo svého rozkvětu ve 14. století, žádné z ostatních sídel nezískalo důležitější postavení a vesměs se staly součástí některého sousedního panství: Stonařov a Dlouhou Brtnici získala Jihlava (1531-2), Želetavu, která byla v roce 1370 povýšena na městečko s vlastní pečeti a trhovým právem, pánové z Hradce, Opatov a Sádek Brtničtí Valdštejnové, kteří sádecký hrad renesančně přestavěli.

Novoříšský klášter zaznamenal velký úpadek v době husitských válek, kdy bylo městečko husity několikrát vyplněno a klášter částečně pobořen a vypálen (1423, 1424, 1430, 1433). K dalšímu plenění zde došlo za vlády Jiřího z Poděbrad a jeho válek s Matyášem Korvínem (1468). Vyměření ženského konventu začala přeměna kláštera na mužský, která byla završena až roku 1641. Válkami v

15. století byl zasažen celý region. Ovšem následující století bylo dobou válečného klidu a pozvolného rozvoje.

Dalším válečným úderem byla 30-letá válka, která Želetavsko postihla stejně tvrdě jako jiné části země: Nová Říše se dočkala dalšího drancování v roce 1645, kdy sem přitáhli Švédové. O tom, v jakém stavu byla po válce Želetava svědčí fakt, že byla znovu povýšena na městečko a to až v roce 1730. V okolí Opatova zanikly vsi Jeníšov, Štítky a Stančice a Sádek se švédskému obléhání v roce 1643 ubránil pouze díky lsti.

Po skončení války nastala pozvolná obnova. Opětovný rozvoj kláštera v Nové Říši potvrzuje barokní kostel sv. Petra a Pavla, který byl přistavěn v roce 1683. Vrchol pak představoval rok 1733, kdy byl klášter povýšen na opatství. V roce 1747 bylo městečku majestátem Marie Terezie uděleno právo na čtvrtý trh. Na začátku 19. století zde bylo zřízeno gymnázium, které však pro finanční potíže dlouho nepřežilo. Roku 1813 klášter vyhořel, roku 1821 byl obnoven na původním půdorysu ovšem v klasicistním stylu a plnil svou úlohu až do 2. světové války. V souvislosti se Stonařovem jsou v tomto období zmiňovány spíše neblahé události: poddanské rebelie v letech 1712 – 1722 a meteorický déšť z roku 1808, nicméně městečko prodělávalo pozvolný rozvoj. Totéž platilo také o nedaleké Želetavě, která dostala postupně další městská privilegia – právo pořádat čtyři výroční trhy, trhy dobytčí, privilegium odúmrti, vinného šenku, prodeje soli a cestovní artikule. Nemalý význam pro rozvoj oblasti měla výstavba císařské silnice z Vídně do Prahy (1750), která procházela právě Želetavou a Stonařovem. V Hladově, který leží mezi oběma městečky a kterým silnice rovněž procházela, stávala vyhlášená formanská hospoda. Vývoj obou městeček byl zbrzděn velkými požáry, v Želetavě vypukly v letech 1842 a 1882, ve Stonařově pak v letech 1900 a 1901. Region zůstával spíše zemědělský a průmyslově zaostalý. V městečkách působili především řemeslníci, drobný průmysl se objevoval zřídka (sklárna v Opatově, strojové pletení rukavic, punčoch a bačkor ve Stonařově).

Další tragické události dolehly na novoříšský klášter v květnu 1942, kdy byl přepaden jednotkami SS, mniši byli odvezeni do koncentračních táborů a klášter byl přeměněn na středisko Hitlerjugend. Po válce byl sice provoz kláštera obnoven, ale už v roce 1950 byli zdejší řeholníci zatčeni, odsouzeni v zinscenovaném procesu a dlouho vězněni. Dalších čtyřicet let klášter sloužil jako vojenské skladiště. Zbídačený areál byl premonstrátům vrácen roku 1991.

Poválečný vývoj byl poznamenán odsunem německého obyvatelstva, které mělo v řadě sídel významný podíl.

Na vzhledu krajiny se podepsaly změny v zemědělství a přechod na intenzivní výrobu v 70. letech 20. století.

4.3.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	X	+	XX
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX

4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	X	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
7.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	XX
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
10.	Dochované prvky upozorňující na existenci Haberské obchodní cesty a stopy historického vývoje krajiny v podobě archeologických lokalit	X	+	XXX
11.	Přítomnost komponovaných krajinných prostorů (zahrad, krajinných úprav), poutních míst	X	+	XX
12.	Dochované artefakty dávného osídlení či přítomnosti člověka	X	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.3.7.3 Typologie lidové architektury

V oblasti Želetavska, podobně jako ve většině míst řešeného území, je základním typem lidového domu dům Českomoravské vrchoviny. Tento typ zde není ve své typologii jednotný a je ovlivňován mnoha vnějšími vlivy zejména v j. části oblasti, kde je patrný vliv Jihočeského domu. Forma typického lidového domu je zde ovlivněna i existencí místních dobových forem například horáckého či dyjsko-oslavského domu (zejména v s. části). Velké pomístní rozdíly jsou také v půdorysném uspořádání od komorového přes chlívni a komoro-chlívni. Stejně jako na ostatním území ORP Jihlava (potažmo celé Českomoravské vrchoviny) lze vysledovat rozdíly v konstrukci, která odpovídá době vzniku a místním podmínkám. Severní část oblasti poznamenává vliv německé středověké kolonizace, která se více či méně čitelně projevuje v urbanistickém uspořádání jader některých obcí.

4.3.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0

Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou
Krasonice – zámek s anglickým parkem, Knínice – pozůstatky zámeckého areálu	Zdeňkov, Jindřichovice, Markvartice, Krasonice, Knínice, Louka, Slavíkovice, Dobrá Voda, Čáslavice, Suchá Zdenkov, Dolní Vilímeč, Lesonice, Opatov – obraz sídla, Nová Říše, Bohuslavice, Rozseč, Svojkovice, Markvartice, Stará Říše
Krajinné památkové zóny (KPZ)	Významné stavby v krajině
0	0
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	Babice

4.3.7.5 Současný stav krajiny

Krajinu tvoří lesní komplexy zakrývající vyvýšené prostory často úzké a orientované ve směru sever – jih a zemědělské plochy s mozaikou polí s drobnými lesy a loukami v pahorkatinném reliéfu. Odlesněné prostory jsou často ostře ohraničeny lesními komplexy, které je místy jakoby obepínají a vytváří dojem lesnaté krajiny. Zejména krajina v okolí Stonařova, Dlouhé Brtnice a Opatova je sevřena mezi lesy a jeví se jako lesní enkláva, ale i některé části pod Želetavou v okolí Meziříčka, Knínice a Budče dávají dojem zalesněného prostoru.

Zemědělská krajina je utvářena mozaikou bloků orné a kulturních pastvin s drobnými fragmenty původních luk a přírodě blízkých podmáčených stanovišť. Původní členění převážně traťové plužiny je vrstvou scelených lánů zcela potlačeno. Dochovány jsou jen drobné fragmenty mezi v údolních polohách. Jednotlivé půdní bloky však naznačují původní uspořádání nepravých tratí a místy dělených úseků. Charakteristické je střídání plodin ve velkých blocích. Údolní polohy tvoří převážně louky a pastviny. Kulturní pastviny jsou především v severní části území. Mělká údolí často zaplňují soustavy drobných rybníků s podmáčenými loukami a doprovodnou zelení.

Specifická místa krajinného rázu vytváří především partie mělkých údolí s rybníky a lesní kouty s loukami, rašelinné louky a prameniště (např. Opatovské zákopy). K významným prostorům patří komponovaná krajina u Aleje Stonařova s empírovým loveckým zámečkem, ke kterému směřují jednotlivé osy – aleje, v jižní části dále anglický park v okolí renesančního zámku v Krasonicích, podobně tomu bylo i v Knínicích (poničeno JZD), za zmínku stojí i mimo území kraje Vysočina položený zámek s oborou a kaplí v Budíškovicích, barokní zámek s komponovanými parkovými úpravami okolí (poničeno) v Budči.

Sídelní struktura je statická, především středisková, osídlení je soustředěné. Převažují sídla venkovského charakteru a drobné městyse s bohatou historií (Nová Říše, Opatov, Želetava). Převaha sídel je položena podél vodních toků v ose mělkého zářezu. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území, jsou zde však patrné i starší formace založené na prospektorských osadách. Nelze přesně určit, které z typických uspořádání objektů sídla převládá, neboť v území lze spatřit lesní lánové vsi, návesní formace i silniční vsi. Mnoho vsí v oblasti si ponechává původní ráz humen a zahrad navazující na staré selské usedlosti bez dostaveb. Četné jsou však i měřítkem odlišné zemědělské areály v okrajích sídel. Přesto však mnohá sídla trpí nevhodnými

přestavbami původních objektů. Územím vedla pravděpodobně Haberská obchodní cesta směrem k Moravským Budějovicím. Významným centrem oblasti je díky klášteru Nová říše.

Typickými pozitivními prvky krajiny Želetavska jsou především v nebývalém objemu dochovaná urbanistická architektonická kvalita vsí s prostory komponované krajiny, přírodní partie den údolí a v okolí rybníků s mokřady, drobná prameniště a především nerušené významné zalesněné horizonty.

Celkovou hodnotu krajinného rázu snižuje především převažující hospodářský charakter s viditelnými znaky intenzifikace zemědělské výroby (geometrizační, přítomnost velkých ploch bez dalšího členění, viditelné znaky odvodnění a technických úprav vodních toků, technické úpravy krajiny), monotónnost lesních porostů a jejich geometrické okraje tvořící často hranice s ornou, čestné zemědělské areály v okrajích sídel narušujících jejich strukturu a měřítko, silně se uplatňující poměrně frekventovaná komunikace Jihlava – Znojmo vedoucí pře Želetavu do moravských Budějovic.

4.3.7.6 Kulturní dominanty

Kostel Svatého Václava ve Stonařově	Kostel Svatého Václava ve Stonařově, umístěný v prostoru návsi, vytváří dominantu krajinného rámce, specifické průhledy
Kostel sv. Archanděla Michaela v Želetavě	Kostel je již roku 1303 uváděn jako farní. Stavba kostela sv. Archanděla Michaela je v jádru gotická. Vždy po požáru, který kostel postihl v letech 1677, 1760 a 1842 byl kostel přestavěn. Při přestavbě roku 1760 získal kostel částečně barokní podobu.
Kostel sv. Jana křt. v Rokytnici nad Rokytinou	Kostel posvěcený sv. Janu křt. v Rokytnici nad Rokytinou se nachází v okrajové části sídla a tvoří dominantu jeho krajinného rámce
Kostel Sv. Martina v Čáslavicích	Kostel Sv. Martina - původně gotická stavba, ale po rozsáhlých opravách v 18. století zůstal gotický pouze klenutý chór. Kostel tvoří dominantu krajinného rámce, uzavírá některé průhledy.
Kostel Nejsvětější Trojice v Babicích	Farní kostel Nejsvětější Trojice vytvářející typickou krajinného rámce a sídla dominantu umístěný v okrajové části obce.
Kostel svatého Václava v Dlouhé Brtnici	Kostel svatého Václava - který vznikl roku 1444 jako výsledek přestavby z kaple sv. Barbory umístěný na okraji sídla
Kostel Všech svatých ve Staré Říši	Kostel Všech svatých ve Staré Říši umístěný na okraji sídla vytvářející typickou dominantu jeho krajinného rámce.
Větrné elektrárny v Pavlově v kontrastním působení s dominantou kostela	Větrné elektrárny u Pavlova o výšce 40 – 60 m v kontrastním působení s dominantou Pavlovského kostela umístěného v návsním prostoru.

Obrázek 3: Stožáry větrných elektráren mohou výrazným uplatněním v krajině posílit všechny prvky technicistní povahy.

Obrázek 4: Nežádoucí kontrast s typickou dominantou obce.

4.3.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	X	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Kontrastně se uplatňující stavby větrných elektráren v Pavlově, potlačující typickou dominantu kostela	XX	-	X
9.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	X
10.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace, sady a zahrady na okrajích sídel	XX	+	X
11.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
12.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.3.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE

K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.3.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Většina území je ukloněna k jihu a vyznačuje se táhlými poměrně jednoduchými horizonty. Vyvýšené prostory umožňují výhledy do krajiny Dačicka – Telčska, z náhorních poloh jsou patrné zalesněné hřebeny Javořické vrchoviny a prostory České Kanady. Významné osy v území tvoří paralelně položená mělká údolí Želetavky a Vápovky, která od sebe a okolních prostorů oddělují poměrně úzké protáhlé výrazné hřbety Starobrzské vrchoviny a Jemnických lesů v okolí Inženýrského kopce v severo-jihní orientaci. Měřítko krajiny lze díky častému ohraničení lesními porosty, zeleným liniím údolních niv, střídání bloků orné a pestrému osídlení chápat jako střední. Táhlé hřbety Starobrzské vrchoviny vytváří specifický kopcovitý zalesněný horizont krajinný předěl. Struktura krajiny díky lesům a jejich převažující podélné orientaci vytváří střední měřítko krajiny i přes značné zornění na velkých půdních blocích. Na hranici s Moravskobudějovickem u Hvězdoňovic je patrný výrazný svah s výhledy k Třebíči. Pestré prostorové uspořádání sídel a četná panská sídla napovídají na bohatý a relativně nepřetržitý rozvoj území orientovaný především na zemědělství a drobnou výrobu, který byl trvale přerušen v poválečném období v 50. letech min. stol. Oblastí pravděpodobně vedla Haberská obchodní cesta.

Základním rysem krajiny je polootevřená krajinná scéna s dílčími průhledy do okolní krajiny z vyvýšených míst. Významné vyhlídkové body jako referenční místa vnímání obrazu krajiny a chápání krajinné scény oblasti jsou umístěny především do nevýrazných avšak vyvýšených náhorních poloh. Především jde o vrcholové části kopců: prostor Markvartického vrchu, v okolí Štěmněch, Čáslavic, nad Krasonicemi, Brtníku.

4.3.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Silné uplatnění důsledků intenzifikace zemědělské výroby v důsledku čehož došlo ke změně měřítka a typického uspořádání krajiny	XXX	-	X
2.	Nevýrazné přírodních dominanty zalesněných kopců vytvářející horizonty	XX	+	X
3.	Přítomnost záměrně komponovaných prostorů krajiny ovlivňujících okolí	X	+	XX

4.	Celková otevřenost krajiny uzavřená do táhlých zalesněných hřbetů	XX	+	X
5.	Vysoká estetická hodnota sídel v původním prostorovém uspořádání	XX	+	XX
6.	Směrová orientace hřbetů a jejich vzdálenost způsobující dojem zalesněného prostoru obklopujícího krajinu bez výrazných dominant	X	+	X
7.	Poměrně silné kontrastní uplatnění staveb větrných elektráren v krajině	X	-	X
8.	Přírodní charakter vodních toků a jejich břehů a některých lesních partií	XX	+	X
9.	Výrazné kulturní dominanty vytvářející typický obraz sídla a jejich zapamatovatelná konfigurace	XX	+	X
10.	Velmi přeměněné formy a struktura zástavby větších obcí (Želetava)	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.3.8.2 Narušení krajinného rázu

- × Výrazné potlačení původního středního měřítko krajiny utvářeného členěním pozemků plužiny sídla důsledky intenzifikace zemědělské výroby.
- × Geometrizační krajinných složek
- × Necitlivě umístěné měřítkem, objemem i proporcemi odlišující se zemědělské areály ze 70. let min. stol. na okraje vsí vytvářející kontrast s původní zástavbou
- × Měřítko krajiny přesahující halové objekty u Želetavy
- × Komunikace Jihlava – Znojmo
- × Absence vzrostlé zeleně ve volné krajině

4.3.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Nevhodné kontrastní prostorové řešení výstavby nenavazující na původní urbanistickou strukturu obce vyplývající z jejího založení
- × Necitlivé dostavby proluk v zastavěných částech zejména cenných dochovaných prostorů vsí
- × Necitlivé přestavby původních objektů lidové architektury či historických budov sídel
- × Zastavování typických průhledů z prostoru sídla do krajiny
- × Zastavování volné krajiny nadměrnými objekty, nevhodnou obytnou výstavbou
- × Zastavování zahrad a humen

Z pohledu změny využití území

- × Zvětšování bloků orné
- × Umisťování vertikál technicistní povahy do volné krajiny
- × Zakládání větrných farem na výrobu el. energie v krajinářsky exponovaných vyvýšených prostorech nebo jejich ochranných prostorech
- × Výstavba logistických center, průmyslových zón a halových objektů narušující krajinářsky hodnotné průhledy a obrazy sídel
- × Záměry devastující nebo výrazně potlačující dochované fragmenty přírodních prostorů

4.3.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Ochrana vegetačních prvků liniové zeleně podél vodních toků a vodních ploch jakožto důležitých prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím.
- Zachování dimenze, měřítka a hmot tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. V kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.
- Situování rozvojových ploch větších sídel do kontaktu se současně zastavěným územím, nevytvářet samostatné satelitní celky nízkopodlažní zástavby, rozvoj sídel a krajiny řešit ve vzájemných vazbách.
- Zachování historických siluet sídel.

4.3.10 Seznam a ochrana vymezených specifických míst krajinného rázu (SMKr)

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- SMKr Aleje (CZ0610-OB003-M001) - ochrana komponované krajiny

4.3.10.1 SMKr Aleje (CZ0610-OB003-M001)

Krajinná úprava Jestřebského lesa. Barokní úprava krajiny se uskutečnila na panství brtnických hrabat Collaltů. Okrouhlá lesní mýtina ve výši 641 m n.m. Je východiskem sedmi pravidelně rozložených cest lesními průseky, zvanými aleje. Uprostřed mýtiny stojí centrální lovecký zámeček z roku 1815-17, který je středem hvězdice zmíněných cest a je v kruhu obklopen třemi soudobými pavilony a dvěma altány, pravidelně rozloženými mezi ústí alejí.

Ochranné podmínky:

- Zamezit přerušení alejí dalšími lesními a vytváření dalších průseků v prostoru Jestřebského lesa
- Zamezit výstavbě objektů do cest a na jejich konce
- Zamezit přestavbám a úpravám centrálního prostoru s

4.3.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat dílčí přírodní prostory v okolí vodních nádrží a vodních toků, dále místa v členitém reliéfu v okrajích lesních porostů s loukami.

4.4 Oblast krajinného rázu Křemešnicko (CZ0610-OB004)

4.4.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Křemešnicko zaujímá prostor centrální vrchoviny na z. od Jihlavy utvářený mozaikou lesních komplexů s typickými dominantami, polí a luk s dochovanými prostory původního členění krajiny a specifickými samotami a osadami s rozptýlenou zástavbou.

4.4.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.4.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná stavba území je celkem jednoduchá. Základ tvoří středně silně přeměněné horniny – cordieritické ruly přecházející v migmatity. Středem oblasti pak prostupuje v severojižním směru nespojitý široký pás varijských (tj. pozdně prvohorních) žul. K mladým sedimentům patří svahoviny na úpatí svahů, nivní sedimenty na dnech údolí a mělká ložiska rašelin přechodného typu.

Jak žuly, tak ruly a migmatity se v oblasti vyskytují v několika subtypech, ale z hlediska krajinného rázu většinou pominutelných. Podstatné je, že se jedná o horniny pevné, odolné a z hlediska chemismu kyselé. Žuly jsou všesměrně poměrně stejnorodé, kompaktní a rozpadají se na ploše kvádrovité bloky. Odlučné plochy jsou převážně subhorizontální a je tedy pravděpodobné, že vznikly odlehčením skal vlivem denudace materiálu nad nimi. Rychlejším ovětráváním hran přecházejí v zaoblené skály a oválné (žokovité) balvany. Výplně mezer mezi balvany tvoří zvětraliny z povrchu žuly – drobný ostrohranný štěrčík až hrubý písek. Vlivem půdních procesů je následně do menší míry zahliněný. Zvláště výrazně se projevují hrubozrnné žuly na nichž jsou uvedené tvary skal i charakter zvětralin nejtypičtější. V oblasti se vyskytují v jižní polovině zdvižené kry Čerřítku. V oblasti Křemešnicka tvoří žuly vrchy jižně od Batelova (celek krajinného rázu Třešť-Batelov), soustavu vrchů

Čeříнку, a některé méně nápadné vrchy jižně od dálnice v úseku Jihlava -Humpolec. V této severní části se reliéf na žulách liší od reliéfu na migmatitech jen málo. Migmatity jsou podobné rulám, mají jakoby vrstevnatý a někdy zvrásněný vzhled. Nejsou tedy ve všech směrech stejnorodé jako žuly. Skály a balvany z nich tvořené jsou podstatně nepravidelnější a ostrohranější než z žul. Jejich zvětraliny jsou kamenité a podstatně méně písčité než u žul. Skal a balvanů je na rulách a migmatitech pozorovatelně méně. V dané oblasti je migmatity tvořen nejvyšší vrchol – Křemešník (765 m n. m.) na západě a masív Špičáku u Třeště (733 m n. m.) na východě. Dna širokých sníženin jsou vyplněna až několik metrů mocnými vrstvami svahovin – přemístěných zvětralin žul a migmatitů. Jsou hlinito-písčité, zpravidla silně kamenité a s balvany na povrchu. Na dně širokých a podmáčených sníženin s malým spádem došlo od konce dob ledových tvorbě rašeliny, její mocnost může dosahovat 1 m. Podél potůčků jsou vyvinuty několik metrů až desítek metrů široké potoční nivy, podél horní Jihlavy a Třeštského potoka dosahuje jejich šíře až několika set metrů. Sedimenty niv na rozdíl od materiálu svahovin bývají písčitéjší, bez rašelin a na povrchu s pokryvem písčitých povodňových hlín. Díky vysokému obsahu vody a živin poskytují stanoviště bujné, částečně nitrofilní vegetaci.

Oblast Křemešnicka tvoří typickou část Vysočiny. Je tvořena poměrně vysoko položenými vrchovinami na rozvodí Labe a Dunaje. Pouze směrem k jihu nad ni vystupuje o něco výše položená oblast krajinného rázu Javořická vrchovina.

Nejvyšším bodem oblasti Křemešnicka je vrch, který jí dal jméno – Křemešník (765 m n. m.). Druhým nejvyšším vrcholem je žulový Čeřínek v jeho východním sousedství (761 m n. m.). Poněkud méně typický je izolovaný vrch Špičáku u Třeště (733 m n. m.), který se svým okolím tvoří přechod k oblasti krajinného rázu Želetavsko. Ostatní vrchy jsou proti Křemešníku a Čeříнку nápadně nižší (min. o 50 m) a jen některé mírně překračují nadmořskou výšku 700 m – např. v severní části oblasti nejvyšší vrch Strážník (713 m n. m.). V jeho okolí jsou však jen o několik metrů nižší další vrchy, takže nad okolím nápadně nevystupuje. Nejnižšími body území jsou místa, kde říčky opouštějí oblast Křemešnicka – na východě Jihlava pod Kostelcem (cca 500 m n. m.), na severovýchodě pramenná zdrojnice Šlapanky u Pávova u Jihlavy (cca 490 m n. m.) a na západě Jankovský potok u Mladé Bříště (cca 480 m n. m.). Převýšení v rámci oblasti tedy dosahuje asi 285 m.

Z hlediska výškové členitosti má centrální část Křemešnicka převážně charakter členité pahorkatiny (s převýšením cca 100 – 150 m na vzdálenost 4 km). Při okrajích oblasti se převýšení zvyšuje na 150 – 200 m a reliéf tak nabírá tvar ploché vrchoviny. Největší převýšení pozorujeme v okolí nejvyšších vrchů (Křemešník, Čeřínek, Špičák), kde přesahuje 200 m a reliéf tak má charakter členité vrchoviny. Maximální převýšení – 255 m je mezi vrcholem Čeříku a korytem Jihlavy u Dvorců.

Georeliéf této oblasti nemá příliš jednotný ráz. V jižní polovině se střídají rozsáhlejší kopce (Křemešník, Čeřínek) s plochými sníženinami mezi nimi (okolí Batelova, Kostelce), v severní části převažuje ráz spíše monotónní zdvižené pahorkatiny. V oblasti se s výjimkou Špičáku nevyskytují protáhlé hřbety. S výjimkou nejvyšších komplexních vyvýšenin (Křemešník, Čeřínek, Špičák) je reliéf tvořen víceméně samostatnými kopci, oddělenými širokými kuloárovitými sníženinami a sedly. Podobný reliéf se vyskytuje na žulách i v Javořické oblasti, ale v Křemešnické oblasti má pestrou mozaiku využití včetně agrárních mezí, snosů apod. Na vrcholech, ale častěji na okraji vrcholové části kopců vystupují středně vysoké skály, zvláště na žulách. Nejvyšší skály mírně přesahují výšku 10 m, nad les ale nevystupují. Žulové skály mají vzhled jakoby byly poskládány z chlebových placek, místy se na jejich povrchu vyvinuly tajemné skalní mísy, někdy i s drobnými jezírky, a žlábkovité pseudoškrapy. Tyto jevy jsou na Křemešnicku vázány jen na žuly. Tento charakter žulových skal je zde dobře vyvinut

a v ostatní části ČR není běžný. Nejhojnější a nejtypičtější jsou skály v oblasti Čeříнку. Další významnější skály jsou na Špičáku a Mistrovském kopci jižně od něj, na severním hřbetu Křemešnicku a Čihadle jz. od něj a na Vysokém kameni u Jihlavy. Menší skály jsou na téměř každém výraznějším kopci. Pod skalami se nacházejí balvanové akumulace a z nich po svahu „vytékají“ balvanové proudy, dlouhé i přes 1 km. Patrné jsou na Čeříнку i Křemešnicku, menší jsou i jinde. Skály i balvany na žulách jsou někdy zaoblené, čerstvé lomy jsou ovšem přirozeně hranaté. Na rulách a migmatitech mají skály i balvany ostré nepravidelné tvary. Rozptýlené balvany se nacházejí prakticky v celé oblasti, zvláště na výraznějších kopcích, a to jak v lesích, tak na bývalých pastvinách.

Významnější antropogenní tvary georeliéfu jsou pěti typů. Především se jedná o lomy, a to hlavně v žulách. Mnoho malých je dnes opuštěných a jsou zarostlé. Velké a aktivní lomy jsou u Mrákotína a Vanova u Telče, na Čeříнку u Dušejeva a na Kamenném vrchu u Bílého Kamene u Jihlavy. Největší je velkolom postupně likvidující celý Nemojovský kopec (západně od Křemešnicku). Dalšími významnějšími tvary jsou zářezy a násypy komunikací, především dálnice Praha – Brno na severním okraji území. Hojnými tvary jsou četné hráze rybníků, vzhledem k charakteru rybníků vysoké do 9 m. Specifická je cca 25 m vysoká zemní hráz vodárenské nádrže Hubenov. Kameny z polí byly zpravidla vysbírány a tvoří soustavy kamenných mezí a kup snosů. Dnes tyto drobné tvary nejsou příliš nápadné ani v lokálním měřítku, neboť zmizely pod porosty pionýrské vegetace. Uplatnění akumulací kamenů v krajině je tedy dnes potlačené, ovšem snosy přispívají k diversitě krajiny, vytvářejí zajímavá stanoviště pro rostliny i živočichy a tím, že poskytují prostor pro rozvoj dřevin, významně se uplatňují i při optickém rozčlenění krajiny. Nejméně nápadné jsou dnes pozůstatky po středověké těžbě barevných kovů – poklesy, zavalené štoly a drobné haldy.

4.4.2.2 Klimatické podmínky

Celá oblast má mírně chladné klima. Průměrné roční teploty za období 1901 – 1950 dosahovaly na nižších okrajích cca 6,5 °C, v centrální části byly pod 6,0 °C, a na nejvyšších vrcholech zřejmě dosahovaly jen 5,5 °C. Srážky za uvedené období dosahovaly na západním okraji asi 660 mm, na sušším východním okraji cca 640 mm, ve vrcholových polohách zřejmě přesahovaly 720 mm. Vzhledem k poměrně velké nadmořské výšce jsou spíše nízké, přesto lze oblasti označit za průměrně vlhkou. Dle Quittovy klasifikace náleží nižší části Křemešnicka do mírně teplé oblasti MT3 (nejchladnější z mírně teplých a relativně sušší), vyšší polohy byly zařazeny do mírně chladné oblasti CH7 (nejteplejší z chladných). Vlivem poměrně dlouhodobé, i když nikterak mocné sněhové pokrývky v zimě byly vyšší polohy oblasti vhodné pro lyžování včetně sjezdového. V posledních letech však sjezdové lyžování trpí nedostatečnou sněhovou pokrývkou a nespolehlivostí jejího výskytu.

Poměrně významné je místní klima jednotlivých částí oblasti. Nejvyšší a zvláště výrazné vrcholy jsou vystaveny silnému větrnému proudění a častějšímu výskytu mlh z mraků. To vede k silné tvorbě horizontálních srážek na stromech – vodních kapek v létě a jinovatky a námrazy v zimě. Při silné námraze a větru dochází pak snadno k zlomení či vyvrácení smrku či lámání větví listnáčů. Z hospodářského hlediska jsou tyto jevy nevídané, ale podporují horský ráz vrcholů. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den. Tyto teplotní inverze doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě četnou rosou, vznikají při dnech údolí a špatně provětrávaných sníženin. Dna údolíček a úpatí svahů tak vytvářejí poněkud temnější, chladnější a vlhčí prostředí, které se blíží prostředí vyšších poloh. To umožňuje výskyt horských a podhorských druhů rostlin při dnech údolí. Expoziční klima (tj. rozdíly v mikroklimatu různě orientovaných svahů)

se v oblasti příliš neprojevuje, neboť rozdílné teplotní poměry svahů jsou stírány poměrně silným a častým větrným prouděním.

V letním období se zde proti okolí (s výjimkou Javořické vrchoviny, kde je tento jev ještě výraznější) častěji tvoří převážně kupovitá oblačnost. Oblačnost je doprovázená stínem a chladem, a tak zde jsou vzácné extrémně vysoké teploty. I tím je zvyšován horský dojem z tohoto prostředí a jeho příjemnost v horkém létě.

4.4.2.3 Hydrologické podmínky

Křemešnicko je typickou pramennou oblastí a v JJZ – SSV směru jím prochází hlavní evropské rozvodí mezi povodím Labe a Dunaje. Nacházejí se zde tak prameny, drobné i velké potoky, říčka Jihlava, rybníky a jejich soustavy. Výčet doplňuje menší vodárenská nádrž Hubenov. Výrazných nebo silných pramenů je zde málo, spíše převažují soustavy drobných vývěrů při začátku údolí nebo při úpatí akumulací balvanitých svahovin. V zemědělské krajině byly prameniště většinou odvodněny trubkovou drenáží, a krajina tak přišla o přístupné prameny. Po skončení životnosti melioračního odvodnění však místy dochází ke spontánní obnově prameniště v loukách i polích. Jejich stav je ovšem tristní. V členitějším reliéfu se místy zachovala i původní prameniště s mokřadními a rašelinnými loukami. Mnohé z nich jsou dnes chráněny. Ojedinele se v pramenných úsecích vyvinula hlubší a výraznější rašeliniště, větší a typičtější než na Želetavsku, ale menší než v Javořické vrchovině. Zachovalejší rašeliniště jsou chráněna, nejznámější je malé ale hluboké Hojkovské rašeliniště pod Čeřínkem, chráněné jako národní přírodní památka. Prameniště v lesích jsou převážně zachovaná, jen místy došlo i v lesích k melioracím a odvodnění (např. v komplexu lesa jv. od Humpolce), místy prameniště zanikla v důsledku jímání pitné vody. Upravenými prameny v lesích jsou Občasný pramen s barokní kaplí na sz. svahu Křemešnicku a Stříbrná studánka (výtok z bývalé štolky na stříbro) na úpatí téhož svahu.

Potoky v zemědělské krajině mají zpravidla upravená koryta, ale bez opevnění. V lesích jsou potoční koryta zpravidla přirozená, kamenitá. Specifický je relativně čistý písčité Jankovský potok, chráněný jako národní přírodní památka výskytu perlorodky říční. Říčka Jihlava pod Kostelcem má již poměrně široké kamenité koryto, jen pomístně upravené, vinoucí se ve velkých zákrutech.

Nejnápadnějšími vodními prvky v krajině jsou četné rybníky a jejich soustavy. Jsou malé, středně velké i velké. Největšími rybníky jsou na západě Horní a Dolní Kladiny (28 a 31 ha), pod Zbilidy rekreačně využívaný Maršovský rybník (cca 18 ha), u Horní Cerekve rybník Vacek (cca 24 ha) a Žibřid u Mrákotína (cca 25 ha). Na Třeštském potoce v mělkém údolí byla postavena celá soustava větších protáhlých rybníků. Nejdelší je Jezdovický rybník pod Třeští (délka 1,6 km, plocha cca 24 ha). Nápadný je i protáhlý Váňovský rybník přímo na okraji historického jádra Třešti. Největší vodní plochou je vodárenská nádrž Hubenov (cca 55 ha). Rybníky se nacházejí po celé oblasti, přesto jsou patrná místa jejich koncentrace. Kaskáda rybníků na Třeštském potoce byla již zmíněna. Soustava rybníků je v okolí Mrákotína, u Horní Cerekve a na Hraničním potoce severně od ní; kaskády rybníků jsou i v lesích na drobných potocích jihozápadně od Jihlavy. V severní části Křemešnicka je soustav rybníků málo, patří k nim dva velké rybníky Kladiny a menší soustava na hranici oblasti u Pávova. Rybníky a jejich soustavy patří k významným krajinnotvorným prvkům Křemešnické oblasti.

4.4.2.4 Vegetace

Dle geobiocenologické klasifikace nižší části území náležejí do 4. vegetačního stupně – bukového, vyšší polohy (průměrně nad 650 m) do 5. vegetačního stupně – jedlovo-bukového. V 5. vegetačním

stupni se kromě jedle v příměsi do 10 % přirozeně vyskytoval i smrk. Dle fytoocenologické klasifikace v oblasti převládaly acidofilní bikové bučiny. Většinou pouze na výraznějších úpatích svahů a v okolí skal byly chudší typy květnatých bučin. Na výrazných akumulacích balvanů pod skálami lze očekávat klenové suťové lesy, na ojedinělých výrazně podmáčených místech a rašeliništích přirozené podmáčené smrčiny.

Lesy v současné době pokrývají necelou polovinu oblasti a převážně jsou soustředěny do větších celků. Takovým lesním celkem je okolí obce Smrčná severozápaně od Jihlavy, oblast Křemešnicku, Čeříнку a Špičáku. Menší rozptýlené lesy se nacházejí v severozápadní části oblasti a mezi Batelovem a Třeští. Lesy tvoří téměř výhradně smrkové kultury. Výjimkou jsou zbytky přírodě blízkých bučin, a to především v rozsáhlejším segmentu na Špičáku u Třeště (a menší v jeho okolí). Několik segmentů bučin a suťových lesů je v komplexu Čeříнку, bučiny jsou i na severním svahu Křemešnicku a v okolí dálnice severně od města Jihlavy. Zde jejich jádro leží na kopci Vysoký kámen. Menší segmenty bučin, či spíše smíšených bukovo-smrkových lesů se nacházejí i jinde. Na prameništích a rašeliništích se zachovaly nebo regenerují prameništní olšiny.

Luk a bývalých pastvin je v oblasti poměrně hodně, což je dáno kamenitými půdami a chladnějším klimatem. Louky se nacházejí především v nivách (často ovšem jsou opuštěné) a na vlhkých stanovištích na úpatích svahů a v depresích. Bývalé pastviny pokrývaly strmější kamenité svahy a dodnes často zarostly nálety pionýrských dřevin, nebo byly i zalesněny. Zvláště v travních porostech, ale místy i v polní krajině, se především na strmějších svazích a na žulách zachovaly kamenité meze a kupovité hromady vysbíraného kamení. Dnes jsou tato místa stanovišti již vzrostlých stromů, přestože tomu tak až do 60. let 20. stol. nebylo a kameny byly v krajině viditelnější. Rozptýlené dřevinné vegetace v oblasti Křemešnicka je v rámci kraje Vysočina nadprůměrné množství.

4.4.3 Přírodní dominanty

K nejvýznamnějším dominantám oblasti náleží oblasti nejvyšších vrchů – komplex Křemešnicku a Čeříнку. Křemešník je nápadný především ze západní strany (z Pelhřimovska), Čeřínek především od jihu a severovýchodu. Oba kopce jsou dominantami regionálního významu. Poněkud méně výraznou dominantou je Špičák u Třešti, který nápadněji působí pouze od západu. U všech uvedených vrchů spolu s vyvýšenou polohou jako dominanta působí i souvislé komplexy lesů. Nápadný morfologicky i souvislým lesem s přítomností bučin je východní svah Vysokého kamene. Významnost tohoto útvaru byla zvýšena vybudováním dálnice, která směřuje téměř kolmo na něj. Tento nápadný svah se stal mentálním předělem pro řidiče na trase Brno - Praha (blížím se do Čech, vjíždím na Moravu, mám před sebou / za sebou polovinu cesty a nejvyšší část trasy, v zimě s největší pravděpodobností smyků na sněhu). Rozostřenou dominantou při dálkových pohledech od severu je soustava vrcholků s výškou kolem 700 m n. m. nacházející se jižně od dálnice v úseku Smrčná – Slavníč, vrcholící zalesněným kopcem Skalky (709 m n. m.). K dominantám nadmístního významu patří i největší rybníky a jejich soustavy. Do této úrovně významnosti lze zařadit i hřbet Roháče (684 – 702 m n. m.) mezi Jihlavou a Větrným Jeníkovem, a to pro jeho nápadnost od Jihlavy. Význam největší vodní plochy – vodní nádrže Hubenov byl potlačen zalesněním okolí a její nepřístupností, takže ji téměř nelze zahlédnout. Dominantami místního významu jsou četné menší kopce a vršky, středně velké lesy a menší rybníky a jejich soustavy.

4.4.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
	Poměrně vysoko zdvižený reliéf podmiňující též chladnější klima	XXX	+	X
	Reliéf s pahorky téměř bez plošin, převážně pestrý	XX	+	X
	Vystupující elevace Křemešniku, Čeřínku a Špičáku	XX	+	XX
	Relativně hojný výskyt skal a balvanů v jejich okolí	XX	+	XX
	Přirozený výskyt balvanů v zemědělské krajině	X	+	XX
	Snosy kamenů na mezích a hromadách	XX	+	XX
	Krajina s vyváženým zastoupením lesů, polí a travních porostů	XXX	+	XX
	Přítomnost zachovalých rašelin a rašelinných luk	XX	+	XX
	Přítomnost menších rybníků	X	+	X
	Přítomnost středně velkých a velkých rybníků a jejich soustav	XX	+	XX
	Přítomnost poměrně čistých potoků a říček	X	+	XX
	Dominance smrkových monokultur v lesích	XXX	-	X
	Rozsáhlá pole bez dřevinné zeleně v plochem reliéfu	X	-	X
	Odvodnění pramenišť v polích a zatrubnění drobných toků	XX	-	X
	Přítomnost zbytků přírodě blízkých lesů (bučin, olšin)	X	+	XX
	Křemešník jako nejvyšší vrch české strany Vysočiny	X	+	XX

4.4.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma	X	
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma	X	
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	

P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.4.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- NPP Hojkovské rašeliniště, NPP Jankovský potok, NPR Velký Špičák, PP Bukovské rybníčky, PP Čertův hrádek, PP Ivaniny rybníčky, PP Jezdovické rašeliniště, PP Na Skalce, PP Pod Mešnicí, PP Přední skála, PP Rašelinné jezírko Rosička, PP Vysoký kámen, PR Čermákovy louky, PR Chvojnov, PR Kladinský potok, PR Krčil, PR Křemešník, PR Na Oklice, PR Nový rybník, PR Rašeliniště Bažantka, PR Rašeliniště Loučky, PR Rybník Březina, PR Rybník Starý, PR Šimanovské rašeliniště, PR U Miličovska, PR U potoků, PR V Klučí.

Přírodní parky

- **PrP Čeřínek** - Vyhlášen v roce 1985 jako tzv. oblast klidu tehdejší Okresním národním výborem v Jihlavě.

Přírodní park se nachází v západní části okresu Jihlava, přibližně 10 km západně od okresního města. Zaujímá celkovou rozlohu 2485 ha.

Území přírodního parku zahrnuje část skupiny Čeříнку v okrese Jihlava. Horninové podloží tvoří převážně žuly moldanubického plutonu. Centrální část vytváří hrubě porfyrická biotitmuskovitická žula, po obvodu tohoto tělesa se nachází žuly středně až drobně zrnité. Okolní plášť centrálního moldanubického masivu vytvářejí metamorfované horniny moldanubika, pararuly a migmatity. Z geomorfologického hlediska se skupina Čeříнку vyznačuje hrástovitým tvarem, postrádá však plochý vrchol. Severní část má některé známky klenbové stavby, starší než projevy zlomové tektoniky. Výšková členitost území činí 150-300 m. Nejvyšším bodem je vrchol Čeříнку (761,2 m n. m.), z dalších význačných vrcholů lze uvést Mešnici (753,0 m n. m.), Přední skálu (712,4 m n. m.) a Čertův hrádek (714,0 m n. m.). Na vrcholech a hřbetech jsou vyvinuty četné pozůstatky intenzivního mrazového zvětrávání v periglaciálních podmínkách, jako např. mrazové sruby a srázy, kamenná moře, kryoplanační terasy a plošiny, skalní mísy a další tvary mikroreliefu. Území přírodního parku se vyznačuje velmi řídkým osídlením. Většina obcí s výjimkou osad Horní a Dolní Hutě se nalézá při jeho hranicích. Vrcholové partie pokrývají téměř bez výjimky lesní porosty tvořené převážně kulturními smrčiny. Přírodě blízké smíšené lesy se zachovaly například na Čertově hrádku a Přední skále. Enklávy nelesní vegetace se vyskytují v okolí osady Horní Hutě a v pramenné oblasti Dolnohuťského potoka. Naprostá převaha chudých smilkových pastvin protínaných kamennými snosy a skupinami dřevin s dominantním jeřábem ptačím (*Sorbus aucuparia*) dávají území pozoruhodný horský ráz. V okolí Dolních Hutí převládají rašelinné louky s charakteristickou květenou a roztroušenými skupinami křovitých vrb a olší. Poněkud odlišný charakter má více zemědělsky využívaná severozápadní část území jižně od Hojkova a Miličova, charakterizovaná množstvím křovinatých vrstevnicových mezí, chudými loukami, pastvinami a menšími plochami orné půdy. Z ohrožených druhů rostlin se ve stinných

smrčinách vyskytuje plavuň pučivá (*Lycopodium annotinum*), dřípátka horská (*Soldanella montana*), na rašelinných loukách roste vachta trojlistá (*Menyanthes trifoliata*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), zábělník bahenní (*Comarum palustre*), starček potoční (*Tephrosia crispa*), suchopýr úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*) a řada dalších. Na rašeliništi u Hojkova (NPP Hojkovské rašeliniště) roste kriticky ohrožená třtina nachová (*Calamagrostis purpurea*) a suchopýr pochvatý (*Eriophorum vaginatum*). Ve zvířené převládají druhy smíšených a jehličnatých lesů. Hnízdí zde výr velký (*Bubo bubo*), ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*), jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*), holub doupňák (*Columba oenas*) a řada dalších. Typická fauna se vyskytuje v okolí rybníků a na mokřích loukách. Z obojživelníků zde mimo jiné žije ropucha obecná (*Bufo bufo*), skokan ostronosý (*Rana arvalis*) a čolek horský (*Triturus alpestris*). Pro pastviny a kamenné snosy je charakteristická ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*) a zmije obecná (*Vipera berus*). Dochované kvality přírody a krajiny činí z území vyhledávaný objekt celoroční rekreace a turistiky.

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Špičák, Pařezitý-Roštejn

Regionální biocentra

- Čerňák, Úsobský potok, Rousínovský les, Vysoký kámen, U Trojanů, Kamenitý vrch, Panský les, Křemešník, Čertův hrádek, Prachatický les, Troják, Přední skála, Dílce, Lísek, Skalníky

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severní, jižní a východní části oblasti

4.4.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.4.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Na Křemešnicku probíhala vnitřní kolonizace koncem 12. a ve 13. století. Jeníkov byl založen při Humpolecké stezce ve 12. století želivským klášterem (zmínka o vsi s kostelem pochází z roku 1226), jemuž podléhal téměř 200 let. V první polovině 13. století zde byla postavena opevněná tvrz a ve 14. století byl Jeníkov povýšen na městys s právem užívat znak. Pravděpodobně už ve 12. století vyrostla u řeky Jihlavy osada Líčkovice, která později získala název Cerekev (Cierkev), pozdější Horní Cerekev. V souvislosti s těžbou stříbrných rud byla pravděpodobně na přelomu 12. a 13. století založena německá osada Rauchenau - (Nový) Rychnov. Nejstarší zprávy o obci jsou z roku 1352 a od svého vzniku patřila pražským biskupům, což platilo až do husitských válek. Nejstarší doklady o Dolní Cerekvi pocházejí z roku 1224, nejstarší doklady o Počátkách z roku 1289. V roce 1389 už jsou Počátky zmiňovány jako město. První písemná zpráva o Třešti pochází sice až z roku 1349, kdy je připomínán farní kostel sv. Martina, ale farní ves v průsečíku Lovětínské a Humpolecké stezky byla nepochybně založena už o století dřív. Do počátku 14. století se datuje výstavba významnějších hradů tohoto regionu – Šternberk (Štamperk), Janštejn a Roštejn. Byly buď přímo založeny pány z Hradce nebo se záhy dostaly do jejich držení. Za husitských válek byly rozbořeny Šternberk a Janštejn. Roštejn, který jako jediný husitské války přestál, byl nedlouho po roce 1570 přestavěn a jeho majitel Zachariáš z Hradce z něj vytvořil své letní sídlo a zřídil u něj velkou oboru. S husitskou dobou je

spojená také zajímavá událost - v roce 1424 byla z Jihlavy vypuzena židovská komunita, která přesídlila do Třešti (zde už Židé žili, ve 13. století je zmiňován rabín Jakub z Třeště) a Batelova.

Po husitských válkách probíhal rozvoj regionu. V průběhu 16. století zaznamenalo rozkvět město Počátky, rozvíjela se zde řemesla i obchod, konaly se zde velké trhy. Za vlády Šternberků došlo k povýšení Třešti na městečko (1464). Později, kdy ji vlastnili Vencelíkové z Vrchovišť, byla přestavěna původní tvrz na renesanční zámek (polovina 16. století), na náměstí byl založen renesanční luteránský kostel sv. Kateřiny Sienské (1526) a obyvatelé přestoupili k protestantské víře. Nedaleko Počátek vznikly v průběhu 16. století při minerálních pramenech lázně Svatá Kateřina, které však svého vrcholného rozkvětu dosáhly až na přelomu 19. a 20. století. V roce 1910 lázně vyhořely a ke své původní funkci se už nikdy nevrátily – dnes slouží jako dětská léčebna. Jeníkov se v polovině 15. století stal majetkem rodu Trčků z Lípy, kteří zde vládli téměř 150 let. V roce 1572 byl poprvé uveden s novým názvem, jako Větrný Jeníkov. V roce 1601 jej zakoupil horlivý protestant Matyáš Štubík z Königštejna, jemuž byl tento majetek zabaven v době 30-leté válce. Významné bylo pro oblast působení rodu Leskovců z Leskovce, kteří v 15. století vlastnili Horní i Dolní Cerekev a Rychnov a postarali se o renesanční přestavby i novou výstavbu. Rychnov a Dolní Cerekev se v prvních letech 30-leté války dostaly do vlastnictví pražského arcibiskupství. Horní Cerekev zůstala majetkem Leskovců až do vymření rodu v roce 1655. V blízkosti Křemešnicku u malé obce Branišov, (někdy jen Branšov) se roku 1620 odehrála bitva stavovských vojsk s císařskými. Ještě dnes je to patrné z pomístních názvů Na bojišti a Na království. V roce 1870 byla postavena kaplička, zasvěcena Nejsvětější Trojici.

Obrovský zásah do regionu byl spojen s 30-letou válkou. Došlo k velkému úbytku obyvatel, většina sídel byla zpuštěna, řada z nich zcela zanikla. Po skončení bojů byla zahájena pomalá obnova. Jako zajímavé potvrzení rozvoje lze zmínit obnovení obory u hradu Roštejna, která byla zničena za švédského obléhání v roce 1643. Došlo k ní už ve druhé polovině 17. století. Definitivně byla zrušena a likvidována v roce 1902. Ve většině sídel došlo k výstavbě a přestavbám v barokním stylu. Za Šternberků byla provedena velká barokní přestavba Počátek. Přibylo i několik honosných staveb, které svědčí o dobré hospodářské situaci měšťanů. V roce 1783 se Počátky vykoupily z poddanství a staly se svobodným městem. Přestavby proběhly také například ve Švédě poškozeném Rychnově, tvrz ve Větrném Jeníkově byla 1729 přestavěna na barokní zámek. Majitelem Třešti se stal rakouský rod Herbersteinů (1627), který zde sídlil až do roku 1844. S ním se Třešť vrátila zpět ke katolické víře. Ve městě se rozvíjela řemesla a vzkvétaly cechy. Roku 1753 zde žilo 187 řemeslnických mistrů, z nichž víc než polovinu tvořili soukeníci. V 19. století vznikly továrny na výrobu sukna (Josefem Schumpeter), nábytku (vyřezávané hodinové skříně dodávané do celé Evropy) a sirek, později přibyl také průmysl oděvní a strojírenský. U zrodu průmyslu stáli většinou místní židovští podnikatelé. Kolem roku 1845 zde žilo 621 Židů, jejich počet však postupně klesal. Roku 1929 jich ve městečku zbylo pouze 38. Židovskou komunitu připomíná synagoga v empírovém slohu znovupostavená po požáru 1824 a židovský hřbitov. V roce 1860 zde byla vyrobena první dřevěná figurka a byla zahájena dodnes trvající tradice výroby dřevěných betlémů. Roku 1872 byla v Třešti založena první česká měšťanská škola na Moravě a roku 1901 byla Třešť, největší městy na Moravě, povýšena na město. Významným mezníkem bylo zahájení provozu na trati Jihlava - Veselí nad Lužnicí (Počátky, Dolní Cerekev). Rozvoj probíhal i v ostatních větších sídlech regionu, i když jej občas brzdily požáry (Rychnov 1827, Třešť 1863) či epidemie (1832 cholera v Dolní Cerekvi, zemřelo více 100 občanů). S výjimkou Třešti však na Křemešnicku nedošlo k nějakému výraznějšímu průmyslovému rozvoji.

Významným etnikem pro region byli Židé. Prakticky v každém větším sídle zůstaly zachovány připomínky její existence, například v Třešti, Batelově či Horní Cerekvi. Židovské etnikum prakticky

zmizelo za okupace a v průběhu 2. světové války, podstatná část našla smrt v nacistických koncentračních táborech.

Z doby 2. světové války stojí za zaznamenání odpor obyvatel Třeště proti fašistické okupaci v květnu 1945, v němž přišlo o život více než 30 zdejších občanů. Nezanedbatelnou roli sehrál také poválečný odsun německého obyvatelstva.

Křemešník, který dal celé oblasti jméno, byl v polovině 18. století nejvýznamnějším moravským poutním místem. Pouti se začaly konat na základě pověsti o zázračném uzdravení zraněného vojáka. Už v 16. století zde stála dřevěná kaple, kterou o století později nahradila kaple kamenná. Ta byla roku 1750 přestavěna na kostel v dnešní podobě. Ve dvacátých letech 20. století byl nedaleko postaven podle projektu Kamila Hilberta romantický „Větrný zámek“.

V novodobé historii se na vzhledu krajiny projevil fenomén turistiky a sportu. Na Křemešníku byla v roce 1993 vztčena rozhledna a v roce 2002 byla dokončena rekonstrukce hostince, který zde stál od roku 1700. Nachází se zde také lyžařský areál a sjezdovka s vlekem. Turistickou chatu a lyžařský svah lze nalézt také na nedalekém Čeříнку. Oblíbeným turistickým cílem byl a stále je hrad Roštejn, který síce v roce 1915 hrad vyhořel, ale brzy byl restaurován a zpřístupněn veřejnosti.

4.4.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované osnovy původních plužin obcí s typickými prvky mezí, remízů, strání.	XXX	+	XX
2.	Dochované prostorové členění sídel s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	XX
3.	Dochované typické obrazy sídel	X	0	X
4.	Dochované prostory záměrně komponované krajiny	X	+	XX
5.	Dochované znaky dolování rud	X	+	XX
6.	Prostory bojišť uvedené stále v mapách pod názvy Na bojišti a Na království s památníky nebo kapličkami	X	+	XX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluručující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

Typologie lidové architektury

V oblasti Křemešnicko převládá jako základní typ lidového domu dům Českomoravské vrchoviny, který není ve své typologii jednotný zejména ve formě dvora. Tato forma je částečně ovlivněna pronikajícími vlivy jiných oblastí nebo existencí místních dobových forem například horáckého či dyjsko-oslavského domu (zejména v prostoru ovlivněným Jihlavou). Z tohoto důvodu je možné zachytit různé typy dvora od dvoustranných a třístranných po tříboké.

Velké pomístní rozdíly jsou také v půdorysném uspořádání od komorového přes chlívni a komoro-chlívni. Stejně jako na území Českomoravské vrchoviny lze vysledovat rozdíly v konstrukci, která odpovídá době vzniku a místním podmínkám. V částech území, která nezaznamenala žádný bouřlivý rozvoj z důvodu ztížených klimatických podmínek a malé dostupnosti jsou dochovány roubené stavby nebo jejich části s pozdějšími zděnými přístavbami a přestavbami. Jedná se o severní část okresu a oblast Jihlavských vrchů. V těchto územích se také častěji vyskytují jednoduché domy, sloužící menším zemědělcům a domkářům, které jsou pouze jednotraktové bez dvorní části. U tohoto typu objektu lze v některých případech vysledovat ozvy působení místní dobové formy horáckého domu zejména ve způsobu skládání lomenice a tvarování větracích půdních otvorů.

V okolí Jihlavy se projevuje vliv lokální dobové formy dyjsko-oslavského domu, která se uplatňuje zejména svojí štítovou zástavbou, domy jsou zděné z kamene, smíšeného zdiva nebo vepřovic se sedlovými střechami, podle typu území je kryta šindelem (později lepenkou a eternitem). Osobitým prvkem, zejména u staveb vzniklých po 2. polovině 19. století, je zděný štít se slohovými ohlasy ve štukové výzdobě. V okolí Jihlavy se místně projevuje vliv německé středověké kolonizace.

4.4.7.3 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	Třešť
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou
Třešť, Batelov	Petrovice, Újezd, Chlum, Jiřín, Ježená, Branišov, Hojkov, Na Bahnech, Třešť, Švábov
Krajinné památkové zóny (KPZ)	Významné stavby v krajině
0	poutní Kostel Nejsvětější Trojice na Křemešníku,
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.4.7.4 Současný stav krajiny

Krajina Křemešnicka je utvářena mozaikou střídajících se velkých lesních prostorů s odlesněnými často pestře členitými prostory zemědělské krajiny. Struktura základních složek krajiny je výrazně podřízena nadmořské výšce a klimatickým podmínkám, neboť lesní komplexy zahrnují téměř výhradně prostory ve výšce okolo 650 - 700 m.n.m. Zemědělská krajina obsazuje především sníženiny a údolní polohy celého vrchovinného prostoru. Lesní komplexy tvoří základní osnovu krajinného prostředí; především prostory v okolí Roháče 683 m a Vysokého Kamene 660 m v okolí Smrčné, zalesněný prostor v okolí Křemešníku 765 m, prostor Čeříнку 761 m, prostor obou Špičáků nad Třeští 733 m. Oblast se vyznačuje překvapivě dochovanými osnovami pozemkových bloků původních plužin, které jsou místy zachovány téměř v „intaktní“ podobě.

Z pohledu uspořádání typických znaků krajiny utváří zemědělskou krajinu celé oblasti tři typy prostorů:

- Krajina s převahou znaků intenzifikace zemědělské výroby ze 70. let min. stol. vyznačující se scelenými prostory půdních bloků s typickými znaky meliorace krajiny, geometrizace, agroindustriální výstavby v okrajích obcí a ve volné krajině v plošinatém nebo jen mírně členitém reliéfu – především v mezi Dolní a Horní Cerekví, v okolí Větrného Jeníkova, Krasoňova, Bystré, Zachotína. I přes viditelný dopad intenzifikace zemědělské výroby jsou tyto prostory často vyplněny fragmenty zarostlých mezí a remízků.
- Krajina s dochovanými prvky historického členění pozemků s četnými mezemi a remízky v současné době bohatě zarostlými dřevinami a keři, vyznačující se drobnými střídajícími se bloky luk, pastvina a orné, s dochovanými stráněmi a hranami, s drobnými prostory květnatých luk ve svažitéjších částech členitého reliéfu.
- Krajina s dochovanými prvky historického členění pozemků s četnými mezemi, remízky a úvozy v současné době bohatě zarostlými dřevinami a keři s prostory vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby s četnými rybníky a rybníčními soustavami – okolí Batelova, Třešti, Čenkova, Růžené, Lovětína, Rácova, Nové Vsi.

Tyto tři typy se vzájemně místy prolínají a společně tak tvoří poměrně pestrou mozaiku celého území. V této oblasti nejsou typické údolní zářezy s výraznou osovou orientací a obce jsou především v s. a sz. části území umístovány v závěrech drobných miskovitých údolí nebo v sedlech poblíž vydatného pramene. Prostor v okolí Třešti a Batelova se této charakteristice vymyká především výraznou osovou orientací na Jihlavu a její údolí a navazující linii údolí Třeštského potoka. V území navíc převažuje krajina s rybníky s kontrasty prostorů s výrazně se uplatňujícími prvky původního členění krajiny oproti prostorům s typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby. V tomto krajinném celku, jenž tvoří specifickou ucelenou část oblasti je typická osová orientace sídel položených v údolí a v uspořádání sídel a plužiny nedomnuje téměř výhradně jediný návesní typ s paprscitou plužinou.

Sídelní struktura je statická, i přes nepříliš jasné střediskové uspořádání komunikací je středisková, s orientací na historicky daná drobná správní centra (původní panská sídla). Převládají menší vsi v kategorii do 200 – 500 obyvatel. V s. části oblasti a místech navazujících na Javořickou vrchovinu převažující lesní lánové vsi návesní v častém uspořádání okrouhlice s paprskovitou záhumenicovou plužinou a jsou vesměs dobře dochovány, typická je též rozptýlená zástavba samot a shluků zemědělských usedlostí a dochovaných budov vázaných na původní sklárny a těžbu rud. Střední a z. část území tvoří kombinace více typů formací především silničních návesních vsí a smíšených obcí s typickou záhumenicovou a traťovou plužinou. V údolích podél toků jsou místy stále zachovány stavení mlýnů a hamrů. Vsi trpí často nevhodně umístěnými komplexy budov zemědělských areálů, které svým pojetím v odlišném měřítku objemu i proporcích potlačují typický obraz daného sídla. Některé prostory vsí jsou devastovány nevhodně umístěnými dostavbami bytovek a nových domů individuálního bydlení. Dochované objekty lidové architektury často trpí nevhodnými přestavbami a břízolitovými fasádami. Zejména větší vsi a městyse trpí dopady „socializace“ venkova z konce min. stol. v podobě mnoha úprav a implantací funkcionalistických objektů obchodních center, autobusových zastávek, požárními nádržemi, vyasfaltováním návsi apod. Místy se prosazují industriální budovy průmyslových center (Kostelec, Třešť)

Rybníky a drobné vodní toky často doprovází místy podmáčené louky, a břehové porosty s dřevinami a keři. Údolí prostory Jihlavy se vyznačují břehovou zelení vrb, jasanů a olší, v okrajích zatravněnými nebo zalesněnými terénními hranami, místy jsou dochovány přírodní prostory podmáčených luk.

V okrajích údolí jsou častá a typická zanedbaná lada původně obdělávaných prostorů. Třeštský potok je často přerušován velkými rybníky, které v okolí Třeště vytvářejícími spolu se zástavbou města, typickými alejemi v členitém reliéfu údolí velmi malebný obraz rámovaný bohatými lesy Špičáku.

I v této oblasti je možné spatřit místa komponované krajiny, zejména v okolí Třešti a Batelova, v Horní Cerekvi a do určité míry tak lze chápat poutní místo na Křemešníku a prostor golfového hřiště u Volevčic na rozhraní oblasti s Telčskem. Krajinu místy ovlivňují dopady těžby kamene kamenolomy u Nemojova, pod Roháčem. Silniční síť není bohatě větvená, jak tomu je v okolních oblastech, není patrná jednoznačná orientace silnic na určité správní centrum. Oblastí nevede významný tah, avšak komunikace Jihlava – Jindřichův Hradec 639 a komunikace Jihlava – Telč 402 jsou poměrně frekventované a lze zde očekávat snahu o jejich úpravy (obchvaty, rozšíření). U Nového Rychnova lze najít zbytky malé polní pevnůstky, pozůstatek po švédském vojsku v lesíku u samoty v Šancích, v krajině jsou časté znaky upozorňující na dolování stříbra a rud (kutiště a štoly).

Zajímavý prostor tvoří jižní výběžek oblasti obepínající Javořickou vrchovinu sevřený mezi sníženinu vytvářející krajinu v okolí Telče a zalesněnou vrchovinu s horským charakterem. Tento prostor sám o sobě typově odpovídá celé j. části oblasti s dochovanými prvky původního členění krajiny, je však doplněn rybníky a převažují zde obce s traťovou plužinou silniční návesovky nebo smíšeného založení, neobvyklé nejsou ani okrouhlíce s plužinou paprscitou. Území tvoří specifické místo krajinného rázu vyznačující se vysokou estetickou hodnotou krajiny, které je součástí malebného turistického regionu Telčska. Území tvoří přechod mezi Javořickou vrchovinou a krajinou sníženiny v okolí Telče. U Mrákotína a Dobré vody jsou patrné pozůstatky po dolování stříbrné rudy.

Negativně se v krajině uplatňují kromě typických znaků intenzifikace zemědělství místy zbytečně časté stožáry GSM, nevhodně umístované měřítkem, objemově a proporcemi odlišující se halové objekty v okrajích sídla a ve volné krajině, místy absence vrstlé zeleně.

4.4.7.5 Kulturní dominanty

Poutní areál s rozhlednou na Křemešníku, kostel Nejsvětější Trojice	Poutní místo Křemešník se nachází na Českomoravské vrchovině, 9 kilometrů jihovýchodně od Pelhřimova. Na vrcholu zalesněného kopce (765 metrů n.m) vznikl v 1. polovině 18. století barokní kostelík. Kolem něj, na třech stranách, byly vystavěny ambity s dvěma kaplemi. K tomuto prostoru vedla také křížová cesta. Studánku s léčivou vodou "střeží" barokní kaple z roku 1689, upravená před 2. světovou válkou. Zdejší voda protéká stříbronosnými rudami a je slabě radioaktivní. Asi 400 metrů od kostela se nachází ocelová rozhledna (běžně přístupná turistům), umožňující výhledy všemi směry.
Kostel sv. Petra a Pavla v Batelově s areálem zámku	V krajině v okolí Batelova dominuje barokní kostel svatého Petra a Pavla z období 1755-1766. V 1. polovině 19. století byl doplněn o dvojici nízkých věží v průčelí a je zdoben šesti vzácnými sochami z 80. let 19. století. Dnešní stavba byla založena pravděpodobně na místě původního kostelíku s dřevěnou věží.
Kostel Zvěstování Páně v Horní Cerekvi	Kostel Zvěstování Páně umístěný v horní části na náměstí T.G.Masaryka.
Kostel sv. Jiljí v Mrákotíně	Starý gotický kostel, připomínaný již v roce 1398, byl v letech 1806-7 přestavěn v klasicistním slohu. Původní presbyterium se stalo boční kaplí, takže nová osa kostela teď míří netradičně k severu. Zeď okolo kostela a zaniklého hřbitova je pozůstatkem gotického opevnění.
Hornický kostelík sv. Jáchyma v Dobré Vodě	Na kopci u Dobré Vody byl v roce 1682 postaven hornický kostelík sv. Jáchyma. Je zdejší dominantou. Z návrší pěkné výhledy do okolí.
Kostel sv. Bartoloměje v Dušejově	Typická dominanta kostela sv. Bartoloměje v Dušejově s průhledy z okolí krajinného rámce sídla

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Novém Rychnově

Kostel Nanebevzetí Panny Marie se starobydlou křtitelnicí na návsi uplatňující se v krajinném rámci sídla.

4.4.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
6.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
7.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	XX	+	X
8.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	XX	+	X
9.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice	X	-	X
12.	Typické dominanty kostelních věží větších sídel	X	+	XX
Legenda:		XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX jedinečný XX význačný X běžný

Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X

K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.4.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Zalesněné prostory v oblasti Křemešnicka díky své poloze (kulminace v centrální části vrchoviny) uzavírají horizonty mnoha okolních krajin a díky svému uspořádání vytváří často horizonty řadící se v několika plánech. Odlesněné prostory uzavírají většinou jednoduché výrazné zalesněné horizonty navazujících lesních komplexů. Zejména v sv. části oblasti a z okrajů jsou patrné průhledy do okolní krajiny, místy lze spatřit až na pohraniční šumavské hřbety.

Odlesněné prostory pak vytváří mnohdy polootevřené až uzavřené krajinné scenérie vymezené zalesněnými hřbety místy v několika plánech. Scenérie jsou utvářeny pestrou krajinnou mozaikou drobných ploch s vysokým podílem mimoletní zeleně doprovázející liniové prvky v krajině (meze, vodní toky, komunikace) a zástavby sídel. Specifickými prostory lze označit místa s převahou dochovaných znaků historického členění krajiny, komponované krajinné prostory v okolí Třeště, Batelova a také v prostoru poutního místa na Křemešníku. Oblastí prochází hlavní evropská rozvodnice. Uplatňuje se historický vliv komunikace Praha – Vídeň (velikost sídla položených při komunikaci, četnost historických objektů - Třešť).

Měřítko krajiny lze chápat v prostorech s dochovanými prvky původního členění krajiny jako drobné, v otevřených prostorech v okolí Batelova a Horní Cerekve v krajině scelených bloků orné jako střední.

Základním rysem krajiny je polootevřená krajinná scéna s dílčími průhledy především do vnitřních částí krajiny oblasti a v okrajích i do okolní krajiny z vyvýšených míst. Významné vyhlídkové body jako referenční místa vnímání obrazu krajiny a chápání krajinné scény oblasti jsou umístěny především do prostorů drobných odlesněných a vyvýšených náhorních poloh a především umožňují výhledy do uzavřených prostorů oblasti. Především jde o vyvýšené části: v okolí Beledinky, Čihadla, Špilberku, Rohovky, prostoru Na Planinách, Horního hradu, okolí Mistrovského kopce, svahů nad vsí Doupě, Vanůvku, návrší s hornickým kostelíkem sv. Jáchyma u Dobré Vody. Rozhled po celém území kraje Vysočina poskytuje významná rozhledna na Křemešníku.

Přístupné rozhledny:

	<p>Rozhledna Pípalka na Křemešniku</p> <p>765 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled – Žďárské vrchy, Čeřínek, Jihlavské vrchy, Pacovsko a Pelhřimovsko, Melechov, Šumava, Javořícká vrchovina</p>	<p><u>POLOHA:</u> Umístěná do vrcholové části zalesněného kopce Křemešník (765 metrů n.m) asi 400 metrů od poutního kostela.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Denně přístupná v sezóně, mimo sezónu o víkendech.</p>
	<p>Návřší s kostelíkem sv. Jáchyma</p> <p>570 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> Výhled j. směrem do krajiny Telče, dobře patrná je dominanta poutního kostela Krahulčí</p>	<p><u>POLOHA:</u> Hornický kostel sv. Jáchyma z roku 1682 stojí nad bývalými doly na stříbrnosnou rudu na návřší nad Dobrou Vodou.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Přístupná celoročně.</p>

4.4.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Kontrastní uplatnění zemědělských ploch zarovnaných povrchů s poničenou původní strukturou vůči malebným částem údolí a míst s dochovanými prvky původního členění krajiny	XX	+	X
2.	Pestrá mozaika lesů, polí a luk v prostorech s dochovanými prvky původního členění krajiny	XXX	+	X
3.	Dominanty zalesněných kopců a hřbetů (Křemešník, Špičák, Čeřínek) uzavírající horizonty nenarušené kontrastními prvky	XX	+	X
4.	Střední a drobné měřítko údolí a navazujících členitých prostorů zvyšující malebnost krajinné scény spolu s prvky přírodní povahy zvyšující harmonické měřítko krajiny	XX	+	X
5.	Přítomnost záměrně komponovaných prostorů krajiny ovlivňujících okolí	X	+	XX
6.	Vrstvené nerušené zalesněné horizonty zvyšující dojem přírodního charakteru území, zalesněná krajiny	XX	+	X
7.	Přírodní charakter vodních toků a jejich břehů a některých lesních partií	XX	+	X
8.	Výrazné kulturní dominanty vytvářející typický obraz sídla a jejich zapamatovatelná konfigurace	XX	+	X
9.	Nesourodost rekreační zástavby bez architektonických hodnot v údolích a v okolí rybníků	X	-	X
10.	Nerušené výhledy do vzdálené krajiny Šumavy a Blanského lesa	X	+	X
11.	Údolí Sázavy vytvářející přírodní osu území	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouřující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.4.8.2 Narušení krajinného rázu

- × Výrazné potlačení původního středního měřítka krajiny utvářeného členěním pozemků plužiny sídla důsledky intenzifikace zemědělské výroby.
- × Geometrizační krajinných složek
- × Necitlivě umístěná a řešená zástavba 70. let min. stol. v sídlech
- × Halové objekty v pohledově exponovaných místech bránící průhledu do krajiny či pohledu na typický na obraz
- × Kamenolomy

Negativně se v krajině uplatňují kromě typických znaků intenzifikace zemědělství místy zbytečně časté stožáry GSM, nevhodně umístované měřítkem, objemově a proporcemi odlišující se halové objekty v okrajích sídla a ve volné krajině, místy absence vrostlé zeleně.

4.4.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Nevhodné kontrastní prostorové řešení výstavby nenavazující na původní urbanistickou strukturu obce vyplývající z jejího založení
- × Necitlivé dostavby proluk v zastavěných částech
- × Necitlivé přestavby původních objektů lidové architektury či historických budov sídel
- × Zastavování typických průhledů z prostoru sídla do krajiny
- × Zastavování volné krajiny nadměrnými objekty

Z pohledu změny využití území

- × Umístování vertikál technicistní povahy do volné krajiny
- × Zakládání větrných farem na výrobu el. energie v krajinářsky exponovaných vyvýšených prostorech nebo jejich ochranných prostorech přesahujících krajinné předěly
- × Výstavba logistických center, průmyslových zón a halových objektů narušující krajinářsky hodnotné průhledy a obrazy sídel
- × Záměry devastující nebo výrazně potlačující dochované fragmenty přírodních prostorů

Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zachování hodnot lesních interiérů v lesních hospodářských plánech, v technologii údržby a managementu krajiny, posílení pestrosti lesních okrajů.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím.
- Zachování typických znaků původní struktury krajiny včetně zachování jejich přírodního charakteru.
- Zachování stromořadí a alejí včetně vzrostlé zeleně v sídlech.

- Zamezení umístování dominant technicistní povahy do vymežujících horizontů a krajinných předělů a zamezení výstavbě větrných elektráren a větrných farem přesahujících svou výškou krajinné předěly Čeříнку, Špičáku, Vysokého Kamene, Křemešníku a umístování do prostorů s dochovanými znaky původní struktury krajiny a s ohledem na komponované krajinné prostory v okolí panských sídel a měst.
- Zachování dimenze, měřítka a hmot tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. V kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.
- Omezení možnosti výstavby nových průmyslových, skladových a velkokapacitních zemědělských staveb a areálů na území Kublova a Karlova.
- Respektování krajinářských úprav zemědělské krajiny v okolí a prostorů komponované krajiny v okolí Batelova a Třešti.
- Zachování významu kulturních dominant v krajinné scéně.
- Ochrana siluet kulturních dominant a historické zástavby.
- Zlepšování charakteru prostředí odstraněním nevhodných a rušivých staveb.

4.4.9 Seznam a ochrana vymezených specifických míst krajinného rázu (SMKr)

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Dudín – Buková (CZ0610-OB004-M001)
- Výskytná (CZ0610-OB004-M002)
- Milíčov - Hojkov (CZ0610-OB004-M003)
- Čeřínek (CZ0610-OB004-M004)
- Třeštský potok (CZ0610-OB004-M005)
- Třeštské aleje a zámek (CZ0610-OB004-M006)
- Branišov (CZ0610-OB004-M007)

4.4.9.1 Dudín – Buková (CZ0610-OB004-M001)

Prostor s téměř intaktně dochovanými osnovami historického členění paprscité plužiny sídla založeného původně v okrouhlici v závěru Dudínského potoka, později však jednostranně dostavěné se zemědělskými dvory. Krajinný rámeček sídla díky dochování mezí a remízku, drobných lesů, rybníku a samot v okrajích tvoří členitou a pestrou krajinu vymezenou hranicemi obdělávaných plocha lesními porosty.

Ochranné podmínky:

- Ochrana typických znaků téměř intaktně dochované historické struktury plužiny sídla – ochrana mezí, remízků, úvozových cest, strání, mozaiky luk
- Zamezit necitlivým přestavbám dochovaných objektů a nevhodným úpravám centrálního prostoru sídla
- Začlenit nevodné stavební objekty do obrazu sídla nebo eliminovat jejich uplatnění
- Zamezit necitlivým dostavbám v zastavěné části sídla a zachovat poměr zastavěného a nezastavěného prostoru
- Zamezit výstavbě mimo intravilán sídla.
- Zamezit zalesňování druhově pestřejších luk

4.4.9.2 Výskytná (CZ0610-OB004-M002)

Sídlo umístěné do prostoru j. svahu drobné sníženiny v údolí Jiřínského potoka v malebném prostředí obklopeném zalesněnými svahy z jihu U sv. Antonína, Roháče ze severu. V okolí obce je mozaika krajiny tvořena loukami ornou a lesíky. Nad obcí je významná jabloňová alej doprovázející příjezdovou komunikaci z Hlávčova. Celý prostor se uklání k nedalekému údolí Jihlavy. Ve druhém plánu je krajina v okolí Výskytné vymezena masivem Čeříňku a Křemešníku. V prostoru jsou dochované objekty lidové architektury typologicky odpovídající domu Českomoravské vrchoviny s dominantou kostela. Centrální část sídla se vyznačuje stále dochovanou původní urbanistickou strukturou smíšené obce v uličním uspořádání v centrální části a charakterem hromadné vsi v okrajích – patrně dopad zpusťování ve dvou válečných vlnách. V okrajích sídla probíhá mohutná výstavba, která díky svému umístění a cizorodému pojetí uplatňuje negativně v obrazu sídla z některých pohledových směrů. Dochované objekty lidové architektury trpí četnými přestavbami a původně volné plochy necitlivě řešenými dostavbami. V okolí Výskytné jsou tzv. kutiušče

Ochranné podmínky:

- Ochrana typických znaků dochovaných fragmentů historické struktury plužiny sídla – ochrana mezí, remízků, úvozových cest, strání, mozaiky luk.
- Zamezit necitlivým přestavbám dochovaných objektů a nevhodným úpravám centrálního prostoru sídla.
- Zajistit ochranu typické dominanty sídla, zejména zamezit umístění nevhodných vertikál technicistního charakteru v okolí sídla.
- Začlenit nevhodné stavební objekty do obrazu sídla nebo eliminovat jejich uplatnění vhodnými výsadbami.
- Zamezit necitlivým dostavbám v zastavěné části sídla a zachovat poměr zastavěného a nezastavěného prostoru. Rozvoj sídla podřídit vhodné urbanizaci prostoru navazující na sídlo.
- Zamezit výstavbě mimo intravilán sídla, zejména pak do vyšších poloh, kdy může dojít ke změně typického obrazu sídla.
- Zamezit zalesňování druhově pestřejších luk, smýcení lesů, odstranění ovocných dřevin doprovázejících komunikace.
- Zachovat přírodní charakter údolí potoka s rybníky.

4.4.9.3 Milíčov - Hojkov (CZ0610-OB004-M003)

Malebný prostor v okolí horských vsí založených na okrouhlicovém půdorysu v závěrech mělkých údolí Milíčovského a Hojkovského potoka s dochovanými prvky historického členění krajiny paprscité plužiny. Pestrý krajinný rámeček sídla se přimyká na j. straně k výraznému zalesněnému masivu Čeříňku. Prostor krajinného rámečku vyniká osnovami historického členění paprscité plužiny s bohatě zarostlými mezemi a remízky se střídajícími se plochami polí a luk zasazené do členitého reliéfu. Místy jsou patrné prostory s navazující traťovou plužinou v úsecích pravděpodobně staršího založení. Pestrost krajiny zvyšují rybníky s doprovodnými podmáčenými loukami a vzrostlou zelení. Komunikace respektující historickou stopu jsou místy obohaceny stromořadími a ovocnými stromy. Zeleň sídel tvoří často věkovité dřeviny.

Ochranné podmínky:

- Ochrana typických znaků dochované historické struktury plužiny sídla – ochrana mezí, remízků, úvozových cest, strání, mozaiky luk

- Zamezit necitlivým přestavbám dochovaných objektů a nevhodným úpravám centrálního prostoru sídla
- Začlenit nevodné stavební objekty zemědělského areálu do obrazu sídla nebo eliminovat jejich uplatnění
- Zamezit necitlivým dostavbám v zastavěné části sídla a zachovat poměr zastavěného a nezastavěného prostoru.
- Zamezit výstavbě mimo intravilán sídla.
- Zamezit zalesňování druhově pestřejších luk.
- Začlenit prostor do přírodního parku Čeřínek.
- Zamezit umísťování vertikál technicistního charakteru do celého prostoru a míst, odkud mohou v rámci prostoru působit rušivě jako dominanta krajinného obrazu místa.

4.4.9.4 Čeřínek (CZ0610-OB004-M004)

Souvisle zalesněný přírodní prostor v okrouhlém tvaru s krátkými hřbety a nevýraznými dominantami kopců s pozůstatky mrazového zvětrávání (mrazové sruby a srázy, kamenná moře a skalní mísy). Prostředí lesa tvoří smíšené a smrkové porosty s vtroušenými buky, typickými znaky území jsou těž rašeliniště, a drobné skalky. Nejvyšší vrchol Čeřínek dosahuje výšky 761 metrů. Prostor je vyhledávaným rekreačním územím v letní i zimní sezóně a také jeden z nejnámějších lyžařských areálů na Vysočině (udržované běžecké stopy, lyžařský svah s umělým osvětlením a lyžařským vlekem - kotva). Pod vrcholem Čeříneku se nachází turistická chata. V romantické krajině na svahu pod vrcholem leží Horní Hutě, které fungovaly roku 1675 jako sklářská huť, a Dolní Hutě, nad nimiž se nachází nové koupaliště. Enkláva je bohužel zasažena v okrajích chatovou výstavbou. Výrazný průsek tvoří odlesněný pás sjezdovky. Výjimkou nejsou památné stromy (Milíčova lípa a Lípa v Horních Hutích), památné stromořadí (alej k Mirošovu). V prostoru se uplatňuje stožár GSM.

Ochranné podmínky:

- Zamezit další výstavbě v celém prostoru.
- Eliminovat uplatnění kontrastní chatové zástavby.
- Zamezit umísťování vertikál technicistní povahy přesahující výšku lesního porostu.
- Dbát na zachování přírodních stanovišť a skalních útvarů vytvářejících specifický lesní interiér.

4.4.9.5 Třešťský potok (CZ0610-OB004-M005)

Přírodní prostor údolní nivy s podmáčenými loukami a doprovodnou zelení s meandrujícím tokem Třešťského potoka zahrnující zastavěné prostory Jezdovic a Salavic na půdorysu silniční návesovky a navazujícími zatravněnými prostory a alejí. Obě sídla jsou narušena nevhodně umístěnými dostavbami a agroindustriálními areály s objekty vymykající se svým měřítkem, a proporcí typickému obrazu sídla. Mezi oběma sídly jsou drobné rybníky lemované vzrostlou zelení.

Ochranné podmínky:

- Zajistit ochranu znaků přírodní povahy.
- Zamezit výstavbě objektů v celém prostoru.
- Zamezit technickým úpravám toku a melioracím v území.
- Eliminovat uplatnění objektů areálů.
- Zamezit rozšiřování necitlivé živelné výstavby bez kontextu.

- Zamezit přestavbám a úpravám centrálního prostoru sídel s dochovanými objekty usedlostí

4.4.9.6 Třešťské aleje a zámek (CZ0610-OB004-M006)

Malebná krajina v okolí města Třešť s komponovanými prostory navazujícími na zámek, anglický park, obora, aleje letitých dubů, údolí Třešťského potoka s rybníky a vypínající se travnaté stráně Šibeničního vrchu s kalvárií a dochovanými fragmenty mezí a remízků poskytující výhled na město. V sz. části prostoru je soustava drobných rybníků v mělkém údolí s podmáčenými loukami a bohatými břehovými porosty dřevin a keřů. Na hrázi Váňovského rybníka jsou umístěny barokní sochy Neposkrvněného Početí Panny Marie a svatého Jana Nepomuckého z let 1729 - 1734 pocházejí z rukou J. Klause ze Stonařova. Prostor je vymezen lesními porosty a městskou zástavbou Třešti. Místy jsou kontrastní zahrádkářské kolonie s chatkami.

Bývalý zámek - nyní hotel - stojí na místě středověké tvrze z roku 1513, která přestavbami zanikla. Původně patřil české šlechtě, od roku 1626 jej vlastnila do roku 1945 šlechta rakouská. Čtyřkřídlá budova s nárožními věžemi a arkádami byla vybudována v 16. století M. Grimmem, v polovině 17. století bylo druhé patro zámku přebudováno k obytným účelům. Později bylo v zámku umístěno místní muzeum a obrazová galerie. Přilehlý anglický patnáctihektarový park, který pochází patrně z let 1835-1845, neboť na vyobrazení městečka z doby před velkým požárem v roce 1824, kdy lehl popelem 180 domů a také kostel sv. Kateřiny Sienské s věží, které je v majetku Muzea v Třešti, je na místě současného parku pouze holá pláň.

Od kostela sv. Martina vede křížová cesta – Kalvárie k Šibeničnímu vrchu. Byla vybudována Franzem Killianem a vysvěcena byla 4. června 1878 misionáři. V roce 1991 byla kompletně opravena.

Ochranné podmínky:

- Zajistit ochranu a případnou nutnou obnovu alejí s duby za účelem jejich zachování.
- Zamezit převaze zornění vymezeného prostoru.
- Zachovat charakter anglického parku a jeho začlenění do okolní krajiny.
- Zamezit výstavbě v prostoru mimo intravilán sídla, zejména pak chránit prostory Šibeničního vrchu před umístováním stožárů a staveb.
- Zajistit ochranu přírodního charakteru soustavy drobných rybníků ochranou zeleně a luk.
- Zamezit výstavbě rekreačních objektů v celém prostoru a rozšiřování okrajů městské zástavby směrem do prostoru.
- Zachovat a chránit dochované kulturní prvky (sochy, kapličky, boží muka) v krajině.
- Zamezit výstavbě vertikál technicistního charakteru uplatňujících se ve vymezeném prostoru.

Zamezit přestavbám a úpravám centrálního prostoru s

4.4.9.7 Branišov (CZ0610-OB004-M007)

Dochované osnovy původního členění krajiny traťovou plužinou v okolí sídla na půdorysu okrouhlice, tvořeného především selskými dvory. Krajinný rámec sídla díky dochování mezí a remízku, drobných lesů, rybníku a samot v okrajích tvoří členitou a pestrou krajinu vymezenou hranicemi obdělávaných plocha lesními porosty. Poblíž sídla se odehrála roku 1620 bitva stavovských vojsk s císařskými, jak svědčí pomístní názvy Na bojišti a Na království. V roce 1870 zde byla postavena kaplička, zasvěcena Nejsvětější Trojici. Severně je umístěn zemědělský areál výrazně z této strany narušující obraz sídla.

Ochranné podmínky:

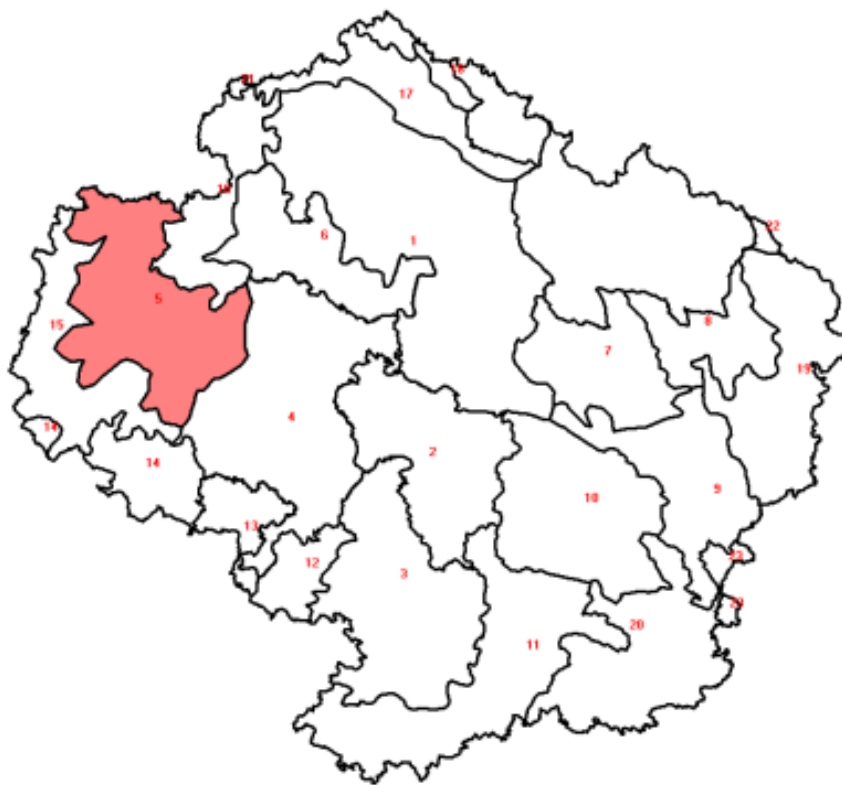
- Ochrana typických znaků téměř intaktně dochované historické struktury plužiny sídla – ochrana mezí, remízků, úvozových cest, strání, mozaiky luk.
- Zamezit necitlivým přestavbám dochovaných objektů a nevhodným úpravám centrálního prostoru sídla.
- Začlenit nevodné stavební objekty do obrazu sídla nebo eliminovat jejich uplatnění
- Zamezit necitlivým dostavbám v zastavěné části sídla a zachovat poměr zastavěného a nezastavěného prostoru.
- Zamezit výstavbě mimo intravilán sídla.
- Zamezit zalesňování druhově pestřejších luk.
- Ochrana kulturní a historické hodnoty prostoru bojiště.
- Eliminace necitlivě umístěného zemědělského areálu.
- Zamezit výstavbě rekreačních objektů ve volné krajině zejména pak chat.

4.4.10 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat dílčí přírodní prostory v okolí vodních nádrží a vodních toků, dále místa v členitém reliéfu v okrajích lesních porostů s loukami, místa s dochovanými znaky původní struktury krajiny a místa upozorňující na těžbu rud či hutnictví a sklářství, mohou být vymezeny specifické prostory s rozptýlenou zástavbou.

4.5 Oblast krajinného rázu Pelhřimovsko (CZ0610-OB005)

4.5.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Pelhřimovsko zaujímá západní část kraje Vysočina a zahrnuje zemědělskou členitou krajinu s menšími hospodářskými lesy, vymezenou vzdálenými, převážně zalesněnými, horizonty navazujících vrchovin, rozčleněnou sníženinami četných drobných údolí.

4.5.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.5.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná skladba oblasti je v rámci kraje extrémně monotónní. Dominují kyselé přeměněné horniny – pararuly s přechody do migmatitů. V západní části oblasti v nich vystupují ojedinělé úzké pruhy silně kyselých křemenců a ojedinělé útržky bazických amfibolitů a hadců. Ve východní polovině území pararuly místy přecházejí v příbuzné migmatity, při severním okraji jsou pruhy kyselých ortorul. Jižně od Pelhřimova jsou drobné výchozy kyselých masivních i žilných žul a ojediněle i silně kyselých křemenců. Je pozoruhodné, že tělesa, vložky bazičtějších a kyselejších hornin i hlavní tektonické linie mají výrazně protažený směr JJZ – SSV, který se směrem k západu mění na směr ZJZ – VSV. Tento směr pak ovlivňuje i orientaci mnohých hřbítků.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k severozápadu s nejčastějším sklonem kolem 40°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Nevysoké skály jsou zde vázány převážně na úpatí svahů údolí v blízkosti vodního toku nebo ojediněle výraznější vrcholy. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Žuly jsou poměrně všesměrně homogenní kyselé hlubinné vyvřeliny. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a oválné (žokovité) balvany. Mezi nimi se nachází drobně šterkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Výchozů žul je v této oblasti málo, největší je severojižně protažené těleso Zeleného vrchu (původně k. 636 m) mezi Myslotínem a Libkovou Vodou, o maximálních rozměrech 4 x 1 km. Drobné výskyty žul jsou i v okolí tohoto tělesa.

Ortoruly, tvořící až 2 km široké pruhy při severní hranici oblasti, jsou kyselejší a kompaktnější horniny než pararuly, mají vlastnosti na pomezí pararul a žul. V oblasti Pelhřimovska se neprojevují zřetelně jinak než pararuly.

Amfibolity jsou šedo zelené staré bazické přeměněné horniny. Vlivem metamorfózy však uvolňují své živiny do půdy pomalu a tak půdy na nich nejsou výrazně živnější než na pararulách. Na Pelhřimovsku tvoří příliš úzké pruhy než, aby se v krajinném měřítku mohly nápadněji projevit. Amfibolity budují především vrchol částečně odtěženého kopce Roh (634 m n. m.) u Proseče-Obořiště.

Zajímavější jsou výskyty hadců – přeměněných ultrabazických hornin. Nacházejí se v několika malých útrzcích v obci Kámen a okolí při západní hranici oblasti. Horniny jsou nápadné svou tmavozelenou barvou. Vlivem extrémního chemismu (uhličitan s toxickým obsahem hořčíku) se jim většina rostlin vyhýbá, a tím na nich vznikají specifická hadcová společenstva, která se projevují v krajině přirozeným výskytem borů. Nejvýraznější je hadcová skála ve vsi Kámen, na které stojí středověký hrad přestavěný na zámek.

Výrazně se v krajině projevují pruhy silně kyselých kvarcitů (křemenců). Nejmocnější žíla tvoří nápadný vrchol Čertovy skály (609 m n. m.) nad obcí Mašovice. Menší žíly jsou i základem hřbetů jihozápadně a severozápadně odtud.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál. Lokálně v závětrí při dnech údolí se usadily malé závěje sprašových hlín, promísené s kameny svahovin. Ty umožnily dokonce vznik cihelen, dnes již nefunkčních.

Dna údolí vyplňují nivy, tvořené písčito-kamenitým materiálem, pokrytým na povrchu jemnozrnějšími povodňovými hlínami. Vlivem polohy této oblasti krajinného rázu se zde nivy vyskytují poměrně často, ale převážně v úzkých pruzích. Vyznačují se vysokým obsahem živin i vody a umožňují tak přirozený růst bujné nitrofilní vegetace.

K nejvýznamnějším horninám oblasti náleží rašeliny. Jedno malé ložisko rašeliny leží na jižní hranici oblasti u obce Ústrašín a hostí dosud cennou rašelinnou biotu.

Georeliéf je značně monotónní. Celkově se jedná o dno rozsáhlé pánvovitě prohnuté sníženiny, mírně ukloněné k severu. Ve dně této sníženiny si pramenné zdrojnice řeky Želivky vytvořily mělká a otevřená údolí. Tato údolí rozčlenila značně rovné dno sníženiny v soustavu více či méně izolovaných plochých návrší. V místech, kde se údolí zařezávají do hloubky a v údolích vystupují i větší skály, přechází Pelhřimovsko v oblast Středního Posázaví, pro kterou jsou zařízlá hlubší meandrující údolí rozhodným prvkem. Nad plošiny Pelhřimovské sníženiny vystupují ojedinělé, zpravidla odolnějšími horninami podmíněné vršky. Západní a jižní hranice oblasti je tvořena vyšším reliéfem a vyššími kopci Pacovska, směrem k jihovýchodu navazuje taktéž vyšší a členitější Křemešnická oblast.

Nejvyšší body Pelhřimovska se logicky nacházejí při jejím obvodu a většinou jen mírně přesahují nadmořskou výšku 600 m. K nejvyšším vrcholům patří na jihozápadě plochý zalesněný vrch V Čihadle (617 m n. m.), nejvyššího bodu oblast dosahuje na plochém odlesněném návrší nad Dobrou Vodou u Pacova (cca 666 m). Prakticky stejné výšky dosahuje plochý hřbet s Musilovou sosnou u Mezné při jižním okraji oblasti (665 m). Nápadný je poměrně ostřejší vrch kopce Putimova jv. od Pelhřimova (633 m). Uvnitř oblasti je nápadnější výrazný krátký hřbet Čertovy skály (609 m n. m.) nad Mašovicemi. Nejnižšími body oblasti jsou dna údolí pramenných zdrojnic Želivky při jejich vstupu do oblasti Středního Posázaví – 450 až 460 m n. m. Nejnižší body leží na Trnavě pod obcí Hořeptník (cca 440 m) a v Onšově Na Martinickém potoce (cca 435 m). Převýšení v rámci oblasti Pelhřimovska tedy dosahuje asi 230 m. Celkově však krajina působí členitěji, neboť hned za hranicemi oblasti se zvedají vyšší vrchy, především Strážišť (744 m n. m.) a na východně Křemešník (765 m n. m.).

Pokud se týče výškové členitosti, oblast lze charakterizovat jako členitou pahorkatinu (s převýšením 100 – 140 m na vzdálenost 4 km). Směrem k zařezávajícím se údolím na severovýchodě členitost příliš neroste, neboť se zde vyskytují jen nižší plochá návrší. Členitost nepatrně roste směrem k jihovýchodu, kde dosahuje mezi vrchem Putinov a potokem Bělou cca 155 m, a reliéf tedy má charakter ploché vrchoviny. Uvnitř oblasti má ráz ploché vrchoviny severní část Čertovy skály směrem k Trnavě, kde převýšení dosahuje maximální hodnoty cca 190 m.

Typickými prvky georeliéfu jsou více či méně rozsáhlé plošiny, mírně ukloněné k plochým údolím hlavních toků a střídající se s mělkými údolními. Údolí, přestože nejsou výrazná, jsou zajímavá tím, že se vinou v poměrně četných zákrutech. Zmíněná údolí jsou hluboká 30-60 m, jen výjimečně více a až na nepatrné výjimky jsou beze skal. Výjimky z uvedeného charakteru reliéfu oblasti jsou vzácné – jedná se o kupovité i drobně kuželovité pahorky vystupující nad plošiny. Především tak působí zmíněná Čertova skála (609 m), ale drobných ostřejších pahorků, zpravidla zalesněných, je více – Šanořín (543 m) u Onšova a Hůra (527 m) nad Červenou Řečicí na hranici oblasti, Kostelík (593 m), Horpíjánek (603 m) a Varta (624 m) severozápadně od Pelhřimova, vršky východně od Pelhřimova s dominujícím již zmíněným Putimovem (633 m), na jihu již zmíněný menší, převážně odlesněný pahorek Musilovy sosny u Mezné (665 m).

Skály se vyvinuly a zachovaly prakticky jen v některých úsecích sevřenějších údolích hlavních zdrojnic Želivky. Vznikly podkopáním svahu boční erozí toku a dosahují výšky několika m. Na rozdíl od Havlíčkobrodsko se zde vyskytují hojněji i skály na výraznějších vrších (zpravidla dosud jmenovaných), k největším patří křemencové skály na již zmíněné Čertově skále. Celkově však nejsou hojné ani příliš nápadné, neboť jsou skryty v lese.

Nápadnější balvany v krajině jsou vzácné, četnější bývají na úpatí skal. Někdy vystupují i ve svazích beze skal, a to jako součást erozí nebo antropogenně obnažených svahovin.

Antropogenní tvary nejsou příliš hojné ani výrazné. Jsou zastoupeny zářezy a násypy dopravních staveb, hrázemi ojedinelých rybníků, vzácněji soustavami agrárních mezí na strmějších svazích (např. sev. Pošné u Pacova) a nepříliš znatelnými zbytky po středověké těžbě drahých kovů (např. u osady Zlátenka). Lomy v oblasti vlivem nepříliš kvalitního materiálu jsou vzácné, malé a opuštěné a zpravidla jsou vázány na poněkud pevnější horniny vystupujících vršků. Většinou jsou zarostlé vegetací. Středně velký aktivní lom je v žulách Zeleného vrchu jz. od Pelhřimova (vrchol zmizel vlivem těžby). Pozoruhodností jsou dvě bývalé lokality těžby cihlářských hlín (u Hrádku u Pacova a u Olešné u Pelhřimova), což na Vysočině je spíše vzácností.

4.5.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je vlivem poměrně monotónního reliéfu rovněž relativně monotónní. Je mírně teplé a srážkově vzhledem k nadmořské výšce průměrné. Převážnou část oblasti dobře reprezentuje stanice Pelhřimov, kde za období 1901 – 1950 byly průměrné roční teploty 7,0 °C, srážky dosahovaly 645 mm. Při vyšších okrajích, zvláště na východě, teploty mírně klesaly pod 6,5 °C a srážky se blížily 700 mm. Dle klimatické klasifikace E. Quitta se Pelhřimovsko nachází v mírně teplé oblasti MT5 a vyšší polohy v trochu chladnější MT3. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den při dnech údolí a dalších špatně provětrávaných sníženin. Tyto teplotní inverze jsou doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě četnou rosou. Dna údolí a úpatí svahů tak vytvářejí poněkud temnější, chladnější a vlhčí prostředí, které se blíží prostředí vyšších poloh. To umožňuje výskyt horských a podhorských druhů rostlin při dnech údolí. Expoziční klima (tj. rozdíly v klimatu různě orientovaných svahů) se v oblasti příliš neprojevuje, neboť příkré svahy jsou nízké a do značné míry zastíněné vysokými stromy na dně údolí. Zřetelnější je na ostře vystupujících pahorcích, ale ani zde vlivem větší větrnosti není z hlediska krajiny příliš významné.

4.5.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou v oblasti zastoupeny říčkami, potoky, prameny a rybníky. Směrem k severovýchodu stékají hlavní zdrojnice Želivky – Martinický potok, Trnava s přítokem Kejtovského potoka a Hejlovka. Její přítok Bělá, protékající přes Pelhřimov, na rozdíl od výše uvedených toků téměř nemá vyvinuto údolí a protéká po dně širší sníženiny. Podobný charakter má i z jihovýchodu přítékající Jankovský potok. Vzhledem k tomu, že celé území leží v povodí vodárenské nádrže Želivka (Švihov), tak tyto toky byly a jsou poměrně čisté a většinou mají i přirozená koryta, místy s volnými zákruty až meandry v užších nivách. Většina ostatních potoků protéká v mělkých lesnatých údolích nebo opuštěných nivních loukách, a tak v těchto úsecích mají zachován více či méně přirozený průběh koryta. Kontrastní k tomu je situace na náhorních plošinách v polních tratích, kde pramenné úseky často byly odvodněny trubkovou drenáží a drobné toky zatrubněny, větší regulovány. Tím byl podstatně omezen původně hojný a typický vodní prvek v krajině.

Rybníků je v Pelhřimovské oblasti překvapivě málo, přestože jsou zde vhodnější podmínky než ve většině oblastí. Nacházejí se zde ojedinělé malé rybníky zpravidla v polích a loukách na plošinách a pak taktéž malé protáhlejší rybníky v lesnatých údolích větších potoků. Hojnější jsou při jižním obvodu Pelhřimova. Odlišný je jižní cíp oblasti v širším okolí Božejova, kde se nachází drobné soustavy malých i středně velkých rybníků. Největší je Hejlovský rybník v lesnatém údolí jz. od Pelhřimova. Má délku 1,2 km a plochu téměř 20 ha. Byl využíván k pohonu mlýna a částečně slouží rekreaci u vody. Několik drobných rybníčků v lesích bylo ponecháno přirozenému vývoji a slouží k ochraně vegetace mokřadů (Rybníček u Studeného, Hrachoviště)-

Otevřených pramenů vody je málo. Většina prameništ v polích byla odvodněna. V lesích se prameny částečně zachovaly, ale velké nebo zvláště významné se zde nenacházejí. Některé prameny v lesích byly podchyceny do jímacích studní pro místní vodovody.

4.5.2.4 Vegetace

Celá Pelhřimovská oblast náleží dle geobiocenologické klasifikace do 4. vegetačního stupně – bukového. Původní vegetaci oblasti tvořily asi z 90 % kyselomilné bukové bučiny. Na strmějších svazích a zvláště na jejich úpatích byly květnaté bučiny. Bučiny se dnes v oblasti téměř nevyskytují.

Geobotanická mapa v centrální části Pelhřimovska rekonstruuje acidofilní (asi bikové a jedlové) doubravy, ale tento názor lze považovat za překonaný. Na četných prameništích se vyskytovaly olšiny, ty také z větší části zanikly, některé se v posledních desetiletích samovolně obnovují. Potoční jasanovo-olšové nivy byly z větší části nejdříve přeměněny v louky a částečně v pole. Po opuštění hospodaření se některé pomalu vrací do přirozeného stavu jasanových olšin a tvoří dnes nejčastější typ přírodě blízkého lesa. Specifická zřejmě byla vegetace na hadcích, ale ta se prakticky nedochovala.

Lesy dnes tvoří necelých 30% Pelhřimovska. Lesy jsou rozptýleny víceméně rovnoměrně po celé oblasti, pouze sníženina Pelhřimova k sv. až po Kletečnou má lesů málo. Málo lesů má i náhorní plošina v okolí obce Kámen při západní hranici oblasti. Typické jsou středně velké lesy, malých lesů je v rámci Vysočiny podprůměrně a lesní komplexy zde chybějí. Plošiny jsou zpravidla využity pro pole, svahy údolí kryjí jehličnaté lesy s příměsí listnáčů. Často lesy z údolí přesahují i na okolní plošiny, zde pak mají ráz intenzivně hospodářsky využívaných jehličnatých lignikultur. Převažují smrkové monokultury, při okrajích lesů s příměsí borovice a břízy, v údolích i dubů. Relativně hojné jsou zde smíšené kultury smrku, borovice a modřínu. V jádru oblasti se vyskytují i druhotné bory.

Travních porostů je na Pelhřimovsku průměrně, porosty jsou dnes téměř výhradně tvořeny loukami na vlhčích místech – v depresích a v nivách toků. Buď jsou dnes intenzivně využívány nebo jsou opuštěné. Zvláště mnohé lesní louky byly opuštěny a zarostly náletem, nejčastěji olší. Biologicky hodnotných luk je malé množství, několik mokřadních a rašelinicích luk je chráněno.

4.5.3 Přírodní dominanty

Svým způsobem se v dálkových pohledech projevuje jako dominantna celá okrouhlá plochá sníženina Pelhřimovska. Dominantní kopce regionálního významu zde chybějí, neboť ty tvoří sousední oblasti krajinného rázu. Dominantami nadmístního významu jsou výrazný vrch Čertovy skály přibližně ve středu oblasti a ploché holé vyšší návrší Houska (626 m) jižně od něj. Specifickou dominantou je hadcová skála, kterou na rozsáhlé plošině zdůraznil hrad Kámen ve stejnojmenné obci. K méně zřetelným dominantám nadmístního významu patří mělká klikatá údolí hlavních říček. Dominantami lokálního významu jsou ostřejší vršky (zmněné v oddíle Geomorfologie) a rozsáhlejší lesy, jejichž nedostatkem je barevná monotónnost v prostoru i čase. Místními dominantami jsou i středně velké rybníky v jižním cípu oblasti, zvláště rybník Hejlovský. Biotickou dominantou nadmístního významu je Musilova sosna na holém návrší nad Meznou. V detailu jsou dominantami jednotlivé skály a velké osamocené balvany.

4.5.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Polookrouhlá prohnutá sníženina Pelhřimovska (vroubená kopci okolních oblastí)	XXX	+	XX
2.	Kombinace mírně ukloněných plošin a mělkých údolí říček	XX	0	X
3.	Vystupující ostřejší vršky	X	+	XX
4.	Výskyty skal a balvanů na vršcích	X	+	X

5.	Většinou vyvážené zastoupení lesů, polí a travních porostů	XXX	+	XX
6.	Převážně středně velké lesy	XX	0	X
7.	Dominance jehličnatých lignikultur v lesích	XX	-	X
8.	Zpravidla malé zastoupení rybníků	XX	-	X
9.	Malé i středně velké rybníky v jižním cípu oblasti	X	+	X
10.	Rozsáhlá pole v plochem reliéfu s nedostatkem dřevinné zeleně	X	-	X
11.	Fragmenty biologicky cenných mokřých až rašelinných luk	X	+	X
12.	Přirozená koryta říček s volnými zákruty na dnech údolí	X	+	XX
13.	Zpravidla odvodněná prameniště v zemědělské krajině	XX	-	X

4.5.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.5.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Údolí potoka u Dolské myslivny, PP Kejtovské louky, PP Rašeliniště u Vintířova, PR Hrachoviště, PR V Mezence

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Vlašim, Borek, Kateřinky, Strážiště, Prasatka, U Mosteckého, Hejlov

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severovýchodní a jižní části oblasti

4.5.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti**4.5.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech**

Kolonizace území byla zahájena ve 12. století. Jedním z nejstarších sídel zde byla Červená Řečice, která už ve 12. století byla centrem rozsáhlého panství patřícího pražským biskupům. Biskup Peregrin (Pelhřim) podle pověsti založil v roce 1224 Novou Cerekev a v letech 1225-1226 Pelhřimov, který se později stal dominantním střediskem regionu. Jeho začátky však nebyly jednoduché, protože původní město bylo zanedlouho (1289) zničeno Vítkem z Hluboké, jehož rod byl ve sporu s biskupem Tobiášem z Bechyně. Ten získal od krále právo město znovu založit a opevnit ho hradbami. Stalo se tak roku 1295 a pravidelný půdorys města napovídá, že jej zakládali němečtí osadníci. Město zaznamenalo rychlý rozvoj, k němuž přispěla také těžba stříbra v okolí Křemešniku. Ve městě se rozběhla také řada řemesel - soukenictví, plátenictví, tkalcovství, barvířství, perníkářství a pivovarnictví. V průběhu 13. a 14. století vznikla prakticky všechna ostatní významnější sídla regionu. Dokument z roku 1252 zmiňuje Bedřicha z Hořepníka jako majitele vladyckého statku; v té době tedy už musela existovat osada tohoto jména. První písemná zpráva o Lukavci pochází z roku 1352, kdy se připomíná tvrze, jejímž držitelem byl vladycký rod Lukaveckých z Lukavce. Tomu patřil Lukavec až do počátku 17. století. První písemné zmínky o Pacově jsou ze začátku 14. století, zachoval se však i hmotný doklad jeho existence – historicky i umělecky unikátní románsko-gotický náhrobek Hrona z Pacova, pocházející z přelomu 13. a 14. století. Jednou z dominant je hrad Kámen, který byl poprvé zmíněn k roku 1316. Nejstarší část hradu však byla založena neznámým stavebníkem již v polovině 13. století na rozsáhlém skalisku, podle kterého byl pojmenován. V letech 1327 - 1504 byl Kámen královským lenním hradem. Působili zde různí šlechtici a dvorští úředníci, kteří se starali o dolování zlata v okolí (zlaté doly založil v roce 1366 Jindřich z Ciglheimu).

V husitském období se region připojil ke straně podobojí. Je kupříkladu doloženo, že většina obyvatel Lukavce odešla do Tábora. K husitům se přiklonili i Lukavští z Lukavce. Pelhřimov, který byl do té doby biskupským zbožím, byl obsazen tábority a spravovali jej táborští hejtmani. Tehdy zřejmě došlo k počestění jeho obyvatel. Pod kontrolou tábořských husitů bylo město až do bitvy u Lipan (30.5.1434). Pak přešlo do rukou Trčků z Lípy, za jejichž vlády se zde konaly 4 zemské sněmy, na kterých se katolická a kališnická šlechta zabývala uspořádáním země po husitských válkách. Pelhřimov byl vybrán zřejmě díky poloze na rozhraní panství katolických Rožmberků a kališnických pánů z Kunštátu. Na hradě Kámen se pro změnu konala mírová jednání mezi Zelenohorskou jednotou Oldřicha z Rožmberka a královskou stranou Jiřího z Poděbrad v roce 1450.

V roce 1550 se novou pelhřimovskou vrchností stali Řičanští z Řičan, kteří zde vystavěli zámek. Město však s nimi vedlo spory kvůli městským právům, které vyvrcholily vykoupením z poddanství (1572). Roku 1596 byl Pelhřimov povýšen Rudolfem II. na město královské, což odstartovalo jeho velký rozkvět. Konec 15. a 16. století znamenaly rozkvět i pro ostatní větší sídla regionu. Vesměs získávala městská privilegia, případně se dočkala povýšení. Zajímavý je z hlediska vývoje městské správy v

tomto období Hořepník, protože se zachovala městská kniha hořepnická z roku 1541. Její vznik souvisel s významnými výsadami, které městu udělil pan Hynek Žampach z Potštejna v roce 1540. Ve většině sídel v tomto období také probíhala intenzivní výstavba, jako příklad lze uvést přestavbu původní vodní tvrze v Lukavci na zámek v pozdně gotickém a renesančním slohu. V polovině 16. století dosáhlo největšího rozmachu panství náležející k hradu Kámen, který od roku 1523 vlastnila jedna z větví významného rodu Malovců. K hradu tehdy patřilo stejnojmenné městečko, kde se nacházel pivovar, a deset poddanských vsí.

Slibný rozvoj se zastavil v době třicetileté války. S výjimkou vydrancování Křešína (první zmínka o zdejší tvrzi přichází z roku 1318) císařským vojskem v roce 1620 se neobjevují zprávy o výrazném plenění a pohybu vojsk, jako je tomu v jiných částech Vysočiny, nicméně i zde si válka nepochybně vybrala svou daň. Pelhřimov byl například v roce 1646 postižen obrovským požárem, při němž lehla popelem většina městských staveb. Regionu neprosperly ani konfiskace a represe po porážce českého stavovského povstání a rekatolizace. Většina panství dostala nové majitele, obvykle cizího původu, kteří se navíc rychle střídali. Proto byla obnova a znovunastartování rozvoje jen pozvolné. Jednu z výjimek tvořil Kámen, který majitele nezměnil. Ve druhé půli 17. století se dočkal výrazné přestavby. V podhradí byla navíc vystavěna raně barokní kaple Panny Marie Sedmibolestné, která se stala rodinnou hrobkou Malovců. Plynulost rozvoje narušovaly četné požáry. V Pelhřimově vypukl rozsáhlý požár v roce 1766 a zničil velkou část města. Ovšem právě díky požárům získaly zdejší měšťanské domy jednotný renesančně-barokní charakter. Dva velké požáry se odehrály také v Nové Cerekvi – v roce 1790 shořela věž se zvonem, která byla součástí tehdejší radnice, a v roce 1822 zde shořela fara, škola a téměř stovka domů se stájemi a stodolami. V roce 1760 vyhořel původní kostelík v Lukavci, který stával na okraji městečka, a proto byl na náměstí vystavěn nový pozdně barokní kostel. V polovině 18. století proběhla barokní úprava zdejšího zámku; současnou podobu získal v letech 1915–17 (architekt Skřivánek). Ze stejné doby pochází židovský hřbitov, který je svědectvím o existenci židovské komunity, která žila ve většině měst regionu. Židovská čtvrť a hřbitov z poloviny 17. století jsou také například v Hořepníku. Na konci 18. století byl v anglickém parku v sousedství lukaveckého zámku postaven klasicistní pavilon Hříbek, kde později žila rodina básníka Antonína Sovy. V 18. století byla také vystavěna barokní kaple u pověstmi opředěného pramene na nedalekém vrchu Stražiště (744 m), které bylo známým poutním místem. Dnes stojí na vrcholu kromě kaple také vysílač. Pacov se stal v 18. století majetkem církevního řádu bosých karmelitánů, který byl zrušen za josefínských reforem.

19. století přineslo v regionu oživení hospodářského, kulturního a spolkového života. V Pelhřimově zakotvil kartáčnický a pletářský průmysl a výroba zemědělských strojů, v Pacově strojírenství pro potravinářský průmysl a drobná kožená galanterie, po roce 1918 pak výroba nábytku. Rozvoji přispělo otevření českomoravské transverzální dráhy (zprovozněna 1888–1889, vedla z Domažlic přes Tábor, Pacov, Pelhřimov, Jihlavu, Brno a Veselí nad Moravou do Trenčianské Teplé), která poskytla rychlejší spojení se světem. Novou tvář získal hrad Kámen, který byl v letech 1860 – 1870 tehdejším majitelem upraven ve stylu anglické romantické gotiky do své současné podoby. Jako místní zajímavost lze uvést, že v roce 1906 se jely první mezinárodní motocyklové závody na Pacovském okruhu.

Okupace byla spojená s vymizením většiny židovských obyvatel (početná židovská komunita byla například v Pacově), kteří skončili svůj život v nacistických koncentračních táborech. Se závěrem 2. světové války jsou spojené události v Leskovicích, málo známé obce nedaleko Pelhřimova. Při ústupu německé armády, která se chtěla dostat na západ, došlo u obce k přestřelce s místními obyvateli.

Výsledkem bylo 25 českých obětí a vypálená vesnice (5. - 6. 5. 1945), která byla po skončení války v krátké době obnovena. V roce 1961 byl zde postaven pomník připomínající tyto události. Po 2. světové válce ztratil Hořepník statut města a stal se střediskovou obcí.

Poválečný vývoj byl spojen s výraznými změnami ve vzhledu krajiny v souvislosti s rozvojem průmyslu a intenzifikací zemědělské výroby. Ve městech přibývalo obyvatel, což bylo spojeno s výstavbou nových panelových sídlišť. Časté byly také necitlivé zásahy do historické zástavby měst (Pacov). Pelhřimov si díky zaníceným ochráncům památek, kteří zde působili v 19. a 20. století, zachoval svůj unikátní vzhled, ačkoli i on přišel o několik svých dominant, jako byly masné krámy, synagoga nebo barokní špýchar. Historické centrum města bylo vyhlášeno městskou památkovou rezervací.

4.5.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	X
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
7.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	XX	+	X
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.5.7.3 Typologie lidové architektury

V oblasti převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Různé místní slohové (zvláště u zděné architektury), ale i technické, materiálové a konstrukční odlišnosti jsou dány vzájemným propojením nebo naopak nedostupností různých regionů a dalšími specifickými místními podmínkami. Tyto odlišnosti nejsou bohužel komplexně zmapovány. Proto je možno použít pro tuto oblast pouze obecnou typologii. Směrem od středního Posázaví doznívá vliv domu středočeské pahorkatiny a údolí Berounky. Na jihu a jihozápadě se mohou objevit určité ozvy jihočeského domu.

4.5.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
MPR Pelhřimov	MPZ Pacov
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Pelhřimov, Nová Cerekev, Pacov, Božejov, Kámen	Chlovy, Martinice, Košetice, Chýstovice, Nová Cerekev, Vystrkov, Zlátenka, Eš, Milotičky, Stanovice, Radějov
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
0	0
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	Ústrašín

4.5.7.5 Současný stav krajiny

Pelhřimovsko utváří mozaika polí a drobných lesů protkaná stužkami četných údolí vodních toků doprovázených lesy, lesíky a loukami ve stráních a dnech údolí. Příznačným rysem krajiny je soustřednost celého prostoru k městu Pelhřimov, daná nejen sbíhající se sítí komunikací z okolních sídel, ale též reliéfem vytvářejícím dojem svažitosti k městu, které je položeno do rozšířeného až kotlinovitého prostoru údolí Bělé. Dojem centrálního prostoru krajiny Pelhřimova umocňují okolní vyvýšené zalesněné kopce vrchovin dosahující výšek okolo 700 m n. m. s charakteristickými dominantami tvořícími typický uzavírající horizont.

Vnitřní strukturu prostoru utváří poměrně velké zorněné plochy dělené od sebe drobnými lesními porosty, střídající se s prostory vyznačujícími se pestrou krajinnou strukturou díky dochovaným prvkům původní krajinné struktury záhumenicové a traťové plužiny. Tato struktura je protkána liniemi, resp. koridory zahoubených údolí drobných vodních toků s odlišnou vnitřní strukturou položenou podél údolní osy. V krajině převládá od nepaměti především zemědělské využití.

Prostory utvářené rozsáhlými bloky orné vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby ze 70. let min. stol. dávají dojem velkého měřítka otevřené krajiny a vyznačují se výraznou geometrizací umocněnou přítomností objemem a proporcemi kontrastních staveb agroindustriálních areálů a absencí vzrostlé zeleně v krajině. Tyto prostory jsou v kontrastu vůči mozaice prostoru vyznačujících se dochovanými osnovami původní záhumenicové (často paprscité) a traťové plužiny s fragmenty mezi a remízků, úvozovými cestami. Místy lze spatřit prostory naznačující na starší úsekovou plužinu.

Lesní porosty v plošších částech území tvoří převážně smrkové monokultury, lesní porosty v údolních partiích jsou druhově ostřejší.

Krajinu doplňují drobné rybníky s doprovodnou vegetací v mělkých údolích.

Pro údolní prostory jsou typické zalesněné svahy až po hranu údolí a druhově pestré louky v přístupnějších polohách v orientaci především k jihu. Dno údolí tvoří nepravidelně podmáčené nebo kulturní louky a pastviny, udržované v současné době především sečením. Údolní osu tvoří vodní tok často bohatě lemovaný vzrostlou zelení v přírodním korytě. Mělké části údolí se vyznačují meandrujícími partiemi toku vytvářejícími pestrá mozaiku drobných kulturních luk a podmáčených luk s doprovodem vrb a olší.

V oblasti je bohatá síť drobných komunikací s mnoha otevřenými úseky bez stromořadí, respektující však historickou stopu a reliéf krajiny. Úseky se stromořadími tvoří buď letité dřeviny (javor, lípa, jasan) nebo ovocné dřeviny.

Osídlení je stabilní, viditelně střediskově orientované s převahou sídel do cca 200 obyvatel. Převládají lesní lánové vsi na půdorysu okrouhlce, časté jsou i uliční formace. Mnoho obcí trpí nevhodnými přestavbami dochovaných typických objektů lidové architektury a četnými nevhodně umístěnými dostavbami do zahrad a centrálních prostorů vyznačujícími se architekturou potlačující původní charakter sídel. Správní centrum oblasti je město Pelhřimov.

Typický obraz krajiny Pelhřimovska tvoří především otevřené zemědělské plochy s velkými bloky orné, místy oddělenými větrolamy z topolů či jiných dřevin měnící původní měřítko krajiny, snižující spolu s ostatními znaky intenzifikace zemědělské výroby estetickou i přírodní hodnotu krajinného rázu. Tento stav posilují četné stavby zemědělských areálů s halovými objekty a vertikály technicistní povahy a chybějící vzrostlá zeleň.

Pozitivní znaky území tvoří především pestré a členité údolní prostory, dochované prvky původního prostorového členění krajiny, stromořadí s letitými dřevinami, rybníky s břehovými prostory, dochované historické objekty a typické prostorové uspořádání sídel.

4.5.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Košetice - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- kostel sv. Jana Křtitele
- dva zámky

dominanta kostela sv. Jana Křtitele s vysokou věží a románským portálem z 12. století

Tzv. Starý zámek je barokní patrová dvoukřídlá budova pravoúhlého půdorysu. Nad hlavním průčelím, nad vstupní bránou po stranách vikýře jsou umístěny sochy Cerery a Bakcha od M. B. Brauna z doby kolem roku 1730. Na prosté boční křídlo navazují hospodářské budovy. Zámek obklopuje zbytek parku. Nový zámek je přízemní obdélníková budova s mansardovou střechou a věžičkou, střední rizalit vrcholí trojúhelníkovým štítem.

Nová Cerekev - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- kostel sv. Tomáše
- synagoga

Dominanta kostela svatého Tomáše na náměstí.

Synagoga, při Kadláčovně - severní předměstí bývalo židovskou čtvrtí, již dodnes připomíná židovská synagoga přestavěná v polovině 19. století v orientálním maorském slohu a židovský hřbitov.

Hořepník - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- kostel Nejsvětější Trojice
- zámek

Dominanta kostela Nejsvětější Trojice na náměstí .

Zámek, který se nachází v centru městečka, byl postaven okolo roku 1760. Ve sklepních místnostech, hlavně okolo vnitřní studny, je znát, že originální základy jsou ale mnohem starší.

Kámen - obraz sídla v krajině s typickou dominantou hradu	První zprávy o hradu pocházejí z roku 1316. V letech 1860 - 1870 byl Kámen tehdejším majitelem Enisem z Atteru upraven ve stylu anglické romantické gotiky do současné podoby. Poslední úpravy byly dokončeny v roce 1916. Hrad je obklopen ze tří stran předhradím, které bývalo uzavřeno hradebními zdmi. Z nich se dochovaly pouze krátké úseky na jižní straně věžového paláce a při bývalé hranolové vstupní věži. Vstupním prostorem je dnes brána v mohutné novogotické věži z druhé poloviny 19. století. Nejstarší částí hradu je věžový palác pocházející z doby kolem roku 1300, k němuž z východu přiléhá čtyřkřídlá stavba obklopující malý vnitřní dvůr. V jižní části stojí hranolovitá věž s Rytířským sálem. K němu je připojena hradní kaple.
Lukavec - zámek	Původně tvrz připomínaná rokem 1360, v 16. století přestavěna v pozdně gotickém a renesančním slohu na zámek, v 18. století upravený barokně.
Ústrašín – obraz sídla v krajině s typickými dominantami: - Kostel Nanebevzetí Panny Marie - Tvrz	Kostel Nanebevzetí Panny Marie až dosud zachoval nejen svou situaci, ale i půdorys a větší část zdiva. Je to jednoduchá stavba s lodí skoro čtvercovitého půdorysu, krytou plochým stropem, s věží v průčelí. Tvrz, archeologické naleziště.
Božejov - obraz sídla v krajině s typickými dominantami: - Kostel svatě Anny - Kostel svatého Jiří	Kostel svatě Anny a kaplička u hřbitova Kostel svatého Jiří na návsi
Lidmaň - kostel	dominanta kostela Narození Panny Marie, kaplička na návsi
Pelhřimov - obraz sídla v krajině s typickými dominantami: - Kostel sv. Víta - kostel sv. Bartoloměje - Kostel sv. Kříže - zámek Říčanských	městská památková rezervace + ochranné pásmo MPR Pelhřimov. Část opevnění včetně dvou mohutných gotických bran, které společně s měšťanskými domy, zámek pánů z Říčan, divadlem a kostelem tvoří Městskou památkovou rezervaci. Velké čtvercové náměstí, mimo jiné jedno z největších v České republice, nedoznalo ve svých rozměrech od doby svého středověkého založení žádných podstatných změn. Na náměstí jsou zastoupeny snad všechny významné stavební slohy gotikou počínaje a funkcionalismem 1. republiky konče. Kostel sv. Víta je nejstarším pelhřimovským kostelem a původním farním kostelem obce. Byl patrně založen ve 2. nebo 3. čtvrtině 13. století Původně byl vystavěn v gotickém slohu, pozdější renesanční a barokní úpravy. Děkaný kostel sv. Bartoloměje postavený po roce 1300 byl dříve zasvěcený Panně Marii. Původně trojlodní gotický kostel byl v 16. století přestavěn renesančně a ozdoben sgrafity. Dnešní barokní podobu získal po požáru roku 1646. Renesanční sgrafitová omítka pochází z 16. století. Třicet metrů vysoká kostelní věž bývala až do třicátých let 20. století sídlem hlásného. Kostel sv. Kříže nad městem - stavba, postavená v čistě pseudogotickém slohu, je obrácena k městu vysokou věží. Počátky zámku jsou obestřeny mnoha nejasnostmi. Byl snad původně věžovitou gotickou stavbou asi z 15. století. Zbytky se nám dochovaly v tzv. Gotické síni v přízemí zámku a dokládají, že tento objekt byl zakomponován do městského opevnění. Na tuto nejstarší část byla přistavěna další v letech 1550 - 1551, kdy Pelhřimov vlastnil Adam Říčanský z Říčan. Po velkém požáru města v roce 1561 byla tato část zámku zahrnuta do rozsáhlé renesanční přestavby o dvou poschodích. Roku 1682 velký požár zámku způsobil, že byly zahájeny rozsáhlé přestavby v barokním slohu. Do přestavby byla zahrnuta i Solní brána, přistavěno schodiště a k zámku připojena stavba městské šatlavy. Roku 1707 byla v těsném sousedství zámku přistavěna solnice (dnes divadlo). Obrovský požár města roku 1766 zničil i budovu zámku. Po opravách, které začaly následujícího roku, si zámek uchoval svůj vzhled s menšími úpravami dodnes. Od

roku 1849 byl v zámku umístěn c. k. Okresní soud, který zde vydržel až do roku 1907. Od roku 1908 jsou v zámku expozice okresního muzea.

4.5.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	X	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	X	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	X
9.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.5.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE

K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)	X	
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.5.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Prostor oblasti je vymezen vyvýšenými často zalesněnými prostory vrchovin s typickými dominantami (Křemešník, Svidník, Bohutín, Troják, Krásná vyhlídka, Holý vrch, Stražiště, Melechov) uspořádanými v okruhu kolem celého území. Interiér oblasti utváří především zemědělská krajina vyznačující se scelenými bloky orné, které však stále respektují osnovu původní krajiny a často jsou ohraničeny původními úseky nebo základní strukturou záhumenice. Zemědělská krajina je členěna četnými údolími s drobnými, podél osy uspořádanými lesy a doprovodnými porosty vrb a olší s loukami a též menšími lesy a lesíky převážně s převahou smrku. Síť komunikací se vyznačuje výraznou centrální orientací. Krajinou neprochází nadměrná komunikace, vyjma silnice č. 19, která již díky provozu tvoří bariéru v krajině. Významným prvkem zemědělské krajiny jsou topologické větrology, potlačující uplatnění půdních bloků i mnohdy některé zemědělské areály. Tvář krajiny Pelhřimovska často doplňují nevhodně umístěné stožáry GSM uplatňující se jako dominanty. Některé průhledy jsou významně narušeny četnými stožáry elektrického vedení VVN.

Měřítko krajiny určují zorněné otevřené plochy spoře ohraničené prvoplánovými zalesněnými horizonty, v údolích pak prostor údolí. Původní drobné měřítko krajiny lze spatřit v prostorech s dochovanými prvky původního členění krajiny.

Z náhorních poloh poskytuje krajina poměrně daleké průhledy zakončené vrstvenými horizonty, z okrajových částí je možné spatřit kopce Šumavy a Blanského lesa.

Přístupné rozhledny:

	<p>Vyhlídková věž kostela Sv. Bartoloměje v Pelhřimově</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled – okolní kopce vymežující sníženinu v okolí Pelhřimova.</p>	<p><u>POLOHA:</u> Historické jádro města Pelhřimov.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Přístupná denně dle otevírací doby.</p>
---	---	--

	HRAD KÁMEN U PELHŘIMOVA	<u>POLOHA:</u> Hrad Kámen.
	<u>ROZHLED:</u> hradní vyhlídka z terasy a oken hradu – okolní krajina uzavřená zalesněnými horizonty	<u>PŘÍSTUP:</u> Přístupná denně dle otevírací doby.

4.5.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Četné údolní osy, podél nichž jsou uspořádány prvky krajiny	XX	+	X
2.	Vrstvené horizonty navazujících vrchovin s nevýraznými dominantami	XX	+	X
3.	Specifické otevřené dálkové průhledy do okolních krajin	XX	+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	XX
5.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých ploch	XX	-	X
6.	Velké měřítko tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
7.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.5.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Sclené bloky orné
- × Výrazně se uplatňující halové objekty agroindustriálních areálů ve volné krajině a na okrajích sídel
- × Nevhodně umístované stožáry GSM uplatňující se často v krajinné scénérii zejména s hraničních vyvýšených prostorů
- × Nadzemní elektrické vedení 220 kV a 110 kV se stožáry příhradové konstrukce

4.5.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Díky otevřené krajinné scéně je území citlivé na umístování dominant, zejména pak do průhledů na krajinářsky cenné obrazy (údolí, komponované krajinné prostory, typické dominanty, obrazy sídel – Pelhřimov, Pacov, Nová Cerekev)

- × Nevhodně umístěné průmyslové zóny v okrajích sídel mnohdy potlačují jejich typický obraz v krajině a snižují tak estetickou hodnotu prostoru
- × Výstavba vertikál uplatňujících se jako dominanty zesiluje uplatnění stávajících
- × Větrné elektrárny mohou potlačit esteticky hodnotné obrazy krajiny s kulturními dominantami (Kámen, Nová Cerekev, Pelhřimov)

Z pohledu změny využití území

- × Dalším odstraněním dochovaných mezí může dojít ke značnému snížení estetické hodnoty krajinného rázu
- × Zorněním luk v údolních prostorech dojde k zesílení uplatňujícího se negativního prvku z navazujících prostorů
- × Necitlivě umístěné dálkové koridory a komunikace se mohou uplatnit ve velkém krajinném prostoru

4.5.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zohlednění významu a cennosti údolních prostorů v lesních hospodářských plánech, v technologii údržby a managementu krajiny.
- Ochrana vegetačních prvků liniové zeleně podél komunikací, vodních toků a vodních ploch jakožto důležitých prvků prostorové struktury a znaků přírodních hodnot.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím.
- Zachování dimenze, měřítka a hmot tradiční architektury u nové výstavby situované v cenných lokalitách se soustředěnými hodnotami krajinného rázu. V kontextu s cennou lidovou architekturou bude nová výstavba respektovat i barevnost a použití materiálů.
- Zachování měřítka a formy tradičních staveb při novodobém architektonickém výrazu u nové výstavby v polohách mimo kontakt s cennou lidovou architekturou.
- Rozlišování takových zón ve struktuře obcí, které zachovávající znaky historického charakteru obce a v polohách mimo kontakt s těmito zónami uplatňovat diferencovaný přístup k regulaci zástavby.
- Omezení možnosti umístění staveb a technických zařízení výškového charakteru (výška přes 20 m na volném prostranství nebo přes 8 m nad obklopující lesní porost) do exponovaných průhledů (ochrana uvedených dominant a dochovaných prostorů sídel).
- Zachování siluet a charakteru okrajů obcí s cennou architekturou, urbanistickou strukturou a cennou lidovou architekturou.
- Dbát na zachování historických krajinných úprav a na strukturu kulturní krajiny.
- Zachovat prvky historického členění krajiny.

4.5.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

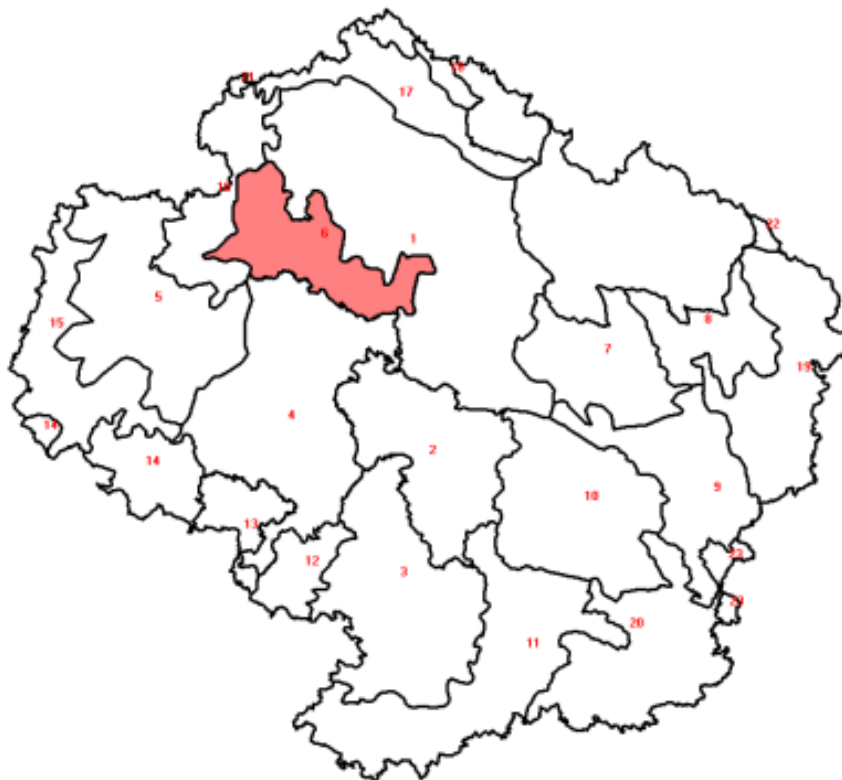
- Místa je nutné vymezit na úrovni ORP
- Ochranu míst je nutné stanovit na úrovni konkrétního ÚP

4.5.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé údolní prostory, s doprovodnou zelení, lesy a loukami, prostory s významným podílem dochovaných prvků původního členění krajiny, prostory s částí údolí řeky Sázavy, údolní prostory přítoků řeky Sázavy, zejm. Šlapanky, dále prostory sníženin s drobnými rybníky. Místa je nutné vymezit na úrovni konkrétního ÚP.

4.6 Oblast krajinného rázu Humpolecko (CZ0610-OB006)

4.6.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Humpolecko leží v západní části kraje Vysočina, tvoří přechodový prostor mezi několika krajinnými typy. Přírodní podmínky jsou obecně podobné podmínkám přírodní oblasti Křemešnicko, od které se Humpolecko liší o něco nižšími nadmořskými výškami a také okrajovou polohou nad Posázavím. Má tedy mírně teplejší a sušší klima s větší účastí druhů nižších poloh v biotě; prakticky zde chybějí rašeliniště.

4.6.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.6.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná skladba oblasti je monotónní. Dominují kyselé přeměněné horniny – pararuly s přechody do migmatitů. V západní části oblasti v nich vystupují středně velké masívy varijských kyselých žul různých subtypů. Ve východní polovině území se naopak vyskytují úzké pruhy bazičtějších přeměněných hornin – amfibolitů a erlánů. Je pozoruhodné, že větší žulová tělesa i vločky bazičtějších hornin, ale i směry tektonických poruch mají často výrazně protažený směr J – S. Tento směr pak ovlivňuje i orientaci většiny hřbetů téměř kolmo k údolí Sázavy.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 70 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je v západní části oblasti převážně ukloněna strmě k západu a ve východní části převážně strmě k východu. Jde o poměrně kompaktní horniny, v dané oblasti na rozdíl od Křemešnicka se projevují jako poměrně odolné, takže na vrcholech a hřbetech výraznějších kopců se často vyskytují středně vysoké skály. Při zvětrávání se rozpadají na hranaté

polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Žuly jsou poměrně všesměrně homogenní kyselé hlubinné vyvřeliny. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a oválné (žokovité) balvany. Mezi nimi se nachází drobně štěrkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Z žulových masívů je nejvýraznější masív Melechova (jihozápadně od Světlé n./Sázavou). Tvýrazný vrchol je vyjmut ve zvláštním odolném typu žuly (hrubozrnný dvojslídny granit). Méně výrazné a méně souvislé jsou výchozy žul v okolí obcí Herálec a Kochánov.

Amfibolity jsou šedo zelené staré bazické přeměněné horniny. Vlivem metamorfózy však uvolňují své živiny do půdy pomalu, a tak půdy na nich nejsou výrazně živnější než na pararulách. Silně bazické a chemicky extrémnější jsou erlány, ty však ve východní části oblasti tvoří příliš úzké pruhy než aby se v krajinném měřítku mohly nápadněji projevit. Obě horniny se vyskytují v severovýchodním cípu oblasti západně od Šlapánova.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partii svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál.

Dna údolí toků vyplňují údolní nivy, tvořené písčito-kamenitým materiálem, pokrytým na povrchu jemnozrnějšími povodňovými hlínami. Vlivem polohy této oblasti krajinného rázu se zde nivy vyskytují málo a převážně v úzkých pruzích. Vyznačují se vysokým obsahem živin i vody a umožňují tak přirozený růst bujné nitrofilní vegetace.

K nejvzácnějším horninám oblasti náležejí rašeliny. Jediné větší přechodné rašelinné slatiniště je evidováno jižně od Melechova u obce Kaliště. Leží v široké pramenné depresi. Bylo odvodněno, tím zmineralizovalo a byla zničena jeho specifická vegetace.

Georeliéf je průměrně pestrý. Celkově se jedná o vyklenutou elevaci, která se v hrubých rysech sklání k severu a jejíž výška vrcholů klesá k východu. Na východě, severu i západě je oblast ohraničena poměrně výraznými svahy. Pouze k jihu přechází Humpolecko celkem nezřetelně v ještě výše položené Křemešnicko. Reliéf se skládá z širokých hřbetů (Melechov, hřbet Orlíka až nad Lipnici n./Sáz., hřbet Vysočina – Vysoká na východě), sníženin mezi nimi a na jihu a západě přistupují erozí zdvižené plošiny, erozí mírně rozčleněné v ploché pahorky. Touto skladbou georeliéfu je oblast Humpolecka podobná Křemešnické.

Nejvyšším bodem této oblasti je v severozápadním cípu oblasti ležící hřbet Melechova (715 m n. m.). Výrazné jsou kuželovité (!) vrchy hřbetu Orlíku, z nichž vlastní Orlík dosahuje 678 m n. m. Vlivem své polohy nad Posázavím v Havlíčkobrodské oblasti je nápadný i Holý vrch u Lipnice n./Sáz. (620 m n. m.). Severně od dálnice u jižní hranice oblasti leží vrch Maliní u Úsobí (668 m n. m.). Přes jeho výšku není příliš nápadný, neboť směrem k jihu se zvedají ještě vyšší vrchy Křemešnicka. Na východě dominují ploché vrchy Vysočiny (621 m n. m.) severně od Štoků a výrazný vrchol Vysoké (587 m n. m.), jehož nápadnost je podpořena polohou nad údolím Šlapanky. Nejnížší místa oblasti se logicky nacházejí při jejím západním a severním obvodu. Při severní hranici v údolíčkách klesá oblast k nadmořské výšce 470 m n. m., nejnížší bod na severozápadě vyplývá z vedení hranice k oblasti středního Posázaví, neboť hranice zde vede středem svahu k údolí Želivky a Sázavy. Zde klesá okraj oblasti asi na výšku 400 m n. m., dna zmíněných údolí leží v hloubkách cca 350 – 360 m. Typické převýšení v rámci oblasti by tak dosahovalo asi 250 m, při započtení výšky celého severozápadního

svahu Melechova pak 360 m.

Jelikož výška vrcholů klesá od západu k východu a od západu k východu klesají i hloubky den údolí, klesá výšková členitost nápadně od západu k východu. Na severozápadním svahu Melechova je dosaženo převýšení zmíněných 360 m na vzdálenost 4 km, a reliéf tak má charakter dokonce ploché hornatiny. Ve střední části dosahuje převýšení 200 – 250 m. a tuto část oblasti lze charakterizovat jako členitou vrchovinu, na východě převýšení na vzdálenost 4 km dosahuje jen 170 m, a reliéf tak má charakter pouze ploché vrchoviny.

K zajímavým tvarům středního měřítka patří hřbet nejvyššího kopce – Melechova, který je široký, masivní, v okolí hřbetnice plochý, na povrchu členěný v řadu drobných vyvýšenin a depresí. Jeho skutečný nejvyšší vrchol neleží u bývalé rozhledny na severním výběžku (709 m), ale ve střední části hřbetu (715 m). Je tvořen skalkami a uvolněnými kameny do výšky ¾ m, tedy bez nápadných skalních útvarů. Výrazné vrcholy hřbetu Orlíku jsou zvláštní svou špičatostí, ta je však podmíněna výskytem soustav skal ve vrcholových částech. Zaříznutá údolí se v oblasti nevyskytují, což je dáno i tím, že hranice oblasti jsou vedeny nad nimi. Naprostá většina údolíček je mělká, úvalovitá otevřená. Jediné poněkud hlubší, ale otevřené údolí leží na západním svahu Melechova a dosahuje hloubky asi 70 m (u rybníka Homole).

Skály se vyvinuly a zachovaly především na vrcholech a bočních hřbetech kopců. Překvapivě málo je jich na nejvyšším Melechově, kde se spíše nacházejí jen povrchy kryté akumulacemi kamenů. Ty zde, zvláště na západním svahu vytvářejí široké, i přes kilometr dlouhé balvanové proudy. Na jihovýchodním svahu Melechova se nachází kulovité skalisko vysoké cca 5 m (Čertův kámen), který má na povrchu i tajemně působící skalní mísy. Na žulách jsou skály vyvinuty hlavně u Lipnice n./Sáz. kde také byly hojně těženy a odtěženy. Na rulách jsou skály časté na vrcholech v pásmu Orlíka. Dosahují a místy i přesahují výšku 10 m, jsou hojné, a to i na bočních hřbetech. Větší či menší skály jsou prakticky na všech výrazněji vystupujících vrších, a to někdy i poměrně hojně (vrch Brádlá u Proseče u Humpolce). Volné kameny jsou pro oblast typické, i když v jejím západním výběžku jsou podstatně řidší. Většina kamenů oblasti i četných skalek však vzala za své vlivem těžby kamene od počátku vrcholného středověku. Všechny skály i většiny balvanů jsou skryty v lese, a tak jsou nápadné pouze v místním měřítku.

Antropogenní tvary jsou v oblasti zastoupeny zářezy a násypy dopravních staveb, především dálnicí Brno - Praha. Z hlediska historie krajiny podstatně významnější jsou pozůstatky po středověké těžbě zlata (např. pod hradem Orlíkem u Humpolce), kde se zachovaly nejen odvaly, ale především do 8 m hluboké skalní zářezy po vytěžených rudonosných žilách, místy jsou i zbytky štol. Ještě čtenější jsou pozůstatky po těžbě kamene, která v oblasti byla soustředěna do žulového masívu severně Lipnice n./Sázavou. Zde je krajina zcela přetvořena zpravidla menšími opuštěnými zatopenými lomy, haldami odpadového kamene i lomy střední velikosti, které jsou ze současné doby. Menší, zpravidla opuštěné lomy jsou i jinde v žulových výchozech.

4.6.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je mírně teplé a průměrně vlhké, ve vyšších polohách okrajově přecházející v klima mírně chladné a mírně vlhké. V nejnižších polohách na západě vlivem teplejších středních Čech průměrné roční teploty za období 1901 – 1950 dosahovaly až 7,5 °C, na nejvyšších vrcholech byly asi 6 °C. Srážky jsou nejnižší na západě a vlivem mírného srážkového stínu Melechova i na východně. Při západním i východním okraji oblasti průměrné roční srážky tedy za zmíněné období dosahují asi 650 mm, ve vrcholových polohách se pohybovaly kolem 700 mm. Převážná část území náleží dle Quittovy

klasifikace k relativně chladné mírně teplé oblasti MT3, západní okraje v MT9, střední polohy v MT7. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den při dnech údolí a dalších špatně provětrávaných sníženin. Tyto teplotní inverze jsou doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě četnou rosou. Expoziční klima (tj. rozdíly v mikroklimatu různě orientovaných svahů) se v oblasti příliš neprojevuje, neboť svahy kopců nejsou příliš strmé a tím, že vystupují nad plošiny je jejich expoziční klima setřeno silnějšími větry. Vrchem pociťujícím vysokou větrnost je Melechov, ale i vrchy v pásmu Orlíka. Vyšší poloha a tím i vyšší vzdušná vlhkost spolu se větrností vedou v chladné polovině roku k četnějším mlhám na vrcholech a také k tvorbě námrazy. Ta poškozují stromy na vrcholech kopců, na druhou stranu jim dodává již mírně horský ráz.

4.6.2.3 Hydrologické podmínky

Humpolecko má převážně charakter pramenné oblasti, ostatně hlavní evropské rozvodí leží jen několik kilometrů na jih od něj. V oblasti tedy k hydrologickým prvkům náležejí prameny, malé a středně velké potoky, různé velké rybníky a jako určité specifikum jezírka v opuštěných lomech.

Mimořádně silné nebo výrazné prameny se zde nevyskytují. Zpravidla se v pramenných úsecích vyskytuje soustava drobných vývěřů. Relativně více vydatné bývají prameny na úpatí svahů, kde vytékají zpod balvanových proudů. To je typické třeba pod Melechovem a žulových svazích v jeho okolí, patrně i ve hřbetu Orlíka. Tyto prameny však trpí rozkolísaností své vydatnosti a snadným znečištěním z povrchu. Většina vydatnějších pramenišť byla (z hlediska krajinného rázu bohužel) podchycena pro vodovod a tak zanikla. K historicky významným a známým pramenům patří Husitská (dříve Křížová) studánka na západním okraji oblasti severně od vrchu Šafranice.

Drobné potoky v převážně lesnaté krajině zpravidla jsou písčito-kamenité a nemívají upravená koryta. V převážně zemědělské krajině jsou zpravidla regulovány a v klidnějších úsecích se zanášejí bahnem. Středně velké potoky jsou vzácné, k největším patří Pstružný potok vytékající od Humpolce k severu. Převážně má upravené koryto, ale nad rybníkem Kamenná trouba ve stejnojmenné přírodní rezervaci protéká mokřými loukami a mokřady v četných volných zákrutech.

Rybníky se vyskytují buď jako kaskády drobných rybníčků na drobných potůčcích v lesích nebo jako středně velké rybníky v převážně odlesněné krajině na okrajích sníženin pod hřbety. Z hlediska kraje Vysočina je v této oblasti rybníků průměrné množství. K největším patří dříve rekreačně využívaný rybník Kamenná trouba (cca 11 ha) pod Lipnicí či Skorkovský rybník u Herálce (cca 18 ha). Kaskády rybníků jsou na potoce nad obcí Skála, západně od Herálce a větší koncentrace drobnějších rybníků je i při severním okraji města Humpolce.

Pozoruhodností typickou pro některé žulové krajiny jsou soustavy drobných lomů s jezírky čisté pramenné vody. Jejich velká koncentrace, jedna z největších v ČR, se nachází v severním okolí Lipnice, kde je navíc doplněna několika drobnými rybníky.

4.6.2.4 Vegetace

Z hlediska geobiocenologické klasifikace leží převážná část území ve 4. vegetačním stupni – bukovém. Pouze na nejvyšších vrcholech a v jejich blízkosti pozorujeme náznaky 5. vegetačního stupně - jedlovo-bukového. V rámci něho se přirozeně vyskytoval i smrk, a to v příměsi do 10 %. Smrk se přirozeně vyskytoval i na podmáčených kyselých místech vyšších poloh, kde se vyskytoval společně s olší a místy i mohl převládat. Duby se v oblasti přirozeně nevyskytovaly, jejich dnešní výskyty (včetně mladých stromků na vrcholu Melechova) jsou důsledkem výrazného odlesnění a změn krajiny vlivem

člověka. Vlivem dominance kyselých substrátů a klimatu v oblasti převažují kyselé půdy, ale extrémně kyselé se prakticky nevyskytují. Dle geobotanické rekonstrukce tedy v území převažovaly acidofilní bikové bučiny. Na prameništích se vyskytovaly olšiny, ve vyšších polohách se smrkem. Podél potoků byly jasanovo-olšové nivní lesy. Vysloveně na oblasti výskytu skal a kamenů pod nimi byly vázány převážně nevýrazné suťové lipovo-javorové lesy.

V současné mozaice využití krajiny mírně převažuje zemědělská krajina nad lesy. Lesy se, podobně jako v Křemešnické oblasti, vyskytují ve dvou prostorových formách. Jednak jako středně velké komplexy lesů na hřbetech (Melechov, Orlík, Lipnice), jednak jako středně velké a malé lesy v polní krajině. Zde se vyskytují jak na strmějších svazích, tak na podmáčených místech sníženin. V žulových krajinách se vyskytují i na drobných kamenitých vrších, v rulových krajinách jsou vrcholy spíše bezlesé nebo jen s remízky někde pod vrcholem a lesy jsou až na svazích. Vlivem četného výstupu skalního podloží se v krajině vyskytují i na ně vázané drobné vegetační prvky – remízky, zarůstající bývalé malé pastviny, křoviny. V jejich okolí se častěji vyskytují louky, neboť orat zde zpravidla nejde. Tento typ krajiny je typický pro žulové podloží. Tato pestrá krajina s četnými dřevinami a loukami, místy parkového charakteru byla i důvodem vyhlášení přírodního parku Melechov. Kromě Melechova a oblasti při jeho jižním obvodu se tento typ krajiny vyvinul i východně od hřbetu Orlíka v okolí obcí Herálec, Věž až po Lipnici. Ojediněle se zde zachovaly drobné rašelinné louky.

V lesích jako v jiných oblastech Vysočiny dominují smrkové kultury s modřínem. Při okrajích lesů jsou hojné i borovice, místy břízy, ojediněle až sem pronikl akát (Rozkoš u Humpolce). Ve smrčinách se tu a tam vyskytuje příměs buku, na skalách a bavaništích bývají drobné jaseniny, na prameništích je typická olše a olšiny. V zemědělské krajině převažují v rozptýlené zeleni listnaté pionýrské dřeviny.

4.6.3 Přírodní dominanty

Přírodními dominantami Humpolecka jsou především hřbety vystupující nad nižší povrch v okolí. Dominantou nadregionálního významu je Melechov, viditelný ze středních Čech i ze Žďárských vrchů. Rozhledna na jeho severním vrcholu nevystupuje nad les, takže horizont Melechova ještě není změněn technickými stavbami. Regionálními dominantami jsou na Vysočině neobvyklé špičaté vrcholy hřbetu Orlíka, zvláště Orlík samotný. Dominantami nadmístního významu jsou i Holý vrch nad Lipnicí a vrch Vysoká na východě. K charakteru těchto dominant patří i souvislé lesy. Dominantami místního významu jsou skály, významné větší izolované balvany (zvl. v lesích) a též rybníky a jejich soustavy.

4.6.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Soustava hřbetů nad nižším reliéfem	XXX	+	XX
2.	Sníženiny a pahorkatiny po obvodu hřbetů	XX	0	X
3.	Dominantní plochý vrchol Melechova nad údolím Stvořidel	XX	+	XX
4.	Poměrně ostré vrcholky hřbetu Orlíka	XX	+	XX
5.	Četné drobné vrcholky zvláště na žulách	XX	+	X
6.	Četný výskyt skal a balvanů na hřbetech a jejich svazích	XX	+	XX

7.	Soustava zatopených žulových lomů u Lipnice	X	+	XX
8.	Střídání komplexů lesů na hřebetech a drobných lesů, polí, luk a rybníků ve sníženinách a pahorkatinách	XXX	+	X
9.	Monotónnost střídání lesů a polí v pahorkatinách dotvářející monotónnost krajiny pahorkatin	X	-	X
10.	Malé rybníky izolované nebo v malých soustavách po celé oblasti	XX	+	X
11.	Středně velké rybníky, některé i v kaskádách	X	+	XX
12.	Převážně monotónní smrkové kultury v lesích	XX	-	X
13.	Velká pole ve sníženinách	X	-	X
14.	Zpravidla hojná rozptýlená dřevinná zeleň v zemědělské krajině	XX	+	X
15.	Výskyt četných travních porostů	XX	+	X
16.	Fragmenty biologicky i krajinářsky pozoruhodnějších travních porostů (rašelinné louky, bývalé acidofilní pastviny)	X	+	XX
17.	Zlikvidovaná prameniště a regulované toky v zemědělské krajině	X	-	X
18.	Četná jímací území vody na prameništích v lesích	X	-	X

4.6.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.6.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Čertův kámen, PR Rybník Pařez, PR Kamenná trouba, PP Sochorov

Přírodní parky

- PrP Melechov - viz oblast Havlíčkovobrodsko

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Stvořidla, Melechov, Orlík, Tuklecký Mlýn, Hradiště, Úsobský potok, Vysoký kámen

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v západní a jižní části oblasti

4.6.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.6.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

K osídlování těžko přístupného kraje došlo až ve 12. a 13. století. Jedním z kolonizačních center zde byl klášter v Želivi, založený v roce 1139. Podstatným impulsem pro kolonizaci bylo objevení ložisek stříbrných rud. S těžbou stříbrných (a pravděpodobně i zlatonosných) rud souvisely počátky Humpolce a nedalekého Herálce. V jejich sousedství je těžba stříbra doložena nejpozději ve 13. století. Humpolec vznikl jako strážné místo u důležité stezky vedoucí z Prahy na Moravu (první písemná zmínka o osadě je z roku 1178), zmiňované v pramenech také jako via Humpolenecensis. Prvním známým držitelem a pravděpodobně i zakladatelem osady byl Řád německých rytířů. Ve 13. století byl Humpolec majetkem želivského kláštera, tamní premonstráti zde v nejpozději roce 1233 postavili kostel sv. Mikuláše. Také v případě Herálce se předpokládá založení Řádem německých rytířů a též jej vlastnili želivští premonstráti (jako jejich majetek je zmiňován v roce 1305). Ve 13. století byla na Humpolecku těžba drahých kovů i jejich zpracování již značně rozvinutá, o čemž svědčí přítomnost královského mincmistra přímo ve městě (1252). Jejím význam přetrval ještě do 15. století, pak ji nahradila řemesla a obchod. Prosperující města a městečka přitahovala židovské obyvatelé, kteří zde žili nejpozději od 14. století (v Humpolci je k roku 1385 doloženo několik židovských rodin). Dalším významným centrem kraje je Lipnice nad Sázavou. Vznikla jako podhradí mohutného gotického hradu Lipnice, založeného roku 1310 Lichtenburky, kteří tehdy vlastnili nedaleký Německý Brod. V roce 1319 hrad získal Jindřich z Lipé, jehož synové jej v roce 1370 postoupili králi Karlovi IV. Ten městečku Lipnici udělil městská práva, zahrnující právo vařit pivo. V následujících letech hrad i městečko měnily majitele. Významněji se zde zapsali Landštejnové, kteří založili při hradní kapli kolegiální kapitulou a pod hradem zřídili osadu Vilémovce. Časté střídání majitelů platilo také pro další větší sídla regionu. Vedle již zmíněných rodů v kraji působili například pánové z Kunštátu, Leskovcové nebo Trčkové z Lípy. Za zmínku stojí hrad Orlík, který vyrostl v poslední třetině 14. století nedaleko Humpolce, s jehož historií byl nadále úzce spjatý.

Zajímavá událost z počátků husitských dob je spojena s Lipnicí. V roce 1417 její tehdejší majitel Čeněk z Varntenberka, nejvyšší purkrabí města pražského a horlivý zastánce mistra Jana Husa, zajal pražského světícího biskupa a přinutil jej v lipnické hradní kapli vysvětit dvacet husitských kněží. V době husitských válek se celá oblast přiklonila ke kalichu, na vrchu Melechov se odehrály první schůzky husitů i jejich první srážky s panskou mocí. Oblast pak značně poznamenala válečná tažení krále Zikmunda, jimiž se snažil zastavit zdejší podporu husitského povstání. Ke klidu rozhodně nepřispívalo ani to, že v sousedství leželo panství předního katolického šlechtice Oldřicha z Rožmberka, který se po smrti Čenka z Vartenberka pokoušel ovládnout lipnické panství. To se nakonec dostalo do rukou husitského hejtmana Mikuláše Trčky z Lípy a hrad v Lipnici se stal centrem panství tohoto rodu. Z husitské doby stojí za připomenutí humpolecký rodák Jan Želivský, vůdce radikální pražské chudiny.

Trčkové z Lípy byli straníky krále Jiřího z Poděbrad a z Lipnice se stalo obranné centrum proti nájezdům Jiříkových odpůrců, vedených Zdeňkem ze Šternberka. Trčkové byli koncem 15. a v 16. století jedním z nejmocnějších českých kališnických rodů a v jejich majetku byla převážná část regionu. Díky svému postavení si mohli dovolit investice do výstavby a na podporu podnikání. Jejich přičiněním proběhla například na počátku 16. století velkorysá přestavba lipnického hradu do podoby pozdně gotické residence a v jeho závěru přestavba tvrze ve Věži na renesanční zámek. Za působení Trčků z Lípy v Humpolci zde došlo k rozvoji rybníkářství a pivovarnictví. Za následujících majitelů města (Říčanští z Říčan) se zde rozvinulo také soukenictví. 16. století bylo v regionu obdobím prosperity a rozkvětu.

Zvrat ve vývoji způsobila třicetiletá válka. Už po bitvě na Bílé Hoře došlo ke konfiskacím majetků a nástupu nových majitelů, většinou cizinců, kteří se vesměs rychle střídali. Trčkové, kteří přestoupili na katolickou víru, udrželi svůj majetek až do roku 1634, kdy byla Adam Erdman Trčka (hlava rodu), který spojil svoji kariéru s Albrechtem z Valdštejna, spolu se svým velitelem na císařský příkaz zavražděn v Chebu. Trčkovský majetek, v té době jeden z největších v zemi, byl zabaven a rozdán cizincům bojujícím v habsburské armádě. Kraj velmi utrpěl švédským vpádem v závěru války, který se dotkl zejména Lipnice a jejího okolí. Švédové se v kraji vyskytovali od roku 1639. V roce 1645 obsadili lipnický hrad, který drželi až do konce války a který se stal výchozí pozicí pro jejich nájezdy do širokého okolí. V roce 1646 se císařské vojsko pokusilo hrad dobýt, ale ani po čtyřměsíčním obléhání se mu to nepodařilo. Švédové za sebou na konci války zanechali zpusťšený hrad i městečko, které mělo těžce poničené městské hradby a dvě třetiny domů v troskách. Přestože ještě v průběhu 17. století začala obnova v barokním stylu, ztratilo v tomto období na významu a získalo provinciální charakter. Za 30-ti leté války byl pobořen také hrad Orlík u Humpolce, který byl po válce krátce využíván k hospodářským účelům, roku 1708 už je uváděn jako pustý a byl postupně rozebírán na kámen.

Z poválečného úpadku se region začal vzpamatovávat až v polovině 18. století, kdy zde rozsáhlé majetky získal podnikavý rod pánů z Neffzernu. V roce 1756 postavili v Humpolci nový pivovar (pivovarnictví zde fungovalo už od 14. století), který byl ve své době jedním z nejmodernějších v zemi. Budova pivovaru se navíc zařadila mezi nejvýstavnější ve městě a stala se výchozím bodem pro číslování domů. Pivovar je dodnes funkční, v roce 1991 se po prodeji v dražbě stal prvním soukromým rodinným pivovarem u nás (Bernard). O rozvoji města svědčí také to, že se zde v 18. století znatelně rozšířila židovská komunita (židovský hřbitov byl založen roku 1716 a byl od té doby dvakrát rozšířen). Neffzernové se zasloužili také o rozšíření pěstování brambor na Humpolecku, které pak nadlouho zůstaly jednou z nejvýznamnějších plodin oblasti. Oživení se týkalo také Lipnice; městečko se začalo

rozrůstat s rozvojem řemesel v průběhu 18. století. Rozvoj zaznamenalo také Kaliště, kde hrabě Jan Jáchym z Harrachu na přelomu 17. a 18. století vytvořil z vesnice samostatný statek a v něm postavil zámek. Zajímavá stavba vznikla v Herálci - roku 1726 zde byl v barokním slohu zbudován výstavný špýchar, který fungoval jako jakási první "obilní záložna", kam se poddaní mohli uchýlit o pomoc, když neměli obilí na zasetí. V roce 1728 byl architektem Santinim barokně přestavěn kostel ve Skále, pocházející z poloviny 14. století. Barokní přestavba původně gotického kostela (uvádí se již ke konci 13. století) proběhla také v Úsobí, které bylo roku 1789 povýšeno Josefem II. na městečko a které v té době dosáhlo významného hospodářského rozvoje. V roce 1779 zde byla založena brusírna skla, jejíž tradice přežila do 20. století; k ukončení činnosti došlo v roce 1997.

Začátek 19. století byl významný pro Humpolec, který se roku 1807 stal svobodným městem. V téže době kraj postihly ozvěny napoleonských válek. Herálecký špýchar sloužil jako lazaret pro raněné a nemocné vojáky, což mělo za následek rozšíření tyfu, na který pomřelo mnoho lidí. V polovině 19. století dorazila do regionu epidemie cholery (1850), která tehdy trápila celou střední Evropu. Další vlna nemoci se zde objevila v roce 1866, kdy sem byla zřejmě zavečena vojáky za třetí pruskorakouské války. Přes tyto nepříznivé okolnosti je 19. století obdobím rozvoje, kdy se v regionu začíná zvolna prosazovat průmysl. S rozšířením pěstování brambor v kraji rostly lihovary. Boňkovský lihovar byl v letech 1883-91 moderně přestaven a zařadil se, co do velikosti, na třetí místo v celém Rakousku – Uhersku. V Humpolci dosáhla v 19. století svého vrcholu soukenická výroba, která zaměstnávala na 2000 lidí; městu se začalo říkat "Český Manchester". Mimo soukenickou výrobu zde byla moderní továrna na pletené zboží, výroba mýdla, výroba perleťových knoflíků (exportní podnik), vycházející z hojné domácké tradice na Humpolecku. O postavení Humpolce svědčí skutečnost, že zde byl v roce 1910 zřízen okresní úřad, který fungoval až do roku 1960. V regionu se budovaly pily na zpracování dřeva z okolních lesů, rozvinulo se zpracování lnu, objevily se četné mlýny. Tradiční surovinou Humpolecka byl také kámen. Velké žulové lomy byly ve Slavniči nebo v okolí Kejžlic. První pokusy o těžbu v Kamenné Lhotě začaly kolem roku 1880, velký lom zde fungoval až do roku 1983. V Horní Pasece je známý lom u Jirsů, který byl otevřen v roce 1920 a který odkoupil kameník František Jirsa a založil si zde kamenickou živnost. Oživení přinesla železnice Humpolec - Havlíčkův Brod, která byla zprovozněna v roce 1894. Stagnací naopak procházela ve druhé polovině 19. století Lipnice, která zůstala bez významnějšího průmyslu, bez železnice i bez významnějšího silničního spojení. Udržela se zde však výroba skla a těžba a zpracování žuly. Městečku uškodil velký požár v roce 1869, který výrazně narušil jeho starobylý ráz obce a znamenal definitivní opuštění hradu, který se změnil v chátrající historický objekt.

S obdobím 2. světové války je spojeno zmizení židovského obyvatelstva, které většinou skončilo život v koncentračních táborech. V řadě větších sídel zůstaly zachovány připomínky její existence (Humpolec).

Poválečný vývoj byl spojen s výraznými změnami ve vzhledu krajiny v souvislosti s rozvojem průmyslu a intenzifikací zemědělské výroby (tradiční mozaiku polí, luk a pastvin nahradily zejména v rovinných částech rozsáhlé plochy orné půdy). Významnější rozvoj zaznamenala ve druhé polovině 20. století například Lipnice a to v souvislosti s rozšířením těžby žuly v místních kamenolomech a zintenzivněním zemědělské výroby.

4.6.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území	klasifikace znaků
--	-------------------

		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	X	+	XX
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	X	+	X
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	XX
7.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	XX	+	XX
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.6.7.3 Typologie lidové architektury

Humpolecko se nachází na styku dvou významných regionů: domu Českomoravské vrchoviny, jenž se zde prolíná ze západní strany zasahujícím domem středočeské pahorkatiny a povodí Berounky. Lze říci, že v náhorních polohách se převážně uplatňuje dům Českomoravské vrchoviny. Tento typ není ve své typologii jednotný zejména ve formě dvora. Tato forma je částečně ovlivněna pronikajícími vlivy jiných oblastí nebo existencí místních dobových forem například horáckého či dyjsko-oslavského domu. Proto se v daném území můžeme setkat s různými typy dvora od dvoustranných a třístranných po tříboké. Lze se však setkat místy i s vlivem východočeského typu domu a s výskytem čtyřbokého dvora.

4.6.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	Petrovice

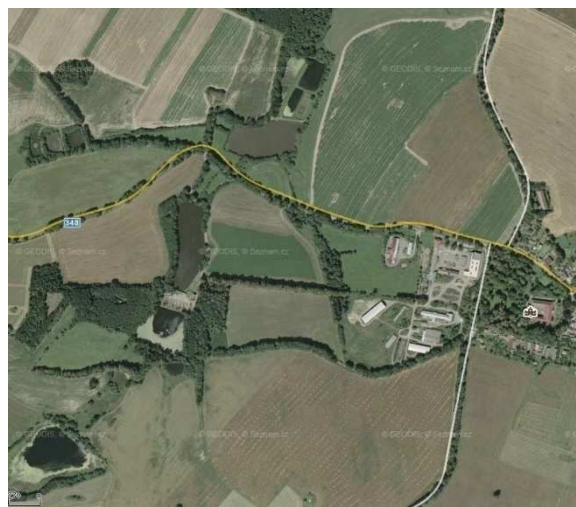
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Humpolec, Petrovice, Herálec, Věž	Petrovice, Dobrá Voda Lipnická, Podivice, Lohenice
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
zámecký park ve Věži v Herálci	poutní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Skále (autor přestavby G. Santini), zámek s poměrně rozsáhlým parkem ve Věži, záměrně komponovaný prostor zámeckého parku s budovou zámku a barokní osou do krajiny s rybníky a hrobkou v Herálci
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Lipnice nad Sázavou	0

4.6.7.5 Současný stav krajiny

Strukturu krajiny Humpolecka, která je do jisté míry protažením křemešnické oblasti, určuje jeho poloha navazující z jedné strany na zemědělskou krajinu Havlíčkobrodská a Pelhřimovska a ze strany druhé na členitou krajinu Posázaví. Kontrast prostorů s dochovanými prvky původního historického členění krajiny s prostory vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby připomíná místy krajinu Křemešnicka či sousedního Pelhřimovska, některé části jsou však podobné havlíčkobrodské zemědělské oblasti. To způsobuje především umístění Humpolecka v hraničním přechodovém prostoru utvářeném s. výběžkem centrální vrchoviny.

Obrázek 5: Jedním z typických znaků socialistického zemědělství minulé epochy jsou zemědělské areály často nevhodně umístované do krajiny, v tomto případě, jako důkaz barbarství a pohrdání kulturními hodnotami, do prostoru záměrně komponované krajiny zámeckého parku ve Věži.

Obrázek 6: ...dtto Herálec, jediná forma revitalizace je „vyhnat“ vetřelce z komponovaného místa a vrátit jej do původního stavu.

Zemědělská krajina místy značně intenzivně obdělávaná je zasazena do zalesněných partií, v jejichž okrajích se místy dochovává obraz původního pestrého členění krajiny díky dochovaným prvkům historického uspořádání plužiny mnoha obcí. Krajinou okrajově prochází výrazná osa dálnice D1, vytvářející silně se uplatňující mentální i fyzickou bariéru. Humpolecko lze chápat díky rytmu střídajících se odlesněných ploch s převahou orné s poměrně velkými lesními porosty v členitém reliéfu s mnoha sníženinami jako lesně-zemědělskou krajinu. Základní struktura krajiny spočívá v

pestré mozaice utvářené lesy, bloky orné střídající se s dochovanými pestrými prostory vyznačujícími se četnými mezemi a remízky. Některá místa doplňují drobné rybníky vyplňující dna sníženin, a jsou často řazeny v údolní ose. Střed oblasti utváří zalesněná krajina s hustými Orlovskými lesy.

Zajímavý je téměř do kruhu urbanizovaný městský prostor Humpolce samotného, obklopený z jedné strany lesními porosty, z velké části však velkými bloky orné s kulturními loukami doplněné místy kasádami nevelkých rybníků. Na severní straně překvapivě navazuje esteticky hodnotný krajinný prostor v okolí Světlického Dvora a Světlice s četnými prvky původního členění historické plužiny s rybníky, který sám je obkopen krajinou velkých bloků orné. Severozápad Humpolecka tvoří dominanta výrazného kopce Melechova, uplatňující se v sousedním Posázaví a Pelhřimovsku jako výrazný krajinný předěl s typickou dominantou kopce, který spolu s lesními komplexy a otevřenými krajinářsky hodnotnými prostory s vysokým podílem pastvin a dochovanými prvky historického uspořádání původní plužiny obcí zasazenými do členitého reliéfu s překvapivými průhledy do okolních scenérií je součástí přírodního parku Melechov. Dalším velmi zajímavým prostorem je krajina v okolí obcí Věže, Skály, Koječína, Herálce, Kamenice, Dubí, Zdislavice s dochovanými prvky původního uspořádání krajiny, soustavami převážně drobných rybníků v nehlubokých údolích bohatě doprovázených vzrostlou zelení a dvěma specifickými prostory záměrně komponované krajiny v okolí panských sídel ve Věži a v Herálci, necitlivě narušených zemědělskými areály. Jako velmi zajímavé místo lze též považovat prostor údolí Perlového potoka s Ulrychovým mlýnem. Známou dominantou nadregionálního významu je poměrně mladá zřícenina hradu v Lipnici nad Sázavou, v jejímž okolí se dochovala typická krajina polí, luk a pastvin s podmáčenými partiemi a rybníky obklopená lesy, na níž navazuje specifický prostor s četnými žulovými lomy v zalesněném prostoru a národním památkem odposlechu se sochařskými díly v žulových stěnách. Západně na urbanizovaný prostor města Humpolec navazuje pestrá krajina pod zříceninou hradu Orlík se sídly v silničním uspořádání s dochovanými humny a komponovanou krajinou v okolí Vilémova.

Pro Humpolecko jsou typické drobné vodní toky s doprovodnou zelení, vytvářející drobná údolí orientovaná k hlavní ose směřující k severu.

Sídelní struktura je statická, středisková, osídlení je výrazně soustředěné. Převažují sídla venkovského charakteru umístěná v údolních polohách nebo při v ústí přítoků tvořících rozšířené údolní prostory a v náhorních polohách v závěrech údolí. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území a je spjata se vznikem města Humpolec, v okrajích s Havlíčkovým Brodem a Světlou. U většiny venkovských sídel převažují smíšené formy prostorového uspořádání, které jsou často narušeny nevhodně situovanými objekty rodinných domů a bytovek z období socialismu. Uspořádání ploch odpovídá typické struktuře záhumenicové plužiny, místy jsou patrné úseky traťové plužiny, jež jsou však místy značně potlačeny scelením do velkých bloků. Zejména v okolí Kamenice, Koječína a Jedouchova jsou dochované fragmenty paprscitého uspořádání plužiny typického pro Křemešnicko. Převážná část venkovských sídel si navzdory narušení výstavbou ze 70. a 80. let min. stol. zachovává svůj typický obraz zejména v prostorech, které se vyznačují dochovanou strukturou původního členění krajiny. Vysokou kulturní hodnotu nesou především prostory záměrně komponované krajiny v okolí Věže, Herálce a krajiny v okolí Lipnice nad

Sázavou. V okolí Melechova lze spatřit sídla, jež svým charakterem odpovídají více centrální vrchovině

Obrázek 7: Venkovské usedlosti v Petrovicích (foto: fotogalerie kraje Vysočina).

vyznačující se chladnějšími klimatickými podmínkami a vyšší nadmořskou výškou. Okraje města Humpolec, ale i jeho vnitřní historická část utrpěly v minulé epoše nešťastně vedenou výstavbou a četnými přestavbami, díky nimž utrpěl i typický obraz sídla v krajině. V okolí dálnice D1 a na okrajích Humpolce jsou poměrně živelně a bez vazby na krajinný prostor budována průmyslová a logistická centra. Významnými sídly krajiny Humpolecka jsou především Humpolec, Dolní Město, Lipnice nad Sázavou na okraji oblasti, Herálec, Lípa a mimo oblast na jejím okraji pak Štoky.

V krajině v obcích jsou četné drobné památky v podobě žulových a zděných božích muk (z místního kamene), sochařská díla a drobné kapličky.

Estetickou i přírodní hodnotu krajinného rázu Humpolecka snižují místy silně se uplatňujícími znaky intenzifikace zemědělství především v podobě scelených bloků orné, vytvářejících dojem monotónnosti krajiny, četné budovy zemědělských agroareálů s halovými objekty na okrajích sídel nebo ve volné krajině, průmyslové okraje především v okolí Humpolce a podél dálnice D1, nevhodně umístěné dostavby a necitlivé přestavby venkovských sídel, výrazná bariéra dálnice D1 vytvářející nepřirozenou kulturní osu krajiny doprovázenou typickými znaky. Krajinou protahuje liniové nadzemní elektrické vedení 400 kV poměrně značně ničící krajinu v okolí Melechova a dvě trasy 110 kV. Místy se uplatňují vertikály vysílačů GSM.

4.6.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Zřícenina hradu v Lipnici nad Sázavou	Hrad byl založen na počátku 14. století a tuto vývojovou etapu reprezentuje jihozápadní trakt, jenž byl ve druhé fázi budování hradu rozšířen o mladší část s připojenou věží Samson. V poslední čtvrtině 15. století byla rodem Trčků z Lípy zahájena velkolepá pozdně gotická přestavba hradu, která pokračovala renesančními úpravami hradu ve 2. polovině 16. století za hrabat z Thurnu. Hrad byl spolu s městem značně poškozen při odchodu Švédů v posledním roce třicetileté války a zvolna se měnil ve zříceninu využívanou správou panství. V roce 1869 zasáhl hrad ničivý požár, při němž zanikla celá řada původních stavebních detailů, a devastace hradu pokračovala až do začátku 20. století, kdy hrad koupil Klub českých turistů. Po II. světové válce přešla zřícenina hradu do vlastnictví státu.
Věž kostela Sv. Mikuláše	Stavba situovaná do středu města, který tvoří protáhlé, svažující se náměstí s kostelem sv. Mikuláše a k němu přiléhající skupinou středověkých domů rozdělené na dvě části: čtvercové Horní náměstí a trojúhelné zvané Dolní náměstí.
Zřícenina gotického hradu Orlík	Hrad, původně zvaný Humpolec, byl založen v polovině 14. století. Koncem 15. století byl rozšířen, avšak již v polovině 16. století byl opuštěn (od roku 1560 byl zván "pustým zámek"). Jedním z majitelů hradu byl i Ondřej z Dubé, člen doprovodu Jana Husa na koncil do Kostnice. Pozdější majitelé panství, Trčkové z Lípy, vystavěli v 16. století v předhradí nový renesanční palác, jež měl nahradit chátrající hrad. Již po třicetileté válce byl však Orlík znovu opuštěn a rychle zpuštěl. Z původního hradu se dochovala hranolová věž, brána a část paláce.
Petrovice -vesnická památková zóna, kostelní věž Povýšení sv. Kříže	Ves vznikla během kolonizace Českomoravské vrchoviny církevními řády a delší dobu byla v majetku kláštera v Želivě. Dominantou vesnice je kostel Povýšení sv. Kříže. Na rozsáhlé návsi se nachází několik hezkých udržovaných selských statků. Vzhledem k urbanistické zachovalosti sídla byla v roce 1995 zvolena plošná ochrana památkových hodnot a vesnice byla prohlášena vesnickou památkovou zónou.
Věž-Skála - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:	Dominantami obce jsou : poutní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Skále (autor přestavby G. Santini) a zámek s poměrně rozsáhlým parkem ve Věži.
- Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého	
- Zámek	
Kaliště - kostel	Dominanta pozdně barokního kostela z r.1812. Rodiště hudebního skladatele

Gustava Mahlera.

Zahrádky v k.ú. Horní Paseka -
kostelOchranné pásmo kostela sv. Víta a sochy Panny Marie v zatopené obci Zahrádky
v k.ú. Horní Paseka.

4.6.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací v údolích uspořádané do kaskád v údolní ose	XX	+	X
9.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	XX
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.6.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru
----------	--	-----------------------

		v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.6.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Krajina Humpolecka se nachází na styku několika fenoménů ať již z přírodního hlediska, tak i z pohledu kulturního. Krajinná scéna se vyznačuje pestrostí obrazů rámovaných do zalesněných kopců a protáhlých hřbetů. Krajina je bohatá na specifické drobné prostory, které je možné vymezit jako místa krajinného rázu. Z. část oblasti je utvářena v členitém reliéfu a vyznačuje se výraznou a do dalekého okolí se uplatňující přírodní dominantou Melechova, v jehož okolí se dochovala krajina s mezí, kamenic a remízků s mnohými drobnými mokřady a rybníky. Melechovský kopec vytváří výrazný krajinný předěl na rozhraní posázavské krajiny s krajinou s převažujícím vrchovinným charakterem. Středem krajiny prochází protáhlý les pokrývající prostor Orlíku (678 m) a kopce (655 m) vytvářející vymezující horizonty nejen pro části Humpolecka, ale i navazující krajiny v okolí Havlíčkova Brodu a Světlé nad Sázavou.

Z hlediska historie krajiny podstatně významnější jsou pozůstatky po středověké těžbě zlata (např. pod hradem Orlíkem u Humpolce), kde se zachovaly nejen odvaly, ale především do 8 m hluboké skalní zářezy po vytěžených rudonosných žilách, místy jsou i zbytky štol. Ještě četnější jsou pozůstatky po těžbě kamene, která v oblasti byla soustředěna do žulového masívu severně Lipnice n./Sázavou. Zde je krajina zcela přetvořena zpravidla menšími opuštěnými zatopenými lomy, haldami odpadového kamene, i lomy střední velikosti, které jsou ze současné doby. Menší, zpravidla opuštěné lomy jsou i jinde v žulových výchozech.

V krajině Humpolecka lze nalézt komponované prostory, z nichž nejvýznamnější bezesporu jsou zámecký areál ve Věži a výrazný komponovaný prostor s osou do krajiny s rybníky a zakončenou později vystavěnou rodovou hrobkou v Herálci.

Přístupné rozhledny:

	<p>Vyhlídková věž kostela Sv. Mikuláše v Humpolci</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled – Žďárské vrchy, Peperek – Henzlička – Ransko, Žďársko, Jihlavské vrchy a okolí Křemešnicku, Havlíčkovobrodsko</p>	<p><u>POLOHA:</u> Historické jádro města Humpolec</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Otevřeno denně od 10:00 do 16:00</p>
	<p>Zřícenina hradu Orlík</p> <p>625 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> Výhled na Humpolec</p>	<p><u>POLOHA:</u> Zřícenina hradu Orlíka leží asi 3 km severovýchodně od Humpolce ve výšce asi 625 m nad mořem.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Trvale přístupná.</p>
	<p>Lipnice nad Sázavou, zřícenina hradu</p> <p>580 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> Výhled na krajinu v okolí Světlé nad Sázavou</p>	<p><u>POLOHA:</u> Vyvýšený vrch nad městečkem Lipnice nad Sázavou v prostoru skalního výchozu s výhledem do krajiny.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Trvale přístupná.</p>

4.6.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Výrazná dominanta oblého kopce Melechova	XX	+	X
2.	Prostor ohraničující zalesněné horizonty s výraznými průhledy	XX	+	X
3.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	X
4.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka prostorů s dochovanými prvky původního členění krajiny s otevřenou zemědělskou krajinou velkých zorněných ploch	XX	-	X
5.	Střední až drobné měřítko tvořené převažující strukturou a mozaikou členění krajiny	XXX	-	X
6.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce v jejichž okrajích se uplatňuje nevhodná zástavba či nadměrné komunikace	X	-	X
7.	Přítomnost záměrně komponovaných prostorů v krajině navazujících na býv. panská sídla	X	+	XX

8.	Uplatňující se dominanty zřícenin hradů a kostelních věží	X	+	XX
----	---	---	---	----

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.6.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Nepřirozené antropogenní tvary zastoupené zářezy a náspy dopravních staveb, především dálnicí Brno - Praha
- × Činné lomy bez začlenění do krajiny
- × Velké bloky orné vzniklé scelením původní členité plužiny

4.6.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Dominanty vyznačující se technicistní povahou se mohou díky poloze celé oblasti uplatnit do mnoha prostorů okolních krajin, zejména necitlivě umístěné vysoké vertikály mohou způsobit snížení estetické hodnoty krajinného rázu mnoha míst v oblasti i v jejím okolí
- × Halové objekty, reklamní billboardy a čerpací stanice zesilují již tak významné uplatnění dálnice D1, zejména kontrastní je uplatnění těchto objektů v okolí Humpolce na pozadí lesa.
- × Necitlivé přestavby a dostavby obcí vyznačujících s převahou dochovaných objektů lidové architektury formou živelné zástavby (zejména v okrajích sídel) bez čitelného vztahu a kontinuity (odlišné prostorové uspořádání, charakter, vedení komunikací) mohou snížit estetickou hodnotu krajinného rázu sídla a jeho krajinného rámce
- × Další atak dochovaných prostorů záměrně komponované krajiny v okolí panských sídel (Věž, Herálec)

Z pohledu změny využití území

- × Narušení pestré mozaiky s dochovanými prvky původního členění krajiny (meze, remízky) scelením, necitlivým smýcením porostů
- × Zalesňování prostorů květnatých a podmáčených luk, zalesňování či spontánní nálet polních honů s dochovanými mezemi
- × Výrazné odlesnění pohledově exponovaných partií v okolí Melechova či partií vytvářejících vymezující horizont
- × Budování nadměrných dálkových komunikací dálničního typu.

4.6.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spouštějící pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě výškových staveb technicistní povahy přesahujících krajinný předěl Melechova a výrazně se uplatňujících v dochovaných prostorech původního členění

krajiny a v prostorech záměrně komponované krajiny nebo narušujících uplatnění kulturních dominant.

- Zamezit výstavbě nadměrných komunikací uplatňujících se v krajinářsky exponovaných prostorech s vysokými hodnotami krajinného rázu.
- Zamezit další výstavbě halových objektů ve volné krajině doprovázejících dálniční koridor D1 zjeměna v prostorech v okolí obcí a jejich krajinného rámce: Skorkova, Kamenice, Herálce, Speřice, Holušice, Jiřice; dále ve všech lesních partiích.
- Zamezit živelné výstavbě v okraji či uvnitř venkovských sídel s převážně dochovanou urbanistickou strukturou bez vazby na původní sídlo (prostorové uspořádání, vedení místních komunikací, architektonický vzhled a charakter zástavby).
- Zamezit výstavbě novostaveb v historicky intaktně dochovaných prostorech rušící členění, charakter a vzhled.
- Neumisťovat halové a jiné stavební objekty odlišujícími se proporcemi a měřítkem od převažující zástavby do volné krajiny a do okrajů sídel, kde mohou narušit krajinnou scenérii nebo typický obraz.
- Zajistit ochranu komponovaných prostorů v okolí panských sídel, zejména proti poškození dochovaných prvků a výstavbě či změně využití území způsobující snížení estetické hodnoty místa.
- Zajistit ochranu typických kulturních dominant krajiny před jejich narušením.
- Zajistit ochranu dochovaných obrazů sídel.
- Zajistit ochranu území zvýšené estetické a přírodní hodnoty v okolí Věže, Herálce, Melechova, Světlice a Světlického dvora, Lipnice nad Sázavou či drobných údolních prostorů s mlýny vytvářejících specifická místa krajinného rázu.
- Neumisťovat nadzemní el. vedení do pohledově exponovaných prostorů a prostoru se zvýšenou estetickou a přírodní hodnotou krajinného rázu a na vymezující horizonty či předěly.

4.6.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

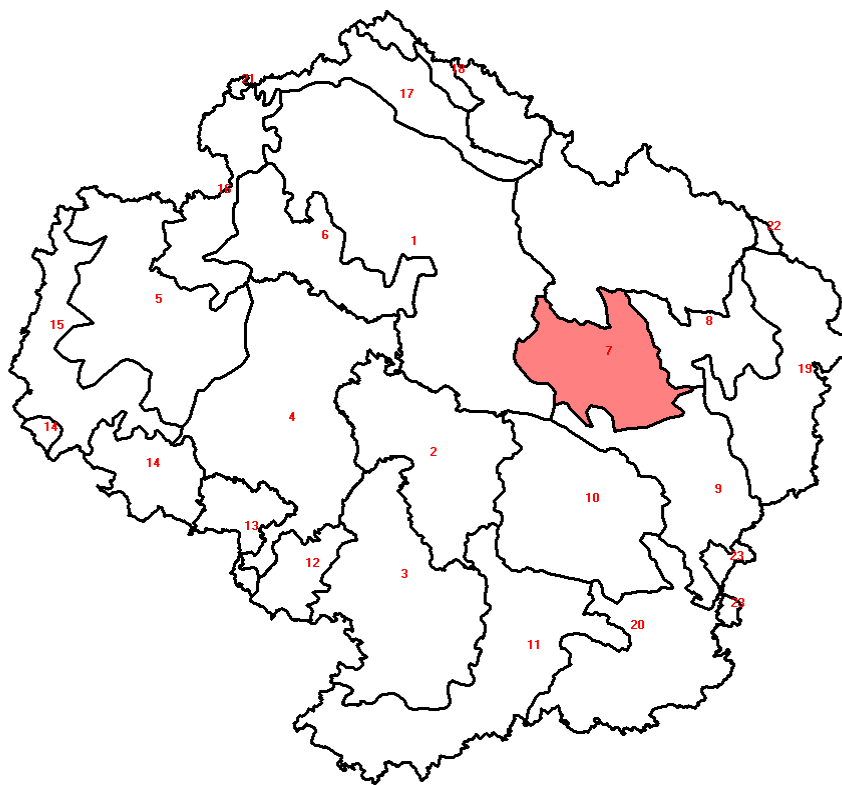
- Místa je nutné vymezit na úrovni ORP nebo konkrétního ÚP
- Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.6.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat údolní prostory s dochovanými prvky členění krajiny a meandrujícím přírodním tokem, popř. s mlýny; prostor se zatopenými lomy u Lipnice n. S.; prostory s dochovanými prvky původního členění krajiny se sídly vyznačujícími se dochovanou původní urbanistickou strukturou, prostory s rybníky s doprovodnou vegetací.

4.7 Oblast krajinného rázu Žďársko - Bohdalovsko (CZ0610-OB007)

4.7.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Oblast umístěná v severovýchodní části Vysočiny zasahující do CHKO Žďárské vrchy, utvářená rozsáhlou Veselskou sníženinou s četnými rybníky a rybníčními soustavami, mokřady v zemědělské krajině s typickými dominantami barokních kostelů a drobnými, avšak významně se uplatňujícími hřbety Arnoleckých hor.

4.7.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.7.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná stavba území je středně pestrá, ale z hlediska krajinného rázu se mnohé horniny od sebe příliš neliší. Je převážně tvořena kyselými přeměněnými horninami - pararulami přecházejícími v migmatity. Při jižním okraji oblasti mezi Sklenným n./Oslavou a Netínem se táhne těleso kompaktnějších granulitů. Mezi Ostrovem n./Oslavou a N. Veselím probíhá téměř kilometr široký pruh amfibolitů (bazických přeměněných hornin) a drobné proužky amfibolitů jsou i při jižním okraji oblasti či na severovýchodním okraji u Škrdlovic. Vzácněji se v těchto lokalitách a u Nového Veselí vyskytují i do 50 m široké pásy krystalických vápenců a erlánů. Všechny uvedené horniny se nacházejí ve výrazných pruzích, na západě směru SZ – JV, ve střední části se směr stáčí na Z – V a při východní hranici až na směr JZ – SV. Severovýchodně od Žďáru n./Sázavou jsou pruhy hornin stočeny již do směru SZ – JV. Uvedené směry pak respektují i hřbet Arnoleckých hor a mělká údolí Bohdalovské sníženiny, také hřbety mezi nádrží Mostiště a obcí Pikarec nebo mělká údolí a ploché kopce u Žďáru n./S. Uvedené horniny mají patrnou foliaci, její směr je víceméně totožný se směrem pruhů hornin, sklon foliace se ale mění od místa k místu. Významné je velké okrouhlé těleso hadců u Horních Borů. Do výše uvedených hornin pronikly při mladoprvohorním (varijském) vrásnění drobné pně a žíly

neutrálních i kyselých hlubinných vyvřelin – dioritů i granitů. Při jihozápadním okraji do oblasti zasahuje třebíčský syenitový masív. Mladší horniny jsou zastoupeny pouze čtvrtohorními svahovinami, sprašovými hlínami, slatinnými rašelinami a nivními sedimenty.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Jde o poměrně kompaktní horniny, zvláště některé typy rul jsou masívnější. Žádné z nich však nejsou extrémně odolné nebo naopak rozpadavé, takže se v krajině projevují odlišně jen málo. Jako mírně odolnější se jeví granulity v jižní části území - častěji tvoří hřbítky a kopce, jako např. hřbet Holého Vrchu (662 m n. m.) u Sklenného n./Osl. nebo poměrně sevřené údolí Oslavy v místě nádrže Mostiště. Všechny uvedené horniny se rozpadají na převážně ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou tvořenou drobnými kameny. V komplexech granulitů se u Dolních Borů a Cyrilova nacházejí relativně bohatá ložiska turmalínů a pegmatitů včetně vzácnějších odrůd křemene – růženínu a záhnědy. Ty se na povrchu projevují jenom odvaly z těžby, ale dotvářejí genia loci pro informované.

Amfibolity jsou přeměněné bazické horniny šedozelené barvy. Vlivem přeměny ale živiny do půdy uvolňují zpomalně, takže se od kyselejších a chudších hornin liší málo. Projevují se však jako geomorfologicky méně odolné a tak zpravidla se na nich nevyskytují výraznější kopce a hřbety, spíše jen plochá návrší a sníženiny.

Krystalické vápence a erlány se nachází jen v úzkých pruzích. Vlivem malé odolnosti tvoří jen ploché svahy a nemohou se tak příliš projevit ve zvláštní biotě. Zajímavý je masív bazických, ale zároveň toxických hadců. Tvoří těleso o rozměrech asi o rozměrech 2 x 2,5 km. Vlivem svého chemismu omezují možnost výskytu některých rostlin, ze stromů jej snáší dobře jen borovice. Na hadcích lze tedy očekávat její přirozený výskyt i výskyt hadcových borů (viz též název okolních obcí – Horní a Dolní Bory).

Žuly a diority tvoří tělesa o rozloze několika desítek ha v jádru Bohdalovské sníženiny. Žuly jsou mírně odolnější, pro malou rozlohu ale netvoří nápadné kopce. Křemenné syenity (tzv. durbachity) třebíčského masívu jsou chemicky neutrální. Uvedené horniny se na rozdíl od hornin přeměněných rozpadají podle navzájem kolmých systémů puklin, takže vznikají kvádrovitě balvany, a podobně vypadající skalky. Ovětráváním hran získávají balvany zaoblený, žokovitý vzhled. Zvětraliny jsou drobně kamenité až hrubě písčité. V dané oblasti krajinného rázu se však syenity i diority projevují jen málo.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky, úvozy a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál. V této poměrně vysoké nadmořské výšce jsou pozoruhodné výskyty sprašových hlín – ojediněle se usadily na závětrných svazích a ve sníženinách, např. u Bohdalova, Netína či pod kopcem Chlumeck (650 m n. m.). Jsou měkké, snadno obdělavatelé, a tak mají měkký reliéf a zpravidla jsou zorněny.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny v oblasti Žďárska vznikly především v okolí Matějovského rybníka a rybníka Babín u Žďáru n./S. Drobné výskyty jsou evidovány u rybníka Vrkoč u Netína a u Bohdalovského rybníka. Vyznačují se specifickou vegetací.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter tektonicky zdviženého zarovnaného plochého povrchu, mírně ukloněného k JV. Na něm nad plošiny a plochá návrší místy vystupují středně výrazné, spíše ploché kopce. Velmi odlišným celkem je hřbet Arnoleckých hor, táhnoucích se při jihozápadním

okraji oblasti. Jejich protipólem východně od údolí Oslavy je Hřbet holého vrchu u Cyrilova. Na severovýchodě se nad Žďársko zvedají vyšší zaoblené kopce a hřbety Žďárských vrchů. Směrem k východu a jihu jsou plošiny Žďárska nevýrazně ohraničeny povodím Oslavy a rozsahem rybníčních pánví. Na západě se Žďársko zvedá nad Havlíčkobrodsko. Nejvyšším bodem oblasti je vrch Havlina (706 m n. m.) ve středu Arnoleckých hor, výrazně jí konkuruje ostrý vrch Kyjova (702 m n. m.) několik km východněji. Ploché vrchy v severní části oblasti mají výšky kolem 650 m. Nejnižší bod oblasti leží na dně údolí Oslavy u nádrže Mostišť, s výškou asi 450 m. Převýšení v rámci Žďárska tedy dosahuje cca 255 m, což odpovídá průměru v rámci oblastí kraje Vysočina. Dle výškové členitosti má centrální část charakter členité pahorkatiny (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). Typické pahorky se však vyskytují podružně, spíše se jedná o táhlé svahy plochých návrší, v dolní části přecházející do naznačených vznikajících mělkých údolíček v osách úvalovitých plochých sníženin. K nápadnějším vrchům zvedajícím se nad plochá návrší náleží na severu Černý vrch se Zelenou horou u Žďáru n./S. (649 m), plochý kopec Vrchy u Veselíčka (663 m n. m.), Vejdoch (663 m n. m.) u obce Jámy, Chlumeck (651 m n. m.) nad obcí Řečice, v jižní části pak zmíněný vysoký a nápadný Holý vrch (662 m). V jeho okolí východně od údolí Oslavy je krajina skutečně tvořena množstvím pahorků a název pahorkatina si tak plně zaslouží. Jejich převýšení nad okolím je zpravidla 40 – 70 m, u Holého vrchu až přes 110 m. Severní svahy Arnoleckých hor jsou nižší a mírné, s převýšením 100 – 160 m a reliéf tak má charakter až ploché vrchoviny. Jižní svahy Arnoleckých hor spadají strměji do Měřínské kotliny a převýšení zde dosahuje 150 – 210 m, pod Dědkovskou horou tedy má reliéf ráz dokonce členité vrchoviny.

Výraznější údolí se v rámci této oblasti až na jednu výjimku nevyskytují, teprve při okrajích se začínají zařezávat. Údolí v rámci oblasti jsou tedy plochá, většinou úvalovitá, hluboká do 50 m. Zajímavé je údolí Oslavy od Ostrova n./Oslavou po nádrž Mostišť, vinoucí se v neustálých přibližně stejně velkých zákrutách o poloměru cca 0,3 km. Nejvýraznějším údolím je výškově asymetrické údolí Oslavy v místech nádrže Mostišť, kde dosahuje hloubky 70 – 120 m.

Skal je v oblasti Žďárska málo a nejsou výrazné. Nacházejí se hlavně po obvodu vrcholů výraznějších kopců, především v Arnoleckých horách. Vyšší skály jsou na jižním srázu Dědkovské hory, zajímavé je asi 10 m vysoké vrcholové skalisko na Kyjově (702 m). Běžnější jsou však pouhé kamenité vršky prakticky bez skal. Skály až přes 10 m vysoké jsou v okolí nádrže Mostišť. Skalní útvary a rozptýlené kameny se na krajinném rázu podílejí jen v detailu.

Antropogenních tvarů je průměrné množství. K nejvýznamnějším náležejí skalnaté zářezy a vysoké násypy rychlíkové trati Brno – Havlíčkův Brod, přes 30 m vysoká hráz nádrže Mostišť, hráze četných rybníků, malých nádrží a středně velké aktivní lomy (u Polničky, v granulitech u Krásněvsí a u Horních Borů). U Bohdalova byl ve sprašových hlínách otevřen hliník cihelny. K nepominutelným tvarům patří rozsáhlý podzemní systém chodeb a vysokých síní po hlubinné těžbě pegmatitů (hlavně živců) u Dolních Borů. Dnes je přístup do podzemí zazděn, avšak opakovaně hledači polodrahokamů prolamován. Na povrchu zůstaly zarostlé haldy. Výčet antropogenních tvarů doplňují lokálně četné agrární meze.

4.7.2.2 Klimatické podmínky

Klima Žďárska je mírně teplé a mírně vlhké, vzhledem k nadmořské výšce průměrně vlhké. Průměrné roční srážky se v celkově vyšší severní části za období let 1901-1950 blížily 800 mm a průměrné roční teploty byly pod 6 °C. Na jižním a východním okraji oblasti srážky klesaly k 650 mm a teploty se blížily k 7 °C. Arnolecké hory měly průměrné roční teploty pod 6 °C a srážky kolem 700 mm. Dle Quittovy klasifikace severní část oblasti leží v mírně chladné klimatické oblasti CH7, střední část v

mírně teplé klimatické oblasti MT3, jižní a východní okraje v slabě teplejší MT5. Pro náhorní plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech údolí. Naopak vystupující vrchy a především Arnolecké hory jsou typické větší větrností, tvorbou námrazy v zimě, někdy doprovázené vrcholovými zlomy smrků a lámáním větví buku. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem většinou plochých svahů projevuje málo. V Arnoleckých horách je vliv orientace svahů částečně eliminován větší větrností, v údolí Oslavy v místě nádrže Mostiště se expoziční klima projevuje více, jeho vliv je ale zeslaben vodní plochou.

4.7.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Žďárská je převážně pramennou oblastí, jediné říčka Sázava přitéká z vyšších poloh na severu. Větší vodní toky zde tedy chybějí. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, říčkami, prameny, četnými i velkými rybníky a vodními nádržemi.

Oblast leží na hlavním evropském rozvodí Dunaje a Labe. K povodí Labe patří na severu říčka Sázava, která od Velkého Dářka teče k JJV a ve Žďáře se prudce stáčí k Z a začíná se zařezávat. V Bohdalovské sníženině pramení zdrojnice řeky Oslavy náležející povodí Dyje a tedy i Moravy a Dunaje. Nejprve tekou k V, nad Obyčtovem se hlavní zdrojnice Oslavy prudce stáčí k J a generelně tímto směrem pokračuje až po jižní hranici oblasti a postupně se též začíná zařezávat. Sázava i Oslava mají před opuštěním oblasti koryta široká 6 - 8 m a spíše s proudící než peřejnatou vodou. Okraje oblasti na východě náleží k povodí Loučky a tedy i Svatky a Dunaje; pramení zde jen drobné přítoky. Říčky a větší potoky mají pomístně upravená koryta, zvláště v obcích. V lesních úsecích nebo loukách mezi lesy jsou koryta zpravidla neupravená a tvoří drobné volné zákruty a místy až meandry. Zvláště u obcí jsou však místy jezy a náhony na bývalé mlýny a pily.

Rybníků je zde hodně, a to i velkých. Největší je protáhlý Veselský rybník, dlouhý 2,2 km s plochou cca 75 ha, jen o málo menší je nad ním ležící Matějovský rybník. K dalším velkým rybníkům (s plochou přes 20 ha) náležejí Vázební, Záhumenní a Bohdalovský rybník u Bohdalova, Rendlíček, Znětínský a Netínský rybník, na východě pak Sklenský rybník. Naprostá většina rybníků tvoří celé soustavy a kaskády, nejvýraznější je v okolí Bohdalova. Četné menší rybníky jsou i po obvodu města Žďáru n./Sázavou. Jen Bohdalovský rybník, Rendlíček, Netínský a Sklenský rybník slouží rekreaci u vody. Naprostá většina rybníků leží v lese nebo se lesa dotýkají. V těchto místech (pokud nejsou určena k rekreaci) a ve výústních tratích přítoků mají rybníky víceméně přirozené břehy a je zde umožněn rozvoj litorální vegetace. Nejtypičtější je tento vývoj u Matějovského rybníka, kde se kromě litorální vegetace rozvíjí i vegetace rašeliništní. Rybníky oblasti se vyznačují poměrně čistou vodou.

Největší nádrž je vodárenská nádrž Mostiště v zaříznutém údolí Oslavy, je dlouhá cca 4 km s plochou asi 94 ha. Je skryta v lesnatém údolí se skalkami a kvůli ochraně vodního zdroje nepřístupná. Nádrž Pilská nad Žďárem má částečně charakter rekreačního rybníka s délkou zátopy cca 1,7 km a plochou cca 65 ha. Nad Žďárem jsou ještě vybudovány dvě menší nádrže na pitnou vodu – Strž (24 ha) a Staviště (15 ha).

Prameniště je v oblasti hodně, rozsáhlejší a vydatnější jsou v Arnoleckých horách. Spíše ale byla typická prameniště v plošinách na dně sníženin se soustavou drobných vývěřů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích se prameniště většinou zachovala, často se na nich nacházely rašeliničí lesní louky, dnes zarůstající. Některá prameniště, zvláště v Arnoleckých horách však slouží k jímání vody pro vodovodní síť, jsou tedy na

povrchu bezvodá. Upravené prameny jsou vzácné a málo nápadné, např. pramen u Mazlova rybníka východně od Sklenného.

4.7.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace leží na pomezí 4. (bukového) a 5. (jedlovo-bukového) vegetačního stupně. Náznaky 5. vegetačního stupně (první horský stupeň) se nacházejí při severním okraji oblasti, ve vazbě na Žďárské vrchy, a severních svazích Arnoleckých hor. Dle geobotanického členění se zde předpokládají acidofilní bučiny, nejspíše bikové, na prameništích olšiny a v nivách potoční jasanové olšiny. V jedlových bučinách se přirozeně v příměsí vyskytoval smrk a na prameništích v olšinách též.

Současná krajina je převážně odlesněná, lesů se zachovalo asi 35% a tvoří středně velké i velké celky. Malé lesíky jsou vzácné. Lesy se obecně nacházejí spíše na hřbítcích a výraznějších pahorcích, ale nacházejí se i v pruzích na svazích údolí říček či v podmáčených sníženinách. Nejvyšší vrch oblasti (Havlina 706 m) je na severní straně odlesněn a s výhledem.

V lesích zcela převažují smrkové kultury, v nižších polohách s příměsí borovice a modřínu. Přirozené lesy se zachovaly na poměry Vysočiny relativně často. Především se jedná o zbytky bučin, a to v Arnoleckých horách (rezervace V bukách, ale i jinde), na jižním svahu Dědkovské hory, v rezervaci Rasůveň východně od údolí Oslavy. Fragmenty přírodě blízkých borů s dubem jsou na skalkách nad nádrží Mostiště. K víceméně přirozeným lesům je třeba počítat i hadcové bory a podmáčené borové smrčiny v komplexu lesů u Horních Borů. Přírodě blízké podmáčené smrčiny jsou v okolí Matějovského rybníka, jižně od Žďáru, a lokálně i jinde. Při výustních tratích rybníků a malých nádrží jsou podmáčené olšiny. Vzácněji se nacházejí fragmenty prameništích olšin nebo regenerované potoční nivní lesy s převahou olší. Duby se v oblasti vyskytují málo, a to i při okrajích lesů, zde spíše dominují břízy. Louky se nacházejí především v podmáčených depresích. Většinou se jedná o louky uměle založené v posledních 15 letech, často na místech meliorovaných pozemků bývalých polí, a tedy bez větší botanické hodnoty. Biologicky hodnotných luk se přesto zachovalo více, a to i díky péči ochrany přírody. Většinou se jedná o nivní louky (např. PP Louky u Černého lesa), vzácněji rašelinné (PP Mrázkova louka). Mnohé však zarostly náletem dřevin. Rozptýlené dřevinné zeleně je v krajině průměrné množství, zpravidla tvoří doprovod odvodňovacích příkopů, vodních toků a silnic. V členitějším reliéfu bývají soustavy mezí s porosty listnatých křovin.

4.7.3 Přírodní dominanty

Přírodními dominantami regionálního významu jsou rozsáhlá Bohdalecká sníženina a hřbet Arnoleckých hor. Arnolecké hory vzhledem k jejich vystupujícímu reliéfu jsou přes menší rozlohu nápadnější a v kraji výjimečnější. Z Arnoleckých hor jsou pozoruhodnější ostré vrcholy Dědkovské hory a Kyjova než plochý hřbet nejvyšší Havliny. Zvláště Dědkovská hora od jihu a západu působí v širším okolí nápadně. K dominantám nadmístního významu náleží též Holý vrch (662 m) u Cyrilova, Měřínská kotlina na jižním okraji oblasti a údolí Oslavy pod Ostrovem n./Oslavou. Na rozdíl od některých dalších oblastí jsou zde dominantami nadmístního významu i rybníční soustavy – Matějovský a Veselský rybník, soustava rybníků u Bohdalova, Znětínský rybník s menšími rybníky v okolí, rybník Netínský s okolními rybníky a rybník Rendlíček. Z nádrží do této kategorie dominant lze počítat Mostiště a Pilskou. Vegetačními dominantami nadmístního významu jsou lesy v okolí Matějovského rybníka, lesy jihovýchodně od Žďáru n./Sázavou, Veselský les v Bohdalovské sníženině a stěna lesů Arnoleckých hor pozorovaná od jihu. Poměrně výjimečnou dominantou nadmístního významu je systém mezí s vysokými porosty dřevin na svazích zmíněného Holého vrchu. K

významnějším dominantám místního významu patří vrch Černého lesa se Zelenou horou u Žďáru, vrch Vejdoch (663 m), kopec Bukovec (580 m) s porostem bučiny u Krásněvsi, vrch Buček (626 m) nad Sklenným n./Oslavou, soustavy menších rybníků a Sklenský rybník. K dominantám spíše místního významu patří větší celky lesů u Pikarce, Borský les u Horních Borů, příp. i některé další z některých pohledů. Celkově je přírodních dominant nadprůměrné množství, ale výjimečnější jsou pouze soustavy velkých rybníků a porosty mezí na Holém vrchu. Skály a balvany jsou nečetnými dominantami v krajinném detailu.

4.7.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Mírně ukloněný, mírně zvlněný zdvižený zarovnaný povrch	XXX	0	X
2.	Hřbety v jižní části – Arnolecké hory a Holý vrch	XX	+	XX
3.	Údolí Oslavy se zákruty	X	+	XX
4.	Skalnaté údolí Oslavy u nádrže Mostiště	X	+	XX
5.	Pahorky vystupující nad plochý povrch	X	+	X
6.	Hadcové těleso u Horních Borů	XX	+	XX
7.	Mineralogické lokality v jihovýchodním cípu území	XX	+	XX
8.	Krajina odlesněná ze 2/3	XXX	0	X
9.	Rozsáhlá pole v polní krajině s nedostatkem dřevinné zeleně	XX	-	X
10.	Velké a středně velké celky lesů	XX	+	X
11.	Naprostá dominance monotónních smrkových kultur v lesích	XXX	-	X
12.	Fragmenty přírodě blízkých lesů	X	+	XX
13.	Obnovené louky v depresích a nivách	XX	+	X
14.	Cenné mokřadní louky	XX	+	XX
15.	Rašeliniště s rašeliništní biotou	XX	+	XX
16.	V členitějším reliéfu soustavy mezí s porosty dřevin	X	+	XX
17.	Odvodněná prameniště v polní krajině	XX	-	X
18.	Soustavy velkých rybníků + nádrže s výjimkou Mostiště	XXX	+	XX
19.	Vodní toky s převážně přírodě blízkým korytem	X	+	XX
20.	Vodní nádrž Mostiště	X	0	X

4.7.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE

P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)	X	
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.7.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- CHKO Žďárské vrchy

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Baba - V bukách, PP Ouperek, PP Mrázkova louka, PP Rasuveň, PP Šebeň, PP Dobrá Voda

Přírodní parky

- PrP Bohdalovsko - vyhlášen v roce 2001 výhradně na území kraje Vysočina o rozloze 6080 ha. Zaujímá část Českomoravské vrchoviny v západní polovině okresu Žďár nad Sázavou. Vyhlášen byl za účelem ochrany krajinného rázu, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika vymezeného území s vysokými biologickými a estetickými hodnotami. Účelem vyhlášení je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Rasúveň

Regionální biocentra

- Na horách, V bukách, Tiský dvůr, Mostišťe

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v západní a jižní části oblasti

4.7.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.7.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Středověká vnitřní kolonizace dorazila do regionu pozdě, ještě ve 12. století byl osídlen jen velmi řídko. Osou kolonizace, která se začala rozbíhat až ve 13. století, byla jednak libická stezka, nejdůležitější cesta spojující Čechy a Moravu, o níž se dochovala nejstarší zmínka z roku 1144, jednak řeka Oslava. Významným počinem bylo založení žďárského cisterciáckého kláštera. První pokus o zřízení kláštera v regionu, který inicioval Jan z Polné, ztroskotal - mniši přišli do Nížkova v roce 1234 a

vystavěli tu dřevěný kostel, ale jejich mise byla po pěti letech kvůli velmi tvrdým životním podmínkám ukončena. Jako zakladatel uspěl až Boček z Obřan v roce 1252. V sousedství kláštera brzy vznikla osada (Žďár), která je už roku 1293 zmiňována jako městečko. Klášter se stal střediskem pro další kolonizaci regionu, probíhající ve 13. a 14. století. Kromě něj se na ní podíleli také páni z Lichtenburka, působící především na české straně (je s nimi spojena např. Bobruvka, kterou v roce 1262 darovali žďárskému klášteru) a páni z Lomnice a Meziříčí na straně moravské. Lomničtí založili například Ostrov nad Oslavou (po roce 1250), Radostín (nad Oslavou), Nové Veselí, Tassendorf (pozdější Matějov). V jižní části regionu byl významný kolonizační vliv třebíčského benediktinského kláštera (založen 1101), s nímž jsou spojené počátky Netína, Rudolce a Chroustova.

Rozvoj sídel a jejich zázemí přibrzdily husitské války. V roce 1423 byl husity vypleněn žďárský klášter a mnišská komunita byla rozprášena. O jeho znovuoobnovení se postaral Jiří z Poděbrad, jehož synové se stali jeho ochránci. V průběhu 15. století se postupně vytvářela rozsáhlejší panství, která se z větší části stala majetkem buď žďárského kláštera nebo rodu Lomnických z Meziříčí. Byly zaznamenány neshody, mezi nimi o Veselsko (Nové Veselí), které roku 1494 skončily jeho začleněním do klášterního majetku. V závěru 15. století se v regionu začal angažovat také rod pánů z Pernštejna.

16. století bylo dobou hospodářského rozvoje. Již od konce 14. století zde byly zakládány rybníky, v 16. století dosáhlo rybníkářství svého vrcholu. Mnoho rybníků vzniklo v okolí Netína, Jan z Pernštejna založil Veselský rybník. Pernštejnové podporovali i další druhy podnikání. V Bohdalově kupříkladu postavili pivovar a vinopalnu a měšťanům bylo uděleno právo várečné. Pivovar vyrostl také v Ostrově nad Oslavou (zmíněn v roce 1572), kde bylo průběhu v 16. století vybudováno rytířské sídlo a postaven kamenný most přes Oslavu s mýtem. Obec navíc získala některá městská práva, zvláště pak právo tržní. V Radostíně, osazeném od 16. století vladýckým rodem, fungoval mlýn, dvůr a palírna. Městečko mělo tržní a soudní právo. V roce 1552 byl vytvořen novoveselský statek a 1564 dokončena výstavba zámku. V Rudolci byla v 15. století vybudována tvrz, kterou nechal pozdější majitelé ve druhé polovině 16. století přestavět na renesanční zámek.

Ještě v průběhu 16. století se Pernštejnové dočkali ústupu ze slávy a byli nuceni prodávat svá panství. Doplatil na to kupříkladu Bohdalov; jeho noví majitelé přesunuli své sídlo jinam a městečko rychle ztrácelo na významu. V závěru 16. století (1588) se žďárský klášter dostal pod pravomoc olomouckého biskupství, což bylo příčinou dlouhotrvajícího sporu, který byl ukončen kardinálem Františkem z Dietrichštejna až v roce 1606. Tehdy zrušil klášter a diplomaticky se vyrovnal s městečkem Žďár, které klášter podporovalo. Povýšil jej na město a udělil mu nová privilegia a znak. Bývalé klášterní panství se později stalo soukromým majetkem kardinála. Po jeho smrti cisterciácký řád vykoupil žďárské panství z pozůstalosti a do kláštera se navrátili cisterciáci (1638).

Území bylo značně postiženo za třicetileté války. Především jižní části regionu (rudolecké panství) se dotkly pobělohorské konfiskace majetku, Rudolec získali v roce 1623 Collaltové, kteří se v 18. století stali největšími majetkovými vlastníky na Moravě a kteří zůstali jeho majiteli až do roku 1945. Postarali se mimo jiné o přestavbu zdejšího zámku (hranolová věž). Sídlo sloučeného panství však přesunuli do Brtnice a tak význam Rudolce zvolna upadal. V roce 1621 vyhořel Ostrov nad Oslavou a jeho obnova probíhala v průběhu třicetileté války i po jejím skončení. Těžce zasáhl závěr války Žďár. V roce 1642 byl tamní klášter napaden Švédy, ale ozbrojení měšťané jej ubránili. Obrana samotného města v roce 1647 už úspěšná nebyla a Švédové je vydrancovali. Po třicetileté válce začala obnova zpusťšeného a vylidněného regionu, která však probíhala jen velmi zvolna. Byla navíc brzděna živelnými pohromami a epidemiemi; v roce 1657 například vyhořelo 14 domů v Novém Veselí, v roce

1714 řádil mor v okolí Velkého Meziříčí. Obyvatelé města slíbili každoroční pouť do Netína, když bude pohroma odvrácena (po prvním procesí epidemie skutečně ustala), a založili tak tradici slavných netínských poutí.

Rozkvět zažil na začátku 18. století žďárský klášter za opata Václava Vejmluvy. V roce 1709 odkoupil novoveselské panství a pečlivě se staral o zvelebení klášterního majetku. Významným počinem bylo povolání architekta Santiniho, který se postaral o barokní přestavbu celého klášterního areálu a výstavbu poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře (slavnostně vysvěcen v roce 1722), který byl roku 1994 zapsán na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Santiniho stavby lze nalézt i v jiných místech regionu; je autorem kostela Navštívení Panny Marie v Obyčtově (dostavěn v roce 1735 na místě zbořeného staršího kostela), podle jeho návrhu byl v místě vyhořelé rychty v Ostrově nad Oslavou postaven panský hostinec. Brzy po Vejmluvově smrti se klášter dostal do existenčních problémů a musel rozprodávat majetek. Úpadek ukončil rok 1784, kdy klášter postihl požár (barokní kazatelna, postranní oltář a kamenné dlaždice z ohněm poškozeného kostela na Zelené Hoře byly přeneseny do kostela v Obyčtově) a zanedlouho byl dekretem Josefa II. zrušen. 18. století bylo však v regionu spíše obdobím rozvoje; v převážně zemědělském kraji s převahou menších sídel docházelo teprve v této době k vytváření řemeslnických cechů; například v Novém Veselí byl v roce 1753 zřízen cech hrncířský, ševcovský, tkalcovský, krejčovský, řeznický a punčochářský, v roce 1775 vznikl mlynářský cech v Horní Bobrové. I v 19. století zůstalo pro zdejší obyvatele nejdůležitějším zdrojem obživy zemědělství. Začaly se hojně pěstovat průmyslové plodiny, důležitým vývozním artiklem se stal len. Ještě větší význam mělo pěstování brambor, které v regionu objevily ve druhé polovině 18. století. Dokumenty z 19. století referují o poměrně častých požárech, které v tomto období zasáhly téměř každé větší sídlo. Při nové politické organizaci po roce 1848 se Žďár coby jediné větší sídlo regionu, stal roku 1850 sídlem soudního okresu (politický okres měl sídlo v Novém Městě na Moravě). Ve druhé polovině 19. století se začal rozvíjet také spolkový a kulturní život.

Na přelomu 19. a 20. století vznikly ve Žďáru první větší podniky, hlavně obuvnické. Město získalo ve dvou etapách (1898 -1905) železniční spojení (Havlíčkův Brod - Žďár - Nové Město - Tišnov). Druhá světová válka postihla region nejvíce ve svých posledních dnech; ve Žďáru byla v květnu 1945 zničena nebo poškozena řada domů. V roce 1949 se stal Žďár sídlem politického okresu a došlo k jeho sloučení s obcí Zámek Žďár. Pro sloučené město byl zvolen nový název - Žďár nad Sázavou. Po válce došlo v souvislosti s výstavbou strojíren a sléváren Žďas k několikanásobnému vzrůstu počtu obyvatel. Vznikly nové části města a v sedmdesátých letech bylo necitlivě přestavěno celé historické jádro. S výjimkou Žďáru zůstal zbytek regionu převážně zemědělský a na jeho vzhledu se výrazně podepsaly změny související s intenzifikací zemědělské výroby a velkoplošným odvodňováním. Krajina v okolí Bohdalova se spoustou rybníků, zachovalými rašeliništi a bohatou faunou však zůstala poměrně dobrém stavu, a proto zde byl v roce 2001 vyhlášen přírodní park Bohdalovsko.

4.7.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	X	+	X
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	X	+	X

3.	Dochovaná historická jadra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	X	+	X
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
7.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	X
9.	Dochovaná struktura rybníční krajiny	XX	+	XX
10.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.7.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Různé místní, urbanistické, slohové (zvláště u zděné architektury), ale i technické, konstrukční a materiálové odlišnosti jsou dány místními podmínkami a vzájemným propojením nebo naopak nedostupností různých regionů. Například okapová ulicová orientace obcí nebo jejich částí na Bohdalovsku (Bohdalov, Nové Veselí) a Novoměstsku (Bobrová). Bohužel tyto odlišnosti nejsou komplexně zmapovány a proto je možno použít pro tyto oblasti pouze obecnou typologii.

Z oblasti obecného typu se vyčleňuje severovýchodní výběžek Novoměstska, ovlivněný domem Horácka.

V přibližné linii mezi Sázavou, Žďárem nad Sázavou, Novým Městem na Moravě a Bystřicí nad Pernštejnem probíhá relativně ostrá hranice působení místní dobové formy horáckého domu. Jeho jádrové území leží severně od Žďáru nad Sázavou a Nového Města na Moravě v CHKO Žďárské vrchy. Vliv působení horáckého domu pokračuje od Bystřice nad Pernštejnem jihovýchodně, v širším území okolí řeky Svratky, kde slábne a setkává se s moravskými typy lidové architektury. Severní hranice jeho rozšíření odpovídá přibližně severní hranici kraje, kde se opět v jasně zřetelném vymezení střetává s typem východočeského domu, který se zde objevuje ve specifické místní dobové formě domu poličského typu.

Jasná hranice mezi oblastí horáckého domu (Žďárské vrchy, část Svratecké hornatiny) a navazujících oblastí (Novoměstsko – Bystřicko, Žďársko – Bohdalovsko, a dalšími směrem na jih a jihozápad) je jasně čitelná díky rozdílnému podílu roubených staveb. Z pochopitelných důvodů se více dřevěných objektů zachovalo v méně úrodných a hůře dostupných prostorech Žďárských vrchů a Svratecké hornatiny, kde místní podmínky nedovolovaly takový rozvoj nových zemědělských technologií jako v

níže položených oblastech. S tím souvisí i rozvoj stavebnictví, které je zde ve své většině tvořeno mladší a progresivnější zděnou lidovou architekturou.

4.7.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Žďár nad Sázavou – komplex bývalého kláštera, zámek v Rudolci	Dědkov, Bohdalov
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Parkové úpravy v Rudolci, krajinářský komponovaný komplex kláštera ve Žďáru nad Sázavou	Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého, historické soustavy rybníků
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého (UNESCO)	Žďár nad Sázavou, Bohdalov

4.7.7.5 Současný stav krajiny

Současná krajina se vyznačuje kontrasty lesních komplexů a rozsáhlých malebných partií s rybníky s monotónními plochami bloků orné vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělství ze 70. let min. stol., zejména silně se uplatňujícím odvodněním krajiny, která dříve oplývala především podmáčenými loukami s četnými mokřady. Část tohoto fenoménu je dochována v tzv. bohdalovské rybníční soustavě.

Původní struktura záhumenicové a nepravé traťové plužiny s dělenými úseky je téměř v celém území oblasti potlačena scelením původních plužin do velkých bloků orné, měnicích i měřítko této mírně zvlněné krajiny. Meze a remízky naznačující původní charakter a uspořádání krajiny jsou dochovány ve drobných fragmentech v údolních partiích a především v prostoru Arnoleckých hor, kde se nachází velmi malebné a krajinářsky značně exponované území v okolí Dědkova. Krajinu utváří lesní prostory ohraničující poměrně velké polootevřené enklávy tvořené několika katastry obcí s gradací v prostoru Arnoleckých hor, kde jsou enklávy uzavřeny lesními horizonty. Dokonce i město Žďár obklopují lesy, které ohraničují jeho malebný krajinný rámeček.

Lesní porosty se vyznačují hospodářským charakterem a pouze v oblasti Arnoleckých hor jsou dochovány stanovištně původní bučiny s javorem klenem. Rybníky doprovází podmáčené partie olšin a vrb, drobné lesy a doprovodná vzrostlá zeleň dotváří charakter drobných údolí.

Odlesněné prostory se vyznačují především scelenými bloky orné až na výjimky se vyznačující absencí vzrostlé zeleně, jež jsou v dobře vnímatelném kontrastu s malebnými prostory s rybníky ověšenými mokřady, loukami a doprovodnou vzrostlou zelení a prostory údolních zářezů často doprovázených drobnými lesy, převážně kulturními loukami a vzrostlou zelení lemující vodní tok. Přirozené drobné

vodní toky jsou místy technicky upraveny. K fenoménům oblasti patří bezesporu rybníční soustava v okolí Bohdalova s četnými mokřady a podmáčenými loukami, olšiny a prameniště, Vetelská soustava rybníků a rybníky v okolí Žďáru nad Sázavou a též řeka Sázava vytvářející široké údolí v s. části oblasti na území CHKO Žďárské vrchy, která si zachovává svůj přírodní charakter dokonce i v urbanizovaném prostoru města.

Území oblasti se vymyká vyvýšený krajinný celek Arnoleckých hor charakterově připomínající okraje Žďárských vrchů, avšak ve zcela jiném měřítku se zalesněnými hřbety. Arnolecké hory vytváří dojem táhlého zalesněného hřebenu s nevýraznými dominantami Havliny, Dědkovské hory a Strážnice nad Netínem. Interiér Arnoleckých hor vytváří zalesněná krajina protaženého hřebetu Havliny, jenž se ve v. části člení do mnoha za sebou řazených kopců oddělených sedly (Dědkovská hora, Křib, Kyjov). Interiér lesa je často doplněn skalními útvary (Hudcova skála, Dědkovská hora, Baba v Bukách aj.). Převažují smrkové porosty, pouze místy jsou dochovány přirozené porosty olšin a bučin (Baba v Bukách). Odlesněné části tvoří pestrá mozaika polí a luk, místy v okrajích vyplněná drobnými rybníky a je zde stále patrná zakládní osnova původní plužiny. Prostory v okolí Milíkova, Dědkova, Zhořce, Kyjova a Netína se vyznačují malebnou krajinnou scénérií s dochovanými prvky původního členění krajiny - bohatě zelení lemovanými mezemi a kamenicemi, remízky a úvozovými cestami. Arnolecké hory tvoří výjimečný prostor, který se vyznačuje horským charakterem a poskytuje z vyvýšených poloh daleké rozhledy do kraje. Jsou zde prostory s prvky původní struktury krajiny.

Obrázek 8: Krajina Arnoleckých hor připomíná některé partie Žďárských vrchů a díky své poloze poskytuje daleké rozhledy do všech stran.

V krajině lze spatřit poměrně často boží muka na kamenném či litinovém kříži často doprovázená vzrostlými věkovitými stromy, výjimečně v podobě drobných kapliček.

Sídelní struktura je statická, středisková. Dobře patrná je hierarchizace vztahů sídel na drobná centra (např. Ostrov n. O., Bohdalov), která jsou pak spojena s většími sídly (Žďár nad Sázavou, v JV okrajích na Křižanov). Převažují zde sídla venkovského typu umístěná především na okrajích sníženin a údolí ve vyvýšených polohách v údolních závěrech. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území a je spjata se vznikem kláštera ve Žďáru nad Sázavou a kolonizací z více směrů. U většiny venkovských sídel převažuje návesní silnicová forma s často dostavěnou návší. Obce jsou často narušeny nevhodně situovanými objekty zemědělských areálů, ale též nevhodně kontrastně situovanou novou zástavbou ze 70. let min. stol. a též místy ze současnosti. Výrazně nevhodně se též uplatňuje urbanizovaný prostor města Žďár nad Sázavou díky panelové zástavbě a rozsáhlé průmyslové zóně.

Uspořádání ploch odpovídá především typické struktuře záhumenicové plužiny navazující na lánové obce. Ta je však značně potlačena scelením do velkých bloků. Fragmenty dochovaného členění plužiny lze nalézt v méně zemědělsky atraktivních místech Arnoleckých hor (Dědkov). Převážná část venkovských sídel si navzdory narušení výstavbou ze 70. a 80. let min. stol. zachovává svůj typický obraz zemědělských vsí. Vysokou kulturní hodnotu nesou především prostory záměrně komponované krajiny v okolí Radešína a žďárského kláštera. Bohdalov vytváří typický obraz sídla s rybníkem.

Fig. 2 Komponovaný prostor parku s osami cest se stromořadím směřujícími do krajiny v okolí zámku v Radešíně na V okraji oblasti.

Fig. 3 Komponovaný prostor vyjadřující krajinařsky specifickou kompozici v okolí žďárského kláštera s dominantou poutního kostela na Zelené hoře.

Estetickou a přírodní hodnotu krajinného rázu snižují především zorněné bloky potlačující původní pestrú strukturu krajiny, značně se uplatňující nadzemní el. vedení 400 kV, měřítkem objemy a proporcemi nadměrný zemědělský areál v Bohdalově se silážní věží a tubusem vodárny nesoucí hydroglobus, narušující především obraz sídla Bohdalov. Průmyslové zóny města Žďáru nad Sázavou výrazně a neesteticky ovlivňují malebný krajinný rámeček města a též se výrazně uplatňuje dominanta továrních komínů Žďas a.s. Nad Bohdalovem z partíe Baby v Bukách se uplatňuje v horizontu díky nátěru stožár GSM.

4.7.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáru nad Sázavou

Poutní kostel na Zelené Hoře obklopený ambity ve tvaru deseticípé hvězdy je unikátním uměleckým dílem a nejosobitějším počinem Jana Blažeje Santiniho-Aichla ve stylu barokní gotiky. Založení kostela souviselo s připravovaným blahověčením a svatořečením Jana Nepomuckého, poté, co byl v jeho hrobě v pražské katedrále sv. Víta nalezen jeho domnělý zázračně neporušený jazyk. Stavba byla zahájena v roce 1719 rozhodnutím opata blízkého cisterciáckého kláštera Václava Vejmluvy a vysvěcena pouhé dva roky poté. Památka zařazená pro svou výjimečnou hodnotu na seznam kulturního dědictví UNESCO.

Zámek ve Žďáru nad Sázavou

Bazilika Nanebevzetí Panny Marie

Původně cisterciácký klášter, vyznačující se silnou, krajinařsky velmi hodnotnou kompozicí. Klášter je dnes v podstatě dochován v barokní podobě, kterou získal za opata Václava Vejmluvy (opatem 1705 - 1738). Za jeho správy byly provedeny rozsáhlé přestavby i novostavby jak v areálu kláštera, tak i na klášterním panství. Přestavby byly prováděny v duchu "barokní gotiky" předním architektem českého baroka J. B. Santinim. V klášteře byl v letech 1706 - 1722 přestavěn konventní kostel (dnes bazilika) Nanebevzetí P. Marie. Nově byly zbudovány kolem roku 1720 konírny šlechtické akademie a tehdy též začala stavba prelatury. Nedaleko kláštera byl postaven před rokem 1734 hospodářský dvůr, tzv. Lyra (též Nový dvůr).

Zvonice bývalého cisterciáckého kláštera je renesanční stavba barokně upravená. Byla postavená v menší vzdálenosti od konventního kostela, prelatury a konventu. Tím splňovala prvotní podmínku o omezení používání zvonů v cisterciáckém řádu.

Věž farního kostela sv. Prokopa ve Žďáru nad Sázavou

Studniční kaple byla symbolem cisterciáckého kláštera, jehož názvem byl Fons Beatae Mariae Virginis (Studnice blažené P. Marie). V desetistěnné prostoroře zaklenuté valenou klenbou je vlastní studna.

Věž novogotického kostela v historické části města. Prvá zmínka o kostele ve městě je z roku 1391. V letech 1521 - 1560 byl téměř úplně přestavěn v pozdně gotickém slohu. Kaple sv. Barbory stojí jen několik metrů východně od farního kostela. Jednoduchá barokní kaple byla postavena roku 1729 zásluhou žďárského faráře cisterciáka Ferdinanda Kristla.

Věž barokního kostela sv. Václava v Novém Veselí

Původní starý kostel stával poblíž panského sídla na starém hřbitově (u fary). Podle odhadů a znalců dávné a dosud zachovalé křtitelnice (leží v koutě u

farského dvora) byl původní kostel založen někdy koncem 13. století. Jelikož byl poměrně malý (včetně hřbitova), opat žďárského kláštera Bernard z Hennetu rozhodl postavit v roce 1752 kostel nový a starý byl roku 1760 zbořen.

Kostel je 25 m dlouhý, 11.4 m široký a 15 m vysoký. Na západní straně je přistavěna věž, která byla původně 68 m vysoká. Na ní byly čtyři zvony ze starého kostela sem přenesené. Při požáru roku 1831 byla věž o více jak jednu třetinu snížena.

Věž farního barokního kostela sv. Vavřince v Bohdalově

Výrazně se uplatňující dominanta Bohdalovska. Nový kostel sv. Vavřince byl vybudován v letech 1736-1758 na místě raně gotické stavby ze 13. století, z níž bylo ponecháno kněžiště s vítězným obloukem. Později byla do kostela ještě vestavěna hudební kruchta. V roce 2001 byla provedena rekonstrukce střechy a kostel dostal novou fasádu. V letech 2004 a 2005 práce na obnově interiéru pokračovaly.

Zámek v Rudolci

Tvrz Šabartů z Rudolec doložena rokem 1480. V roce 1552 ji získali Chroustenští z Malova a v 2. polovině 16. století ji přestavěli v renesanční zámek. Po bělohorských konfiskacích jej roku 1623 získali Collaltové (do roku 1945). Za nich se zámek změnil v pouhé obydlí hospodářských úředníků a zčásti v hospodářskou budovu. V roce 1725 opravován, v letech 1734 - 1735 barokně upraven.

Patrová čtyřkřídlá budova. Na nádvorní straně arkády, vstupní východní průčelí zdobeno hranolovou věží s cibulovitou střechou.

Zámek v Radešíně se záměrně komponovanou krajinou

Zámek v roce 1597 nechal postavit Samuel Radešínský z Radešína. Dalším majitelem se v roce 1607 stal olomoucký biskup František z Ditrichštejna. Roku 1684 byla vyhloubena studna, zřízena domácí kaple a byly provedeny ještě další úpravy.

4.7.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu místy v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
8.	Soustavy rybníků s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	XXX	+	XX

9.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.7.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.7.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Oblast se vyznačuje velmi specifickými kontrasty rybníčních soustav se zemědělskou krajinou vyznačující se typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby, odvodněnými kulturními loukami vyplňujícími údolí a technicky upravenými toky s přírodními partiemi v údolích s rybníky.

Prostor tvoří rozsáhlá sníženina, jejíž území je vymezeno dokola se zvedajícími převážně zalesněnými kopci Žďárských vrchů, Arnoleckých hor a vyzdviženou krajinou Novoměstska. Velké zorněné bloky určují v otevřených partiích měřítko krajiny (zejména okolí Nového Veselí a Žďáru nad Sázavou). Arnolecké hory tvoří specifický územní prostor připomínající horské chladné partie Žďárských vrchů, avšak zcela jiného měřítka. Území vyniká polootevřenou krajinnou scénou a neposkytuje průhledy do okolní krajiny vyjma prostoru Arnoleckých hor, odkud je možné přehlédnout nejen interiér oblasti, ale i vzdálené partie celé Vysočiny (zejm. v jižním směru).

Přístupné rozhledny:

	<p>Věž kostela sv. Prokopa</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled – město Žďár a jeho krajinný rámeček, hřbety Arnoleckých hor, Žďárské vrchy, návrší Zelené hory s kostelem sv. Jana Nepomuckého, Peperek</p>	<p><u>POLOHA:</u> Historické jádro města v prostoru stavebního komplexu Na Tvrzi.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Přístupná příležitostně.</p>
---	---	---

4.7.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Patrná sníženina ohraničená okolními vrchy	XXX	+	X
2.	Převážně zalesněné vymezení horizonty bez výrazných narušení kontrastními prvky	XX	+	X
3.	Specifické otevřené průhledy s rybníky a břehovými porosty	XX	+	XX
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant věží barokních kostelů utvářejících výraz krajinného rámce sídel	X	+	XX
5.	Kontrast rybníční krajiny s plochami otevřené zemědělské krajiny	XX	-	X
6.	Velké měřítka tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
7.	Místa narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.7.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Výrazné projevy intenzifikace zemědělské velkovýroby
- × Objemově a proporčně odlišující se stavby zemědělských areálů a průmyslových halových objektů na okraji sídel
- × Nevhodně se uplatňující dominanty komínů továren Žďas a Tokoz, hydroglobus v Bohdalově
- × Stožáry vysílačů a nadzemního el. vedení VVN
- × Živelná výstavba domů pro individuální bydlení na okrajích sídel bez kontextu
- × Technické úpravy vodních toků

4.7.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výstavba halových objektů ve volné krajině
- × Výstavba nových komunikací ve volné krajině

- × Výstavba budov v okolí rybníků potlačující přírodní scenérie
- × Výstavba objektů přesahujících výšku lesa ve vyvýšených prostorech Arnoleckých hor nebo objektů uplatňujících v důležitých průhledech
- × Výstavba větrných elektráren a stožárů uplatňujících se ve scenériích přírodního parku Bohdalovsko a CHKO Žďárské vrchy nebo v celém prostoru Arnoleckých hor
- × Živelné formy výstavby na okraji i uvnitř sídel a bez návaznosti na původní prostorové uspořádání a bez kontextu.

Z pohledu změny využití území

- × Rozsáhlé odlesnění může způsobit změnu charakteru daného prostoru jako místa krajinného rázu
- × Urbanizace volné krajiny
- × Zazemnění nebo jinou formou odstranění rybníků,
- × Poničení nebo odstranění břehových partií rybníků dodávajících danému prostoru přírodní charakter
- × Odvodnění podmáčených luk a rybníků
- × Vedení nových komunikací většinou rozsahu (obchvaty) exponovanými prostory s přírodními prvky

4.7.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat ve vymezených územích přírodního parku Bohdalovsko a CHKO Žďárské vrchy a ve vyvýšených prostorech Arnoleckých hor, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce významné památky poutního kostela na Zelené hoře
- Zamezit nevhodně výstavbě necitlivě vedeným komunikacím potlačujícím přírodní charakter typických prostorů s rybníky a mokřady
- Zamezit zcelování polí a zajistit v rámci přírodního parku
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla
- Zamezit výstavbě nevhodně řešených objektů v prostorech s rybníky a převahou znaků přírodní povahy

4.7.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Arnolecké hory – specifické místo utvářené drobnou vrchovinou Arnioleckých hor připomínající prostory Žďárských vrchů s dochovanými prostory záhumenicové paprscité plužiny (Dědkov).
- Bohladlovská rybníční soustava – velmi pestrá plošinatá krajina s rybníky a mokřady s bohatými břehovými porosty v okolí Bohdalova.
- Komponovaný prostor zámku ve Žďáru nad Sázavou – významný historicky a kulturně vysoce hodnotný prostor krajinářské koncepce býv. kláštera a navazujících budov na půdorysech ve tvaru symbolického vyjádření s dominantou poutního kostela na Zelené hoře (památko UNESCO).

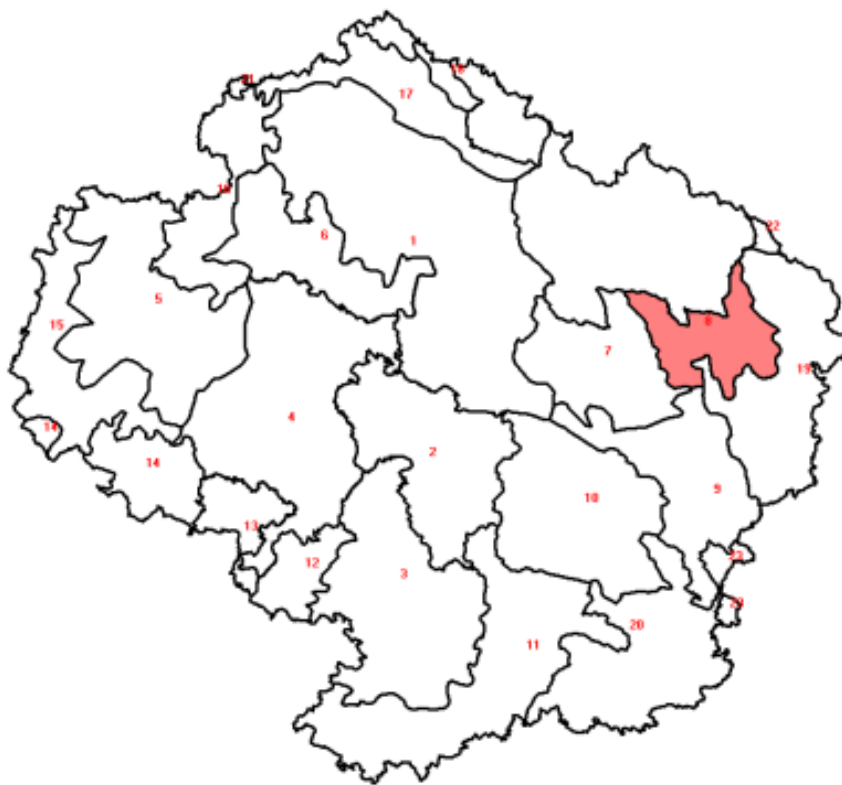
Vymezení míst a stanovení jejich ochrany je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.7.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí řeky Sázavy u Hamrů, prostory s rybníky, dochované prostory s prvky původního historického členění krajiny.

4.8 Oblast krajinného rázu Novoměstsko – Bystřicko (CZ0610-OB008)

4.8.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Oblast v severovýchodní části kraje Vysočina reprezentující centrální typickou část Horácka, vyznačující se především zemědělskou krajinou se zalesněnými návršími se středem ve výrazné sníženině v okolí Nového Města na Moravě.

4.8.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.8.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná stavba území je pestrá, ale z hlediska krajinného rázu se mnohé horniny od sebe příliš neliší. Je převážně tvořena kyselými přeměněnými horninami - hlavně pararulami přecházejícími místy v migmatity. Směrem k východu přibývá svorů, na severu se vyskytují i žuloruly. V těchto horninách jsou několik set metrů široké pruhy bazických amfibolitů, vzácněji do 100 m široké pásy krystalických vápenců a erlánů. Místy vystupují drobná tělesa a pruhy bazických hadců. Všechny uvedené horniny se nacházejí ve výrazných, poměrně úzkých pruzích SSZ – JJV směru. Uvedený směr pak respektují i ploché hřbety a mělká údolí. Uvedené horniny mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k ZJZ se sklonem nejčastěji 30-80°. Do těchto komplexů pronikly při mladoprvohorním (varijském) vrásnění drobné pně a žíly neutrálních hlubinných vyvěřelin – křemenných syenitů (durbachitů) i dioritů. Mladší horniny jsou zastoupeny pouze čtvrtohorními svahovinami a nivními sedimenty.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů, svorů a žulorul tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Jde o poměrně kompaktní horniny, zvláště některé typy rul a žuloruly jsou masívnější. Žádné z nich však nejsou extrémně odolné nebo naopak rozpadavé, takže se v krajině projevují odlišně jen

málo. Jako mírně odolnější se jeví žuloruly a ortoruly v severní části území - častěji tvoří hřbítky a kopce, jako např. plochý hřbet Pičulínu (687 m) u Skalského dvora nebo Kříb (704 m) u Písečného. Podobně se projevuje varijský (mladoprvohorní) žilný granit u Bobrové – je odolnější a vznikl na něm nápadný vrch Kalvárie (594 m) u Bobrové. Všechny uvedené horniny se rozpadají na hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou tvořenou drobnými kameny. Svory se vyznačují tence deskovitým rozpadem. V komplexech migmatizovaných rul až migmatitů se u Dolní Rožínky nacházejí relativně bohatá ložiska uranových rud. Ty se však na povrchu projevují jenom odvaly z těžby.

Amfibolity jsou přeměněné bazické horniny šedozelené barvy. Vlivem přeměny ale živiny do půdy uvolňují zpomalně, takže se od kyselejších a chudších hornin liší málo. Projevují se však jako geomorfologicky méně odolné, a tak zpravidla se na nich nevyskytují výraznější kopce a hřbety, spíše jen plochá návrší a sníženiny.

Krystalické vápence a erlány jsou významnějšími bazickými horninami v oblasti. Nacházejí se v zaznamenaných výskytech u Dolní Rožínky a Písečného. Tvoří zde ploché svahy a nemohou se tak příliš projevit ve zvláštní biotě. Zajímavé jsou výskyty bazických, ale zároveň toxických hadců. Tvoří těleso o rozměrech asi 0,7 x 0,6 km u Bratrušína u Bystřice n./Pernštejnem a drobnější pruhy jižně odtud. Vlivem svého chemismu omezují možnost výskytu některých rostlin, ze stromů jej snáší dobře jen borovice. Na hadcích lze tedy očekávat její přirozený výskyt, i když čisté hadcové bory zde zřejmě nebyly, neboť největší těleso hadce je překryto vrstvou zvětralin.

Křemenné syenity a diority tvoří tělesa o rozloze několika km² u Bobrové a především jz. a jv. od Nového Města na Moravě. Zde tvoří dokonce návrší Kalvárie (675 m). Uvedené horniny se na rozdíl od hornin přeměněných rozpadají podle navzájem kolmých systémů puklin, takže vznikají kvádrovitě balvany, a podobně vypadající skalky. Ovětráváním hran získávají balvany zaoblený, žokovitý vzhled. Zvětralininy jsou drobně kamenité až hrubě písčité. V dané oblasti krajinného rázu se však kvůli malé rozloze syenity i diority příliš neprojevují.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky, úvozy a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech potočních údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny zde nejsou evidovány.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter tektonicky zdviženého zarovnaného plochého povrchu, mírně ukloněného k JJV. Na něm nad plošiny a plochá návrší místy vystupují středně výrazné, spíše ploché kopce. Na severu se nad Novoměstsko zvedají vyšší zaoblené kopce a hřbety Žďárských vrchů. Směrem k východu a jihu jsou plošiny Novoměstska ohraničeny systémem výrazných údolí přítoků Svatky, ta již patří do další oblasti krajinného rázu. Západní hranice oblasti je nevýrazná na plochem hřbetu, daná víceméně rozsahem povodí Svatky. Nejvyšší bod oblasti – vrch Pletenice (734 m n. m.) leží v severovýchodním výběžku oblasti a jeho výška je pro oblast netypická. Typická výška vrchů v severní části oblasti je cca 650 - 690 m n. m., v jižní polovině pak kolem 550 m. Nejnížší body oblasti leží na dnech mělkých údolí při jejím jižním okraji a dosahují výšky asi 470 m. Převýšení v rámci Novoměstska tedy dosahuje cca 265 m, což odpovídá průměru v rámci oblastí kraje Vysočina. Dle výškové členitosti má centrální část charakter členité pahorkatiny (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). Typické pahorky se však vyskytují ojediněle, spíše se jedná o dlouhé táhlé svahy plochých návrší, v dolní části přecházející do naznačených vznikajících mělkých údolíček v osách

úvalovitých plochých sníženin. K nápadnějším vrchům zvedajícím se nad plochá návrší náleží vrch Olešná (666 m n. m.) u obce Olešná, Kopec (655 m n. m.) u Radešinské Svratky, Chlumeck (650 m n. m.) nad obcí Řečice, v jižní části pak zmíněná Kalvárie (594 m n. m.) u Bobrové. Jejich převýšení nad okolí je zpravidla 40 – 70 m, u Kalvárie nad údolím Loučky až 100 m. Východní okraj náhorní plošiny se postupně sklání k údolí Svratky a převýšení zde tak roste přes 150 m, jeho většina však již leží v sousední oblasti. Reliéf zde má charakter ploché vrchoviny.

Výraznější údolí se v rámci této oblasti nevyskytují. V místech, kde se začínají zařezávat, začíná již oblast krajinného rázu Svratecko. Údolí v rámci oblasti jsou tedy plochá, úvalovitá, hluboká do 50 m. Pozoruhodný je jejich víceméně přímý a paralelní směr SSZ – JJV, tento směr mají tedy i ploché hřbety a návrší mezi nimi.

Skal je v oblasti Novoměstska málo a nejsou výrazné. Nacházejí se hlavně po obvodu vrcholů výraznějších kopců, výjimečně na strmějším svahu údolí. Běžnější jsou však pouhé kamenité vršky prakticky bez skal. Skalní útvary a rozptýlené kameny se na krajinném rázu podílejí jen málo a v detailu.

Antropogenních tvarů je relativně málo, ovšem haldy a odkaliště z těžby uranových rud u Dolní Rožínky patří k největším na Vysočině. Stupňovité svahy odkaliště přesahují výšku 60 m a jeho celková plocha je asi 0,5 km². Další antropogenní tvary tvoří především drobné násypy a zářezy silnic a železnice. Povrchových lomů je málo a zpravidla jsou opuštěné a zarostlé. Ke středně velkým patří kamenolom na levém břehu Bobrůvky (Loučky) jižně od Nového Města. Výčet antropogenních tvarů doplňují hráze ojedinelých rybníků a nečetné agrární meze.

4.8.2.2 Klimatické podmínky

Klima Novoměstska je mírně teplé a vlivem polohy ve srážkovém stínu vyšší Vysočiny mírně suché (vzhledem k nadmořské výšce). Průměrné roční srážky ve vyšší severní části dosahovaly 700 - 680 mm (za období let 1901-1950), a průměrné roční teploty se pohybovaly kolem 6 – 6,5 °C. Na jižním a východním okraji oblasti srážky klesaly k 630 mm a teploty se blížily 7,0 °C. Dle Quittovy klasifikace severní část oblasti leží v mírně teplé klimatické oblasti MT3, jižní a východní okraje v slabě teplejší MT5. Důsledkem srážkového stínu v oblasti je ovšem i menší oblačnost a mírně delší sluneční svit než dále na západě.

Pro náhorní plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech drobných údolí. Vzhledem k celkově vyvýšené poloze oblasti však teplotní inverze nejsou silné. Naopak drobné vystupující vršky jsou typické větší větrností, tvorbou námrazy v zimě, někdy doprovázené vrcholovými zlomy smrků a lámáním větví buku. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů projevuje nepatrně.

4.8.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Novoměstska není typickou pramennou oblastí, neboť vodnější potoky, které zde protékají, pramení výše ve Žďárských vrších, ale větší vodní toky zde také chybějí. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, prameny a spíše vzácnými malými a středně velkými rybníky. Specifické je odkaliště u D. Rožínky.

Oblastí na západě a jihu protéká velký potok až říčka Bobrůvka, níže po toku zvaná Loučka. Středem oblasti protéká směrem k Dolní Rožince Nedvědička a při východní hranici k Bystřici nad Pernštejnem

Bystřička. Pozoruhodné je i cca 12 km dlouhé přímé údolí Olešné, tvořící velmi úzké povodí. Většinou tyto toky mají pomístně upravená koryta, zvláště v obcích. V lesních úsecích nebo loukách mezi lesy jsou koryta zpravidla neupravená a tvoří drobné volné zákruty a místy až meandry. Zvláště u obcí jsou však místy jezy a náhony na bývalé mlýny a pily. Nedvědička pod Dolní Rožínkou je radioaktivně znečištěna, což vede k negativnějšímu vnímání tohoto toku.

Rybníků je zde překvapivě málo, přírodní prostředí je zde pro ně vhodné. Největším rybníkem je protáhlý Domanínský rybník na Bystřici, dlouhý cca 1,1 km s celkovou plochou asi 17 ha. Známější je menší Skalský rybník u Skalského dvora nad Domanínským rybníkem. Oba dva rybníky slouží též k rekreaci u vody. Soustava čtyř menších rybníků je přímo v Novém Městě, kaskáda tří rybníků v polní krajině je jihovýchodně od města. Tyto rybníky mají plochu zpravidla pod 4 ha a okrouhlý tvar. Několik menších protáhlých rybníků je v údolíčkách v okolí Bobrové. Jinak se v území vyskytuje asi do 20 malých rybníků s plochou kolem 1 ha, některé z nich tvoří i tříčlenné kaskády. Nacházejí se častěji v polní krajině.

Největší vodní plochou je odkaliště úpravny uranových rud u Dolní Rožínky s plochou téměř 50 ha. Tato vodní plocha nepůsobí příznivě a je veřejnosti nepřístupná.

Silné nebo výrazné prameny zde chybějí, spíše byla typická prameniště na dně sníženin se soustavou drobných vývěrů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích se prameniště většinou zachovala, často se na nich nacházely lesní louky, dnes zarůstající. Některá prameniště však slouží k jímání vody pro vodovodní sítě, jsou tedy na povrchu bezvodá. Upravené prameny jsou vzácné a málo nápadné, např. pramen v lesích jz. od Radešína.

4.8.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace leží na pomezí 4. (bukového) a 5. (jedlovo-bukového) vegetačního stupně. Náznaky 5. vegetačního stupně (první horský stupeň) se nacházejí při severním okraji oblasti, ve vazbě na Žďárské vrchy. Dle geobotanického členění se zde předpokládají acidofilní bučiny, nejspíše bikové, na prameništích olšiny a v nivách potoční jasanové olšiny. V lesích v severní části se přirozeně v jedlových bučinách v příměsí vyskytoval smrk a na prameništích v olšinách též.

Současná krajina je převážně odlesněná, lesů se zachovalo asi 25% a tvoří jen středně velké celky. Místy, zvláště v relativně členitějším reliéfu se vyskytují malé obdélníkové lesy. Lesy se obecně nacházejí spíše na hřbítcích a výraznějších pahorcích, ale nacházejí se i v pruzích na svazích údolíček větších potoků, či v podmáčených sníženinách. Nejvyšší vrch oblasti (Pletenice 734 m) je však odlesněn a s výhledem.

V lesích zcela převažují smrkové kultury, v nižších polohách s příměsí borovice a modřínu. Přirozené lesy se zachovaly vzácně a jedná se především o fragmenty prameništních olšin nebo regenerované potoční nivní lesy s převahou olší. Duby se v oblasti vyskytují málo, a to i při okrajích lesů, zde spíše dominují břízy. Louky se nacházejí především v podmáčených depresích. Většinou se jedná o louky uměle založené v posledních 15 letech, často na místech meliorovaných pozemků bývalých polí, a tedy bez větší botanické hodnoty. Biologicky hodnotných luk se zachovalo minimálně, zpravidla zarostly náletem dřevin. Na hadcích u Bratrušína vznikl malý suchý trávník částečně stepního charakteru. Rozptýlené dřevinné zeleně je v krajině podprůměrné množství, zpravidla tvoří doprovod odvodňovacích příkopů.

4.8.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu je rozsáhlá náhorní plošina, pro tuto oblast typická. Výrazných vrcholů je zde naopak málo. K dominantám nadmístního významu patří vrcholky zmíněné v kapitole geomorfologie a větší celky lesů. Při pohledu ve směru údolí se jako dominanty nadmístního významu projevují i přímá údolí, zvláště údolí Olešné a Nedvědičky. Z vodních prvků mají význam nadmístních dominant jen rybníky Domanínský a Skalský, další soustavy rybníků zmíněné v kapitole hydrologie mají místní význam. Dominantou nadmístního významu je i odkaliště u Dolní Rožinky, vlivem skryté polohy v bočním údolí se projevuje ale jen z některých pohledů. Důležité je povědomí místních obyvatel i mnohých návštěvníků o něm, takže se podílí na výrazném „geniu loci“ ovšem spíše negativního a zároveň tajemného rázu. K dominantám spíše místního typu náležejí další vršky v oblasti a středně velké lesy. Celkově je přírodních dominant podprůměrné množství a s výjimkou celé plošiny oblasti a odkaliště u Dolní Rožinky nejsou výjimečné.

4.8.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Mírně ukloněný, mírně zvlněný zdvižený zarovnaný povrch	XXX	0	XX
2.	Kontrast k členitému údolí Svratky a členitějšímu reliéfu Žďár. vrchů	XX	+	X
3.	Dlouhá poměrně přímá údolí SSZ - JJV směru	XX	0	XX
4.	Pahorky vystupující nad plochý povrch	X	+	X
5.	Výskyty hadců	X	+	XX
6.	Výskyt uranové rudy	XX	0	XX
7.	Krajina odlesněná ze 3/4	XXX	-	X
8.	Rozsáhlá pole v polní krajině s nedostatkem dřevinné zeleně	XX	-	X
9.	Převážně středně velké celky lesů	XX	+	X
10.	Obnovené louky v depresích a nivách	XX	+	X
11.	Odvodněná prameniště v polní krajině	XX	-	X
12.	Ojedinelé rybníky či jejich malé soustavy	X	+	X
13.	Vodní toky s převážně přírodě blízkým korytem	X	+	XX
14.	Vodní plocha odkaliště u Dol. Rožinky	X	-	XX

4.8.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

D	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru
----------	--	-----------------------

		v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)	X	
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma		X
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma		X
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.8.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- CHKO Žďárské vrchy

Maloplošná zvláště chráněná území

- Jsou vyhlášena na území CHKO Žďárské vrchy

Přírodní parky

- PrP Svratecká hornatina - viz oblast Svratecká hornatina

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Petrovice, Kalvárie, Bařovec

Nadregionální biokoridory

- Nejsou vymezeny

4.8.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.8.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Středověká vnitřní kolonizace dorazila do regionu pozdě, ještě ve 12. století byl osídlen jen velmi řídkce. Zprávy, potvrzující existenci větších sídel v regionu, pocházejí až z 13. století. Jedním z nejstarších sídel je Bobrová, kterou pravděpodobně založil jeden z prvních kolonizátorů zdejší oblasti Přibyslav z Křižanova. Nejpozději od 14. století byly rozlišovány dvě části osady Dolní a Horní Bobrová, které se dlouho vyvíjely samostatně a mívaly různé majitele. Přibyslavův zeť Boček z Obřan založil roku 1252 žďárský cisterciácký klášter a zhruba ve stejné době také Nové Město na Moravě,

kteřé bylo poprvé písemně zmíněno roku 1267 jako Bočkonov (v roce 1293 už bylo nazýváno Nova Civitas – Nové Město). Do kolonizace regionu zasáhli také pánové z Medlova, pozdější Pernštejnové, jejichž prvním sídlem v oblasti byl hrad Kámen, zvaný později Zubštejn. Do jejich sféry vlivu spadala Bystřice (nad Pernštejnem), která vznikla v první třetině 13. století (první doložená zmínka z roku 1298, původ kostela je však jednoznačně starší). Zakladatelskou činnost vyvíjeli zejména v okolí Nového Města (Maršovice, Studnice, Rokytno, Zubří, Olešná). Angažovali se zde také pánové z Lichtenburka, kteří jinak působili spíše na české straně. V souvislosti s nimi jsou zmiňovány kupříkladu osady Radňovice, Jiřikovice a Slavkovice, které se brzy staly majetkem žďárského kláštera.

V průběhu 14. století pokračovala v regionu kolonizace, rozvíjela se stávající sídla a docházelo ke konsolidaci majetkových vztahů. Mezi majiteli se objevují vedle žďárského kláštera třeba páni z Lipé, páni z Boskovic (ovládali značnou část oblasti od roku 1348) či moravská markrabata. Ve významnější centra se vedle Nového Města (městečko 1293) vyvinula Bystřice (statut městečka v roce 1348), Horní (povýšena na městečko před rokem 1368) a Dolní Bobrová (jako městečko uvedena v roce 1462). Významný byl také Radešín, kde stála koncem 14. století tvrz. Zdejší statek byl dlouhou dobu spjat se žďárským klášteřem. Nejstarší písemná zmínka o Dolní Rožínce pochází z roku 1349.

Husitské boje region přímo nezasáhly, majetkových vztahů se však dotklo vyplenění žďárského kláštera husity, při němž byla rozprášena mnišská komunita. Klášter však byl za Jiřího z Poděbrad obnoven a vrátila se mu i většina jeho statků. V první polovině 15. století sjednotila jedna z větví Pernštejnů ve svých rukou celý prakticky celý region. To pro něj znamenalo rozkvět, protože Pernštejnové podporovali rozvoj městeček i různých druhů podnikání (rybníkářství, železářství). Bystřice od nich obdržela celou řadu privilegií, rozvíjela se zde řemesla, zejména soukenictví (cech byl ustaven roku 1555). Díky tomu bohatla a mohla půjčovat i svému majiteli Vratislavovi z Pernštejna. Ten jim jako splátku dluhu vymohl povýšení na město (1580). Podobný rozvoj zaznamenalo také Nové Město, kterému Pernštejnové udělili právo várečné a postavili zde radnici a pravděpodobně i nevelký renesanční zámek, který byl pozdějším majitelem (po roce 1588) upraven jako jeho trvalé sídlo. V Dolní Rožínce byl na místě tvrze vybudován renesanční zámek. Z druhé poloviny 15. století pocházejí písemné zprávy o železném hamru v Novém Městě. Žďárský klášter v roce 1513 založil velký rybník nedaleko Hlinného, který byl na začátku 20. století vypuštěn a přeměněn v pole (Dvořákovy louky). V 16. století se v regionu objevila reformovaná náboženství; v Bystřici stávala od čtyřicátých let modlitebna českých bratří a v roce 1615 byl zde postaven pozdně gotický kostel pro místní evangelíky. Už v závěru 16. století začala moc Pernštejnů uvadat a byli nuceni prodávat svůj majetek. Úpadek poznamenal i perňštejnská městečka, nejvíc zřejmě Bystřici, kterou v roce 1585 postihl velký požár. Velká část území se na přelomu 16. a 17. století dostala do vlastnictví kardinála z Dietrichštejna, především majetek dočasně zrušeného žďárského kláštera (klášter jej vykoupil zpět v roce 1638 po kardinálově smrti). Kardinál zajistil povýšení Nového Města na město v roce 1635.

Území bylo značně postiženo za třicetileté války. Nové Město bylo značně poškozeno při několika švédských nájezdech, utrpěla prakticky všechna větší sídla. Zcela zpustošena byla Bystřice, kterou navíc v roce 1666 postihl velký požár, při němž shořelo celé náměstí včetně kostela a fary. Ještě v roce 1679 bylo zmiňováno 34 pustých vyhořelých domů. S poválečnou dobou bylo spojeno časté střídání majitelů a majetkové změny. Samostatným panstvím se v druhé polovině 17. století dočasně stala Olešná, kde byl v té době na místě bývalé rychty (tvrze) postaven zámek a zřízen pivovar. Rozkvět zažil na začátku 18. století žďárský klášter za opata Václava Vejmluvy, který se pečlivě staral o zvelebení klášterního majetku. S jeho jménem a jménem architekta Santiniho je spojena kupříkladu výstavba církevního komplexu kostel – hřbitov - fara ve Zvoli (1713 – 1717) nebo přístavba barokního

křídla radešínské tvrze (okolo 1720). Nové Město utrpělo při velkém požáru v roce 1723, kdy vyhořel kostel (v roce 1725 byla nově zaklenuta loď) i zámek, který značně zpustnul. K jeho opravě spojené s barokní přestavbou a rozšířením došlo v roce 1745.

Podstatné změny přinesly reformy za vlády Marie Terezie a Josefa II. Jednou z nich bylo zrušení žďárského kláštera za vlády císaře Josefa II. v roce 1784. Jeho majetek převzal náboženský fond a rozdělil na 5 částí, které postupně rozprodával. Po vydání tolerančního patentu v roce 1781 byla v Novém Městě vystavěna v roce evangelická modlitebna (1784) a v jejím sousedství zhruba o 100 let později evangelický kostel. Na konci 18. století na Novoměstsku propukly chudinská rebelie (1791) a protikatolicky zaměřená tzv. helvetská rebelie, k jejímuž uklidnění bylo pozváno vojsko (1796 -1797). Pro region však 18. století znamenalo pozvolný rozvoj a vzpomínání se z válečných škod. Bystřice se stala jednou ze tří nejdůležitějších oblastí výroby sukna na Moravě; ovšem byla založena na ruční výrobě - v roce 1834 tu působilo 230 soukenických mistrů. Rozvíjela se i další odvětví. Už od 17. století se u Studnic těžila železná ruda, která se zpracovávala ve vysokých pecích na novoměstském panství. Kvalitní železná ruda se těžila také v lomu Železinka u Věchnova ve východní části regionu. Tu využívaly nedaleké štěpánovské železárny. Později se zde těžil také kvalitní štěrk. Od 17. století se v okolí Nového Města těžil také vápenec, z něž se ve studnických vápenkách vyrábělo na pálené vápno (vápenky byly v provozu až do třicátých let 20. století) a který byl používán jako přísada při výrobě železa ve vysokých pecích. Kraj však zůstával převážně zemědělský, což dosvědčuje například čtyřpatrový obilní špejchar, postavený koncem 18. století na Rokytně, který fungoval jako kontribuční sýpka pro celé panství. Dolní Rožínka rozkvetla za vlády rodu Mitrovských, kterým připadla v roce 1731. V letech 1781 – 1799 klasicistně přestavěli zdejší zámek a založili u něj anglický park. Dále nechali postavit několik staveb, ke kterým se od parku hvězdicovitě rozbíhaly cesty se stromořadím. Za vlády Marie Terezie se v Novém Městě usadil Nadační ústav šlechticů "Mariánská škola". Jedna z představených tohoto ústavu (hraběnka Valburga ze Sinzendorfu) nechala postavit v roce 1826 nedaleko Nového Města hospodářský dvůr s ovčírnou, nazývaný podle ní Cínzdorf. Přístupové cesty ke dvoru zdobí chráněné aleje stromů. Bystřici postihl v roce 1841 v pořadí už třetí velký požár, kdy shořelo 116 domů, 60 plných stodol, radnice a kostel. Přivodil úpadek města a postupný úbytek obyvatel. Obrat k lepšímu a hospodářský rozvoj přišel až po zavedení železnice v roce 1905. V půli 19. století naopak vzrostl význam Nového Města, kde bylo v roce 1850 vytvořeno okresní hejtmanství.

Teprve 20. století se hospodaření v regionu, založené především na zemědělství a řemeslech, obohatilo také o průmyslová odvětví. V Novém Městě se rozvinul dřevařský průmysl. Ze zdejších průmyslových podniků jsou dnes nejdůležitější Medin (výroba chirurgických nástrojů) a Sporten, který navázal na zdejší tradici výroby lyží, pocházející už z konce 19. století. Významné bylo pro region nalezení velkých ložisek uranové rudy v okolí Dolní Rožínky (průzkum byl zahájen 1954), na který záhy navázala těžba. Ta nastartovala rozvoj obce a vtiskla jí současnou podobu. Uranový průmysl vyvolal také rozvoj nedaleké Bystřice (1949-1960 okresní město), kde výrazně vzrostl počet obyvatel, vyrostla dvě velká sídliště a poliklinika. V 70. letech dostalo novou tvář náměstí. S Bystřicí je spojeno také zemědělské školství, jehož tradice sahá na začátek 20. století. V souvislosti s ním stojí za připomínku památkově chráněná budova Vyšší odborné školy a Střední zemědělské školy, která pochází z roku 1962. Jako zajímavost lze připomenout, že teprve v roce 1950 došlo ke sloučení Dolní a Horní Bobrové, čímž vzniklo městečko Bobrová. Na vzhledu regionu se výrazně podepsaly změny související s intenzifikací zemědělské výroby. Stále významnější roli zde v posledních letech hraje turistika a zimní sporty, i když jejich tradice je poměrně dlouhá. V Novém Městě na Moravě byl už v roce 1896 založen odbor Klubu českých turistů a v roce 1910 se zde konaly první závody v běhu na lyžích, na

něž později navázaly tradiční závody Zlatá lyže. V okolí města jsou výborné lyžařské terény, lyžařský vlek a 2 lyžařské skokanské můstky.

4.8.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
11.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	X	+	X
12.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
13.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	X	+	XX
14.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
15.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
16.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
17.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
18.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	X
19.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.8.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Různé místní, urbanistické, slohové (zvláště u zděné architektury), ale i technické, konstrukční a materiálové odlišnosti jsou dány místními podmínkami a vzájemným propojením nebo naopak nedostupností různých regionů. Například okapová ulicová orientace obcí nebo jejich částí na Bohdalovsku (Bohdalov, Nové Veselí) a Novoměstsku (Bobrová). Bohužel tyto odlišnosti nejsou komplexně zmapovány a proto je možno použít pro tyto oblasti pouze obecnou typologii.

Z oblasti obecného typu se vyčleňuje severovýchodní výběžek Novoměstska, ovlivněný domem Horácka.

V přibližné linii mezi Sázavou, Žďárem nad Sázavou, Novým Městem na Moravě a Bystřicí nad Pernštejnem probíhá relativně ostrá hranice působení místní dobové formy horáckého domu. Jeho jádrové území leží severně od Žďáru nad Sázavou a Nového Města na Moravě v CHKO Žďárské vrchy. Vliv působení horáckého domu pokračuje od Bystřice nad Pernštejnem jihovýchodně, v širším území

okolí řeky Svratky, kde slábne a setkává se s moravskými typy lidové architektury. Severní hranice jeho rozšíření odpovídá přibližně severní hranici kraje, kde se opět v jasně zřetelném vymezení střetává s typem východočeského domu, který se zde objevuje ve specifické místní dobové formě domu poličského typu.

Jasná hranice mezi oblastí horáckého domu (Žďárské vrchy, část Svratecké hornatiny) a navazujících oblastí (Novoměstsko – Bystřicko, Žďársko – Bohdalovsko, a dalšími směrem na jih a jihozápad) je jasně čitelná díky rozdílnému podílu roubených staveb. Z pochopitelných důvodů se více dřevěných objektů zachovalo v méně úrodných a hůře dostupných prostorech Žďárských vrchů a Svratecké hornatiny, kde místní podmínky nedovolovaly takový rozvoj nových zemědělských technologií jako v níže položených oblastech. S tím souvisí i rozvoj stavebnictví, které je zde ve své většině tvořeno mladší a progresivnější zděnou lidovou architekturou.

4.8.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Nové Město na Moravě
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Nové Město na Moravě, Bobrová, Bystřice nad Pernštejnem, zámek v Dolní Rožínce	0
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
0	Kalvárie u Bobrové
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.8.7.5 Současný stav krajiny

Krajina Novoměstska patří k územím, jejichž interiér se může na první pohled zdát poměrně monotónní především pro skladbu základních složek krajiny vytvářející její strukturu a charakter. Krajinu tvoří především hrubá mozaika do bloků členěných zorněných zarovnaných povrchů s vyvýšeninami oblých kopců, krátkých hřbítků a návrších někdy zalesněných a údolí s místy zalesněnými prostory svažitéjších partií. Lesy jsou z pohledu regionálního měřítka převážně drobné až malé a jejich porosty tvoří především smrková monokultura, výjimkou jsou údolní partie a některá podmáčená místa s olší či jinými dřevinami. Některá údolí a sníženiny jsou doplněny drobnými rybníky.

Původní struktura krajiny byla nahrazena novým velkoplošným uspořádáním scelených ploch, svou strukturou odpovídajících intenzifikaci zemědělské velkovýroby s umocněním dobře patrného

odvodnění krajiny, vyznačujícího se technickou úpravou toků a četnými odvodňovacími kanály a drobnými stavbami odvodnění (propustky a přejezdy, výusti, šachtice, jímky). Krajina je chudá na květnaté louky, převažuje orná střídající se s pastvinami, kulturními travními porosty a smrkovými lesy. Přesto však lze v krajině nalézt četné drobné prostory vyznačující se pestrou krajinnou scénou, vytvářející malebné obrazy (některé údolní partie, prostory s rybníky). Jde především o prostory navazující na sídla.

Významný prostor oblasti tvoří údolí drobné říčky Bobrůvky s četnými mlýny (Jelínkův, Tálský, Šabartův) lemovaný břehovou zelení s drobnými lesy. Prostor utváří především kulturní louky, místy partie podmáčených luk a především pobřežní vzrostlá vegetace. Malebný prostor tvoří městečko Bobrová s dominantou kostela sv. Petra a Pavla s románským jádrem a SV kopec Kalvárie (původně Strážný vrch), kde byl v 80. letech 19. století nalezen poklad stříbrných mincí z poloviny 17. století, se žulovým křížem ve vrcholové části kopce, na který vede cesta z Bobrové lemovaná 14 empírovými kapličkami s reliéfními deskami pašijových výjevů. Okolí Dolní Rožínky je typické poměrně kontrastními znaky upozorňující na těžbu uranu (kaliště, haldy), těžbu vápence (zatopený lom) a zajímavý komponovaný prostor okolo zámku, jenž byl degradován na turistickou atrakci a na sídlo navazující malebná údolí Nedvědičky a Rožínky. V okolí Zlatkova a Josefova se rozkládá jediný prostor vyznačující dochovanými prvky původního historického členění krajiny (meze, kamenice, remízky, lesíky, úvozové cesty). Ve Zvoli je významný soubor staveb s dominantou kostela projektovaný J. B. Santinim.

Fig. 4 Historické centrum Zvole tvoří komplex budov navržený architektem J. B. Santinim s dominantou kostela sv. Václava.

Obast pokračuje na území CHKO Žďárské vrchy, kde je utvářena malebnými scenériemi okolo Nového města na Moravě, přecházejícími do oblasti centrální vysočiny utvářené Žďárskými vrchy.

Sídlení struktura je ustálená, s centrální orientací k městům Novému Městu na Moravě a Bystřici nad Perštejnem, ale též k Borové v J části oblasti. Převládají silniční návesovky a ve vyšších polohách lesní lánové vsi s dochovanými partiemi humen se sady a ojedinele loukami navazujícími na sídlo. Část vsí byla poničena necitlivou výstavbou především v 70. letech min. stol. Sídlení struktura pochází především z období vrcholně středověké a pozdní kolonizace území. U většiny venkovských sídel převažuje návesní forma v různém uspořádání s často dostavěnou návší. Mnoho obcí je narušeno nevhodně situovanými objekty zemědělských areálů, ale též nevhodně kontrastně situovanou novou zástavbou ze 70. let min. stol. a též místy zástavbou katalogových domů ze současnosti. Okraje Nového Města na Moravě jsou narušeny halovými objekty. Typickou nepřilíš vzhlednou dominantou Novoměstska je vysílač na Harusově kopci.

Uspořádání ploch odpovídá především typické struktuře záhumenicové plužiny navazující na lánové obce. Ta je však značně potlačena scelením do velkých bloků. Fragmenty dochovaného členění plužiny lze nalézt v méně zemědělsky atraktivních místech Arnoleckých hor (Dědkov). Převážná část venkovských sídel si navzdory narušení výstavbou ze 70. a 80. let min. stol. zachovává svůj typický obraz zemědělských vsí. Vysokou kulturní hodnotu nesou především prostory záměrně komponované krajiny v okolí Radešína a žďárského kláštera. Bohdalov vytváří typický obraz sídla s rybníkem. V okolí dálnice D1 a na okrajích Velké Bíteše jsou poměrně živelně a bez vazby na krajinný prostor budovány halové objekty.

Krajina je narušena především důsledky intenzifikace zemědělské velkovýroby, díky nimž došlo k setření původní pestré mozaiky krajiny, u Dolní Rožínky lze spatřit haldy a odkaliště z těžby uranových rud u Dolní Rožínky (patří k největším na Vysočině). Stupňovité svahy odkaliště přesahují výšku 60 m a jeho celková plocha je asi 0,5 km². Další narušení krajiny tvoří drobné antropogenní tvary drobnými náspy a zářezy silnic a železnice. Jižně od Nového města je stále činný kamenolom u Petrovic. V některých partiích se uplatňují stožáry GSM, krajinou prochází napříč nadzemní elektrické vedení 110 kV směrem ke Žďáru nad Sázavou.

4.8.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Kostel sv. Kunhuty v Novém Městě n. Mor.	Katolický kostel sv. Kunhuty na Vratislavově náměstí ze 14. století uplatňující se v krajinném rámci v okolí Nového Města n. Mor.
Kostel sv. Petra a Pavla v Bobrové	V mnoha průhledech se výrazně se uplatňující dominanta kostela sv. Petra a Pavla na Horní Bobrové se specifickou barokní věží.
Kostel sv. Václava ve Zvoli	Komplex budov vystavěný dle návrhu architekta J. B. Santiniho v letech 1713 až 1717 s dominantou kostela sv. Václava, hřbitovem a farou. Dominanta kostela je patrná především v navazujícím krajinném rámci a též se uplatňuje v několika drobných průhledech, které uzavírá.
TV vysílač na Harusově kopci	Harusův kopec představuje nejvyšší vrchol Křižanovské vrchoviny a je začleněn do území CHKO Žďárské vrchy. Do roku 1942 tu stávala turistická chata, dnes tu je umístěn tubus TV vysílače.

4.8.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
12.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
13.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
14.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
15.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
16.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji Nového Města a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
17.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
18.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
19.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X

20.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
-----	---	---	---	---

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.8.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.8.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Celý prostor je ukloněný JJV směrem a nabízí tak řadu průhledů do okolní krajiny Vysočiny. Z nichž k nejefektivnějším nesporně patří pohledy k Dolním Loučkám a dalších míst ve Svratecké hornatině. Vnitřní prostory oblasti vymezují jednoduše řazené horizonty místy zalesněné, které se mnohdy střídají s odlesněnými. Prostor oblasti dotváří specificky téměř paralelně řazená plochá údolí přítoků Svratky, jejichž osa se viditelně uplatňuje jen místy řazením prvků vytvářejících údolní prostory. Celkový charakter krajinné scény lze definovat jako otevřený, utvářený téměř shodnými obrazy střídajících se velkých ploch orné s menšími lesy. Specifický obraz poskytují sníženiny a údolní partie s dochovanými úseky meandrujících toků (Nedvědička, Bobrůvka, Rožínka). Krajina je omezena navazujícími prostory. Severní hranici území tvoří zvedající se hřbety Žďárských vrchů, východní hranici území tvoří výrazná údolí přítoků Svratky, západní hranici oblasti pak rozsáhlá sníženina táhnoucí se ke Žďáru nad Sázavou (Žďársko – Bohdalovsko). Středem oblasti je Nové město na Moravě, které je v území tradičním správním centrem.

Typickými dominantami území jsou kostelní věže v Bobrové, ve Zvoli, v Novém Městě na Moravě a Bystřici nad Pernštejnem (uplatňuje se méně), známá je též dominantní TV vysílač na Harusově

kopci. Z vyvýšených míst je možné spatřit velkou část interiéru oblasti, zejména však z rozhledových míst v okolí Maršovic, z Harusova kopce, Vlachovic, Rokytna, Hlinného.

Základní vztah krajiny z pohledu využití je především zemědělství, obytnou funkci zajišťuje stabilizovaná struktura sídel, která jsou místy značně narušena novostavbami ze 70. let min. stol. Průmysl je soustředěn především do Nového Města na Moravě (Chirana, Sporten aj.)

Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
8.	Jednotná orientace údolí a uklonění celého území v JJV směru	XXX	+	XX
9.	Nízké vymežující horizonty vrstvené v několika plánech často bez lesů s rozličnými průhledy do okolní krajiny	XX	+	X
10.	Dominanty kostelních věží a jiných významných kulturních dominant	X	+	X
11.	Dominanty technicistní povahy narušující typický charakter krajinné scény	X	-	X
12.	Otevřené průhledy do okolních krajin	XX	0/+	X
13.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých ploch	XX	-	X
14.	Velké měřítka tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
15.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.8.8.1 Významné narušení krajinného rázu

- × Velké zorněné plochy místy vytvářející rozsáhlé bloky orné potlačující původní strukturu krajiny
- × Agroindustriální areály na okrajích sídel vymykající se svým uspořádáním a měřítkem budov obvyklé architektury a prostorovému uspořádání sídel
- × Odkalovací nádrže u Dolní Rožinky a znaky těžby uranu v krajině
- × Významně narušená struktura sídel nevhodnými dostavbami a novostavbami
- × Stožáry mobilních operátorů

4.8.8.2 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Díky své poloze je území velmi citlivé vůči nevhodnému umístění výškových staveb technicistní povahy, zejména umístěné do vyvýšených míst se mohou uplatňovat v krajině

CHKO Žďárské vrchy nebo vzdálených prostorech Svratecké hornatiny a Křižanovska, nevíc se mohou od určité výšky uplatňovat mnoho desítek kilometrů v rámci Vysočiny

- × Výstavba velkých silničních tahů se může díky exponovanosti území uplatňovat v rozsáhlých prostorech
- × Nekoncepční a živelná výstavba v sídlech s dochovanou původní strukturou prostorového uspořádání
- × Výstavba kulturních dominant jenž mohou být v kontrastu se stávajícími pozitivními dominantami
- × Necitlivé formy odlesnění vymežujících horizontů

Z pohledu změny využití území

- × Další odvodnění krajiny může způsobit krajinářsky nevhodnou reakci v území
- × Průmyslové využití venkovské krajiny může způsobit změnu charakteru mnoha míst
- × Necitlivé zalesňování fragmentů přírodních a přírodě blízkých luk
- × Odstranění nebo zanedbání kulturních prostorů ve volné krajině

4.8.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území CHKO Žďárské vrchy a ve vyvýšených prostorech, odkud se budou uplatňovat jako dominanta mnoha dalších oblastí, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce kulturního prostoru v okolí Bobrové
- Zamezit nevhodně výstavbě necitlivě vedeným komunikacím potlačujícím přírodní charakter typických prostorů s rybníky a mokřady
- Zamezit zcelování polí a zajistit v rámci prostoru v okolí Bobrové a Zlatkova
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.8.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Zlatkov – prostor vyznačující se dochovanými prvky původní historické struktury krajiny v okolí Zlatkova a Josefova.
- Dolní a Horní Rozsíčka - prostor vyznačující se dochovanými prvky původní historické struktury krajiny v okolí Dolní a Horní Rozsíčky.
- Krajina v okolí Bobrové - prostor navazující na sídlo vyznačující se významnou dominantou kostelní věže zahrnující se zříceninu hradu Valy, kalvárii a údolí Bobrůvky s dochovanými budovami mlýnů.

Vymezení míst a stanovení jejich ochrany je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.8.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí říčky Bobrůvka, drobné prostory s dochovanými prvky historického členění krajiny či drobné prostory s rybníky.

4.9 Oblast krajinného rázu Křižanovsko – Bítešsko (CZ0610-OB009)

4.9.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Oblast zahrnující sníženiny často vyplněné rybníky v okolí Křižanova a Velké Bíteše, utvářená především Křižanovskou pahorkatinou se specifickými vyvýšeninami vyznačující se sídly v dochovaném historickém prostorovém uspořádání.

4.9.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.9.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná stavba území je pestrá, ale z hlediska krajinného rázu se mnohé horniny od sebe příliš neliší. Je převážně tvořena kyselými přeměněnými horninami – migmatity, přecházejícími k severozápadu v pararuly. Při jihovýchodním okraji oblasti mezi Katovem, Jinošovem a Čikovem se táhne asi 0,5 km široký pás jemnozrnných mladoprvohorních aplitů při okraji mohutného tělesa kompaktních bítešských ortorul. Severně od Křižanova jsou v základní hmotě kyselých metamorfitů několik set m široké pásy amfibolitů (bazických přeměněných hornin) a drobné proužky amfibolitů jsou i v jižním cípu oblasti. Vzácněji se v těchto lokalitách u Jasenice a Měřína vyskytují i do 50 m široké pásy krystalických vápenců a erlánů. Všechny uvedené horniny se nacházejí ve výrazných pruzích, v Měřínské kotlině SZ – JV, ve střední části směru SV – JZ, ve východní a jižní převažuje směr směr J – S. Uvedené směry pak částečně podmiňují některé hřbítky a úseky údolí. Při utváření reliéfu však zřetelně hrály větší roli neotektonické vertikální pohyby ker. Uvedené horniny mají patrnou foliaci, její směr je víceméně totožný se směrem pruhů hornin, sklon foliace se ale mění od místa k místu. Ojedinele se v jižní polovině území objevují drobné i středně velké výchozy hadců. Do výše uvedených hornin v oblasti jižně od Ořechova pronikly při mladoprvohorním (varijském) vrásnění drobné pně a žíly kyselých i neutrálních hlubinných vyvřelin – granitů i křemenných syenitů

(durbachitů). Při západním okraji do oblasti v Měřínské kotlině zasahuje třebíčský syenitový masív. Mladší horniny jsou zastoupeny pouze čtvrtohorními svahovinami a nivními sedimenty.

Monotónní komplexy migmatitů přecházejících do pararul tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Jde o poměrně kompaktní horniny, zvláště některé typy rul jsou masívnější. Žádné z nich však nejsou extrémně odolné nebo naopak rozpadavé, takže se v reliéfu odlišují jen málo. Jako mírně odolnější se jeví ortoruly v jižní části území - častěji tvoří hřbítky a kompaktní návrší, např. jihozápadně od Velké Bíteše. Všechny uvedené horniny se rozpadají na převážně ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou tvořenou drobnými kameny. V komplexech migmatitů jižně od Heřmanova je světově známé mineralogické naleziště tzv. heřmanovských koulí (minerál antofylit s vložkami flogopitu). Ty se na povrchu projevují především jámami po ilegální těžbě, ale dotvářejí genia loci pro informované. Naleziště polodrahokamů jsou i na Ambrožném a kopci Bačatka u Vel. Meziříčí.

Amfibolity jsou přeměněné bazické horniny šedozelené barvy. Vlivem přeměny ale živiny do půdy uvolňují zpomalně, takže se od kyselejších a chudších hornin liší málo. Projevují se však jako geomorfologicky méně odolné, a tak zpravidla se na nich nevyskytují výraznější kopce a hřbety, spíše jen plochá návrší a sníženiny. U obce Jasenice jsou v pestré sérii hornin naleziště stříbra, galenitu, sfaleritu, barytu, kalcitu i tuhy.

Krystalické vápence a erlány se nacházejí jen v úzkých pruzích. Vlivem malé odolnosti tvoří jen ploché svahy a nemohou se tak příliš projevit ve zvláštní biotě. Zajímavé jsou výchozy bazických, ale zároveň toxických hadců (u Březníka, Borovníka, Bezděkova) a menší jsou i jinde, včetně Měřínské kotliny. Tvoří pruhy s délkou cca 1,5 km a šířkou několika set m. Vlivem svého chemismu omezují možnost výskytu některých rostlin, ze stromů jej snáší dobře jen borovice. Na hadcích lze tedy očekávat její přirozený výskyt i výskyt hadcových borů (viz též název obce Borovník).

Žuly a syenity tvoří tělesa o rozloze několika desítek ha až cca 2 - 4 km², a to v jižní části území jižně od Ořechova. Žuly jsou mírně odolnější, u Ořechova se podílejí na stavbě výrazných pahorků. Křemenné syenity (tzv. durbachity) třebíčského masívu jsou chemicky neutrální a méně odolné než žuly a tvoří spíše ploché svahy. Uvedené horniny se na rozdíl od hornin přeměněných rozpadají podle navzájem kolmých systémů puklin, takže vznikají kvádrovité balvany, a podobně vypadající skalky. Ovětráváním hran získávají balvany zaoblený, žokovitý vzhled. Zvětraliny jsou drobně kamenité až hrubě písčité. V dané oblasti krajinného rázu se však syenity i diority takto projevují jen málo.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařízly vodní toky, úvozy a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál. Lokálně v depresích na závětrných svazích jsou promíšeny se sprašovými hlínami, usazenými v glaciálech.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny v oblasti nejsou evidovány.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter tektonicky zdviženého zarovnaného plochého povrchu, uprostřed s nápadnějšími vrchovinami v okolí Ořechova. Severozápadně od těchto vrchovin se plošina sklání k údolí Oslavy u Mostiště, severovýchodně od nich k východu k údolí Loučky a Libochůvky (které již leží mimo oblast). Jižně od Ořechova se plošina na východě sklánění k jihovýchodu k údolím Haldy a Bitýšky, na jihu se sklánějí k jihozápadu k údolím levostranných přítoků Oslavy. V okolí Ořechova vystupují nad plošiny a plochá návrší zmíněné poměrně výrazné pahorky a kopce, tvořící na západě vrchovinu Ambrožného (640 m n. m.), na severovýchodě vrchovinu Svaté

hory (679 m n. m.). Jinak se na plošinách vyskytují jen plochá návrší a chybějí zde v jiných oblastech časté izolované pahorky. V plochem povrchu se vyvinuly ploché pramenné sníženiny využívané pro soustavy rybníků.

Směrem k severu oblast neznatelně přechází v oblast Žďárska, k východu spadá do soustav údolí Svratecka (Svratecké hornatiny), na jihovýchodě přechází v rozsáhlé ortorulové plošiny Bíteška, na jihozápadě klesá do soustav údolí Ivančicka a v balvanitou krajinu Velkomeziříčska. Nejvyšším bodem oblasti je vrch Svatá hora u Křižanova (679 m n. m.), nejnižším dna údolíček směřujících k údolí Oslavy (410 – 400 m n. m.). Převýšení v rámci Křižanova tedy dosahuje cca 270 m, což odpovídá průměru v rámci oblastí kraje Vysočina. Dle výškové členitosti má centrální část charakter členité pahorkatiny (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). Severní a východní svahy Svaté hory mají převýšení 150 – 180 m, a reliéf zde tedy má charakter ploché vrchoviny, od vrcholu Ambrožného k jihozápadu převýšení dokonce dosahuje 215 m, a reliéf tak má dokonce charakter členité vrchoviny. Výška pahorků v okolí Ambrožného a Svaté hory nad okolními plošinami je zpravidla 40 – 80 m. Největší výška svahů Ambrožného i Svaté hory dosahuje 130 m.

Výraznější údolí se v rámci této oblasti až na výjimky nevyskytují, teprve při okrajích se začínají zařezávat. Údolí v rámci oblasti jsou tedy plochá, většinou úvalovitá, směrem po toku přecházející ve tvar široce rozevřeného „V“. Hluboká jsou do 50 m a vždy s 50 - 100 m širokou nivou na dně. Odlišné je asi 3,5 km dlouhé údolí Oslavy prorážející oblast pod Mostištskou nádrží. Údolí je hluboké 40 – 80 m, zaříznuté, s relativně strmými svahy, skalkami a asi 8 m širokým korytem říčky Oslavy. Další výjimkou je poněkud atypický malý výběžek údolí Bitýšky pod Křovím, který by zřejmě již měl patřit do sousední oblasti krajinného rázu, ležící převážně v Jihomoravském kraji. Zde hloubka údolí narostla až na 80 m, údolí je již sevřené a se skalkami. Skal je v oblasti Křižanova málo a nejsou výrazné. Nacházejí se hlavně na vrcholech výraznějších kopců, především na Svaté hoře a sousedním špičatém vrchu Na skalách (654 m n. m.). Nápadnější vrcholy jsou zpravidla alespoň kamenité. Skalky s velikostí do několika metrů se ojediněle nacházejí v údolích při okraji oblasti. Skalní útvary a rozptýlené kameny se na krajinném rázu podílejí jen v detailu.

Antropogenních tvarů je průměrné množství. K nejvýznamnějším náležejí skalnaté zářezy a vysoké násypy rychlíkové trati Brno – Havlíčkův Brod, železnice Křižanov – Vel. Meziříčí a dálnice Brno – Praha. Dále zde byly postaveny hráze četných rybníků a vznikly středně velké aktivní lomy (v ortorulách u Křoví a v žulách u Ronova). Výčet antropogenních tvarů doplňují pozůstatky po těžbě stříbra u Jasenice, četné drobné opuštěné lomy, hliník cihelny u Vel. Bíteše a sz. od Měřina a spíše ojedinělé vyšší agrární meze.

4.9.2.2 Klimatické podmínky

Klima Křižanova je mírně teplé a mírně vlhké, vzhledem k nadmořské výšce podprůměrně vlhké, což je dáno polohou v mírném srážkovém stínu vyšší Vysočiny. Průměrné roční teploty dle údajů z období let 1901-1950 mírně rostly od severu k jihu - Moravec asi 6,5 °C, Křižanov 6,7 °C, Velká Bíteš 7,2 °C a u jižního okraje oblasti zajisté dosahovaly 7,5 °C. Srážky stejným směrem slabě klesaly. Na severu byly přes 650 mm (Křižanov 666 mm), Velká Bíteš 645 mm, ale Náměšť n./Osl. (již za hranicí oblasti) měla jen 594 mm. Dle Quittovy klasifikace naprostá část oblasti leží v mírně teplé klimatické oblasti MT5, jižní a východní okraje oblasti v mírně teplejší MT9. Pro náhorní plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech údolí. Naopak vystupující vrchy, především Svatá hora a Ambrožný jsou typické větší

větrností, tvorbou námrazy v zimě, někdy doprovázené vrcholovými zlomy smrků a lámáním větví listnáčů. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem většinou plochých svahů projevuje málo. Ve vrchovinách Svaté hory a Ambrožného je vliv orientace svahů částečně eliminován větší větrností. V údolí Oslavy, Bitýšky na východním okraji oblasti a v údolí potoka Jasinky u Jasenice se expoziční klima projevuje středně výrazně, vliv je komplikován výskytem údolních inverzí.

4.9.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Křižanovska je převážně pramennou oblastí, jediné říčka Oslava přitéká z vyšších poloh na severu. Větší vodní toky zde tedy s výjimkou Oslavy chybějí. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, říčkami, prameny a četnými rybníky.

Oblast leží v povodí Svatky, a tedy v povodí Dunaje. V severní části oblasti pramení říčka Libochovka, v západním výběžku sbírá vody říčka Balinka, v jihovýchodní části říčka Bitýška. V naší oblasti mají ještě ráz hlubších proudících potoků. Jen Oslava a Bitýška pod Křovím mají ráz podhorské kamenité říčky široké 6 - 8 m. Větší potoky mají zpravidla upravená koryta, zvláště v obcích a polní krajině, místy i na okrajích lesů. V lesních úsecích nebo loukách mezi lesy mají menší potoky koryta zpravidla neupravená a tvoří drobné volné zákruty (střední Balinka, střední Libochovka). Zvláště u obcí jsou však místy jezy a náhony na bývalé mlýny a pily.

Rybníků je v oblasti naprůměrné množství, ale jejich rozložení je nerovnoměrné. Jsou soustředěny do malých rybníčních pánví, a to v okolí Křižanova a Moravce, typická soustava rybníků je u Ořechova, kaskáda rybníků je na Bílém potoce u Vlkova, máločetné kaskády drobných rybníků jsou místy v Měřínské kotlině. Rybníky na rozvodích bývají široké s okrouhlým tvarem (u Ronova), při okraji oblasti v začínajících údolích jsou úzké a protáhlé (Vlkovský rybník na Bitýšce dlouhý 1,1 km, Mezibořský rybník na Libochovce dlouhý 1,4 km, Pazdírek u Stránecké Zhoře). Mimo rybníční pánvičky se nacházejí jen ojedinělé malé rybníky s plochou do 2 ha. Největší rybníky dosahují plochy 20 ha (Velký Navrátil a Dolní Libochovský). Jen několik málo rybníků slouží rekreaci u vody. Většina větších rybníků leží v polní krajině nebo na okraji vesnic, významnější lesní rybníky jsou jenom mezi Křižanovem a Ořechovem. Zvláště ve výústních tratích rybníků bývá bohatá litorální vegetace, na okrajích obcí však likvidovaná zavážením hlínou a odpady (viz Vlkovský rybník).

Prameniště je v oblasti poměrně hodně, typická jsou prameniště ve sníženích na úpatích větších pahorků a kopců. Jedná se o soustavu drobných vývěrů, v suchém období téměř vysychajících. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích se prameniště většinou zachovala. Některá prameniště slouží k jímání vody pro vodovodní sítě, jsou tedy na povrchu bezvodá. Upravené prameny jsou celkem četné, zvláště v otevřených lesnatých údolích a poblíž chatových osad.

4.9.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace náleží do 4. (bukového) vegetačního stupně. Náznaky 3. (dubovo-bukového) vegetačního stupně se nacházejí při jižním okraji oblasti ve vazbě na teplejší polohy údolí sousedních oblastí krajinného rázu. Relativně teplomilnou biotu tak hostí příkré stráně jižního kvadrantu v údolí Jasinky u Jasenice nebo v okolí Níhova. Dle geobotanického členění se zde předpokládají acidofilní bučiny, nejspíše bikové, na prameništích byly rozsáhlé olšiny a v nivách potoční jasanové olšiny. V údolí Oslavy a při jihozápadním okraji oblasti geobotanická mapa předpokládá výskyt acidofilních (nejspíše bikových a jedlových) doubrav, ale jedná se o chybu.

Současná krajina je převážně odlesněná, lesů se zachovalo asi 20% a tvoří středně velké i ojedinělé velké celky. Větší lesy se obecně nacházejí na výraznějších kopcích, kde přecházejí do podmáčených sníženin (Ořechovsko), menší jsou v pruzích na svazích údolí (viz Oslava, Jasinka, Bitýška). Malé lesíky jsou celkem časté v mírně členitéjším reliéfu na východě oblasti.

V lesích zcela převažují smrkové kultury, v nižších polohách s příměsí borovice a modřínu, na nejteplejších svazích jsou kulturní bory. Přírozené lesy se zachovaly málo. Fragmenty přírodě blízkých borů s dubem jsou na skalkách v údolí Oslavy. K víceméně přírozeným lesům je třeba počítat i nepatrné výskyty hadcových borů. Při výústních tratích rybníků a malých nádrží jsou podmáčené olšiny. Vzácněji se nacházejí fragmenty prameništních olšin nebo regenerované potoční nivní lesy s převahou olší. Duby se v oblasti vyskytují málo, nejčastěji při okrajích lesů. Louky se nacházejí především v podmáčených depresích. Většinou se jedná o louky uměle založené v posledních 15 letech, často na místech meliorovaných pozemků bývalých polí, a tedy bez větší botanické hodnoty. Biologicky hodnotné louky se zachovaly víceméně jen v mokřích nivách (Libochovka) nebo na velmi mokřích místech nad rybníky (Ořechov). Suché trávníky částečně teplomilného rázu tvoří fragmenty při jižním okraji oblasti na horních hranách a jižních svazích údolí (okolí Níhova, Jasenice). Mnohé však zarostly náletem dřevin. Rozptýlené dřevinné zeleně je v krajině průměrné množství, zpravidla tvoří doprovod odvodňovacích příkopů, vodních toků, rybníků a silnic.

4.9.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu je rozsáhlý zarovnaný povrch na rozvodí v širším okolí Velké Bíteše. Negativně položenou dominantou je převážně holé ploché dno Měřínské kotliny. Nespornou dominantou regionálního významu je nejvyšší vrch oblasti - Svatá hora (679 m) u Křižanova. Ze západu se jako regionální dominanta jeví i vrch Ambrožný (640 m). Dominantami nadmístního významu jsou údolí Oslavy u Mostiště, údolí Bitýšky pod Křovím, zmíněné soustavy větších rybníků u Moravce, Křižanova, Ořechova a Osové. Nadmístní dominantou je i Ambrožný při pohledu od severu a východu nebo zalesněné vrchy jihozápadně od Ronova. Lokálními dominantami z pohledů ve směru údolí jsou údolí Bitýšky, horní Libochovky, přímé údolí Jasinky, větší lesy na návrších a středně velké rybníky. Celkově je přírodních dominant průměrné množství, ale výjimečnější jsou pouze soustavy velkých rybníků a Svatá hora. Skály a balvany jsou nečetnými dominantami v krajinném detailu.

4.9.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Mírně ukloněný, mírně zvlněný zdvižený zarovnaný povrch	XXX	0	XX
2.	Hřbety jižně od Křižanova – celky Svaté hory a Ambrožného	XXX	+	XX
3.	Údolí Bitýšky se zákruty	X	+	X
4.	Skalnaté údolí Oslavy u obce Mostiště	X	+	XX
5.	Hadcová tělesa	X	+	X
6.	Mineralogické lokality na jihozápadě území	X	+	XX
7.	Mineralogická lokalita u Heřmanova	XX	+	XX

8.	Krajina odlesněná ze 4/5	XXX	-	X
9.	Rozsáhlá pole v polní krajině s nedostatkem dřevinné zeleně	XX	-	X
10.	Velké a středně velké celky lesů	XX	+	X
11.	Naprostá dominance monotónních smrkových kultur v lesích	XXX	-	X
12.	Fragmenty přírodě blízkých lesů - olšiny	X	+	X
13.	Obnovené louky v depresích a nivách	XX	+	X
14.	Mokřadní louky	XX	+	XX
15.	V členitějším reliéfu soustavy mezí s porosty dřevin	X	+	X
16.	Odvodněná prameniště v polní krajině	XX	-	X
17.	Soustavy velkých rybníků	XXX	+	XX
18.	Větší potoky s převážně upravenými koryty	X	0	X
19.	Fragmenty suchomilných travníků při jižním okraji oblasti	X	+	X

4.9.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.9.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Dobrá Voda, PP Heřmanov, PP Obora, PR Údolí Oslavy a Chvojnice

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Mostišťe, Lán, Holinka, Březejcký les, Červená

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES jen krajově zasahuje v severozápadní části oblasti

4.9.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.9.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Významným střediskem pro středověkou kolonizaci regionu, která probíhala ve 12. a 13. století, byl bezesporu Křižanov. Založil jej pravděpodobně Přibyslav z Křižanova, který se stal hlavním kolonizátorem sporadicky osídleného území, sahající od Velké Bíteše až k Novému Městu na Moravě. V roce 1239 zde již existovalo sídlo s farním kostelem, v půli 13. století zde stál hrad a v roce 1293 je Křižanov zmiňován už jako městečko. Přibyslav z Křižanova založil v regionu celou řadu osad, připisováno je mu například založení Dobré Vody, Ořechova, Kundratic, Libochové a Kozlova. Po jeho smrti zdědily rozsáhlou državu jeho tři dcery, provdané za významné šlechtice své doby. Jednou z nich byla Zdislava (provádala se za Havla z Lemberka), která byla v roce 1195 prohlášena za svatou. V regionu působili zbylí 2 Přibyslavovi zeťové Smil z Lichtenburka a Boček z Obřan, který roku 1252 založil žďárský cisterciácký klášter. Klášteru věnoval ze svého majetku celou řadu vesnic v různých částech regionu. Do vlastnictví kláštera se později dostala také polovina Křižanova, zatímco ta druhá náležela světským pánům. Proto se zde vyvinula dvě centra (Horní a Dolní Křižanov) s vlastními tržišti, která byla sloučena až později (1486). Do regionu zasahoval také vliv (Velkého) Meziříčí; tamní hrad vznikl kolem roku 1236 jako jeden z nejstarších šlechtických hradů na Moravě. Jedním z nejstarších na Moravě byl také rod zdejších majitelů, pánů z Lomnice, který velkou část regionu (včetně Křižanova) ovládal koncem 14. století. Na začátku 13. století (zmínka 1234) jim patřila také Náměšř (nad Oslavou), s níž byly spojeny osudy jižní části regionu. Hrad s románským kostelem byl koncem 13. století postaven v Mostišti (páni z Mostišťe); hrad byl pobořen za husitských válek. Z významnějších sídel byly ve 13. století založeny také Velká Bíteš (první zmínka 1240, kdy zde už stál kostel a fara) a Osová Bítýška (první zmínka 1264). Ve 14. století pokračovala kolonizace dosud neosídlených částí regionu a konsolidace panství a sídel.

Regionu se významně dotklo období husitských válek. První boje tu začaly dokonce už na přelomu 14. a 15. století v souvislosti se spory mezi moravskými markrabími Joštem a Prokopem z lucemburského rodu (1385-1405). Poté, co Prokopovy oddíly vydrancovaly Bíteš a obsadily náměšřský hrad, majetek hlavní Joštova spojence Lacka z Kravař, podpořily odvetné akce významnou měrou obyvatelé Bíteše a Meziříčí. Za odměnu je Lacek z Kravař povýšil na města a udělil jim městská práva. Během markraběcích válek byl pobořen hrad v Osově, který na přelomu 13. a 14. století založili páni z Ronova. Z dob husitských válek bylo významnou událostí vypálení žďárského kláštera (1422), po němž klášter zanikl a jeho statky uchytila okolní šlechta. Většina z nich však byla klášteru vrácena po jeho obnovení za vlády Jiřího z Poděbrad. Husitské války postihly patrně také tvrz Rohy u Heřmanova

(tvrziště Hrádek), která byla i s nevelkou osadou zničena. Bíteš, kde převažovalo německé katolické obyvatelstvo, byla za husitských válek obsazena přívrženci táboritů. Většina regionu se však přiklonila k husitům. Meziříčí bylo dokonce významnou husitskou základnou, například při výpravě na Moravu proti Albrechtu Rakouskému v roce 1424 nebo při tažení proti Břeclavi (1427). Klid zbraní zde nebyl ani za vlády Jiřího z Poděbrad. Královské vojsko dobylo v roce 1464 meziříčský hrad, který v té době patřil královi odpůrci Bohušovi z Lomnice. V roce 1468 město obsadily a vydrancovaly uherské oddíly krále Matyáše. Za česko-uherských válek byl pobořen také křižanovský hrad a postiženo bylo i město. Během válek v 15. století došlo v regionu k zániku několika vsí.

Teprve na konci 15. století přišlo zklidnění a s ním spojený rozvoj regionu, trvající více než 100 let. Podstatný podíl na něm měli Pernštejnové, kterým podařilo pozvolna shromáždit ve svém vlastnictví velkou část regionu. V dokumentech z té doby je zaznamenáno několik jejich majetkových sporů s klášteřem a jinými panskými rody. Za Viléma z Pernštejna, významného politika a hospodáře, došlo k významným změnám ve způsobu hospodaření. Nejviditelnějším projevem bylo zakládání rybníků, které značně změnilo vzhled ploché krajiny Křižanovska. Mnohé z nich přetrvaly dodnes. Podnikatelské aktivity vyvíjel také žďárský klášter; běžné bylo v této době pronajímání hojných klášterních statků a dvorů v kraji. Rozvoj zaznamenala také sídla ve vlastnictví pánů z Lomnice. Meziříčský hrad byl přestavěn na renesanční zámek, Meziříčí bylo roku 1548 povýšeno na královské město, v němž vyrostly honosné měšťanské domy, ale také tiskárna a luteránské gymnázium. V Bíteši bylo v druhé půli 15. století dobudováno opevnění, přestaven a opevněn byl zdejší kostel, který plnil úlohu chybějícího hradu či tvrze. Již před polovinou 16. století došlo k pozvolnému úpadku Pernštejnů a začal postupný rozprodej majetků a statků, nejprve těch izolovaných a ekonomicky méně významných. Nakonec se však rozpadlo celé kompaktní panství a na konci 16. století byli nuceni prodat i rodové sídlo. Křižanov od Pernštejnů koupil v roce 1562 Zdeněk Lhotský z Ptení a udělal z něj centrum rodového panství. Jako sídlo byl na místě hradních rozvalin vybudován rozlehlý renesanční zámek. Ve stejné době vznikla v Křižanově nová budova radnice, stejně jako zámek dosud v převážné míře dochovaná. Za pánů z Ptení bylo také rozšířeno dvorové hospodářství; byl založen například dvůr na místě zrušené vsi Jakubovice a dvůr v Dolní Libochové. Roku 1552 prodali Pernštejnové také Osovou. Nový majitel Jan Polcar z Parařova přestavěl zpustlou tvrz na renesanční zámek. Kolem zámku vytvořil koncem 16. století soustavu rybníků, které jsou charakteristickou dominantou krajiny dodnes.

Ve druhé polovině 16. století se na náměšťském panství usadil rod pánů ze Žerotína, kteří byli velkými podporovateli českých bratří. Díky nim byla v roce 1578 po zákroku Rudolfa II. proti ivančické akademii přenesena bratrská tiskárna z Ivančic (založená biskupem Janem Blahoslavem roku 1562) do tvrze v Kralicích (první zmínka o osadě 1310) nedaleko Náměšti. Zde tiskárna fungovala 42 let a bylo to její nejplodnější období. Za vrchol králického tisku je pokládána šestidílná Bible česká, později nazvaná kralická.

Rozvoj regionu ukončilo vypuknutí třicetileté války. Již v roce 1620 došlo poblíž Horní Rozsíčky ke střetu polských hord s vojáků bystřického a kunštátského panství. Poláci v té době vydrancovali řadu vsí v okolí Meziříčí. Na přelomu let 1620 a 1621 byla císařskými oddíly vypleněna tvrz v Kralicích. Bratrskou tiskárnu se podařilo přesunout na žerotínský náměšťský zámek, kde ovšem zůstala jen do vydání Obnoveného zřízení zemského (1628). Tehdy odešel Karel starší z Žerotína do exilu a postaral se i o další přesun tiskárny (polské Lešno) a také knihovny a archivu jednoty bratrské (Vratislav). Neklidné bylo celé válečné období, ale největší škody s sebou přinesl vpád Švédů na Moravu v roce 1643. Švédové vyplenili Meziříčí, Bíteš i Křižanov. Jako ilustraci o stavu regionu na konci války lze

použit zprávy o Meziříčí: v průběhu války bylo několikrát vypáleno, zažilo mor (zemřelo přes 1000 lidí) a 266 domů lehlo popelem, mnoho přeživších domů zůstalo pustých. Meziříčí i Bíteš ztratily většinu svých privilegií a poklesly na provinční úroveň. Na venkově nebyla situace o mnoho lepší, například v Pikárci byla v roce 1657 obsazena pouze polovina usedlostí, ostatní byly pusté. Do osudů regionu zasáhly také majetkové konfiskace a změny majitelů, které započaly už po bitvě na Bílé Hoře. Mnozí noví majitelé se snažili ze svého majetku vytěžit co nejvíc bez ohledu na zájmy obyvatel (takto utrpěla ještě v průběhu války Bíteš). Nicméně se region začal ve druhé polovině 17. století velmi pomalu vzpamatovávat z válečných škod. Probíhala výstavba, rozvíjet se začaly některé obory, například tkalcovství. Nedaleko Pikárce se začala těžit hrnčířská hlína (les Hlíny), na území křižanovského panství byla zahájena těžba a zpracování železa (huť s vysokou pecí u Kundratic). Těžební činnost zde však již na počátku 18. století slábla a postupně zanikla.

Pozitivně se v regionu projevil rozkvět žďárského kláštera za opata Vejmluvy v první polovině 18. století. Klášter zde měl rozsáhlé majetky, o které se pečlivě staral. Od roku 1727 náležel klášteru také Křižanov; přestavba zdejší kaple sv. Barbory je připisována architektu Santinimu, který pracoval pro žďárského opata. Naopak negativní vliv měly války o rakouské dědictví na začátku vlády Marie Terezie. V roce 1742 přitáhla do oblasti bavorská, francouzská a pruská (později také saská) vojska, obsadila zde některá města, mimo jiné i Meziříčí, a docházelo k plenění. Výdaje měla města i s průchody císařských vojsk. Výrazné změny přinesly tereziánské a josefínské reformy. Jedna z nich vedla ke zrušení žďárského kláštera (1784), jehož majetek byl rozdělen a rozprodán. Vybudování císařských silnic koncem 18. století přineslo rozvoj Bíteši a především Velkému Meziříčí, které se stalo sídlem Jihlavského kraje. Reformy podpořily rozvoj podnikání, objevily se první manufaktury, byly budovány vodní mlýny, pily, zařízení na zpracování zemědělských produktů, změnil se způsob lesního hospodářství.

Oblasti se dotkly také napoleonské války, procházely tudy vojenské sbory ruské i francouzské armády. V listopadu 1805 se v meziříčském zámku ubytoval maršál Bernadotte se svou družinou a ve městě byli po bitvě u Slavkova ubytováni francouzští vojáci, zvláště ranění a nemocní. Také v průběhu prusko - rakouské války (1866) krajem projížděly vojenské oddíly obou stran. Vojáci zavlekli do kraje cholera, na kterou zemřelo i mnoho zdejších obyvatel. Cholerová epidemie v regionu řádila už i dříve, například v roce 1832 v okolí Křižanova. Ten byl v roce 1865 prodán podnikatelské rodině Teuberů, která se postarala o výraznou změnu jeho vzhledu. Hrad, obnovený v barokní podobě po požáru v roce 1710, byl přestavěn na zámek v romantizujícím novorenesančním slohu, předhradí se proměnilo v anglický park se dvěma rybníky. Výstavba byla zaznamenána i jinde; v Moravci byl v roce 1879 založen tehdejší majitelkou tzv. Louisin dům, který sloužil jako starobinec. Naproti němu bylo v roce 1907 postaveno sanatorium. Oba objekty slouží dnes jako Charitní domov. V Moravci byla také zřízena jedna z nejstarších pošt na Moravě (1894).

Po zrušení roboty roku 1848 poklesl význam zemědělské výroby, část polí zůstávala neobdělána, rušeny byly některé dvory. Někdy po roce 1879 zanikl například Tiský dvůr nedaleko Pikárce, byly zrušeny také tři velké rybníky v jeho blízkosti a celý areál byl postupně zalesněn. Teprve na přelomu 19. a 20. století byly oba rybníky Tisy v poněkud menším rozsahu obnoveny. Naopak zvolna vzrůstal význam různých průmyslových odvětví. V souvislosti s pěstováním brambor se objevily lihovary, od roku 1860 fungoval například v Osové. První továrny se objevily ve Velkém Meziříčí. V Pikárci byl v osmdesátých letech 19. století otevřen kamenolom, v Křižanově fungovala pila, lihovar a cihelna. Průmyslový rozvoj regionu byl však poměrně pomalý, k čemuž přispěl fakt, že se mu vyhýbaly nově budované železnice. První návrh trati vedoucí přes Křižanov sice existoval už v roce 1836, ale s

výstavba byla zahájena až v roce 1939. Stavbu přerušila válka a tak byl provoz na trati zahájen až v roce 1953.

Regionu se dotkly události spojené s 2. světovou válkou. Většina židovské populace (poměrně velká komunita žila už od 16. století například v Meziříčí) zemřela v nacistických koncentračních táborech. Poválečný odsun Němců se dotkl také rodiny Teuberů, která se téměř 100 let podílela na rozvoji Křižanova. Část obyvatel regionu přesídlila do vyprázdněných sudetských vsí. Poválečného vývoje regionu se dotklo združstevňování a pozdější intenzifikace zemědělské výroby a velkoplošné odvodňování, výstavba přehrady Mostiště (1957-1961) a výstavba dálnice D1 v sedmdesátých letech. Dálnice podpořila především rozvoj Velkého Meziříčí, v jehož sousedství byl vybudován monumentální dálniční most.

4.9.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	X	+	X
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	XX
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	X	+	XX
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě místy doprovázená ovosnými stromy a vzrostlou zelení, s travnatými příkopy	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	XX
7.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty) utvářející četné drobné prostory	XX	+	XX
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.9.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V této oblasti se však dominantně projevuje lokální forma dyjsko-oslavského domu. Lidový dům je téměř výhradně zděný se slohovými ohlasy ve výzdobě štítu. Na jihu se mohou objevit prvky pocházející z lokální formy dyjsko svrateckého domu, pronikajícího sem z Moravskobudějovicka a Moravskokrumlovska.

4.9.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Velká Bíteš
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Velká Bíteš, Křižanov, Moravec	Pucov, Kúsky, Jívoví, Pikárec, Nová Ves, Radňoves, Rojetín, Březí, Březské, Ondrušky, Kadolec
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Park v okolí křižanovského zámku, zámecký park v Osové, zámecký park s komponovanou krajinou v okolí Moravce	Zámek s parkem v Moravci, zámek s rybníky v Křižanově, rybníční soustava u Ořechova, středověká tvrz v Ronově, komponovaný prostor s vodní tvrzí v Osové
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.9.7.5 Současný stav krajiny

Krajinu Křižanovska tvoří mozaika několika typů krajinných struktur, střídajících se velkými scelenými převážně zorněnými bloky, zaujímajících zarovnané nebo mírně svažité polohy s malebnými prostory lesů a četných rybníků a drobnými prostory vyznačujícími se znaky původního historického členění krajiny.

Lesní porosty zaujímají vyvýšené polohy nebo sledují údolní partie, místy tvoří pásy oddělující katastrální hranice obcí.

Převažují zde především smrkové monokultury. Lesní okraje vyjma údolních poloh jsou často velmi pravidelné a sousedí-li s ornou, pak bez přechodového prostoru tvoří „ostré hranice“. K nejvýznamnějším prostorům patří zalesněné hřbítka S od Ořechova v prostoru Svaté hory a Malého Kamenného vrchu, tvořící výrazný vymezující horizont. Podobně se uplatňují v interiéru oblasti prostory v okolí Bítešské horky a Hory JV od Březejce.

Zorněné půdní bloky vytváří netypické střední až velké měřítko krajiny, umocněné místy bezlesými vymezujícími horizonty a zarovnanými partiemi, vyznačují se pravidelnými okraji geometrizujícími krajinu scénu a potlačují uplatnění malebných prostorů v krajině, vůči kterým se uplatňují místy kontrastně. Bloky orné dotváří typické znaky upozorňující na plošné zásahy intenzifikace zemědělské výroby z období socialismu – zemědělské areály s halovými objekty odlišného měřítka vůči tradičním

Fig. 5 Typický obraz krajiny Křižanovska

stavebním objektům v krajině, výrazně se uplatňující meliorační zásahy (odvodnění, technické úpravy vodních toků), různé atypické zemědělské stavby ve volné krajině (hydrogloby vodáren, sila aj.).

Křižanovsko – Bítešsko se vyznačuje drobnými prostory s překvapivě dochovanými prvky původního historického členění krajiny (mezemi, kamenicemi, remízky) především v okolí Heřmanova, Lhotek a Dolních Radslavic a drobně v údolních polohách.

Krajina se vyznačuje drobnými údolími a sníženinami četných vodních toků, které zde často pramení. Velká část těchto sníženin je vyplněna soustavami rybníků typických pro celou krajinu v okolí Křižanova, Moravce a Ořechova. Údolí jsou J od Svaté Hory a Vymyslíku téměř paralelně uspořádána a nejvýznamnějším tokem této části oblasti je Bílý potok, jenž u Velké Bíteše tvoří zaříznuté údolí doprovázené lesy a loukami ve svém uspořádání sledujícími základní údolní osu. Tato orientace podmínila i uspořádání sídel v této části území. Na rozdíl od toho je S část oblasti utvářena nepřehlednou zvlněnou krajinou členitých údoních sníženin směřujících k Oslavě, jenž prochází SZ částí oblasti do Třebíčska – Velkomeziříčska.

V oblasti lze nalézt četné památky a pozůstatky využití a obývání území. K nejvýznamnějším lze řadit prostor komponované krajiny v okolí moraveckého zámku, komponovaný prostor parku a prostory s rybníky v okolí zámku v Křižanově, významný dochovaný stavební soubor zachovávající půdorys původní středověké tvrze v Ronově, komponovaný prostor s vodní tvrzí v Osové. Četná jsou též boží muka drobných kamenných křížů, místy jsou ve volné krajině k vidění drobné zděné kapličky. Dominanty kostelních věží jsou z různého období a ovlivňují především krajinné rámce sídel. K netypičtějším dominantám patří nesporně kostelní věž ve Velké Bíteši.

Fig. 6 Typická dominanta Velké Bíteše

Specifické prostory tvoří rybníční soustava mezi Křižanovem a Ořechovem, velké rybníky v okolí Moravce, údolí Oslavy v okolí Mostišť se zříceninou hradu na Krásné hoře nad vsí (patrně již jen zbytky) a dominantu starobylého kostelíka sv. Marka a zbytky mezí a kamenic nad vsí, krajina vyznačující se dochovanými prvky historického uspořádání, kamenicemi a mezemi s remízky a drobnými lesy v okolí obcí Lhotky, Dolní Radslavice, Kúsky, specificky uspořádaný krajinný prostor s dochovanými kamenicemi a mezemi kompaktní záhumenicové plužiny s nalezišty heřmanovských koulí, údolní prostor Bílého potoka S od Velké Bíteše (pokračuje v prostoru přírodního parku stejnojmenného názvu v Jihomoravském kraji).

Sídelní struktura je statická, ve výrazné střediskové orientaci ke Křižanovu. Převažují zde sídla venkovského typu umístěná především do rozšířených částí údolí a na okraje sníženin. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území. Nelze stanovit převažující strukturu uspořádání vsí, neboť území se vyznačuje rozličnými formacemi od typicky návesních sinicových forem po smíšená uspořádání. Místy jsou zachované lesní návesní vsi v radiálním uspořádání. Lze však říci, že u většiny venkovských sídel převažuje návesní forma uspořádání podél komunikace. Většina obcí je narušena nevhodně situovanými objekty zemědělských areálů. Některé z nich jsou navíc značně pozměněny kontrastně situovanou novou zástavbou ze 70. let min. stol., ale též ze současného období (katalogové domky). Výrazně nevhodně se též uplatňují halové objekty sledující dálnici D1 u Velké Bíteše.

Uspořádání ploch odpovídá především typické struktuře záhumenicové plužiny navazující na lánové obce. Ta je však značně potlačena scelením do velkých bloků. Fragmenty dochovaného členění plužiny lze nalézt v méně zemědělsky atraktivních místech Arnoleckých hor (Dědkov). Převážná část venkovských sídel si navzdory narušení výstavbou ze 70. a 80. let min. stol. zachovává svůj typický obraz zemědělských vsí. Vysokou kulturní hodnotu nesou především prostory záměrně komponované krajiny v okolí Radešína a žďárského kláštera. Bohdalov vytváří typický obraz sídla s rybníkem. V okolí dálnice D1 a na okrajích Velké Bíteše jsou poměrně živelně a bez vazby na krajinný prostor budovány halové objekty.

Území se vyznačuje místy značnými kontrasty dochovanými historicky cennými prvky se současnou kulturní vrstvou představovanou zemědělskou krajinou, místy se vyznačujícími typickými znaky intenzifikace zemědělství společné pro většinu území kraje, trasou železničního koridoru Brno – Praha (spodní trať č. 251) a též díky dálnici přítomným nevhodně umístěným halovým objektům na okrajích sídel, kamenolom u Ořechova významně mění krajinnou scénu místa.

4.9.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

<p>Velká Bíteš</p> <ul style="list-style-type: none"> - dominanta kostela, městská památková zóna 	<p>Městská památková zóna zahrnující historické jádro města, dominantu opevněného kostela sv. Jana Křtitele. Z původní pozdně románské stavby kostela se dochovaly pouze zbytky zdi zakomponované do gotické přestavby z konce 15. století. V té době bylo vybudováno i mohutné opevnění kolem kostela.</p>
<p>Křižanov - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - farního kostela s kaplí sv. Michala - zámku s kaplí sv. Barbory 	<p>První písemná zmínka o farním kostele je z roku 1239. Dochovaný gotický presbytář pochází pravděpodobně až z 15. století. Na severní fasádě kostela bylo při posledních opravách objeveno zachovalé románské okno svědčící o tom, že kostel byl postaven dávno před touto gotickou přestavbou. Můžeme obdivovat zachovaný gotický klenutý presbytář. Za hraběnky Marie z Oppersdorfu byla přistavěna kaple sv. Michala, hlavní chrámová loď byla barokně zaklenutá a vzniklo tak dvojloďí.</p> <p>Zámek byl vystavěn majitelem, velkostatkářem Josefem Teuberem, v renesančním slohu r. 1866. Na tomto místě stál starý nevzhledný hrad. Zachovala se z něho zeď napravo při vchodu, na níž byly nedávno odkryty zachovalé fresky.</p> <p>Před zámkem stojí zámecká kaple sv. Barbory. Zsvěcení kaple je vzpomínkou na hornickou minulost Křižanova. V letech 1720-1727 byla barokně upravena dle Santiniho projektu a v r. 1860 upravena v romantizujícím slohu. Tyto romantizující prvky byly odstraněny při posledních opravách.</p>
<p>Kralice nad Oslavou</p> <ul style="list-style-type: none"> - kostel sv. Martina - tvrz s tiskárnou Bible Kralické 	<p>První kostel vybudován již na přelomu 11. a 12. století. Kolem roku 1300 se pak stal sakristií nového kostela sv. Martina, v němž se zachovaly zbytky gotických fresek s biblickými citáty. Do zdejší tvrze byla roku 1578 přemístěna ivančická bratrská tiskárna, v níž bylo během následujícího půlstoletí vytištěno téměř sto titulů, zejména pak proslulá šestidílná Bible kralická.</p>
<p>Jinošov</p> <ul style="list-style-type: none"> - zámek a obora - kostel sv. apoštolů Petra a Pavla 	<p>Kostel sv. apoštolů Petra a Pavla ze 16. století s pozdně gotickými architektonickými prvky</p> <p>Rozsáhlá obora s významným chovem daňčí zvěře, založená rodem Haugwitzů mezi Náměští, Jinošovem a Kralicemi</p>
<p>Netín - obraz sídla v krajině typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - farní kostel Nanebevzetí Panny Marie - křížová cesta s hrobkou knížat z Lobkovic a kaplí 	<p>Nad severozápadním okrajem obce stojí farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který byl původně vystavěn v gotickém slohu ve 13. století (dnešní polygonálně uzavřený presbytář s křížovou žebrovou klenbou) a poprvé připomínán v r. 1414. V 15. století byl kostel opevněn a poté byl přistavěn pozdně gotický presbytář. V letech 1739 – 40 prošel kostel barokní přestavbou. Věž vysoká 31 m byla vystavěna v roce 1780.</p> <p>Barokní křížová cesta pochází z kláštera v Louce u Znojma. Nedaleko kostela stojí hrobka knížat z Lobkovic, novogotická stavba s alejí, kterou nechala</p>

vystavět v letech 1869 – 1871 kněžna Leopolda dle projektu A. Prokopa. Stavba sestává ze spodní hrobky Všeck dušiček a horní kaple Sedmibolestné Panny Marie. Ke stavbě vede křížová cesta s obrázky v kamenných kapličkách, kterou lemují chráněné lipové stromořadí. Kolem hrobky visí na modřínových tabulkách tvořící galerii sv. patronů Čech a Moravy. Naposledy do hrobky byla pochována hraběnka Josefína Podstatzká-Lichtensteinová, majitelka restituovaného velkomeziříčského zámku (+ 2000).

Jasenice

Nad obcí se nachází kostel sv. Klimenta s místním hřbitovem, na návsi kaple sv. Maří Magdaleny z roku 1320.

- kostel sv. Klimenta

- kaple sv. Maří Magdalény

4.9.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné, vyznačující se geometrizovanými okraji, nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	XX
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	X	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	X	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
8.	Soustavy rybníků s místy vyvinutými břehovými posrosty	XXX	+	XX
9.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace, ovocná stromořadí	X	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory (D1 v jižní části území)	X	-	X
12.	Významné prostory záměrně komponované krajiny	X	+	XX

Legenda:

XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	0 neutrální	

	X doplňující		X běžný
--	--------------	--	---------

4.9.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.9.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Krajina oblasti je podřízena reliéfu vyznačujícího se četnými sníženinami, které jsou osazeny soustavami rybníků. Sídla jsou převážně umístěna na dnech mělkých údolí a v jejich závěrech. V kontrastu vůči malebným prostorům s rybníky je značné zornění plochých částí krajiny, které je místy zesíleno otevřeností krajinné scény. Rybníky tvoří často velké soustavy. Místy jsou doprovázeny mokřady a bohatě vyvinutými břehovými porosty. Krajina si doposud zachovává charakter rybníční krajiny v plošším reliéfu podobně jako Žďársko-Bohdalovsko. Místy jsou patrné dochované struktury historického členění krajiny a též historicky cenné prostory komponované krajiny, navazující na panská sídla. Mnoho vsí si zachovalo svůj původní charakter a je stále v dochované původní struktuře prostorového uspořádání, narušený však místy nevhodnými přestavbami, dostavbami a téměř v každém sídle na okraji umístěným zemědělským areálem. Některá sídla jsou však značně narušena nevhodnou novou zástavbou napojenou na původní strukturu bez kontextu. K nejvýznamnějším prostorům patří zalesněné hřbítky S od Ořechova v prostoru Svaté hory a Malého Kamenného vrchu tvořící výrazný vymezující horizont uvnitř oblasti.

Jižní část prostoru silně ovlivňuje linie dálnice D1 vytvářející silně se uplatňující hlukovou a mentální bariéru.

Krajinná scéna je ve většině území otevřená, poskytuje však jen pohledy do okolních oblastí. Prostor vymezují zalesněné horizonty Arnoleckých hor, ale některá místa též vnitřní vyvýšené zalesněné prostory Radenického lesa (vymezující horizont nad Křižanovem), v J části kulturní předěl daný linií

dálnice, SV a V stranu omezují hrany údolí Svratecké hornatiny. Jen JV výběžek táhnoucí se ke Kralicím n. O. je netypický a spíše přechodový.

Měřítko krajiny lze vnímat ze dvou úhlů pohledu. Prvním je pohled prostřednictvím celého prostoru, kdy měřítko lze chápat jako velké, utvářené především zorněnými plochami velkých bloků a lesy – hrubá mozaika krajiny. Druhý detailnější pohled odkrývá měřítko drobné v prostorech v okolí Heřmanova, Lhotek, Cyrilova a v prostorech s rybníky.

Krajina neoplývá vyhlídkami a v krajině je jen několik zajímavých vyhlídkových bodů, zejména z okrajových prostorů Radenického lesa, v okolí Holého vrchu nad Cyrilovem, Na Kopaninách nad Kozlovem, odkud je velmi působivý pohled na Křižanov a Křižanovský zámek.

Fig. 7 Malebná silueta sídla. Křižanov s vypínajícími se zalesněnými horizonty svatohorského hřbetu a Křiblíku.

4.9.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Sníženiny s rybníky a soustavami rybníků	XXX	+	XX
2.	Nízké horizonty často vrstvené v několika plánech bez výrazných narušení kontrastními prvky	XX	+	X
3.	Otevřené průhledy do krajiny z vyvýšených míst	XX	0/+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	XX	+	XX
5.	Kulturní osa dálnice D1 vymežující část prostoru	XX	-	X
6.	Kontrast měřítka prostoru zemědělské krajiny s měřítkem míst s rybníky a prostory s dochovanými prvky historického členění krajiny	XX	-	X
7.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX jedinečný XX význačný X běžný
-----------------	---	---	---

4.9.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Velké zorněné plochy, místy vytvářející rozsáhlé bloky orné, potlačující původní strukturu krajiny
- × Agroindustriální areály na okrajích mnoha sídel, vymykající se svým uspořádáním a měřítkem budov obvyklé architektury a narušující prostové uspořádání sídel
- × Místy narušená struktura sídel nevhodnými dostavbami a novostavbami
- × Stožáry mobilních operátorů
- × Linie nadzemního el. vedení 220 a 400 kV

4.9.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výstavba velkých halových objektů ve volné krajině a na okrajích sídel
- × Nevhodně řešené dostavby sídel vyznačujících se dochovanou urbanistickou strukturou
- × Výstavba vertikál technicistní povah a větrných elektráren do vyvýšených prostorů a krajinářsky cenných prostorů zejména v okolí Holého vrchu, Svaté hory, Malého Kamenného vrchu, Křiblíku, Spáleného kopce, Bítešské horky a též do míst vizuálně ovlivňujících obrazy dochovaných sídel (Křižanov, Moravec, Velká Bíteš, Heřmanov aj.)
- × Kontrastní výstavba vůči dochovaným prostorům komponované krajiny
- × Nevhodná výstavba v prostředí rybnických soustav narušující přírodní charakter území

Z pohledu změny využití území

- × Odvodnění krajiny a rušení rybníků
- × Odlesnění vrcholových partií vytvářejících vymezení horizonty

4.9.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit nevhodně situované výstavbě zdůrazňující existenci dálnice (čerpací stanice, reklamní billboardy apod.)
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území přírodních parků Svratecká hornatina, Třebíčsko či Údolí Balinky a též ve vyvýšených prostorech, odkud se budou uplatňovat jako dominanta mnoha dalších oblastí, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží či kulturně cenných prostorů
- Zajistit ochranu vymežujících horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce prostoru v okolí Heřmanova, Moravce, Křižanova, Osové
- Zamezit nevhodné výstavbě necitlivě vedených komunikací, potlačujících přírodní charakter typických prostorů s rybníky a mokřady

- Zamezit dalšímu scelování polí, zejména v prostorech s dochovanými prvky historického členění krajiny
- Zamezit technickým úpravám vodních toků potlačujících typický charakter drobných údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského typu a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.9.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Krajinný rámeček Heřmanova – krajina s dochovanými prvky původního historického členění krajiny v okolí Heřmanova
- Netínsko - krajina s dochovanými prvky původního historického členění krajiny s významnou dominantou netínského kostela a hrobkou Lobkoviců
- Cyrilovsko - krajina s dochovanými prvky původního historického členění krajiny v okolí Cyrilova
- Lhotky - krajina s dochovanými prvky původního historického členění krajiny v okolí Lhotek a Dolních Radslavic
- Křižanovský park s rybníky – prostor zámeckého parku s navazujícími rybníky
- Zámecký park v Moravci - prostor parku navazujícího na moravský zámek s komponovanými prvky s rybníky a osou k zemědělskému dvoru v navazující krajině

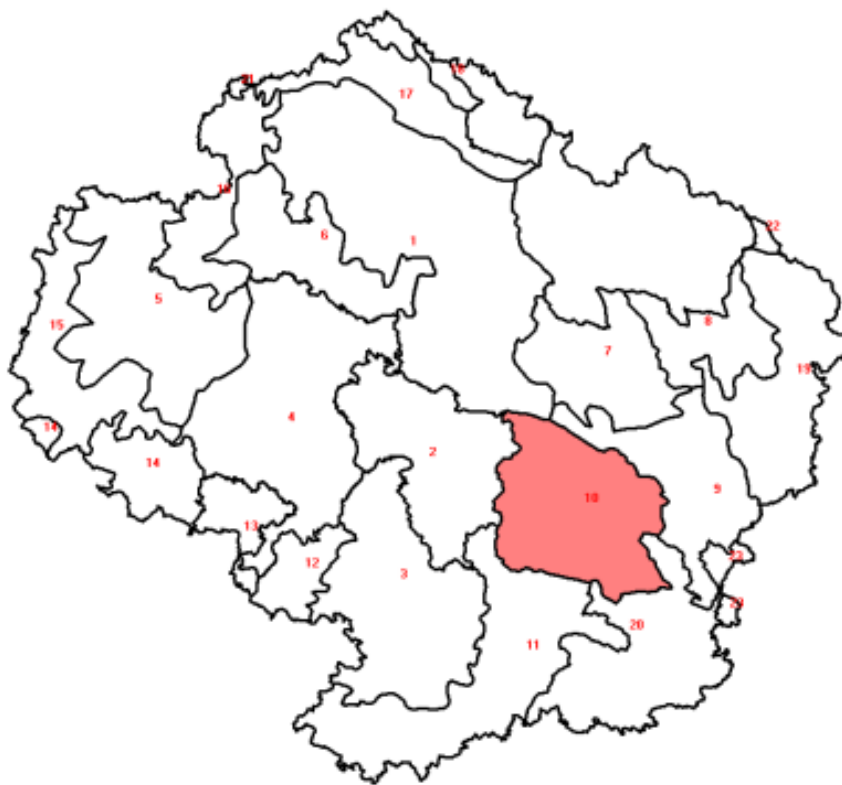
Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.9.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat především kulturní prostory vyznačující se dochovanými prvky komponované krajiny, prostory s četnými dochovanými prvky historického upřádání krajiny, krajinářsky cenné partie sníženin s rybníky.

4.10 Oblast krajinného rázu Třebíčsko – Velkomeziříčsko (CZ0610-OB010)

4.10.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Specifická krajina umístěná mezi města Velké Meziříčí a Třebíč, vyznačující se syenitovými balvany a kamennými sutěmi a skalními útvary, vytvářejícími charakteristickou krajinnou strukturu.

4.10.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.10.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná skladba oblasti je monotónní a specifická. Dominují neutrální hlubinné vyvřeliny – syenity třebíčského masívu, při severovýchodním a jihovýchodním okraji sem přesahují migmatitické ruly, migmatity a pruhy amfibolitů. Mladší horniny pocházejí až z miocénu a zahrnují drobné výskyty jílu, písků a štěrků nad údolím Jihlavy. Kvartérní svahoviny s příměsí sprašových hlín vyplňují dna depresí a fluvialní sedimenty dna úzkých niv.

Syenity – nověji přesně klasifikované jako porfyrické melanokratní amfibol-biotitické syenogranity (durbachity) - zabírají asi 90 % oblasti. Jsou mladoprvohorního stáří, nebyly tedy rozdraceny vrásněním. Čerstvá hornina má mozaikovitou bílo-černou barvu, z dálky a při ovětrání působí šedě. Jsou to poměrně všesměrně homogenní neutrální hlubinné vyvřeliny. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a především oválné (žokovité) balvany. Mezi nimi se nachází drobně štěrkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Po obvodu třebíčského masívu se v rámci oblasti vyskytuje jeho okrajová facie – pevnější jemnozrnné aplity rozpadající se v drobné ostrohanné kameny. Zvláště při jižní hranici oblasti se v

masívu vyskytují křemenné žíly a prokřemnění SV-JZ směru. Tyto odolné horniny se projevují i v orientaci některých návrší - především na vrchu Křemel (493 m) u Hostákova.

Komplexy rul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 5 % plochy oblasti. Ruly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k severozápadu s velkým sklonem 40 - 80°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Amfibolity tvoří sérii asi 250 m širokých pruhů směru SSV-JJZ západně od Náměště n./Oslavou. Jsou to šedozelené staré bazické přeměněné horniny. Vlivem metamorfózy však uvolňují své živiny do půdy pomalu, a tak půdy na nich nejsou výrazně živnější než na rulách nebo syenitech. Silně bazické a chemicky extrémnější jsou erlány, ty však zde tvoří příliš úzké pruhy, než aby se v krajinném měřítku mohly nápadněji projevit.

Na plochých návrších podél řeky Jihlavy pod Třebíčí se v malých ostrůvcích vyskytují zbytky třetihorních písků až štěrků. V krajině by se projevovaly i prostřednictvím vegetace – jsou kyselé a neúrodné, ale pro malou rozlohu jsou obdělávány společně s půdami na okolních horninách.

Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů. V nich pak vystupuje převážně drobně kamenitý až písčito-kamenitý materiál.

Dna údolí toků vyplňují údolní nivy, tvořené písčito-kamenitým materiálem, pokrytým na povrchu jemnozrnějšími povodňovými hlínami. Vlivem polohy této oblasti krajinného rázu se zde nivy vyskytují průměrně často, ale převážně v úzkých pruzích. Nivní sedimenty široké 100-200 m vyplňují dna údolí Jihlavy a Oslavy. Vyznačují se vysokým obsahem živin i vody a umožňují tak přirozený růst bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny v oblasti nejsou evidovány.

Georeliéf je v hrubých rysech poměrně monotónní. Jedná se o tektonicky mírně zdvižený zarovnaný povrch s generelním slabým úklonem k VJV. Při východním okraji si vytvořila středně hluboké údolí říčka Oslava, při jižním okraji řeka Jihlava. Údolí jsou víceméně přímá, poměrně úzká, ale nikoliv sevřená, vždy s nivou na dně.

Nejvyšší body této oblasti se nacházejí při jejím západním okraji - Smrček (674 m n. m.) nad Svatoslaví, známější je severněji ležící souvisle zalesněný Panský kopec (668 m n. m.). Jižněji leží poměrně ostrý vrchol Čechtínského kopce (662 m n. m.). Nejnižším místem je bod, kde říčka Oslava opouští oblast Vekomeziříčska jižně od Tasova (cca 370 m n. m.). Celkové převýšení v rámci oblasti je tedy asi 305 m, což je v rámci kraje hodnota nadprůměrná.

Pokud se týče výškové členitosti, převážnou část oblasti lze charakterizovat jako členitou pahorkatinu (s převýšením 100 – 150 m na vzdálenost 4 km). Nejplošší je jihovýchod oblasti, kde převýšení dosahuje jen 90 m.

V západní části oblasti, kde vystupují vyšší kopce, dosahuje reliéf charakteru ploché vrchoviny s převýšením 150 – 180 m. Převýšení až 170 m je dosaženo i na severu mezi zaříznutým údolím Balinky a Telečkovem. Směrem k západu k údolí řeky Jihlavy přes hranici oblasti Horního Pojihlaví převýšení dosahuje 215 - 220 m a reliéf tedy nabývá rázu členité vrchoviny.

Typickými prvky georeliéfu jsou rozsáhlé plošiny, mírně ukloněné k jihu k Jihlavě a k jihovýchodu k Náměšti n./Oslavou. Jsou jen mírně rozčleněny mělkými otevřenými údolními potoky (s hloubkou 15 –

50 m a ojedinělými malými skalkami). Hloubka těchto údolí postupně roste od středu oblasti směrem k údolím řek při okrajích. Odlišná je západní a částečně severní část oblasti, kde se vyskytují plošiny i výraznější kopce, které se nad ně zvedají o 40 – 70 m. Kopce v západní části jsou typicky protažené ve směru SZ-JV až Z-V. V jihovýchodní polovině oblasti jsou významné okrouhlé pahorky vysoké 10 – 40 m, s velkými zaoblenými balvany a ukloněnými skalními lavicemi na povrchu. Jedná se o takzvané exfoliační klenby, jedny z nejukázkovějších u nás. Vyšší a výraznější jsou v ČR zřejmě jen na Žulovsku ve Slezsku. Při severním, východním a jižním okraji oblast lemují větší údolí řek a říček. Údolí Balinky na severu i údolí Jihlavy na jihu jsou hluboká 50 – 80 m, údolí Oslavy na východě u Eliášovy myslivny má hloubku až 100 m. Na svazích údolí vystupují jen menší a nevýrazné skály.

Hlavní atraktivitou oblasti jsou velké zaoblené, tzv. žokovité balvany, místy se v krajině dosud vyskytující v celých soustavách, zvláště na mírně vyklenutých plošinách. Některé balvany mají výšku i přes 3 m a zpravidla se vyskytují ve skupinách. Pionýrská vegetace však většinu z nich nyní zakrývá a krajina tak ztratila svou hlavní pohledovou zvláštnost. V území jižně od státní silnice Náměšť n./Oslavou-Vladislav se balvany nevyskytují, neboť geologický substrát je zde odlišný a tato část byla sem přiřazena jen kvůli typickému výskytu rybníků.

Zcela unikátní a přitom téměř neznámé je koryto říčky Oslavy pod Velkým Meziříčím až po Vaneč. Vyskytují se v něm skalní prahy, ale především celé akumulace mohutných balvanů s průměrem až 3 m (ojediněle i více) a místy řeku zcela pokrývají, takže se tok pod nimi ztrácí. Jedná se o analogii říčky Vydry na Šumavě nebo Sázavy ve Stvořidlech, ale zde na Oslavě jsou balvany větší.

Antropogenní tvary jsou v oblasti zastoupeny zářezy a násypy dopravních staveb, především dálnice Brno-Praha na severním okraji a železniční trati Brno-Jihlava. Nápadnější jsou i zářezy státní silnice vých. Třebíče. Drobných lomů v oblasti bylo mnoho, často však byly odtěžovány i jednotlivé balvany. Středně velké lomy, většinou dosud aktivní jsou ve svazích údolí řek (záp. od Vladislavi, u Kamenné).

4.10.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je mírně teplé a vlivem polohy ve srážkovém stínu mírně suché. V období let 1901-1950 byly průměrné roční teploty v Náměšti n./Oslavou 7,7 °C a srážky 594 mm, v Třebíči jen 562 mm. Ve vyšších polohách na západě je klima o něco chladnější a vlhčí. Lze zde očekávat průměrné roční teploty pod 6 °C a srážky mírně přes 650 mm. Dle klimatické klasifikace E. Quitta vyšší západní část náleží mírně teplé oblasti MT5, sušší a teplejší jihovýchodní část MT9. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den při dnech údolí. O něco slabší, ale přesto pro oblast typické jsou teplotní inverze s depresích na plošinách. Teplotní inverze jsou doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě četnou rosou. V depresích na plošinách to byl jeden z důvodů budování rybníků. Expoziční klima (tj. rozdíly v mikroklimatu různě orientovaných svahů) se v oblasti významně projevuje pouze v údolí Jihlavy a Oslavy. Zvláště jižní svahy jihlavského údolí jsou velmi teplé a suché, jsou pravým koridorem teplomilné bioty do nitra Vysočiny. Proti tomu jsou severní svahy údolí chladné a vlhké, blíží se prostředí vyšších poloh. To umožňuje výskyt podhorských druhů rostlin při dnech údolí.

4.10.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou v oblasti zastoupeny řekami, říčkami, potoky, prameny a rybníky. Nejdůležitější je řeka Jihlava, která do oblasti vstupuje na západě jako podhorská říčka. Na ní byla vybudována kaskáda jezů pro náhony na bývalé mlýny nebo současné továrny. S výjimkou úseků při východní a

západní hranici oblasti se tak zde proudící tok vyskytuje jen ojediněle. Říčka Oslava má úseky koryta přírodní (s velkými balvany) a úseky s jezy a náhony. Její menší obdobou je říčka Balinka, i když ta má koryto často zahluobené až 2 m v okolní nivě. Většina potoků v lesnatých údolích má zachován více či méně přirozený průběh koryta. Kontrastní k tomu je situace na náhorních plošinách v polních tratích, kde je většina potoků regulována a menší toky a pramenné úseky velmi často zatrubněny, na větších postaveny rybníky. Tím zmizely nebo byly podstatně omezeny původně hojné prameny a drobné potůčky v krajině.

Rybníků je ve Velkomeziříčské oblasti průměrné množství, jsou však rozmístěny velmi nerovnoměrně. V členitější zalesněnější západní části je jen několik malých rybníků na okrajích či uvnitř lesů. V jihovýchodní části v pásu mezi Přeckovem a Náměští n./Oslavou se nacházejí celé soustavy středně velkých až velkých rybníků. Zpravidla mají okrouhé půdorysy, výrazně protáhlé rybníky jsou ojedinělé (např. u Kundelova). Velký Bor u Trnavy má délku cca 0,9 km a plochu asi 20 ha, Dubovec u Náměšti má rozměry 0,6 x 0,7 km a plochu asi 25 ha. Pravá rybníční krajina vznikla mezi nádražím Studenec a Pozďatínem. Při okrajích oblasti rybníky chybějí vlivem zařezávajících se potoků a absence vhodných plochých sníženin. Pouze rybník Pyšelák slouží rekreaci.

Otevřených pramenů vody je málo. Většina prameništ v polích byla odvodněna. V lesích se prameny zachovaly, ale velké nebo zvláště významné se zde nenacházejí. Největší prameniště ve Svatoslavském lese na západě oblasti zaniklo, voda se zde na ploše přes km² čerpá pro vodovod a podchyceny byly i mnohé menší prameny.

4.10.2.4 Vegetace

Téměř celá Velkomeziříčská oblast náleží dle geobiocenologické klasifikace do 4. vegetačního stupně – bukového. Pouze v nejvyšších polohách na západě se objevují náznaky přechodu do 5. v. s. jedlovo-bukového a na jižních svazích údolí Jihlavy je 3. vegetační stupeň – dubovo-bukový, s náznaky přechodu do 2. v. s. – bukovo-dubového. V jihovýchodní části se na jižních svazích kopců též projevují náznaky 3. vegetačního stupně. Rekonstruovanou vegetaci oblasti tvořila dle geobotanické klasifikace mozaika kyselomilných bikových bučin, květnatých bučin, na jižních svazích acidofilních bikových doubrav, v podmáčených depresích olšin, na západě snad i s přirozenou příměsí smrku.

Západní polovina oblasti je dnes odlesněna z necelé poloviny a nachází se zde i komplex lesa v okolí Panského kopce a velké lesy jižně i severně odtud. Zde převažují smrkové kultury s borovicí a modřínem, přitom dub zde již přirozeně chybí i v okrajích lesů. Větší porosty přírodě blízkých lesů se zde dnes téměř nevyskytují. Ve smrkových kulturách je místy příměs původního buku, smíšený listnatý les je na jižních svazích kopce Jelení hlava. Východní část území je převážně odlesněna a nachází se zde větší celek lesa v Nesměřském údolí Oslavy a na okolních návrších. Zde dominují smíšené borovo-smrkové kultury. Jinak se zde vyskytují jen středně velké lesy tvořené kulturními bory a místy shluky drobných lesů (na výchozech balvanů), tvořené pozoruhodnými, i když nejspíš nepůvodními doubravami. Svérázné je bludiště lesů a polí i luk na značné ploše západně od vesnice Trnava. Na prameništích se zachovaly nebo spíše se obnovily olšiny. Potoční jasanovo-olšové nivy byly z větší části nejdříve přeměněny v louky a posléze v pole. Dnes, po opuštění hospodaření, se některé pomalu vracejí do přirozeného stavu jasanových olšin a tvoří častější typ přírodě blízkého lesa.

Travních porostů je na Velkomeziříčsku poměrně hodně, porosty jsou dnes téměř výhradně tvořeny loukami na vlhčích místech – v depresích a v nivách toků. Buď jsou dnes intenzivně využívány nebo jsou zcela opuštěné. Zvláště mnohé lesní louky byly opuštěny a zarostly náletem, nejčastěji olší.

Biologicky hodnotných luk je zde málo, ale přesto podstatně zvyšují biodiverzitu oblasti (např. chráněná lokalita Hluboček v nivě Jihlavy s ladoňkou dvoulistou). Zachovaly se zde však i fragmenty původních pastvin na exfoliačních klenbách, z nichž některé hostí mírně teplomilnou biotu, jako např. Ptáčovský kopeček, koniklecový kopec, kde se chrání daleko k severozápadu zasahující populace koniklece velkokvětého. Podobný je i Špilberk u Náměšti, kde se suchý trávník vyvinul na amfibolitech.

Typický pro převážnou část nelesní krajiny Velkomeziříčska je hojný výskyt rozptýlené dřevinné vegetace, která se zde nachází na četných bývalých mezích, kamenicích, v okolí balvanů, podél vodních toků a rybníků. Málo rozptýlené dřevinné zeleně je v jižní části oblasti jižně od státní silnice.

4.10.3 Přírodní dominanty

Dominant regionálního významu je málo a nepatří k nejnápadnějším. Z daleka viditelné jsou ploché nejvyšší vrcholy - Smrček a Panský kopec. Dominantami nadmístního významu jsou celkem přímo a přehledná údolí Oslavy a Jihlavy, lze sem přiřadit i údolí dolní Balinky. Dominantou nadmístního významu je i lesní komplex v okolí Panského vrchu a rybníční soustavy, v blízkém okolí nemající obdoby. Do této kategorie lze zařadit i svérázné ostré vrchy na západním okraji oblasti – Zubrca (612 m) a Čechtínský kopec (662 m). Na dolní hranici významnosti leží v této kategorii plochá Pyšelská horka (510 m), nejvyšší vrch jihovýchodní části oblasti, a vrch Křemel (493 m) nad údolím Jihlavy. Lokálními dominantami jsou nápadnější vrchy tvořené exfoliačními klenbami, středně velké lesy a hlavní rybníky v západní části oblasti. Dominantami v detailu bývají shluky balvanů (v případě odstranění části dřevin by se jednalo o nesporné dominanty lokálního významu, v případě větších ploch i nadmístního významu) a drobné skály na exfoliačních klenbách a ve svazích údolí.

4.10.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Plochý mírně zvlněný a mírně ukloněný povrch	XXX	0	X
2.	Středně hluboká zaříznutá údolí Jihlavy, Oslavy a Balinky, tvořící rámec oblasti	XX	+	XX
3.	Mírně ukloněné plošiny střídané mělkými zalesněnými údolními	XX	0	X
4.	Oslava s peřejemi a balvany	XX	+	XXX
5.	Vysoké i nízké exfoliační klenby s balvany a skalkami	XXX	+	XXX
6.	Žokovité balvany rozptýlené ve skupinách po převážné části oblasti	XXX	+	XX
7.	Balvany v korytě Balinky	X	+	XX
8.	Převážně zalesněná západní část oblasti, převážně odlesněná východní část	XXX	0	X
9.	Velmi členité okraje lesů, výskyt lesíků	XX	+	XX
10.	Místa rozsáhlá scelená pole bez dostatečné zeleně	XX	-	X
11.	Dominance smrkových lignikultur na západě a borových na východě	XXX	-	X
12.	Dubové lesíky na jihovýchodě	X	+	XX

13.	Soustavy středně velkých až velkých rybníků na jihovýchodě	XX	+	XX
14.	Převážně odvodněné pramenité oblasti se zatrubněním	XX	-	X
15.	Převážně neupravované potoky v lesnatých údolích	X	+	X
16.	Kulturní louky na vlhkých lokalitách	XX	+	X
17.	Pahorky s mírně teplomilnými trávnicemi s chráněnými druhy	X	+	XX
18.	Stepní stráně v údolí Jihlavy	X	+	XX
19.	Znehodnocení jižních svahů údolí Jihlavy akátinami	XX	-	X

4.10.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma		X
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.10.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- nejsou

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Pazderna, PP Syenitové skály, PP Kobylínek, PP Ptáčovský kopeček, PP Hluboček, PP Špilberk

Přírodní parky

- PrP Třebíčsko - zřízen vyhláškou Okresního národního výboru v Třebíči v roce 1982 jako oblast klidu. Území se nachází severně od Třebíče a jeho rozloha činí cca 9 800 ha. Oblast je geomorfologicky rozdělena na celek Křižanovské vrchoviny na severozápadě a celek Jevišovické pahorkatiny na jihovýchodě. Západní část, náležející podcelku Brtnická vrchovina, je členitější, s mělkými údolími, jižní část je plochá, jen levobřežní přítoky Jihlavy vytvářejí při ústí výrazně zahloubená údolí (např. Klapovský potok). Území dosahuje nadmořských výšek

350-620 m. Geologické podloží tvoří hlubinné vyvřeliny třebíčského masivu. Jsou to tmavé, biotitem bohaté horniny paleozoického stáří, s velkým obsahem thoria a uranu, což je činí relativně vysoce radioaktivními. Tmavými durbachity pronikají světlé žíly aplitů, místy s turmalínem. U Bochovic a Hostákova se vyskytují známé křemenné žíly s krystaly šedobílého křemene, ametystu a záhnědy. Masiv je místy narušen zlomy, významné jsou zóny mylonitizace. Odlehčením vznikly ruwary. Durbachit zvětrával v tropickém podnebí za vzniku oblých, kulovitých a žokovitých balvanů, které po celém parku vytváří balvanité kupy (např. PP Syenitové skály).

Na zvětralinách durbachitu a deluviích vznikly kyselá typická kambizemě, v menší míře eubazické (nasycené) půdy. V nivách malých vodních toků a ve výrazněji podmáčených menších sníženinách jsou vyvinuty typické gleje (např. rybníční oblast v trojúhelníku Hostákov- Pocoucov- Ptáčov nebo Nárameč- Přeckov- Trnava).

Původní lesní porosty tvořily acidofilní bučiny (Luzulo-Fagion), menší zastoupení v nižších polohách měly acidofilní doubravy (Genisto germanicae-Quercion). Ty byly od 13. století, kdy začíná být území osídlováno, postupně přeměňovány na pastviny, louky a pole. Dnes se v parku nacházejí už jen malé lesíky se smíšenými porosty smrku, borovice, dubu, méně již javoru a buku. Na agrárních terasách, kolem balvanitých seskupení a skalních výchozů jsou drobné remízky s borovicí, břízou a výjimečně i habrem, tvořící charakteristický prvek zdejší krajiny.

Na několika místech rostou památné stromy. K nejznámějším a nejnavštěvovanějším patří tzv. Velký javor (javor klen) u Věstoňovic, jehož stáří se odhaduje na 700 let.

Přírodě blízká nelesní společenstva se udržela jen na mokřích loukách kolem rybníků a vodních toků s violkou bahenní (*Viola palustris*), zábělníkem bahenním (*Comarum palustre*), řeřišnicí luční (*Cardamine pratensis*), blatouchem bahenním (*Caltha palustris*) a kohoutkem lučním (*Lychnis flos-cuculi*). Příkladem může být PP Pazderna. Fragmenty kostřavových pastvin, vzniklých po odlesnění, s koniklecem velkokvětým (*Pulsatilla grandis*) jsou v PP Kobylínek a PP Ptáčovský kopeček. V parku se nacházejí mezní lokality bramboříku nachového (*Cyclamen purpurascens*) a koniklece velkokvětého (*Pulsatilla grandis*).

Ekologická hodnota zdejší krajiny je umocněna přítomností drobných rybníčků. Pozornost si zasluhuje vodní ornitofauna. Na zarostlých rybníčcích je hojný polák velký (*Aythya ferina*) a p. chocholačka (*Aythya fitligula*), dále se zde vyskytuje kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), častým druhem je i lyska černá (*Fulica atra*) a racek chechtavý (*Larus ridibundus*), jehož kolonie však v poslední době mizejí. V posledních letech se stále častěji objevuje i labuť velká (*Cygnus olor*).

Jihozápadním okrajem se park přimyká k městu Třebíč s řadou památkových objektů a historicko kulturních pozoruhodností. Nejvýznamnější stavební památkou je románsko-gotická bazilika sv. Prokopa z doby kolem poloviny 13. století, dva gotické domy na Karlově náměstí a v evropském měřítku nejzachovalejší židovské ghetto se dvěma synagogami a velkým židovským hřbitovem.

- PrP Balinské údolí - vyhlášen Okresním národním výborem ve Žďáře nad Sázavou v roce 1984 jako oblast klidu. Byl zřízen pro ochranu krajinářsky cenného údolí s přirozeně meandrujícím tokem Balinky západně od Velkého Meziříčí. Zaujímá 440 ha.

Údolí Balinky vznikalo pomalým zařezáváním toku do plochého terénu po ústupu miocenního moře. Erozi se obnažilo skalní podloží tvořené syenitem. Jeho vlastnosti při zvětrávání měly zásadní význam pro modelaci terénu, a to jak celých kopců (exfoliační klenby), tak jednotlivých kulovitých a žokovitých balvanů rozestých po krajině.

Dno údolí vyplňují mocné usazeniny nivních hlín, z půdních typů převažují kambizemě a pseudogleje. Přirozeně meandrující tok říčky vytváří četné zákruty s nátržemi a vysokými

podemílanými břehy, nivní louky jsou pravidelně zaplavovány. Táhle mělké písčiny s osamělými žulovými balvany střídají tůně v zátočinách. Jen v místech skalních prahů jsou krátké peřejnaté úseky. Nivní louky jsou intenzivně zemědělsky využívány, ze značné části pravidelně obnovované orbou.

Lesní porosty na svazích údolí jsou většinou tvořeny kulturními smrčiny, jen v místech skalních výchozů se na mělkých půdách více uplatňuje borovice lesní (*Pinus sylvestris*), výjimečně se tu setkáváme s původním dubem zimním (*Quercus petraea*). Pole nad hranami svahů údolí jsou rozčleněna soustavami křovinatých mezí, typické jsou remízky okolo míst, kde skalní podklad vychází až na povrch. Lesy původní dřevinné skladby se v území již prakticky nevyskytují. Snad pouze suché bory na skalních výchozech s dnes již velmi vzácným kociánkem dvoudomým (*Antennaria dioica*) si zasluhují zvláštní pozornost, jejich současný charakter je však spíše výsledkem osobitého hospodaření v minulosti.

Stinné skalky porůstá osladič obecný (*Polypodium vulgare*), zimolez černý (*Lonicera nigra*), růže převislá (*Rosa pendulina*) a fytogeograficky pozoruhodná ostřice tlapatá (*Carex pediformis*).

Koryto říčky je vroubeno olší lepkavou (*Alnus glutinosa*) a vrbou křehkou (*Salix caprea*), vzácněji i olší šedou (*Alnus incana*), písčové náplavy zpevňuje vrba trojmužná (*Salix triandra*) a chrastice rákosovitá (*Phalaroides arundinacea*). Zachovalé nivní louky se z jara prozradí výskytem sasanky hajní (*Anemonoides nemorosa*) a křivatce žlutého (*Gagea lutea*). Na výslunné suché stráně proniká několik teplomilných druhů, např. radek prutnatý (*Chondrilla juncea*), bojínek tuhý (*Phleum phleoides*) a křivatec rolní (*Gagea villosa*).

Zvláštní pozornost zasluhuje květena lískových mezí a remízků, kde roste mnoho hájových druhů jako lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), jaterník trojlaločný (*Hepatica nobilis*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*) aj. Na extenzivně obhospodařovaných mezích a stráních roste na několika místech vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) a jalovec obecný (*Juniperus communis*).

Ve vysokých hlinitých březích hnízdí několik párů ledňáček říčních (*Alcedo atthis*), žije zde skorec vodní (*Cinclus cinclus*). Pravidelně hnízdí pušтік obecný (*Strix aluco*), běžný je datel černý (*Dryocopus martius*). V posledních letech se zde vyskytuje vydra říční (*Lutra lutra*). Údolím vede značená turistická stezka, není však příliš intenzivně rekreačně využíváno.

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Nesměř, Vlčatínský vrch, Jelení hlava, Za kopečkem, Velká Dubina, Palečkův mlýn, Dobnavka

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v jižní části oblasti

4.10.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.10.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Počátky osídlování regionu jsou spojené s benediktinským klášterem v Třebíči, který založila na Lovětínské zemské stezce při brodu přes Jihlavu moravská úředlná knížata Oldřich Brněnský a Litold Znojemský v roce 1101. Patřil k nejbohatším v zemi a působil jako významné středisko vzdělanosti a aktivní kolonizační činnosti v rozsáhlém území, které mu bylo přiděleno. V zakládací listině kláštera

byly zmíněny například Studenec, Babice, Smrk, Brod (prastará osada při brodu přes Jihlávku, pozdější Vladislav, která zásobovala klášter rybami), Hostákov, Nárameč, Křižanov, Mičapi (Výčapy) či Maloměřice (Jaroměřice). V sousedství kláštera bylo „na zeleném drnu“ založeno také město Třebíč, jako o městě s radnicí o něm hovoří už nejstarší zmínka z roku 1277. V polovině 13. století vystavěli třebíčští benediktini novou klášterní budovu a pozoruhodnou románsko-gotickou baziliku, která se dochovala dodnes a je považována za jednu z nejcennějších staveb tohoto typu u nás. Rozvoj Třebíče pokračoval i ve 14. století, o čemž svědčí práva, která mu udělil Karel IV. s Janem Lucemburským v roce 1335 (povolení opevnit se hradbami a řídit se normou městského práva podle příkladu královského města Znojma). Hradby byly postavené už kolem poloviny 14. století a chránily město až do 18. století. Třebíč díky tomu částečně vymanila z vlivu kláštera, ale královským městem se nestala. S osudy třebíčského kláštera byl na dlouhou dobu svázán Měřín. V roce 1298 v místě již existující osady s kostelem (dle tradice má Měřín dokonce velkomoravský původ) zřídil král Václav II. benediktinské probošství, které bylo úzce spjaté s třebíčským klášterem. Zaniklo na přelomu 14. a 15. století, kdy skomíral i klášter v Třebíči.

Druhým významným centrem regionu se stalo (Velké) Meziříčí; tamní hrad vznikl kolem roku 1236 jako jeden z nejstarších šlechtických hradů na Moravě. Byl zbudován v místě, kde zřejmě stála starší osada, ležící na Libické zemské stezce. S meziříčským hradem byl od počátku spojen rod pánů z Lomnice, kteří záhy ovládali poměrně rozlehlé území kolem něj. Od nich získalo Meziříčí už začátkem 14. století některá městská práva. K začátku 14. století se vážou také neblahé události, které postihly východní část regionu. Šlo o vpád Kumánů na Moravu roku 1304, při němž byly vypáleny osady Brod, Štuchanov, Nemojovice a Radvanov. Zatímco v místě Brodu existovala koncem 14. století opět rybářská osada, která byla v roce 1548 povýšena na městečko, (přijalo jméno Vladislav na počest krále Vladislava Jagellonského), ostatní obce zanikly.

Období husitských válek v regionu předznamenaly boje související se spory mezi moravskými markrabími Joštem a Prokopem z lucemburského rodu v letech 1385-1405. Poté, co Prokopovy oddíly vydrancovaly Bíteš a obsadily náměšťský hrad, podpořili odvetné akce významnou měrou obyvatelé Bíteše a Meziříčí. Za odměnu je jejich tehdejší majitel a hlavní Joštův spojenec Lacek z Kravař, který se po Joštově smrti stal moravským zemským hejtmanem, povýšil na města a udělil jim městská práva. Lacek z Kravař byl velkým příznivcem Jana Husa a stal se jedním z iniciátorů panských dopisů na jeho obranu. Meziříčí se stalo významnou husitskou základnou při výpravě na Moravu v roce 1424, při níž byl dobyt třebíčský klášter. Jeho majetek si rozebrala okolní šlechta a Třebíč se stala jedním z hlavních husitských center na Moravě. V roce 1435 bylo město dobyto vojskem Albrechta Rakouského. Jako doklad, že i v neklidných dobách bylo důležité hospodaření, svědčí majetkové spory o studenecké zboží mezi pány z Valdštejna a z Lomnice, zaznamenané k roku 1459. Jejich předmětem bylo především vlastnictví studeneckých rybníků a právo na jejich ryby. Již v 15. století tedy v regionu fungovalo rybníkářství a spor potvrzuje, že šlo o výnosné odvětví.

Klid zbraní zde nenastal ani za vlády Jiřího z Poděbrad. Jeho vojsko dobylo v roce 1464 meziříčský hrad, který v té době patřil jeho odpůrci Bohušovi z Lomnice. Kritický byl rok 1468, kdy do země vpadlo vojsko uherského krále Matyáše Korvína. Obsazeno a vydrancováno bylo Meziříčí, v Třebíči byl obklíčen a obléhán syn Jiřího z Poděbrad Viktorín. Po dobytí města se s posádkou uchýlil do kláštera, odkud se mu podařilo uniknout. Posádka, hájící klášter, se zanedlouho vzdala. Po Matyášově odchodu zbyl v Třebíči zpustošený klášter s dosazeným opatem a město prakticky srovnané se zemí. Ohořelé, opuštěné trosky připomínaly neblahé události ještě několik let, než byla zahájena obnova. Klášter se z této rány už nevzpamatoval. Podle dohod mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem

Korvínem z roku 1486 měl být sice benediktinům klášterní majetek vrácen, ale nikdy k tomu nedošlo. Klášter upadal a poslední řeholníci z něj byli vyhnáni v roce 1525.

Město i klášterní statky několikrát změnily majitele; patřili mezi ně například pánové ze Šternberka. V roce 1490 se Třebíč dostala do rukou pánů z Pernštejna. S Pernštejnou přišlo oživení jak města, kde se rozvíjela řemesla (zejména soukenictví), tak i celého panství. Rozvoj zaznamenala také území ve vlastnictví pánů z Lomnice, jimž patřilo mimo jiné sousední meziříčské panství. Meziříčský hrad byl přestavěn na renesanční zámek, ve městě vyrostly honosné měšťanské domy. Z iniciativy paní Aleny Meziříčské z Lomnice proběhl v Meziříčí v roce 1576 sněm evangelických kněží a šlechty, který zformuloval tzv. augšpurskou konfesi. V té době bylo ve městě zřízeno luteránské gymnázium a knihtiskárna. Už v první polovině 16. století žila ve Velkém Meziříčí židovská komunita, okolo roku 1518 byla zřízena stará synagoga. Také v Třebíči se v té době objevilo nekatolické panstvo – Osovští z Doubravice se hlásili k Jednotě bratrské. Za jejich vlády se Třebíč stala jedním z jejích významných středisek, na předměstí Jejkov se nacházela bratrská kaple, špitál a "pohřební zahrada". Za Osovských došlo k přestavbě zaniklého kláštera na renesanční zámek. Za Smila Osovského, který vydal pro třebíčské panství Zřízení selské a Zřízení městské, se pronikavě změnil hospodářský ráz celého panství. Jako zajímavost lze zmínit čarodějnický proces, který se odehrál v roce 1571 v Tasově a který zaplatily životem 3 místní ženy. O 2 roky později se Tasov s pustým hradem Dub, pustou tvrzí Hrádek a s Budišovem, který byl v roce 1538 povýšen na městečko s tržními právy a vlastním znakem, stal majetkem Václava Berky z Dubé, manžela Aleny Meziříčské z Lomnice.

Přes Kateřinu z Valdštejna, vdovu po Smilu Osovském se třebíčské panství dostalo do rukou Valdštejnů (v roce 1628 z důvodu náboženské emigrace postoupila Kateřina panství svému bratrovci, katolíkovi), kteří je drželi až do roku 1945. Také díky této strategii se město vyhnulo jak konfiskacím, tak významnějším škodám. Výraznější potíže zaznamenalo pouze v letech 1622 – 1623, kdy zde pobýval pluk císařského generála Marradase; tříadvacetidenní pobyt tří tisíců vojáků ve městě znamenal výdaje přes 90 tisíc zlatých. Po válce se Třebíč nějakou dobu úspěšně bránila i rekatolizaci (inkviziční komise zde ještě v roce 1657 zjistila existenci husitů, pikartů, luteránů i tzv. nulliusů- lidí, kteří nedokázali označit své náboženské vyznání), ovšem dokončení kapucínského kláštera v roce 1693 se stalo symbolem katolického vítězství ve městě. Mnohem horší osud potkal ve třicetileté válce jiná sídla. V Tasově byla například po třicetileté válce opuštěná třetina domů. Velmi postiženo bylo Meziříčí a jeho okolí. Město bylo několikrát vypleněno, na mor zemřelo přes 1000 lidí a 266 domů lehlo popelem, z ostatních bylo po válce mnoho pustých. Meziříčí pokleslo na úroveň poddanského města a ztratilo většinu svých privilegií. V roce 1649 přivedl nový majitel (Kounic) do vylidněného města nové obyvatele německé národnosti. Za jeho vlády se zdárně rozvíjela také židovská obec. Od roku 1676 působil v Meziříčí španělský rod Ugartů, který se snažil o důslednou rekatolizaci. Tasovské panství zdědili v roce 1644 Fürstenberkové, kteří zvelebili vzhled Budišova i Tasova.

V roce 1732 postihl Velké Meziříčí (přídomek „Velké“ od roku 1729) velký požár; rekonstrukce města a zámku v barokním stylu Ugarty finančně natolik vyčerpala, že museli panství prodat. Další problémy postihly město na začátku vlády Marie Terezie za války o rakouské dědictví. V roce 1742 přitáhla do oblasti bavorská, francouzská a pruská (a později také saská) vojska, která obsadila některá města, mimo jiné právě Meziříčí, což se neobešlo beze škod.

Výrazné změny byly spojeny s tereziánskými a josefínskými reformami. Vedle změn ve způsobu hospodaření, sehrálo v regionu významnou roli budování císařských silnic, které výrazně podpořilo

především rozvoj Velkého Meziříčí. O jeho významu svědčí to, že se koncem 18. století stalo sídlem Jihlavského kraje. Rozvíjela se i Třebíč, kde v 18. století začaly mizet hradby, bránící rozšiřování městského areálu. V letech 1725 – 1731 došlo k opravě baziliky, která po česko-uherských válkách sloužila delší dobu hospodářským účelům. Provedl ji významný architekt F. M. Kaňka. Problémy postihly venkov ve druhé polovině 18. století; po neúrodných letech 1765 – 1769, 1771 - 1772 propukly hladomory. Odrazilo se ve vzniku velkého selského povstání roku 1775. Ke zlepšení situace na venkově přispělo pěstování brambor, které se zde začalo rozšiřovat v závěru 18. století. V roce 1794 byl proveden jeden z posledních kroků v osídlování kraje, když tehdejší majitel tasovského panství (Joachym šlechtic Stettenhofen) založil Klementice, Jáchymov a Mihoukovice.

Hospodářskou situaci regionu zhoršil průchod napoleonských vojsk v letech 1805 - 1806. V Třebíči byl ubytován sbor maršála Bernadotta, který dokázal město během pouhých čtyř dní doslova vyjít. Podobný problém postihl také Velké Meziříčí. Třebíč byla v následujících letech postižena několika dalšími ranami; v roce 1819 řádil v okolí města dobytčí mor, v letech 1821 a 1822 zde propuklo několik požárů, které napáchaly ve městě obrovské škody, v roce 1830 zde byla povodeň a v letech 1832 - 1836 zde řádila cholera, která postihla i široké okolí. Další vlnu této nemoci přinesli s sebou vojáci, kteří se v kraji pohybovali v průběhu prusko-rakouské války (1866), kdy byla Třebíč obsazena pruským vojskem. Přes tyto nepříznivé okolnosti probíhal v 19. století pozvolný průmyslový rozvoj regionu. Nejvýrazněji se to projevilo ve městech, kde se objevily první továrny. V Třebíči šlo především o koželužství a výrobu obuvi, které vytěšňovaly dosud převládající soukenictví. Později se zde prosadilo také strojírenství. Pro potřeby koželužů byl ve městě roku 1836 postaven unikátní větrný mlýn, sloužící k mletí třísla, který se dochoval dodneška. Ve Velkém Meziříčí se v roce 1868 konala hospodářská výstava, v následujících letech se však vývoj města zpomalil, protože se mu vyhnuly významné železniční trasy. Třebíči projel první vlak v roce 1886 a městu se tak naopak otevřelo spojení se světem. Ve druhé polovině 19. století se v Třebíči prosadila česká většina, jako doklad lze uvést zřízení českého gymnázia v roce 1871. Oživení hospodářského, kulturního a spolkového života v 19. století se týkalo celého regionu.

Ve třicátých letech 20. století se v Třebíči angažoval Tomáš Baťa; po roce 1936 byly podle osvědčených zlínských stavebních modelů postaveny budovy Baťových závodů a dělnická kolonie v předměstí Borovina. V prostorách bývalé Baťovy továrny dnes pokračuje výroba obuvi (BOPO) a výroba ponožek a punčoch (Trepon).

Válečná léta se nejvíce podepsala na zdejším židovském obyvatelstvu. Z regionu byly deportovány desítky Židů (v Třebíči i Velkém Meziříčí žily početné židovské kolonie) do koncentračních táborů, kde většina z nich našla smrt. Jako připomínka zůstala ve Velkém Meziříčí budova synagogy a židovský hřbitov, v Třebíči zůstala zachováno celé židovské město, které bylo založeno už kolem roku 1400. Jde o unikátní záležitost, která byla společně s trebičskou bazilikou v roce 2003 zapsána na světový seznam kulturního dědictví UNESCO.

V sedmdesátých letech 20. století podnítila hospodářský rozvoj Velkého Meziříčí výstavba dálnice Praha – Brno. V sousedství města byl postaven monumentální dálniční most, který se stal jednou z jeho dominant. Zhruba ve stejné době se výrazně změnila tvář Třebíče, která se musela přizpůsobit přílivu obyvatel v důsledku stavby jaderné elektrárny v nedalekých Dukovanech, s níž souviselo také zbudování Dalešické přehrady s přečerpávací elektrárnou. Bohužel šlo často o necitlivou výstavbu panelákových sídlišť. Venkova se v této době dotkla především intenzifikace zemědělské výroby a velkoplošné odvodňování. V posledních letech nabývá na významu turistika, oblíbenou výletní oblastí

je přírodní park Třebíčsko s pestrou krajinou s množstvím vodních toků a ploch (vyhlášen v roce 1982), centrem vodní turistiky a sportů je Dalešická přehrada.

4.10.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
10.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
11.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
12.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XXX
13.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XXX	+	X
14.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	X	+	X
15.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	X
16.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
17.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	XX	+	XX
18.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.10.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V této oblasti se však dominantně projevuje lokální forma dyjsko-oslavského domu. Lidový dům je téměř výhradně zděný se slohovými ohlasy ve výzdobě štítu. Na jihovýchodě se mohou objevit prvky pocházející z lokální formy dyjsko svrateckého domu, pronikajícího sem z Moravskobudějovicka a Moravskokrumlovska. Zajímavý je též stavební materiál syenitu odlišující celý prostor od okolních.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Třebíč
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)

0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Třebíč, Budišov, Velké Meziříčí, Stránecká Zhoř	Trnava, Studnice, Budišov, Kojatín, Překov
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
0	Budišov – komponovaný prostor, drobné soustavy rybníků
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Židovský hřbitov v Třebíči, klášter s bazilikou sv. Prokopa v Třebíči	0

4.10.7.4 Současný stav krajiny

Oblast se vyznačuje velmi originální krajinnou strukturou vyplývající z existence skupinek zaoblených syenitových balvanů místy vysokých až 3 m, vytvářejících četná „oka“ v celých soustavách porostlá travinami a keři, četných dochovaných prvků původního historického členění krajiny, převážně borových a smrkových lesů uspořádaných v pestré mozaice s členitými až nepřehlednými okraji, rybníků s břehovými porosty a zemědělské krajiny, místy se silně uplaňujícími prvky upozorňujícími na provedenou intenzifikaci zemědělské velkovýroby převážně v plošším reliéfu bez výrazných dominant. Všechny složky spolu tvoří velmi pestrou mozaiku rytmického střídání lesů, luk a polí s drobnými balvanitými ostrůvky, místy doplněnou rybníky či jejich soustavami.

Původní struktura krajiny byla mnohem pestřejší díky drobnému členění krajiny původní záhumenicovou plužinou, ve které byla četná balvanovitá oka vyžínána, což zvyšovalo zvláštnost krajinného obrazu. Tuto jemnou strukturu místy stírá intenzifikovaná a měřítkem se odlišující zemědělská krajina vyznačující se prvky intenzifikace zemědělství z období socialismu, jež však nedokázala odstranit balvanitý fenomén oblasti, díky kterému si celé území zachovává svou rázovitost. Neodmyslitelným prvkem krajiny jsou rybníky a jejich drobné soustavy vytvářející malebná místa v okolí Pozďatína, Nárameče a Valdíkova.

SZ část oblasti v okolí Měřína a Blížkova zasahuje až k úpatí Arnoleckých hor a i přes existenci podobné geologické stavby suterénu krajiny je tato část odlišná zejména díky převaze rozsáhlých bloků orné. Podobný jev se vyskytuje v okolí Valdíkova a Smrku, kde jsou velké plochy půdních bloků, avšak na rozdíl od SV části jsou zde již dobře patrná balvanitá oka, pro oblast typická.

Krajina je členěna mělkými, nepříliš zahloubenými údolími drobných vodních toků směřujících převážně k Jihlavě, v SV částí k Oslavě. Údolí jsou doprovázena většinou lesy, které zde spolu s loukami vytváří velmi pestré krajinné obrazy. J od Velkého Meziříčí se nachází velmi významný údolní prostor říčky Balinky, vytvářející specifické místo s typickým charakterem krajinné scény daným především uspořádáním prvků podél zalomené osy vodního toku, který si uchovává stále svůj přírodní charakter. Další údolní prostor vytváří Oslava opuštějí Velké Meziříčí, vytvářející za městem Nesměřské údolí lemované lesy se skalními stěnami a útvary a zříceninami hradů (Dub, Templštejn) a též budovami významných mlýnů. V rozšířené části na přítoku Kundelovského potoka je položena drobná obec Oslava. V prostoru Hamzova mlýna údolí přechází do sousední oblasti.

Sídelní struktura je ustálená s jednoznačnou orientací na města v okrajích oblasti – Třebíč, Velké Meziříčí, Náměšť nad Oslavou, Velká Bíteš. V oblasti převažují drobná venkovská sídla umístěná v závěrech drobných údolí (Pyšel, Náravec, Rudíkov, Smrk, Častovice, Kamenná, aj.) nebo výhodných údolních polohách přímo na toku některého z potoků (Trnava, Budišov, Baliny, Pavlínov apod.). Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území a je spjata s kolonizací Třebíčského kláštera a později se vznikem panských sídel v oblasti. Převažují návesní a smíšené formy uspořádání vsí, místy lze spatřit samostatné zemědělské dvory a usedlosti. Některé větší obce jsou doplněny v okrajích nevzhlednou zástavbou zemědělských areálů, která narušuje nejen obraz sídla v krajině, ale i celý krajinný prostor. Zejména silně se uplatňují u Budišova, Vladislavi, Smrku, Nového Telečkova. Některé obce jsou významně narušeny nevhodně situovanou novou zástavbou ze 70. let min. stol. a místy též ze současnosti. Jádra sídel si však stále i přes četné necitlivé přestavby zachovávají svůj charakter. V celém území se významně uplatňuje odlišný stavební materiál syenitového kamene vyznačující se hrubou strukturou, ze kterého je postavena i bazilika v Třebíči. V J části oblasti se nevhodně vizuálně uplatňují okraje urbanizovaného prostoru města Třebíč s panelovými domy a průmyslovými zónami. Malebné údolní prostory s lesy a potoky a prostory s rybníky jsou často silně zasaženy chatovými koloniemi, které díky své neuspořádanosti a živelnosti mnohdy snižují estetickou hodnotu typického obrazu místa.

Síť komunikací je poměrně řídká, převažují drobné komunikace spojující sídla s hlavními tahy. Komunikace jsou vedeny v původní historické stopě vyjma některých úseků silnice č. 360 spojující Velké Meziříčí s Třebíčí.

V oblasti jsou významné kulturní památky, a to nejen v městských prostorech Třebíče a Velkého Meziříčí na okraji oblasti, ale též uvnitř především v Budišově (zámek a rozsáhlý záměrně komponovaný prostor zámeckého parku, s alejí směřující ke zřícenině větrného mlýna), poničený zámek s okolní krajinou ve Stránecké Zhoři, zříceniny strážních hradů na Oslavě, zachované zbytky zemanské tvrze ve vsi Pyšel, obora u Petrávče a v neposlední řadě dochované kostely s dominantami kostelních věží v Třebíči, Velkém Meziříčí, Budišově, Uhřínově, Měříně, Chlumku, Červené Lhotě, Sokoli. Místy se uplatňují založené aleje s věkovitými stromy (např. Placká alej).

V území jsou vymezeny dva přírodní parky, jejichž krajinářská hodnota je velmi vysoká - Třebíčsko, Balinské údolí.

Území je místy poničeno rozsáhlými zorněnými půdními bloky s typickými znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby, prochází jím křížem významné linie nadzemního elektrického vedení narušující místy silně typický obraz krajiny, některé části komunikace Třebíč – Velké Meziříčí vymykající se tradičnímu vedení komunikací a odlišují se měřítkem, obce často trpí necitlivými přestavbami původních velmi cenných usedlostí s kamennými kolnami, místy se výrazně uplatňují zemědělské areály a v okrajích průmyslové zóny Třebíče a Velkého Meziříčí. Drobné malebné prostory narušuje často chatová výstavba. V S okraji oblasti působí hluková a mentální bariéra dálnice D1.

4.10.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Měřín - věž kostela sv. Jana Křtitele	Dominanta kostela sv. Jana Křtitele s vysokou věží a románským portálem z 12. století.
Budišov -obraz sídla v krajině	Dominanta kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Gotharda s pozoruhodnou korouhví na renesanční věži. Dle starých zpráv byl prý kostel založen trebičskými

s typickými dominantami:

- kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Gotharda
- zámek
- větrný mlýn

benediktýny. Z roku 1722 pochází renesanční věž (5 × 3,56 m), k desce pavlače 24 m vysoká. Na nárožích jsou umístěny 4 sochy v biskupských, resp. opatských mitrách. Sochy jsou v nadživotní velikosti z rakouského lasturového vápence. Podle posledních výzkumů tyto sochy neznázorňují české světce, ale snad sv. Gotharda v hodnosti opatské a biskupské. Věž má stanové zastřešení, pův. kryta šindelem, od minulého stol. pálenými taškami a roku 1983 pokryta měděným plechem. Věž je zakončena vytepanou měděnou koruhví znázorňující Nanebevzetí Panny Marie a sv. Gotharda. Korouhev je vysoká 4,2 m, rozpětí 2,5 m, váha 400 kg a otáčí se kolem železné žerdi zakotvené ve vazbě věže.

Zámek stojí na místě původní vodní tvrze ze 13. stol., přebudované v 16. stol. na renesanční zámek. Dnešní podobu získal za výrazné přestavby v honosné barokní letní sídlo ve 20. letech 18. stol. za hr. Paarů. V téže době byl kolem zámku zřízen park s bohatou sochařskou výzdobou. Dnes depozitář přírodovědných oddělení MZM.

Zbytky větrného mlýna nedaleko zámeckého parku.

Pyšel – tvrz

Zachované zbytky zemanské gotické věžovité tvrze.

Velké Meziříčí

– obraz sídla v krajině

s typickými dominantami:

- zámek
- chrám sv. Mikuláše
- židovské synagogy

Historické centrum města bylo vyhlášeno městskou památkovou zónou, kde mezi nejvýznamnější stavby patří zámek (původně hrad z 12. století), dále gotický chrám sv. Mikuláše, původně gotická radnice, renesanční luteránské gymnázium, židovské synagogy a částečně zachované opevnění s hradební bránou. Od roku 1518 byla při městě samostatná židovská obec - židovský hřbitov ze 16. století s barokními náhrobky.

Velkomeziříčský zámek, původně románský hrad ze 13. století, byl několikrát přestavěn. Z jednotlivých stavebních slohů zůstala zachována goticko-renesanční lodžie, renesanční vstupní brána z roku 1578 a barokní hlavní budova z let 1723 - 1731. Poslední novogotické úpravy z počátku 20. století se projeví především na budovách předzámčí. Zámek vlastní rodina Podstatzkých-Lichtensteinů.

Kostelní věž patřila v minulosti městu. Byla dokončena po roce 1411. Vchod pod věží byl probourán až v 19. století, původní vchod byl ze severní strany. Současný portál je dílem sochaře Jiřího Marka. Na věži jsou hodiny s největším prosvětleným ciferníkem v ČR a šest zvonů.

Stránecká Zhoř

Ochranné pásmo zámku. Tvrz se připomíná už na konci 14. stol. Ve druhé polovině 15. stol. byla přebudována v pozdně gotickém slohu (dodnes se dochovala pozdně gotická obdélná okna s kamenným ostěním). V r. 1557 tvrz se vsí získal Jan starší Stránecký ze Stránce, podle něhož se ves začala psát Stránecká Zhoř. Ten také asi v r. 1562 zahájil přestavbu tvrze v renesanční zámek, který se dochoval v celkem nezměněné podobě dodnes. Jde o patrovou čtyřkřídlou budovu se čtvercovou dispozicí okolo nádvoří, z jejíchž nároží vystupují čtyři válcové věže. Dochovaný unikát mezi renesančními zámky na Moravě - zámek je už více než jedno století v dezolátním stavu, avšak zásluhou Řádu rytířů Kristových se nedávno objevila naděje na jeho rekonstrukci.

Třebíč – obraz sídla v krajině

s typickými dominantami:

- bazilika sv. Prokopa
- židovská čtvrť a hřbitov
- kaple Povýšení sv. Kříže
- Kostel sv. Martina

kulturní památka UNESCO – židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa; městská památková zóna+ ochranné pásmo MPZ; národní kulturní památky-klášter s kostelem sv. Prokopa+židovský hřbitov

Opatský chrám, původně zasvěcený Panně Marii, byl budován od první poloviny 13. století jako součást benediktinského kláštera, založeného v roce 1101. Bazilika patří ke skvostům středověkého stavitelství. Je postavena v románském slohu s gotickými prvky. Značně utrpěla při obléhání Třebíče uherskými vojsky Matyáše Korvína v roce 1468 a více než dvě století pak byla používána ke světským účelům. Po obnově, provedené stavitelem Františkem Maxmiliánem Kaňkou v letech 1725-1731, byla znovu využívána k sakrálním účelům a zasvěcena svatému Prokopu. V roce 2002 se bazilika stala národní kulturní

památkou.

Židovská čtvrť v Třebíči, zapsaná 3. července 2003 do prestižního Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, je mimořádně zachovalým dokladem židovské kultury na Moravě a je jedinou židovskou památkou mimo území Izraele, samostatně zapsanou na seznamu UNESCO. Nejcennější na tomto území je zachování historického půdorysu a hmotové skladby, které se vyvíjely ve stísněných podmínkách mezi řekou Jihlavou a skalním masivem kopce Hrádku.

Na Stařečce se říká východní oblasti města, směrem do čtvrti Borovina. Nachází se zde kaple Povýšení sv. Kříže, na nejvyšším místě Třebíče, kousek od nedostavěné nové hvězdárny a kluboven skautských oddílů, zvaném Kostelíček. Tato kaple má půdorys kříže a jejím stavitelem byl amatérský architekt Jan Fulík. Bylo tomu v roce 1644.

Kostel svatého Martina se nachází se na Martinském náměstí ve Vnitřním Městě. Součástí kostela je 75 metrů vysoká městská věž. Kostel byl založen někdy kolem poloviny 13. století opatem Martinem, během 14. století se kostel stal samostatným a farním. Po roce 1335, po obdržení městských práv, se začaly stavět městské hradby, včetně věže. Celková výška věže od terénu po vrcholek kříže je 75 metrů a stavba má čtvercový půdorys o straně 11,5 metru. Ochoz věže leží ve výšce 35 metrů, kříž je 4 metry vysoký a otáčí se po větru. Věžní hodiny jsou jedny z největších v Evropě.

Malovaný dům je renesanční rohový dům se sgrafity na třebíčském Karlově náměstí, byl postaven koncem 16. století benátským kupcem Francescem Calligardim a sloužil jako obchod s koloniálním zbožím.

Kostel sv. Vavřince v Červené Lhotě Kostel sv. Vavřince s farou v Červené Lhotě uplatňující s v krajinném rámci sídla.

4.10.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Četné nechtlivě provedené přestavby tradičních zemědělských usedlostí	XX	-	X
5.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
6.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a vsí a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
7.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X

8.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
9.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	XX	+	XX
10.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	XX	+	X
11.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	XX	+	X
12.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory (dálnice D1)	X	-	X
13.	Chatové kolonie a rozptýlené chaty v malebných prostorech	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.10.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.10.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Území je položeno do mírně ukloněného plošinatého reliéfu rozčleněného údolními drobných potoků, v okrajích s výrazně zařiznutými partiemi Balinky a Oslavy.

Převažuje polootevřená krajinná scéna vytvářející četné téměř stejné obrazy specificky doplněné pestrou mozaikou drobných ploch v základní struktuře střídání lesů a zemědělské krajiny. Vymežující horizonty tvoří především okraje lesních porostů v údolních partiích Oslavy a zalesněné hrany údolí

Balinky. Krajina je utvářena mnoha rozličnými, krajinářsky však podobnými prostory, které spojuje základní fenomén území zaoblené syenitové kameny.

Převažující měřítko krajiny lze chápat díky sceleným plochám orné jako střední, původní měřítko (místa stále patrné) je však velmi drobné. Harmonické vztahy v krajině i měřítko vytváří především přítomnost zaoblených kamenů a četné lesy s členitými okraji, vytvářející vymezující horizont mnoha prostorů. Oblast neoplývá přírodními dominantami, významné kulturní dominanty tvoří dochovaná panská sídla s komponovanými prostory a kostelní věže.

Síť komunikací je spjata s významnými centry, je historicky dána a doposud platí. Území tvoří poměrně čitelně vymezitelný prostor právě díky specifickému přírodnímu rámci.

Vyhlídková místa jsou v krajině spíše vyjímečná (např. nad Horními Vilémovicemi).

Přístupné rozhledny:

	<p>Rozhledna Ocmanice</p> <p>428 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>Rozhled na Ocmanice, Náměšť nad Oslavou a nedaleké rybníky.</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Rozhledna Ocmanice stojí na kopci (428 m.n.m.), jež se zvedá jižně nad stejnojmennou obcí. Rozhledna je 15 m vysoká dřevěná stavba ve tvaru osmibokého jehlanu s vnitřním kovovým schodištěm, má jednu vyhlídkovou plošinu ve výšce 8 m a poskytuje krásný výhled na blízké okolí.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Trvale volně přístupná v letním období.</p>
---	---	--

4.10.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Prostor podřízený specifickému přírodnímu rámci	XXX	+	XX
2.	Nízké vymezující horizonty často vrstvené v několika plánech bez výrazných narušení kontrastními prvky, poskytující četné drobné průhledy	XX	+	X
3.	Specifická polootevřená krajinná scéna vytvářející drobné obrazy	XX	+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	XX	+	X
5.	Kontrast původního drobného měřítka krajiny s otevřenými velkými scelenými plochami zemědělské krajiny	XX	-/0	X
6.	Střední měřítko tvořené členitostí krajiny	XXX	-	X
7.	Specifické zaříznuté údolní prostory Balinky a Oslavy zachovávající odlišný charakter s doprovodnými prvky podél základní údolní osy	XX	+	XX
8.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.10.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × rozsáhlé zorněné půdní bloky s typickými znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby
- × významné linie nadzemního elektrického vedení narušující místy silně typický obraz krajiny
- × komunikace Třebíč – Velké Meziříčí místy se vymykající se tradičnímu vedení komunikací a odlišující se měřítkem
- × četné přestavby tradičních usedlostí
- × zemědělské areály ve volné krajině a v okrajích sídel
- × průmyslové zóny Třebíče a Velkého Meziříčí
- × chatová výstavba
- × hluková a mentální bariéra dálnice D1

4.10.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výstavba halových objektů ve volné krajině
- × Výstavba objektů zasahujících do dochované prostory komponované krajiny v Budišově
- × Necitlivé dostavby sídel dochovaných v původním tradičním prostorovém uspořádání
- × Necitlivé přestavby tradičních usedlostí, odstraňování typického místního stavebního materiálu, ať již zatíráním nebo zbořením či přestavbou
- × Výstavba vertikál přesahujících výšku lesa o cca 8 m a výstavba větrných elektráren
- × Výstavba nadměrných komunikací nerespektujících tradiční vedení komunikací

Z pohledu změny využití území

- × Odstraňování kamenů ve volné krajině
- × Zcelování zemědělských ploch odstraňováním mezí a remízků
- × Významná odlesnění
- × Zalesnění dochovaných květnatých a podmáčených luk
- × Urbanizace volné krajiny za účelem výstavby

4.10.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit odstraňování syenitových kamenů z volné krajiny a případnému zcelování ploch orné
- Zamezit urbanizaci volného krajinného prostoru mimo zastavěné části sídel a necitlivému rozšiřování zastavěných částí sídel do volné krajiny
- Zamezit výstavbě výškových staveb přesahujících výšku lesa více jak 8 m a větrných elektráren v celém prostoru oblasti

- Zamezit výstavbě, která nese kontrastní uplatnění vůči pozitivním kulturním dominantám
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu údolních prostorů Balinky a Oslavy a malebných prostorů v celém území před poničením stávající zvýšené estetické hodnoty, zejména zamezit nové rekreační výstavbě (využít stávající potenciál)
- Zamezit výstavbě potlačující přírodní charakter krajiny
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbami uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.10.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Údolí Balinky – údolní prostor u Velkého Meziříčí s přírodním tokem říčky Balinky
- Nesměřské údolí – zaříznuté údolí v lesích protažené po celé délce Oslavy se zříceninami hradů a typickými budovami mlýnů
- Budišov - komponovaná krajina a krajinný rámeček v okolí Budišovského zámku
- Pozďatínské rybníky – prostor tvořený soustavou rybníků u Pozďatína

Ochranu a vymezení míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.10.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části drobných údolí, prostory s rybníky a prostory s významnými shluky kamenů ve voné krajině.

4.11 Oblast krajinného rázu Moravskobudějovicko (CZ0610-OB011)

4.11.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Krajina jižní části vysočiny specifická pro své sušší klima a vyšší teploty utváření faldní zemědělskou krajinou s převahou rozsáhlých bloků orné vyznačující se specifickými znaky intenzifikace zemědělské výroby s mnoha sídly ovlivněnými jihomoravskými vlivy.

4.11.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.11.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Z hlediska krajinného rázu je horninná stavba oblasti středně komplikovaná. Od Třebíče a Vladislavi k jihu až pod Jaroměřice n./Rokytnou se táhne jižní část třebíčského syenitového masívu. Západně od něj a při západním okraji oblasti převažují kyselé přeměněné horniny – pararuly s častými vložkami bazických amfibolitů a v údolí Želetavky a jejím okolí dokonce s širšími pruhy bazických erlánů až krystalických vápenců. V okrouhlé oblasti mezi Jemnicí a Korolupy u Uherčic leží širší těleso kyselých a pevných granulitů. Východně od třebíčského masívu, tj. východně od linie Vladislav – Ctudružice, převažují kyselé přeměněné horniny - migmatity.

Komplexy pararul a migmatitů tvoří přibližně 50 % plochy oblasti. Pararuly i migmatity mají víceméně patrnou foliaci, ale její směr a sklon je velmi proměnlivý od místa k místu. Nečastější je sklon foliace k východu se sklonem 30 - 50°, v údolí Želetavky pod Jemnicí převažuje sklon k západu. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný.

K masivnějším a kyselejším horninám náležejí granulity v okolí údolí Želetavky pod Jemnicí a pak východně odtud. Od pararul se liší větší kompaktností, méně zřetelnou foliací a mírně vyšší geomorfologickou odolností, častějším výskytem sevřených údolí, vyšších vrchů a skal. Při zvětrávání

se pararuly, migmatity i granulity rozpadají na hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Amfibolity jsou přeměněné bazické horniny šedozelené barvy, ale vlivem přeměny své živiny do půdy uvolňují pomalu, takže se v biotě projevují omezeně. V reliéfu se jako méně odolné horniny projevují tím, že netvoří výrazné vrchy ani příliš skalnaté svahy a čato v nich vznikla údolí. Při zvětvávání se rozpadají na zpravidla drobné kameny. Krystalické vápence a erlány jsou významnými bazickými horninami v oblasti. Nacházejí se v zaznamenaných výskytech jen v údolí Želetavky a jeho okolí. Vápence zde tvoří plošiny, ale i výrazné svahy, a zde se pak mohou projevovat i ve zvláštní biotě.

Křemenné syenity třebíčského masívu (durbachity) dominují v severní části oblasti. Chemicky jsou neutrální, barvou na čerstvém lomu černo – bílé, po ovětrání působí celkově šedě. Durbachity se na rozdíl od hornin přeměněných rozpadají podle navzájem kolmých systémů puklin, takže vznikají kvádrovité balvany, a podobně vypadající skalky. Ovětráváním hran získávají balvany zaoblený, žokovitý vzhled. Zvětralin jsou drobně kamenité až hrubě písčité. V dané oblasti krajinného rázu jsou však volné balvany i syenitové skály vzácné a spíše nenápadné.

S výjimkou severního okraje oblasti se na povrchu místy nacházejí ostrovy mladotřetihorních mořských písčitých jílu a jílovitých písků až štěrků. Velké a souvislé plochy pokrývají v okolí Moravských Budějovic, v okolí Jaroměřic n./Rokytnou jsou pak většinou překryty sprašovými hlínami. Jejich snadná obdělavitelnost způsobila, že jsou převážně zorněny, ale vysoko zdvižené ostrovy v Novosyrovických lesích jsou zalesněny. Zvláště ve sníženinách a na východně orientovaných svazích se vyskytují mocnější vrstvy sprašových hlín až vápnitých spraší (na východě), místy promíchaných s kamenitými svahovinami. Chybějí jen na hřbetě s dominující Klučovskou horou jižně od Třebíče. Pokrývají převážně mírné svahy a úpatí svahů a byly též souvisle zorněny. To však vedlo k rozvoji stržové eroze i vzniku úvozů, což je pro tuto část typické. Lokálně se v okolí Třebíče nacházejí redeponované vltavíny, známější lokalita je u Kožichovic.

Nivní sedimenty tvoří pruhy na dnech údolí i říček. Mají šířku do 100 m, pouze nivy Rokytné a Rokytky jsou široké až 400 m. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny se v oblasti nevyskytují.

Pozoruhodně se projeví v reliéfu zlomy. Hlavní zlomy dlouhé i desítky kilometrů mají směr ZSZ – VJV, doplňují je zlomy příčné, směru JJZ – SSV. Systém těchto zlomů předurčil směr většiny údolí, především těch hlavních. Velmi nápadné je to u údolí Rokytky a Rokytné, kde jsou charakteristická kilometry dlouhá přímá údolí kombinovaná s pravoúhlými změnami směru.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter tektonicky mírně zdviženého zarovnaného povrchu tvořícího mělké kotliny a plošiny s málo zřetelnými plochými širokými hřbítky. Dvěma příčnými hřbety je rozčleněn na tři části. Na severu výrazný hřbet Klučovské hory odděluje Třebíčskou kotlinu, jižně od něj leží Moravskobudějovická kotlina oddělená od povodí Želetavky na jihozápadě plochým hřbetem severojižního směru u Dědic. Po celém obvodu oblasti, s výjimkou nejasného zakončení u státní hranice na jihozápadě a severní hranice nad údolím Jihlavy, se zvedá vyšší reliéf – na severozápadě náleží výrazněji zdvižený reliéf do oblasti Želetavska a Horního Pojihlaví, nižší elevace na východě a jihu jsou součástí naší oblasti Jaroměřicka. Celkový úklon oblasti podmiňovaný tektonicky směřuje k VJV. Do plošin jsou zařezána mělká, na jihu a severu i výraznější údolí řek a říček. Nejvyšší bod oblasti – Klučovská hora (595 m n. m.) tvoří dominantu táhlého hřbetu. Na jihozápadě dominuje Suchá hora (571 m n. m.). Nejnižší body oblasti leží při jejím jihovýchodním okraji, kde vodní toky opouštějí

oblast, jejich výška je 390 – 410 m n. m. Nejnižší bod leží u Koberova mlýna v údolí Želetavky (cca 376 m n. m.). Převýšení v rámci oblasti tedy dosahuje cca 220 m, což je v rámci kraje podprůměrné.

Centrální část oblasti – Moravskobudějovická kotlina - je v rámci kraje extrémně plochá, má dokonce charakter ploché pahorkatiny (s převýšením 30 – 75 m na vzdálenost 4 km). Zde se v rámci kraje nachází nejvýraznější a nejrozsáhlejší takto plochý povrch. Většina oblasti má charakter členité pahorkatiny s převýšením 75 - 150 m na 4 km. Výjimkou jsou severní a jižní okrajové části. Reliéf od Klučovské hory směrem k severu, k údolí Jihlavy, má převýšení až 180 m, a tudíž charakter ploché vrchoviny. Podobně je tomu i v okolí Suché hory na jihu oblasti, kde převýšení ke dnu údolí Želetavky dosahuje 195 m. Směrem do Jihomoravského kraje pod Bítov převýšení od Suché hory dosahuje dokonce 240 m, a zde tedy reliéf má dokonce charakter členité vrchoviny.

Typické pahorky se v oblasti vyskytují pouze na severozápadě mezi Klučovskou horou a Okříškami, na jihu v blízkém okolí Suché hory a pak západně od Jemnice. Všechny pahorky jsou značně výškově asymetrické, s výškou 30 – 50 m nad okolní plošší reliéf, pouze v okolí Třebíče dosahují převýšení až 80 m. Pahorky se zpravidla vyskytují v řadách nebo alespoň dvojicích. Jinak převažují nepatrně ukloněné plošiny a plochá táhlá návrší s nezřetelnými vrcholy. Směrem k východu je plochý reliéf Moravskobudějovické kotliny ohraničen o 50 – 60 m tektonicky zdviženou krou s plochými návršími, nejvyšší je rozsáhlá vyvýšenina Na skalném (556 m n. m.). Velmi výrazná údolí se rámci této oblasti nevyskytují, pouze při jižním a severním okraji protékají mírně zařezané říčky. Na severu si Jihlava vytvořila mezi Novou Vsí a Třebíčí spíše otevřené, 30 - 80 m hluboké údolí s několika nápadnými zákruty se sklonově výrazně asymetrickými svahy. Nárazové břehy jsou skalnaté, šířka nivy zde výrazně kolísá od 60 do 250 m. Další větší zaříznuté údolí se nachází až při jižní hranici kraje. Vytvořila ho říčka Želetavka s přítoky. Pod Jemnicí ještě je neznatelné, široké, otevřené a hluboké do 20 m, postupně se však zahlubuje, je výškově i sklonově asymetrické, hluboké 30 – 70 m. Ze směru S – J se v několika výrazných zákrutech stáčí na směr SZ – JV, u Lubnice pravouhle na směr JZ – SV a u Koberova mlýna, kde opouští kraj, se opět stáčí do směru SZ – JV, přičemž se výrazně zařezává, roste jeho spád a tvoří hluboké zákruty. Zde hloubka údolí dosahuje až 100 m, údolí je už výškově víceméně symetrické, uzavřené a se skálami. Vzhledem k poloze údolí na hranici Jihomoravského kraje bude účelné dořešit, zda tato část již nepatří k rozsáhlé oblasti krajinného rázu, kterou lze předpokládat v údolí Dyje až po Znojmo. Jaroměřickou kotlinou protéká říčka Rokytná s přítoky v až 400 m široké nivě, přičemž ojedinělé okrajové svahy se zvedají nad nivu maximálně o 20 m. Podobný charakter, ovšem v menších rozměrech, má horní a střední tok Rouchovanky (Mocly) a horní Jevišovky. Pod Jaroměřicemi se Rokytná začíná prořezávat třebíčským masívem a migmatity, tektonicky mírně zdviženými nad dno kotliny. Vytváří zde přímé otevřené, až 40 m hluboké údolí. Před hranicí kraje se údolí stáčí k jihu a tvoří pravouhlé zákruty o délce přímých úseků 0,4 – 0,7 km.

Skal je v oblasti Jaroměřicka málo, ale přesto lokálně zpestřují krajinu. Nacházejí se jednak na vrcholech výraznějších kopců, jednak v nejvíce zaříznutých údolích. Drobné skály a balvany nacházíme na vrcholech Pekelného kopce (570 m) nad obcí Stařeč a Mikulovické hory (zde částečně odtěženy lomem), syenitové Hošťanky i Klučovské hory. Syenitové balvany jsou i na návrší Na skalném V jižní části oblasti se vyskytují skalní sruby i s balvanovými proudem pod nimi na západní straně vrcholu Suché hory a další menší jsou i jinde (vrch Skalka sv. odtud). Běžnější jsou však pouhé kamenité vršky prakticky bez skal. Četnější a v průměru i větší jsou skály v zaříznutých údolích. Nejpůsobivější je téměř holá, cca 20 m vysoká stěna granulitových Suchých skal s rozsáhlým suťovým polem pod nimi v údolí Želetavky u Lubnice. Drobnější skály a skalkové stráně jsou i v údolí Želetavky dále po proudu a v údolí levostranného přítoku Bihanky. Skalky a skalkové stráně jsou i v nárazových

březích mělkého údolí Rokytne na východní hranici oblasti. Několik skalních defilé vysokých až 20 m a s balvany pod nimi je v nárazových březích údolí Jihlavy nad Třebíčí.

Antropogenních tvarů je relativně málo. Jsou zastoupeny především drobnými náspy a zářezy silnic a železnic, malými opuštěnými lomy a dvěma velkými lomy – syenitovým v údolí Rokytne u Jaroměřic a amfibolitovým v údolí Želetavky u Police. Při dnech kotlin a na úpatích svahu se ojediněle nacházejí opuštěné hliníky ve spraši nebo štěrkovny v neogenních sedimentech. Lokálně hojné jsou do 7 m vysoké rybníční hráze, o několik metrů vyšší je zemní hráz malé nádrže Kožichovice u Třebíče.

4.11.2.2 Klimatické podmínky

Klima Jaroměřicka je mírně teplé, rámci kraje však teplé nadprůměrně a vlivem polohy ve srážkovém stínu Českomoravské vrchoviny mírně suché. Průměrné roční teploty a srážky (za období let 1901-1950) v Třebíči byly kolem 7,5 °C a 563 mm, v Jaroměřicích dokonce jen 535 mm, na hřbetu Klučovské hory lze předpokládat průměrné roční teploty kolem 6,8 °C cca 610 mm srážek. V oblasti se projevují častější vlivy mediteránního klimatu přivalovými dešti při častém jihovýchodním proudění – za této situace se oblast stává návětrnou polohou. Dle Quittovy klasifikace většina oblasti leží v mírně teplé klimatické oblasti MT5, jižní a jihovýchodní okraje v o něco teplejší MT9 a Třebíčská kotlina a východní okraje oblasti v nejteplejší z mírně teplých oblastí - MT11. Důsledkem středně výrazného srážkového stínu v oblasti Jaroměřicka je ovšem i menší oblačnost a mírně delší sluneční svit než dále na západě.

Pro plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky (viz regionální název „Moravská Sibiř“). O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech údolí, kde se inverze projevují i delším trváním sněhové pokrývky. Sněhová pokrývka se v oblasti drží na poměry kraje v průměru jen krátkou dobu. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů projevuje nepatrně, nápadnější rozdíly v teplotách svahů lze pozorovat na nejvýraznějších kopcích (Klučovská hora, Hošťanka, Suchá hora), především však v údolích Jihlavy a Želetavky.

4.11.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Jaroměřicka náleží celá do povodí Dyje, tedy i Moravy a Dunaje. Severní část – Třebíčská a Moravskobudějovická kotlina - přitom náleží do dílčího povodí Svratky, povodí Želetavky do povodí střední Dyje. Oblast nepatří mezi pramenné oblasti, všechny větší potoky a říčky jí jen protékají. V oblasti pramenní z významnějších jen potok Roučovanka. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, říčkami, prameny, nehojnými rybníky a malou nádrží Kožichovice.

Naprostá většina toků, malých i větších, má technická upravená napřímená koryta. Výjimkou jsou paradoxně největší toky – malá řeka Jihlava, Rokytne pod Příštipem a dolní tok Želetavky, neboť tekou v zaříznutých, většinou zalesněných údolích, kde pro regulaci nebyl důvod. V plochem podmáčeném reliéfu, až již v pramenných sníženinách či na dně kotlin, byly místy vybudovány malé i středně velké rybníky. V Jaroměřické kotlině včetně okolí Moravských Budějovic jsou tyto rybníky často po dvou i třech nad sebou, o rybníčních soustavách by však bylo nadnesené mluvit. Skutečná soustava 15 malých a dvou středně velkých rybníků je v okolí obcí Lipník a Dolní Vilémovice v pramenné oblasti Roučovanky pod Klučovskou horou. Malá rybníční soustava je v kotlině u Lesonic sz. od Moravských Budějovic. Největším rybníkem je Nový u háje u Moravských Budějovic s délkou cca 750 m a plochou cca 22 ha. Rybníky v počátcích zařezávajících se údolí mají menší šířku, ale zato jsou protáhlé,

příkladem je rybník Polepšil nad Hostimí, dlouhý cca 0,9 km, ale široký jen kolem 100 m. Většina rybníků leží v polní krajině, jen menšina je alespoň v částečném kontaktu s lesem.

Odlíšnou vodní plochou je nádrž Kožichovice, postavená v úzkém údolí Markovky u Třebíče. Její hloubka je 6 m, délka zátopy 1,2 km, šířka cca 100 m a po obvodu má několik lesíků; má sloužit rekreaci.

Silné nebo výrazné prameny zde chybějí, spíše byla typická prameniště na dně sníženin se soustavou drobných vývěřů. Vzhledem k nízkým srážkám a relativně vysokým teplotám jsou zde prameniště řídká a málo vydatná a nacházejí se až hluboko dole pod návršími, daleko od rozvodí. Tato prameniště jsou v nelesní krajině odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích se drobná prameniště většinou zachovala, větší z nich však slouží k jímání vody pro místní vodovody. Na rozdíl od ostatních oblastí kraje Vysočiny jsou zde hojnější jímací území podzemní vody v nivách toků, hlavně v Jaroměřické kotlině vč. Moravských Budějovic. Studánky zde jsou vzácné. U osady Dobrá voda byl minerální sirovodíkový pramen ve studni využíván k provozu dnes zaniklých malých lázní.

4.11.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace leží na pomezí 4. (bukového) a 3. (dubovo-bukového) vegetačního stupně, přičemž 3. v.s. převažuje. Navíc se kvůli nízkým srážkám a podmáčeným půdám se 3. v.s. často vyskytoval ve své tzv. kontinentální variantě s omezeným výskytem buku a větším výskytem jedle bělokoré, habru a lípy srdčité. Dle geobotanického členění se v oblasti předpokládá převaha černýšových dubohabřin (hlavně na hlinitých půdách) a na nižších sušších kamenitých návrších se předpokládají acidofilní doubravy, nejspíše bikové a jedlové. Pouze na hřbetu Klučovské hory až po horu Mikulovickou a severněji na Pekelném kopci se předpokládají květnaté bučiny, případně jedliny. Je však zřejmé, že dominantní dřevinou skutečně přirozených lesů by v celé oblasti byl buk, ten zde však vlivem dlouhodobého osídlení a těžby palivového dřeva na většině plochy již zcela vymizel. Na skalách v údolí Jihlavy a Želetavy, zvláště na Suchých skalách u Lubnice, se dosud maloplošně vyskytují přirozené reliktní bory. V silně podmáčených sníženinách včetně pramenišť lze předpokládat výskyt olšin, ty se zde však zachovaly málo, zpravidla v rozsáhlých lesích nebo druhotně nad rybníky. Podél toků se nacházely nivní jasanové olšiny, ty se zachovaly spíše ve formě břehových porostů nebo nově vznikají v opuštěných částech niv.

V současné vegetaci lesy zabírají jen cca ¼. Pozoruhodné je jejich velikostní rozmezí. Malé lesy nejsou vzácné a nacházejí se především na nízkých svazích nad nivami toků. Hojné jsou středně velké lesy, dominující na kopcích i plošších návrších. Překvapivá je však v této relativně teplé přítomnost lesních komplexů, přičemž je zřejmé, že jejich existence nebyla vynucena členitým reliéfem ani extrémně neúrodnými půdami. Lesní komplexy se rozprostírají v širším okolí Suché hory při jižní hranici oblasti a jihovýchodně od Jaroměřic. V malých lesích se vyskytují akátiny i habrové hájky, případně jsou to borové remízky. Středně velké lesy tvoří jehličnaté kultury. Ve vyšších polohách a na severních svazích smrkové s modřínem, jinde borové s příměsí břízy, dubu, habru či akátů. Výjimečný je porost jedle na vrchu Hošťanka. V lesních komplexech převažují bohatě smíšené porosty s borovicí, dubem, habrem a mýstý i s dominujícím bukem. Zvláště v Novosyrovických lesích v okolí Suché hory jsou i větší porosty čistě listnatých lesů – habřin, doubrav a vzácněji i bučin. I zde se ovšem lesnictví stále snaží vnutit smrkové či borové plantáže. Travních porostů je této oblasti velmi málo. Ojedinelé louky se objevují v nivách nebo na vlhkých půdách v okolí rybníků, na suchých stráních byly pastviny, které jsou dnes až na nepatrné výjimky opuštěné a zarostlé náletem. Větší množství luk je v okolí

Jaroměřic, suché trávníky jsou ve fragmentech na stráních údolí nebo mělkém vysýchavém substrátu jižních svahů na syenitech (durbachitech). Floristicky hodnotné louky zde budou ojedinělé, cennější jsou fragmenty suchých trávníků s teplomilnou biotou (okolí Dobré Vody, Střížova, Klučovský kopec, stráně v údolí Želetavky a Bihanky). Z nich je chráněna jen jedna malá lokalita na Klučovském kopci s hlavním motivem ochrany koniklece lučního.

4.11.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu je rozsáhlá plochá Moravskobudějovická kotlina, hřbet jižně od Třebíče dominující Klučovskou horou a výrazný dvojevrch Suché hory s lesním komplexem. O něco méně významné je ploché holé dno Třebíčské kotliny u Okříšek, holé plošiny jižně od Jemnice a lesní komplex jihovýchodně od Jaroměřic. Dominantami nadmístního významu jsou Pekelný kopec (570 m) nad Stařečí, lesnaté návrší Na skalném (556 m) a zaříznutá údolí Jihlavy a dolní Želetavky. Méně nápadnou dominantou nadmístního významu je rybníční soustava u Lipníka a soustava 6 rybníků u Lesonic v severozápadním výběžku oblasti. Lokálními dominantami jsou pahorky zmíněné v kapitole geomorfologie, drobná, ale zaříznutá údolí Bihanky a Markovky. Významnou a neopakovatelnou dominantou jsou Suché skály s balvanovým mořem pod nimi, svítící do okolí. Dominantami lokálního významu jsou i relativně velké rybníky v oblasti – Steklý a Pastvištní západně od Třebíče, Nový u háje spolu se sousedícím Novým rybníkem u Moravských Budějovic. Méně významnými dominantami jsou i další středně velké rybníky. Skály a balvany, s výjimkou Suchých skal, jsou dominantami jen v detailu.

4.11.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Plošiny a ploché holé kotliny	XXX	0	X
2.	Nejplošší rozsáhlý zarovnaný povrch v rámci kraje Vysočina	XX	0	XX
3.	Převážně syenitový hřbet Klučovské hory až po Mikulovickou horu	XXX	+	XX
4.	Hřbet Suché hory (vč. okolních vrchů)	XX	+	X
5.	Mírně zaříznutá údolí říček (Jihlava, Rokytná pod Jaroměřicemi, dolní Želetavka) tvořící většinou zákruty	XX	+	XX
6.	Pahorky v Třebíčské kotlině a na Jemnicku	X	+	X
7.	Drobné syenitové skály a žokovité balvany v třebíčském masívu	X	+	XX
8.	Skalní sruby na Suché hoře a balvanové proudy pod nimi	X	+	X
9.	Suché skály u Lubnice	X	+	XXX
10.	Hojné neogenní mořské sedimenty připomínající mořskou záplavu	X	+	XX
11.	Naleziště vltavínů na Třebíčsku	X	+	XX
12.	Krajina odlesněná ze 3/4	XXX	0	X
13.	Středně velké lesy na kopcích a návrších	XX	+	X
14.	Lesní komplexy v relativně nízké poloze na plochem reliéfu	XX	+	XX
15.	Dominující jehličnaté kultury ve středně velkých lesích	XX	-	X

16.	Smíšené a přírodě blízké listnaté lesy v lesních komplexech	XXX	+	XX
17.	Rozsáhlá holá pole s nedostatkem dřevin po obvodu	XXX	-	X
18.	Ojedinelé nivní louky a suché trávníky na svazích	X	+	X
19.	Rybniční soustavy u Lesonic a Lipníka	XX	+	X
20.	Rozptýlené středně velké rybníky	XX	+	X
21.	Regulovaná zaplevelená koryta toků s výjimkou říček	XX	-	XX
22.	Relativně přirozená koryta říček v údolích	XX	+	XX
23.	Odvodněná prameniště v zemědělské krajině se zatrubněním toků	XX	-	X
24.	Sirovodíkový pramen u Dobré Vody	X	+	XX

4.11.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.11.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Hošťanka, PP Klučovský kopec, PP Hájky, PR Habrová seč, PP U lusthausu, PP Černá blata, PR Suchá hora, PR Suché skály

Přírodní parky

- Nejsou vymezeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Palečkův mlýn, Dobnavka, Lukovská hora, Ochoz u Dvorku, Dlouhá hora, Habrová Seč, Šimkův Mlýn, Černá blata, Kopka

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severní a částečně i v jižní části oblasti

4.11.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.11.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Nejdříve osídlenou částí regionu bylo okolí Jemnice, o čemž svědčí nálezy paleolitických nástrojů v okolí Chotěbudic, Slavíkovíc, Panenské a Pálovic. Někdy v průběhu 10. století se v regionu objevili Slované, ale jeho osídlování nabralo na intenzitě až při středověké kolonizaci ve 12. a 13. století. Nejstarší část dnešní Jemnice (Podolí) vznikla jako hornická osada v 11. století. Byla vytvořena kolem knížecího dvorce, jehož pozůstatkem je kamenná rotunda (pravděpodobně z přelomu 11. a 12. století). Rozkvět hornictví vedl záhy k založení nového sídla (Jemnice) na ostrohu nad řekou Želetavkou. Těžba drahých kovů (stříbro, olovo a zlato) přitahovala zájem a podporu zemských vládců. V roce 1227 přikázal Přemysl Otakar I. správci bitovského kraje Jemnici opevnit, stala se královským městem, jehož práva rozšířil Jan Lucemburský (zdejší obchodníci byli osvobozeni od všech cel na území Čech a Moravy). Hornictví podporovalo rozvoj dalších řemesel; zlatníci z Jemnice byli známí i za hranicemi. Město prosperovalo natolik, že si ve 14. století některé měšťanské rody mohly dovolit kupovat okolní vesnice. Na konci 14. století zde zřejmě fungovala mincovna moravského markraběte Jošta, který potřeboval pro své politické záměry mnoho peněz. O její existenci svědčí nálezy městských mincí s gotickým písmenem „G“ (Gemeniz, Gemnyc).

Do kolonizace kraje zasáhly kláštery; severní část regionu byla pod vlivem benediktinského kláštera v Třebíči (založen 1101), s níž byly spojeny například osady Smrk, Nárameč, Stařeč, Výčapy či Jaroměřice; do jeho jižní části zasahoval vliv premonstrátského kláštera v Louce u Znojma (založen 1190), který při založení získal vsi Lutochor (Litohoř), Třebouchovice a Domamil.

Významným centrem se záhy staly (Moravské) Budějovice, které vznikly jako tržní osada na Haberské zemské stezce při brodu přes říčku Rokytku pravděpodobně už ve 12. století (první písemná zmínka 1231). V roce 1255 byly Přemyslem Otakarem II. povýšeny na město. Přídomek „Moravské“, sloužící pro odlišení od později založených Českých Budějovic, se objevil na začátku 15. století. Se slovanskou kolonizací byly spojeny Okříšky, které vznikly pravděpodobně v polovině 12. století (první zmínka až 1371, kdy byly součástí rukštejského panství – hrad Rokštejn) a také Stařeč (první zmínka 1259), kde podle tradice stávalo staré slovanské hradiště. Jaroměřice jsou tradicí spojovány s knížetem Jaromírem (1131), písemně doloženy jsou však až v roce 1260.

Rozvoj regionu byl přerušen husitskými válkami. Předznamenaly je už boje mezi moravskými markrabími Joštem a Prokopem z lucemburského rodu (1385-1405). Husitské války zasáhly zejména Jemnicko. Byla přerušena těžba a Jemnici hned na začátku válek obsadil Albrecht Rakouský. Jeho posádka dokázala v roce 1422 odolat husitskému obléhání. V roce 1433 byla Jemnice zastavena pánům z Lichtenburka, kteří tehdy ovládali rozsáhlé bitovské panství (získali je po vymření Přemyslovců). V roce 1424 husité dobyli třebíčský klášter, jehož majetek si rozebrala okolní šlechta. Třebíč se stala jedním z hlavních husitských center na Moravě. Husitská posádka zde zůstala až do roku 1435, kdy bylo město dobyto vojskem Albrechta Rakouského. Po skončení husitských válek byl v Jemnici založen klášter s kostelem sv. Víta. Ve středověku vedl od kostela do centra města vodovod, jehož dochovaná část je dnes chráněna jako technická památka.

Neklidné bylo v regionu i období česko-uherských válek za vlády Jiřího z Poděbrad. Kritický byl rok 1468, kdy do země vpadlo vojsko uherského krále Matyáše Korvína. Dobylo, vypálilo a vydrancovalo Jemnici, o jejíž obnovu se po válce přičinili Lichtenburkové. Ještě hůř byla postižena Třebíč. V roce 1468 zde byl uherským vojskem obklíčen a obléhán syn Jiřího z Poděbrad Viktorín. Po odchodu uherského vojska zbyl v Třebíči zpustošený klášter a město prakticky srovnané se zemí. Obnova ohořelého a opuštěného sídla začala až po několika letech. Klášter se na rozdíl od města z utržené rány už nevzpamatoval. Podle dohod mezi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem z roku 1486 měl být sice benediktinům klášterní majetek vrácen, ale nikdy k tomu nedošlo. Klášter upadal a poslední řeholníci z něj byli vyhnáni v roce 1525. Výsledkem válek bylo i několik zaniklých vsí.

Konec 15. a celé 16. století přinesly regionu hospodářský rozvoj. Snahy o obnovu dolování v okolí Jemnice sice nebyly příliš úspěšné, nicméně město se hospodářsky rozvíjelo, o čemž svědčí i početná židovská komunita z této doby. Roku 1529 Ferdinand I. dal Jemnici do dědičného držení Meziříčským z Lomnice, z královského města se stalo poddanské. Šlechtičtí majitelé nutili měšťany k robotám, což vyvolávalo jejich odpor. V roce 1555 zde dokonce vypukla vzpoura; měšťané několik dnů obléhali hrad a obležení uvolnili až po zásahu okolní šlechty. V následném soudním procesu uspěli Meziříčští z Lomnice. Vůdci vzpoury byli potrestáni, ale spory s měšťany pokračovaly ještě dlouho poté. Také Moravské Budějovice se změnily z královského na poddanské město, když se staly vlastnictvím Lichtenburků (1498). Město však současně získalo od Vladislava Jagellonského významná privilegia. Za vlády Valdštejnů (od 1522) postihl město velký požár (1532), jehož důsledky byly poměrně rychle odstraněny. Moravské Budějovice byly totiž jediným městem na valdštejnském panství a těšily se velké podpoře svých majitelů. To vedlo ve druhé polovině 16. století k mohutnému rozvoji řemesel, obchodu i vzdělanosti. Třebíč zažila rozvoj za vlády rodu Osovských z Doubravice, za nichž došlo k nové výstavbě a zaniklý klášter byl přestavěn na renesanční zámek. Za Smila Osovského, který vydal pro třebíčské panství Zřízení selské a Zřízení městské, se pronikavě změnil hospodářský ráz celého panství. Jaroměřice, jejichž prvním známým majitelem byli Lichtenburkové, byly poprvé označeny jako městečko v roce 1420. Ve druhé polovině 16. století za Meziříčských z Lomnice, kteří tehdy vlastnili většinu regionu, byla přestavěna vodní tvrz v Jaroměřicích na renesanční zámek. Mezi významnější centra se v této době zařadila také Stařeč, od roku 1534 městečko. Šlechta se začátkem 16. století vracela k hospodaření na dvorech a snažila se podnikat - zakládala rybníky, ovčírny, pivovary. Například v okolí Dešova bylo založeno několik rybníků (v polovině 16. století měly plochu asi 10 ha).

Významným jevem 16. století byl příklon k nekatolickým náboženstvím. Roku 1546 evangelík Jindřich Meziříčský z Lomnice vypudil z jemnického kláštera františkánské mnichy a většina obyvatel panství přestoupila k luteránství. Kostel sv. Víta zůstal rozhodnutím krále Maxmiliána katolický. V Třebíči působící Osovští z Doubravice se hlásili k Jednotě bratrské. Za jejich vlády vyrostla na třebíčském předměstí Jejkov bratrská kaple, špitál a "pohřební zahrada". V Moravských Budějovicích utrakvističtí Valdštejnové dbali o náboženskou svobodu. Ve městě a na jejich panství žili v té době vedle sebe lidé různých vyznání.

Slibný vývoj ukončila třicetiletá válka. Regionu se dotkly nejen válečné akce (zpustošení a vylidnění) i majetkové konfiskace po bitvě na Bílé Hoře. Moravské Budějovice byly konfiskovány aktivnímu účastníkovi povstání Zdeňku Brtnickému z Valdštejna. V roce 1626 je získali katoličtí Schaumburkové, kteří zde sice vystavěli zámek jako své sídlo, ale měli časté spory s měšťany, protože neuznávali dosavadní městská práva a snažili se o maximální zisk bez ohledu na potřeby města. Vedlo to k úpadku města, k němuž přispěl i požár z roku 1673, kterému podlehlá polovina zástavby. Situace se

začala zlepšovat až za nových vlastníků (od 1736 Wallisové). Jemnice v době stavovského povstání náležela stavovskému direktorovi Jindřichu Zahrádeckému ze Zahrádek, který nechal jemnický hrad chránit stavovskými vojsky. Po porážce povstání odprosil císaře a majetek mu nebyl konfiskován. Po jeho smrti však muselo být panství kvůli zadlužení prodáno. Město i celé panství, kde byla po válce téměř čtvrtina usedlostí opuštěných, se z válečných škod jen těžko vzpamatovávaly. V roce 1673 se pokusili františkáni obnovit klášter v Jemnici, ale nenalezli prostředky k obživě a klášter byl zrušen (1675). Poválečný rozvoj města zbrzdil požár (1700), morová epidemie (1711) i spory měšťanů s vrchností. Třebíčské panství se dostalo do rukou Valdštejnů (1628), kteří je drželi až do roku 1945. Třebíč se vyhnula jak konfiskacím, tak významnějším škodám, potíže zaznamenala pouze v letech 1622-1623, kdy zde pobýval pluk císařského generála Marradase; třidvacetidenní pobyt tří tisíců vojáků ve městě znamenal obrovské výdaje. Po válce se Třebíč nějakou dobu úspěšně bránila rekatolizaci (inkviziční komise zde ještě v roce 1657 zjistila existenci husitů, pikartů, luteránů i tzv. nulliusů - lidí, kteří nedokázali označit své náboženské vyznání), ovšem dokončení kapucínského kláštera (1693) se stalo symbolem katolického vítězství ve městě. Jaroměřické panství po bělohorské bitvě zakoupili Questenberkové, kteří se zasloužili o jeho hospodářský a kulturní rozkvět. Koncem 17. století provedli rozsáhlou barokní přestavbu zámku i sousedního kostela (architekt Hildebrandt) a v jejich sousedství zřídili francouzskou zahradu a anglický park. Na bývalém loretánském poutním místě byl vystavěn klášter servitů a v jeho sousedství raně barokní špitál. V první polovině 18. století se Jaroměřice staly významným střediskem divadla a hudby; v roce 1730 se zde hrála první česká opera (F. V. Míča). Na přelomu 17. a 18. století byl v barokním stylu přestaven také zámek v Okříškách. V roce 1726 bylo v Jemnici vymezeno židovské město soustředěné kolem synagogy z roku 1649.

Výrazně se projevíly důsledky tereziánských a josefínských reforem. Vedle změn v hospodaření se změnily také náboženské poměry; zrušen byl například kostel sv. Víta v Jemnici jako „nepotřebný polní chrám“. V 18. století se Třebíč rozrostla za hradby, které byly postupně odstraňovány, a byla opravena bazilika, která po česko-uherských válkách sloužila delší dobu hospodářským účelům. Ve druhé polovině 18. století postihly region neúroda a hladomory. Odrazilo se to ve vzniku velkého selského povstání roku 1775. Ke zlepšení situace na venkově přispělo pěstování brambor, které se zde začalo rozšiřovat v závěru 18. století.

Hospodářskou situaci regionu zhoršil průchod napoleonských vojsk v prvním desetiletí 19. století. Francouzští vojáci byli ubytováni ve všech větších městech (Třebíč, Moravské Budějovice, Jemnice, Stařeč), což vedlo k jejich ekonomickému vyčerpání. Hospodářský rozvoj v 19. století narušovaly také tragické události. Třebíč byla postižena sérií požárů (1821-1822), které napáchaly obrovské škody, a povodní (1830). Rozsáhlý požár vypukl v roce 1832 také v Jemnici a zničil prakticky celé město. V letech 1832 - 1836 řádila v celém regionu cholera. Další vlnu této nemoci přinesli s sebou vojáci, kteří se v regionu pohybovali v průběhu prusko-rakouské války (1866). Třebíč a Stařeč byly obsazeny pruským vojskem; Jemnice se vykoupila zaplacením výpalného. Přes tyto nepříznivé okolnosti probíhal v 19. století pozvolný průmyslový rozvoj regionu. Nejvýrazněji se to projevilo ve městech, kde se objevily první továrny. V Třebíči se rozvinulo koželužství a výroba obuvi, které začaly vytěšňovat dosud převládající soukenictví. Později se zde prosadilo také strojírenství. Posledními šlechtickými majiteli Jemnice byli Pallaviciniové (od 1841), kteří po sobě zanechali stopu v podobě neoklasicistní rodinné hrobky nedaleko města při silnici do Chotěbudic. Přestavěli také jemnický zámek a vybudovali v jeho sousedství anglický park. O tehdejší významu Jemnice svědčí fakt, že v letech 1855 - 1868 byla sídlem okresního úřadu. V té době zaznamenaly hospodářský rozvoj Moravské Budějovice. Významně k tomu přispěl fakt, že zde byla zřízena zastávka na nově zbudované

železniční trati Praha – Vídeň (1871). Jemnice, které se hlavní trať vyhnula a kam byla dovedena lokální železnice až v roce 1896, naopak zůstala pouze řemeslnickým a obchodnickým městečkem a její význam klesal. V roce se 1896 bylo sídlo okresu přesunuto právě do Moravských Budějovic; okresním městem zůstaly do roku 1960. Železnice přinesla hospodářský rozvoj také do Okříšek, které se staly železničním uzlem. Byl zde vybudován například panský lihovar, velká pila či cihelna, která sloužila až do sedmdesátých let 20. století. Ve druhé polovině 19. století došlo v regionu také k oživení kulturního a spolkového života. Jako příklad lze uvést zřízení významného českého gymnázia v Třebíči (1871).

I ve 20. století zůstávala Jemnice městečkem s minimem průmyslu, fungovaly zde vesměs drobnější podniky - cihelny, lihovary, pila či pivovar. V Třebíči se ve třicátých letech angažoval Tomáš Baťa; po roce 1936 byly podle osvědčených zlínských stavebních modelů postaveny budovy Baťových závodů a dělnická kolonie v předměstí Borovina. V prostorách bývalé Baťovy továrny dnes pokračuje výroba obuvi (BOPO) a výroba ponožek a punčoch (Trepon).

Po vysídlení českého obyvatelstva z pohraničí dle Mnichovské dohody se Moravské Budějovice staly jako největší nezabrané město při jižní hranici centrem rozsáhlého území. Do města přesídlilo mnoho institucí, škol a organizací. Jemnice byla jedním z prvních měst, která obsadila německá okupační armáda v roce 1939. Jemnici citelně postihla protizidovská opatření. Zdejší Židé, kteří zde žili už od 14. století, byli odvezeni do Terezína, synagoga byla zbořena a cihly prodány jako stavební materiál. Byl zrušen také židovský hřbitov a náhrobní kameny byly použity jako dlažba. Podobně byli postiženi židovští obyvatelé v celém regionu. Z 82 deportovaných Židů z Moravských Budějovic se po válce vrátili jen dva. V Třebíči, kde žila před válkou početná židovská komunita, zůstalo jako připomínka zachováno celé židovské město, které bylo založeno už kolem roku 1400. Jde o unikátní záležitost, která byla společně s trebíčskou bazilikou v roce 2003 zapsána na světový seznam kulturního dědictví UNESCO. V samotném závěru války zažily Moravské Budějovice 2 nálety sovětských letadel, při nichž bylo poškozeno mnoho domů a zahynul jeden člověk. Regionu se dotkl také poválečný odsun německého obyvatelstva, například z Moravských Budějovic bylo odsunuto několik stovek lidí.

V sedmdesátých letech 20. století se výrazně změnila tvář Třebíče a Moravských Budějovic, která se musely přizpůsobit přílivu obyvatel v důsledku stavby jaderné elektrárny v nedalekých Dukovanech a Dalešické přehrady s přečerpávací elektrárnou. Nová městská výstavba, kterou tvořila převážně panelová sídliště, byla bohužel často necitlivým zásahem do vzhledu měst. V Jemnici se teprve po válce více rozvinul průmysl - výroba konfekce (Otavan), automobilové závody (Motorpal), balírny Jemča. Stala se vojenským městem - zámek sloužil od roku 1945 jako kasárna (do 1993). Hospodářský vývoj regionu nepochybně ovlivnila také výstavba dálnice Praha – Brno. Venkova se v této době dotkla především intenzifikace zemědělské výroby a velkoplošné odvodňování. V posledních letech nabyla na významu turistika, oblíbeným cílem výletů se staly přírodní parky Třebíčsko s pestrou krajinou s množstvím vodních toků a ploch (vyhlášen 1982) a Rokytná se zachovalou krajinou podél meandrující říčky (vyhlášen 1996), centrem vodní turistiky a sportů je Dalešická přehrada.

4.11.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
19.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX

20.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
21.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
22.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
23.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
24.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	X
25.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.11.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Ten se v okolí Moravských Budějovic setkává s typem pomoravsko – panonského domu v místní dobové formě dyjsko- svrateckého domu. V severní části oblasti (okolí Třebíče) a na jihozápadě (okolí Slavonic a Jemnice) náleží stavby k místní dobové formě Dyjsko – oslavského domu. Obě formy se objevují téměř výhradně zděné, se slohovými ohlasy ve výzdobě štítu.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Moravské Budějovice, MPZ Jaroměřice n. R., MPZ Jemnice
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
VPR Dešov	VPZ Bonov
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Moravské Budějovice, Jaroměřice n. R., Jemnice	Dešov, Hornice, Horní Újezd, Příštpo, Krahulov – centrální část, Bonov
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Okrajově zasahuje Vranovsko-Bítovsko, prostory záměrně komponované krajiny v Jemnici, Velkém Újezdě, Polici, Krnčice, Lesonicích, Jaroměřicích nad Rokytnou, Moravských Budějovicích, Nových Syrovicích, Kojeticích, Hostíně	Svytý Vít, Hrobka Pallavicinů,
Národní kulturní památky	Archeologické lokality

Zámek Jaroměřice nad Rokytnou

0

4.11.7.4 Současný stav krajiny

Poměrně plochá krajina s drobnými vyvýšenými pahorky vyznačující se převahou rozsáhlých zorněných bloků stírajících původní strukturu i tradiční měřítko krajiny s drobnými lesy a lesními komplexy v okrajích vyznačujícími se geometrizovanými okraji. Struktura krajiny je podřízena cestní síti komunikací, které ohraničují bloky orné a drobným převážně technicky upraveným vodním tokům doprovázeným keři, menšími stromy a travnatými pásy. Lesní porosty se až na výjimky vyznačují hospodářským charakterem a pravidelnými okraji bez porostních plášťů. Důležitým prvkem kulturní krajiny jsou dochované ovocné sady a též drobné rybníky a vodní nádrže, uspořádané často za sebou na vodním toku. Obraz krajiny dotváří četná sídla vyznačující se dochovanými prostory zahrad a sadů v okrajích, doplněná vzrostlými stromy. Důležitým prvkem krajiny je břehová zeleň doprovázející některé významné partie drobných toků, zejm. Jevišovky, Želetavky, Bihanky, Rokytné, které tvoří mírně zaklenutá údolí nesoucí přírodní charakter. Silnice doprovází převážně ovocné stromy.

Sídelní struktura ustálená, výrazně střediskově orientovaná na historicky daná centra - Moravské Budějovice, Jaroměřice n. R., Jemnice. Převažují zde kompaktní sídla venkovského typu v převážně silničním uspořádání, místy jsou uspořádána ve smíšených formacích nebo jako lesní lánové obce v radiální struktuře. Převážná část sídel je umístěna podél vodních toků často po obou stranách údolí. Sídelní struktura pochází především z období vrcholně středověké kolonizace území a je spjata se vznikem kláštera v Třebíči, počátky osídlení jsou vázány na hornickou Jemnici. Obce, i přes časté narušení nevhodně situovanými objekty zemědělských areálů, ale též nevhodně kontrastně situovanou novou zástavbou ze 70. let min. stol. a místy ze současnosti, si zachovávají stále svůj specifický charakter. Velká část vsí si zachovala své původní prostorové uspořádání, trpí však četnými nevhodnými přestavbami tradičních usedlostí a brizolitovou fasádou. Mnoho obcí se však vyznačuje téměř intaktním dochováním (odmyslíme-li si některé netradiční úpravy fasád a nepřilíš vhodnou změnu členění okenních otvorů). Nevhodně se uplatňují průmyslové zóny Moravských Budějovic a zejména na severu oblasti Třebíče a ze sousední oblasti výrazná dominanta jaderné elektrárny u Dukovan. Naopak Jaroměřice a Jemnice tvoří z některých pohledů malebný obraz sídla v krajině. Drobné vodní toky doprovází místy mlýny (Želetavka, Bihanka, Rokytná, Jevišovka).

Krajina se vyznačuje četnými dochovanými prostory záměrně komponované krajiny v Jemnici, Velkém Újezdě, Polici, Krnčicích, Lesonicích, Jaroměřici nad Rokytnou, Moravských Budějovicích, Nových Syrovicích, Kojeticích, Hostíně, Výčapech, Myslibořicích, prostor Horního Dvora u Boňova. Pro oblast jsou též typická zděná boží muka v podobě různých sloupků se svatými obrázky. Dochovaná historická hodnota vsí, měst a panských sídel s komponovanými prostory je ve značném kontrastu vůči zemědělské krajině, vyznačující se především typickými znaky rozsáhlé intenzifikace zemědělské velkovýroby velkého rozsahu. Velmi zajímavý kulturní prostor na rozhraní s Želetavskem tvoří vinice s charakteristickou dominantou zámku (býv. hradu) v Sádku. Prostor doplňují dochované prvky historického členění krajiny v okolí Červeného mlýna, patřící již k sousednímu Želetavsku.

Uspořádání ploch bloků orné zcela potlačuje původní charakter záhumenic. Struktura komunikací odpovídá střediskovému uspořádání s výrazným napojením na historická centra. Krajinou se vine drobná železnice.

Zorněné bloky měnící měřítko krajiny a též její charakter snižují celkovou estetickou hodnotu území a značně potlačují přírodní charakter některých drobných prostorů podél potoků, říček a v okolí rybníků. JV od Jaroměřic n. R. se uplatňuje kamenolom. Okraje městské zástavby Moravských Budějovic a Třebíče se díky necitlivě umístěným průmyslovým zónám a komunikacím snižují estetickou hodnotu krajinné scény. Na Klučovské hoře se uplatňuje technicistní dominanta TV vysílače. V oblasti se poměrně silně uplatňují linie nadzemního elektrického vedení s příhradovými stožáry VVN.

4.11.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Mauzoleum Pallavicini	Za Jemnicí při silnici do Budče byla v letech 1902-1904 byla postavena hrobka pro členy rodiny Pallavicini. Novoklasicistní stavbu projektoval dvorní architekt Otto Hofer. Sochařskou výzobu provedl sochař Ignác Werich. Návrh oltáře zřejmě vytvořil slovinský architekt Josip Plečnik.
Jemnice - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:	městská památková zóna+ochranné pásmo MPZ
<ul style="list-style-type: none"> - kostel sv. Stanislava - kostel sv. Jakuba - zámek 	<p>Hlavní dominantou města je kostel sv. Stanislava se štíhlou věží, která svítí daleko do kraje. Renesanční přestavba proběhla v 80. letech 16. století. Vedlejší loď kostela, zvaná kaple sv. Josefa, byla postavena v roce 1725. Každého, kdo přijde na jemnické náměstí, upoutá bílá věž kostela sv. Stanislava s červenou střechou. Věž má výšku 53 m a 63 cm. Ochoz je ve výšce 31 m.</p> <p>Dominantu nejstarší části Jemnice zvanou Podolí tvoří kostel sv. Jakuba, který dnes stojí na místě původního knížecího dvorce. Původní dvorec s rotundou byl vystavěn někdy na přelomu 11. a 12. století.</p> <p>Zámek vznikl přestavbou zeměpanského hradu založeného na počátku 13. století. V 16. století byl hrad přestavěn na čtyřkřídlý renesanční zámek. Podle projektu Antona Evrharta Martinelliho dostal zámek po roce 1734 barokní podobu. Interiéry byly upraveny v empírovém duchu po roce 1818. Konečné změny provedli poslední majitelé Jemnice. V roce 1842 koupil panství markrabě Alfons Pallavicini. Na popud jeho manželky Gabriely, rozené Fürstenbergové, došlo k velkolepé přestavbě celého zámeckého areálu.</p>
Police – zámek a komponovaný prostor zámeckého parku	Největší památkou v obci Police je zámek. Police je poprvé připomínána v r. 1343, kdy zde zboží vlastnil Nevhlas z Police. Ves a panství byla v průběhu staletí v rukou několika majitelů. V r. 1885 získal velkostatek Leopold ze Šternberka, který jej v r. 1887 prodal Alfredu Vraždovi z Kunvaldu. Nyní je zámek v majetku obce.
Moravské Budějovice - obraz sídla v krajině	městská památková zóna+ochranné pásmo MPZ
<ul style="list-style-type: none"> - Chrám sv. Jiljí - Farní areál s hradební zdí a baštou; vrása - Kaple sv. Michala (rotunda) - Zámek a muzeum - Kaple sv. Anny - Kaple sv. Jana Nepomuckého 	<p>Dominantou vytvářející charakteristické panorama města, je farní kostel sv. Jiljí, trojlodní chrám s presbytářem. Původně románský kostel z 1. poloviny 13. století. Z období gotiky pochází kněžiště. V období baroka byly přistavěny lodě a 50 m vysoká věž, která byla vystavěna při severní straně presbytáře roku 1714. Věž kostela je po rekonstrukci schodiště přístupná veřejnosti a z ochozu věže je vyhlídka na město a okolí.</p> <p>Západně od kostela stojí na terase městského opevnění rozsáhlá budova fary. Barokní štít fary nese vřočení 1779. Součástí farního areálu jsou i zbytky městského oprávnění, které tvoří části hradeb, okrouhlá bašta a městská brána „pod farou“. Pararulová vrása je vzácný geologický útvar, který je vidět na skalním ostrohu, na němž se vypíná budova fary. Vznikla za tzv. kodomské horotvorné činnosti, která probíhala před 600 – 800 milióny lety. Útvar se řadí mezi geologické rarity, v celé České republice není podobná k vidění.</p> <p>Původně románská rotunda stojí na jihovýchodní straně kostela. Stavba válcovitého tvaru pochází zřejmě ze 13. století. Jeho spodní část sloužila jako kostnice, horní jako kaple s nástropní freskou „Posledního soudu“ z roku 1726.</p> <p>Barokně klasicistní zámek z 2. poloviny 17. století nechal vystavět hrabě Rudolf Jindřich Schaumburk z radnice a čtyř měšťanských domů. Interiéry a dispozice</p>

zámku jsou převážně renesančního a barokního původu. Muzeum Vysočiny Třebíči zde vybudovalo expozici zachycující historii města, zaniklá a zanikající městská řemesla.

O kapli se dochovalo jen málo zpráv a doba výstavby se odhaduje mezi 13. a 15. stoletím. Údajně v této kapli spočinulo na jednu noc i tělo českého krále Přemysla Otakara II., když bylo v roce 1297 vezeno ze Znojma do Prahy (Přemysl Otakar II. Padl 26. srpna 1278 na Moravském poli). Roku 1715 došlo k významné barokní přestavbě kaple a střecha byla pokryta šindelem. V roce 1853 byl šindel nahrazen pálenou krytinou.

Kapli dala postavit roku 1713 Terezie Polyxena, vdova po Václavu Renaltu z Schaumburka.

Velký Újezd - věž kostela, zámek

Dominanta věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. Komponovaný prostor v okolí býv. Zámku, dnes domova důchodců.

Jaroměřice nad Rokytnou - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

památková zóna+ochranné pásmo MPZ, zámek (národní kulturní památka)

- Zámek a komponovaný prostor parku a navazující krajiny
- děkanský chrám sv. Markéty
- Špitál s kaplí sv. Kateřiny
- Kaple sv. Josefa
- Sochy na mostě na moravsko-budějovické silnici

Barokní jaroměřický komplex patří k nejmohutnějším zámeckým architekturám první poloviny 18. stol. u nás i v Evropě. Původní tvrz byla na konci 16. stol. přestavěna v renesančním slohu, který se dochoval ve zdivu nynější budovy. Do barokní podoby byl zámek přebudován za Questenberků v letech 1700 – 1737. Projekt přestavby zámku vypracoval známý rakouský architekt Jakub Prandtauera.

K jižní části zámku přiléhá rozsáhlá okrasná zahrada založená současně s barokní stavbou podle projektu Jeana Treheta z roku 1715 a přepracovaného Antonem Ziennerem roku 1732. Z části byla v letech 1961-1963 rekonstruována podle projektu Dušana Riedla a Břetislava Štorma. Bezprostředně k zámecké budově přiléhá francouzský parter ukončený regulovaným korytem Rokytné a na pravém břehu říčky se rozkládá přírodně krajinářský park, obklopený uměle vyhloubeným kanálem.

Rovnocennou a nedílnou součástí zámeckého souboru tvoří děkanský chrám sv. Markéty. Klenba v kupoli lodi nese fresku, oslavující sv. Markétu, namalovanou roku 1734 Karlem Františkem Tepperem. Autorem přestavby kostela, stejně jako zámku, byl pravděpodobně Jakub Prandtauer. S přestavbou kostela se započalo v roce 1716 a dokončena byla až v roce 1782. Chrám byl v polovině minulého století v havarijním stavu a byl zachráněn díky děkanu P. Václavu Kűchlerovi a s pomocí místních farníků.

V letech 1671-72 byl přestavěn jaroměřický špitál s kaplí sv. Kateřiny. Špitál existoval již před rokem 1382, avšak barokní přestavbou se zcela změnil.

V roce 1701 na místě starého hřbitova, který sloužil od roku 1631 do roku 1835, byla vystavěna kaple sv. Josefa.

Největší sochařský soubor ve městě zdobí most přes Rokytnou na moravsko-budějovické silnici. Po levé straně směrem na Moravské Budějovice je to sousoší sv. Jana Nepomuckého z roku 1714 a Krucifix se sv. Maří Magdalénou z roku 1716. Na protější straně stojí sv. Jan Sarkander a sousoší Piety s reliéfem sedmi servitů, připomínkou oněch sedmi florentských kupců, zakladatelů řádu, kteří se roku 1240 zřekli svého majetku a rozhodli se žít v chudobě podle řehole sv. Augustina.

Lukov - typické dominanty:

Kostel sv. Jana Křtitele je po úpravách v roce 1716, 1775 a 1904 ve slohu

Kostel sv. Jana Křtitele Zřícenina sv. Víta	renesančním. Střecha kostela byla kryta šindelem (v roce 1775 byl dosavadní strop nahrazen cihlovou klenbou) a měla do roku 1814 pouze malou věžičku nad kněžištěm. V roce 1904 byla věž zvýšena o 12 metrů do dnešní výšky (32 m) a vybudována do dnešní podoby. Roku 1677 vystavěl Rudolf Jindřich ze Schumburka na Křížové hoře kapli zasvěcenou sv. Antonínu Padovskému, po zneuctění byla zasvědcena sv. Vítu. Hora sv. Víta se původně jmenovala hora Křížová, neboť na ní stávaly tři kříže (kalvárie). Byla původně bez porostu lesa, na jejích svazích byla obdělávaná pole. Ta vlastnili sedláci z Lukova i blízkých Budějovic. Zřícenina stojí na uměle navrženém pahorku okrouhlého tvaru, má podobu osmibokého hranolu.
Stařeč - farní kostel sv. Jakuba staršího	Dominanta věže barokního kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce.
Lipník - kostel sv. Jana Křtitele	Dominanta věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. Raně gotický kostel sv. Jana Křtitele s polygonálně uzavřeným presbytářem, zaklenutým gotickou žebrovou klenbou.
Kdousov - obraz sídla v krajině s typickými dominantami: - kostel sv. Linharta	Dominanta věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. Farní kostel sv. Linharta, uváděný již v roce 1341, jenž byl barokně přestavěn v letech 1743-1753. Jednopatrová budova fary s mansardovou střechou pochází z let 1757-1763.
Horní Újezd- kostel sv. Petra a Pavla	Farní kostel sv. Petra a Pavla s románským jádrem, gotickými úpravami a věží z poč. 16.stol. (ve věži zvon s motivem Madony s dítětem z roku 1509), přestavěný v 18. a 19.stol. Návrší u kostela je místem dalekého rozhledu. Unikátní boží muka z 18.stol. se nachází u silnice na Vacenovice.
Nové Syrovice - obraz sídla v krajině s typickými dominantami: - farní kostel sv. Cyrila a Metoděje - zámek	Dominanta věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. Stavba kostela v novorománském stylu byla zahájena roku 1902 a dokončena r. 1906. Zámek se nachází v parku v centru obce. Nachází se v něm Ústav sociální péče. Na místě dnešního zámku stála původně tvrz, kterou postavil po roce 1529 Mikuláš z Víckova, kdy mu bylo panství Syrovice zapsáno. V 1. čtvrtině 17. století byla tvrz přestavěna na renesanční zámek. Tato podoba zámku však zanikla počátkem 18. století, kdy byl přestavěn v barokním stylu. V letech 1820 – 1830 byl zámek přestavěn v klasicistním slohu a tuto podobu si zachoval dodnes. Zejména interiéry byly upraveny v empírovém stylu. K zámku přiléhá anglický park, vzniklý v polovině 19. století.
Sádek – zámek	Hrad založil před rokem 1286 Štěpán Uher a nazval jej Ungersberg. Byl typem hradu, jehož vstup chránila okrouhlá věž s břitem. Ungersbergové bojovali proti Janu Lucemburskému, proto roku 1312 dobyt a pobořen. Opraven pravděpodobně až po roce 1399 za Valdštejnů (do roku 1623). V polovině 16. století přestavěn v čtyřkřídlý renesanční zámek. V roce 1643 za Cerboniů neúspěšně obléhán Švédy, v roce 1694 od úderu blesku vyhořel. Walldorfové jej opravili a přestavěli barokně. V letech 1796 - 1945 náležel Chorvinským z Ledské, v 1. polovině 19. století klasicisticky upraven.

4.11.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X

2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průřezky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	XX
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	X	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	XX	+	X
9.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	XX	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	XX	+	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X
12.	Aleje a stromořadí s věkovitými dřevinami	X	+	XX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.11.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické chrakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)	X	
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)	X	

K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.11.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Prostor Moravskobudějovicka utváří otevřená zemědělská krajina, poskytující z vyvýšených míst daleké průhledy v J směru zakončené horizonty NP Podýjí a JZ směru mohutnými táhlými hřbety České Kanady. Krajina oblasti pokračuje J od Jemnice k hranici České republiky. Nad Jemnicí S směrem je oblast vizuálně vymezena hřbetem utvářeným četnými, v jedné ose orientovanými vrcholy Javor, Modrácký kopec, Inženýrský kopec, Holubice, Špičák. V okolí Moravských Budějovic oblast vybíhá k Martínkovu a Lesonicím, odkud stoupá po nevýrazných zalesněných svazích až nad Třebíč k obci Okřížky, kde tvoří hranici výrazný svažitý předěl mezi Želetavskou oblastí a Horním Pojhlavím a též prostorem Třebíčska. Severní hranici oblasti tvoří řeka Jihlava, na které leží město Třebíč, jež se rozkládá na hranici dvou výrazně se odlišujících krajinných prostorů.

Pro oblast je charakteristický nelichotivý kontrast dochované vysoké historické hodnoty s necitlivou agrární krajinou. Velké množství typických dochovaných znaků je potlačeno právě znaky zemědělské velkovýroby. Cenné komponované prostory jsou často zanedbány nebo zasaženy nevhodnými dostavbami. Charakteristické je potlačení přírodní hodnoty území, která je přítomna v lesích a mělkých údolních prostorech díky vzrostlé doprovodné zeleni a zatravněným prostorům. O to cennější jsou prostory vyznačující se zvýšenou přírodní hodnotou: mírně zaříznuté údolí Bihanky lemované lesy s doposud přírodním tokem drobné říčky, zaříznuté údolí Dešovského potoka v lesním porostu J od Dešova, mírně zaklesnuté údolí Rokytne za Jaroměřicemi n. R. s přírodním tokem lemovaným břehovými porosty, rybníky v okolí Lipníku, V od Třebíče přítoky Jihlavy lemované lesními porosty Markovka a Stížovský potok.

Pro oblast jsou typické výrazné kulturní dominanty kostelů a panských sídel, ale též obrazy významných měst (Jemnice, Jaroměřice n. R., Třebíč).

Krajina poskytuje mnoho výhledů v J směru zejména z prostoru Markvartického vrchu, z vyvýšených prostorů u Okrašovic, Blatnice, Kojatic, Jemnice.

Přístupné rozhledny:

	<p>Vyhlídková věž kostela sv. Jiljí</p> <p>Současná věž kostela sv. Jiljí postavená v letech 1712-1714. Ve věži u ochozu bývala světnička pro věžníka a jeho rodinu. Na věži je několik zvonů. Celková výška věže až po vrchol kříže je 49,9 m. Vyhlídkový ochoz se nachází ve výšce 26,1 m.</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>Věž poskytuje krásný rozhled na Moravské Budějovice a okolí. Za příznivého počasí jsou odsud vidět i vzdálené vrcholky Alp.</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Historické centrum města.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Podle návštěvní doby v letním období.</p>
---	---	--

	<p>Vyhlídková věž kostela sv. Stanislava</p> <p>Současná věž kostela sv. Stanislava v Jemnici.</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>Věž poskytuje krásný rozhled na město a jeho okolí. Za příznivého počasí též na lesy České Kanady a též krajinu Rakouska.</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Historické centrum města.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Příležitostně.</p>
---	---	---

4.11.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Otevřená krajinná scéna poskytující dalké rozhledy z vyvýšenin v J směru	XXX	+	X
2.	Nízké vymežující horizonty okolních vyvýšenin a kopců vymežujících prostor oblasti ze S, Z, V.	XX	+	X
3.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	XX
4.	Nepřirozený kontrast dochované historické hodnoty mnoha prvků území s technicistními stavbami a geometrizovanou krajinou tvořenou rozsáhlými půdními bloky	XX	-	X
5.	Velké měřítko tvořené potlačením původního středního měřítka krajiny	XXX	-	X
6.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X
7.	Významné dominanty kostelních věží a kulturní dominanty vysoké historické hodnoty	XX	+	XX
8.	Místa se vizuálně kontrastně uplatňující dominanty jaderné elektrárny Dukovany	X	-	XX
9.	Dominanty vertikál technicistní povahy (vysílače)	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.11.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × zorněné bloky měnící měřítko krajiny a též její charakter snižují celkovou estetickou hodnotu území a značně potlačují přírodní charakter mnoha míst
- × kamenolom u Jaroměřic n. R.
- × průmyslové zóny s halovými objekty v okrajích Moravských Budějovic a Třebíče
- × prvky technicistní povahy - vysílače a stožáry GSM, linie nadzemního elektrického vedení

4.11.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Zesílení kontrastu dochovaných historických hodnot v celém prostoru oblasti především díky nevhodně umístěným kontrastním stavebním objektům či změně využití krajiny
- × Nevhodné dostavby narušující dochované typické členění sídla
- × Kontrastní výškové stavby vytvářející kontrastní uplatnění vůči kulturním dominantám

Z pohledu změny využití území

- × Odstranění zbývajících přírodních prvků v krajině, další technické úpravy krajinné struktury a zesílení vlivu geometrizace
- × Zalesnění průhledů na prostory vyznačující se vysokou estetickou hodnotou
- × Nešetrná změna využití krajiny způsobující kontrast vůči dochované historické hodnotě území.

4.11.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, odkud mohou vizuálně kontaminovat dochované historicky cenné prostory s typickými kulturními dominantami a dochovanými prostory komponované krajiny a též do míst, odkud se budou vizuálně uplatňovat v území přírodních parků Třebíčsko, Rokytná, Jevišovka a též v prostorech nedalekého národního parku Podyjí.
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu, zejména ochranu zalesněných hřbítků S od Jemnice a S od Moravských Budějovic.
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce prostorů záměrně komponované krajiny, zejména pak specifických průhledů s typickými obrazy daného prostoru
- Zamezit nevhodné výstavbě necitlivě vedených komunikací, potlačujících přírodní charakter údolních prostorů a prostorů s rybníky
- Zamezit dalším technickým úpravám vodních toků a budování přehrad, potlačujících typický charakter dochovaných drobných údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích cenných dochovaných sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.11.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Údolí Bihanky - mírně zaříznuté údolí Bihanky lemované lesy s doposud přírodním tokem drobné říčky

- Údolí Dešovského potoka - zaříznuté údolí Dešovského potoka v lesním porostu J od Dešova
- Údolí Rokytne - mírně zaklesnuté údolí Rokytne za Jaroměřicemi n. R. s přírodním tokem lemovaným břehovými porosty (místo navazuje na stejnojmenný přírodní park)
- Rybníky v okolí Lipníku
- Údolí Markovky a Střížovského potoka - pravobřežní přítoky Jihlavy V od Třebíče lemované lesními porosty.

Vymezení a ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.11.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat drobná údolí s přírodními vodními toky, prostory v okolí rybníků, prostory záměrně komponované krajiny.

4.12 Oblast krajinného rázu Telčsko - Dačicko (CZ0610-OB012)

4.12.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Odlesněný prostor zemědělské krajiny s drobnými lesy, situované do rozsáhlé kotliny protáhlého tvaru v severo-jžním směru, v jejíž hlavní ose jsou umístěna města vysoké historické hodnoty sledující historickou obchodní trasu Slavonice – Dačice – Telč s četnými venkovskými sídly tvořenými bohatými zemědělskými dvory uspořádanými podél silnice (často s širokou návší) a typickými dominantami starých kostelních věží; vymezený zalesněnými kopci Javořické vrchoviny a vyvýšenými lesnatými okrajovými partiemi Brtnické vrchoviny.

4.12.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeč oblasti

4.12.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Z hlediska krajinného rázu je horninná stavba oblasti středně komplikovaná. Dominují kyselé přeměněné horniny různých typů, ale málo odlišné. Zcela dominuje biotitický migmatit, směrem k jižnímu a východnímu okraji oblasti přecházející do pararul. Podél horního toku Moravské Dyje se táhnou pruhy starých drcených žul obdobných vlastností. Při západním okraji oblasti vystupují drobné pně a pásy mladých varijských žul (s plochou do 1 km²), geneticky náležející k velkému žulovému tělesu tvořícímu Jihlavské vrchy. V západní polovině oblasti se také objevují vložky bazických amfibolitů a erlánů. Všechny vložky a pásy hornin mají generelní směr JJZ – SSV a takový je směr i hlavních tektonických linií a mohutné mylonitové zóny, v níž vzniklo celkem přímé údolí Moravské Dyje. Na výrazných příčných zlomech vznikla údolí přítoků této říčky.

Komplexy pararul, migmatitů a drcených žul tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Tyto horniny mají víceméně patrnou foliaci, její směr je JZ – SV, směrem k východu přechází až ve směr SSZ – JJV. Sklon foliace je zpravidla velký, nečastější je k východu a dosahuje 40 - 85°. To pak podmiňuje tvar hřebítků a ojedinelých skal. Uvedené horniny nejsou příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Při zvětrávání se pararuly, migmatity i staré žuly rozpadají na hranaté plošší polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými plochými kameny a hlinitopísčitou zvětralínou.

Žuly tvoří malé nenápadné ostrovy v západní části oblasti. Chemicky jsou kyselé, barvou na čerstvém lomu bílé s čenými stopami tmavých minerálů, po ovětrání působí světle šedě. Žuly se na rozdíl od hornin přeměněných rozpadají podle navzájem kolmých systémů puklin, takže vznikají kvádrovitě balvany, a podobně vypadající skalky. Ovětráváním hran získávají balvany zaoblený, žokovitý vzhled. Zvětraliny jsou drobně kamenité až hrubě písčité. V dané oblasti krajinného rázu jsou však volné balvany i žulové skalky vzácné a spíše nenápadné.

Amfibolity jsou přeměněné bazické horniny šedozelené barvy, ale vlivem přeměny živiny do půdy uvolňují pomalu, takže se v biotě projevují omezeně. V reliéfu se jako méně odolné horniny projevují tím, že netvoří výrazné vrchy ani příliš skalnaté svahy a často v nich vznikla údolí. Při zvětrávání se rozpadají na zpravidla drobné kameny. Erlány jsou bazickými horninami. Nacházejí se v zaznamenaných výskytech jen v okolí Kostelní Myslové, mohou se lokálně projevit v biotě, ale v reliéfu nikoliv.

Na mírném západním svahu údolí Moravské Dyje a pak severozápadně od Telče se nacházejí zakleslé zbytky mladotřetihorních (pliocénních) říčních a jezerních štěrků, písků, a jílu. Největší je lokalita u Urbanova, o rozměrech až cca 2 x 0,6 km. Zvláště ve sníženinách a na východně orientovaných svazích se vyskytují mocnější vrstvy kamenitých svahovin se sprašovými hlínami až čistých sprašových hlín. Snadná obdělavitelnost mladotřetihorních sedimentů a sprašových hlín způsobila, že jsou téměř vždy zorněny. To však vedlo k rozvoji stržové eroze i vzniku úvozů.

Nivní sedimenty tvoří pruhy na dnech údolí i říček. Mají šířku do 100 m, pouze niva Moravské Dyje při soutoku s Myslůvkou u Černíče má šířku až 300 m, směrem po toku mimo kraj Vysočina se však zase zužuje. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné, převážně nitrofilní vegetace. Rašeliny ani slatiny na Telečsku nejsou evidovány.

Georeliéf je poměrně monotónní a má charakter mírně zvlněného dna kotlinovité sníženiny, tektonicky ukloněného k JJV. Proti okolním oblastem s výjimkou jihu tedy tvoří níže položenou oblast, ovšem i tak se jedná o zarovnaný povrch, tektonicky zdvižený do nadmořské výšky 490 – 580 m. Hranice na západě a východě jsou poměrně zřetelně vymezeny úpatím svahů okolních vrchovin, na severu se však zvedá dno pozvolna až na rozvodí a hranice oblasti je zde neostrá. Na západě se zvedají svahy Křemešnicka a Javořicka, na východě Želetavska. Celkový úklon oblasti je k jihu, v detailu pak k asymetricky položenému údolí Moravské Dyje, která protéká na úpatí relativně výrazného, 50 – 100 m vysokého okrajového svahu Želetavska. Oblast překračuje k jihu na Dačicko, ale její jižní hranici je nutno řešit v Jihočeském kraji. Do plochého dna sníženiny jsou zařezána mělká údolí říček, především zmíněné M. Dyje, ale též Myslůvky a jejich drobných přítoků. Nejvyšší bod oblasti bude záležet na detailním vedení její hranice, bude se nacházet u jejího severního obvodu. Nejspíše to bude svahová kupa Májovec (633 m n. m.) nad obcí Sedlejev nebo ukloněná plošina západně od Pavlova se stejnou výškou. Nejnižší bod je naproti tomu zřejmý, je to místo, kde M. Dyje vtéká pod Černíčem do Jihočeského kraje (cca 468 m n. m.). Převýšení v rámci oblasti a kraje tedy

dosahuje jen asi 170 m, což je v kraji Vysočina výrazně podprůměrné. I při započtení nižší, jihočeské části oblasti bude dosahovat maximálně 190 m.

Dle výškové členitosti lze většinu oblasti považovat za členitou pahorkatinu (s převýšením 75 -150 m na vzdálenost 4 km). Okolí Telče má dokonce charakter ploché pahorkatiny (s převýšením 30 – 75 m na vzdálenost 4 km). Typické pahorky se v oblasti vyskytují s výjimkou severovýchodního výběžku k Pavlovu na více místech a nápadnějších je přes 10. Jejich převýšení nad okolní plošší reliéf je 30 – 50 m. Výškově bývají symetrické, ale sklonově výrazně asymetrické – svahy k západu bývají příkřejší než ploché východní. Jinak převažují nepatrně ukloněné plošiny a plochá táhlá návrší s nezřetelnými vrcholy. Výrazná údolí se rámci této oblasti nevyskytují. Údolíčko Moravské Dyje je ovšem výškově a nápadně sklonově asymetrické, svah orientovaný k východu je plochý a většinou se jedná o pokračování okolních ukloněných plošin, svah orientovaný k západu je příkrý a vysoký 20 – 40 m. Podobný ráz má i údolíčko dolní Myslůvky, je však výškově symetričtější a užší. Údolí M. Dyje má sice generelní směr velmi přímý, SSV – JJZ, v detailu se však vine v četných drobných zákrutech. V nivě jsou navíc vyvinuty i volné zákruty až meandry této říčky.

Skal je v oblasti Telečska málo, ale přesto lokálně zpestřují krajinu. Nacházejí se jednak na vrcholcích pahorků, jednak v nárazových svazích údolí. Běžnější jsou však pouhé kamenité vršky prakticky bez skal. Četnější a v průměru i větší jsou skalky a balvany v údolích.

Antropogenních tvarů je relativně málo. Jsou zastoupeny především drobnými náspy a zářezy silnic a železnic a celkem hojnými malými opuštěnými lomy. V jižní polovině oblasti se nacházejí i bývalé pískovny a ve sprašových hlínách i hliníky cihelen. Lokálně hojné jsou do 7 m vysoké rybníční hráze a na svazích pahorků menší soustavy agrárních mezí.

4.12.2.2 Klimatické podmínky

Klima Telečska je mírně teplé a mírně vlhké, vzhledem k nadmořské výšce je však vlivem polohy ve srážkovém stínu Javořicka ho lze považovat za mírně suché. Průměrné roční teploty a srážky (za období let 1901-1950) byly kolem 6,5 °C a 600 mm. Dle Quittovy klasifikace většina oblasti leží v mírně teplé klimatické oblasti MT5, nejjižnější a nejnižší položené území u Černiče pak náleží do teplejší a sušší MT9. Pro celou oblast a zvláště pro její ploché sníženiny je typické tzv. kotlinové klima, vyznačující se silnějšími teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou pak při dnech údolí, kde se inverze projevují i delším trváním sněhové pokrývky. Sněhová pokrývka se v oblasti drží na poměry kraje v průměru jen krátkou dobu. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů projevuje nepatrně, nápadnější rozdíly v teplotách svahů lze pozorovat v údolích, kde však je narušováno teplotními inversemi a zastíněním jižních svahů vysokými stromy na dně údolí. Přesto se maloplošně projevuje i v odlišnostech bioty, např. relativně teplomilnou vegetací na jižním svahu ve VKP Pastvina u Myslůvky.

4.12.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Telečska náleží celá do povodí Dyje, tedy i Moravy a Dunaje. Oblast není typická pramenná, všechny větší potoky a říčky jí jen protékají. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, říčkami, prameny, rybníky a jezírky v zatopených těžebnách.

Největší tok - Moravská Dyje - má od osady Žatec k jihu převážně přírodě blízké koryto, v nivě mělkého údolí má vyvinuty drobné volné zákruty až meandry. I jezů a náhonů je zde málo. Je to krajinářsky i ekologicky nejhodnotnější tok oblasti. Její šířka v místech, kde opouští kraj, dosahuje cca

8 m, je převážně písčité, místy kamenité, ovšem s velmi malým spádem. Ostatní toky vlivem polohy v polní krajině a sídlech jsou většinou regulované, jejich koryta napřímena a na větších z nich jsou četné rybníky, jezy a náhony. Drobné potoky v polích byly regulacemi změněny na zaplevelené příkopy. V plochem podmáčeném reliéfu, ať již v pramenných sníženinách či na dně drobných údolí, byly vybudovány malé i středně velké rybníky. Rybníky zpravidla tvoří středně velké kaskády, nejznámější je v samotné Telči a jejím blízkém okolí. Zde tvoří kaskádu 7 protáhlých rybníků a další jsou na přítocích. Je pozoruhodné, že na M. Dyji byl vybudován jen jeden významnější rybník – Černíčský – s dnešní plochou cca 10 ha. Největším rybníkem je Smíchov u Horní Myslové (cca 20 ha, délka 750 m). Další větší rybníky stěží přesahují plochu 10 ha. Většina rybníků leží v zemědělské krajině, bývají však zpravidla v kontaktu s obnovenými loukami a u přítoků i mokřady. Jen menšina rybníků se alespoň dotýká lesa, naopak některé leží na obvodech sídel či dokonce uvnitř nich. Nejvýraznější je z tohoto hlediska situace v Telči.

V drobných lomech, pískovnách i hlinících ojediněle vznikla drobná jezírka. Nejznámější je asi zatopená pískovna Hunštata na záp. hranici oblasti, další jsou např. v býv. těžebnějižně od Telče.

Silné nebo výrazné prameny jsou zde vzácné, a ty co byly, jsou podchyceny pro místní vodovodní síť. Spíše zde byla typická prameniště na dně sníženin se soustavou drobných vývěrů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. Studánky zde jsou vzácné, významné upravené prameny nejsou evidovány.

4.12.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace náleží do 4. (bukového) vegetačního stupně. Kvůli nízkým srážkám, teplotním inverzím a podmáčeným půdám se 4. v.s. často vyskytoval ve své tzv. kontinentální variantě s omezeným výskytem buku a větším výskytem jedle bělokoré, dubu letního a lípy srdčité. Dle geobotanického členění se v oblasti předpokládají květnaté a acidofilní bučiny s rozšířením bez zřejmých zákonitostí. V silně podmáčených sníženinách včetně pramenišť lze předpokládat výskyt olšin, ty se zde však zachovaly málo, zpravidla se vyskytují druhotně nad rybníky. Podél toků se nacházely nivní jasanové olšiny, ty se zachovaly spíše ve formě břehových porostů nebo nově vznikají v opuštěných částech niv.

V současné vegetaci lesy zabírají asi 15% oblasti. Jedná se o lesy malé a ojediněle středně velké. Nacházejí se jednak v úzkých pruzích na svazích zařízlých údolíček, jednak na strmějších svazích pahorků, jen výjimečně je zalesněn pahorek téměř celý. Třetí formou jsou středně velké lesy na plochých vlhkých úpatích svahů (Luh u Telče, lesy záp. od Pavlova, u Mysliboře), malé lesy jsou v této poloze častější. Lesy jsou až na výjimky tvořeny smrkovými kulturami s příměsí modřínu, nebo směsmi smrku, borovice a modřínu. Největší výjimkou je bývalá bažtnice, dnes PR Luh u Telče s převahou dubu letního a dále s jasanem, lípou srdčitou, habrem a olší lepkavou – a také s výsadbami smrku. Při okrajích lesů jsou břízy, osiky a místy javory kleny. Travní porosty jsou v této oblasti zastoupeny středně, avšak převážně v malých plochách, především v nivách. Zpravidla se jedná o zatravněná pole nebo opuštěné mokré loučky. V okolí rybníků bývají mokřady s porosty vysokých bylin a keří vrb. Na suchých stráních byly pastviny, které jsou dnes až na výjimky opuštěné a zarůstají náletem. Pozoruhodným zbytkem je Pastvina u Myslůvky s relativně teplomilnou vegetací, např. bojínkem Bochmerovým a zběhovcem ženevským.

4.12.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu je celá Dačická kotlina. Elevace regionálního významu zde chybějí a jsou zastoupeny vrcholy v sousedících oblastech po jejím obvodu. Dominantou nadmístního významu je vrch Buzový (570 m n. m.) s meteorologickou stanicí jižně od Telče, soustava rybníků v Telči a okolí, velký rybník Smíchov a údolí Moravské Dyje. Lokálními dominantami jsou další pahorky (včetně Oslednice s rozhlednou nad Telčí), údolí Myslůvky, les Luh u Telče a Černíčský rybník. Celkově je oblast na přírodní dominanty spíše chudá. Skály a balvany jsou dominantami jen v detailu.

4.12.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Kotlinovitá sníženina tvořící krajinný rámeček území	XXX	0	X
2.	Dominující plošiny zarovnaných povrchů mírně ukloněné k VJV, mírně erodované ve svahy a rozčleněné údolíčky	XXX	0	X
3.	Mírně zaříznutá, sklonově i výškově asymetrická údolí říček Moravské Dyje a Myslůvky	XX	+	XX
4.	Generelní přímý směr údolí Moravské Dyje, v detailu se zákruty	XX	+	X
5.	Typické pahorky v kotlině (cca 12)	XX	+	X
6.	Drobné skály a balvany v údolích	X	+	X
7.	Pliocénní sedimenty připomínající dávné odvodňování oblasti	X	+	XX
8.	Krajina odlesněná z více než 80 %	XXX	0	X
9.	Malé lesy na pahorcích a ve svazích údolíček	XX	+	X
10.	Středně velké lesy na vlhkých úpatích svahů okolních vrchovin	XX	+	X
11.	Dominující jehličnaté kultury v lesích	XX	-	X
12.	Smíšený les s převahou dubu letního v Luhu u Telče	XX	+	XX
13.	Převážně středně velká pole s průměrným množstvím dřevin po obvodu	XXX	0	X
14.	Nivní louky a ojedinělé suché trávníky na svazích	XX	+	X
15.	Rybniční soustava u Telče	XX	+	XX
16.	Drobné kaskády malých a středně velkých rybníků	XX	+	X
17.	Zatopené těžebny surovin, zvl. Hunštata	X	+	X
18.	Mokřadní společenstva zvl. u výústních tratí přítoků rybníků	XX	+	X
19.	Regulovaná zaplevelená koryta toků s výjimkou říček	XX	-	X
20.	Dlouhý relativně přirozený úsek koryta Moravské Dyje s volnými zákruty	XX	+	XX
21.	Odvodněná prameniště v zemědělské krajině se zatrubněním toků	XX	-	X

4.12.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.12.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PR Luh u Telče, PP Černíč

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Skalníky, Veselský vrch, Černičský rybník

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severní části oblasti

4.12.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.12.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Osou osídlování regionu, které probíhalo až ve 12. a 13. století, byly zemské stezky: Humpolecká (Humpolec – Telč – Slavonice) a Chýnovská (Chýnov – Znojmo). Na jejich křižovatce vznikla osada Dačice, poprvé zmíněná v roce 1183 v souvislosti se svěcením zdejšího kostela. Založení Telče podle tradice spadá dokonce už na přelom 11. a 12. století a je spojováno s vítězstvím moravského knížete Oty II. nad českým Břetislavem roku 1099. V historických dokumentech bylo však zdejší sídlo zmíněno až ve zprávě z první poloviny 13. století. Hovoří se v ní o dvorci se strážní věží a kostelíkem, kde sídlil královský správce. V jeho sousedství vznikla osada Telč, v listinách poprvé zmíněná až v roce 1315.

Telč i Dačice se v průběhu 14. století stala městy (Telč byla označena jako město 1366, Dačice 1377) a v roce 1339 se staly majetkem pánů z Hradce, kteří v této době ovládali prakticky celý region. Jejich vláda přinesla rozkvět; svědčí o tom například stavební aktivity v Telči ve druhé polovině 14. století. Byl zde postaven hrad, kostel, městské opevnění, k jehož posílení byly využívány také nově založené rybníky, a gotické domy po obvodu rozsáhlého trojúhelníkového tržiště.

Telč utrpěla v závěru 14. století několika požáry (v roce 1386 vyhořela západní polovina náměstí včetně kostela a radnice), ovšem podstatně větší škody utrpěla za husitských válek. V roce 1423 bylo město (hrad se ubránil) dobyt husitským vojskem v čele s Janem Hvězdou z Vícemilic. Husitské války způsobily škody v celém regionu a zastavily předchozí slibný rozvoj. Úplný klid zde nenastal ani po jejich skončení. Telč byla obsazena vojskem Jiřího z Poděbrad (1458), od něž město získalo další privilegia (jarmark, vaření piva, prodej soli). Telčsko bylo postiženo také tažením vojsk Matyáše Korvína v průběhu česko-uherských válek. Z válečných škod neklidného 15. století se kraj vzpamatovával jen zvolna.

Mohutný rozkvět regionu nastává zhruba v polovině 16. století. V Telči je toto období spojeno se jménem Zachariáše z Hradce. Osvícený velmož, k jehož bohatství přispěl sňatek s Kateřinou z Valdštejna, provedl velkorysou přestavbu gotického hradu na renesanční zámek s okrasnou zahradou italského typu. Novou podobu dostalo v té době také město, postižené přednedávnem požárem (1530) a morovou ranou (1551). Pozvaní italscí řemeslníci pomáhali nejen při stavbě zámku, ale také při přestavbě městských domů, které se změnilly na úhledné renesanční budovy se štíty a podloubím. Byl vybudován rovněž městský vodovod a špitál, ve městě vznikaly cechy, byly zakládány nové rybníky v okolí, měnil se způsob hospodaření. K aktivitám pánů z Hradce v regionu patřila také těžba stříbrných rud; písemná zmínka o těžbě stříbra v okolí Mrákovína pochází z roku 1541. S ní souvisela také existence železného hamru pod rybníkem Hamr, který byl založen za účelem jeho pohonu. Zatímco těžba stříbra tu byla poměrně záhy ukončena a pokusy o její obnovení nebyly příliš úspěšné, některé hamry v okolí byly v provozu ještě na začátku 20. století. Dačické panství získalo v roce 1459 nové majitele; po vymření starší rodové linie pánů z Hradce jej koupil rod Krajířů z Krajku. Za jejich vlády se Dačice podobně jako Telč převlékly do renesanční podoby. Ve druhé půli 16. století tu postupně vyrostla radnice (1559) a 2 zámky. Renesanční palác (Starý zámek) vystavěli Krajířové jako své nové sídlo, později zahájili stavbu další budovy obklopené rozsáhlým parkem (Nový zámek).

Na začátku 17. století došlo ke změně majitelů dačického i telčského panství. V roce 1600 vymřeli Krajířové z Krajku a po nich se majitelé Dačic rychle střídali. V roce 1604 vymřel po meči také rod pánů z Hradce a telčské panství přešlo do rukou Viléma Slavaty, který byl coby místodržící jednou z osob vyhozených stavovskými povstalci z oken Pražského hradu (1618).

Pražská defenestrace zahájila třicetiletou válku, která naprosto zvrátila dosavadní rozvoj regionu. Celý kraj utrpěl při průchodu švédských i císařských vojsk. V závěrečných letech války byla Telč dobytá, krátce obsazena a posléze vyrabována Švédy; vypleněny byly také Dačice. V celém regionu došlo k velkému úbytku obyvatel, většina sídel byla zničena, řada z nich zcela zanikla. Po skončení bojů byla zahájena pozvolná obnova. Do telčské historie se významně zapsala vdova po Františku Slavatovi (rozená hraběnka z Meggau). Povolala do města jezuity, pro které nechala postavit v sousedství zámku kolej (1655) a kostel Jména Ježíš (1667). Zanedlouho bylo založeno jezuitské (latinské) gymnázium (1671). Bývalá sladovna byla přestavena v konvikt (chrámová hudební škola), byla zbudována lékárna a meteorologická stanice. Také v Dačicích probíhala ve druhé polovině 17. století barokní výstavba, vystavěn byl například františkánský klášter (1664, dnes patří Řádu bosých

karmelitek) a kostel sv. Antonína Paduánského (1677). Rozvoj však byl narušen morem (1680) a rozsáhlým požárem (1690), který způsobil zkázu renesanční a barokní podoby města.

První polovina 18. století byla poznamenána vrchnostenským útlakem, postupně však nastal vzestup měšťánského stavu, což se projevilo na vzhledu měst. V roce 1726 byl postaven kostel sv. Jana Nepomuckého u Krahulčí, pravděpodobně první kostel tohoto zasvěcení na našem území. Ke kostelu přiléhá budova, která měla být klášterem františkánů, ale nebyla nikdy dokončena. V 18. století došlo také k rozvoji poutního místa v Kostelním Vydří. Roku 1709 byla na vršku nad obcí postavena kaple, k níž v letech 1746–1752 přibyla budova karmelitánského kláštera. Stavební práce pokračovaly i ve druhé polovině století. Celý poutní areál byl nákladně rekonstruován na počátku 90. let 20. století a dnes zde sídlí mimo jiné Karmelitánské nakladatelství.

Velmi významně se projeví tereziánské a josefínské reformy. V roce 1773 byl zrušen jezuitský řád, z jejich telčské koleje se stala kasárna a později gymnázium, zrušeny byly některé kostely a kaple. Nastalo období germanizace ve školách, ve veřejném životě i v rodinách. Reformy přinesly také změny ve způsobu hospodaření; objevily se první manufaktury, byly budovány mlýny, pily, cihelny, zařízení na zpracování zemědělských produktů, změnil se způsob lesního hospodářství. V 18. století byla zahájena těžba kvalitní drobnozrnné žuly v okolí Mrákotína, s níž bylo spojeno kamenictví. O mistrovství zdejších kameníků svědčí například dvě kamenné kašny, postavené v centru obce. Už ve druhé polovině 17. století pracovala pod rybníkem Hamr u Dobré Vody nedaleko Krahulčí vodní kovárna, která byla později přebudována na mlýn s papírnou. Významné bylo také budování císařských silnic, které se však regionu dotklo spíš negativně, protože v roce 1750 byla hlavní poštovní cesta z Prahy do Vídně vedoucí Telčkem odkloněna na novou silnici vedenou přes Jihlavu a Znojmo.

Regionu se dotkl průchod napoleonských vojsk v letech 1805–1806; Telč byla francouzským vojskem obsazena. První polovina 19. století byla ve znamení industrializace. V Telči vznikla Langova továrna na sukno, která měla až 600 zaměstnanců a byla v té době jedinou moderně zařízenou továrnou v regionu. V roce 1863 byla přestěhována do nedalekého Krahulčí. Za 1. světové války pracovala továrna prakticky nepřetržitě na výrobě vojenských mundúrů, ale brzy po ní zanikla. V Kostelním Vydří u Dačic byl založen první řepný cukrovar v našich zemích a v Dačicích rafinérie cukru. Zde byl vyroben první kostkový cukr na světě (1845). V roce 1849 se Dačice staly sídlem okresu, jímž zůstaly až do roku 1960; s přerušením v let 1940–1945, kdy okupační správa přenesla sídlo okresu do Telče. Druhá půle 19. století přinesla posun v národním uvědomění. Důležitou roli hrály školy, od šedesátých let již české, vznikalo mnoho spolků; Telč se stala významným kulturním centrem, v roce 1852 zde byla otevřena první reálka na Moravě.

Pro rozvoj průmyslu měla důležitou roli výstavba železnic, která do regionu dorazila až na sklonku 19. století. V roce 1898 byla k železniční síti připojena Telč, v roce 1902 byla dokončena trať Telč – Dačice – Slavonice, pokračující pak dále do Rakouska. Železniční spojení podpořilo kulturní i hospodářský život, zejména v Telči, která se poměrně rychle rozrůstala.

V průběhu 1. světové války se v Dačicích objevilo mnoho uprchlíků z haličské a italské fronty, mezi nimiž vypukla epidemie tyfu (1916). V roce 1929 byla v Krahulčí otevřena uzenářská továrna a výroba uzenin zde přetrvala dodnes - firma Krahulík je jedním z největších zaměstnavatelů v regionu. V Dačicích byla zahájena výroba plnicích per (dnes Centropen). Hospodářský rozvoj přerušila 2. světová válka. V roce 1942 byli zdejší Židé odvezeni do koncentračních táborů, kde většina z nich zahynula. Po osvobození Rudou armádou došlo na základě dekretů prezidenta republiky k odsunu německého

obyvatelstva, což se kraje citelně dotklo. Zámek a panství v Telči byl zkonfiskováný rodu Podstatských –Lichtensteinů, kteří zde hospodařili od poloviny 18. století; členové rodu byli vysídleni do Rakouska.

Už od dvacátých let 20. století se nezanedbatelným zdrojem příjmů regionu stal turistický ruch, spojený především s Telčí, která uchovala půvabnou renesanční tvář z časů Zachariáše z Hradce. V roce 1970 bylo historické jádro města, restaurované v padesátých letech, prohlášeno Městskou památkovou rezervací a v roce 1992 bylo zapsáno na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. V roce 1995 byla historická část Starého Města vyhlášena Městskou památkovou zónou a zámek Národní kulturní památkou. O podpoře turistického ruchu svědčí mj. výstavba rozhledny na Oslednicích (1999).

4.12.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
26.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XXX	+	XX
27.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
28.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XXX	+	XXX
29.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
30.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
31.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	X
32.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
33.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	X
34.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
35.	Dochované prvky upozorňující na existenci býv. obchodní cesty	XX	+	XXX
36.	Dochovaný záměrně komponovaný prostor zámeckého parku v Telči a komponované části telečské krajiny	XX	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.12.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V této oblasti se však dominantně projevuje lokální forma dyjsko-oslavského domu. Lidový dům je téměř výhradně zděný se slohovými ohlasy ve výzdobě štítu.

4.12.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
MPR Telč	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
0	Zvolenovice, Kostelní Myslová, Horní Myslová
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
0	Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého, golfové hřiště u Volevčic a Vanůvku, opevněný mlýn v Černíči
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Zámek Telč, Telč, historické jádro města (UNESCO)	0

(lokality jsou vypsány na území kraje Vysočina)

4.12.7.5 Současný stav krajiny

Krajina Dačicka a Telčska je podřízena přírodní ose území tvořené Moravskou Dyjí. Tento prostor se vyznačuje scelenými prostory bloků orné s typickými znaky intenzifikace zemědělství provedené v 70. letech min. stol., významnými starobylými městy sledujícími historicky danou osu bývalé obchodní stezky Slavonice – Dačice – Telč. Města jsou založena na gotickém půdorysu ve 12. a 13. stol. pravděpodobně v prostoru starých osad (románská věž v Telči) a vyznačují se doposud dochovanými historickými jádry s měšťanskými domy (vyhlášenými za městské památkové rezervace, historické jádro Telče je navíc zapsáno do seznamu památek UNESCO), které spolu s věžemi kostelů tvoří specifický obraz sídla v krajině. Ten však je často narušen nevhodnými stavebními objekty halových objektů a proporčně i objemově neobvyklými budovami. Struktura krajiny je místy značně potlačena scelenými bloky orné. Prostor je bohatý na četné památky a historicky hodnotné prostory, vyznačující se dochovanými prvky původní struktury krajiny (meze, kamenice, remízky) nebo stavebními objekty (kostely ve volné krajině v areálech poutních míst aj.).

Sídelní struktura je ustálená a převažují drobné obce v ulicovém uspořádání s návsi nebo silnicovky. Sídla tvoří převážně zemědělské dvory, vytvářející základní strukturu, doplněné drobnými objekty domkářů. Většina sídel si zachovává dodnes svou typickou strukturu, jednotlivé usedlosti však jsou často necitlivě přestavovány. Výrazným centrem prostoru je město Telč, které je položeno v centrální části prostoru a působí jako dominanta krajiny, vyznačující se typickým obrazem sídla. K Telči se sbíhá většina komunikací z okolních prostorů a to i ze sousedních oblastí. Město tvoří historické jádro

doplňené soustavou rybníků na Telčském potoce, která městem prochází, se zámeckým parkem, z něhož vychází osa s lipovou alejí k Luhu u Telče (býv. obora). Typickou dominantou města je vyhlídková věž kostela sv. Jakuba spolu s pozdně románskou věží sv. Ducha. V od Telče se nachází prostor s výraznou orientací vsí podél základní přírodní osy území tvořené tokem Moravské Dyje, vyznačující se dochovanými prvky původního historického členění krajiny s fragmenty mezí a remízky a častěji již zarostlou pluzinou s drobnými lesy. Prostor utváří drobná mozaika nepravých úseků a se záhumenicovou pluzinou typická pro krajinu v okolí Telče před intenzifikací zemědělské velkovýroby. U Volevčic se nachází komponovaný prostor golfového hřiště. Krajina je doplněna četnými zděnými kapličkami a božími muky.

Rybníky spolu vodními toky, které jsou bohužel místy technicky upravené a zejména s tokem Moravské Dyje, který si zachoval své původní přírodní koryto, vytváří přírodní hodnotu území. Tu podtrhují drobné lesy, které doplňují hrubou mozaiku scelených půdních bloků.

Specifickými místy zvyšujícími kulturní hodnotu krajinného rázu jsou nesporně prostory záměrně komponované krajiny navazující na panská sídla zámecké parky a obory – komponovaná krajina navazující na telčský zámek, lipová alej u Kostelní Myslové, zámek a klášter v Kostelním Vydří s dominantou kostela, zahradami a soustavou rybníků, malebný komponovaný prostor v okolí Dačic s rozsáhlou soustavou rybníků ústící do zámeckého parku, zámecký park ve Starém Hobzí, prostor poutního kostela u Krahulčí, komponovaný prostor zámku s navazujícím historickým centrem města Telč vysoké historické a kulturní hodnoty. Krajina je bohatá na zděné kapličky a boží muka s freskami, četná stromořadí a typické dominanty kostelních věží (Staré Hobzí, Dačice, Krahulčí, Kostelní Myslová, Kostelní Vydří, Dačice, Hříšice, Slavonice, Cizkrajov aj.).

Z a SZ okrajovou část vymezeného území tvoří především mozaika lesů a polí s četnými rybníky, s mnoha prostory zakončenými zalesněnými horizonty z vyvýšených míst vrstevnými. Převažuje zde venkovské osídlení drobných sídel v dochovaném středověkém uspořádání často lesních lánových vsí s četnými fragmenty historického členění krajiny v podobě mezí, kamenic a remízků.

Intenzifikovaná zemědělská krajina v okolí Telče působí nepatřičně, podobně jako nepřilíš citlivé pojetí průmyslové zóny města, které poničilo jeho typický malebný obraz. Technické úpravy vodních toků zesilují výraz intenzifikace využití krajiny. Východně od města vede nepřilíš citlivě začleněný koridor nadzemního el. vedení 110 kV, na hranici pak křižovaný výrazně se uplatňujícími linií 400 kV. Překvapující je rozměr agroindustriálního areálu v Podolí.

4.12.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Telč - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- Kostel svatého Ducha
- Jezuitský kostel jména Ježíš
- Kostel sv. Jakuba
- Kostel sv. Jana Nepomuckého
- zámek

Mimo město:

- Kaple sv. Karla

historické jádro města – památka UNESCO, městská památková rezervace+ochranné pásmo MPR, městská památková zóna Telč-Staré město; zámek (národní kulturní památka)

Nejstarší stavební památkou ve městě je kostel sv. Ducha, byl vybudován v románském slohu společně s 49 m vysokou věží. Věž několikrát vyhořela, kamenná stavba vydržela, měnila se jen její helmice. Koncem 15. století byl kostel přestavěn ve slohu gotickém - především presbytář s hvězdicovou klenbou. Klenba lodi je renesanční.

Náměstí vroubené malebnými domy se štíty a podloubími odpovídá svým rozsahem přibližně stavu při založení města. Tehdy to byly domy gotické s charakteristickými rozměry (šířka do náměstí v průměru 8 - 10 m, hloubka okolo 30 m) a charakteristickým uspořádáním přízemí i patra. V polovině 15.

století bylo k většině domů na náměstí představeno podloubí a celá průčelí se štíty podle jednotného plánu. Arkády, fasády a štíty byly utvářeny individuálně, některá průčelí však byla v dalších stoletích přestavována, takže renesanční charakter si zachovala pouze část z nich.

V severozápadním cípu náměstí blízko zámku najdeme dva z městských kostelů: farní kostel sv. Jakuba s mohutnou, 60 m vysokou věží, byl postaven už ve 14. století. Záhy však vyhořel (spolu s celou západní polovinou náměstí) a byl znovudobudován jako dvoulodní pozdně gotická stavba v polovině 15. století.

Druhý z kostelů zapadá do jezuitských staveb (kolej a gymnázium) a pro tento řád byl postaven z popudu Františky Slavatové v letech 1663-67. Je zasvěcen nejsv. Jménu Ježíš a je postaven ve střízlivém barokním slohu.

V druhé polovině 14. století vybudovali páni z Hradce v Telči gotický hrad, jednoduchou budovu ve tvaru písmene L, která měla především obranný charakter a byla opevněna hradbou a příkopem i proti městu. Od r. 1550 v Telči trvale sídlil Zachariáš z Hradce a ten dal starý hrad přestavět a rozšířit o nově postavené renesanční paláce. První fázi přestavby vedl slavnický stavitel Leopold Estreicher. Z té doby (1553) se dochovala vzácná sgrafitová výzdoba např. Malé hodovní síně a Klenotnice, další práce probíhaly pod dohledem italských umělců, které Zachariáš zval do Telče po své cestě do Itálie, kde byl silně ovlivněn italským renesančním uměním. Završení celkové podoby této architektury se připisuje Baldassare Maggimu z Arogna. Největší pozoruhodností telčského zámku jsou renesanční sály s nádhernými dřevěnými kazetovými stropy.

Vzácnou uměleckou památkou je štuková výzdoba kaple Věch svatých (1580) s mramorovým náhrobkem Zachariáše a Kateřiny obklopeným dekorativní kovanou mříží.

Nedaleko města – dnes již v hustém porostu - je kaple sv. Karla a barokní sousoší Kalvárie.

Krahulčí - poutní kostel sv. Jana Nepomuckého

Malebná dominanta širokého okolí.

Nedaleko obce směrem k Telči je kostel sv. Jana Nepomuckého, slohově čistý barokní chrám, první v českých zemích zasvěcený Janu Nepomuckému. Byl postaven v letech 1726 – 1728. Ke kostelu přiléhá budova, která měla být klášterem Františkánů, ale nebyla dokončena. Kostel dvakrát vyhořel po zásahu blesku (1820 a 1934).

Kostelní Myslová - kostel sv. Václava

Dominanta barokní věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. Hřbitovní kostel sv. Václava a fara.

Radkov - kostel sv. Bartoloměje

Dominanta barokní věže kostela uplatňující se v místě krajinného rámce obce. První zmínka pochází z roku 1717, kdy byl zničen ohněm.

4.12.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
13.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
14.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	X	-	X
15.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
16.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	X	-	X
17.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
18.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
19.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	XX	+	XX
20.	Liniové nadzemní vedení VN a VVN s příhradovými stožáry a stožáry GSM	XX	-	X
21.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
22.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	XX	+	X
23.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.12.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X

K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.12.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Celý prostor oblasti je podmíněn protáhlou kotlinou, jejíž přírodní osu tvoří Moravská Dyje. V této ose jsou uspořádány základní prvky celé oblasti a zejména pak historická sídla postavená na staré obchodní stezce.

Výběžek oblasti zasahující do kraje Vysočina představuje krajinu v okolí Telče – Telčsko. Krajina je výrazně ovlivněna městem, vynikajícím nade všechny ostatní prvky svou historickou a kulturní hodnotou danou především intaktně dochovaným historickým centrem města s navazujícím krajinným prostorem záměrně komponované krajiny s parkovými úpravami u telečského zámku. Četné prvky záměrně komponované krajiny však lze nalézt i mimo město ve volné krajině v podobě alejí a promyšleně vedené soustavy rybníků. Město tvoří výrazný obraz sídla v krajině s typickými dominantami.

Dobře patrná je výrazná soustřednost komunikací, které ze všech okolních vsí jsou vedeny právě k Telči. Tato skutečnost je typickým znakem celé oblasti, vyjadřující výrazný vztah k obchodním a správním centrům v oblasti ve stále patrné a silně se uplatňující historické ose Telč – Dačice – Slavonice.

Ač je původní charakter krajiny poničen scelením jednotlivých polí do zorněných půdních bloků, jsou v krajině stále přítomny dochované prvky původního historického členění krajiny, díky čemuž si prostor zachovává svou specifickou malebnost umocněnou přítomností mnoha historicky cenných prvků, vyznačujících se stále vysokou kulturní hodnotou.

Krajinná scéna oblasti je uzavřena do nevelké sníženiny reprezentované kotlinou. Krajina je vymezena zalesněnými horizonty vyvýšených kopců v okolí. Oblast pokračuje v ose řeky Moravská Dyje k Dačicím a dále ke Slavonicím. S těmito místy jsou stále dobře patrné nehmotně se uplatňující vztahy.

V prostoru se místy výrazně uplatňuje dominanta Javořice s TV vysílačem. Javořická vrchovina poskytuje městu Telč velmi malebný krajinný rámeček.

Přístupné rozhledny:

	<p>Vyhlídková věž kostela sv. Jakuba v Telči</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled krajinný rámeček města a okolní krajinu Javořické vrchoviny</p>	<p><u>POLOHA:</u> Historické jádro města.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>
	<p>Rozhledna Oslednice</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled na krajinu Želetavska, Telčska, Javořické vrchoviny a Dačicka</p>	<p><u>POLOHA:</u> Zalesněné návrší východně od města nad vlakovým nádražím.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>

4.12.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Osa krajiny celé oblasti utvářená Moravskou Dyjí určující směr protáhlé kotliny	XXX	+	X
2.	Historická kulturní osa daná průběhem býv. obchodní stezky	XXX	+	XX
3.	Nízké horizonty bez výrazných narušení kontrastními prvky	XX	+	X
4.	Uzavřená krajinná scéna s drobnými vnitřními průhledy a výhledy na okolní zalesněné kopce	XX	0/+	X
5.	Neobvykle silná přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	XX	+	XXX
6.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka původní krajiny vůči sceleným blokům otevřené zemědělské krajiny	XX	-	X
7.	Velké měřítka tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
8.	Dominanta Javořice s TV vysílačem	XX	+	X
9.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.12.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Intenzifikovaná zemědělská krajina vyznačující se scelenými bloky a značným odvodněním

- × průmyslové zóny města a velké agroindustriální areály ve volné krajině a na okrajích sídel
- × technické úpravy vodních toků
- × koridory nadzemního el. vedení 110 kV
- × nadměrně frekventovaná komunikace Telč - Třešť

4.12.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výškové stavby zasahující typické dominanty v území
- × Stavby měnící charakter krajinného obrazu města Telč a okolních sídel
- × Necitlivá urbanizace okrajů Telče a drobných vsí v jejím okolí bez kontextu a respektování historické stopy
- × Změna vedení komunikací, implantace dálkových komunikací velkého měřítká nerespektujících historickou stopu

Z pohledu změny využití území

- × Zalesňování dochovaných prostorů původního členění krajiny a zalesňování dochovaných přírodě blízkých luk
- × Odlesnění návrší
- × Technické úpravy přírodních částí vodních toků
- × Vysoušení rybníků a odstraňování typických břehových porostů zvyšujících přírodní charakter území

4.12.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v celé oblasti
- Zamezit výstavbě dominant technicistní povahy a kulturních dominant narušujících typický obraz města Telč nebo potlačujících uplatnění typických kulturních dominant v území
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce kulturního prostoru Telče
- Zamezit nevhodně výstavbě necitlivě vedených komunikací potlačujících přírodní charakter typických prostorů s rybníky a vodními toky, zejména v nivě Moravské Dyje
- Zamezit scelování polí u prostorů s dochovanými prvky původního členění krajiny
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad, potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.12.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Telč – záměrně komponovaný prostor zámeckého parku s širšími vztahy do okolní krajiny
- Dyjice – Dyjička – prostor s dochovanými prvky historického členění krajiny
- Myslůvka – přírodní prostor drobného vodního toku s břehovými porosty
- Černíč – přírodní meandrující tok Moravské Dyje s Travním rybníkem a opevněným mlýnem

Vymezení a ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.12.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části Moravské Dyje, prostory s rybníky a některé prostory drobných toků, významné kulturní prostory soustředěných historických hodnot a ochranné prostory dominant území.

4.13 Oblast krajinného rázu Javořická vrchovina (CZ0610-OB013)

4.13.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Obrázek 9: Převážně zalesněné krajinné se skálami a rybníky dominuje TV vysílač umístěný na Javořici

4.13.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.13.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Geologická stavba této oblasti krajinného rázu je jednoduchá a pro charakter krajiny typická. Zcela dominují hlubinné vyvřeliny - varijské (tj. pozdně prvohorní) žuly, do nichž jsou na západním a východním okraji oblasti vnořeny kry silně přeměněných masivních hornin – migmatitů. Jak žuly, tak migmatity se v oblasti vyskytují v několika subtypech, ale z hlediska krajinného rázu pominutelných. Podstatné je, že se jedná o horniny pevné, odolné a z hlediska chemismu kyselé.

Žuly jsou všesměrně poměrně stejnorodé, kompaktní a rozpadají se na ploše kvádrovité bloky. Odlučné plochy jsou převážně subhorizontální a je tedy pravděpodobné, že vznikly odlehčením skal vlivem denudace materiálu nad nimi, které rychlejším ovětráváním hran přecházejí v zaoblené skály a oválné (žokovité) balvany. Výplně mezer mezi balvany tvoří zvětraliny z povrchu žuly – drobný ostrohranný štěrčík až hrubý písek, vlivem půdních procesů následně do menší míry zahliněný. Migmatity jsou podobné rulám, mají jakoby vrstevnatý a někdy zvrásněný vzhled. Nejsou tedy ve všech směrech stejnorodé jako žuly. Skály a balvany z nich tvořené jsou podstatně nepravidelnější a ostrohranější než z žul. Jejich zvětraliny jsou kamenité a podstatně méně písčité než u žul. Skal a balvanů je na žulách i migmatitech přibližně stejná hustota. V dané oblasti je migmatity tvořen vrchol a severní svah kopce Lísek (759 m) a úzký pruh území mezi Jihlávkou a Panskými Dubenkami. Na východě pak migmatity tvoří menší kry v okolí rybníků Dolní a Horní Mrzatec u Mrákotína, u Řidelova a v Roštejnské oboře. Vrchol Roštejnské obory i samotný hrad Roštejn však již leží na žulách. Dna širokých sníženin jsou vyplněna až několik metrů mocnými vrstvami svahovin – přemístěných zvětralin z žul a migmatitů. Jsou hlinito-písčité, zpravidla silně kamenité a zvláště na úpatích svahů s balvany na povrchu. Na dně širokých a podmáčených sníženin s malým spádem došlo od konce dob ledových tvorbě rašeliny, její mocnost může přesahovat i 1 m. Podél větších potůčků jsou zvláště při okrajích oblasti vyvinuty několik metrů až desítek metrů široké potoční nivy, které na rozdíl od materiálu sníženin bývají písčitéjší, živnější a bez rašelin.

Nejvyšším bodem oblasti je Javořice (837 m n. m.), která je zároveň nejvyšším vrcholem nejen široce chápané Vysočiny, ale i celé Česko-moravské geomorfologické soustavy. Pozoruhodné je, že všechny ostatní vrcholy v této oblasti převyšuje nejméně o 50 m a tím výrazně dominuje celé oblasti i okolí. Její dominantnost je ještě uměle zvýšena 168 m vysokou telekomunikační věží. Nejnižší body oblasti jsou při jejím okraji na dnech plochých údolí a mají nadmořskou výšku kolem 620 m (na západě), 640 m (na severu) a 560 m (na východě).

Pokud se týče výškové členitosti oblasti, přes poměrně vysokou polohu území má georeliéf charakter převážně ploché vrchoviny s převýšením na vzdálenost 4 km 150 – 200 m. Pouze východní svah Javořice vlivem výrazně vystupujícího vrcholu a údolí potoka u Lhotky má převýšení až 270 m, a tedy charakter členité vrchoviny. Podobný ráz má i jižní svah Javořice, odkud působí Javořice zvláště dominantně, ale ten již leží na území dnešního Jihočeského kraje.

Georeliéf oblasti má celkově vyklenutý charakter, přičemž na vrcholu (a zároveň uprostřed) elevace vystupuje vrchol Javořice. Čím jsou ostatní kopce od ní vzdálenější, tím jsou zpravidla i nižší. Existují tu ovšem dvě výjimky – na západě leží výrazný vrchol kopce Lísek (759 m), oddělený širokým sedlem u Jihlávky a na jižní hranici kraje za Mrákotínskou sníženinou vystupuje nápadný dvojvrchol Pivničky-Hradisko (oba 760 m), vlastní vrcholy však již leží na území dnešního Jihočeského kraje. Při podrobnějším pohledu na georeliéf je zřejmé, že má poměrně svérázný a spíše vzácný charakter. Je tvořen víceméně samostatnými plochými kopci, oddělenými širokými kuloárovitými sníženinami a sedly. Nejsou zde delší souvislé hřbety. Podobný reliéf se sice vyskytuje na žulách i v okolí Javořické oblasti, ale v nižší poloze a znejasněný velmi pestrá mozaikou využití ploch, takže tvary reliéfu nejsou tak nápadné. Na vrcholech, ale častěji na okraji vrcholové části kopců vystupují středně vysoké skály, s výškou do 10 m (je pozoruhodné, že na Javořici se výraznější skály chybějí). Žulové skály mají vzhled jakoby byly poskládány z chlebových placek (viz např. Míchova skála). Je to především důsledek zmíněného odlehčení při odnosu zvětralin. Tento charakter žulových skal je zde dobře vyvinut a v ostatní části ČR není běžný. Pod skalami se nacházejí balvanové akumulace a z nich po svahu „vytékají“ balvanové proudy, dlouhé i přes 0,5 km. Skály i balvany jsou zaoblené. V odborné

literatuře je velmi dobře známý balvanový proud zasahující z kopce Štamberk k obci Lhotka. Později však převážně zarostl lesem a přestal se uplatňovat v rázu krajiny. Balvanový proud je dnes zvláště při nižším stavu vody patrný ve Velkém pařezitém rybníku.

Významnější antropogenní tvary georeliéfu jsou dvojího typu a nacházejí se při okrajích oblasti. Jedná se o lomy žuly (u Rácova a Mrákotína), jednak o systémy agrárních mezí, často se snosy kamenů z polí. Opuštěné lomy a haldy u Mrákotína již částečně zarostly náletovými dřevinami a stávají se zajímavým prvkem krajiny s ambivalentním hodnocením krajinného rázu. Velký lom na kopci Křepírek u Rácova je větším problémem. Systémy teras s kamenitými snosy přisívají silně k diversitě krajiny, vytvářejí zajímavá stanoviště pro rostliny i živočichy a tím, že poskytují prostor pro rozvoj dřevin, významně se uplatňují i při optickém rozčlenění krajiny.

Obrázek 10 Osamocený skalní útvar v lese západně od Velkého Pařezitého rybníka je jedním z nejlépe zachovalých projevů zvětrávání v třetihorách.

4.13.2.2 Klimatické podmínky

Klima této vrcholové části vysočiny je mírně chladné a mírně vlhké. Dle Quittovy klasifikace náleží do klimatické oblasti CH7. Srážky zde přesahují 750 mm za rok, průměrné roční teploty zde ve vrcholové části klesají pod 5 °C, při západním a zvláště sušším a teplejším východním okraji přesahují 5,5 °C (např. Řídelov měl v období 1901-1950 průměrnou teplotu 5,8 °C). Toto relativně chladné a vlhké klima dokresluje mírně horský ráz oblasti a podmiňuje i výskyt některých horských druhů rostlin, ale především horských typů společenstev. Mírné teplotní inverze v depresích mezi kopci jsou jednou z příčin pomalejšího chemického zvětrávání substrátu, nedostatku živin a tím také zvyšují pravděpodobnost vývoje rašelinišť. Vrcholy kopců a zvláště jejich výrazněji vystupující skalnaté části jsou vystaveny poměrně silným větrům. V zimě se na svazích kopců a zvláště na jejich vrcholech často vzniká mlha spojená s tvorbou jinovatky a zvláště námrazy. Ty v zimním období naznačují horský ráz oblasti. Vítr spolu s námrazou a relativně bohatou vrstvou sněhu v zimě vedou k tvorbě vrcholových zlomů u smrků, vývratům a zlomům kmenů a lámání větví. Takto postižené porosty jsou sice hospodářským problémem, ale dotvářejí převážně horský ráz oblasti a tím podtrhují v širším okolí její jedinečnost. V letním období se zde proti okolí častěji tvoří oblačnost (převážně kupovitá), doprovázená stínem a chladem (a tak zde jsou vzácné extrémně vysoké teploty), i tím je zvyšován horský dojem z tohoto prostředí.

4.13.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast krajinného rázu Javořická vrchovina je vlivem své polohy a výšky typickou pramennou oblastí a prochází jí přibližně ve směru sever-jih i hlavní evropské rozvodí mezi povodím Labe (vč. Vltavy) na západě a povodím Dunaje (resp. Dyje) na východě. Oblast se tedy vyznačuje poměrně četnými prameništi a malými písčito-kamenitými potoky. Výrazných nebo upravených pramenů je však poměrně málo. Nejznámějším upraveným pramenem je Studánka Páně na severním svahu Javořice, významný je také silný pramen na jihozápadním úpatí kopce Lísek, kde po několik století až do r. 1917 dokonce existovaly známé vodoléčebné lázně Svatá Kateřina. Chladnější a vlhčí klima, potůčky v širokých sníženinách, neúrodnost kyselých mokřadů a rašelinišť vedly od středověku ke vzniku poměrně hojných středně velkých rybníků (s plochou 5-15 ha). Nacházejí se převážně při okrajích oblasti. Často sousedí s lesem a rašeliništi, takže částečně působí dojemem horských či severských

jezer. Významnými přírodními rezervacemi takového prostředí jsou Zhejral, Velký pařezitý rybník a Bor. Bohužel, četná prameniště, podmáčené lokality, rašeliniště i potůčky v nivách byly poškozeny hlubokými odvodňovacími příkopy.

4.13.2.4 Vegetace

Oblast se vyznačuje specifickou potenciální vegetací, i když druhově poměrně chudou. Od okolí je odlišuje (hojný) výskyt přirozených podmáčených a rašelinných smrčín (Mastiobryo-Piceetum), horských acidofilních třtinových bučin se smrkem (Calamagrostio villosae-Fagetum) a na nejhlubších rašeliništích snad i rašelinné bory (Vaccinio uliginosi-Pinetum). Smrk se zde přirozeně vyskytoval i mimo tato stanoviště, a to jako příměs v jedlovo-bukových lesích. Převažovaly zde zřejmě acidofilní bikové bučiny, na kamenitých svazích a úpatích přecházející v bučiny květnaté, s příměsí javoru kleny. Smrk byl přirozeně přimíšen i v prameništích olšinách. Bohužel četné podmáčené smrčiny a rašeliniště byly poškozeny až zničeny brutálním odvodněním hlubokými příkopy. Hodně se vyskytují i rašelinné louky (i když do různé míry poškozené a odvodněné). Z hlediska geobiocenologického členění se jedná o typicky vyvinutý 5. vegetační stupeň, dle fyto geografického členění o samostatný okres oreofytika, tj. oblasti s významným zastoupením až převahou horských druhů rostlin i společenstev.

V dnešní vegetaci dominují souvislé smrkové monokultury, ovšem s četnými pasekami a smrkovými mlazinami. Lesů s přirozenou skladbou se zachovalo málo, ale v poměru k ostatním oblastem kraje Vysočina nadprůměrně. Patří k nim zbytky květnatých bučin např. v Roštejské oboře, přirozené bučiny se smrkem a javorem klenem na Mrhatině a na Horním Nekolově, podmáčené smrčiny na Lukšovské a rašelinní smrčiny u Velkého pařezitého rybníka. Louky se nacházejí především při okrajích oblasti, některé jsou původní, mnohé vznikly po zatravnění neúrodných polí v 90. letech 20. stol. Přírodovědně cennější i návštěvnicky atraktivnější jsou louky rašelinné a porosty rašelinišť. Pozoruhodné i krajinářsky oblíbené jsou bývalé pastviny s množstvím květin a parkovou krajinou s nálety dřevin.

4.13.2.5 Fauna

Fauna se na krajinném rázu podílí okrajově, ale přece jen stojí za zmínku druhy, dokreslující horský ráz oblasti, např. tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*), pták smrkových lesů ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*) a ještěrka živorodá (*Lacerta vivipara*).

4.13.3 Přírodní dominanty

Přírodními dominantami jsou nápadný vystupující oblý vrchol Javořice (837 m n. m.), jehož výraznost byla ještě posílena výstavbou vysoké tyčovitě telekomunikační věže a rozsáhlý komplex souvislých smrkových lesů v centrální části oblasti. K místním dominantám patří rybníky, zvláště ty větší s plochou přes 10 ha (Velký Pařezitý rybník, Bor, příp. další menší). Drobnými přírodními dominantami lokálního rázu jsou výše zmíněné skály a balvanové akumulace. V zemědělské krajině tvoří specifický typ liniových dominant kamenité agrární meze s porosty vysokých dřevin. V podzimním aspektu se barevnými (kontrastními) dominantami stávají zbytky bučin, především v Roštejské oboře a na Mrhatině. V detailu se dominantami mohou stát některé solitery či skupiny vyšších stromů.

Znaky přírodní charakteristiky území	klasifikace znaků		
	dle významu	dle projevu	dle cennosti

1	Oblast zdvižená nad okolní území	XXX	+	XX
2	Rozsáhlé až souvislé lesní komplexy	XXX	+	X
3	Lesy tvořené převážně smrkovými lignikulturami	XX	-	X
4	Převážně izolované kopce oddělené širokými sníženinami	XX	0	XX
5	Výskyt skal a balvanových moří a proudů	XX	+	XX
6	Výskyt zbytků přirozených lesů	X	+	X
7	Výskyt rašelinišť a mokřadů	XX	+	XX
8	Rybníky s relativně čistou vodou	XX	+	XX
9	Přítomnost Javořice – nejvyššího kopce Vysočiny	XX	+	XXX
10	Zemědělská krajina s velkým podílem travních porostů a dřevin	X	+	XX
11	Odvodnění lesů hlubokými příkopy	X	-	X
12	Dlouhé přímé cesty monotónně členící lesní komplex	X	-	X
13	Velmi členité okraje lesů a drobné lesíky v zeměděl. krajině	XX	+	XX
Legenda:		XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX jedinečný XX význačný X běžný

4.13.4 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma	X	
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.13.5 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- NPR Zhejral, PR Nový rybník, PP Ještěnice, PR Rašeliniště Kaliště, PR V Lísovech, PR Roštýnská obora, PP Lukšovská, PR Velký Pařezitý rybník, PP Míchova skála, PR Mrhatina, PP Horní Nekolov, PR Štamberk a kamenné moře.

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny – existuje však návrh

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Pařezitý-Roštejn

Regionální biocentra

- Lísek, Zhejral

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES přichází do oblasti ze severozápadu a na východě ji pak opouští. Dále pak zasahuje v jižní části oblasti

4.13.6 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.13.6.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Krajina ležící na pod vrcholem Javořice (837 m) nelákala k osídlení a zemědělskému využití, a proto k její kolonizaci došlo poměrně pozdě. První písemné zprávy jsou až ze 14. století, nicméně osídlování bylo zahájeno už v průběhu 13. století. Někdy na počátku 14. století zde vzniklo panství, jehož středem byl hrádek Janštejn (vybudován byl kolem roku 1315). Patřil k němu poplužní dvůr Horní Dubenky (Ritendorf) a část Jihlávky. V druhé polovině 14. století měnilo janštejnské panství majitele i rozsah, nakonec se stalo součástí telčského panství pánů z Hradce. Janštejn byl poničen v husitských válkách, definitivní konec zaznamenal zřejmě až na rozhraní 14. a 15. století. Na počátek 14. století se datuje výstavba dalších hradů v okolí, jimiž jsou Šternberk (Štamberk) a Roštejn. Byly buď přímo založeny pány z Hradce nebo se záhy dostaly do jejich držení. Šternberk byl podobně jako Janštejn rozbořen za husitských válek, ale Roštejn přežil až do současnosti. Nedlouho po roce 1570 byl přestavěn a jeho majitel Zachariáš z Hradce z něj vytvořil své letní sídlo a zřídil u něj velkou oboru. Ta byla zničena při švédském obléhání hradu v roce 1643. K její obnově došlo ve druhé polovině 17. století. Zrušena byla v roce 1902.

Vyplenění kraje a změna osídlení (zánik několika vsí a osad) v době husitských válek bývá spojováno s událostmi z podzimu 1423, kdy se odehrála jediná významnější bitva v oblasti, a to u rybníka Bor nedaleko Horních Dubenek (7.11.). Část husitského vojska pod vedením Jana Hvězdy z Vicemilic, zvaného Bzdinka, tu byla po neúspěšném dobývání Telče a Roštejna při ústupu do Čech dostižena a krvavě poražena vojskem Menharta z Hradce.

Po uklidnění válečných událostí 15. století byla krajina pod Javořicí obhospodařována poddanými z nevelkých osad, které vznikly vesměs v průběhu 14. století (Kaliště, Horní Dubenky, Jihlávka, Nová Ves, Lhotka). 16. století pak bylo dobou budování rybníků, ovčínů a dvorů, rozvíjela se také řemesla,

zde především sklářství. V okolí Janštejna byla objevena sklářská pec datovaná keramikou dokonce do 15. století. Sklářská tradice v kraji přežila až do současnosti. Dalším odvětvím, které se zde uplatnilo, byla těžba stříbra. V roce 1541 se ve spojitosti s Mrákotínem, který leží pod vrcholem Javořice, objevila první písemná zmínka o těžbě stříbrných rud, kterou zde zahájili pánové z Hradce. S touto činností souvisela existence železného hamru pod rybníkem Hamr, který byl založen za účelem jeho pohonu. Zatímco těžba stříbra tu byla poměrně záhy ukončena a pokusy o její obnovení nebyly příliš úspěšné, některé hamry v okolí byly v provozu ještě na začátku 20. století.

Období poměrného klidu vystřídal 30-letá válka, nejstrašnější roky v historii kraje. Už v roce 1618 tudy protáhla první vojska a větší či menší vojenské oddíly se v kraji vyskytovaly po celou dobu války. Nejhorší byly její poslední roky, když se tu po bitvě u Jankova (1645) objevili Švédové a brzy po nich také císařská vojska. Ani po ukončení 30-leté války nenastal úplný klid. V roce 1683 se tu formovala armáda proti Turkům obléhajícím Vídeň a klid narušovalo také pronásledování nekatolíků – v okolí Dubenek přetrvávala silná českobratrská tradice. Po vymření pánů z Hradce převzali telčské panství Slavatové. Ti v 17. století nechali v místech bývalé mrákotínské stříbrné štolu upravit pramen minerální vody a přistavět dva domy pro lázeňské hosty. Místo dostalo název Lázně Jáchymovy, který se později změnil na Dobrou Vodu. Jiné lázně vznikly nejpozději v průběhu 16. století při minerálních pramenech nedaleko Počátek. Dostaly jméno Svatá Kateřina. Nad pramenem byla postavena kaple sv. Kateřiny, která je připisována Dientzenhoferům. Vrcholného rozkvětu dosáhly lázně na přelomu 19. a 20. století, kdy zde pobývala řada osobností české kultury (např. bratři Čapkové). V roce 1910 lázně vyhořely, pak sloužily dlouhou dobu jako dětská léčebna a k lázeňské činnosti se vrátily teprve nedávno.

Do konce 17. století sahá tradice sklářské výroby v okolí Janštejna. Janštejnská skelná huť byla založena v roce 1809. Přestála požáry v letech 1871 a 1899 (tehdy oheň zničil budovy sklárny, ale i dělnické domky) i přerušení činnosti v době 1. a 2. světové války. Po znárodnění (1945) a začlenění do většího organizačního celku přišel postupný úpadek. V roce 1993 byla sklárna v Janštejně privatizována a dodnes pokračuje v provozu.

Dlouhou tradici má také těžba kvalitní drobnozrnné žuly v okolí Mrákotína, která byla zahájena nejpozději v 18. století, a s ní spojené kamenictví. O mistrovství starých kameníků svědčí například dvě kamenné kašny z 18. století, postavené v centru obce. Žula se těžila a těží také na dalších místech regionu, například u Růžené a Rácova.

Poměrně málo osídlená a dotčená krajina, nabízející koupání ve zdejších rybnících a zachovalou přírodu (na území Javořických vrchů je vyhlášeno několik maloplošných chráněných území, např. rybník Zhejral u Klátovce s okolními rašelinnými loukami, Velký Pařezitý rybník, Roštejnská obora s původními jedlobukovými lesy nebo zřícenina hradu Štamberk s kamenným mořem) přitahuje zejména v posledních desetiletích turistický ruch. Tím je současně vyvoláván tlak na rozsah poskytovaných služeb a vede to k zásahům do krajiny, například v podobě sjezdářských areálů a ubytovacích zařízení.

4.13.6.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území	klasifikace znaků		
	dle významu	dle projevu	dle cennosti

1.	Dochované osnovy původní paprscité záhumenicové plužiny	XX	+	XX
2.	Dochované typické prostorové uspořádání venkovských sídel	XX	+	XX
3.	Dochované objekty mlýnů, hamrů, skláren	X	+	X
4.	Dochované rybníky s podmáčenými loukami a rašeliništi	X	+	XX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.13.6.3 Typologie lidové architektury

Oblast Javořická vrchovina se nachází na styku několika forem, kdy se zde prolíná v území ORP převažující základní typ lidového domu Českomoravské vrchoviny s typem dyjsko-oslavského domu v patrném ovlivnění lidového domu Jižních Čech.

Typologie lidového domu zde není jednotná zejména ve formě dvora. Tato forma je zde často ovlivněna především pronikajícími vlivy Jižních Čech. Díky tomu je zde možné se setkat s různými typy dvora od dvoustranných a třístranných po tříboké. Zemědělské usedlosti se vyznačují v převážné míře dvěma rovnoběžnými trakty, uprostřed s dvorem a vzadu uzavřené stodolou. Uspořádání budov kolem dvora bylo voleno z důvodu vytvoření chráněného prostoru proti drsným klimatickým vlivům. Centrum prostoru je především v prostoru Jihočeského kraje.

4.13.6.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	Praskolesy
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou
0	Horní Dubenky
Krajinné památkové zóny (KPZ)	Významné stavby v krajině
0	Dominanta TV vysílače Javořice
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	Šternberk

4.13.6.5 Současný stav krajiny

Zasahující část oblasti pokračující dále do Jihočeského kraje je utvářena mohutným lesním komplexem smrkových porostů se zástavbou drobných vsí přimknutých k jeho okrajům, vyznačujících

se specifickými formami uspořádání paprscité záhumenicové plužiny lesních lánových obcí. Nejsou výjimečné ani pozdější uliční formace. Výškově zde krajina Vysočiny kulminuje k výškám okolo 750 – 800m (nejvyšší vrchol Javořice 837 m). Lesní porosty zaujímají místa vyšších poloh nad 700 m. n. m. a jsou místy doplněny lesními rybníky a rašeliništi.

Struktura odlesněných prostorů je převážně podřízena paprscitému uspořádání záhumenicové plužiny lesní lánové obce, místy je patrná traťová plužina v různě dělených úsecích. Prostory jsou často doplněny různě velkými rybníky. Rybníky zde byly také k hamrům a hutím. Některé rybníky jsou z části obklopeny rašeliništi a podmáčenými loukami, břehy doprovází vzrostlá zeleň. Vodní toky jsou drobné, tvoří mělká rozšířená údolí obklopená převážně zalesněnými kopci. Lesní interiér odpovídá hospodářskému porostu tvořenému převážně smrčínami.

Obrázek 11 Rybník, založený v polovině 16. století na místech původního lesa, tvoří rezervaci společně s nejhlubším rašeliništěm Jihlavských vrchů, zvaným "Vejtopa". Rašeliniště porostlé lesem připomíná svým rázem horskou tajgu, zamokřená olšina pod hrází je ukázkou ukázkou bažinného lesa vyšších poloh Českomoravské vrchoviny.

Sídelní struktura je střediskově orientována, převažují obce menší do cca 200 obyvatel. Obce si často uchovaly typické prostorové uspořádání. Mnoho obcí, ale i celý prostor se vyznačuje prolínáním okolních vlivů nejen v typologii lidového domu, ale i v prostorovém uspořádání a celkově různorodém vnitřním charakteru a interiéru sídel. Prostory obcí se vyznačují často letitými stromy. V oblasti jsou tři zříceniny strážních hradů Janštejn, Roštejn, Štamberk. Místy se dochovaly historické budovy mlýnů a hamrů. Četné jsou rekreační areály a tábořiště.

Celkovou hodnotu krajinného rázu snižuje především převažující hospodářský charakter lesních porostů a jejich celková monotónnost. Místy je patrný vliv intenzifikace zemědělské výroby v 70. letech min. stol. Místy jsou patrné vlivy rekreačního využití snižující estetické hodnoty ucelených drobných prostorů. Drobně pak v místech kamenolomy.

Pozitivními znaky území jsou především pestré odlesněné prostory s mezemi a rybníky, vysoký podíl mimoletní zeleně, letité památné stromy.

4.13.6.6 Kulturní dominanty

Vysílač na Javořici

TV a rozhlasový vysílač Javořice umístěný do vrcholové části kopce Javořice.

Obrázek 12: Typickou dominantou Javořické vrchoviny je Javořice s dominantou vysílače (v popředí Velký Pařezitý rybník).

4.13.6.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajinně území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Převažující hospodářský charakter lesních porostů	XXX	-/0	X
2.	Drobná mozaika zemědělské krajiny s pastvinami a loukami oddělenými mezemi	XX	+	X
3.	Rybníky se sypanými hrázemi	XX	+	X
4.	Technicistní charakter stožáru TV vysílače na Javořici	XX	-	X
5.	Měřítkem, objemově a proporčně odlišné zemědělské areály a halové objekty v okrajích sídel a ve volné krajinně	X	-	X
6.	Rekreační chaty, areály a tábořiště ovlivňující charakter místa	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní XX spouštějící X doplňující	+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX jedinečný XX význačný X běžný
-----------------	---	---	---

4.13.6.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)	X	

K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.13.7 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Specifikem Javořické vrchoviny je vysoký podíl lesních porostů. Typickou dominantou je vrchol Javořice umocněný vysokým stožárem vysílače. Mohutný zalesněný prostor tvoří z mnoha míst okolního Jindřichohradecka, Křemešnicka i okolí Telče vymezující horizont a zároveň významný krajinný předěl, osově orientovaný na centrální vrchovinovitou část. Tato oblast se vyznačuje zachovalými harmonickými vztahy mezi činností člověka a okolní přírodou. Historicky zachovalá urbanistická struktura obcí, tvořených převážně selskou zástavbou přirozeně přechází do okolní krajiny a společně vytváří ojediněle dochovaný krajinný ráz. Hojně se zde dochovaly původní vesnické statky s hospodářskými částmi, které se vyznačují v převážné míře dvěma rovnoběžnými trakty, uprostřed s dvorem a vzadu uzavřené stodolou. Uspořádání budov kolem dvora bylo voleno z důvodu vytvoření chráněného prostoru proti drsným klimatickým vlivům. Stavby ve volné krajině se v této oblasti krajinného rázu vyskytují výjimečně. V pohledech je krajina minimálně narušena antropogenními vlivy a lze ji charakterizovat jako krajinu s vysokými estetickými hodnotami.

Základním rysem krajiny je uzavřenost krajinné scény jednotlivých prostorů. Odlesněné prostory se vyznačují vzájemnými průhledy. Z některých vyvýšených míst lze spatřit území okolních oblastí. Efektní jsou průhledy z vyvýšených míst v j. směru do prostoru České Kanady (od Světlé) zakončené bohatě vrstvenými zalesněnými nenarušenými horizonty. Zajímavý prostorový efekt a vztah v krajině vytváří mohutný tubus vysílače, který svou výškou upozorňuje na nejvyšší bod území, ale zároveň způsobuje dojem obtáčení krajiny okolo tohoto místa.

Významné vyhlídkové body jako referenční místa vnímání obrazu krajiny a chápání krajinné scény oblasti jsou umístěny především do vyvýšených poloh v okrajích lesů. Jde především o vyvýšené prostory v okolí Světlé.

4.13.7.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dominantní zastoupení lesů, které svými okraji vymezují odlesněné prostory jednoduchými táhlými horizonty	XXX	+	X
2.	Uzavřené enklávy s drobnými průhledy bez výrazných narušení stavebními objekty a objekty technicistní povahy drobného až středního měřítka	XX	+	X
3.	Vysoký podíl vzrostlé zeleně v zastavených prostorech vytvářející jejich charakter	XX	+	X
4.	Drobné komunikace vedené v historické stopě respektující tvar terénu	XX	+	X

5.	Vrstvené zalesněné horizonty bez narušení stavbami převyšující lesní porost	XX	+	X
6.	Kulturní dominanta tubusu TV vysílače na Javořici zvyšující uplatnění místa v okolní krajině, s efektem obtáčení okolo místa nejvyšší hory vytvářející specifický horizont	XX	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.13.7.2 Narušení krajinného rázu

- × Hospodářský charakter lesních porostů
- × Drobné projevy intenzifikace zemědělské výroby
- × Necitlivě umístěná a řešená zástavba 70. let min. stol. v sídlech
- × Disharmonické a kontrastní vlivy rekreace
- × Kamenolom Křepírek, Hamry, Štamberk
- × Stožáry GSM

4.13.7.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Urbanizace volné krajiny, výstavba solitérních objektů do volné krajiny a rozvoj obcí bez kontextu
- × Výstavba objektů nerespektujících tradiční objemová a proporční měřítka v sídlech i ve volné krajině (rekreační objekty, objekty logistických center a prům. zón, bytové domy apod.)
- × Nevhodné kontrastní prostorové řešení výstavby nenavazující na původní urbanistickou strukturu obce vyplývající z jejího založení
- × Necitlivě přestavby původních objektů lidové architektury či historických budov sídel
- × Zastavování typických průhledů z prostoru sídla do krajiny
- × Zastavování volné krajiny nadměrnými objekty
- × Umísťování dominant do celého prostoru
- × Umísťování vertikálních staveb technicistní povahy do pohledově exponovaných prostorů
- × Narušování obrazů sídel nevhodnými rušivými objekty

Z pohledu změny využití území

- × Umísťování vertikál technicistní povahy do volné krajiny
- × Zakládání větrných farem na výrobu el. energie v krajinářsky exponovaných vyvýšených prostorech nebo jejich ochranných prostorech
- × Odstraňování typických mezí a remízků
- × Zalesňování prostorů s přírodě blízkými společenstvy
- × Záměry devastující nebo výrazně potlačující dochované fragmenty přírodních prostorů

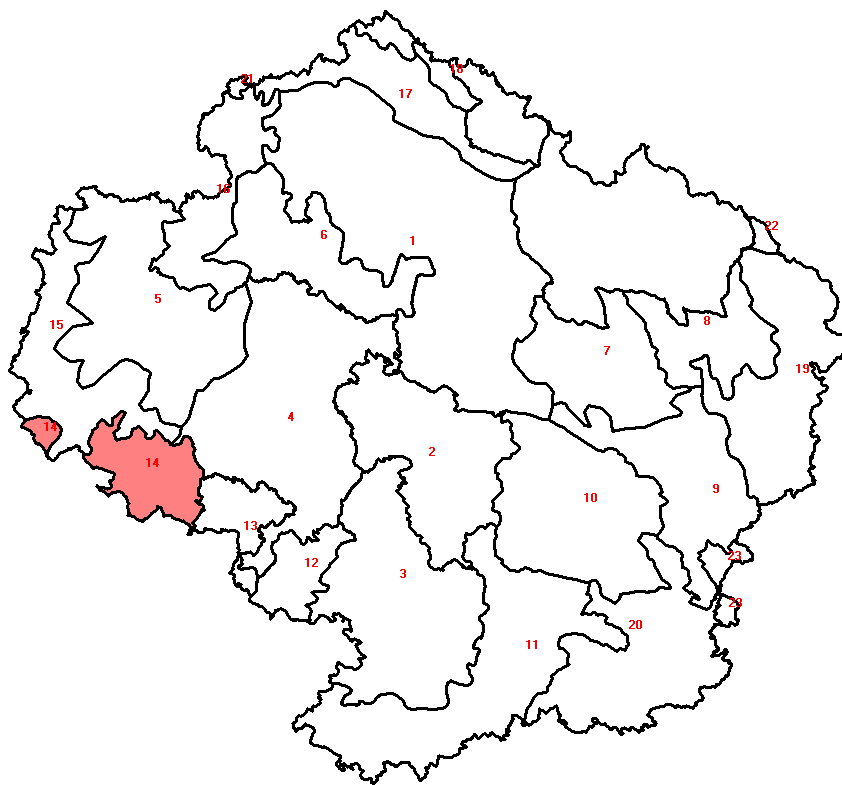
4.13.8 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

- Zohlednit zachování hodnot lesních interiérů s bučinami a rašeliništi v lesních hospodářských plánech, v technologii údržby a managementu krajiny.

- Ochrana vegetačních prvků nelesní zeleně v otevřených partiích doprovázejících liniové objekty v krajině a v zastavěných částech sídel.
- Respektování dochované a typické urbanistické struktury. Rozvoj venkovských sídel bude v cenných polohách orientován do současně zastavěného území (s respektováním znaků urbanistické struktury) a do kontaktu se zastavěným územím, v cenných částech bude zpracován regulační plán zohledňující prostorové uspořádání sídla a architektonickou kvalitu objektů v něm.
- Omezení stavební činnosti na rekonstrukce, přestavby a dostavby s využitím stávajících objektů při zachování dimenzí, měřítka a hmot tradiční architektury, v kontextu s cennou lidovou architekturou zachování i barevnosti a použití materiálů.
- Omezení možnosti nové výstavby a plošného rozvoje existující zástavby, zejména omezení rekreační výstavby.
- Zachování dochovaných prvků kulturní krajiny, mezí, remízků a rybníků.
- Ochrana siluet kulturních dominant a historické zástavby.
- Zlepšování charakteru prostředí odstraněním nevhodných a rušivých staveb nebo jejich eliminací zelení.
- Zamezit výstavbě v průhledech do okolní krajiny a typických pohledových osách na obraz sídla nebo dominantu místa.
- Zamezit výstavbě vysokých vertikál technicistní povahy, které se mohou kontrastně uplatnit v odlesněných prostorech celé oblasti i přesto, že jsou umístěny vně (zejména zamezit výstavbě větrných elektráren uplatňujících se nad vymezeními horizonty a předěly).
- Zajistit zvýšenou ochranu krajiny vyhlášením přírodního parku.

4.14 Oblast krajinného rázu Jindřichohradecko (CZ0610-OB014)

4.14.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Severní výběžek poměrně rozsáhlého krajinného prostoru typický soustavami rybníků, výrazně ovlivněný architekturou a historií jihočeského regionu.

4.14.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.14.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Skladba oblasti Jindřichohradecka je poměrně jednoduchá – základem jsou kyselé přeměněné horniny – migmatity, přecházející směrem k západu v příbuzné pararuly. Do těchto monotónních komplexů se protlačily koncem prvohor žuly, tvořící zde úzké pruhy a drobná pruhovitá tělesa; největší z nich tvoří celé návrší vrchu Hluboká jv. od Kamenice n./Lipou. U Ctiboře se nachází menší těleso ortorul, podobných pararulám. V pruhu širokém asi 1,5 km probíhá ve směru SSV – JJZ přes obce Veselá, Stranná, Zdešov zóna migmatitizovaných pararul s bohatým výskytem útržků žil kvarcitu, aplitu, erlánů, amfibolitů i žul. Zpravidla se v terénu projevují ostřejším reliéfem, lokálně nápadnějšími drobnými vršky. Všechny uvedené horniny i evidované tektonické linie se nacházejí v pruzích ve směru SSV – JJZ. Při jižním okraji oblasti v kraji Vysočina se již vyskytují mladotřetihorní jílovito-písčité sedimenty spojené s existencí Třeboňské pánve. Ve sníženinách na úpatích a dnech svahů bývají až několik metrů mocné písčito-hlinito-kamenité svahoviny. Jižně od obce Mních se již nacházejí i sprašové hlíny (promíšené se svahovinami). Na dnech údolí se usadily nivní sedimenty. Rašeliniště zde nejsou evidována.

Monotónní komplexy migmatitů přecházející do pararul tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Tyto horniny mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k severozápadu s nejčastějším

sklonem kolem 25°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

K masivnějším a kyselejšími horninám náležejí ortoruly. Od pararul se zpravidla liší méně zřetelnou foliací a mírně vyšší geomorfologickou odolností. Podobně se většinou projevuje varijský (mladoprvohorní) granit. V oblasti Jindřichohradecka však zaznamenáníhodné rozdíly u těchto hornin proti migmatitům nepozorujeme. Pouze u žul je zřetelný písčitéjší charakter zvětralin.

Třetihorní zajílované jezerní písky a štěrky až písčité jíly Třeboňské pánve tvoří malé zbytky u Vodné a u Stojčína u Žirovnice. Výskyt u Stojčína v nadmořské výšce 610 m patří k nejvýše položeným. Tyto sedimenty jsou sice snadno obdělavitelné, ale neúrodné, částečně jsou zorněny, částečně zalesněny a u Stojčína v nich byl otevřen velký hliník cihelny. Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky a strže. V nich pak vystupuje převážně kamenitý materiál. Lokálně v závětrí při dnech údolí se usadily malé závěje sprašových hlín, promísené s kameny svahovin (zvl. u obce Mnich). Pokrývají převážně mírné svahy a jsou souvisle zorněny. Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pásy na dnech potočních údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace.

V kraji Vysočina je georeliéf této oblasti v zásadě tvořen rozsáhlým velmi plochým svahem orientovaným k JJZ. Tento svah sbíhá z rozvodních plošin náležejících do Pacovské oblasti a jeho sklon směrem dolů klesá. Svah je rozčleněn mělkými a víceméně přímými (!) údolími pramenných zdrojnic Nežárky. Nad ukloněné plošiny svahu vystupují plochá návrší a nenápadné hřebety, ale také relativně ostré pahorky. Nejvyšší body oblasti leží u její severní hranice při okraji rozvodních plošin. Zde dosahují výšky téměř 700 m n. m. Nejnižší bod v rámci kraje leží u jižní krajské hranice a má výšku cca 508 m (niva Kamenice u Vodné). Převýšení v oblasti v rámci kraje tak dosahuje cca 190 m. Celkově má území charakter členité pahorkatiny s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km. O typickou pahorkatinu se však nejedná – spíše ukloněný svah – viz výše. Pouze východně od Kamenice n./Lipou vlivem vyššího kopce při hranici oblasti (Pelecký vrch 719 m n. m.) a zároveň blízkosti údolí Kamenice převýšení přesahuje 180 m, a reliéf tak lze označit za plochou vrchovinu.

Pro reliéf je charakteristická plochost. Údolí zdrojnic Nežárky jsou mělká a otevřená, místy asymetrická, s příkřejším a vyšším svahem orientovaných k ZSZ a mírnějším nebo nižším orientovaným k VJV. Převýšení svahů údolí dosahuje maximálně 50 m. Údolí však nemají konstantní tvar, střídají se zde úvalovité úseky údolí s užšími, výraznější svahy jsou jen místy, v pramenných oblastech jsou velmi široké a ploché pramenné mísy. Částečnou výjimkou je údolí Lhotského potoka u Rodinova, které je v dolní části úzké, jen mírně asymetrické a až 60 - 80 m hluboké. Zde se vyskytují i menší skály a balvany. Nad plochý ukloněný povrch vystupují zmíněné ostřejší pahorky s převýšením kolem 25 m, protažené v převládajícím směru oblasti, tj. SSV – JJZ. Patří k nim Bradlo jižně od od Kamenice n./L., Na Antonce (664 m) východně od městečka, Březí (662 m) a Čihadlo (665 m) u Častrova, Perky (652 m) u Metánova, Vrchy (614 m) u Štítného, Jedlí (653 m) u Jakubína a jsou zde i další menší.

Antropogenních tvarů je málo. Jsou to drobné zářezy a násypy komunikací, nevysoké hráze rybníků a drobné opuštěné lomy, zpravidla ve zmíněných pahorcích. Větším zásahem je hliník cihelny u Stojčína, dlouhý asi 0,5 km a hluboký do 10 m.

4.14.2.2 Klimatické podmínky

Klima je mírně teplé a mírně vlhké. Ve vyšších polohách oblasti byly průměrné roční teploty za období 1901 - 1950 asi 6 °C a srážky mírně přesahovaly 700 mm. V nejteplejší části – údolí Kamenice pod stejnojmenným městečkem - teploty dosahovaly asi 6,5 °C a srážky klesaly k 670 mm. Dle klasifikace E. Quitta leží výše poožená území v relativně chladnější mírně teplé oblasti MT3, střední polohy v MT5 a nejnižší v MT7. Vzhledem ke značnému odlesnění lze na strmějších svazích očekávat odtékání prochlazeného přízemního vzduchu v létě v noci a v zimě po celý den a jeho hromadění v depresích a údolích. Zde lze očekávat tvorbu středně silných teplotních inverzí, projevující se zvýšeným výskytem mlh, rosy a přízemních mrazíků, i delším trváním sněhové pokrývky. Expoziční klima různě orientovaných svahů se může vzhledem ke značné nadmořské výšce a značné otevřenosti reliéfu projevovat málo. Výraznější projevy lze očekávat jen u příkřejších údolních svahů v jejich horní polovině. Zde lze předpokládat teplejší jižní a jihozápadní svahy a chladnější svahy severní a severovýchodní.

4.14.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Jindřichohradecka je typickou pramennou oblastí, a proto zde chybějí větší vodní toky. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, prameny a malými a středně velkými rybníky.

V oblasti pramení říčky Kamenice a Žirovnice (pramenné zdrojnice Nežárky) a přítok Lužnice, Dírenský potok. Tyto toky mají často upravená koryta a byly na nich vybudovány malé a středně velké rybníky. Jen místy se zachovala relativně přirozená koryta s volnými zákruty v nivách. Upraveny byly většinou i drobnější toky. Pouze nečetné lesní úseky potoků zůstaly bez větších zásahů do koryt. Rybníky jsou v oblasti rozloženy nerovnoměrně. Celé kaskády malých i středně velkých rybníků jsou na Kamenici nad městečkem Kamenicí, v okolí Žirovnice na Žirovnici a v okolí Počátek na Počáteckém potoce, kde je nesouvislá kaskáda 21 rybníků. Mimo tyto toky jsou rybníky jen ojedinělé nebo tvoří jen malé skupiny. Největším rybníkem je Pecovský rybník nad Kamenicí (cca 12 ha). Rybníky jsou dvojího tvaru. Rybníky v pramenných úsecích bývají menší, mělčí a mají přibližně stejnou šířku jako délku. Nacházejí se často v odlesněné krajině nebo na kraji lesa, a tak jsou přes menší rozlohu v krajině celkem nápadné. Rybníky v zaříznutějších údolích dále potoku bývají větší, hlubší, mají protáhlý tvar a bývají skryty lesy na svazích, jsou tedy v krajině méně viditelné. Extrémním a zajímavým případem je Hutní rybník v Žirovnici, dlouhý asi 750 m, ale jen cca 60 m široký. Jelikož zasahuje přímo do historického jádra městečka, výrazně se podílí na jeho rázu.

Silné nebo výrazné prameny zde chybějí, spíše byla typická prameniště na dně sníženin se soustavou drobných vývěrů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesních celcích se prameniště většinou zachovala, někdy se na nich nacházejí dodnes biologicky hodnotné louky. Některá větší prameniště však slouží k jímání vody pro vodovodní síť, jsou tedy na povrchu bezvodá.

4.14.2.4 Vegetace

Dle geobocenologické klasifikace náleží téměř celé území do 4. vegetačního stupně – bukového. Pouze na vysoko položeném severním okraji jsou zřejmé přechody do 5. vegetačního stupně – jedlovo-bukového. V něm se předpokládá i přirozená přítomnost smrku v příměsi do 10 %. Smrk byl přirozeně přítomen i na podmáčených místech a na okrajích pramenišť ve 4. v.s. Dle fytoocenologické klasifikace celé území leží v oblasti acidofilních bikových bučin. Geobotanická mapa v nižších polohách oblasti sice uvádí acidofilní doubravy, ale o správnosti této rekonstrukce lze pochybovat. Na

prameništích se vyskytovaly olšiny, zvláště ve vyšších polohách se smrkem, v nivách poměrně živné jasanové olšiny. Celkově byla původní vegetace poměrně monotónní.

V současnosti je pro tuto krajinu charakteristické překvapivě vysoké odlesnění, a to téměř souvislé, místy až do výšky 700 m n. m. Polní krajina tvoří matici, v níž se vyskytují středně velké lesy, a to buďto převážně na hřbítcích s mělko položeným skalním podložím nebo naopak v plochých podmáčených sníženinách, kde se nacházejí spolu s odvodněnými loukami nebo i poli. Ve vyšších polohách oblasti výrazně převažují smrkové kultury, jen na okrajích lesů s významnější příměsí borovice a břízy. V nižších polohách již dominují borové kultury, zde ještě často se smrkem. Při okrajích lesů se pak často vyskytuje dub, osika, bříza, výjimečně i akát. Lesy s dřevinnou skladbou blízkou přirozené se vyskytují víceméně jen v nivách a ve formě fragmentů olšin na prameništích. Louky a pastviny jsou vázány především na depresní polohy, ale často se jedná o travní porosty nově založené na místě bývalých polí, a proto bez větší floristické hodnoty. Větší hodnotu zpravidla mívají mokřady u výústních tratí rybníků.

4.14.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou svého druhu je celý mírně ukloněný plochý svah, přecházející směrem dolů v plošiny. Tato krajina má velké měřítko, je přehlédnutelná jako celek, a proto ji lze považovat za regionální dominantu. Jiné dominanty regionálního významu zde nejsou, pokud k nim nepočítáme Pelecký vrch, který leží u hranice Pacovské oblasti. Tento vrch je v každém případě dominantou pouze při pohledech od jihu. Dominantami nadmístního významu jsou kaskády rybníků na Kamenici, Počáteckém potoce a Žirovnici. Vegetační dominantou je lipová alej nad Kamenicí n./Lipou od Johanky k Drachovu (mj. díky výrazné poloze na hřbetě). Lokálními dominantami jsou dříve zmíněné ostřejší pahorky, celky lesů v návršní poloze a jednotlivé středně velké rybníky nebo kaskády drobných rybníčků.

4.14.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Mírný konkávní víceméně plochý svah ukloněný k JJZ	XXX	0	X
2.	Ukloněné plošiny převážně odlesněné, oddělené mělkými údolími	XX	0	X
3.	Nejvýše položené sedimenty třetihorní Třeboňské pánve – odborný význam	X	+	XX
4.	Drobné ostřejší pahorky na odolnějších horninách	X	+	X
5.	Mělká, víceméně přímá asymetrická údolí potoků	XX	+	X
6.	Převážně odlesněná krajina s převahou polí	XXX	0	X
7.	Rozsáhlá pole na návrších i plošinách nečleněná dřevinami	XX	-	X
8.	Častá místa dálkových výhledů	X	+	XX
9.	Lesy ve středně velkých celcích a pásech	XX	0	X
10.	Dominance nepůvodní dřevinné skladby v lesích (smrčiny)	XX	-	X
11.	Odlíšná skladba lesů pánevních poloh s převahou borovice	X	+	X

12.	Malé olšiny na prameništích	X	+	X
13.	Regulované toky v zemědělské krajině včetně zatrubnění	XX	-	X
14.	Kaskády převážně středně velkých rybníků	XX	+	XX
15.	Malé i středně velké rybníky rozptýlené po krajině, často mimo lesy	XX	+	X

4.14.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma		X
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma		X
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.14.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Přírodní parky

- Nejsou vymezeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Krupčiny

Nadregionální biokoridory

- Nejsou vymezeny

4.14.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.14.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Osídlování regionu začalo až koncem 12. a především ve 13. století. Významný podíl na kolonizaci kraje mělo pražské biskupství, kterému kníže Vladislav II. přidělil rozsáhlé území kolem Červené Řečice, a potomci Vítků z Prčic, který od knížete Bedřicha dostal po bitvě u Loděnice jihovýchodní část Čech. Vítkův syn Jindřich postavil začátkem 13. století hrad, nazývaný Hradec; přídomek „Jindřichův“ se v názvu poprvé objevil v roce 1410. Osada pod hradem rychle přerostla v město (1293), odkud pánové z Hradce s pomocí Řádu německých rytířů osidlovali kraj až k Žirovnici. Tam zřejmě ještě v první polovině 13. století zbudovali kamenný hrad (první zmínka 1345). Kolonizace regionu se účastnil také rod pánů z Benešova a Bechyně, s nímž byl spojen hrad v Kamenici (nad Lipou). První písemný doklad o hradu a osadě pod ním pochází z roku 1267. Do 13. století spadají také první zprávy o dalších významnějších sídlech regionu: Počátky (1289 existovala trhovská osada), Častov (kolem 1300), Ctiboř (první zmínka 1233). Zhruba v polovině 13. století vznikl také Mnich (poprvé zmíněn až 1352, ale zprávy o okolních vsích jsou o téměř 100 let starší), kde stával hrad s vodním příkopem.

Ve 14. století probíhalo dokončování kolonizace a rozvoj stávajících sídel. Rozsáhlá výstavba probíhala v sídelním městě pánů z Hradce. V roce 1320 zde byl například zřízen minoritský klášter. Sítila vrstva obchodníků a řemeslníků, z nichž největší význam získali v Hradci soukeníci. Rozkvět zaznamenala také Kamenice, především za Dobeše z Bechyně, který byl jedním z nejmocnějších českých šlechticů za vlády prvních Lucemburků. Vystavěl v Kamenici špitál a na kopci Bradlo nad městem kapli sv. Máří Magdaleny s poustevnou. V té době město také získalo četná privilegia. O Počátkách se v roce 1389, kdy se jejich majiteli stali páni z Hradce, už píše jako o městě. Za zmínku nepochybně stojí ves Štítné nedaleko od Žirovnice, kde se narodil významný český křesťanský filozof a spisovatel Tomáš Štítný ze Štítného (asi 1333). Na místě tehdejší zemanské tvrze dnes stojí památník, který ho připomíná.

Předzvěsti husitských válek byly v regionu drobné šlechtické války na rozhraní 14. a 15. století. Jejich příčinou byly obvykle majetkové a mocenské zájmy. Později se k nim přidaly ještě rozpory náboženské. Většina regionu se přikláněla ke kalichu, což vedlo ke konfliktům s mocným katolickým sousedem Oldřichem z Rožmberka, který stál na straně krále Zikmunda. Na kamenickém panství působil Jan Sezima z Ústí (od 1397), který podporoval Mistra Jan Husa a poskytl mu po vyhnání z Prahy útulek na Kozím Hrádku. Husovými přívrženci byli také majitelé žirovnického panství. Menhart z Hradce, hlava nejvýznamnějšího rodu v regionu, se zpočátku také přikláněl ke kalichu, ale brzy se stal nepřítelem husitů. Byl dostatečně silný, aby udržel Jindřichův Hradec stranou válečných konfliktů. Ostatní sídla regionu však takové štěstí neměla. Sezimové z Ústí, vlastníci kamenického panství, stáli na kališnické straně do roku 1420, kdy husité v čele s Žižkou zničili jejich rodový hrad. Následky jejich přeběhnutí na katolickou stranu postihly Kamenici v roce 1425. Husité v čele s Prokopem Holým tehdy porazili u nedalekého rybníka Kalich vojsko Menharta z Hradce. Vzápětí se zmocnili kamenického hradu a vydrancovali ho. Vypálili také nedalekou božejovskou tvrz. Jeden oddíl sirotků zamířil ke katolickým Počátkám (tehdy patřily pánům z Hradce), které jeho útoku odolaly a za věrnost svým majitelům získaly právo opevnit se hradbami (1439). Za zmínku stojí ještě bitva u rybníka Bor nedaleko Horních Dubenek, která se odehrála na podzim roku 1423. Část husitského vojska pod vedením Jana Hvězdy z Vicemilic, zvaného Bzdinka, tu byla po neúspěšném dobývání Telče a Roštejna při ústupu do Čech dostižena a krvavě poražena vojskem Menharta z Hradce. Ten byl v závěru husitských válek a po jejich skončení politicky velmi aktivní a Jindřichův Hradec často hostil

diplomatická jednání mezi znepřátelenými stranami. Během husitských válek bylo vypleněno mnoho sídel, řada z nich zanikla. Týkalo se to také vsi Mnich (ležela jižně od hradu), kterou nahradila nově založená ves přímo pod hradem.

Po bitvě u Lipan (1434) došlo sice k určitému uklidnění, ale náboženské rozpory v kraji přetrvávaly. Propukly za vlády Jiřího z Poděbrad. Zatímco Purkart z Žirovnice byl jeho významným stoupencem, pánové z Hradce patřili k ortodoxním katolíkům, sdruženým v panské jednotě proti králi. Tomuto vývoj pánů z Hradce zřejmě silně podpořila desetiletá poručnická vláda Zdeňka ze Šternberka, jednoho z hlavních odpůrců Jiřího z Poděbrad, v hradeckém panství. Jindřichův Hradec byl neúspěšně obléhán vojskem poděbradské strany v roce 1467. V témže roce protáhlo krajem vojsko panské jednoty, které vypálilo šest vesnic mezi Kamenicí a Včelnicí a způsobilo v kraji značné škody.

Teprve závěr 15. století přinesl do regionu klid, což odstartovalo hospodářský rozvoj trvajícím více než 100 let. Projevilo se to na vzhledu sídel. V Kamenici, kde se v tomto období střídali majitelé, došlo k nejvýraznějším stavebním úpravám za Malovců, kteří přestavěli zdejší hrad na renesanční zámek (1580-1583). Hrad v Žirovnici byl přestavěn a vyzdoben freskami za Vencelíků z Vrchovišť, kterým zdejší panství patřilo od roku 1485. Žirovnický zámek díky tomu dodnes náleží k jedinečným historickým kulturním památkám. Bohatí kutnohorští Vencelíkové se věnovali také podnikatelským aktivitám; u hradu zřídili huť, zřizovali nové rybníky. Ovšem už v roce 1544 prodali panství svému největšímu věřiteli Albrechtu z Gutštejna, který zpevnil hrad dvěma baštami a udělil svým poddaným právo volně se stěhovat po panství a hospodařit na svém. Za pánů z Hradce (od 1564) se žirovnický hrad postupně změnil na renesanční zámek. O hospodářském vývoji menších sídel napovídá zpráva o Prašivé (od 1587 název Veselá), kde byl roku 1583 zaznamenán poplužní dvůr, sádky, štěpnice a 2 mlýny. Později byl připomínán také pivovar, sladovna a ovčín. Zajímavá je také informace o prodeji léčivé vody z lázní sv. Kateřiny nedaleko Počátek (1572). Rozvoj regionu přibrzdžovaly tragické události; v roce 1557 řádil v kraji mor, který se rozšířil po celých Čechách, v roce 1583 vyhořela ves Mnich (během pěti let byla obnovena), v roce 1584 byl zaznamenán velký požár v Počátkách.

Zlom ve vývoji přinesla třicetiletá válka. V regionu ji předznamenalo vymření pánů z Hradce po meči v roce 1604, kdy jejich panství přešlo do rukou Viléma Slavaty. Ten byl v roce 1618 coby místodržící jednou z defenestrovaných osob a v době stavovského povstání pobýval v exilu. Jindřichův Hradec přijal stavovskou posádku, které se podařilo odrazit tři útoky císařské armády generálů Dampierra a Buquoye; město kapitulovalo až po bitvě na Bílé hoře. Pobyt císařských a stavovských vojsk v prvních letech války znamenal pro region pohromu. Vojska, sídlící nějaký čas také v Počátkách a Kamenici, kraj doslova vyjedla a navíc docházelo k plenění a rabování. Po bitvě na Bílé hoře se situace dočasně zklidnila. Do Hradce se vrátil Vilém Slavata a s ním přišli jezuité. V procesu proti hradeckým měšťanům bylo vyneseno 24 rozsudků smrti, které byly zmírněny či prominuty s podmínkou přestupu ke katolické víře. Kamenické panství bylo v roce 1622 zabaveno Vencelíkům z Vrchovišť, aktivním účastníkům stavovského povstání. Panství koupil o rok později španělský podplukovník Jindřich Paradies z Escheide, jehož rod zde zůstal dalších 70 let. Region byl ještě jednou vážně postižen v závěru třicetileté války. Po bitvě u Jankova (mezi Benešovem a Tábořem) se sem přivalila císařská i švédská vojska. Císařský generál Gallas se usadil v Kamenici, Švédové obsadili Jihlavu. Až do konce války probíhaly v oblasti drobné potyčky a především plenění a rabování, které měly na svědomí obě strany. Švédové tehdy vyplenili Počátky, oblehli a dobyli Žirovnici. V celém regionu došlo k velkému úbytku obyvatel, většina sídel byla zničena, mnohá z nich zcela zanikla.

Po skončení války byla zahájena pozvolná obnova. Rozkvět zažil Jindřichův Hradec, kterému se vyhnuly boje v závěru války. V roce 1654 byl druhým největším českým městem. Katoličtí Slavatové zastávali významné funkce u císařského dvora a zajistili městu četná privilegia, která podporovala rozvoj obchodu i řemesel. Díky jezuitům se město stalo významným kulturním střediskem, působili zde například Adam Michna z Otradovic či Bohuslav Balbín. S hradeckými jezuiti byl spojen také Popelín, který převzali v roce 1638. Kolem tamního zámku zřídili velký park se zahradou, kde pěstovali léčivé byliny, založili zde lékárnu a postavili prostorný špýchar s velkým klenutým sklepem. Kamenice zažila v tomto období spíše útlum. Paradiesové zbavili město téměř všech výsad a práv, včetně vaření piva. Postarali se aspoň o stavební obnovu zpusťšeného města. O přestavbě hradeb svědčí přídomek „Hrazená“, kterým byla Kamenice označována po roce 1702. Rychlý rozvoj za Paradiesů zažila Včelnice, kde tehdy stála tvrz a nevelká osada. Na počest záchrany při povodni zde manželka tehdejšího majitele postavila kapli, přenesla do ní kopii zázračné sošky - černé Panny Marie z Alt Oetingenu (1662) a místo nazvala Nový Oetting. Zanedlouho zde byla založena řemeslnická osada, která rychle přerostla v městečko (Nový Etynk), kde už roku 1728 existoval cech truhlářský, ševcovský, krejčovský, kožešnický a soukenický. Žirovnický hrad, za války značně poškozený, zůstal dlouho bez zásahu a chátral. K jeho obnově došlo až po roce 1693, kdy zdejší panství získali Šternberkové. V roce 1683 regionem znovu prošlo vojsko, které šlo na pomoc Vídni obležené Turky.

V roce 1711 bylo vytvořeno malé panství Častrov, které zahrnovalo 3 dvory: Častrov, Metánov a Starou Huť (Barborka), kde byla také sklárna, a nově vzniklou osadu Berky (Perky). Panství hospodářsky rozkvétalo; v Častrově byl založen pivovar a vinopalna, zdejší kostel byl přestavěn do barokní podoby. Bohatý sklářský mistr František Karel Adler, který byl jedním z majitelů panství, založil osadu Nová Huť (Drážďany) se sklárnou. Častrovské panství si udrželo samostatnost do roku 1822. Po odchodu Paradiesů z Kamenice na sklonku 17. století se zde začala zlepšovat situace. Rozvíjela se řemesla (ševcovství, soukenictví a punčochářství), v první půli 18. století se těžila na vrchu Melíšek stříbrná ruda a ve druhé půli pak železná ruda u Vodné a Gabrielky. V sousedství vznikly hamry a železářské dílny. Byl opraven zámek, vybudována křížová cesta na Melíšek a vystavěna nová radnice. V Jindřichově Hradci prosperovala soukenická výroba, řadíci se v Čechách na druhé místo za Liberec. V Novém Etynku (Včelnici) byl postaven kostel a zámek, obnoven vyhořelý pivovar a majitel dostal povolení k založení první textilní továrny.

V roce 1773 byl zrušen jezuitský řád, z jezuitské koleje v Hradci se stala kasárna. Jezuitské lázně, zřízené při sirném prameni v osadě Dobrá Voda nedaleko Popelína, přešly do soukromých rukou. V 19. století byly zrušeny a vzniklo zde bělidlo plátna. Tereziánské a josefínské reformy přinesly změny ve způsobu hospodaření; objevily se první manufaktury, byly budovány mlýny, pily, cihelny, zařízení na zpracování zemědělských produktů, změnil se způsob lesního hospodářství. V roce 1741 krajem opět prošla vojska v souvislosti s válkami o habsburské dědictví. Jindřichův Hradec obsadili Francouzi a Bavoři, později také Prusové. Po vypuknutí sedmileté války muselo město zřídít vojenský lazaret. Spolu s městským špitálem přijal na 7000 raněných z bitvy u Štěrbohol (1757). V sedmdesátých letech 18. století přišlo několik neúrodných let a hladomor. Navíc byla zvyšována robota a to vedlo k poddanským bouřím. V roce 1775 propukly nepokoje také na černovickém a žirovnickém panství. Žirovnický zámek byl dokonce dočasně obsazen poddanými. Situace se nakonec uklidnila po robotním patentu, který přinesl určité úlevy.

Na začátku 19. století zavítal do Jindřichova Hradce požár (1801), po němž ve městě proběhly rozsáhlé stavební úpravy. Po bitvě tří císařů u Slavkova dne (1805) prošlo krajem francouzské, bavorské a rakouské vojsko, což zdejší sídla hospodářsky poškodilo. Nedaleko Nové Včelnice je

do dnes kamenný kříž na památku více než 1000 napoleonských vojáků, kteří zde zemřeli roku 1813. 19. století bylo ve znamení pozvolné industrializace. Naopak zemědělské objekty ztrácely na významu - po roce 1848 byly zrušeny například velkostatky v okolí Častrova (Metánov, Barborka). Na Kamenicku se vedle železářství začalo rozvíjet také sklářství; sklárna byla založena například ve Včelniče (1875). V Kamenici byla v roce 1839 v jednom z křídel zámku zřízena dílna na kramplování vlny, kde bylo zaměstnáno kolem 200 dělníků. Tato výroba však záhy zanikla. Kamenicko zůstávalo převážně zemědělské a mělo rozsáhlé lesy bohaté na dřevo, které se těžilo a zpracovávalo ve třech parních pilách. V Novém Etyнку byla založena první česká továrna na houně, haleny a koňské příkrývky (1860). Další obživu pro obyvatelstvo poskytovala pletárna. V Počátkách vzniklo ve druhé polovině 19. století několik továren, z nichž některé fungují dodnes. Hlavní železniční trať Praha - Vídeň se regionu vyhnula, což vedlo především v případě Jindřichova Hradce k postupné ztrátě obchodního a kulturního významu. Město bylo napojeno na hlavní trať prostřednictvím tzv. Českomoravské transversální dráhy vedoucí z Veselí nad Lužnicí do Jihlavy až v roce 1887. O deset let později byl zahájen provoz na úzkokolejné trati Jindřichův Hradec - Nová Bystřice a v roce 1906 na úzkokolejce Jindřichův Hradec – Obrataň. Ty se však staly spíš technickou raritou než tratěmi, které by vyhovovaly potřebám rozvoje.

Žirovnický zámek, který pozbýval stále více na významu, a panství odkoupilo roku 1910 město. V roce 1917 musela být stržena hláska, po 1. světové válce na zámku sídlily úřady a byly zde zřízeny nájemní byty. Na začátku 20. století se Počátky staly díky čistému ovzduší i léčivé vodě vyhledávaným rekreačním místem. Nedaleké lázně sv. Kateřiny byly v tomto období velmi populární a navštívila je celá řada známých osobností, např. Julius Zeyer nebo bratři Čapkové. V roce 1910 však lázně vyhořely, pak sloužily dlouhou dobu jako dětská léčebna a k lázeňské činnosti se vrátily teprve nedávno. V období mezi světovými válkami vznikly snahy přilákat rekreaci také na Kamenicko. Přijížděli sem malíři, kteří měli propagovat krásu kraje svými obrazy, vydávanými na pohlednicích. Vznik Československé republiky výrazněji neproměnil strukturu průmyslové a zemědělské výroby regionu. Slabě rozvinutý průmysl a obdobná situace v zemědělství měly za následek velkou nezaměstnanost v období hospodářské krize.

Mnichovská dohoda s následným obsazením pohraničního území a nově ustavené hranice téměř odřízly Jindřichův Hradec od českého vnitrozemí. V roce 1942 byli zdejší Židé odvezeni do koncentračních táborů, kde většina z nich zahynula. Region tak přišel o komunitu, která zde žila přinejmenším od konce 16. století a byla poměrně početná; například v Kamenici žilo v roce 1904 163 židovských obyvatel. Jako připomínka zůstaly v kraji roztroušené židovské hřbitovy (třeba Antonka v sousedství Kamenice nad Lipou). Po osvobození došlo na základě dekretů prezidenta republiky k odsunu německého obyvatelstva, což se regionu citelně dotklo. Jednak byla odsunuta část obyvatel, jednak část českých obyvatel přesídlila do opuštěného pohraničí. Zámek a panství v Kamenici byly po válce zkonfiskovány, v zámku byla v roce 1946 zřízena dětská ozdravovna. Ve městě byl vybudován vodovod, nové bytové jednotky a nový textilní závod (Tylex). Roku 1946 byla znárodněna sklárna ve Včelniče, která nadále dále fungovala pod názvem Sklářny Český křišťál. V Jindřichově Hradci, který se hned po válce stal okresním městem, pokračoval průmyslový rozvoj - textilní Inářské výroby (Jiholen) se postupně proměňovaly na bavlnářské závody (Jitka), byl založen závod na výrobu šicích a pletacích strojů (Lada) a zrekonstruován starší závod jihočeské Fruty s produkcí sirupů, lihovin, ovocných vín, na přelomu 60. a 70. let byla vystavěna velkokapacitní Jihočeská mlékárna. Díky početnému souboru unikátních stavebních a uměleckých památek bylo v roce 1950 vyhlášeno historické jádro Jindřichova Hradce městskou památkovou rezervací. Téhož roku došlo ke sloučení

obcí Nový Etynk a Včelnice pod názvem Nová Včelnice. V roce 1960 byl zrušen okres Kamenice nad Lipou, což vedlo k likvidaci některých institucí a k odchodu mnoha obyvatel z města. V roce 1964 vyhořel zámek v Žirovnici a v letech 1972 – 1992 proběhla jeho celková rekonstrukce. Venkova se dotkla intenzifikace zemědělské výroby a velkoplošné odvodňování v sedmdesátých letech 20. století. V posledních době nabývá na významu turistika.

4.14.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XXX	+	XX
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XXX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XXX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	XX	+	X
7.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
8.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	XX	+	X
9.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
10.	Dochované komponované prostory a prostory s alejemi	XX	+	XX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.14.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Zasahuje sem i vliv jihočeského domu, především ve formě trojboké usedlosti, která je typická pro jihovýchodní část Jindřichohradecka, odkud se šíří severním směrem na Českomoravskou vrchovinu. Stavby jsou zděné. Místní podmínky umožňovaly výstavbu větších usedlostí již od 17. století.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)

0	MPZ Počátky, MPZ Kamenice n. L.
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Počátky, Žirovnice, Kamenice n. L.	Perky, Ctiboř, Cholunná, Štítné, Stranná, Žďár, Rodinov, Lhota-Vlasenice, Pelec, samoty Dvořiště, Bořetín, Rutov, Dráčov, Nová Ves
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Zámecký park a rybník v Kamenici n. L., zámecký park v Žirovnici s rybníkem, park v Počátkách s alejemi	Dvůr Johanka (poničený), židovský hřbitov u Kamenice, soustavy rybníků, komponované aleje a stromofadí u Počástek, arboretum Johanka
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.14.7.4 Současný stav krajiny

Oblast představuje severní výběžek širšího kulturního prostoru vymezeného v přírodním rámci mírně ukloněného plošinatého území odvodňovaného Nežárkou s mnoha rybníky a starobylými městy. Výběžek zahrnuje dva prostory.

První zahrnuje území v okolí počátek Žirovnice a Kamenice n. L. vymezené na S a Z straně vyvýšenými kopci navazující vrchoviny. Území tvoří zemědělská krajina půdních bloků orné a kulturních pastvin, zachovávajících však základní osnovu původního tvaru a uspořádání dělených úseků převážně záhumenicové plužiny v okolí sídel s místy dochovanými drobnými prostrory s prvky původního historického členění krajiny v okolí Jakubína, Ctiboře, Pelece a Vlasenice. Prostor lze členit na části podřízené historicky daným centřům území. Území je doplněno smrkovými lesy vyznačujícími se hospodářským charakterem a četnými drobnými rybníky s břehovými porosty. Důležitým prvkem krajiny je vzrostlá zeleň doprovázející komunikace, velké množství starých alejí a břehové prostory doprovázející drobné vodní toky a rybníky. Mnoho úseků vodních toků je necitlivě regulováno.

Obrázek 13 Působivá dominanta kostnice se zvonící na hřbitově u kostela Božího těla v Počátkách

Oblast lze rozdělit na tři územní části Počátecko, Žirovnicko a Kamenicko, podle historicky daných vazeb na drobná správní centra. Výraznému střediskovému uspořádání odpovídá i způsob vedení komunikací, které se sbíhají ve správních centrech. Tento vztah vyplývá z historického vývoje v dané oblasti, který byl spjat s panskými sídly a jejich tzv. léna.

Sídelní struktura je výrazně střediskově orientovaná a vyznačuje se drobnými sídly vesnického typu v rozličném uličním a silničním uspořádání. Mnoho z nich si zachovává svůj původní charakter, avšak tradiční objekty lidové architektury trpí nevhodnými přestavbami a řešením fasád. Na okraji většiny sídel je umístěn areál zemědělského družstva, který však měřítkem neruší charakter sídla až na

Lítkovice, Častrov a Rodinov. Města pro svůj charakter představují území soustředěných historických a kulturních hodnot, které jsou dány četnými dochovanými památkami. Každé z nich je doplněno záměrně komponovaným prostorem navazujícím na panské sídlo v podobě parku, rybníků a vysázených alejí podél cest. Zajímavým místem je zemědělský dvůr Jolanka, na který navazuje pestrá alej (arboretum) vedoucí k Drákovu. Dvůr je bohužel značně zanedbán.

Prostor v okolí Počátek je nejbohatší na drobné rybníky, které jsou v kaskádě uspořádány na Počáteckém potoce, velmi působivá je dominanta kostnice a obraz sídla v krajině z JV směru. Prostor je podřízen přírodní ose Počáteckého potoka. Region byl velmi známý pro vodoléčebný ústav Lázně sv. Kateřiny v Počátkách. Na okraji Počátek se nachází nevzhledná tovární zóna, město též utrpělo díky socialistické výstavbě osazením sídliště.

Sousední Žirovnice je především známá pro svůj zámek s dochovanými freskami z roku 1490. V okolí zámku se nachází záměrně komponovaný prostor zámeckého parku s rybníky, které byly dříve součástí hradního opevnění. Žirovnice, podobně jako Počátky, tvoří malebný obraz sídla v krajině s dominantou zámecké věže a věže městského kostela. Žirovnice v období socialismu byla nevhodně dostavěna, čímž částečně ztratila svůj původní charakter. Podobně jako u Počátek tvoří přírodní osu žirovnického prostoru vodní tok s rybníky - Žirovnický potok.

Prostor krajinného rámce městečka Kamenice n. L. je od předchozích oddělen lesním porostem s drobnými vrcholy Vrchy a Perky. Vyznačuje se poměrně pestrou přírodní osou řeky Kamenice, která celý prostor viditelně rozděluje na dvě části. Kamenice představuje velmi dobře dochované městské prostředí s udržovaným zámekem a působí v letních měsících jako kulturní turistické centrum. Krajinný prostor v okolí Kamenice je uzavřen mezi lesy. Prostorem prochází drobná železnice. Město tvoří velmi malebný obraz v krajině především z vyvýšených poloh v okolí Nové Vsi. Na návrší nad Kamenicí J od města na kopci Bradlo se nachází lesní hřbitov kaplí sv. Máří Magdaleny. Jižní okraj města je obsazen průmyslovou výstavbou.

Obrázek 14 Pohlednice z lázní v Počátkách

Obrázek 15 Fresky v žirovnického zámku jsou artefaktem vysoké historické hodnoty

Obrázek 16 Typickou dominantou města Kamenice je zámecká věž

Druhé vymezené území představuje drobný prostor v okolí vesnic Mnich, Miřetín a Bořetín v povodí Dírenského potoka s drobnými (ne však tak četnými) rybníky. V obci Mnich je dochována tvrz z roku 1768, upravena na pozdně barokní faru. Území se vyznačuje střediskovou orientací právě na obec Mnich, což je dobře patrné i na uspořádání komunikací, které se zde sbíhají. Celý prostor utváří prvky intenzifikace zemědělské velkovýroby značně porušená zemědělská krajina půdních bloků orné a kulturních pastvin, zachovávajících však základní osnovu původního tvaru a uspořádání pluziny v okolí sídel. Území je doplněno drobnými lesíky, břehovými porosty v okolí rybníků a v doprovodu vodních toků zejm. u Mirotína posilují sníženou přírodní hodnotu území a zvyšují přírodní charakter místa. Sídla jsou rozličného prostorového uspořádání od rozvolněných forem (Mirotín) ke kompaktní navesové silnicovce (Mnich). Na okraji území v prostoru Dvořiště jsou dokonce samostatné

zemědělské dvory, tvořící rozptýlenou zástavbu v prostoru Dvořiště. Silnice jsou doprovázeny stromořadími. Lesy jsou jednoznačným vymežujícím prvkem místa.

Typické jsou soustavy drobných rybníků umístěných většinou v kaskádách na vodním toku. Taková kaskáda je např. na Počátečské potoku, Ctibořském potoku a jeho drobných přítocích, drobně též na Žirovnickém potoku. Hráze rybníky jsou často doprovázeny letitými dřevinami a břehy prosty vrby a olší či topolů, místy jsou zachovány mokřady a podmáčené louky.

Území je narušeno především scelenými bloky orné, která mění měřítko mnoha drobných prostorů, kolem Počátek prochází linie nadzemního el. vedení s příhradovými stožáry 110 kV, městská sídla jsou často narušena na okrajích nevhodně urbanizovanými prostory s architektonicky nepřilíhající hodnotnou zástavbou, která narušuje malebný harmonický obraz sídla, místy jsou patrné technické úpravy vodních toků a projevy meliorací.

4.14.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

<p>Žirovnice - obraz sídla v krajině typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zámek - kostel sv. Filipa a Jakuba 	<p>Gotický hrádek byl založen ve druhé polovině 13. století na půdorysu trojúhelníka s okrouhlou věží na jižní straně a s kaplí. Ve druhé polovině 14. století byl rozšířen a opevněn. V 16. a 17. století dostal hrad po renesančních přestavbách již zámecký ráz. V roce 1910 zámek i s panstvím odkoupilo město a byl využíván zejména jako muzeum. V polovině šedesátých let 20. století zámek vyhořel, byl však kompletně restaurován a expozice byly obnoveny. Vystřídala se zde řada majitelů, nejdéle patřilo panství Šternberkům (1693 - 1910).</p> <p>Ochranné pásmo hradu .</p> <p>Nad náměstím stojí neogotický kostel svatého Filipa a Jakuba z let 1868 - 1872, který byl postaven na místě starší gotické stavby. Ta prakticky zanikla v průběhu třicetileté války. Cennou památkou je také chráněný mariánský sloup z roku 1777.</p>
<p>Častrov - kostel sv. Mikuláše, boží muka</p>	<p>Dominanta kostela sv. Mikuláše s neobvyklým prvkem věžních hodin umístěných v báni věže kostela (registrovaná kulturní památka)</p> <p>Boží muka - Vladislavská gotika (registrovaná kulturní památka)</p>
<p>Kamenice nad Lipou - obraz sídla v krajině typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zámek - kostel Všech svatých - úzkokolejná železnice 	<p>městská památková zóna</p> <p>V polovině 13. století zde stával gotický hrad a odděleně od něho městečko. Na místě hradu vybudoval Jan Malovec z Pacova v letech 1580 - 1583 renesanční zámek s arkádovým nádvořím a se zahradou. Zámek byl počátkem 19. století přestavěn ve stylu pozdního klasicismu do současné podoby. Vstupní barokní věž pochází z roku 1744. Okolo zámku se rozkládá anglický park se starou lípou (700 - 800 let), podle které dostala Kamenice svůj název.</p> <p>Kostel Všech svatých, původně ze 13. století, byl mnohokrát přestavován. V jeho zdi jsou zvenčí zasazeny náhrobní kameny s reliéfy ze 16. a 17. století. Hranolová kostelní věž je ze 17. století.</p> <p>Kamenicí prochází trať 46 km dlouhé úzkokolejné železnice, která vede z Obrataně do Jindřichova Hradce. Trať je v provozu od roku 1906. Dnes zde kromě běžných spojů jezdí i speciální turistické vyhlídkové soupravy.</p>
<p>Mnich</p> <p>- kostel sv. Jana Křtitele</p> <p>- památník „Bratrství“</p>	<p>Historie obce zasahuje až do období románského. Dokladá to původně románský kostel svatého Jana Křtitele, který byl již ve 14. století přestavován v gotickém slohu. V pozdějších dobách byl kostel přestavěn ještě jednou, a to barokně (1759). Kromě kostela je zde připomínána ve 14. století také tvrz, která sloužila od roku 1768 jako fara. Její renesanční podoba pochází z roku 1588.</p> <p>Památník slovanského bratrství na severním okraji obce připomíná událost z konce 2. světové války, kdy zde v noci z 5. na 6. května 1945 padli při srážce s nacisty čeští, sovětská a jugoslávští partyzáni. Památník s přilehlým areálem byl v roce 1979 vyhlášen národní kulturní památkou.</p> <p>+ ochranné pásmo památníku „Bratrství“ Mnich</p>

4.14.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky, převážně zorněné, vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků, respektující však základní osnovu plužiny jednotlivých sídel	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby městských sídel s novostavbami z období socialismu	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace, významné aleje	XX	+	X
7.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	XX
8.	Liniové nadzemní vedení VN a VVN s příhradovými stožáry a stožáry GSM	X	-	X
9.	Zahrady na okraji sídel s ovocnými sady	X	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.14.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X

K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.14.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Území se vyznačuje malebnou krajinou obklopující tři poměrně zachovaná města, která ovlivňovala své krajinné okolí natolik, že se stala správnými centry. Tento fakt je dobře patrný na střediskovém uspořádání komunikací, které se v daných městech vždy sbíhají. Města jsou vzájemně propojena a poslední období historického vývoje bylo spjato s Jindřichohradeckem.

Zajímavé je paralelní uspořádání vodních toků, tvořících osy krajinných prostorů jednotlivých měst a přilehlé krajiny. Na hranici kraje se však všechny toky sbíhají a v Jihočeském kraji ústí do Nežárky.

Místy jsou dochovány drobné malebné prostory se zarostlými mezemi. Břehové porosty vodních toků a rybníků zvyšují přírodní charakter mnoha drobných prostorů. Četné dochované památky a objekty lidové architektury zvyšují kulturní a historickou hodnotu území.

Měřítko krajiny utvářené především zemědělskými plochami je střední, krajinná scéna polootevřená s průhledy do okolní krajiny směrem k jihu. Prostor však tvoří mnoho drobných prostorů. Horizonty jsou převážně nízké a zalesněné. Území vymezují především vyvýšené partie navazující vrchoviny.

V krajině se uplatňují především dominanty kostelních věží. Místy též stožary mobilních operátorů a u Počátek a z vyvýšených míst je dobře patrná dominanta Javořice.

V celém prostoru jsou četná vyhlídková místa otevírající rozhledy do celého prostoru, který jako by se dal přehlédnout. Zejména jde o prostory vyvýšenin v okolí Rodinova na kopci Hluboká, u Nové Vsi nad Kamenicí, Na Dílech nad Strannou, Strážný kopec nad Počátkami, U Mostovy kapličky nad Bořetínem.

Přístupné rozhledny:

	<p>Vyhlídková věž u kostela sv. Jana Křtitele v Počátkách</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled do okolní krajiny města</p>	<p><u>POLOHA:</u> Historické centrum města.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>
---	--	---

4.14.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy	klasifikace znaků		
	dle významu	dle projevu	dle cennosti

1.	Drobná údolí potoků, na nichž leží města tvořící osu jejich krajinného rámce	XX	+	X
2.	Nízké zalesněné nerušené horizonty okoních vrchovin	XX	+	X
3.	Specifické otevřené průhledy do krajiny Jindřichohradecka	XX	0/+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	XX	+	XX
5.	Přítomnost mnoha velmi malebných prostorů drobného měřítka	XX	+	X
6.	Převažující střední měřítka krajiny zdůrazňující charakter krajinné scény	XXX	-	X
7.	Narušení měřítka scelenými půdními bloky	XX	-	X
8.	Přítomnost četných dominant kostelních věží a kulturních dominant dochovaných panských sídel	XX	-	X
9.	Četné vyhlídkové prostory a přehlednost krajinného prostoru	XX	+	X
10.	Střediskové uspořádání krajiny včetně sbíhajících se komunikací	XX	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.14.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Scelené bloky orné, která mění měřítka mnoha drobných prostorů
- × Linie nadzemního el. vedení s příhradovými stožáry 110 kV
- × Narušení typického obrazu měst nevhodně urbanizovanými prostory s architektonicky nepřiléhavou zástavbou

4.14.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výstavba halových objektů ve volné krajině
- × Výstavba nadměrných komunikací porušujících měřítka prostoru (není zde přítomna globalizační vrstva)
- × Necitlivé dostavby vsí a okrajů měst bez kontextu
- × Výstavba dominant technicistního typu na vyvýšená místa a do prostorů, kde dochází k vizuálnímu kontaktu se stávajícími kulturními dominantami krajiny

Z pohledu změny využití území

- × Odstranění dochovaných mezí
- × Zalesnění fragmentů květnatých luk
- × Necitlivé odlesnění vymežujících horizontů
- × Scelování polních honů

4.14.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě větrných elektráren v celém prostoru
- Zamezit výstavbě výškových staveb technicistní povahy na vyvýšená místa a do prostorů, kde dochází k vizuálnímu kontaktu se stávajícími kulturními dominantami krajiny
- Zajistit ochranu vymežujících horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce kulturního prostoru měst
- Zamezit nevhodné výstavbě necitlivě vedených komunikací, potlačujících přírodní charakter typických prostorů s rybníky a mokřady
- Zamezit scelování polí a zajistit ochranu dochovaných prvků historického členění krajiny
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad, potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.14.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Pelec – prostor s dochovanými mezemi a vsí s velmi specifickou urbanistickou strukturou v uličním půdorysu s návesními rybníky
- Vlasenice – prostor s dochovanými mezemi a vsí na smíšeného prostorového uspořádání
- Včelnička – prostor s rozptýlenou zástavbou podél potoka Včelnička u vsi stejnojmenného názvu
- Dvořiště – prostor s rozptýlenou zástavbou na okraji lesa

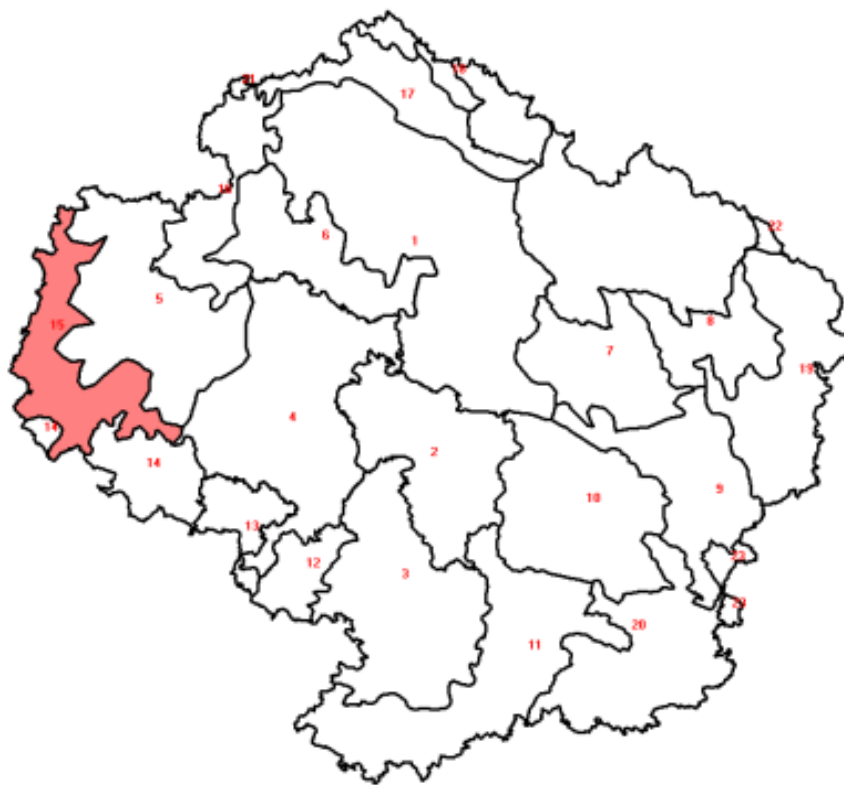
Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.14.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části drobných údolí, prostory rybníků či jejich soustav a kulturní prostory ovlivněné kulturními vztahy a dochovanými dominantami.

4.15 Oblast krajinného rázu Pacovsko (CZ0610-OB015)

4.15.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Vrchovinný prostor vyvýšené krajiny na Z hranici kraje obepínající ze Z a J prostor Pelhřimovska s četnými výškově odlišnými vrcholy vytvářejícími z některých pruhledů specifické dominanty (Strážišťe) a mozaikou krajiny lesů, polí, luk a pastvin s drobnými venkovskými sídly.

4.15.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.15.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Z hlediska krajinného rázu je horninná stavba oblasti velmi monotónní. Je tvořena kyselými přeměněnými horninami - převážně pararulami přecházejícími směrem k východu ve velmi podobné migmatity. Mezi Cetorazí a Pacovem na východě se táhne malé těleso kompaktnějších ortorul. Při jihozápadní hranici oblasti mezi Kamenicí n./Lipou a Mnichovem do komplexu rul vstoupily dlouhé až několik set metrů široké pruhy varijských (pozdě prvohorních) žul. Kromě nich se v celé oblasti nacházejí desítky až sto metrů mocné vložky velmi kyselých a odolných křemenců (kvarcitů). Ještě vzácnější jsou útržky bazických amfibolitů, vyskytující se zvláště v jižní polovině oblasti. Všechny uvedené horniny se nacházejí v pruzích SV – JZ, avšak postupně u Pacova se směr stáčí na Z – V a při západní hranici oblasti až na SZ – JV. Jelikož zvláště křemence jsou odolné, tak směry jejich pruhů respektují i směry hřbetů, které tvoří.

Monotónní komplexy pararul přecházející do migmatitů tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k severozápadu až severu (foliace má obdobný průběh jako průběh pruhů křemenců a amfibolitů) s nejčastějším sklonem kolem 20 - 40°. Jde o víceméně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich

vzácný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

K masivnějším a kyseljším horninám náležejí ortoruly a žuly. Od pararul se liší větší kompaktností, méně zřetelnou foliací a zpravidla vyšší geomorfologickou odolností, v naší oblasti se však neprojevují odlišně od pararul. Morfologicky výrazně se projevují křemence (kvarcity) tvořící čočkovité pruhy. Díky jejich vyšší odolnosti se na nich vyvinuly protáhlé relativně nápadně vystupující protáhlé vrchy. Kvarcity se podílejí na stavbě všech nejvyšších vrchů v oblasti – Strážiště (744 m n. m.), Svidníku (739 m n. m.) a Peleckého vrchu (719 m n. m.) a mnoha dalších nižších. Díky výrazné kyselosti kvarcitů hostí typická acidofilní lesní společenstva v nichž lze na výchozech skal předpokládat přirozenou příměs borovice lesní.

Zvláště na východně orientovaných svazích a v pramenných sníženinách se vyvinuly mocnější vrstvy hlinito-kamenitých svahovin, jejichž mocnosti dosahují několika metrů. Pokrývají převážně úpatí svahů a reliéf ještě více zhladily.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech potočních údolí. Jsou relativně živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné, částečně nitrofilní vegetace. Díky vyšší poloze a chladnějšímu klimatu se zde v pramenných sníženinách vyvinula i ložiska slatinných rašelin. Největší ložisko však leží za hranicí kraje u Smilových Hor, v kraji Vysočina je známější značně poškozené rašeliniště u Vintířova pod Svidníkem. Zpravidla však rašeliniště byla odvodněna a zmineralizovala, takže se typickým reliéfem ani vegetací neprojevují.

Pacovská oblast se nachází po obvodu Pelhřimovské oblasti a tvoří její vyšší lem. Stejně jako u Pelhřimovské oblasti je georeliéf ukloněn amfiteatrálně k pomyslnému středu pánvovité prohnutého povodí horní Želivky. Tento pomyslný střed leží ve městě Želivi. Široké rozvodní plošiny na jihu jsou tedy ukloněny k severu, v západní části oblasti směrem k východu a na severozápadě jsou ukloněny směrem k jihovýchodu. Západní a severozápadní okraj oblasti již leží mimo kraj Vysočina. Georeliéf je celkové monotónní a má charakter tektonicky zdviženého a ukloněného plochého povrchu doplněného dvěma vystupujícími vysokými kopci – Svidníkem (739 m n. m.) a Strážištěm (744 m n. m.). Reliéf z výjimkou zmíněných dvou kopců je vyjíměčně plochý, z odborného hlediska je však pozoruhodný, neboť se jedná o jeden z nejzachovalejších a nejvýše zdvižených starých zarovnaných povrchů na Vysočině. Zatímco plošiny se mírně sklánějí dovnitř k Želivi, vnější okraje spadají k jihu přibližně stejně mírně skloněnými svahy. Směrem k jihozápadu a severozápadu však okraj oblasti spadá relativně příkrým a vysokým svahem (Načeradecký zlomový svah), ten však v celém rozsahu již leží mimo kraj Vysočina. Do povrchu ukloněných plošin se zařizla mělká a otevřená údolí pramenných zdrojnic Želivky. Tato údolí mají hloubku 20 – 90 m a zpravidla jsou výškově asymetrická. Svahy údolí orientované k východu a jihu jsou ploché, k severu a západu příkřejší. U pramenných sníženin a nejhořejších úseků údolíček však tato asymetrie není patrná. Ploché rozvodní plošiny a návrší svými nejvyššími body na jihu mírně přesahují 700 m n.m. V rámci kraje Vysočina jsou to (od východu) ploché odlesněný Bělský kopec (709 m), Kamenitý kopec (708 m), známý Troják (704 m), nejvyšší již zmíněný Pelecký kopec (719 m n. m.), vystupující k jihu mimo rozvodí Želivky. Severozápadně od Kamenice n./Lipou je to plochý vrch Bohutín (710 m). Některé z těchto vrchů a zvl. nižší vrchy při obvodu oblasti však mají drobný ostřejší vršek, s převýšením nad ploché návrší do 20 m. Při dálkových pohledech se však téměř neuplatňují, zvláště ty skryté v lesích. Dále k severozápadu na rozvodí vystupuje zcela odlišný, relativně vysoký a nápadný krátký hřbet Svidníku (739 m). Plochá sedla mezi návršími mají výšku 640 – 655 m n. m. na vzdálenost cca 2 km od vrcholu. Horizont tedy

působí při dálkových pohledech velmi monotónně až jako vodorovná linie. Na jihozápadě – již mimo kraj Vysočina dominuje plochý vrchol kopce Batkovy (721 m). Na něm se rozvodnice Želivky stáčí k severovýchodu a výšky návrší postupně klesají, všechny již leží mimo kraj Vysočina. Nejvyšší bod oblasti – Strážiště (744 m) leží překvapivě mimo rozvodí uvnitř amfiteátru povodí horní Želivky. Je to spíše delší hřbet nebo malé pohoří než jeden vrch. Vlastní vrcholek je poměrně ostrý a zdůrazněný vysokou telekomunikační věží. Nejnížší body oblasti leží při jejím východním a jižním okraji a dosahují výšky asi 530 – 490 m n. m. Převýšení v rámci oblasti Pacovska tedy dosahuje cca 250 m.

Téměř celá oblast má z hlediska výškové členitosti charakter členité pahorkatiny (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). Typické pahorky se zde ovšem prakticky nevyskytují, převýšení je tvořeno delšími táhlými svahy velmi plochých návrší. Pouze vrch Svidník má směrem k jihu, západu i severu převýšení cca 190 m, a reliéf tedy má charakter ploché vrchoviny. Strážiště má na severním svahu převýšení cca 215 a na jižním dokonce 260 m, má tedy charakter členité vrchoviny.

Skal je v oblasti Pacovska velmi málo a nejsou výrazné. Nacházejí se v horní části vyšších kopců, zvl. u výraznějších vršků. Mnohé z nich byly odtěženy a jsou zde malé opuštěné lomy (Svidník, Kamenitý kopec). Častější jsou pokryvy středně velkých kamenů (např. vrcholek Strážiště). Ojedinelé menší skály a akumulace kamenů jsou na příkřejších svazích údolí, zde jsou však také skryty v lesích. Skalní útvary a rozptýlené kameny se tak na krajinném rázu podílejí jen vzácně a v detailu.

Antropogenních tvarů je relativně málo. Jsou zastoupeny především drobnými náspy a zářezy silnic a nevelkým počtem malých opuštěných lomů. Větší aktivní lom je v údolí Vodického potoka východně od Těchobuzi.

4.15.2.2 Klimatické podmínky

Klima Pacovska je mírně chladné až mírně teplé a mírně vlhké, vzhledem k poměrně vysoké nadmořské výšce jsou však srážky relativně nízké. Ve vyšší části oblasti průměrné roční teploty klesaly pod 5,5 °C a srážky zřejmě dosahovaly 700 mm (za období let 1901-1950). Při nízkých okrajích oblasti teploty přesahovaly 6,5 °C a průměrné roční srážky klesaly až k 650 mm. Dle Quittovy klasifikace náhorní plošina leží v mírně chladné klimatické oblasti CH7, okraje v mírně teplé MT3. Pro náhorní plošinu a zvláště její ploché sníženiny je typické tzv. plošinové klima, vyznačující se silnějšími přízemními teplotními inversemi, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou při dnech drobných údolí. Vzhledem k celkově vyvýšené poloze oblasti však teplotní inverze nejsou silné. Naopak vystupující vrchy jsou typické větší větrností, tvorbou námrazy v zimě, někdy doprovázené vrcholovými zlomy smrků a lámáním větví listnáčů. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů projevuje nepatrně, nápadnější rozdíly v teplotách svahů lze pozorovat na výraznějších kopcích při vnitřním obvodu oblasti.

4.15.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Pacovska je typickou pramennou oblastí, a proto zde chybějí větší vodní toky. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a středně velkými potoky, prameny a ojedinelými malými a středně velkými rybníky.

V oblasti pramení říčky Trnava, Hejlovka a Martinický potok, ale též Vlašimská Blanice, Kamenice a Žirovnice (tj. Nežárka). Tyto toky v Pacovské oblasti mají víceméně přirozená koryta, zvláště v lesních úsecích. V zemědělské krajině často byly regulovány a pramenné úseky dokonce i zatrubněny, takže z krajiny zmizely. Rybníky jsou poměrně vzácné a zpravidla malé, nacházejí se nejčastěji při okrajích

lesů. Nesouvislé kaskády drobných rybníků jsou u lesů západně od Lidmaně. Kaskády i středně velkých rybníků jsou západně od Pacova na Vodickém potoce a u osady Blatiny. Převážně však již leží mimo kraj Vysočina. Největším je protáhlý rybník Valcha u Cetorazi situovaný v lesnatém údolí a částečně využívaný rekreačně (cca 6 ha).

Silné nebo výrazné prameny zde chybějí, spíše byla typická prameniště na dnech poměrně rozsáhlých sníženin se soustavou drobných vývěřů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině zpravidla odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. Některá větší prameniště však slouží k jímání vody pro vodovodní síť a tedy také zanikla. Zajímavým upraveným pramenem s kapličkou je pramen Sv. Jana na západním svahu Strážiště.

4.15.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace leží na pomezí 4. (bukového) a 5. (jedlovo-bukového) vegetačního stupně. Náznaky 5. vegetačního stupně (první horský stupeň) se nacházejí zvláště na nejvýše položených plošinách. Dle geobotanického členění se zde předpokládají acidofilní bučiny, nejspíše bikové. V jedlových bučinách se v příměsi přirozeně vyskytoval smrk a na četných prameništích v olšínách též. Na podmáčených místech vysokých poloh lze předpokládat i přirozený výskyt podmáčených a rašelinicích smrčín s horskou trávou třtinou chloupkatou. Zvláště horsky působí vegetace rozsáhlých lesů mezi Černovicemi a Kamenicí n./Lipou. Na křemencích na silně kyselých stanovištích byla v příměsi snad přítomna borovice lesní s podrostem borůvčí. Na úpatích strmějších svahů se vyskytovaly květnaté bučiny, s výjimkou podmáčených míst beze smrku. Beze smrku byly i původní lesy na svazích kopců v nižších polohách oblasti.

V současné krajině lesy stále mírně převažují a tvoří její téměř propojenou matici. Doplnuje je vyvážené zastoupení luk a polí. Lesy tvoří komplexy na Strážišti a na rozsáhlých návrších při jižním rozvodí Želivky. Na západě je odlesnění větší, plochá návrší jsou zpravidla zorněna a lesy sbíhají většinou údolními do nižších poloh. Lesy i pole zpravidla tvoří velké celky, drobná mozaika lesíků v zemědělské krajině se zde téměř nevyskytje. V lesích dominují smrkové kultury, v nižších polohách s příměsí borovice a modřínu. V lesních komplexech se však místy zachovala příměs původního buku. Lesy s přirozenou skladbou dřevin se zachovaly vzácně, ale přesto je zde několik malých bučin, např. na jižním svahu vrcholu Strážiště, nebo prameništní olšiny, místy se smrkem. Blízko k přirozenému stavu mají v této oblasti i podmáčené lokality, kde by se nacházely smrčiny i přirozeně. Biologicky hodnotné louky se zachovaly ojediněle, především na prameništích uvnitř lesů, často mají ráz rašelinicích luk a jsou chráněny. Většina takových lokalit však postupně zarůstá náletem olší. V oblasti se nachází několik významných soliterů a alejí dřevin, především lip a dubů.

4.15.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou svého druhu je rozsáhlá rozvodní náhorní plošina, pro tuto oblast typická. Dominantou nadregionálního významu je hřbet Strážiště, navíc díky specifickému tvaru se špičkou vrcholu dobře rozpoznatelný. Regionálními dominantami jsou zdaleka viditelné komplexy lesů na jižním rozvodí Želivky. Regionální dominantou je vrch Svidník, nápadný především od jihu a západu a Pelecký vrch vystupující při pohledu od jihu. Další drobné ostřejší vršky jsou dominantami nadmístního významu, např. Buček (699 m) u Krumvaldu, či o něco nižší, ale zalesněný Orlov (674 m) u Proseče-Obořiště, či hřbet křemencových Vrchů (716 m) východně od Svidníku. K méně výrazným dominantám patří plochá odlesněná návrší v západní části oblasti. Nadmístní význam má i zalesněné, relativně nejvýraznější údolí Vodického potoka. Lokálními dominantami jsou mnohé nápadnější lesy na návrších, středně velké rybníky v západní části (jejich soustavy již mají význam nadmístní). K

lokálním dominantám patří i drobné skály a akumulace balvanů, stará stromořadí a solitery či skupiny vzrostlých stromů. K dominantám terciérní struktury krajiny by mohly patřit prameny řek a říček uvedených v kapitole hydrologické prvky, pokud by byly vyznačeny a alespoň částečně upraveny.

4.15.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Vysoko položená rozsáhlá plochá návrší na rozvodí, mírně skloněná jednomu centru - k Želivi	XXX	0	XX
2.	Vysoké kopce (Strážišťe, Svidník) tvořící nejvyšší body oblasti i okolí	XXX	+	XX
3.	Mělká asymetrická údolí	XX	0	X
4.	Skalky a akumulace kamenů na vrcholcích a v údolích	X	+	X
5.	Velké komplexy lesů na jižním rozvodí	XX	+	XX
6.	Hrubozrná mozaika bezlesí a lesů	XXX	0	X
7.	Výskyt rozsáhlých zcelených polí bez dostatečné zeleně	XX	-	X
8.	Dominance smrkových kultur s borovicí v lesích	XXX	-	X
9.	Přítomnost příměsí buku ve velkých lesích a olšin na prameništích	X	+	X
10.	Přítomnost přírodě blízkých podmáčených smrčín	X	+	XX
11.	Soustavy středně velkých rybníků na jihozápadě oblasti	X	+	X
12.	Ojedinelé drobné rybníky rozptýlené po krajině	X	+	X
13.	V zemědělské krajině převážně odvodněné pramenné oblasti se zatrubněním	XX	-	X
14.	Převážně neupravované potoky v lesnatých údolích	X	+	X
15.	Převážně čisté potoky a rybníky	X	+	XX
16.	Zbytky biologicky hodnotných rašelinných a mokřadních luk	X	+	XX

4.15.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	

P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000		X
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.15.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Kejtovské louky, PP U Bezděčína, PP Rašeliniště u Vintířova, PP Rašelinná louka u Proseče-Obořiště, PR Hrachoviště, PP Rybníček u Starých Hutí, PR Huťský potok, PR V Mezence, PP Pstruhovec, PP Stržená hráz

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Strážišť, Vočadlo, Kozlov, Svidník, Eustach, Troják, Pod Hřebenem, Mnich

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v středem oblasti

4.15.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.15.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Kolonizace území byla zahájena ve 12. století, ale intenzivněji probíhala až ve století následujícím. Jedním z nejstarších větších sídel byly Černovice, které vznikly ve 12. století jako tržní osada na křižovatce 2 obchodních cest - solné stezky mířící z Prachatic k Pelhřimovu a cesty z Chýnova do Jindřichova Hradce. Na město byly Černovice povýšeny kolem roku 1323 a ve 14. století také získaly městský znak. Jako zajímavost lze uvést, že v roce 1379 existovalo na Černovickém potoce 7 mlýnů. V okolí Černovic stály už ve 12. století 2 kostely. V kostele sv. Jakuba Většího v Křeči zůstaly uchovány pozůstatky původní románské rotundy. Staré zápisy prokazují, že již v roce 1125 stál kostel také v Lidmani. První písemné zmínky o Pacově jsou ze začátku 14. století, zachoval se však i hmotný doklad jeho existence – historicky i umělecky unikátní románsko-gotický náhrobek Hrona z Pacova, pocházející z přelomu 13. a 14. století. S rodem pánů z Benešova a Bechyně je spojován hrad v Kamenici (první doklad o hradu a osadě pochází z roku 1267), s nímž zřejmě souvisí také založení Těmice, uváděné v nejstarších pramenech jako Těmina Kamenice. Rozkvět zaznamenala Kamenice za Dobeše z Bechyně, který byl jedním z nejmocnějších českých šlechticů za vlády prvních Lucemburků a zajistil městu četná privilegia. Ve 14. století došlo zřejmě v souvislosti s těžbou zlata k německé kolonizaci Lidmaně a okolí. Nejpozději v průběhu 14. století vznikla také další významnější sídla -

Těchobuz (zmínka 1352), Lukavec (zmínka 1352), Bohdalín (zmínka 1379 jako Bohdalovo pole), z druhé poloviny 14. století pochází kostel v Obratani.

V závěru 14. století koupil Těchobuz Albera ze Stájic, jeden z nejmocnějších šlechticů v kraji. Tvrz i ves pod jeho vedením vzkvétaly jak hospodářsky, tak kulturně. Albera byl členem Jednoty panské, která v roce 1399 vystoupila proti králi Václavu IV. Panské vzpoury proti králi předznamenaly husitské války v 15. století. V nich se většina kraje přiklonila ke straně podobojí, i když v sousedství sídlili mocní katoličtí pánové z Rožmberka. Je doloženo, že většina obyvatel Lukavce odešla do Tábora a k husitům se přiklonili i majitelé (Lukavští z Lukavce). Na kamenickém panství působil Jan Sezima z Ústí (od 1397), který podporoval Mistra Jan Husa a poskytl mu po jeho vyhnání z Prahy útulek na Kozím Hrádku. Rod však roku 1420, kdy husité v čele s Žižkou zničili jejich rodový hrad, přidal na katolickou stranu. Následkem toho byla Kamenice obsazena a vydrancována husity v čele s Prokopem Holým (1425), kteří vypálili také nedalekou božejovskou tvrz. Na katolické straně stála také arcibiskupská Lidmaň, kde husité zničili kostel a faru. Motivací k tomuto útoku zřejmě bylo i zdejší německé obyvatelstvo. V sousedství Lidmaně jsou památky na osady a tvrze, které během husitských válek zanikly (Višněvice, Huntov). Na katolické straně stáli také tehdejší držitelé Pacova, Malovcové. Husitské války ukončila v roce 1434 bitva u Lipan, ale různé menší střety probíhaly v regionu až do roku 1437, kdy Oldřich II. z Rožmberka porazil v bitvě u Křeče poslední vojsko táboritů a definitivně tím ukončil boje. U příležitosti 500. výročí této události byl na křečském bojišti odhalen památník. Ve druhé polovině neklidného 15. století se regionu dotkly boje Jiřího z Poděbrad s katolickou panskou jednotou.

Teprve závěr 15. století přinesl do regionu klid, postupně byly zaceleny válečné škody a začal hospodářský rozvoj trvajícím více než 100 let. Měnil se vzhled sídel. Kamenický hrad byl přestavěn na renesanční zámek (1580-1583). Pacov byl za Michala Španovského z Lisova, který zastával významné funkce v zemské správě a účastnil se četných jednání mezi katolickou a evangelickou stranou, povýšen na město (1597). Tehdy byla také pacovská tvrz přestavěna na zámek. V Těchobuzi byl vybudován zámek (před 1534) a panský pivovar (1565); současně byla obnovena panská šenkovna. Významným majitelem Těchobuzi byl rytíř Václav Otta z Losu, který zde dal v roce 1603 postavit zvonici.

Slibný rozvoj se zastavil v době třicetileté války. Už na jejím začátku (1618-20) poznamenal region průchod císařského i stavovského vojska, které jej doslova vyjedly. Navíc docházelo také k plenění. Po bitvě na Bílé hoře se zde sice bojiště přesunula jinam, ale v regionu došlo k rozsáhlým majetkovým konfiskacím. Kamenické panství, jehož součástí byly také Černovice, Lidmaň a Bohdalín, bylo zabaveno Vencelíkům z Vrchovišť, aktivním účastníkům stavovského povstání. Koupil je španělský podplukovník Jindřich Paradies z Escheide, jehož rod zde zůstal dalších 70 let. Konfiskováno byl také panství pacovské. Vojáci se do regionu vrátili v samém závěru války. Po bitvě u Jankova se sem přivalila císařská i švédská vojska. Císařský generál Gallas se usadil v Kamenici, Švédové obsadili Jihlavu. Až do konce války probíhaly v oblasti drobné potyčky a především plenění a rabování, které měly na svědomí obě strany. V celém regionu došlo k velkému úbytku obyvatel, většina sídel byla zpustošena, mnohá z nich zanikla.

Obnova vylidněného a vydrancovaného kraje byla pomalá, narušovaná poměrně často požáry a epidemiemi. Mor zasáhl například Bohdalín (1680, zemřelo asi 8 % obyvatel). Za Paradiesů byl v Černovicích postaven zámek (1641), který se stal sídlem nově vzniklého panství, vyčleněného z panství Kamenice. Samotná Kamenice zažila v tomto období spíše útlum. Paradiesové zbavili město

téměř všech výsad a práv (např. vaření piva). Postarali se aspoň o obnovu zpusťošeného města; o rekonstrukci hradeb svědčí přídomek „Hrazená“, kterým byla Kamenice označována po roce 1702. Po odchodu Paradiesů na sklonku 17. století se situace v Kamenici začala zlepšovat. Rozvíjela se řemesla (ševcovství, soukenictví a punčochářství), byl opraven zámek, vybudována křížová cesta na Melíšek a vystavěna nová radnice. Proběhla barokní přestavba kostela v Obratani (1765–1768), při níž byla přistavěna samostatně stojící věž, a rozsáhlá pozdně barokní přestavba zámku v Chotěbuzi (1786–1798). V roce 1760 vyhořel původní kostelík v Lukavci, který stával na okraji městečka, a proto byl na náměstí vystavěn nový pozdně barokní kostel. V polovině 18. století proběhla barokní úprava zdejšího zámku; současnou podobu získal v letech 1915–17 (architektuhersko- Skřivánek). Ze stejné doby pochází židovský hřbitov, který je svědectvím o existenci židovské komunity, která žila ve většině měst regionu. Židovský hřbitov z roku 1730 se nachází také v Černovicích. Na konci 18. století byl v anglickém parku v sousedství lukaveckého zámku postaven klasicistní pavilon Hříbek, kde později žila rodina básníka Antonína Sovy. V 18. století byla také vystavěna barokní kaple u pověstmi opředeného pramene na nedalekém vrchu Stražiště (744 m), které bylo známým poutním místem. Dnes stojí na vrcholu kromě kaple také vysílač.

Pacov se stal v 18. století majetkem církevního řádu bosých karmelitánů, který byl zrušen za josefinských reforem. Reformy vyvolaly také významné změny v hospodaření. Už v první půli 18. století se na vrchu Melíšek nedaleko Kamenice těžila stříbrná ruda a ve druhé půli pak železná ruda u Vodné a Gabrielky. V sousedství vznikly hamry a železářské dílny. Majitel těchobuzského panství Antonín Adler (od 1735) postavil v údolí potoka Trnávka skelné hutě, které využívaly dřevo ze zdejších lesů. S přestávkami, které většinou souvisely s nedostatkem dřeva, pracovaly sklárny až do roku 1830. Vyšel odtud sklářský rod Kavalírů, kteří později založili světoznámé sklárny v Sázavě. V sedmdesátých letech 18. století přišlo několik neúrodných let a hladomor, což vyústilo v poddanské bouře. V roce 1775 vznikly nepokoje také na černovickém a žirovnickém panství. Žirovnický zámek byl dokonce dočasně obsazen poddanými. Situace se uklidnila po robotním patentu, který přinesl určité úlevy. Ke zlepšení přispělo také pěstování brambor, které se na Vysočině začalo zvolna prosazovat na konci století.

19. století přineslo v regionu oživení hospodářského, kulturního a spolkového života. V Těchobuzi byl počátkem století postaven špýchar, který fungoval jako Obilní družstevní záložna, zřejmě první v českých zemích. V nedávné době byla tato budova částečně přestavěna a upravena pro potřeby Galerie Bernarda Bolzana. Po zrušení roboty (1848) proběhly změny v zemědělství a zájem se stále více soustředil na průmyslová odvětví. Na Kamenicku se vedle železářství začalo rozvíjet také sklářství; sklárna byla roku 1875 založena například ve Včelniče. V Kamenici byla v roce 1839 v jednom z křídel zámku zřízena dílna na kramplování vlny, kde bylo zaměstnáno 200–230 dělníků, která však záhy zanikla. Kamenicko bylo převážně zemědělské a mělo rozsáhlé lesy bohaté na dřevo, které se těžilo a zpracovávalo ve třech parních pilách. Rozvoji regionu přispělo otevření Českomoravské transversální dráhy (zprovozněna v letech 1888–1889), která vedla z Domažlic přes Tábor, Pacov, Jihlavu, Brno a Veselí nad Moravou do Trenčianské Teplé. V roce 1906 byl zahájen také provoz na úzkokolejce Jindřichův Hradec – Obrataň. V témže roce se jely první mezinárodní motocyklové závody na Pacovském okruhu. Vznik Československé republiky nijak výrazně nezměnil strukturu průmyslové a zemědělské výroby regionu, které byly jen slabě rozvinuté. Významnější roli začala hrát rekreace. V Černovicích byla otevřena vůbec první dětská ozdravovna v republice (1919). Kamenicko se snažilo přitáhnout turisty a rekreaty prostřednictvím malířských reprodukcí zdejší

krajiny. V roce 1923 získala oficiálně svůj dnešní název Těmice; do té doby byl používán název Temnice.

Okupace byla spojená s vymizením židovských obyvatel (početná židovská komunita byla například v Pacově či v Kamenici), kteří skončili svůj život v nacistických koncentračních táborech. Region tak přišel o komunitu, která zde žila přinejmenším od 17. století a byla poměrně početná; například v Kamenici žilo v roce 1904 163 židovských obyvatel. Jako připomínka zůstaly v kraji roztroušené židovské hřbitovy. Jeden z nich, založený roku 1680, je například součástí městské památkové zóny v Pacově. Nedaleko Pacova se nachází také hřbitov válečných zajatců z 2. světové války, kteří v zajetí zemřeli; bylo zde pohřbeno okolo 300 německých vojáků. Výrazným zásahem do skladby obyvatelstva byl také poválečný odsun Němců. Regionu se dotkl jednak odchod německých obyvatel, jednak přesídlení českých obyvatel do opuštěného pohraničí. V Lidmani v souvislosti s tím byly opuštěny největší statky. Zámek a panství v Kamenici byly po válce zkonfiskovány, v zámku byla v roce 1946 zřízena dětská ozdravovna. Ve městě byl zbudován vodovod, nové bytové jednotky a nový textilní závod (Tylex). Roku 1946 byla znárodněna sklárna ve Včelničce, která nadále fungovala pod novým názvem Sklárný Český křišťál. Zámek v Těchobuzi byl v roce 1951 adaptován na dětský domov a v současné době slouží jako ústav pro mentálně postižené. Při rozsáhlé reorganizaci státní správy v roce 1960 byly Černovice přeřazeny do okresu Pelhřimov a ztratily statut města. Ten jim byl obnoven až v roce 1991. Poválečný vývoj byl spojen s výraznými změnami ve vzhledu krajiny v souvislosti s rozvojem průmyslu a intenzifikací zemědělské výroby. Počet obyvatel ve městech vzrůstal, což bylo spojeno s výstavbou nových panelových sídlišť. Časté byly také necitlivé zásahy do historické zástavby (Pacov).

4.15.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
11.	Dochované obrazy sídel vesnického typu s typickými dominantami	XX	+	X
12.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
13.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
14.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
15.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
16.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
17.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	X
18.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný

	X doplňující	0 neutrální	X běžný
--	--------------	-------------	---------

4.15.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Zasahuje sem i vliv jihočeského domu, především ve formě trojboké usedlosti, která je typická pro jihovýchodní část Jindřichohradecka, odkud se šíří severním směrem na Českomoravskou vrchovinu. Stavby jsou zděné. Místní podmínky umožňovaly výstavbu větších zděných usedlostí již od 17. století.

Severní část oblasti patří spíše k obecnému typu, i když se v něm mohou objevit ozvy jihočeského domu z okolí Táborska či středočeské pahorkatiny.

4.15.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Těchobuz, Černovice	Sudkův důl, Bezděčín, Křeč, Střítež, Dobesov, Benešov, Knížata, Kriumvald, Střítež u Božejova
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
zámek s parkem v Těchobuzi, vodní tvrz v Sudkově dole, zámek s parkem v Černovicích	Sudkův důl, poutní místo Strážiště
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.15.7.5 Současný stav krajiny

Krajina připomíná typické vrchovinné prostory Křemešnicka, odlišuje se však mnohem silnějším kontrastem zorných ploch vůči fragmentům dochovaného historického členění krajiny a hrubou mozaikou krajiny danou střídáním lesů s poměrně velkými odlesněnými prostory. Lesy převažují smrkové a obsazují především klimaticky nevýhodné polohy na návrších a svažitéch místech severních expozic a jen místy doprovází drobná údolí. Charakter lesních porostů ovlivňuje jejich hospodářské využití.

Struktura zemědělské krajiny odpovídá více intenzifikované zemědělské krajině podobné Havlíčkobrodsku utvářené rozsáhlými prostory zorných bloků s absencí vzrostlé zeleně členěných komunikacemi či liniemi drobných údolí. Místy lze spatřit kulturní pastviny s pasoucími se zvířaty.

Krajina je značně meliorována, což je dobře patrné na ploše zornění a technicky upravených tocích. Původní historické členění krajiny typické záhumenicovou plužinou se dochovalo jen vzácně především v prostorech kolem Stříteže a Krumvaldu, Vintířova a Sudkova Dolu. Místy je krajina doplněna drobnými rybníky zejména mezi Černovicemi a Lidmaní, v okolí Vodice za ranicemi kraje, u Pravíkova. Některá údolí doprovází stavby mlýnů.

Území doplňují drobná údolí v oblasti pramenících potoků, která jsou lemována břehovými porosty místy vytvářejícími širší pásy. Údolní prostory si místy zachovávají znaky původního uspořádání krajiny a převažují zde pastviny akulturní louky. K nejvýznamnějším patří údolí Černovického potoka, drobné údolí v Sudkově dole doplněné vodní tvrzí, prostor Vodického potoka a Trnavy mezi Bedřichovem a Salačovou Lhotou.

Sídelní struktura je ustálená a statická s výraznější orientací k Pacovu a Černovicím. Převažují zde sídla venkovského typu umístěná v údolích polohách a především závěrech drobných údolí. U většiny venkovských sídel převažují návesní formy a rozvolněné zástavby. Typické jsou samostatné rozptýlené zemědělské usedlosti ve volné krajině často obklopené zelení. Větší sídla jsou doplněna agroindustriálními areály s nevzhlednými objekty a trpí nevhodně umístěnými dostavbami ze 70. let min. stol. (zejm. Obrataň, Černovice). Drobné vsi si zachovávají svůj původní ráz díky dochovanosti prostorového uspořádání a objektům lidové architektury. Vsi jsou doplněny vszroslou zelení a v okrajích se mnohdy zachovaly zahrady a ovocné sady vytvářející humna. Díky tomu jsou často sídelní prostory vsí ve značném kontrastu k okolní zemědělské krajině. Silnice jsou místy lemovány stromořadími s věkovitými dřevinami, často však jsou bez doprovodu. Stromořadí doprovází komunikace především v okolí Černovic, Cetorazi. Zajímavý prostor, bohužel též ovlivněný intenzifikovanými plochami zorněných bloků, tvoří odlesněná enkláva obce Benešova.

V oblasti jsou dochované drobné objekty panských sídel místy doplněných komponovanými prostory parků, zejména zámek v Těchobuzi, vodní tvrz v Sudkově dole, zámek s parkem v Černovicích. Typické jsou i pro některá místa dominanty kostelů v Mezilesí, Těchobuzi, Cetorazi, Černovicích, Těmici a Stříteži. JZ od Pacova se nachází lesní hřbitov německých válečných zajatců. Oblastí prochází drobná železnice Pacov – Obrataň - Černovice – Kamenice respektující členitost reliéfu krajiny.

Krajinu oblasti nejvíce naručuje charakter intenzivně obdělávaných zemědělských ploch s typickými znaky intenzifikace zemědělství, v okolí Obratani a Bedřichova prochází nadzemní el. vedení VVN. Místy se uplatňují stožáry mobilních operátorů a vysílače. Černovice a Těchobuz jsou silně narušeny necitlivě řešenými dostavbami z období socialismu.

4.15.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Obrataň	Cennou památkou je původně gotický kostel Narození Panny Marie z první poloviny 14. století. Barokně byl upraven v roce 1876.
- kostel Narození Panny Marie	
- úzkokolejná železnice	Obec je konečnou stanicí 46 km dlouhé úzkokolejné železnice, která spojuje Obrataň přes Kamenici nad Lipou s Jindřichovým Hradcem. Do provozu byla uvedena roku 1906.
Cetoraz	Dominantou obce je kostel sv. Václava. Důležitost této stavby dokládá skutečnost, že jako farní je zmiňován již v roce 1384. Kostel byl postaven v původně gotickém stylu a do dnešní podoby byl přestavěn koncem 17. století.
- kostel sv. Václava	

Pacov - obraz sídla v krajině (+ městská památková zóna)

s typickými dominantami:

- zámek
- chrámu sv. Archanděla Michaela
- Kaple sv. Anny
- hřbitovní kostelík

Zámek v Pacově byl původně založen jako hrad ve 13. století. V 16. století za Rumbhápů ze Suché byl přestavěn na zámek. V 18. století se ze zámku stal klášter bosonohých karmelitánů. V 60. letech 19. století sloužila část zámku jako škola. V roce 1947 byl zámek obsazen armádou ČSR, která velmi zdevastovaný objekt opustila v roce 1992.

Počátky děkanského chrámu sv. Archanděla Michaela spadají do 13. století. Na samém počátku 16. století byl kostel zaklenut do podoby dvoulodí, uprostřed podpíraného a vycházejícího z osmibokého pilíře. Nároží je koulové věže.

Kaple sv. Anny je barokní objekt z let 1701 – 1703 a její současná podoba je výsledkem úpravy provedené z druhé poloviny 18. století. Podnět ke stavbě kapla dal údajně zázračný léčivý pramen vody.

Původně hřbitovní osmiboký kostelík, který byl přestavěný a podstatně rozšířený hraběnkou Johanou Eusebií Barborou ze Žďáru v letech 1681 – 1682.

Strážiště – poutní místo

Nejvyšší vrchol Pacovské pahorkatiny Strážiště (744 m) leží asi 7 km severně od Pacova. Výrazný vrch je pokryt rozsáhlým lesním komplexem. Pod vrcholkem je minerální pramen s údajnými léčivými účinky. Při něm byla postavena kaple Panny Marie, která byla v minulých dobách známým poutním místem. U vrcholku je rozhledna s výhledy na Pacovsko, Lukavecko a k Želivu. U úpatí Strážiště se ve středověku těžilo v místě zvaném V Hutích stříbro a bývala tu i sklárna - odtud název lokality.

Černovice - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- kostel svatého Kříže
- zámek

Na náměstí stojí kostel svatého Kříže z 15. století. Původně gotická stavba byla v roce 1737 přestavěna do současné barokní podoby. Směrem k náměstí je před kostelem samostatně stojící zvonice a Mariánský sloup z konce 19. století.

Stavební dominantou Černovic je barokní zámek z konce 18. století, který stojí na okraji městečka v údolí Černovického potoka. Zámek, který byl klasicistně upraven v první polovině 19. století, je obklopen zámeckým parkem v anglickém stylu.

Zhoř

- kostel Nanebevzetí Panny Marie
- vesnická památková zóna

Malá vesnička na úbočí kopců Zhoř je dnes součástí města Pacov. Uprostřed návsi se nachází hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie s volně stojící věží zakomponovanou ve hřbitovní zdi. V blízkosti kostela stojí pozdně barokní fara. Tyto budovy jsou jedinými kulturními památkami v obci. Navzdory nízkému počtu kulturních památek byla vzhledem k urbanistické zachovalosti sídla a dochované historické zástavbě v roce 2004 zvolena plošná ochrana památkových hodnot a vesnice byla prohlášena vesnickou památkovou zónou.

Způsob prohlášení: Vyhláška ze dne 24. června 2004 o prohlášení území s historickým prostředím ve vybraných obcích a jejich částech za památkové zóny a určení podmínek pro jejich ochranu.

4.15.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XX	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém	XX	+	X

	uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury			
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	XX
9.	Zahrady a ovocné sady vytvářející humna drobných vsí	XX	+	X
10.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.15.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.15.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Pacovská oblast se nachází po obvodu Pelhřimovské oblasti a tvoří její vyšší lem. Stejně jako u Pelhřimovské oblasti je georeliéf ukloněn amfiteatrálně k pomyslnému středu pánvovitě prohnutého povodí horní Želivky. Tento pomyslný střed leží ve městě Želivi. Prostor tvoří vyvýšený rámec Pelhřimovska s četnými složenými krajinnými předěly, a drobnými dominantami. Mezi nejvýznamnější patří Strážišťe doplněné však vysílačem.

Původní střední měřítko krajiny je značně narušeno scelenými bloky orné a pastvin. Pro oblast je typický narušený vztah sídel a jejich krajinného rámce.

Krajina poskytuje mnoho průhledů do sousedního Pelhřimovska, ale i dálkové průhledy až k Blanskému lesu a Šumavě. Mezi nejvýznamnější patří vyvýšeniny okolí Vlkosovic, nad Bedřichovem, nad Stříteží a Z od Pacova.

4.15.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Vyvýšený vrchovinný prostor tvořící rámec a předěl okolním prostorům	XXX	+	XX
2.	Nízké horizonty vrstvené v několika plánech místy narušené kontrastními prvky	XX	+	X
3.	Specifické otevřené průhledy do okolních krajin	XX	+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant kostelů a pasnkých sídel	X	+	XX
5.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých ploch	XX	-	X
6.	Velké měřítko tvořené potlačením původního měřítka členité krajiny	XXX	-	X
7.	Drobné měřítko zastavěných prostorů vsí s dochovaným členěním humen	XX	+	X
8.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.15.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × intenzivně obdělávané zemědělské plochy s typickými znaky intenzifikace zemědělství
- × nadzemní el. vedení VVN v okolí u Obratani a Bedřichova
- × stožáry mobilních operátorů a vysílače
- × necitlivě řešené dostavby z období socialismu v Černovicích a Těchobuzi

4.15.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Díky své poloze je území velmi citlivé vůči nevhodnému umístění výškových staveb technicistní povahy, zejména umístěné do vyvýšených míst se mohou uplatňovat v krajině blízkého přírodního parku Polánka nebo vzdálených prostorech Javořické vrchoviny a Křemešnicka.
- × Necitlivá výstavba velkých silničních tahů se může díky exponovanosti území uplatňovat v rozsáhlých prostorech
- × Nekoncepční a živelná výstavba v sídlech s dochovanou původní strukturou prostorového uspořádání
- × Výstavba kulturních dominant, jenž mohou být v kontrastu se stávajícími pozitivními dominantami
- × Necitlivé formy odlesnění vymežujících horizontů

Z pohledu změny využití území

- × Intenzifikované využití údolních prostorů
- × Průmyslové využití venkovské krajiny může způsobit změnu charakteru mnoha míst
- × Necitlivé zalesňování fragmentů přírodních a přírodě blízkých luk zejména v údolních partiích a v okolí drobných rybníků

4.15.9 Odstranění nebo zanedbání kulturních prostorů ve volné krajině Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území přírodního parku Polánka a ve vyvýšených prostorech, odkud se budou uplatňovat jako dominanta mnoha dalších oblastí, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží nebo se budou uplatňovat v interiérech komponované krajiny
- Zajistit ochranu krajinných předělů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zamezit nevhodné výstavbě komunikací potlačujících přírodní charakter typických prostorů s rybníky a mokřady a údolních partií
- Zajistit ochranu přírodního charakteru údolí, zejména Vodického potoka a Trnavy a Černovického potoka
- Zamezit scelování polí v prostorech s dochovanými znaky historického členění
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad potlačujících typický přírodní charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.15.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Sudkův důl - Bezděčín – prostor dochovaného historického členění krajiny s drobnými sídly v původním prostotorvém uspořádání a četnými obejty lidové architektury, tvrz
- Údolí Trnavy a Vodického potoka – přírodní údolní prostor s loukami a břehovými porosty s budovami mlýnů
- Údolí Černovického potoka - přírodní údolní prostor s loukami a břehovými porosty s mlýny, zámeckým parkem, přítokem rytovského potoka
- Střítež – prostor dochované plužiny a sídla vesnického typu

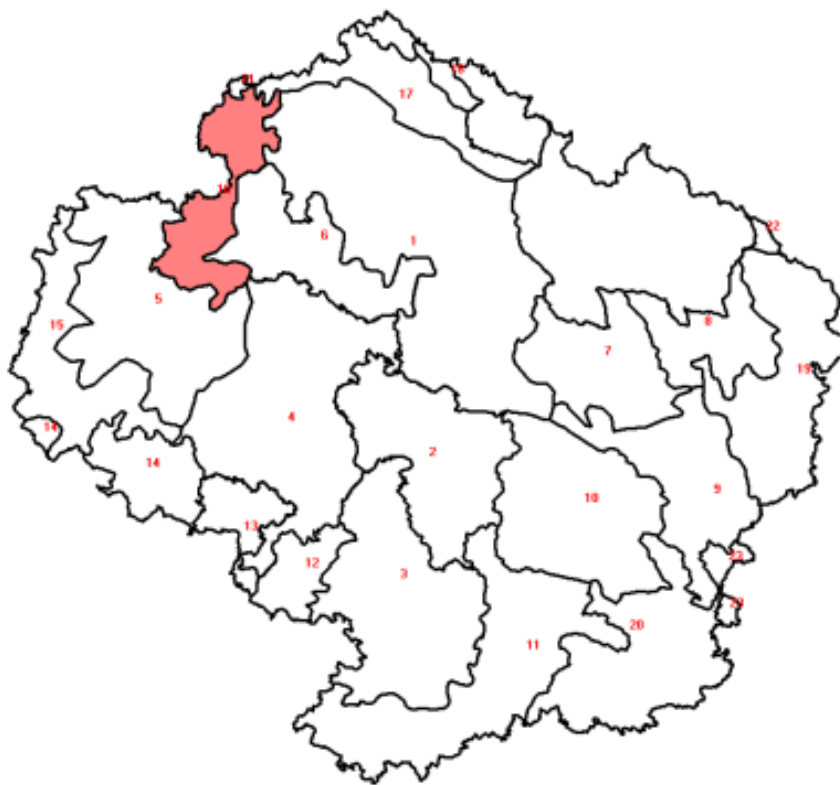
Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.15.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části drobných údolí, prostory s rybníky a kulturní prostory záměrně komponovaných krajin.

4.16 Oblast krajinného rázu Střední Posázaví (CZ0610-OB016)

4.16.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Výrazně modelovaný údolní prostor zaříznutého toku řeky Sázavy s výrazně uspořádanými prvky podél údolní osy typický prolínáním středočeského vlivu s vlivem Vysočiny pokračující do Středních Čech.

4.16.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.16.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Skladba hornin této oblasti je v rámci kraje Vysočina průměrně pestrá. Je převážně tvořena kyselými přeměněnými horninami – pararulami - přecházejícími k východu ve velmi podobné migmatity. Východně od Želivi v pruhu širokém asi 1,5 km prochází pásmo příbuzných ortorul. Po celé oblasti, ale zvláště v její nejsevernější a nejjižnější části, se v pararulách vyskytují úzké pruhy silně kyselých křemenců. V širším okolí Ledče n./Sázavou a obce Kožlí jsou významné vložky krystalických vápenců – mramorů. Všechny dosud uvedené horniny se nacházejí v pruzích směru SSV – JJZ. Na plošinách podél údolí Želivky jsou zbytky třetihorních říčních zajištěných písků a štěrků. Na úpatích zvláště východních svahů jsou akumulace svahovin, místy s příměsí sprašových hlín a v nivách komplexy nivních sedimentů. Rašeliny zde nejsou evidovány.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Pararuly i migmatity mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna k ZSZ a SZ se sklonem 25 - 50°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal na nich není četný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

K masivnějším a kyseljším horninám náležejí ortoruly ve zmíněném pruhu východně od Želivi mezi obcemi Lhotice a Svěpravice. Od pararu se liší méně zřetelnou foliací a mírně vyšší geomorfologickou odolností. Morfologicky výrazně se projevují křemence (kvarcity) tvořící čočkovité, do 100 m široké pruhy v jižní a severní části oblasti. Díky jejich vyšší odolnosti se na nich vyvinuly relativně nápadně vystupující protáhlé vrchy. Vlivem výrazné kyselosti kvarcitů hostí typická acidofilní lesní společenstva s přirozenou příměsí borovice. Tyto kvarcity se podílejí na stavbě hřbetů v okolí obce Kozlova v nejsevernější poloze oblasti, Horky (513 m n. m.), Šanořina (542 m) a Hůry (541 m) u Onšova, Zaječoho vrchu u Senožat (497 m) i hřbetu (k. 510 m) u Křelovic nad údolím Trnavy.

Krystalické vápence jsou jedinými významnějšími bazickými horninami v oblasti. Nacházejí se v zaznamenaných výskytech v pruzích širokých až 200 m v údolí Olešenského potoka severně od Ledče n./S., dále na obou údolních svazích Sázavy v městě Ledči a její části Podolí. Největší těleso je až v 300 m široký pruh v údolí Želivky jihozápadně od obce Kožlí. Úzké pruhy jsou i východně a dále k jihu od této obce. Vápence zde tvoří především svahy i se skalami a mohou se tak projevovat i ve zvláštní biotě. Přes malou rozlohu jsou zkrasovatělé a v rámci celého kraje Vysočina se pouze zde vyskytují čtyři krasové jeskyně, dokonce s podzemními jezírky. Z Habrecké jeskyně jsou známy i archeologické nálezy. Bohužel některé jeskyně byla zničeny, jejich vchody zasypány nebo jsou jeskyně zazděny a využity pro jímání pitné vody. Poměrně zchovalá jeskyně Čertovy díry v údolí Želivky je nepřístupná díky své poloze v I. ochranném pásmu vodního zdroje.

Mezi údolními Sázavy a Želivky se na plošinách nacházejí třetihorní jílovité písky a štěrky. Menší výskyt je i na levém břehu Želivky u Hořic. Jsou nezpevněné, měkké, ale neúrodné, a tak přes rovinatý povrch jsou převážně zalesněny. Především na úpatí východně orientovaných svahů se vyskytují mocnější vrstvy hlinito-kamenitých svahovin, lokálně i s příměsí sprašových hlín. Jejich mocnosti dosahují i několik metrů a vyplňují též pramenné deprese. Vodní eroze z nich někdy obnažila větší kameny.

Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy na dnech údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Nejsouvislejší a poměrně široké je těleso nivních sedimentů na dně údolí řeky Sázavy.

Georeliéf je typický pro periferní části kraje Vysočina. Má charakter tektonicky zdviženého plochého povrchu s pahorky, do něž se zařizla skalnatá údolí řek vytékajících z jádrové oblasti kraje. Nejvýraznější jsou údolí Sázavy pod Stvořidly a údolí Želivky, méně hluboká a otevřenější jsou údolí Hejlovky, Trnavy a Martinického potoka. Údolí potoků přetékaných do Sázavy od severu jsou kratší, hlubší a v průměru s větším spádem.

Nejvyšší bod oblasti není příliš podstatný, neboť Střední Posázaví leží mezi výše položenými oblastmi, které se nad ni po obvodu zvedají, a převyšují tak vrcholy Posázaví. Při severním i jižním okraji oblasti dosahují nadmořské výšky 530 – 540 m n. m. Nejvyšším bodem oblasti je vrch Ptáček jv. od Humpolce nad údolím Želivky (572 m n. m.). Nejnižším bodem je místo, kde řeka Sázava pod Chřenovicemi opouští kraj (cca 338 m n. m.). Převýšení v oblasti v rámci kraje je tedy cca 245 m. Převýšení na vzdálenost 4 km dosahuje ve střední části oblasti cca 130 m, a reliéf má tedy charakter členité pahorkatiny. Převážnou část převýšení ovšem tvoří údolní svahy. Při jižním okraji oblasti převýšení roste mírně přes 150 m, a reliéf má tedy charakter ploché vrchoviny. Při severním okraji oblasti, kde se nad vlastní údolí Sázavy bezprostředně zdvihají vyšší vrchoviny, převýšení dosahuje 220 m, a reliéf lze tedy klasifikovat jako členitou vrchovinu. Typickými prvky reliéfu, zvláště v okolí přehrady Želivka (Švihov) jsou zbytky starého zarovnaného povrchu, dnes rozčleněného zaříznutými údolními v dílčí

plošiny. Nad tyto plošiny se zvedají drobnější, půdorysně elipsovité pahorky, které jsou tím vyšší a výraznější, čím blíže jsou k údolí. Typickými jsou plochý Strážník (551 m) na plošinách u Sedlice, výraznější Hůra (527 m) u Červené Řečice, Šanořín (543m) u Onšova a Zaječí vrch u Senožat (497 m). Na severozápadní hranici nad údolím Želivky na rozvodí vystupuje plochý vrch Luka (498 m), na severní hranici severně od Ledče n./Sáz. výrazná Ostojevka (540 m).

Osami území a hlavními prvky oblasti jsou zaříznutá údolí řek. Jsou hluboká 60 - 110 m a všechna probíhají v četných na sebe navazujících zákrutech. Místy zákruty přecházejí až v zaříznuté skalnaté meandry. Takovým je třeba široký meandr Želivky u Sedlic, Trnavy u Červené Řečice a Sázavy u Sechova pod Ledčí. Tvoří nápadné a nejpozoruhodnější části krajiny oblasti. Údolí zpravidla nejsou sevřená a v převážné délce jsou nápadně sklonově asymetrická. To je rozdíl např. od údolí Jihlavy pod Vladislaví, od Stvořidel i dalších údolí Havlíčkobrodská a do urč. míry i od Svratecka. Údolí se vyznačují se strmým nárazovým břehem se skalním defilé a velmi mírným svahem v konvexní části zákrutu. Tyto konvexní svahy jsou tak mírné, že nenápadně přecházejí do okolních plošin, a těžko zde lze identifikovat horní hranu údolí.

Vzhledem k tomu, že plošiny a mírné svahy nad údolím jsou převážně odlesněny, docházelo na nich k soustředěnému odtoku přívalových vod. Na přechodu úpadů v pobočná údolí řek se vyvinuly četné strže, často zařezané až do skalního podkladu a přecházející tedy v rokle. Relativně četnější a s větším spádem jsou v okolí Ledče n./Sáz. Skály jsou v oblasti vázány téměř výhradně na zaříznutá údolí řek a jsou zde četné a místy i nápadné. Patří k hlavním specifikům oblasti. Na rozdíl od ostatních oblastí kraje se zde vyskytují celé skalní stěny. Nacházejí se v nárazových (konkávních) svazích zákrutů řek, zvláště ovšem Želivky a Sázavy. Přes 400 m dlouhé a přes 50 m vysoké skalní defilé se nachází hned nad Lečí u Vilémovic, u Chřenovického hradu, pod Chřenovicemi, na Želivce u ústí Jankovského potoka, v samotné Želivi nebo např. u dálničního mostu přes částečně zatopené údolí Želivky u Píště. V údolích přítoků se skály vyskytují též, ale bývají nižší a jejich skalní defilé kratší, neboť jejich údolí mají menší poloměr zákrutů. Na Trnavě jsou např. severně od Červ. Řečice. V uvedených defilé zpravidla některé skály vystupují z lesa. Specifické jsou skály na návrší Šeptouchov na západním okraji Ledče, které jsou na rozdíl od ostatních tvořeny mramory s jeskyněmi a jsou součástí místního parku. Volné kameny se vzhledem k charakteru reliéfu vyskytují téměř výhradně na svazích údolí a především pod skalami. Na pahorcích se vyskytují ve středně velkém množství. V polní krajině na plošinách jsou větší volné kameny či jejich akumulace velmi ojedinělé.

Krasové tvary byly do značné míry zničeny a v krajinném rázu se projevují spíše génielem loci – tj. povědomím místních obyvatel i informovaných návštěvníků o jejich existenci jako o raritě v širokém okolí. Viditelně se na rázu krajiny projevují výhradně v detailu v blízkosti skal s jeskyněmi.

Antropogenní tvary jsou zastoupeny především poměrně mohutnými náspy a zářezy dálnice Brno – Praha a dále drobnějšími tvary ostatních dopravních staveb, především železnice vedoucí údolím Sázavy, která pod Ledčí prochází i tunelem. Nacházejí se zde dvě zděné přehradní hráze na Želivce (24 m vysoká hráz nádrže Sedlice a nižší hráz vyrovnávací nádrže) a cca 20 m vysoká zemní hráz na Trnavě. Drobné i středně velké lomy nebyly hojné, dnes jsou opuštěné a převážně zarostlé, takže z krajiny „zmizely“. Na západním okraji Ledče na východním svahu v závěji sprašových hlín a svahovin je historický hliník cihelny.

4.16.2.2 Klimatické podmínky

Klima je mírně teplé, mírně vlhké, vzhledem k nadmořské výšce území průměrně vlhké (Ledec n./Sáz. 635 mm za období 1901-1950). Průměrné roční teploty za uvedené období všude přesahovaly 7,0^o C,

maximální teploty lze očekávat v údolí Sázavy, kde přesahovaly 7,5 °C. Dle Quittovy klasifikace jádro oblasti tvoří mírně teplá oblast MT10, vyšší okraje o něco chladnější MT9. Teplotní inverze na plošinách lze zde očekávat slabé, nadměrnou větrnost vrcholů a vrcholové klima očekávat nelze. Výrazně se naopak projevují teplotní inverze při dnech údolí, projevující se nízkými teplotami v noci a v zimě, čtenějším výskytem mlh, rosy a delším trváním sněhové pokrývky, zvláště v užších zalesněných údolích. Velmi výrazně se projevuje expoziční klima různě orientovaných svahů údolí. Nejteplejší jsou jihozápadně orientované svahy v jejich horní polovině, nejchladnější severovýchodní svahy v jejich dolní polovině. Tyto rozdíly jsou patrné v délce trvání sněhové pokrývky, vegetaci i pocitu při pobytu na daných svazích. Zvláště v údolí Sázavy se tak projevuje tzv. říční (fakticky ovšem údolní) fenomén s velmi pestrá mozaikou rozličných místních klimat a mikroklimat. Výše proti toku Sázavy (v Havlíčkobrodské oblasti) již tyto rozdíly nejsou tak patrné. Analogii mají až na jihovýchodním okraji kraje Vysočina v údolích Jihlavy, Rokytne a Oslavy.

4.16.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou velmi důležitou součástí krajinného rázu Středního Posázaví. Vyskytují se zde menší a středně velké řeky, říčky, různě velké potoky, prameny a ojedinělé rybníky. Nejnápadnější jsou dnes 4 vodní nádrže, přičemž vodní nádrž Želivka (Švihov) patří k největším v ČR.

Řeky a říčky tvoří hlavní atraktivitu oblasti, její pomyslné i reálné osy. Tekou na dnech klikatících se středně otevřených údolích se skalami. Řeka Sázava má upravené koryto a břehy, ale s výjimkou sídel se nejedná o tvrdé úpravy a celkově koryto řeky nepůsobí uměle. Problémem je spíše kaskáda jezů, která umrtvila dynamiku řeky a změnila ji v systém stojatých vod a jezů s bývalými či současnými náhony. Nicméně úsek u Chřenovického hradu je víceméně přirozený. Ostatní říčky a řeky mimo nádrže mají převážně přirozený a přírodě blízký průběh koryt. Koryto Trnavy nad Červenou Řečicí a koryto Martinického potoka mají dokonce v údolní nivě vyvinuty volné zákruty až meandry. Dvojnásobnými prvky jsou vodní nádrže. Vodní nádrž Želivka zasahující do oblasti svou horní polovinou je nesporně nápadným prvkem krajiny a díky své poměrně čisté vodě může při dálkových pohledech působit v krajině atraktivně. Zátopa na území kraje má šířku zpravidla 200 – 400 m s menším množstvím zátok. Problémem je, že se jedná o nádrž na pitnou vodu se zákazem přístupu, takže rekreačně nebo alespoň kompozičně v krajině ji využít nelze. Navíc kvůli ochraně nádrže před splachy z polí bylo Pásmo hygienické ochrany I. stupně oploceno a zalesněno smrkovou plantáží, takže vznikla i pohledová bariéra při pozorování z blízkého okolí. Pohledem na vodní hladinu se tak s výjimkou několika mostů těšit nelze. Nádrž naopak zaplavila a zničila pohledově a krajinářsky cenné údolí Želivky, s jezy, peřejemi, velmi oblíbené rybáři i vodáky. Víceméně nepřístupné a turisticky nevyužitelné je i údolí Želivky nad nádrží až po Želiv, i zde navíc došlo k zalesnění údolní nivy smrkovými plantážemi. Vodní nádrž Sedlice nad Želiví díky svým malým rozměrům spíše zpestřila údolí říčky Želivky. Problémem je, že voda z ní odtéká tunelem na elektrárnu u vyrovnávací nádrže u Želivi, takže celý cca 6 km dlouhý úsek pod ní je suchý. Tím došlo k vážnému poškození nejdramatičtější partie údolí Želivky a nejatraktivnějšího údolí v celé dané oblasti krajinného rázu. Nádrž Želiv na Trnavě s délkou zátopy cca 5 km a šířkou 150 – 300 m byla postavena v již v méně zajímavém, poměrně otevřeném mělkém údolí a je přístupná veřejnosti, takže pro obyvatele i návštěvníky je spíše atraktivním a přínosným prvkem.

Drobnější potoky v oblasti stékají zpravidla intenzivně se zařezávajícími bočními údolími k údolí hlavních řek a říček. Údolí jsou zalesněná, potoky tedy zpravidla neupravené (nebo pouze lokálně) a

často mají charakter nevýrazných kamenitých bystřinek. Přesto zajímavým a nepominutelným způsobem doplňují charakter těchto bočních údolí.

Rybníků je v oblasti velmi málo a výhradně malé. Vyskytují se téměř výhradně na drobných tocích na plošinách mezi údolími. Zpravidla jsou situovány v polní krajině a na krajinném rázu se podílejí málo. Více se pohledově uplatňuje několik taktéž malých návesních rybníků (Senožaty, Onšov, Kožlív, Prosíčka u Ledče), jejich krajinářský význam je ale znehodnocen nízkou kvalitou vody a znečištěním břehů odpadky.

Oblast není typická pramenná. Výrazné prameny zde téměř chybějí. Drobné potoky pramení někdy na plošinách, kde jsou v polích jejich prameniště zlikvidována melioracemi spojenými se zatrubněním vznikajícího toku. Častější jsou prameny v lesích v bočních údolích, zde však se zpravidla nejedná o jeden nápadný pramen, ale spíše o dlouhé strouhy v nichž postupně nenápadně směrem po toku přibývá vody. Někdy tyto potůčky zanikají ve vlastních písčito-kamenitých náplavech a dále po toku se opět objevují. Mnohé prameny v suchých obdobích vysychají a voda v údolí pramení až v jeho nižší části. Zajímavé upravené prameny zde nejsou evidovány. Vybudování studánek a citlivější práce s vodními prvky by v okrajových částech oblasti podstatně zatraktivnilo krajinu.

4.16.2.4 Vegetace

Z hlediska geobiocenologické klasifikace leží téměř celé území ve 4. vegetačním stupni – bukovém. Pouze údolní srázy teplého kvadrantu hostily či hostí společenstva 3. vegetačního stupně – dubovo-bukového. Z hlediska geobotanického jsou na převážné části oblasti rekonstruovány či předpokládány acidofilní – bikové nebo jedlové - doubravy. O této rekonstrukci lze pochybovat, na převážné části území zajisté dominovaly bučiny. Pouze na vysokých skalách v údolích jsou rekonstruovány reliktní bory a na živnějších svazích teplého kvadrantu jsou uváděny dokonce černýšové dubohabřiny. Na severních svazích údolí se předpokládají v horní polovině svahů acidofilní bikové bučiny či jedliny, v dolní polovině svahů květnaté bučiny či jedliny. Nivy toků hostily lužní jasanovo – olšové lesy.

Současná krajina je převážně odlesněná a přeměněná v pole. Lesy se vyskytují ve středně velkých celcích a pruzích a zabírají asi 1/3 plochy. Zpravidla se nacházejí na svazích údolí; místy z nich přesahují na okolní plošiny. Zpravidla zalesněné jsou i vystupující pahorky a akumulace štěrku a písků na plošinách jižně od Ledče.

V současné vegetaci zcela dominují jehličnaté lignikultury – převážně smrkové s příměsí borovice a modřínu. Na jižních svazích údolí jsou pěstovány bory (místy dokonce přírodě blízké), obsahující značnou příměs dubů a bříz. Lokálně sem z teplejších území pronikl trnovník akát a místy vytvořil na skalnatých svazích souvislé porosty (např. u Želivi). Místy je na teplejších svazích přítomen i habr, který se sem dostal až po odlesnění většiny krajiny člověkem. Někdy jej provází i druhově pestré květnaté bylinné patro. Nejhojnější segmenty přírodě blízkých lesů jsou v nivách a na prameništích – olšiny a olšiny s jasanem a topolem černým či topolem osikou.

Přírodě blízké lesy neextrémních stanovišť, tj. bučiny se prakticky nezachovaly, místy je v lesích příměs buku, ojediněle jedle.

Pásmo hygienické ochrany I. stupně kolem nádrže Želivka bylo v 70. letech 20. stol. souvisle zalesněno plantážemi smrčín.

Travní porosty jsou na poměry kraje Vysočina vzácné. Jsou tvořeny malými segmenty nivních luk zarůstajících olšovými lesy nebo taktéž zpravidla opuštěnými malými segmenty bývalých luk a pastvin

na svazích. Nivní louky podél Želivky byly zalesněny smrkem nebo zaplaveny nádrží. Obnoveny byly některé louky na dnech podmáčených sníženin a v oblasti pramenišť. Jsou druhově chudé a působí uměle. Obecně travní porosty v oblasti nemají větší floristickou hodnotu.

4.16.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou svého druhu je celý konkávně prohnutý reliéf oblasti, zdůrazněný zařiznutými údolími Sázavy a Želivky. Pravými osami území, důvodem vymezení této oblasti krajinného rázu a nejatraktivnějšími jejími částmi jsou právě tato údolí. Uvedené tvary mají význam regionálních dominant. Dominantnost údolí Želivky jihozápadně od Ledče z větší části zanikla zatopením nádrží, vznikla zde druhotná plochá krajina. Novodobou dominantou regionálního významu je dlouhá plocha nádrže Želivka (Švihov). Nádrže Želiv na Trnavě a Sedlice na Želivce jsou dominantami nadmístního významu, vyrovnávací nádrž Vřesník je dominantou lokálního významu. Dominantami nadmístního významu jsou vlivem své délky i řeky Želivka a především Sázava. Dominantami lokálního až nadmístního významu jsou některé pahorky na plošinách a nad údolími. Nejdůležitější z nich jsou uvedeny v kapitole Geologie a geomorfologie. Nejvýznamnější z nich je vysoký holý vrch Ostojovka nad Ledčí. Lesní celky jsou zpravidla dominantami lokálního významu, pouze dva lesní celky na štěrcích jihozápadně od Ledče mají význam zřetelně nadmístní vlivem své zvláštní polohy na jinak odlesněných plošinách. Významnými dominantami jsou skalní defilé v nárazových březích údolí, vzhledem k velmi omezené viditelnosti většinou pouze lokálního významu. Ojedinelé drobné rybníky jsou maximálně lokálními dominantami. Pro znalé je dominantou svého druhu i návrší Šeptouchov u Ledče s mramorovými skalami a krasovými jevy.

4.16.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Ploché konkávně prohnuté území	XXX	0	X
2.	Zařiznutá údolí řek a říček s četnými zákruty	XXX	+	XX
3.	Plošiny mezi údolími	XXX	0	X
4.	Pahorky z odolnějších hornin vystupující nad plošiny a údolí	X	+	XX
5.	Skalní defilé v zákrutech řek	XX	+	XX
6.	Výskyty mramorů s krasovými jevy	X	+	XX
7.	Převážně odlesněné území, především na plošinách	XXX	0	X
8.	Převážně středně velké celky a pásy lesů	XX	0	X
9.	Zalesněné svahy údolí	XXX	+	X
10.	Dominance smrkových kultur s borovicí a modřínem	XX	-	X
11.	Bory na jižních srázích	XX	+	X
12.	Akátiny na svazích	XX	-	XX
13.	Smrkové pásy kolem nádrže Želivka	X	0	XX
14.	Rozsáhlá pole na plošinách s nedostatkem dřevinné zeleně	XX	-	X
15.	Údolí Želivky zatopené rozsáhlou nádrží Želivka (Švihov)	XX	-	XX

16.	Vodní hladina rozsáhlé nádrže Želivka	XX	0	XX
17.	Mensší vodní nádrže na Želivce a Trnavě	X	+	X
18.	Upravené koryto Sázavy s jezy	X	-	X
19.	Přírodě blízká kamenitá a písčítá koryta říček s volnými zákruty	X	+	XX
20.	Bezvodé údolí Želivky pod nádrží Sedlice	X	-	XX
21.	Odvodněná prameniště v polní krajině na plošinách	XX	-	X
22.	Drobné přítoky charakteru malých bystřin v bočních údolích	X	+	X

4.16.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma		X
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma		X
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.16.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Přírodní parky

- PrP Melechov – viz oblast Havlíčkobrodsko

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Jestřebnice, Chřenovice, Sechov, Nechyba, Sněť, Borkovy, Meandry u Jiříček, Tuklecký Mlýn, Hradiště, Prasatka

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES zaujímá téměř celou jižní polovinu oblasti

4.16.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.16.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Jedním z výchozích bodů středověké kolonizace regionu ve 12. a 13. století byl Želivský újezd, který od knížete Vladislava II. dostal v roce 1144 pražský biskup Oto. Ten nově získané území rozdělil na část želivskou, kde nechal zbudovat klášter, a část řečickou, která zůstala v majetku pražského biskupství. Klášter na soutoku Želivky s Trnávkou (založen 1139) byl osazen benediktiny ze sázavského kláštera. Po deseti letech je však nahradili premonstráti. Po těžkých začátcích klášter slibně rozvíjel a komunita byla schopna brzy zakládat i nové kláštery (Milevsko, Louňovice pod Blaníkem, Dolních Kounice). Želivští premonstráti brzy zahájili intenzivní kolonizaci pohraničního lesa (Vřesník, Vitice, Lískovice, Sedlice). Ve 14. století se klášter stal významným duchovním i hospodářským centrem širokého kraje. Někdy v průběhu 12. století vznikla Řečice, která se stala centrem rozsáhlého panství pražských biskupů a arcibiskupů. Původní tvrz spolu s kostelem byla za biskupa Tobiáše z Bechyně opevněna a za arcibiskupa Arnošta z Pardubic se už hovoří o hradu. Osada se rychle rozvinula v městečko, které však bylo roku 1378 téměř zničeno požárem. Do světských rukou bylo řečické panství prodáno ještě před propuknutím husitské revoluce za arcibiskupa Konráda z Vechty (1415). Dalším centrem kolonizace se stala Velká Chyška, doložená v letech 1143-1148 jako majetek strahovského kláštera. Hlavním střediskem severní části regionu se stala Ledec (nad Sázavou), která byla poprvé zmíněna v roce 1181 jako majetek Zikmunda z Ledče. Ve 13. století zde byl postaven raně gotický hrad, kolem roku 1360 byla osada pod hradem povýšena na městečko. Starý původ mají také Chřenovice, kde stál románský kostel zřejmě už ve 12. století; v první polovině 13. století byl opevněn. V jeho sousedství byl později postaven hrad, který se stal centrem panství. Vznik Senožat spadá na přelom 12. a 13. století, v roce 1372 byly městečkem (původní název Senožatný).

Rozvoj regionu narušily husitské války. Želivský klášter byl dvakrát dobyt a vypleněn husity. Většina řeholníků zahynula, zbytek našel azyl v Jihlavě. Ledecí páni se přiklonili k husitské straně, která porazila v roce 1420 v bitvě u dnešní obce Bojiště nedaleko Ledče Zikmundovo vojsko. Katolický majitel Řečice Janek z Chotěmic panství na začátku válek opustil a řečický hrad byl dobyt husity (pravděpodobně 1422). Písemný doklad o ovládnutí zdejšího kraje husitským hejtmanem Mikulášem Sokolem z Lamberka je až z roku 1428. Tento válečník se projevil i jako diplomat, když na řečickém hradě sjednal smír s hlavním představitelem katolické strany Oldřichem z Rožmberka. Na Řečici se organizovala odvetná husitská výprava proti Dolním Rakousům Albrechta Habsburského (1431). Po skončení válek vrátil císař Zikmund řečické panství opět Jankovi z Chotěmic, ale to brzy změnilo majitele. Za krále Ladislava (Pohrobka) je získali pánové z Ústí (1453). Ladislav rovněž povýšil Ledec na město (privilegium z roku 1458 se nezachovalo, a proto majitelé Ledče žádali v 16. století o povýšení na město další panovníky). Brzy po skončení válek se pokusili premonstráti obnovit řeholní život v Želivi. Kostel byl znovu vysvěcen v roce 1462, ale už o 5 let později daroval Jiří z Poděbrad klášter Burianu Trčkoví z Lípy. Premonstráti byli vyhnáni a útočiště našli opět v Jihlavě, kde komunita po sto letech vymřela bez možnosti se do Želivi vrátit. Trčkové z Lípy postavili v areálu

kláštera tzv. Trčkův hrad, renesanční palác se sgrafitovou výzdobou. Vláda Jiřího z Poděbrad neznamenal pro region klid, protože majitelé Řečice (pánové ze Stráže) se přidali na stranu králových odpůrců. Řečický hrad se stal východiskem výprav do okolních panství, která byla králi věrná. Proto byla Řečice roku 1467 dobyta a obsazena příznivci Jiřího z Poděbrad. Zemský soud z roku 1480 vrátil řečické panství potomkům pánů ze Stráže.

Teprve závěr 15. století přinesl zklidnění poměrů a rozvoj pak trval celé následující století. Řečici získali na sklonku 15. století páni z Leskovce a během své více než stoleté vlády přispěli k jejímu rozkvětu. Z hradu vybudovali renesanční zámek červené barvy, která se časem objevila v názvu města. V závěru 16. století narušily poklidný rozvoj vlastnické spory mezi členy rodu Leskovců a pánů z Říčán, kteří řečické panství zdědili po jedné z vymřelých leskoveckých větví. Došlo dokonce na dvojí násilné obsazení města, nejprve je obsadili Leskovci a posléze je páni z Říčán s pomocí krajské hotovosti získali zpět. Páni z Říčán působili poměrně dlouho na ledečském panství, k němuž připojili bývalé panství chřenovické s tehdy už pustým hradem. Patřily k němu i zbytky hradu Lacembok, který byl zničen za husitských válek. Existenci rodu ukončila tragická událost z roku 1509, kdy při zřícení stropu gotického paláce zahynula manželka tehdejšího majitele a jeho dva synové. Panství přešlo s jeho jedinou přeživší dcerou na rod Meziříčských z Lomnice (1541), kteří velmi přispěli k rozkvětu Ledče. V roce 1562 vymohl Zdeněk Meziříčský na císaři Ferdinandu I. povýšení na město, včetně práva používat červený pečetní vosk, což byla výsada královských měst (potvrzení a rozšíření starších privilegií udělených Ladislavem Pohrobkem a Vladislavem Jagellonským). Za vlády Meziříčských došlo k přestavbě ledečského hradu na sgrafity zdobený renesanční zámek (1556). Ve stejné době byl přestavěn také kostel, který získal unikátní dekorativní klenbu z pálené hlíny, vytvořenou místními hrnčíři. Právě hrnčířství bylo v 16. století chloubou slibně se rozvíjejícího města. Na začátku 17. století byl v Ledči postaven židovský hřbitov, jeden z nejstarších v Čechách. Hněvkovice, které více než 100 let vlastnili Trčkové z Lípy, koupili v roce 1549 Lukavečtí z Lukavce. Ti zde v sousedství gotického kostela ze 13. století postavili tvrz. Stejně jako kostel měla bílou barvu a svítila do dalekého okolí. Tato skutečnost se odrazila v tehdy používaném názvu Bílé Hněvkovice. Před koncem století se Hněvkovice staly součástí ledečského panství Trčků z Lípy.

Slibný vývoj regionu ukončila třicetiletá válka. Kraj byl zpusťošen a vylidněn, zanikla některá sídla. Z center byla nejvíce postižena Leděč, která byla v průběhu války vypálena Švédy i císařským vojskem. Velmi zpusťošena byla také Velká Chyška, dle dobových zpráv v poválečných letech nedokázala uživit vlastního kněze. Do vývoje regionu zasáhly konfiskace majetku po bitvě na Bílé Hoře. Panství Červená Řečice vrátil císař Ferdinand II. pražskému arcibiskupství (1623), které je udrželo až do roku 1948. Často zde pobýval arcibiskup Harrach, který tu hledal útulek v době válečných událostí. Později však arcibiskupství věnovalo svému panství podstatně menší zájem a to se rozvíjelo jen velmi zvolna. Pohromou pro město byl požár v roce 1693, který zničil většinu domů. Do želivského kláštera se vrátili řeholníci (1622), koupil jej strahovský opat. Postupně byl obnoven kostel, postaven konvent a klášter získal samostatnost. Znovu se stal duchovním, hospodářským i kulturním centrem. Dobou jeho největšího rozkvětu byla první polovina 18. století, kdy byl po velkém požáru (1712) přestavěn ve slohu barokní gotiky architektem Santinim. Podle jeho plánů byla provedena také zásadní přestavba kostela v Senožatech (1727), ležícího na klášterním panství. Leděčské panství bylo konfiskováno Trčkům z Lípy po smrti Albrechta z Valdštejna (1634). Pováleční majitelé, kteří se poměrně často střídali, pocházeli vesměs z ciziny a starali se především o vlastní zisk, často na úkor panství. Přesto došlo v 17. století k barokní úpravě hradu, nad nímž byl postaven letohrádek, letní sídlo arcibiskupa Arnošta z Thunu. Ve městě nadále prosperovalo hrnčířství a v roce 1656 zde byla

postavena nejstarší papírna v Posázaví. Ovšem město postihly také neblahé události, například obrovská povodeň (1714) a požár (1720).

Pozvolna upadající a zadlužené ledečské panství koupila v roce 1753 císařovna Marie Terezie a zřídila na něm nadační velkostatek pro Ústav zchudlých šlechticů, který sama založila. Tomu patřilo panství až do první pozemkové reformy (1919), kdy ho převzal do správy stát, státním majetkem se stal v roce 1945. Tereziánské a josefínské reformy v 18. století s sebou přinesly řadu změn. Želivský klášter se vyhnul zrušení tím, že zdejší premonstráti převzali gymnázium v Německém Brodě. Spravovali je řadu let a významně přispěli k národnímu obrození. Reformy se odrazily ve způsobu hospodaření; zájem se stále více soustředil na průmyslová odvětví, objevily se první manufaktury, byly budovány mlýny, pily, cihelny, zařízení na zpracování zemědělských produktů. V Tasicích nedaleko Ledče byla v roce 1789 uvedena do provozu sklárna, která funguje dodnes a je jednou z nejstarších skláren v Evropě. Byla vyhlášena kulturní památkou a v současnosti slouží také jako skanzen. Dnešní název (Jakub) dal huti televizní seriál "Synové a dcery Jakuba Skláře", který se zde natáčel.

V 19. století nastalo v regionu oživení hospodářského, kulturního a spolkového života. Industrializace tu však probíhala velice pomalu a region byl z tohoto pohledu zaostalý. Jedním z důvodů byla skutečnost, že se mu vyhnula železnice. Prakticky bez průmyslu zůstala Červená Řečice; jedinou výjimkou bylo založení škrabárny v roce 1903. V roce 1879 zachvátil ledečský hrad požár, který se podařilo uhasit až po třech dnech; následné opravy mu daly dnešní podobu.

Na počátku 20. století hořelo v areálu želivského kláštera; ohněm zničená budova opatství byla obnovena v pseudobarokním slohu se secesní výzdobou. Na Želivce byla postavena jedna z nejstarších přehrad na území ČR - vodní nádrž Sedlice (1921-1927), sloužící pro výrobu špičkové elektrické energie ve zdejší vodní elektrárně. Ze stejné doby pochází vodní nádrž Vřesník, která sloužila k vyrovnání nepravidelných průtoků pod elektrárnou Sedlice.

V souvislosti s 2. světovou válkou došlo ke změnám v národnostním složení obyvatel. Prakticky zmizela zdejší židovská komunita, před válkou poměrně početná, která z převážné části zahynula v koncentračních táborech. V regionu po nich zbyla řada připomínek; příkladem může být ledečská synagoga, která byla řadu let užívána jako skladiště a která byla v roce 1991 prohlášena kulturní památkou. V Ledči zůstal zachován také židovský hřbitov. Další národnostní změna byla spojena s poválečným odsunem německého obyvatelstva.

V roce 1948 byl velkostatek Červená Řečice se zámkem zkonfiskován, sloužil k různým účelům a chátral. Pokus o opravy byl učiněn v sedmdesátých letech, kdy v zámku sídlil okresní archiv. V té době byla obnovena figurální sgrafita. Klášter v Želivě byl v roce 1950 zrušen komunisty, zdejší opat byl uvězněn na 11 let. V klášteře byl zřízen internační tábor pro režimu nepohodlné kněze a řeholníky, později tu byla psychiatrická léčebna. Řeholní komunita se do části kláštera vrátila v roce 1991. Leděčský hrad byl převeden do užívání Československým státním lesům (1951). V roce 2003 byla v Ledči vyhlášena městská památková zóna. V Senožatech sídlila vojenská posádka (od 1952 do poloviny devadesátých let).

V sedmdesátých letech 20. století změnila tvář kraje výstavba dalších vodohospodářských děl, dálnice Praha – Brno, která rozdělila region na dvě části, a intenzifikace zemědělství. V letech 1965-1975 byla vybudována vodní nádrž Želivka – Švihov, která byla ještě před napuštěním překlenuta monumentálním silničním mostem. Jde o největší vodárenskou nádrž v České republice, která slouží jako zásobárna pitné vody. Další nádrž byla vybudována na Trnávce, necelé 2 km nad jejím soutokem s Želivkou v letech 1977-1981. Z důvodu energetického využití průtoku zde byla v roce 1997

vybudována malá vodní elektrárna. Zajímavostí této přehrady je také umělý kanál pro vodní slalom a rafting.

V regionu zůstalo množství míst se zachovalou přírodou a krásnou krajinou, například v zátočině řeky poblíž Vilémovic leží Foglarova Sluneční zátoka. S tou byl spojený rozvoj turistiky, v poslední době stále sílí. K rekreaci, vodním sportům a rybolovu jsou využívány vodní nádrže Vřesník a Sedlice. Ve Vřesníku byla zřízena škola v přírodě, využívaná převážně žáky pražských škol. Jako zajímavost lze zmínit, že v Pavlově funguje už řadu let stanice ochrany přírody.

4.16.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
19.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
20.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
21.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
22.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
23.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
24.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
25.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
26.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	XX
27.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
28.	Dochované prvky upozorňující na existenci Haberské obchodní cesty	X	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.16.7.3 Typologie lidové architektury

Výrazněji se zde projevuje dům středočeské pahorkatiny a údolí Berounky. Tento typ je zřetelný zvláště v údolí Sázavy a Želivky, kde se objevuje specifická forma domu. V závislosti na utváření terénu jsou stavby řešeny se zvýšeným suterénem, v kterém bývá zpravidla situován chlév a jsou částečně zapuštěny do svahu. Směrem k Humpolecku a Jihlavsku začíná převažovat obecný typ domu Českomoravské vrchoviny.

4.16.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	Ledeč nad Sázavou
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Želiv, Ledeč n. S.	Zahájí, Štičí, Nová Ves u Dolních Kralovic, Chotěměřice, Dolní Rapotice, Píšť, Vranice
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
0	Tvrz v Hněvkovicích, klášter v Želivi
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.16.7.5 Současný stav krajiny

Vymezený prostor představuje závěr mnohem širšího územního prostoru Posázaví táhnoucí se až k Vltavě. Území v kraji vysočina lze rozdělit na dvě části: Želivsko, Ledečsko. První část tvoří krajinný prostor výrazně zaříznutého údolí zatopeného údolní nádrží ose řeky Želivky, který je necitlivě přerušeny dálnicí D1. Druhý tvoří hluboký prostor údolí Sázavy v okolí Ledče. Oba prostory jsou odděleny zemědělskou krajinou ploššího reliéfu osazenou scelenými půdními bloky místy oddělenými zelení doprovázející komunikace.

Želivské území představuje údolní prostory Želivky a Trnavy. Trnava zde tvoří malebný přírodní prostor meandrujícího toku doprovázeného bohatými břehovými porosty lemovaný lesy zakončený drobnou údolní nádrží. V údolí jsou dochované mlýny a nachází se zde dětské rekreační tábory. Na dně údolí pod Červenou Řečicí je průmyslový areál. Na soutoku Želivky a Trnavy se nachází Želivský premonstrátský klášter s komponovanými prostory a stejnojmennou obcí. Klášter je známý pro architektonické dílo slavného stavitele J. B. Santiniho. Dominantou kláštera je kostel Narození Panny Marie. Želivka pokračuje pod Senožaty, kde u Otavožat ústí do rozsáhlé údolní nádrže Želivka. Z od Senožat tvoří malebný údolní prostor Martinický potok, který je bohatě doprovázený břehovými porosty a pásem lesů doplněný několika mlýny. U Ježova je nad údolní nádrží zřícenina hradu Klosterberg. Vyklenuté prostory mezi údolními jsou většinou značně zorněny a vyznačují se typickými znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby. Především jde o prostory v okolí Senožat, Dolních Kralovic a Martinic.

Sázavský prostor je tvořen hlubokým údolím přicházejícím z Havlíčkobrodsko přes kaňonovitý úsek Stvořidel kolem Vilémovic a přes ostrý meandr se stáří k Ledči nad Sázavou, kde na soutoku s Olešenským potokem vytváří rozšířený prostor vyplněný městskou zástavbou. Za Ledčí se Sázava opět zařezává do kaňonovitého prostoru a u Chřenovic opouští krajinu kraje. Podél Sázavy je vedena

železnice repektující údolní vsrtevnici, úemí je ke své škodě místy vyplněno drobnými chatami. V rozšířených místech na dně údolí jsou často tábory. U Chřenovic je nad údolím zřícenina Chřenovického hradu. Podél údolí ve vyšších prostorech jsou umístěny drobné vsi převážně smíšeného uspořádání a samostatné zemědělské usedlosti. Vyvýšený prostor mezi Želivkou a Sázavou tvoří zemědělská krajina vyznačující se scelenými bloky orné členěnými krátkými údolními Želivky a Sázavy domiují zde dvě obce Hněvkovice s dochovanou tvrzí a Chotěměřice. Pravobřežní část území tvoří členitá mozaika uspořádaná v ose Olešenského potoka vyznačujícím se zvýšenou přírodní hodnotou díky meandrujícímu toku v přírodním korytě lemovaného pásy lesních porostů. Odlesněné části tvoří scelené bloky orné a pastvin. J od Ledče se nachází prostor Ledčského krasu s obcí Kožlov. V prostoru se uplatňuje výrazná dominanta Melechova.

Sídelní struktura je ustálená a výrazně podřízená reliéfu krajiny. Sídla jsou umístěna do třech prostorových úrovní: rozšířené části údolních den, členité prostory na okraji údolních hran vyznačující se drobnou zástavbou a vyklenuté plošší prostory mezi údolními se střediskovými sídly. Uspořádání sídelní struktury je střediskově orientované na Senožaty, Želiv, Červenou Řečici, Ledec nad Sázavou. Urbanistická struktura sídel je různorodá od rozvolněných forem po kompaktní sídla návěsovek uspořádaných podél komunikace. Převažují drobné vsi vázané na střediskové obce. Dominanty kostelních věží jsou přítomny jen u větších sídel a nejsou tak častým prvkem krajiny. Komunikace jsou vedeny ve své původní historické stopě. Mnoho vsí si doposud zachovává svůj původní charakter a vyznačuje se dochovanou původní urbanistickou strukturou s cennými objekty lidové architektury a dochovanými humny se zahradami a sady. Ve volné krajině jsou místy dochované staré sady.

V okolí Melechovského masivu se dochovaly prostory původního historického členění krajiny, na drobném území u Ostrova a v okolí Želivu. V území je dochováno i několik prostorů záměrně komponované krajiny s panskými sídly Vilémovice, Ledec nad Sázavou, Želivský klášter, zámek Červené Řečici. Melechov tvoří v krajině výraznou řírodní dominantu.

Prostor protíná u Vojslavic dálnice D1, krajinu otevřených vyvýšených povrchů tvoří zemědělská krajina s typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby, střediskové obce trpí dostavbami a představbami bez kontextu a repektování tradičního uspořádání sídla a architektonického výrazu. V okolí Dolních Kralovic prochází nadzemní el. vedení VVN 400 kV.

4.16.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Senožaty - kostel sv. Jana Nepomuckého	dominanta původně gotického kostela sv. Jana Nepomuckého; barokně přestavěn r. 1727, upraven r. 1818. Studna V lázni
Onšov - dominanta kostela	Farní kostel má své počátky v roce 1256, původně románský kostel byl zbarokizován. Pražská arcibiskupská konsistoř r. 1738 zahájila přestavbu původní tvrze na zámek. Dostavbu dokončilo již Pražské arcibiskupství r. 1787. Barokní jednopatrová obdélníková stavba.
Želiv - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:	Nejstarší architektonickou památkou je premonstrátský klášter s kostelem a Trčkův hrad. Klášter byl založen v r. 1139. V husitských válkách byl poničen a později několikrát vyhořel. Po požáru v r. 1712 obnovil klášter slavný stavitel J. B. Santini. Na nádvoří kláštera je kostel Narození Panny Marie. V hlavní i v obou postranních lodích se nachází velký počet postranních oltářů a několik
- premonstrátský klášter s kostelem	
- Trčkův hrad	

- kostel Narození Panny Marie šlechtických hrobek.
Nedaleko kláštera je hřbitov s kostelem sv. Petra a Pavla.
- kostel sv. Petra a Pavla

Červená Řečice -obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- zámek
- kostel sv. Máří Magdalény
- kostel Božího Těla

městská památková zóna

Přívlastek Červená získala v 16. století podle nových jasně červených střech zdejšího renesančního zámečku, který vznikl roku 1560 přestavbou původně gotického hradu z druhé poloviny 12. století. Rozlehlý areál byl chráněn hradbou s polygonálními baštami na nárožích a příkopem. Do současnosti se z hradu dochovala válcová věž z konce 13. století a průčelí paláců z konce století šestnáctého. Samotný zámek tvoří soustava šesti budov se sgrafitovou výzdobou, které obklopují dvě nádvoří.

Na jihovýchodním okraji náměstí stojí farní kostel svatě Máří Magdalény. Byl založen ve druhé polovině 13. století, v průběhu 18. století byl upraven v barokním slohu. Kolem je hřbitov.

Na severozápadním okraji městečka stojí také pozdně gotický kostel Božího Těla.

Ledeč nad Sázavou - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- hrad
- kostel sv. Petra a Pavla

městská památková zóna.

Ledečský hrad stojí na skalním ostrohu, pod nímž protéká řeka Sázava. Svým raně gotickým jádrem (věž bergfritového typu, východní palác, zbytky parkánu) náleží k nejstarším šlechtickým sídlům, stavěným v polovině 13. století. Hrad byl postupně přístavován goticky, renesančně a barokně až do dnešní podoby.

Kostel sv. Petra a Pavla z poč. 14. stol. skrývá evropskou raritu a tou je žebrovní z pálené hlíny, která nemá nosný, ale pouze dekorační účel.

Židovský hřbitov založený r. 1601 patří mezi nejstarší v ČR.

4.16.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
11.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
12.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
13.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
14.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
15.	Města na dně údolí s památkami a historickými centry	XX	+	X
16.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
17.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X

18.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
19.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	XX	+	X
20.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
21.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.16.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.16.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Území je výrazně podřízeno osám údolí vytvářejícím základní strukturu i členění krajiny, která je charakteristická kontrastem údolních prostorů vynikajících přírodním charakterem a značně zorněných vyklenutých povrchů oddělujících údolí. Ty jsou však v okrajích rozčleněny krátkými údolními zářezy. Krajina se vyznačuje dvěma měřítky. Střední utváří vyklenuté prostory s velkými zorněnými bloky, jež jsou členěny především komunikacemi a sídly drobné pak údolní prostory. Sídla obsazují tři typy rozdílných prostorů, dna údolí, členité okraje údolních hran a vyklenuté otevřené prostory.

Krajinná scéna je ve vyvýšených částech otevřená a umožňuje daleké výhledy do okolní krajiny, údolní části tvoří malé krajinné obrazy, jen v okolí Ledče s dlouhým průhledem na dominantu krajiny Melechov.

Mezi významná rozhledová místa lze zařadit prostory okolo vystrkova, Nečic, Habrovčic, Chřenovic, Obrvaně, nad Křilovicemi.

Přístupné rozhledny:

	<p>Hrad v Ledči nad Sázavou 645 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> Výhled na město a krajinu v okolí Melechova</p>	<p><u>POLOHA:</u> Hrad na skalním ostrohu nad městem.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupný.</p>
---	--	---

4.16.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Osa krajiny celé oblasti utvářená údolím Sázavy a Želivky	XXX	+	XX
2.	Jednoduchý zalesněný horizont uzavírající údolní prostory	XX	+	X
3.	Otevřená krajinná scéna vyšších poloh s četnými výhledy do okolních prostorů a údolí	XX	+	X
4.	Přírodní dominanta Melechova ovlivňující celý prostor	XX	+	XX
5.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	XX
6.	Nepřirozený kontrast drobného měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých ploch	XX	-	X
7.	Potlačení drobného měřítka zemědělské krajiny zorněnými bloky	XX	-	X
8.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.16.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Prostor protíná u Vojslavic dálnice D1
- × krajinu otevřených vyvýšených povrchů tvoří zemědělská krajina s typickými znaky intenzifikace zemědělské výroby

- × střediskové obce trpí dostavbami a představbami bez kontextu a repektování tradičního uspořádání sídla a architektonického výrazu
- × el. vedení 400 kV

4.16.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Dominanty technicistní povahy potlačující přírodní charakter údolních prostorů nebo potlačující dochované typické kulturní dominanty sídel a krajiny
- × Prvky zvýrazňující uplatnění dálnice D1
- × Necitlivé dostavby sídel s dochovanou urbanistickou strukturou a objekty lidové architektury bez kontextu
- × Výstavba halových objektů do volné krajiny
- × Vedení komunikací nerespektujících údolní osy a reliéf krajiny

Z pohledu změny využití území

- × Technické úpravy vodních toků
- × Necitlivé odlesnění údolních prostorů a vymazujících horizontů
- × Změny potlačující přírodní charakter údolních prostorů

4.16.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území přírodního parku Melechov a ve vyvýšených prostorech, odkud se budou uplatňovat jako dominanta mnoha dalších oblastí, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží nebo budou vizuálně potlačovat přírodní charakter území
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa a výstavbou budov uplatňujících se ve vymezeném horizontu
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce kulturního prostoru v okolí významných historických prostorů s dochovanými památkami
- Zajistit ochranu typické dominanty krajiny Melechova
- Zamezit nevhodně vedeným komunikacím potlačujícím přírodní charakter údolních prostorů a výstavbě zvýrazňující uplatnění dálnice D1
- Zamezit scelování polí v prostorech s dochovanými prvky původního historického členění
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování dalších přehrad potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.16.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Vilémovicko – prostor krajinného rámce Vilémovic, Ostrova a Pavlova
- Olešenský potok – údolní prostor přírodního toku
- Údolí Martinického potoka – údolní prostor vyznačující se přírodním charakterem a dochovanými mlýny
- Údolí trnavy - údolní prostor přírodního toku
- Želiv – komponovaný prostor kláštera s rybníkem a zahradou

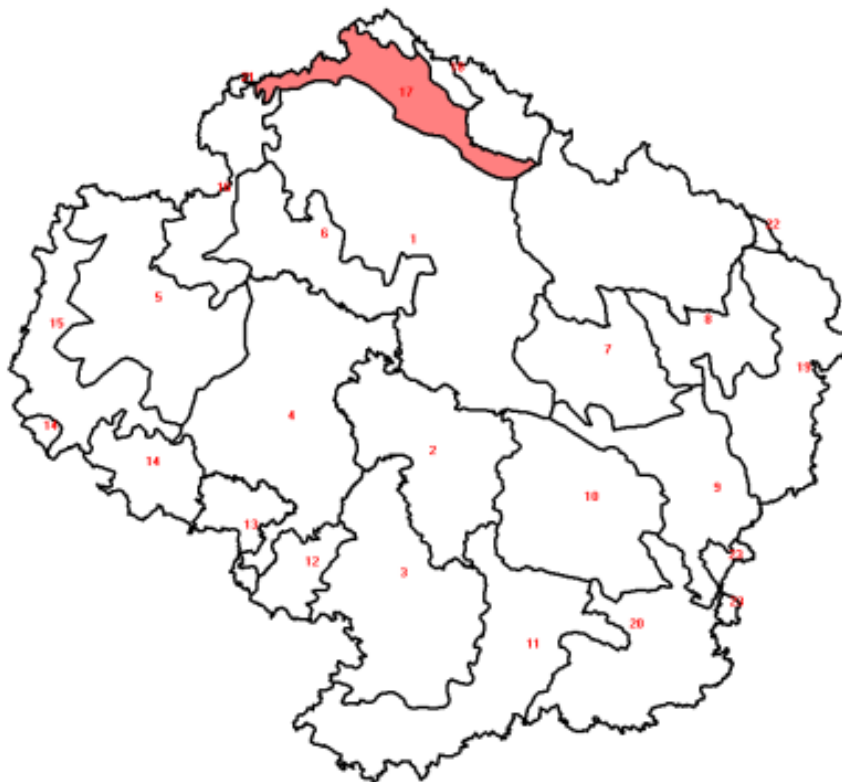
Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.16.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí řeky Sázavy, údolní prostory přítoků řeky Sázavy, zejm. Šlapanky, dále prostory sníženin s drobnými rybníky.

4.17 Oblast krajinného rázu Chotěbořsko – Golčovojeníkovsko (CZ0610-OB017)

4.17.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Protáhlý prostor ovlivněný východočeským regionem zaujímající plošší krajinu protáhlého tvaru s lesy a výrazně zorněnými plochami mezi Chotěboří a Golčovým Jeníkovem.

4.17.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.17.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná skladba oblasti je extrémně monotónní. Prakticky celá je tvořena kyselými přeměněnými horninami - biotitickými pararulami, místy migmatizovanými. Pouze východní výběžek východně od Chotěboře je tvořen pestřejšími horninami, jejichž odlišný charakter se odráží i v odlišnostech využití krajiny. Nacházejí se zde silně kyselé ortoruly, zasahují sem bazické horniny železnohorského plutonu a nacházejí se zde i útržky bazických přeměněných hornin - amfibolitů, hadců a erlánů. Zajímavý je směr pruhů hornin odlišných od základních pararul. V západní části oblasti je směr těchto vložek a směr foliace všech hornin JZ – SV, ten se v oblasti Golčova Jeníkova celkem ostře stáčí do směru SZ – JV. Tento směr pak ovlivňuje i orientaci většiny návrší a hřebítků, ale také údolí.

Monotónní komplexy pararul přecházející až do migmatitů tvoří přibližně 90 % plochy oblasti. Pararuly mají víceméně patrnou foliaci, která je převážně ukloněna v západní části k severozápadu a ve východní části k severovýchodu s nejčastějším sklonem kolem 40 - 70°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. Nevysoké skály jsou zde vázány převážně na úpatí svahů údolíček v blízkosti vodního toku. Při zvětrávání se rozpadají na

ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny a hlinitopísčitémi zvětralinami.

Pokročilé migmatity až ortoruly jihovýchodně od Chotěboře jsou silně kyselé, odolnější a kompaktnější. Rozpadají se v hranaté polyedrické balvany a drobné ostrohranné kameny. Jsou málo úrodné, a proto zalesněné. V rámci CHKO Železné hory východně od Chotěboře je v nich vyvinuto mělké, leč ostře zaříznuté kaňonovité průlomové údolí Doubravy.

Jižně od Sobíňova při hranici území leží výběžek železnohorského plutonu – horniny nejasného stáří, poměrně bazické – amfibolické diority až gabromfibolity. Vlivem jejich zvětrávání v živné písčitohlinité zvětralině jsou úrodné i snadno obdělávatelné, a proto na rozdíl od sousedních ortorul zorněné (viz též název obce Hlína). Amfibolity jsou šedozelené staré bazické přeměněné horniny. Vlivem metamorfózy však uvolňují své živiny do půdy pomalu, a tak půdy na nich nejsou výrazně živnější než na pararulách. Silně bazické a chemicky extrémnější jsou erlány, ty však ve východní části oblasti tvoří příliš úzké pruhy, než aby se v krajinném měřítku mohly nápadněji projevit, podobně i hadce.

Zajímavé z hlediska geologického vývoje krajiny jsou výskyty neogenních říčních až jezerních štěrků až písků v okolí Leštiny u Světlé, na návrší u Bačkova jihovýchodně odtud i u Kozolup u Golčova Jeníkova. Jejich plochy nepřesahují 20 ha, a tak se v krajině nemohou výrazněji projevit, naznačují však bývalý tok Sázavy k severu. Vlivem své neúrodnosti jsou dnes zalesněny a u Kozolup jsou i malé bývalé pískovny. Na úpatích svahů jsou běžné až několik metrů mocné hlinito-kamenité svahoviny. Zahlazují reliéf a zvláště dolní partie svahů, místy se do nich ovšem snadno zařizly vodní toky, úvozy a strže. V nich pak vystupuje převážně drobně kamenitý materiál.

Dna údolí toků vyplňují údolní nivy, tvořené písčito-hlinitým materiálem, směrem do spodu více kamenitým, na povrchu pokryté jemnozrnějšími povodňovými hlínami. Nivy se zde vyskytují poměrně často, ale vlivem polohy oblasti na rozvodí jsou úzké, pouze niva Sázavky místy překračuje šířku 100 m. Nivy se vyznačují vysokým obsahem živin i vody a umožňují tak přirozený růst bujné nitrofilní vegetace. K nejzávažnějším horninám oblasti náleží organozemě. Celkem je zde evidováno 7 lokalit, 3 u Tunochoď v západní části, 1 nad obcí Sázavka a 3 pak u Střížova na východě. Leží však těsně u hranice oblasti a jejich příslušnost do Chotěbořska bude záležet na vedení hranice v detailu. Vyskytují se v malých ostrůvcích v širokých pramenných depresích. Zpravidla byly odvodněny, tím zmineralizovaly a byla zničena jejich specifická rašelinná vegetace.

Široká oblast mezi Leštinou u Světlé a Golčovým Jeníkovem je evidována jako zlatonosná a také se zde ze středověku zachovaly sejpy. U Kynic a Leštiny jsou i ložiska wolframových a polymetalických rud, pravda ne příliš bohatá. Při jihovýchodní hranici oblasti (lokalita Peklo, návrší u obce Jilem) jsou evidovány jako lokality výskytu drahých kamenů. U Chotěboře se ve středověku těžilo stříbro hlubinným způsobem a v novověku pak železná ruda.

Georeliéf je velmi monotónní. Základ tvoří zdvižený zarovnaný povrch, ukloněný k severu. V tomto velmi plochém svahu vznikla mělká otevřená úvalovitá údolíčka. V nich stékající vodní toky vyerodovaly dále po svahu mělká, ale výrazná zaříznutá údolí. Tato výraznější údolí jsou však až v severní nižší polovině oblasti, v jižní převažují jen plochá návrší a mělké sníženiny. K nejvýraznějším takovým zaříznutým údolím patří zmíněné skalnaté údolí Doubravy, typická, hluboká kolem 30 m jsou jižně od Vilémova, kolem 40 m hluboká jsou údolí západně od Golčova Jeníkova (údolí Brslenky). Zajímavé je údolí Sázavky – původně Sázavka zřejmě odtékala u Leštiny přes ploché rozvodí k severu,

později byla říčním pirátstvím načepována od jihu a stala se součástí povodí Sázavy. V rámci oblasti Sázavka má jen své mělké otevřené údolí, zaříznuté údolí má až v sousední Havlíčkovobrodské oblasti.

Nejvyšší body této oblasti se logicky nacházejí při její jižní hranici a jejich nadmořská výška je kolem 600 m. Konkrétní nejvyšší místo bude záležet na detailním vedení hranice oblasti. K nejvyšším vrcholům patří na západě Borovina nad Číhoští (586 m n. m.), na východě jv. od Chotěboře Friedlerův kopec (614 m). Východní okraj oblasti tvoří oblasti tvořící krajinu Žďárských vrchů, které jsou nad Chotěbořsko vyzdviženy. Nejnižším místem je bod, kde u Vilémova Červenický potok vstupuje do oblasti Libicka (cca 315 m n. m.). Celkové převýšení v rámci oblasti je tedy asi 300 m, což je v rámci oblastí kraje Vysočina nadprůměrné. Jen málo však tento údaj hovoří o členitosti území, neboť tohoto převýšení je dosaženo na mírně ukloněném plochém povrchu na velkou vzdálenost, pouze posledních 30 m je přidáno údolním zářezem.

Pokud se týče výškové členitosti, převážnou část oblasti lze charakterizovat jako členitou pahorkatinu (s převýšením 75 – 150 m na vzdálenost 4 km). Pouze v území mezi Chotěboří a Vilémovem převýšení dosahuje 160 m a reliéf tak lze charakterizovat jako plochou vrchovinu. Nejplošší je naopak povodí horní Sázavky, kde převýšení místy nedosahuje ani 75 m na 4 km a reliéf tak má charakter dokonce ploché pahorkatiny. Typické pahorky se zde až na dále uvedené výjimky nevyskytují, natož vrchovina. Jsou zde jen plochá návrší, mírné ukloněné dlouhé táhlé svahy a mělká zaříznutá údolí. Za pahorky přece alespoň trochu nápadnější lze považovat Vizáb (598 m n. m.) u Veselé, Na Krašince (asi 531 m) u Nejepína, Na Kobyle (535 m) a Strážný vrch (511 m) u Uhelné Příbrami. Ojedinelé další leží mimo kraj Vysočina nebo v CHKO Železné hory. Zaříznutá údolí jsou hluboká 20-50 m, mají generelní směr k severu. V jejich krátkých, leč příkrých svazích vystupují místy drobné skalky a čtenější jsou volné kameny. Skalkové srázy vysoké až 20 m jsou v údolí Babského potoka jz. od Vilémova. Kameny se nacházejí i v korytech potůčků a potoků a činí tato údolíčka zajímavější a kontrastní k okolním plošinám. Údolíčka jižně od Vilémova tvoří i pěkné zákruty, zaříznuté meandry zde však nejsou.

Skály mimo údolíčka jsou velmi vzácné a i ty, co se zde vyvinuly, byly často odtěženy lomy. K zaznamenaníhodným patří v kraji Vysočina cca 10 m vysoké skály na západním svahu pahorku Kobyle u Uhelné Příbrami, řada skalek zvaná Zkamenělá řeka na pahorku Na krašince u Nejepína a pak linie větších skal sv. od Chotěboře zvaných Koukalky, ty však již leží v CHKO Železné hory. Celkově jsou ojedinelé a nejsou příliš nápadné, neboť jsou většinou skryty v lese. Nápadnější balvany v krajině mimo údolí jsou vzácné, bývají na úpatí skal a v opuštěných lomech. Antropogenní tvary jsou v oblasti zastoupeny zářezy a násypy dopravních staveb, především železniční trati Brno - Praha. Větší zářezy a násypy jsou i na státní silnici u Haber. Jsou zde i hráze nečetných rybníků vysoké do 6 m a hráz malé nádrže Břevnice u Chotěboře, vysoká přes 12 m. Poměrně čtené jsou menší, dnes již opuštěné lomy, ale i pískovny a dva bývalé hliníky cihelen. Ze zajímavějších jsou zde sejpy po rýžování zlata v oblasti západně od Golčova Jeníkova, především v údolí Brslenky.

4.17.2.2 Klimatické podmínky

Klima území je vlivem monotónního reliéfu rovněž poměrně monotónní. Je mírně teplé a mírně vlhké. Vyšší polohy jsou vzhledem k nadmořské výšce srážkově nadprůměrné. Je to dáno polohou rozvodní oblasti na návětrné straně Vysočiny. Nižší severní okraj, vlivem částečného srážkového stínu při západním a jihozápadním proudění, je zřetelně sušší. Srážky tedy rostou směrem k jihovýchodu a stejným směrem klesají teploty. Nižší polohy dobře reprezentuje stanice Golčův Jeníkov, kde průměrná roční teplota dosahovala za období 1901-1950 cca 7,5°C a srážky byly pouze 607 mm. Vyšší polohy dokumentuje stanice Chotěboř na severním okraji oblasti, kde průměrné roční teploty

dosahovaly 6,4 °C a srážky 740 mm. Dle klimatické klasifikace E. Quitta se Chotěbořsko nachází v mírně teplé oblasti, konkrétně na nejteplejší severní okraj zasahuje poměrně teplá oblast MT10, okolí Golčova Jeníkova leží v chladnější a vlhčí MT5. Východní část severního okrajového svahu (tj. sz. od Chotěboře) náleží velmi vlhké a poměrně chladné oblasti MT2, rozvodní oblast včetně povodí horní Sázavky náleží do MT3. Quittova mapa udává dokonce v okolí Leštiny u Světlé chladnou oblast CH7, ale nejspíše se jedná o omyl. Z projevů místního klimatu jsou nejvýznamnější teplotní inverze, rozvíjející se v teplé polovině roku v noci a v zimě po celý den zvláště na rozvodních plošinách v povodí horní Sázavky a pak při dnech údolí a dalších špatně provětrávaných sníženin. Tyto teplotní inverze jsou doprovázené v zimě a na podzim špatným rozptylem kouře, mlhou a nepříjemnou vysokou vlhkostí vzduchu, v létě četnou rosou. Dna údolí a sníženin tak vytvářejí poněkud temnější, chladnější a vlhčí prostředí, které se blíží prostředí vyšších poloh. To umožňuje výskyt horských a podhorských druhů rostlin při dnech údolí. Expoziční klima (tj. rozdíly v mikroklimatu různě orientovaných svahů) se v oblasti příliš neprojevuje, neboť příkré svahy jsou nízké a do značné míry zastíněné vysokými stromy na dně údolí. Jinak zde chybějí strmější svahy, na nichž by se mohlo expoziční klima více projevit. Naopak k severu ukloněný svah je vlivem své malé vertikální členitosti poměrně větrný.

4.17.2.3 Hydrologické podmínky

Jižní část oblasti v povodí Sázavky náleží do povodí Vltavy, severní část oblasti náleží do povodí středního Labe. Oblast je víceméně typická pramenná, pouze východním cípem protéká říčka Doubrava. Vodní prvky jsou v oblasti zastoupeny říčkou, malými a velkými potoky, prameny, rybníky, ojedinělými jezírky v opuštěných lomech a malou nádrží Břevnice u Chotěboře.

Nejzajímavější je nesporně říčka Doubrava, stékající ve velkém spádu východně od Chotěboře do předpolí Vysočiny. Na vzdálenost 4 km klesá mezi obcemi Bílek a Dolní Sokolovec o 95 m. Je to již jeden z posledních průlomů řek a říček v ČR z hor či vrchovin do podhůří, který nebyl zlikvidován odvedením vody na elektrárnu nebo zatopením přehradou. Z tohoto hlediska má unikátní význam. Tok Doubravy je zde tvořen téměř souvislým úsekem peřejí s ojedinělými vývařisti jezírek, přičemž tzv. Velký vodopád vysoký cca 2 m s jezírkem pod ním je nejpůsobivější. Dalším větším tokem je Sázavka. Teče v malém spádu po náhorní plošině ve směru osy oblasti od VJV k SZS cca 17 km. Jelikož protéká po zemědělsky využitě plošině, má většinou napřímené a upravené koryto, přičemž tok je občas zpeštěn většími rybníky nebo jezy a náhony bývalých mlýnů. Ojedinělé části toku v délkách kolem 1 km jsou v přírodě blízkém stavu se zákruty v nivě. Menší toky na plošinách jsou mimo lesy zpravidla také regulovány a působí nezajímavě. Pramenné úseky potoků v polích a loukách jsou často zatrubněny, tím zmizel podstatný zpeštějící prvek krajiny. V lesích a na bývalých lesních loukách se prameniště ojediněle zachovala a patří k biologickým pozoruhodnostem oblasti. Údolí potoků spadajících k severu do oblasti Libicka protékají lesnatými údolíčky, mají kamenitá a písčítá koryta, místy s balvany. Patří k relativně atraktivním segmentům oblasti, i když turisticky příliš navštěvované nejsou.

Rybníků je v Chotěbořské oblasti podprůměrné množství. Přitom se vyskytují v malých skupinách a kaskádách a na rozsáhlých oblastech nejsou rybníky žádné. Největší jsou rybníky na Sázavce. Jiříkovský je dlouhý cca 1,1 km a široký kolem 200 m, tedy s celkovou plochou něco přes 20 ha. Haberský rybník je dlouhý cca 0,6 km a široký do 250 m. V oblasti je i několik středně velkých rybníků s plochou asi 5 ha, převažují však malé rybníky s plochou kolem 1 – 2 ha. Rybníky na náhorních plošinách (s výjimkou Jiříkovského) mají okrouhlý nebo široký trojúhelníkovitý tvar a jen asi v

polovině případů jsou v kontaktu s lesem. Litorální porosty a mokřady nad těmito rybníky jsou zpravidla maloplošné a ruderalizované. Výjimkou je relativně větší Kunický rybník u Leštiny, obklopený lesy a mokřady. Rybníky v údolíčkách směřujících z plošiny k Polabí jsou malé, úzké a zpravidla obklopené lesy, ve výústních tratích přítoků maloplošně mokřadními. Kaskáda 10 rybníčků a malé nádrže leží na jižním okraji Chotěboře, soustava 7 rybníků a nádržek je v pramenné oblasti Sázavky (Jiříkovského potoka) a též západně od Leštiny u Světlé. Jinde jsou jen jednotlivé rybníky nebo dvojice rybníků. Jezírka v lomech jsou ojedinělá, ale výrazným zpestřujícím prvkem krajiny. Nejzajímavější je písňík u Sokolovce, v lesích a s mokřadní až rašelinnou květenou. Vodní nádrž Břevnice u Chotěboře má délku cca 0,8 km, šířku do 250 m a je obklopena chatovou kolonií.

4.17.2.4 Vegetace

Celá Chotěbořská oblast náleží dle geobiocenologické klasifikace do 4. vegetačního stupně – bukového. Potenciální vegetaci oblasti tvořily z více než 50 % kyselomilné bikové bučiny, v okolí Leštiny u Světlé geobotanická mapa udává acidofilní – nejspíše bikové a jedlové doubravy. Na severních svazích oblasti jsou rekonstruovány černýšové dubohařiny, ale to obě vyplývá z překonaných názorů. Je zřejmé, že v oblasti se vyskytovaly jen acidofilní bučiny (včetně poměrně hojné směsi buku a jedle), na vlhčích místech jedliny. Škálu rekonstruované vegetace doplňovaly prameništní a podmáčené olšiny a nivní jasanové olšiny. To odpovídá velmi monotónnímu rázu celé oblasti. Přirozené lesy se zde s výjimkou fragmentů prameništních olšin, potočních jasanových olšin a nepatrných výskytů reliktních borů na skalách údolí Doubravy téměř nevyskytují. Lesy dnes tvoří asi 35 % oblasti a v jejich rozšíření jsou patrné v kraji poměrně neobvyklé zákonitosti. Především zde téměř chybějí malé lesy, vyskytují se lesy středně velké až velké. Nacházejí se na první pohled překvapivě na mírných úpatních svazích a náhorních plošinách. To je ovšem dáno jednak kyselostí, kamenitostí a celkovou neúrodností substrátu (ortoruly jv. od Chotěboře), jednak podmáčenými a oglejenými půdami na úpatích dlouhých svahů a plošinách. Naopak návrší a nejvyšší vrcholy, protože relativně sušší, jsou přeměněny v pole. Běžnou zákonitost zalesnění strmějších svahů pozorujeme pouze v údolíčkách potoků stékajících k severu. V oblasti dnes dominují smrkové lignikultury, na svazích s příměsí borovice lesní, na návrších s příměsí modřínu. Pramenništní a potoční olšiny dnes patří k biologicky nejzajímavějším lesům, v některých se vyskytují bohaté populace bledule jarní. Hájky vzniklé náletem jsou hojné zvláště na vlhčích místech a tvoří je břízy a olše. Převážná část Chotěbořska je dnes zorněna. Pole jsou přes značnou nadmořskou výšku velká a s malým množstvím dřevin po obvodu, čímž se blíží poměrům v níže položených oblastech. Travních porostů je na Chotěbořsku podprůměrně, porosty jsou dnes téměř výhradně tvořeny loukami na vlhčích místech – v depresích a v nivách toků. Buď jsou dnes intenzivně využívány nebo jsou zcela nevyužívané. Mnohé lesní louky byly opuštěny a zarostly náletem, nejčastěji olší. Přesto je zde několik zachovalých a biologicky hodnotných, mají mokřadní ráz s náznaky vegetace rašelinných luk a nejcennější z nich jsou chráněny.

4.17.3 Přírodní dominanty

Svým způsobem se v dálkových pohledech projevuje jako dominanta regionálního významu celá mírně ukloněná náhorní plošina, zvláště v povodí Sázavky. Regionálními dominantami s dalekou viditelností, i když ne výraznými, jsou nejvyšší vrchy na jižní hranici Chotěbořska, zmíněné v kapitole geomorfologie (Borovina 586 m, U kapličky 581 m, Vizáb 598 m, Friedlerův kopec 614 m). Význam slabších regionálních dominant mají lesy na severním mírném svahu oblasti – jižně od Golčova Jeníkova a Vilémova, dobře viditelné z Čáslavské kotliny i Železných hor. Nespornou dominantou

nadmístního významu je v okolních plošinách výraznější vrch Na kobyle (535 m) nad Uhelnou Příbramí a při pohledech od jihu Pavlovický vrch (554 m) nad Jedlou na samém západním okraji oblasti. V rámci CHKO Železné hory sem patří velký lesní celek s kaňonovitým údolím Doubravy. Dominantami nadmístního významu jsou i Haberský a Jiříkovský rybník a nádrž Břevnice. Alespoň středně velké rybníky tvoří dominanty místního významu (Velký Kazbal u Jarošova, Spálený a Jilemský rybník u pramenů Sázavky, Kunický a Leštinský rybník u Leštiny, nádrž u Tasic na západě oblasti). Velké lesy v povodí Sázavky tvoří spíše místní dominanty, podobně dominantami místního významu jsou další pahorky uvedené v kapitole geomorfologie (Na krašince, Peklo, vrch se skalami Koukalky). Dominantami místního významu jsou také výraznější údolí potoků stékajících k severu, jejich nápadnost je často zvýrazněna lesnatými svahy uprostřed odlesněných plošin. Určitým nedostatkem lesů v oblasti všeobecně je jejich barevná monotónnost v prostoru i čase. Skály a balvany jsou dominantami pouze v detailu, i když cennými.

4.17.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlý zarovnaný povrch plošin, v severní části mírně ukloněný k severu	XXX	0	XX
2.	Údolí Doubravy s peřejemi	XX	+	XXX
3.	Ostatní mělká, ale zaříznutá údolíčka stékající k severu	XX	+	X
4.	Zákruty mělkých údolí jižně od Vilémova	X	+	X
5.	Drobné skály a balvany u údolíčkách na severu	XX	+	X
6.	Ploché odlesněné nejvyšší vrcholy	XX	0	XX
7.	Ojedinelé pahorky, místy se skalkami	X	+	X
8.	Projevy říčního pirátství u Sázavky a Doubravy	X	+	XX
9.	Dominance monotónních kyselých přeměněných hornin	XX	0	X
10.	Třetihorní štěrky a písky na návrších	X	+	XX
11.	Výskyty organozemí v relativně nízké poloze	X	+	XX
12.	Výskyty zlata jz. od G. Jeníkova a lokality drahých kamenů	X	+	XX
13.	Hrubozrnná mozaika polí a lesů	XXX	0	X
14.	Převaha rozsáhlých zcelených polí bez dostatečné zeleně	XXX	-	X
15.	Dominance jehličnatých lignikultur v lesích	XXX	-	X
16.	Sázavka většinou regulovaná	XX	-	X
17.	Převážně odvodněné pramenné oblasti se zatrubněním	XX	-	X
18.	Převážně neupravované potoky v lesnatých údolích	X	+	X
19.	Velké rybníky a nádrž Břevnice	XX	+	X
20.	Malé a středně velké rybníky, místy v kaskádách	XX	+	X
21.	Klima mírně teplé, poměrně srážkově bohaté a s teplotními inversemi	XX	0	X

4.17.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)		X
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.17.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- PP Jánský potok, PR Velká a Malá olšina, PP Borecká skalka, PP Hroznětínská louka, PP Pod Kazbalem, PR Havranka, PR Niva Doubravy

Přírodní parky

- Nejsou vyhlášeny

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Chraňbožský les, Údolí Doubravy

Regionální biocentra

- Pánova, Vrtěšice, Habry, Hostovlice, Jiříkovský rybník

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází jižní částí oblasti

4.17.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.17.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Osídlování regionu začalo ve 12. století. Jednou z kolonizačních os byla Haberská zemská stezka. Habry, které jí daly jméno, jsou zmíněny v Kosmově kronice už k roku 1101. Na této stezce vznikla osada Jeníkov (první zmínka 1150), která se stala jedním z center regionu. Pro kolonizaci regionu byl důležitý klášter ve Vilémově (založen 1119). Na pozemcích, které odkoupil od kláštera, založil rytíř Mstislav z Chlumku osadu, která získala název Nová Ves (1288). Podle místní tradice byly její počátky spjaty se zaniklou osadou Rouzeň v nedalekém sousedství. Nová Ves se stala centrem nevelkého panství. Další osou kolonizace byla Libická stezka, při níž vzniklo hned několik významnějších sídel. Jedním z nich byla Uhelná Příbram, jejíž vznik spojený s pálením dřevěného uhlí klade místní tradice na konec 11. století. Ovšem první písemná zpráva pochází až z roku 1352, kdy zdejší uhlíři dováželi dřevěné uhlí do Kutné Hory pro hutě a mincovnu. Na Libické stezce byl založen také Sobíňov, kde stávala strážní tvrz patrně už v půli 12. století (písemně doložena až 1358). Na odbočce Libické stezky mířící k Německému Brodu vzniklo další významné centrum oblasti – Chotěboř (první zmínka 1265 v souvislosti s těžbou stříbra). Stejně jako další hornické obce v okolí byla majetkem pánů z Lichtenburka, kteří prováděli v průběhu 13. století aktivní kolonizaci kraje na česko-moravské hranici. S hornictvím souvisí také první zprávy o Sopotech u Sobíňova. Vznikly jako osada německých horníků povoláných z Moravy, kteří zde dolovali stříbro a později také železnou rudu. Leština u Světlé je poprvé zmíněna v roce 1318, kdy tu stála tvrz.

Kolonizace regionu pokračovala ještě ve 13. a 14. století, kdy už také krystalizovala jednotlivá panství. Z velkých šlechtických rodů do ní vedle pánů z Lichtenburka zasáhli především Trčkové z Lípy (lipnické panství). Rychlý rozvoj regionu spojený především s horním podnikáním přetrval víceméně celé 14. století. Svědčí o tom zejména vývoj Chotěboře. Evidentně prosperovala, protože už v roce 1278 byla povýšena na město a za vlády Jana Lucemburského se stala městem královským (1331). Karel IV. dal Chotěboři právo opevnit se a ustanovil ji věnným městem českých královen. U většiny ostatních sídel byl vývoj pomalejší. Krizi prožil v roce 1278 vilémovský klášter, když byl vypálen vojsky krále Rudolfa Habsburského. Klášterní život však v následujících letech pokračoval.

Rozvoj oblasti byl přerušen v husitských dobách. V regionu nebo jeho blízkém sousedství se prakticky po celou dobu pohybovala husitská vojska. Dramatické události se odehrály v roce 1421 v Chotěboři. Město bylo dobyto táborským vojskem, které tu zanechalo posádku v čele s knězem Petrem Hromádkou. Záhy jej obsadilo katolické panské vojsko podporované kutnohorskými Němci, hejtman Hromádka byl popraven v Chrudimi a 300 dalších zajatců bylo upáleno v chotěbořských stodolách. Husitská reakce byla neméně tvrdá; ještě v témže roce dobyli a srovnali se zemí vilémovský klášter, který už nebyl obnoven. V roce 1422 porazil Jan Žižka u Německého Brodu vojska krále Zikmunda a v roce 1424 při obléhání Příbyslavi zemřel u vesnice Schönhofeld (dnes Žižkovo Pole). Příbyslav, kterou osiřelé vojsko obsadilo po Žižkově smrti, zůstala v držení husitů až do bitvy u Lipan (1434).

Rušno bylo v oblasti také v době česko-uherských válek za vlády Jiřího z Poděbrad; krajem několikrát protáhlo vojsko. Nejvýznamnější událost se odehrála v únoru 1469 nedaleko Vilémova; uherské vojsko bylo obklíčeno a Matyáš Korvín byl nucen přijmout příměří, které bylo podepsáno v Úhrově. To mu však nezabránilo v tom, aby nadále vystupoval proti českému králi.

Závěr 15. a celé 16. století přinesly regionu potřebný klid a s ním spojený hospodářský rozkvět. Majoritními vlastníky v regionu se stali Trčkové z Lípy, kteří ovládli prakticky celé střední Posázaví. V roce 1499 získali i Chotěboř, do té doby královské město. Většinu svého majetku si udrželi až do 30-

leté války. Dalším významným rodem působícím v regionu v tomto období byli Slavatové z Chlumu a Košumberka, jimž patřilo jeníkovské panství (1461-1580). 16. století bylo obdobím, kdy šlechta na svých panstvích začala podnikat v nových oborech, jako bylo rybníkářství nebo železářství. Těžba stříbra v okolí Chotěboře pozbyla na významu už v závěru 14. století, vystřídala ji těžba a zpracování železné rudy. Železářský podnik s dýmačkou a hamrem fungoval v Nové Vsi (též se objevuje název Huť) u Sobíňova. Zpracování železa zde probíhalo ještě v 17. století, kdy zde byla postavena vysoká pec na dřevěné uhlí. Nedostatek dřeva v okolí vedl však k postupnému útlumu a v 18. století byl provoz zastaven úplně. Rozkvět lze v 16. století vysledovat u většiny sídel. Vilémov byl povýšen na městečko (1557) a byla zde postavena renesanční tvrz (1577). V roce 1580 bylo k jeníkovskému panství připojeno sousední panství zábělčické, které se do té doby vyvíjelo samostatně. V Zábělčicích byl tehdy poplužní dvůr a pivovar. Odlišný vývoj zažila z větších sídel pouze Uhelná Příbram; v roce 1483 byla povýšena na městys, ale začátkem 16. století klesla zpět na ves.

Zvrat ve zdárném rozvoji regionu způsobila třicetiletá válka. Několikrát tudy protáhla vojska; v prvních válečných letech (1618-1621) se zde pohybovala jak císařská, tak stavovská vojska, v závěru války pak Švédové a císařští. Vedle válečného plenění působily zkázu také četné požáry a epidemie. Na konci války byl region zpustošený a vyliďněný. Vliv na poměry měly také konfiskace. Rozsáhlý majetek byl zabaven Trčkům z Lípy po smrti Albrechta z Valdštejna (1634). Týkalo se to také Jeníkova, který získal císařský polní zbrojmistr Martin Maxmilián z Goltze. Přestože bylo město během válek několikrát vypleněno (naposledy 1639 švédským generálem Bannerem), postaral se jeho nový majitel v poměrně krátké době o zvelebení a hospodářský růst městečka. Zprovoznil zpustlý kostel, vybudoval tvrz, radnici, loretu. Na jeho počest přijalo už v roce 1648 jako přídomek jeho jméno. Značnou část Goltzovy zakladatelské činnosti motivovala snaha o rekatolizaci výrazně utrakvistického panství; významným krokem bylo založení jezuitské rezidence (1650-1), v níž později pobývali mnozí významní členové řádu, například Bedřich Bridel. Spory následujícího majitele s jezuitou měly za následek vznik jeníkovské stavební zajímavosti - věž se zvonící, kterou požadoval testament hraběnky Goltzové, byla (okolo 1670) vystavěna mimo církevní objekt. O tehdejší prosperitě Jeníkova svědčí zprávy o rozvoji zdejší židovské komunity. Mezi novými majiteli se objevili také Dietrichštejnové a řada cizích rodů. Typické byly jejich časté změny.

Brzy po skončení bojů začal čilý stavební ruch a kraj se začal velmi zvolna vzpamatovávat. Prakticky ve všech větších sídlech probíhala výstavba v barokním slohu. V letech 1701-2 přestavěl hrabě Kinský gotickou tvrz v Chotěboři na barokní zámek s arkádovým nádvořím, který obklopil anglickým parkem. Ve Vilémově byl vystavěn barokní kostel (1726-7), využívající gotickou věž původního kláštera. V rozvoji Jeníkova hrál důležitou roli jezuitský řád; roku 1753 například otevřeli jezuité na jeníkovském náměstí lékárnu. Část původního vybavení se zachovala až do roku 1950, kdy byla odvezena do lékárnického muzea v Praze. Kostelík v Sopotech u Sobíňova, který v roce 1652 obdržel darem kopii milostného obrazu Panny Marie pasovské, se záhy stal poutním místem. To vyústilo za vlády Dietrichštejnu k přestavbě kostela v barokním slohu (1749-1752).

Podstatné změny se zde stejně jako v jiných částech země odehrávaly v souvislosti s reformami za vlády Marie Terezie a Josefa II. Odrazily se mj. ve způsobech hospodaření; zájem se stále více soustředil na průmyslová odvětví, objevily se první manufaktury, byly budovány mlýny, pily, cihelny, zařízení na zpracování zemědělských produktů, změnil se způsob lesního hospodářství. Jako příklad může posloužit Golčův Jeníkov, který zaznamenal rozkvět v sedmdesátých letech 18. století. Roku 1766 koupil panství Filip Krakovský z Kolovrat, v té době nejvyšší zemský úředník v Čechách. Krakovští zřídili ve městě továrnu na tabák a továrnu na výrobu jehel (první svého druhu v Evropě). Poté, co

obdrželi od Marie Terezie zkonfiskovaný majetek jezuitů, se postarali o znovuzřízení farnosti, která byla záhy povýšena na děkanství, a o podporu školství. V roce 1784 vypukl v Jeníkově požár, jemuž padla za obět polovina města, loretánská kaple i budova děkanství, hořelo zde také v roce 1808. Výstavba po požárech dala městu současnou podobu. Po smrti Leopolda Krokovského propukl vleklé spory o dědictví, během nichž zanikla jehlárna a tabáková továrna byla přesunuta do Sedlce u Kutné Hory. Opuštěná tovární budova byla později přestavěna na zámek. Oživení zaznamenala Uhelná Příbram, která byla majestátem Marie Terezie povýšena na městys s právem konání výročních trhů (1795). Pokračovala železářská výroba v okolí Sobiňova, vysoké pece fungovaly už delší čas také v dietrichštejnském Starém Ransku. V poslední čtvrtině 18. století byl region postižen po neúrodných letech hladomory a selskými bouřemi. K zlepšení situace přispělo pěstování brambor, které se na Vysočině začalo rozvíjet v závěru století. V souvislosti s nimi se v regionu objevily lihovary, škrobárny a další zařízení zpracovávající tuto plodinu.

Do hospodářských poměrů regionu negativně zasáhly napoleonské války. Silně postižen byl Jeníkov; byl zde zřízen vojenský špitál a vojáci přinesli do města tyfus. Mrtví byli pochováni na nově zřízeném hřbitově za městem při silnici do Kobylí Hlavy. Tyfus se na Jeníkovsko vrátil v roce 1866, kdy jej sem zavlekli ranění z bitvy u Chlumu. Výrazné oživení město zaznamenalo ve druhé polovině 19. století. Byly zakládány spolky, kvetl obchod i řemeslnické dílny. Ve městě působila ješiva – talmudská škola, poslední svého druhu v Čechách, spojená s rabínem Aaronem Kornfeldem. Po jeho smrti (1881) byla škola uzavřena. Do roku 1870 byl Golčův Jeníkov významnou přepřahací stanicí dostavníků (zachována zůstala barokní budova stanice), jejíž význam upadl po zřízení železniční trati Praha – Vídeň. Vlakové zastávky se Golčův Jeníkov dočkal až v roce 1894. Jižní část regionu byla k železnici připojena mnohem dříve; trať Havlíčkův Brod – Pardubice, zprovozněná v roce 1871, procházela Chotěboří a Sobiňovem. S touto tratí souvisí vodárenská věž, vybudovaná mezi Chotěboří a Bílkem, která dodávala vodu parním lokomotivám na chotěbořské stanici (sloužila 1893–1953). Vývoj Chotěboře v 19. století výrazně ovlivnily požáry (1800, 1832), které změnilы vzhled města. Nové domy už neměly podloubí a došlo také k odstranění bran, které byly posledními pozůstatky středověkého opevnění. V roce 1850 se stala Chotěboř správním a soudním střediskem okresu. Bohatý byl v té době kulturní a společenský život města, rozvíjelo se školství a v roce 1885 bylo založeno Městské muzeum. Stavební zajímavostí byla přestavba kostela do dnešní pseudogotické podoby (1894-1895, architekt Schmoranz). Po hospodářské stránce zůstávala Chotěboř dlouho zemědělským městem. Postupnému rozvoji průmyslu pomohlo založení pošty (1850), která zajišťovala přepravu cestujících i zásilek koňskými potahy do Golčova Jeníkova a Hlinska, vybudování silnice do Německého Brodu (1868) a především již zmíněné připojení k železniční síti (1871). V roce 1906 vznikly Chotěbořské strojírný, které přežily (rozdělené do menších podniků) do dneška a malá textilní továrna.

Na složení obyvatelstva se významně podepsaly události spojené s německou okupací a transportem židovského obyvatelstva do koncentračních táborů, kde většina z nich našla smrt. Významně dotčen byl Golčův Jeníkov, kde žila židovská komunita přinejmenším od 17. století. Zachoval se zde jeden z našich nejstarších židovských hřbitovů u nás. Se závěrem 2. světové války byly v regionu spojeny dramatické události. 5. května 1945 obsadili čeští povstalci Chotěboř, odzbrojili místní německý oddíl a převzali německý muniční sklad v nedalekém Bílku. Odtud byla vypravena dvě auta s mužstvem proti německým oddílům v oblasti Ždírcu a Krucemburku, která se nedaleko Sobiňova střetla s velkým německým transportem. Při přestřelce přišlo o život 29 Čechů a 7 jich bylo zraněno. Německé jednotky pak obsadily Chotěboř a krutě zde řádily až do 9. května. Týž den zažil nedaleký Ždírec nad

Doubravou bombardování letadly Rudé armády, které zničilo většinu domů; mnoho obyvatel se odtud odstěhovalo.

Právě Ždírec, který byl před válkou málo významným sídlem, zažil po válce prudký rozvoj. Byly rozšířeny zdejší tkalcovské dílny, zvětšena a modernizována pila (dnes je největší v ČR), vznikla strojírna. To vyvolalo příliv obyvatel z okolí a rozsáhlou výstavbu na zelené louce. Proto Ždírec, který byl v roce 2000 povýšen na město, nemá typické centrální náměstí. V Chotěboři i po válce působil rod Dobřenských z Dobřenic, který vlastnil panství od roku 1836. Jeho členové podepsali v roce 1939 manifest věrnosti republice a podařilo se jim udržet majetek až do roku 1948, kdy jim byl komunisty zabaven. V roce 1991 byl rodině konfiskovaný majetek zčásti restituován. V letech 1955–1959 probíhala v okolí Chotěboře (Horní mlýn) těžba uranových rud. Pozdější geologické průzkumy však potvrdily nerentabilitu a k obnovení těžby nedošlo. V Bílku se nachází rozsáhlý objekt bývalé vojenské posádky, který v letech 1968-1990 využívala sovětská armáda jako dělostřelecký sklad. Vzhled krajiny se změnil v souvislosti s intenzifikací zemědělské výroby ve druhé polovině 20. století. V blízkém sousedství regionu (mezi Bílkem a Chotěboří) se však zachoval malebný úsek řeky Doubravy, který je jedním z oblíbených turistických cílů. Právě turistika a rekreace a rozvoj zázemí pro ně se zvláště v poslední době výrazně podílejí na vzhledu krajiny.

4.17.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
29.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
30.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
31.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
32.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
33.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
34.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zříceniny hradů, klášterů	X	+	X
35.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
36.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze oddělující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	X	+	XX
37.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X
38.	Dochované prvky upozorňující na existenci Haberské obchodní cesty	X	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.17.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V okolí Chotěboře směrem ke Žďirci nad Doubravou přesahuje typ východočeského domu. Okolí Golčova Jeníkova a potom dále na západ a jihozápad je ovlivněn typem domu středočeské pahorkatiny a povodí Berounky. Tento vliv není příliš zřetelný. Na Čáslavsku slábne vliv domu středočeské pahorkatiny a směrem k Železným horám se začíná profilovat východočeský dům ovlivněný oblastí Hlinecka.

4.17.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Chotěboř, Golčův Jeníkov, Habry	Rybníček, Leškovice, Jarošov, Nejpín
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Obora s parkem u zámku v Golčově Jeníkově, zámek s komponovanými prvky v Habrech, zámek s parkem v Chotěboři, záček v Nejpíně	Nejpín, Habry, Chotěboř, Golčův Jeníkov
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.17.7.5 Současný stav krajiny

Mozaika protáhlých lesů a zemědělské krajiny podřízená směrové ose vycházející z podélného a směrově orientovaného uspořádání krajiny pod Železnohorským hřbetem. Orientaci krajiny též určuje hostačovka a nevýrazná stráž táhnoucí se od Chotěboře ke Golčovu Jeníkovu. Lesní porosty vytváří dojem uzavřených prostorů odelsněných enkláv obklopujících sídla. Zemědělské plochy tvoří převážně zorněné bloky orné, místy vyplněné drobnými malými prostory údolích potoků doprovázených břehovými porosty a v některých místech i drobnými rybníky. Břehová zeleň spolu s potoky, rybníky a lesy vytváří přírodní hodnotu celého plošinatého prostoru.

Sídelní struktura je statická a silně orientována k historickým centrům, což je dobře patrné na komunikacích sbíhajících se ke Golčovu Jeníkovu a k Chotěboři, ale též k Habrům. Oblastí porcházela historická obchodní stezka pojmenovaná podle Habrů, jejíž vliv je patrný na existenci měst a četných panských sídel v okolí. Města tvoří významné dochované historické prostory s četnými památkami a též se vyznačují zámkami s parky a komponovanými prostory. Zámek v Golčově Jeníkově je doplněn oborou. Venkovská sídla jsou uspořádána převážně podél komunikací a vyznačují se až překvapivě

dochovanou původní urbanistickou strukturou bez narušení necitlivě provedenými dostavbami. Trpí však často necitlivými přestavbami původních objektů lidové architektury. Krajina nevyniká dominantami kostelních věží. Města tvoří z některých míst typický obraz sídla v krajině. Z okraj prostoru se prolíná s typickými znaky Čáslavska. Komunikace doprovází četná stromořadí.

Krajina je narušena především scelenými bloky orné vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělství. Krajina však není překvapivě zasažena zemědělskými areály s halovými objekty velkého rozsahu. Ty jsou pouze na okrajích větších vsí a měst. Okraje Chotěboře jsou necitlivě zasaženy průmyslovými zónami.

4.17.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Kostel a historické centrum Chotěboře	Vedle zámku Dobrzenských s anglickým parkem patří k významným stavebním památkám města také kostel sv. Jakuba, mariánský sloup z r. 1700 v ulici Trčků z Lípy (druhý z r. 1890 je na náměstí), kaple Povýšení sv. Kříže a kaple sv. Anny. Městská památková zóna
Golčův Jeníkov - Zámek s oborou - Židovský hřbitov - hřbitovní kostel sv. Markéty	Zámek - V pol. 18. st. byla pro státní tabákovou továrnu postavena jednoduchá pozdně barokní budova. Po přemístění továrny zde byl vojenský lazaret. R. 1827-8 nechal majitel panství zámek empírově upravit na správní budovu. Dominantou města je děkanský kostel sv. Františka Serafinského s věží.

4.17.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
22.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
23.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	XXX	-	X
24.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
25.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	XX	-	X
26.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji měst a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
27.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
28.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
29.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	XX

30.	Liniové nadzemní vedení VN a VVN s příhradovými stožáry a stožáry GSM	X	-	X
31.	Ovocné sady, ovocné dřeviny doprovázející komunikace	X	+	X
32.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X
33.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.17.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.17.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Území protáhlého tvaru zahrnující prostor Golčova Jeníkova, Habrů, Leštiny, zužující se k Chotěboři. Osu prostoru utváří orientace protáhlého železnohorského hřbetu a základní přírodní osy území v sousední oblasti Doubravy. Oblast tvoří zavřené až polootevřené prostory vymezené lesními porosty. Měřítko krajiny je však díky sceleným blokům orné střední.

Typickou přírodní dominantu krajiny tvoří navazující hřbet Železných hor, kulturní dominanty jsou pak především v městských prostorech. Krajina neposkytuje výhledy do okolních prostorů. Významným vyhlídkovým místem je kopec Vizáb nad Sedletínem.

4.17.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Osa krajiny podřizující se uspořádání základních prvků a výraznému tvaru reliéfu	XXX	+	XX
2.	Nízké vymežující horizonty tvořené leními porosty	XX	+	X
3.	Dojem uzavřených odlesněných enkláv obklopených lesními porosty	XX	+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	XX
5.	Potlačení drobného měřítka krajiny scelenými bloky	XX	-	X
6.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní XX spoluurčující X doplňující	+ pozitivní - negativní 0 neutrální	XXX jedinečný XX význačný X běžný
-----------------	---	---	---

4.17.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × scelené bloky orné vyznačujícími se typickými znaky intenzifikace zemědělství
- × okraje Chotěboře jsou necitlivě zasaženy průmyslovými zónami

Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výškové stavby uplatňující se ve více prostorech odlesněných enkláv zároveň
- × Necitlivé dostavby sídel bez kontextu vyznačujících se dochovanou urbanistickou strukturou
- × Výstavba nadměrných komunikací potlačujících charakter přírodních prostrů
- × Výstavba narušující typický obraz sídla
- × Výstavba halových objektů ve volné krajině

Z pohledu změny využití území

- × Významné odlesnění zejména odstranění břehových porostů
- × Technické úpravy vodních toků

4.17.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině

- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území CHKO Žeezné hory a přírodního parku Doubrava
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce záměrně komponovaných prostorů
- Zamezit nevhodné výstavbě necitlivě vedeným komunikací potlačujících přírodní charakter prostorů údolí a míst s rybníky a mokřady
- Zamezit technickým úpravám vodních toků potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.17.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- V rámci studie nebyla vymezena

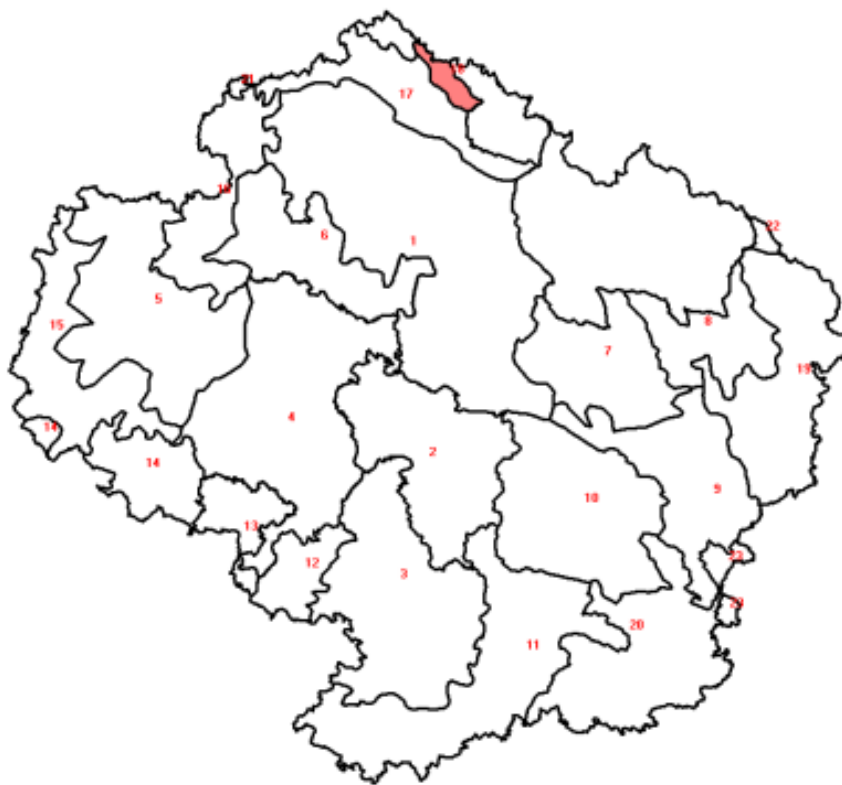
Vymezení a ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP

4.17.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části drobných údolí, prostorů s rybníky a komponovaných prostorů v okolí panských sídel.

4.18 Oblast krajinného rázu Libicko - Ronovsko (CZ0610-OB018)

4.18.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Prostor položený podél opukového útvaru, která je zde využívána i jako stavební materiál, s osovou orientací ve směru Dlouhé meze, sledující osu historické obchodní cesty (Libická cesta) se specifickými prostory vyznačujícími se přírodním charakterem položenými podél řeky Doubravy.

4.18.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.18.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Horninná stavba oblasti je komplikovaná, podstatnější je, že základní horniny jsou od sebe natolik odlišné, že se výrazně projevují i v odlišnostech krajinného rázu. Jako téměř v celém kraji, i zde dominují kyselé přeměněné horniny. Od obce Okřesaneč na SZ a také podél potoka Doubravky se k JV až pod Chotěboř rozkládá severní výběžek rozsáhlé oblasti monotónního moldanubika, tvořeného pararulami, místy migmatitizovanými. Severněji odtud, v širším území podél říčky Doubravy se táhne pruh pevných silně kyselých granulitů s čočkami bazických hadců. Na hranici pararul a granulitů se táhne místy mizející, místy až 1 km široký pás svorů s čočkami bazických erlánů. Východně od Chotěboře, mezi rybníkem Stavenovem a obcí Horní Studenec leží těleso pevných odolných migmatitů až ortorul. Na úpatí Železných hor se táhne 1 – 2,5 km široký pás zakleslých vápnných opuk a kyselých pískovců druhohorní české křídové pánve. Ostrůvky opuk a pískovců se zachovaly ojedinele i jižně od údolí Doubravy – pískovce pokrývají svah u Libické Lhotky, leží zde opukový vrch Rouzeň (452 m n. m.) u Nové Vsi u Chotěboře a opukový pokryv plošiny jz. od Vilémova. Pískovce vystupují mezi Sirákovcemi a Golčovým Jeníkovem a u osady Písek sz. od G. Jeníkova. Další opuky a pískovce jsou pak ve středočeské části oblasti. Spraše a sprašové hlíny pokrývají především plošiny v severní části oblasti, hlavně severozápadně od Vilémova.

Pararuly i svory jsou kyselé přeměněné horniny, přičemž zvláště svory mají dobře patrnou foliaci. Foliace obou hornin má směr SZ – JV, sklon 40 - 50°, většinou k SV, ale místy též k JZ. Směr a sklon foliace u těchto, ale i u dalších hornin, podmiňuje tvar skal, ale i průběhy hřbítků. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal je na nich vzácný. K masivnějším a kyselejším horninám náležejí granuly a ortoruly. Jsou kompaktnější a mívají méně zřetelnou foliaci, ale vyšší geomorfologickou odolnost, což se projevuje sevřenějšími údolími s výskytem četných skal, balvanů a skalních prahů. Při zvětrávání se pararuly, granuly i ortoruly rozpadají na hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou kameny. Svory se rozpadají na výrazně ploché kameny a mívají zvětralinu drobně kamenitou s hojnější příměsí hlíny. Hadce jsou přeměněné bazické horniny šedozelenohnědé barvy s nadměrným množstvím hořčíku, který je pro většinu rostlin toxický. To vede k redukci výskytu mnoha klimaxových druhů rostlin, ze stromů tyto podmínky snáší nejlépe borovice lesní, která na nich může tvořit až homogenní bory. To se projevilo i v názvu vsi Borek. Geomorfologicky jsou hadce méně odolné, skály v oblasti tvoří jen v lomu u osady Borek.

Hlavní zvláštnost oblasti ovšem tvoří mořské až jezerní křídové sedimenty – jílovité pískovce perucko-korycanského souvrství a opuky bělohorského a jizerského souvrství. Pískovce leží na skalním podkladě nebo druhohorních lateritických zvětralinách, jsou většinou kyselé a velmi různě odolné podle obsahu jílu. V oblasti Libicka jsou spíše málo odolné a nápadnější skály nebo balvany netvoří, spíše se hned rozpadají na písek. Jejich mocnost je zde kolem 30 m. Na pískovce nasedá v této oblasti asi 80 m mocné souvrství opuk (přesněji slinitých jemnozrných pískovců, prachovitých slínovců, spongilitických jílovců a pod.). Tyto horniny jsou převážně silně vápnitě, a tedy poskytují zvláště na svazích bazické půdy. Rozpadají se na bělavé střípky o velikosti do 10 cm. Jejich barva v převážně tmavé hlíně je nápadně kontrastní. Proti ostatním výše uvedeným horninám jsou výhřevné a relativně úrodné, proto byly až na výjimky využity zemědělsky. Na plošinách v severní části oblasti a jinde na východně orientovaných svazích se v glaciálech starších čtvrtohor usadily sprašové hlíny. Zvláště na bázi souvrství a úpatích svahů jsou promíchané s drobně kamenitými až písčitymi svahovinami. Pro snadnou obdělavitelnost a relativní úrodnost byly větší výskytu zorněny. To však vedlo k rozvoji stržové eroze i vzniku úvozů, což je pro tuto část typické. Nivní sedimenty tvoří pruhy na dnech údolí i říček. Mají šířku do 100 m, pouze niva Doubravy mezi obcemi Dolní Sokolovec a Jeřišno má šířku 200 – 600 m. Je to dáno tím, že zde po výtoku z Vysočiny při poklesu unášecí schopnosti usadila velké množství transportovaného materiálu. Podobně je tomu u jejího přítoku Cerhovky. Nivní sedimenty jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Rašeliny se v oblasti nevyskytují.

Pozoruhodně se projevily v reliéfu zlomy. Série těsně paralelních hlavních zlomů, dlouhých desítky kilometrů má směr SZ – JV a došlo po nich ke zdvihu Železných hor a zároveň poklesu a úklonu oblasti Libicka. S těmito hlavními zlomy tzv. Dlouhé meze jsou paralelní méně patrné zlomy na dně sníženiny Libicka. Podmiňují dlouhá víceméně přímá údolí Cerhovky, Doubravy, Doubravky a Hostačovky. Doplnějí je zlomy příčné, směru JJZ – SSV až S - J. Systém těchto příčných zlomů předurčil směr většiny údolí jejich přítoků, ale i Doubravy u Dolního Sokolovce, nad osadou Hranice, v detailu pod Jeřišnem, ale i jinde.

Georeliéf je průměrně pestrý, i když podprůměrně členitý. Celkově má charakter protáhlé deprese, ležící mezi vyšším reliéfem Železných hor na severovýchodě a Hornosázavské pahorkatiny na jihu. Celkový úkol oblasti je k SZ. Proti nižšímu Polabí na severozápadě však má ráz tektonicky mírně zdviženého zarovnaného povrchu, jehož plošiny jsou ukloněny k SSV, ke strmému protisvah

Železných hor. Do zarovnaného povrchu se zařizla mělká, ale výrazná údolí potoků a říček, směřující ve směru sníženiny k Polabí. Při severní hranici oblasti se na úpatí Železných hor zachoval vyvýšený reliéf rozčlenené opukové tabule, což je v kraji Vysočina unikátní. Dle místa má charakter úpatních povrchů Železných hor (hl. na severu), spočinků, ale též malých svědeckých stolových vrchů (Rouzeň 452 m, Hradiště 480 m). Dokonce jsou zde náznaky asymetrických hřbetů - kuest (s mírně ukloněnou vrcholovou plošinou k S) a větší zbytky plošin, ležících 50 - 80 m nade dny okolních údolí. Svahy téměř všech opukových vyvýšenin jsou poměrně příkré, zvl. k JZ, a v ostrém protikladu s velmi rovným povrchem vrcholových plošin.

Údolí potoků a říček stékajících k SZ jsou však vytvořena v tvrdých horninách silně metamorfovaných hornin. Údolí Hostačovky nad i pod Vilémovem je hluboké jen 25 – 40 m, v oblasti Vilémova otevřené, jinde však při horní hraně široké jen kolem 200 m. Údolí potoka Doubravky se pod Borkem postupně zahlubuje, přičemž je však výškově i sklonově výrazně asymetrické. Levý svah je mírný, pouze dolních cca 20 m bývá příkřejších. Pravý údolní svah je strmý a vysoký cca 50 m. Zvláštností je nápadný vrch Hradiště (k. 338 m) u Spytic, vystupující na levém břehu údolí Doubravky nade dno o více než 50 m. Údolí ho obtáčí ze severu velkým zákrutem. Hlavní tok oblasti – říčka Doubrava - vytváří jen asi 20 m hluboké údolí, přesto se strmými svahy se skalkami a s četnými zaříznutými zákruty o poloměru 100 – 300 m. V úseku mezi osadou Rochňovec a vsí Jeřišno její údolí přechází v širokou otevřenou sníženinu s širokou nivou. Teprve na hranici kraje pod Spačicemi se Doubrava více zařezává a vytváří úzké, klikaté skalnaté údolí hluboké cca 40 m. Na povrchu plošin mezi údolími pozorujeme četné strže a úvozy, ty jsou zde na poměry kraje velmi výrazné a hojné.

Nejvyšší bod oblasti leží na úpatí Železných hor ve vyšším jihovýchodním cípu oblasti nad vsí Sloupno (cca 540 m n. m.). Uvnitř oblasti je nejvyšší opukové návrší Leštinsko nad Štěpánovem (cca 519 m n. m.). Nejnižší bod leží na soutoku Hostačovky a Doubravky u obce Kamenné Mosty (cca 256 m n. m.). Převýšení v rámci oblasti tedy dosahuje asi 185 m, což je v rámci kraje podprůměrné. I při započtení středočeské části oblasti dosahuje max. 210 m. Oblast Libicka je v kraji unikátní svou nízkou polohou, tím se výrazně vymyká z poměrů kraje a je blízká okrajům Polabí. Výšková členitost oblasti roste od nižšího severozápadu k vyššímu jihovýchodu. Na SZ převýšení na vzdálenost 4 km dosahuje cca 80 m, a reliéf tak má charakter na pomezí ploché a členité pahorkatiny. Ve střední části přesahuje převýšení 100 m a na jihovýchodě již asi 140 m. I tak zde reliéf má charakter pouze členité pahorkatiny, zatímco okolní oblasti mají výškovou členitost vrchovin. Typické pahorky se v oblasti až na výjimky nevyskytují, veškeré převýšení je dáno ukloněnými plošinami a do nich mělce zaříznutými údolími. Výjimky v rámci kraje Vysočina představují zmíněné Hradiště (338 m n. m.) nad údolím Doubravky, dva malé pahorky vysoké jen 10 – 25 jsou u obce Borek (k. 438 m n. m. a Na vrších, 445 m n. m.). Za pahorky lze považovat i svědecké opukové vrchy Rouzeň (452 m n. m.) a Hradiště (480 m n. m.).

Skály se v oblasti Libicka nacházejí jen ve zmíněných zaříznutých údolích v pevných metamorfitech. Jejich výška nepřesahuje 10 m, a jsou skryty v lesích. Pod nimi jsou drobné akumulace velkých ostrohranných balvanů. Za největší atraktivitu oblasti z hlediska reliéfu lze považovat tato zaříznutá údolí a opukové stolové „hory“. Antropogenních tvarů je relativně málo. Jsou zastoupeny především drobnými náspy a zářezy silnic, malými opuštěnými lomy (včetně malého lomu na opuku na Rouzení a hadcového lomu u Borku) a hrázemi několika rybníků. Typické jsou antropogenně podmíněné tvary – strže a úvozy vyvinuté při okrajích plošin na hranách údolí.

4.18.2.2 Klimatické podmínky

Klima Libicka je mírně teplé, rámci kraje však teplé nadprůměrně a přitom vlivem polohy na návětrném svahu Vysočiny poměrně srážkově bohaté. Teploty klesají k JV směrem do nitra Vysočiny a stejným směrem výrazně rostou srážky. Průměrné roční teploty za období 1901-1950 na teplejším nižším SZ okraji oblasti dosahovaly asi 7,9 °C a srážky 610 mm. Ve východním cípu oblasti teploty dosáhly cca 6,7 °C a srážky přesáhly 720 mm. Dle Quittovy klasifikace západní polovina oblasti leží v mírně teplé MT9, východní polovina v chladnější a výrazně vlhké oblasti MT2. Vlivem návětrné polohy je v oblasti poměrně velká oblačnost. Pro kotlinovou polohu a zvláště její ploché sníženiny jsou typické poměrně silné teplotní inverze. Vyznačují se nízkými přízemními teplotami, přízemními mlhami a častými přízemními mrazíky. O něco výraznější teplotní inverze jsou pak při dnech údolí, kde se inverze projevují i delším trváním sněhové pokrývky. Sněhová pokrývka se v oblasti drží na poměry kraje v průměru jen krátkou dobu. Expoziční klima (různě orientovaných svahů) se vlivem převážně malého sklonu svahů nebo jejich malé výšky projevuje omezeně. Nápadné rozdíly jsou však na různě orientovaných svazích opukových, jako zvláště teplé se projevují příkré jihozápadní svahy, kde se teplé topoklima projevuje i výskytem relativně teplomilné bioty.

4.18.2.3 Hydrologické podmínky

Oblast Libicka náleží celá do povodí Labe, resp. jeho levostranného přítoku říčky Doubravy. Oblast nepatří mezi pramenné oblasti, všechny větší potoky a říčky jí jen protékají. Vodní prvky jsou zastoupeny malými a velkými potoky, říčkou, prameny a několika rybníky.

Naprostá většina toků má koryta upravena jen pomístně. Je to dáno tím, že toky většinou protékají v lesnatých údolíčkách, zpravidla bez osídlení, a tak k tvrdým zásahům do koryt nebyl důvod. Dokonce i říčka Doubrava ve svém kotlinovitém úseku mezi Rochnovcem a Jeřišnem protéká v relativně široké luční nivě v četných zákrutech až meandrech. I jezů a náhonů je zde poměrně málo. Nejvíce upravené jsou malé toky protékající zemědělskou krajinou na východně oblasti, ale ani zde nejsou upraveny příliš tvrdě. Vzhledem k charakteru reliéfu, kde téměř chybějí vhodné podmáčené sníženiny, zde bylo postaveno minimum rybníků. Největší z nich – Stavenov (cca 13 ha, délka 0,6 km) – byl postaven v široké nivě Doubravy. Další větší rybník – Jezuitský (délka cca 0,7 km) – je v mělkém údolí Hostačovky a má spíš ráz malé přehrady, podobně jako další menší rybník u Hostačova. Kromě výše uvedených se zde nachází asi 25 malých rybníků, a to buď v nivách větších potoků nebo v drobných údolíčkách v plošinách. Menší část z nich tvoří malé kaskády, max. o 4 nádržkách. Většina rybníčků a nádrží leží v převážně odlesněné krajině, ale je alespoň částečně v kontaktu s lesem. Horním koncem vzdutí do kraje Vysočina zasahuje i malá nádrž na říčce Doubravě – Pařížov, z r. 1913.

Výrazné nebo upravené prameny jsou zde vzácné. Pozoruhodné byly pramenné vývěry z pískovců a opuk při severovýchodní hranici oblasti, byly i poměrně vydatné. Dnes jsou však podchyceny pro místní vodovody a v krajině se tak projevují jen jímacími objekty a vodojemy. V jižní části oblasti budované převážně krystalinikem spíše byla typická prameniště na dně úpadů a vznikajících údolíček se soustavou drobných vývěrů. Tato prameniště jsou v nelesní krajině většinou odvodněna meliorací a vznikající toky zatrubněny. V lesích se drobná prameniště většinou zachovala, větší z nich však slouží k jímání vody pro místní vodovody.

4.18.2.4 Vegetace

Potenciální vegetace dle geobiocenologické klasifikace náleží do 3. (dubovo-bukového) vegetačního stupně, pouze v chladnějším a velmi vlhkém jihovýchodním cípu oblasti jsou patrné přechody do 4.

vegetačního stupně – bukového. Na strmých jihozápadně orientovaných svazích na opukách jsou náznaky přechodu do 2. vegetačního stupně (bukovo-dubového). Dle geobotanického členění se v oblasti předpokládají černýšové dubohabřiny, pouze výchozech krystalinika na hranách údolí a pahorcích se předpokládají acidofilní doubravy, nejspíše bikové a jedlové. Je však zřejmé, že v celém území přirozeně převažoval buk. V podmáčených sníženinách včetně prameniště lze předpokládat výskyt olšin, ty se zde však zachovaly málo, zpravidla na okrajích lesů nebo druhotně nad rybníky. Podél toků se nacházely nivní jasanové olšiny, ty se v odlesněné krajině zachovaly spíše ve formě břehových porostů nebo nově vznikají v opuštěných částech niv.

V současné vegetaci lesy nezabírají ani ¼ oblasti. Malé lesy jsou celkem hojné a nacházejí se na mírných svazích na plošinách nebo na dnech úpadů a údolíček. V západní části oblasti jsou typické táhlé pásy lesů v údolíčkách toků, především podél Hostačovky a Doubravky. V údolí Doubravky se jen v rámci kraje táhne nepřerušovaný 10 km dlouhý pás lesů, široký přitom jen 50 – 250 m. Dalším typem lesů jsou lesy na návrších v rámci plošin, budovaných krystalinikem. Zde u osady Přísečno leží i středně velký les s plochou přes 3 km². Další lesy přesahují na plošiny z údolí, především z údolí Doubravy. Posledním významným typem lesa jsou úzké pásy jehličnatých kultur na příkrých opukových svazích. Malé lesíky jsou tvořeny habrem nebo výsadbami borů. V údolích je relativně nejpřirozenější skladba lesů, s významným zastoupením listnatých dřevin, především habru a dubu. Větší lesy na plošinách tvoří lignikultury směsi smrku, borovice a modřínu, při okrajích s příměsí dubu. Travních porostů je v této nízko položené oblasti poměrně dost, ale vyskytují se hlavně v její východní polovině. V nivách jsou zde hojné nivní louky, často mokřadního charakteru, místy přecházející v nevyužívané mokřady. V kotlinovitém údolí Cerhovky na východě jsou četné i vlhké louky na mírných svazích dna kotliny, díky vývěrům vápnatých vod z opuk částečně slatinné. Na strmých jihozápadních svazích na opukách jsou opuštěné suché pastviny zarůstající náletem křovin. Některé podmáčené louky a suché trávníky na opukách jsou i floristicky hodnotné.

4.18.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu svého druhu je celý nízko položený povrch oblasti, zdůrazněný prevažujícím odlesněním. Další regionální dominanty zde nejsou. Významnými, nápadnými dominantami nadmístního významu jsou stolové opukové vrchy na východě, nápadné především od jihu. Dominantami nadmístního významu jsou i zaříznutá údolí říček a potoků na západě, především hlubší a převážně přímé údolí Doubravky. Jejich nápadnost v krajině je v dálkových pohledech zdůrazněna pásy lesů, v lokálním měřítku však tyto lesy údolí spíše skrývají. Dominantou nadmístního významu je i středně velký les u Přísečna, jeho poměrně velká rozloha na plošině převážně odlesněné nízko položené oblasti je zvláštní. Z vodních prvků sem patří rybník Stavenov na dně sníženiny, viditelný ze všech okolních návrší i z Železných hor. Další dominanty mají již místní význam. Je to opukový vrch Rouzeň, zmíněný vrch Hradiště (338 m) nad údolím Doubravky. Z vodních prvků sem patří říčka Doubrava, Jezuitský rybník a rybník u Hostačova, Nový rybník u Golčova Jeníkova a rybník Lhotka na Cerhovce u Bezděkova. Dominantami místního významu jsou i větší lesíky na plošinách. Skály jsou dominantami jen v detailu, podobně jako většina malých rybníků.

4.18.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Oblast Libicka se vymyká z běžných poměrů kraje Vysočina svou nízkou polohou (v průměru nejnížší v kraji), relativně teplým podnebím, výskytem opuk a převahou potenciální vegetace 3.v.s., v geobiocenologické klasifikaci tzv. dubohabřinami.

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Poloha oblasti ve sníženině mezi vrchovinami	XXX	0	X
2.	Středně velké mírně ukloněné plošiny mezi údolími	XXX	0	X
3.	Opukové stolové vrchy, unikátní v rámci kraje Vysočina	XXX	+	XX
4.	Úzká zařínutá údolí potoků a říček, hluboká 20 – 50 m.	XX	+	XX
5.	Ojedinelé izolované pahorky s výškou 10 – 40 m	X	+	X
6.	Výskyty hadců	X	+	XX
7.	Převaha kyselých metamorfítů v horninné skladbě	XX	0	X
8.	Poměrně rozsáhlé pokryvy sprašových hlín, především v SZ části	XX	0	XX
9.	Drobné skály a balvany v údolích	XX	+	X
10.	Četné strže a úvozy, hl. při okrajích plošin	X	0	XX
11.	Krajina odlesněná z 80%	XXX	0	XX
12.	Četné malé lesy na plošinách a mírných svazích	XX	+	X
13.	Dlouhé lesní pásy na svazích údolí a opukových vrchů	XX	+	XX
14.	Středně velký les u Přisečna	X	0	XX
15.	Dominující jehličnaté kultury v lesích	XX	-	X
16.	Smíšené a přírodě blízké listnaté lesy v údolích a nivách (dub, habr, olše)	XX	+	XX
17.	Hojná účast borovice v lesích	X	0	XX
18.	Fragmenty hadcové bioty, zvl. u obce Borek	X	+	XX
19.	Větší pole s průměrným množstvím dřevin po obvodu	XX	0	X
20.	Nivní i slatinné louky a suché trávníky na svazích, některé floristicky hodnotné	XX	+	XX
21.	Středně velké rybníky Stavenov a Jezuitský, okraj zátopy nádrže Pařížov	XX	+	X
22.	Rozptýlené malé rybníky	X	+	X
23.	Částečně regulovaná koryta toků na plošinách	X	-	X
24.	Relativně přirozená koryta potoků a říček v údolích s peřejemi	XX	+	XX
25.	Relativně přirozené koryto Doubravy v široké nivě s volnými zákruty až meandry	X	+	XX
26.	Odvodněná prameniště v zemědělské krajině se zatrubněním toků	X	-	X
27.	Prameny převážně podchycené pro vodovody	X	-	X
28.	Klima relativně teplé a vlhké	XX	0	XX

4.18.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

D	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru
----------	---	-----------------------

		v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma		X
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma		X
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)	X	

4.18.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Přírodní parky

- PrP Doubrava - Vyhlášen v roce 1998 Okresním úřadem v Chrudimi a Okresním úřadem v Havlíčkově Brodě.

Přírodní park byl zřízen k ochraně hlubokého údolí řeky Doubravy mezi Spačicemi a Ronovem nad Doubravou v Čáslavské kotlině. Zaujímá celkovou rozlohu 426 ha.

Horninový podklad území tvoří sedimenty české křídové pánve a Dlouhé meze. V některých místech jsou tyto sedimenty denudovány a na povrch vystupuje podloží odolné horniny Čáslavské kotliny a železnohorského proterozoika, které místy tvoří v údolí strmé srázy a daly též vznik kamenitému řečišti. Svahy údolí jsou zalesněny většinou druhotnými smrkovými porosty se zbytky bučin a suťových javořin. Z fytogeograficky významných druhů zde rostou pryšec mandloňovitý (*Tithymalus amygdaloides*) a kostival hlíznatý (*Symphytum tuberosum*). Dále se zde vyskytují růže převislá (*Rosa pendulina*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), prvosenka vyšší (*Primula elatior*), kokořík mnohokvětý (*Polygonatum multiflorum*), zvonek broskvoňolistý (*Campanula persicifolia*) aj. Žije zde mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*), ze vzácnějších ptačích druhů hnízdí v lesích holub doupňák (*Columba oenas*) a datel černý (*Dryocopus martius*).

V okolí vodních toků žije ledňáček říční (*Alcedo atthis*), konipas horský (*Motacilla cinerea*) a skorec vodní (*Cinclus cinclus*). Hojná je zde veverka obecná (*Sciurus vulgaris*). V devadesátých letech byl potvrzen výskyt vydry říční (*Lutra lutra*).

V hrázi přehradní nádrže Pařížov zimuje populace netopýra černého (*Barbastella barbastellus*).

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Nejsou vymezena

Regionální biocentra

- Doubrava u Uhrovského mlýna, Čečkovice

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES zasahuje z východu do střední části oblasti

4.18.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti**4.18.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech**

Středověká kolonizace do té doby pusté oblasti se soustředila podél toku Doubravy, kudy vedla Libická zemská stezka. Osidlování území probíhalo pozvolna proti proudu řeky. Jednou ze strážních osad na stezce byla i Libice (nad Doubravou); libický újezd existoval určitě už v roce 1125. V první polovině 12. století existovala na Libické stezce také Běstvína, jak dosvědčuje zmínka jednoho z pokračovatelů kronikáře Kosmy. Významným centrem kolonizace regionu byl klášter ve Vilémově (založen 1119), který byl uváděn jako majitel mnoha osad v okolí. Jednou z nich byla Maleč, ležící rovněž na Libické stezce. V roce 1150 zde stála strážní tvrz a poplužní dvůr. Ve 14. století zde sídlil rod používající jméno Malečtí z Malče. S provozem na Libické stezce patrně souvisely také osady v okolí Malče; v Hranicích a Blatnici se vybíralo mýto, v Jeníkovci stála tvrz, která sloužila jako orientační bod. Na pozemcích vilémovského kláštera postupně vznikala ve 13. a 14. století další sídla; Nová Ves, Chuchel (u obou šlechtické založení), Heřmaň či Jeřišno. Počátkem 13. století byla zahájena těžba stříbra v okolí Chotěboře, která se brzy stala královským městem (1331) a významným centrem. Ve 14. století došlo k útlumu v těžbě stříbra, na kterou navázala těžba železné rudy a její zpracování. Potřeba vodního pohonu četných hamrů si vynutila rozvoj rybníkářství (kaskáda rybníků od Hluboké až po Bílek).

Rozvoj oblasti byl přerušen v husitských dobách, kdy se v regionu často pohybovaly vojenské jednotky. Dramatické události se odehrály v roce 1421 v Chotěboři. Město obsazené husity bylo záhy dobyto katolickým panským vojskem, podporovaným kutnohorskými měšťany. Husitský hejtmán Hromádka byl popraven v Chrudimi a 300 dalších zajatců, kteří se vzdali, bylo upáleno v chotěbořských stodolách. Husitská reakce byla neméně tvrdá. Ještě téhož roku dobyli a srovnali se zemí vilémovský klášter, který už nebyl obnoven. V roce 1422 porazil Jan Žižka u Habrů a u Německého Brodu vojska krále Zikmunda a v roce 1424 při obléhání Přibyslavi zemřel u vesnice Schönfeld (dnes Žižkovo Pole).

Rušno bylo v regionu také v době česko-uherských válek za vlády Jiřího z Poděbrad, kdy krajem několikrát protáhlo vojsko. Asi nejvýznamnější událost se odehrála v únoru 1469; nedaleko Viléma bylo uherské vojsko obklíčeno vojskem krále Jiřího z Poděbrad a Matyáš Korvín byl nucen kapitulovat. Příměří bylo podepsáno v Úhrově. S tímto uherským vpádem byl spojen zánik několika drobnějších osad v okolí Malče a Nové Vsi (Hudeč, Žabokrty, Borová u Hranic). V místech, kde stávala Hudeč, vznikly později dvě nové osady (Horní a Dolní Lhotka), náležející od počátku k malečskému panství.

Konec 15. a celé 16. století byly obdobím rozvoje a krystalizace majetkových vztahů. Region byl rozdroben do několika menších panství, s výjimkou nedaleké Chotěboře tu nevzniklo žádné větší sídlo. Už v 15. století se v regionu objevili pánové z Předboře, kteří přijali jméno dle zdejší tvrze. Rod zde působil až do 17. století, kdy byla osada, tvrz a poplužní dvůr v Předboři prodány a připojeny k

malečskému panství. Samostatné bylo v 16. století také chuchelské panství, k němuž patřily také osady Jeřišno, Rostejný s rybníkem, Drahotín, Hoješín a Klokočov. V okolí Chotěboře se rozvíjelo železářství. Dýmačka a hamr fungovaly například v Nové Vsi (též se objevuje název Huť) u Sobíňova. Zpracování železa zde pokračovalo ještě v 17. století, kdy zde byla postavena vysoká pec na dřevěné uhlí. Nedostatek dřeva v okolí vedl však k postupnému útlumu; k úplnému zastavení výroby došlo v 18. století. Předznamenáním tragických událostí třicetileté války byla sebevražda majitele chuchelského panství (1618), které bylo na konci 17. století připojeno k sousední Běstvině.

Třicetiletá válka byla pro region pohromou. Na Vysočině se na začátku války pohybovalo stavovské i císařské vojsko, ještě více však utrpěla řáděním švédských i císařských žoldnéřů v posledních válečných letech. Řada obcí byla vypálena, asi třetina usedlostí ležela po ukončení bojů ladem, některá sídla zanikla. Do místních poměrů zasáhly majetkové konfiskace. Vyhnout se jim dokázali majitelé malečské panství, kteří se sice účastnili sněmu českých stavů v roce 1620, ale posléze podpořili císařské vojsko a byli císařem od zabavení majetku osvobozeni. Po skončení bojů došlo k utužení poddanství a nastoupila protireformace. S ní byla spojena výstavba a obnova kostelů; barokní přestavba kaple v Běstvině byla provedena podle plánů architekta Santiniho, jehož následovníci se podíleli na barokních úpravách hornických kostelíků v regionu. Nová výstavba se týkala i světských sídel, zmínit lze například barokní zámky v Běstvině, Libici, Malči, Nové Vsi či Úhrově.

Zlepšení situace v převážně zemědělském regionu přinesly osvětské reformy druhé poloviny 18. století. Toleranční patent umožnil svobodu náboženského vyznání, mnoho lidí se přihlásilo k evangelickému náboženství; k ustavení prvního evangelického sboru v Čechách došlo v nedalekém Krucemburku (1782). Zrušení nevolnictví a hospodářské reformy podpořily rozvoj podnikání. V kraji se objevily tkalcovské manufaktury, železárny, sklárny. V Libici (od 1795 městy s právem pořádat jarmarky) pracovala už od 17. století brusírna skla. Začátkem 19. století, kdy se v regionu rozšířilo pěstování brambor, zde vzniklo několik lihovarů.

Druhá polovina 19. století byla v Malči spojena s působením významných představitelů českého veřejného života Františka Palackého a Františka Ladislava Riegera, který vlastnil malečský zámek. Náležel k němu také velkostatek s Modletínem a Rušínovem, 6 dvorů, 16 rybníků a 1 poleší. O hospodářském rozvoji Malče svědčí zřízení pivovaru (v provozu 1850-1915) a cukrovaru (v provozu 1870-1883), který byl později přestavěn na tkalcovnu. Hospodářské oživení a také rozvoj spolkové činnosti zaznamenal na přelomu 19. a 20. století celý region.

Začátkem 20. století byla vybudována na Doubravě přehrada Pařížov (1909-1913), což byla reakce na velké vody a povodně z let 1885, 1888, 1897 a 1908. V současnosti je zde vodní elektrárna a nádrž je hojně využívána k rybaření. Přehrada nezůstala sama; v letech 1925-1934 byla nedaleko na řece Chrudimce vybudována vodní nádrž Seč.

V období mezi světovými válkami zažila významný rozvoj Maleč. Byla zde zřízena výroba umělých barviv a strojní truhlárna, mezi Malčí a Hranicemi byla postavena kruhová cihelna. Chuchelský dvůr byl v té době rozparcelován a rozprodán bývalým deputátníkům. Přes řadu neblahých událostí - lesy v okolí Lhotek zničila bekyně mniška (1922), vyhořel chuchelský mlýn (1926, brzy byl obnoven s moderním vybavením), proběhla epidemie kulhavky a slintavky (1938) - zaznamenal region slibný rozvoj.

Tento trend byl ochromen nacistickou okupací, během níž místní obyvatelé podporovali partyzánské oddíly působící v Železných horách a Žďárských vrších. Dramatické události se odehrály v květnových

dnech roku 1945 v Chotěboři a okolí, kde došlo ke střetu českých povstalců s poměrně silnou německou jednotkou.

Poválečný vývoj nezměnil nic na převážně venkovském charakteru regionu. Vzhled krajiny se změnil v souvislosti s intenzifikací zemědělské výroby ve druhé polovině 20. století. Významným fenoménem se zvláště v poslední době stává turistika. K oblíbeným turistickým cílům patří území Chráněné krajinné oblasti Železné hory (vyhlášena 1991) či Sečská přehrada a její okolí.

4.18.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
39.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
40.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
41.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
42.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy	XX	+	X
43.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	X	+	X
44.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků	X	+	X
45.	Dochované objekty lidové architektury	X	+	X
46.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí	X	+	X
47.	Dochované prvky upozorňující na existenci Haberské obchodní cesty	X	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.18.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V okolí Chotěboře směrem ke Žďirci nad Doubravou přesahuje typ východočeského domu. Okolí Golčova Jeníkova a potom dále na západ a jihozápad je ovlivněn typem domu středočeské pahorkatiny a povodí Berounky. Tento vliv není příliš zřetelný. Na Čáslavsku slábne vliv domu středočeské pahorkatiny a směrem k Železným horám se začíná profilovat východočeský dům ovlivněný oblastí Hlinecka.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)

0	0
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Vilémov	Ždánice, Karborovice, Borek, Vestecká Lhotka, Ostružno, Heřmaň,
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Zámecký park ve Vilémově, zámecký park v Maleči, zámecký park v Úhrově	Vilémov, Maleč, Úhrov
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.18.7.4 Současný stav krajiny

Prostor je protažený podél přírodní osy řeky Doubravy zasahující do řešeného území v prostoru Nové Vsi u Chotěboře, Borku, Viémova a Zvěstovic. Libicko tvoří významný okrajový prostor CHKO Železné hory položený podél monumentálního železnohorského hřbetu v ose údolí Doubravy a Doubravky a ve směru historické osy staré obchodní stezky (libická stezka). Oblast začíná u Ždírci n. D. a prochází prostory v okolí Podmoklan, Libice, Malče, Běstviny a končí u Ronova.

Krajinu utváří výrazně osově orientované linie a pásy břehových porostů doprovázející přírodních toky řeky Doubravy a jejího drobnějšího přítoku Doubravky. Mezi Běstvinou a Třemošnicemi jsou dochované porosty lužního lesa. Významný lesní porost se nachází též mezi Heřmaní a Borkem. V okolí Běstviny jsou drobné rybníky. Zemědělská krajina je narušena scelením ploch do pravidelných bloků orné, které jsou však významně členěny břehovými porosty meandrujících toků.

Sídla v území náležejícím do kraje Vysočina představují především drobné vsi různého rozvolněného uspořádání, u Borku je zatopený lom. Významné středisko tvoří Vilémov. Krajinu doplňují četné drobné dominanty kostelů. Překvapivě je území osazeno četnými prostory záměrně komponované krajiny v okolí mnoha drobných panských sídel. Četnost těchto sídel poukazuje na skutečnost existujících obchodních stezek Libické a Haberské procházejících územím k Čáslavi.

Odlesněné plochy tvoří scelené bloky orné stírající původní strukturu krajiny, pod Novou Vsí prochází necitlivě vedené nadzemní el. vedení VVN 400 kV.

4.18.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Zámek ve Vilémově s parkem	Vilémovský zámek západně od městečka Vilémov na místě, kde stával od 12. století benediktinský klášter. Na troskách tohoto kláštera zničeného roku 1421 husity si před rokem 1578 postavil Beneš Beneda z Nečtin jednopatrový panský dům či tvrz. Za Václava Ferdinanda Caretto-Milessimo bylo sídlo po roce 1689 přestavěno na barokní zámek. Zámek je doplněn anglickým parkem a oborou s rybníčkem.
	Dominanta kostela
Uhrov	Zámek s parkem
Kostely	v Heřmanicích, Heřmaní

Maleč

Zámek s parkem

Nová Ves u Chotěboře

- Zámek
- kostel

Zámek byl vystavěn roku 1709. V roce 1873 nechal majitel zámek zbourat a na jeho místě postavit zámek zcela nový. Poslední majitelka opustila zámek roku 1951. Československý stát zde zřídil Dětský domov. Tomuto účelu slouží zámek dodnes.

Věž kostela sv. Jana Nepomuckého

4.18.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky převážně zorněné vyznačující se geometrizovanými okraji nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	X	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby na okraji Vilémova a okraji Malče	XX	-	X
5.	Průmyslová zóna na okraji Vilémova, agroindustriální areály ve veolné krajině a na okraji sídel vyznačujících se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí a ovocné dřeviny doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštějící	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.18.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X

K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.18.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Osou celého území je řeka Doubrava, která sleduje základní uspořádání krajiny navazující na výrazně protáhlý železnohorský hřbet. Nad krajinou Libicka se vypíná monumentální železnohorský hřbet. Prostorem vedla významná obchodní stezka nazvaná podle Libice – Libická stezka. Podél její osy jsou položena drobná panská sídla Vilémov, Uhrov, Maleč, libice, Ronov, Běstvína a další.

Doubrava tvoří přírodní páteř celého prostoru vytvářející přírodní charakter oblasti, kde převažují scelené půdní bloky orné.

Krajinná scéna je polootevřená středního měřítka. V celém území se uplatňuje přírodní dominantu železnohorského hřbetu.

4.18.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Přírodní osa krajiny tvořená řekou Dobravou umocněná mohutným táhlým hřbetem Železných hor	XXX	+	XXX
2.	Zalesněné nízké vymezení horizonty, vymezení horizontu monumentální dominanty železnohorského hřbetu	XX	+	X
3.	Polootevřená krajinná scéna s drobnými průhledy na Železné hory	XX	0/+	X
4.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant a prostorů komponované krajiny	XX	+	XX
5.	Nepřirozený kontrast původního měřítka a měřítka údolních prostorů a otevřené zemědělské krajiny velkých bloků orné	XX	-	X
6.	Střední měřítko tvořené potlačením původního měřítka členité zemědělské krajiny	XX	-	X
7.	Narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
		0 neutrální	

	X doplňující		X běžný
--	--------------	--	---------

4.18.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × odlesněné plochy tvoří scelené bloky orné stírající původní strukturu krajiny
- × pod Novou Vsí prochází necitlivě vedené nadzemní el. vedení VVN 400 kV
- × necitlivě provedené dostavby větších obcí bez kontextu

4.18.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Výstavba dominant a větrných elektráren vizuálně se uplatňujících v prostoru CHKO Železné hory
- × Výstavba staveb technicistní povahy potlačující uplatnění drobných dominant kostelních věží a uplatňující se v dochovaných prostorech komponované krajiny
- × Necitlivé dostavby a přestavby sídel s dochovanou urbanistickou strukturou
- × Výstavba halových objektů a rodinných domů ve volné krajině
- × Výstavba potlačující přírodní charakter břehových porostů

Z pohledu změny využití území

- × Odstranění nebo změna břehových porostů
- × Výrazná odlesnění

4.18.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal, rodinné výstavbě ve volné krajině
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v prostorech, ze kterých se budou vizuálně uplatňovat v území CHKO Železné hory, nebo budou v kontrastu se stávajícími dominantami kostelních věží a dochovanými prostory komponované krajiny
- Zamezit nevhodně výstavbě necitlivě vedeným komunikacím potlačujícím přírodní charakter údolních prostorů s rybníky a mokřady
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad potlačujících typický charakter údolí
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích sídel venkovského charakteru a nevhodným dostavbám uvnitř sídel bez vazby na základní dochovanou urbanistickou strukturu sídla

4.18.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

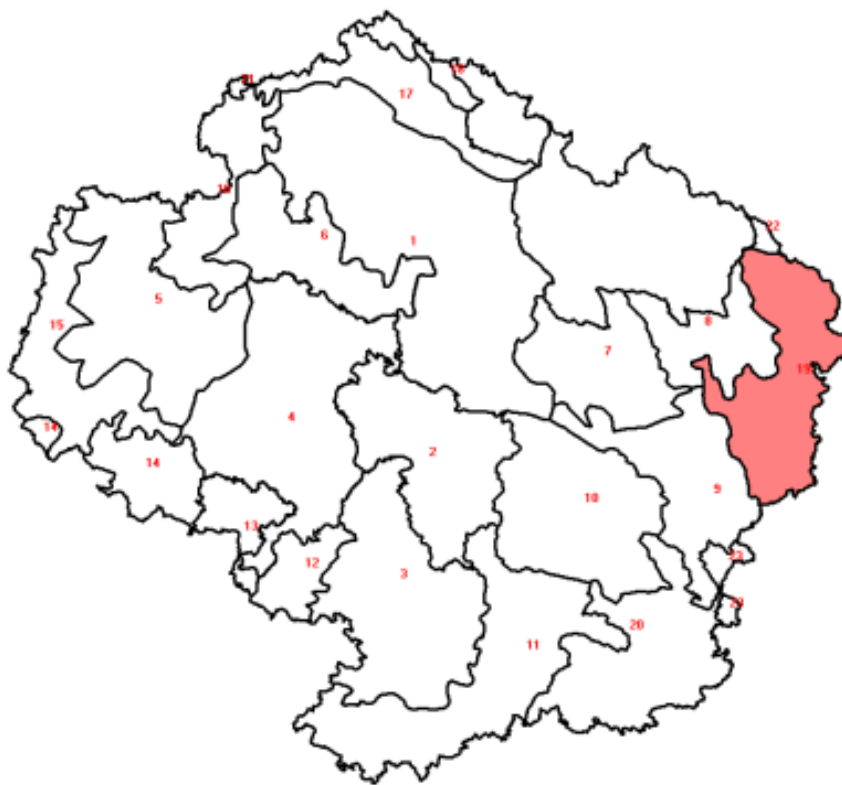
V oblasti nebyla na úrovni studie navržena místa krajinného rázu. Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.18.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí řeky oubravy a jejích přítoků.

4.19 Oblast krajinného rázu Svratecká hornatina (CZ0610-OB019)

4.19.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Pestrý a ojedinělý prostor utvářený hornatým reliéfem v osově orientaci podél hluboce zaříznutého toku řeky Svratky s mnoha dílčími prostory, přírodními lesy a pestrou mozaikou zemědělské krajiny.

Obrázek 17 Typická krajina Svratecké hornatiny jeví se z okolních pprostorů

4.19.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.19.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Skladba hornin této oblasti je v rámci kraje Vysočina nejvíce pestrá. S výjimkou žul, druhohorních opuk a písků a typických rašelin zahrnuje horniny celého kraje. I v této oblasti převažují kyselé přeměněné horniny - pararuly přecházející v podobné migmatity. Podél Svratky se táhnou i pruhy svorů s granáty a velmi úzké pruhy fylitů. Východně od Svratky, v jižní části i západně od ní, se

rozprostírá mohutné těleso pevných bítešských ortorul. Oblast severozápadně od Rovečného je tvořena ještě pevnějšími granulity. V pararulách v údolí Svratky a západně od něj se táhnou do 200 m široké pruhy bazických hornin – amfibolitů a krystalických vápenců (mramorů), vzácně i erlánů a větší útržky a tělesa hadců. Pruhy mramorů v údolí Svratky jsou často doprovázeny extrémně kyselými kvarcity (křemenci). Všechny dosud uvedené horniny se nacházejí v kilometry i desítky kilometrů dlouhých pruzích, na jihu směru S – J, v severní části (od Víru k S) se stáčíjí do směru SZ – JV. Přeměněné horniny mají více či méně patrnou foliaci, její směr je totožný s uvedenými směry pruhů hornin. Severně od Víru jsou ukloněny většinou k severovýchodu se sklonem 50 - 60°, jižně od Víru jsou ukloněny k západu, nejčastěji se sklonem 20 - 50°. Ve směrech pruhů hornin a kolmo na ně probíhají četné zlomy, po kterých docházelo k velkým horizontálním i vertikálním pohybům. Ze všech oblastí kraje je tato nejvíce postižena tektonikou, a to i velmi mladou. Směry údolí i hřbetů tak často respektují směry pruhů hornin i zlomů. Západně od dolní Loučky se během mladoprvohorního vrásnění do přeměněných hornin protlačily drobné pně křemenných syenitů (durbachitů) – výběžků třebíčského masívu. Na jihu oblasti teče Svratka v úzkém prolomu a v prolomech paralelních s jejím údolím jsou vkleslé kry mladotřetihorních vápnitých mořských jíílů a písků. Při dně údolí Svratky se nacházejí zbytky šterkopískových teras v několika úrovních. Zde a v prolomech paralelních se Svratkou se nacházejí poměrně mohutné závěje sprašových hlín a dokonce pravých vápnitých spraší. Typické jsou mohutné akumulace svahovin ve středních a dolních třetinách svahů, často mohutně balvanité. Dna údolí vyplňují nivní sedimenty. Rašeliny tvoří pouze malé lokality za hranicí kraje.

Pestré komplexy kyselých přeměněných hornin tvoří přibližně 80 % plochy oblasti. Pararuly i migmatity mají víceméně patrnou foliaci. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal na nich není extrémně četný. Nejzřetelnější foliaci mají svory a fylity, což se projevuje i na charakteru skal a balvanů – jsou velmi ploché. Nejmasívnější a nejpevnější jsou ortoruly a granulity, které tvoří nejvyšší a nejčastější skály v území i nejvyšší vrchy oblasti. Při zvětrávání se rozpadají na hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny.

Krystalické vápence jsou významnými bazickými horninami v oblasti. Nacházejí se v údolí Svratky mezi Loučkami a Vírem, drobné útržky se táhnou až k Borovnici. Zabírají i exponované svahy a hřbítky, takže se projevují kalcifilní biotou. Krasové jevy zde však známy nejsou.

Největší tělesa hadců jsou v údolí střední Haldy, střední Libochovky, dolní Loučky a dolní Nedvědičky. Vyznačují se extrémním chemismem s nadbytkem horčíku a pro většinu rostlin jsou toxické. Jelikož hadce zde jsou exponovány na srážech údolí, projevují se i specifickou hadcovou biotou (sleziník hadcový) a hadcovými bory. Mladotřetihorní mořské jíly a písky se v krajině projevují málo, neboť jsou zpravidla kryty sprašemi, sprašovými hlínami a svahovinami. Spolu s nimi však tvoří nejúrodnější půdy v oblasti a jsou kompletně odlesněny, většinou zorněny. Mohutné proudy svahovin se vyskytují hlavně východně od Svratky. Pro svou častou balvanitost jsou většinou zalesněny, ojediněle sloužily jako pastviny. Nivní sedimenty tvoří pruhy na dnech údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Nejsouvislejší a až 300 m široké těleso nivních sedimentů je na dně údolí řeky Svratky. Jako jediná rovná relevantní plocha v oblasti je niva Svratky téměř souvisle zorněna. U jejích poboček šířka niv jen ojediněle přesahuje 60 m a jsou většinou zatravněny.

Oblast je velmi bohatá na naleziště různých rud i dalších surovin (uran, železo, baryt, živec, grafit, mramor, stavební kámen), které se zde povrchově i hlubinně těžily.

Georeliéf se vymyká poměrům kraje Vysočina. Celá oblast má charakter rozsáhlé, vertikálně i horizontálně velmi členité údolní krajiny. Prakticky se zde nenacházejí pro kraj typické zdvižené zarovnané povrchy. Reliéf je tvořen soustavou hlubokých údolí a jejich strmých poboček, které rozrušily původní reliéf do strmých, vysokých skalnatých vrchů až hor. Výrazností vrcholů a převýšením svahů připomíná členité partie Beskyd (a odpovídá jim i převahou travních porostů). Je přitom nápadné, že nejvyšší vrchy v širším okolí se vyskytují poblíž údolí Svatky, takže celkové převýšení kopců ještě roste.

Nejvyšším bodem oblasti je vysoký hřbet Horního lesa (774 m n. m.) nad Vírem. Jen o málo nižší jsou vrchy severozápadně od Jimramova, které tvoří přechod ke Ždárským vrchům (Prosička 739 m n. m., Strom 771 m n. m.). Nejnižším bodem bylo místo, kde říčka Loučka nad Tišnovem opouštěla oblast i kraj (256 m n. m.). Po úpravě hranic kraje je nejnižší místo v údolí Svatky severně od Nedvědice – cca 325 m n. m. Původní převýšení v rámci oblasti tedy bylo 518 m, nyní v rámci kraje je cca 450 m. V obou případech je toto převýšení s velkým odstupem nejvyšší z oblastí v kraji. Převážná část oblasti má převýšení na vzdálenost 4 km přes 300 m, a tedy charakter ploché hornatiny. Nejvyšší převýšení v kraji (na vzdálenost 4 km) je mezi vrcholem Horního lesa a korytem Svatky u Víru - 390 m. V Jihomoravském kraji pak mezi vrcholem Sýkoře (705 m n. m.) a údolím Svatky u Prudké převýšení dosahuje dokonce 405 m. Pouze oblast západně od údolí Svatky a jižně od Švařce má převýšení na 4 km v rozsahu 200 – 300 m, a tudíž charakter členité vrchoviny. Zde se také objevují erodované zbytky zarovnaných povrchů, tvořící plošší kopce s výraznými vršky. Nejplošší je reliéf v místech, kde se pravostranné přítoky Svatky teprve zařezávají do plošin – u Šiklova mlýna na Loučce nebo pod Mezibořím na Libochůvce. Zde převýšení dosahuje jen cca 150 m, a reliéf tak má charakter ploché vrchoviny. Návrší nad údolím (náleží již do oblasti Křižanovska) zde tvoří často zbytky zarovnaných povrchů a jsou částečně odlesněna. V této části tedy chybějí pro Svratecko typické výrazné lesnaté kopce – ty začínají až dále po toku.

Jednoznačnou osou území je hluboké, široké a členité údolí Svatky, celkově zachovávající směr SSZ – JJV. Střídají se zde poměrně přímé a otevřenější úseky údolí (asi podmíněné tektonicky) s úseky, kde se řeka prolamuje přes vyšší reliéf v sevřeném skalnatém údolí s četnými zákruty až meandry. Relativně rovné a otevřené úseky má údolí Svatky u Borovnice, v okolí Jimramova, pak od Koroužného až po Doubravník (již mimo kraj) a od Borače po Tišnov. Zaříznuté meandrující úseky jsou mezi Dalečínem a Koroužným a mezi Doubravnicem a Boračem (již mimo kraj). V Borovnici má dno údolí výšku cca 510 m, u Štěpánovic (dnes již mimo kraj) cca 260 m. V délce oblasti 34 km tedy klesá o 250 m, přičemž většinu převýšení překonává v oněch zaříznutých meandrujících údolích, kde má podstatně větší spád. Všechny přítoky se směrem ke Svatce zařezávají, jejich údolí se prohlubují a spád toků roste, takže typické jsou na nich peřeje a v případě malých potoků i několikametrové vodopády.

Oblast je nejbohatší na skály v celém kraji. Skály se zde nacházejí prakticky všude, tvoří tory na vrcholech, skalní sruby na svazích i údolní skály v místech, kde je sráz údolí podkopáván vodním tokem – ty jsou pak nejvyšší. Skalní stěny vysoké až 80 m jsou v údolí Svatky pod Dalečínem, velmi působivé jsou u hráze nádrže Vír a pod ní, stejně vysoké jsou Sokolí skály nad Prudkou (dnes mimo kraj). Přes 30 m vysoké skály jsou v údolí dolní Hodonínky, dolní a střední Loučky, dolní Libochovky. Všechny uvedené skály vystupují nad les a jsou krajinnými dominantami. Skály na vrcholech mají výšku zpravidla do 10 m a z lesa nevystupují (viz Zubštejn). Výjimkou je vrch Prosička, kde pod vrcholem jsou skály vysoké cca 17 m a vystupují nad koruny stromů. I tím se ovšem Prosička blíží vrcholům Ždárských vrchů. V okolí skal, hlavně pod nimi, jsou četné akumulace balvanů a na

dlouhých svazích se vyvinuly celé balvanové proudy (Zubštejn, Čepičkův vrch, Prosička ...). Je to kraj (oblast) plný kamení.

Antropogenní tvary jsou středně hojné, jsou zastoupeny především vysokými kamennými náspy a zářezy rychlíkové železnice Tišnov – Křižanov – Žďár n./Sázavou, v údolí Loučky a Haldy jsou 4 tunely a vysoké viadukty. Menší jsou zásahy do reliéfu na trati Tišnov - Nové Město na Moravě, vedoucí údolím Svatky a Nedvědičky, u Prudké (již mimo kraj) procházející i tunelem. Nápadné jsou i stavby silnic, především silnice Prostějov – Štěpánov n./Svatkou – Bystřice n./Pernštejnem. Nepominutelné jsou přehradní hráze na Svatce – 71 m vysoká betonová impozantní hráz nádrže Vír I., nízká nenápadná vyrovnávací nádrže Vír II. Drobné i středně velké lomy byly hojné, dnes jsou až na výjimky opuštěné a převážně zarostlé, takže z krajiny „zmizely“. U Dolního Čepí v závěji sprašových hlín je historický hliník cihelny. U Drahonína, Bukova i jinde v západní části oblasti jsou haldy po hlubinné těžbě uranu. Hojné jsou pozůstatky po dávné těžbě železné rudy. Četné jsou soustavy agrárních mezí, často kamenité, avšak nevysoké.

4.19.2.2 Klimatické podmínky

Klima je mírně teplé, mírně vlhké, vzhledem k nadmořské výšce území podprůměrně vlhké, což je dáno polohou ve srážkovém stínu Žďárských vrchů. Klima se výrazně mění od vyššího severu k nižšímu jihu -teploty směrem k jihu v průměru rostou a srážky klesají. Za období 1901 – 1950 byly v severní části průměrné roční teploty pod 6 °C a srážky přes 700 mm – Polička 5,8 °C a 705 mm, Bystřice n. /Pernštejnem na úpatí vyšších poloh 6,5 °C, 651 mm, Nedvědice 7,4 °C, 630 mm, Tišnov 8,0 °C, 579 mm. Dle Quittovy klasifikace území sz. od Víru leží v mírně chladné oblasti CH7, vyšší polohy jižně od Víru v relativně chladnější mírně teplé oblasti MT3, údolí Svatky však v relativně teplejší MT9 a jižní okraj oblasti v nejteplejší mírně teplé oblasti MT11. Zřetelně se projevuje nadměrná větrnost vrcholů a vrcholové klima (nižší stromy, zlomy kmenů a větví). Výrazné jsou teplotní inverze při dnech údolí, projevující se nízkými teplotami v noci a v zimě, častějším výskytem mlh, rosy a delším trváním sněhové pokrývky, zvláště v užších zalesněných údolích. Velmi výrazně se projevuje expoziční klima různě orientovaných svahů údolí. Nejteplejší jsou jihozápadně orientované svahy v jejich horní polovině, nejchladnější severovýchodní svahy v jejich dolní polovině. Tyto rozdíly jsou patrné v délce trvání sněhové pokrývky, vegetaci i pocitu při pobytu na daných svazích. Zvláště v údolí Svatky se tak projevuje tzv. říční (fakticky ovšem údolní) fenomén s velmi pestrá mozaikou rozličných místních klimat a mikroklimat. Výše proti toku Svatky i jejich přítoků již tyto rozdíly nejsou tak patrné.

4.19.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou velmi důležitou součástí krajinného rázu Svratecka, ostatně reliéf této oblasti byl jimi vytvořen. Celé území leží v povodí Svatky, tedy i Dyje, Moravy a Dunaje. Vyskytují se zde říčky a malá řeka, různé velké potoky, prameny a ojedinělé nádržky. Nejnápadnější jsou 2 vodní nádrže na Svatce.

Řeky a říčky tvoří hlavní atraktivitu oblasti, její pomyslné i reálné osy. Jejich koryta s výjimkou sídel a jejich okolí nejsou nápadněji upraveny. Jezů je zde málo a netvoří souvislé kaskády. Relativně více jich je v jihomoravské části. Koryta toků nejsou příliš zahloubena do nivy, jsou širší a otevřená, s hojnými úseky mírných peřejí. Největší peřeje na Svatce byly bohužel zatopeny Vírskou přehradou a u Prudké (nyní mimo kraj Vysočinu) téměř zanikly odvedením vody náhonem papírny. Krásné peřejnaté úseky jsou na dolní Libochůvce, na Loučce u Trenckovy rokly, na Hodonínce nad Štěpánovem, na Nevědicce nad Nedvědicí. Drobné přítoky do těchto hlavních toků mají tvořit dokonce malé vodopády, např. 3

vodopády vysoké 2,5 – 4 m v Trenckově rokli. Méně vodné a méně známé jsou i jinde, převážně však v jihomoravské části oblasti. Na Svatce v okolí Borovnice jsou v široké nivě vyvinuty i volné zákruty. Dvojnásobnými prvky jsou vodní nádrže. Vodní nádrž Vír I. patří k nejhlubším v ČR, je nesporně nápadným prvkem krajiny a díky své poměrně čisté vodě může působit v krajině atraktivně. Zátoka má šířku 100 – 500 m a jen dvě zátoky. Problémem je, že se jedná o nádrž na pitnou vodu se zákazem přístupu, takže rekreačně ji využít nelze a kompozičně v krajině jen omezeně. Pohledem na vodní hladinu se tak s výjimkou hráze a ojedinelých vyhlídkových míst na okolních kopcích těšit nelze. Nádrž naopak zaplavila a zničila pohledově a krajinářsky nejceněnější část údolí Svatky, hluboké, skalnaté, bez sídel, s peřejemi, velmi oblíbené rybáři i vodáky. Nádrž Vír II. je malá a údolí nápadněji nezatapila. Problémem je, že voda z ní odtéká tunelem na elektrárnu u Koroužného, a tak poslední silně peřejnatý úsek Svatky je většinou bez vody. Z nádrže se také odebírá značné množství vody a průměrný průtok Svatky pod Vírem tak znatelně poklesl. K Brnu je voda vedena štolami údolím Svatky do megalomansky působící úpravní vody ve Švařci a dále štolami k Borači.

Rybníků je v oblasti velmi málo a jsou výhradně malé. Vyskytují se téměř výhradně v loukách a polích na dnech širších údolí řek, z nichž jsou náhonem napájeny. Oblast není typická pramenná a výrazné prameny zde téměř chybějí. Drobné potoky pramení v erozních rýhách, v nichž postupně a neznatelně přibývá vody. Mnohé prameny v suchých obdobích vysychají a voda v údolí pramení až v jeho nižší části. Upravených pramenů je střední množství (Lesní studánka pod Prosičkou u Jimramova), relativně častější jsou drobné studánky u chatových osad.

4.19.2.4 Vegetace

Z hlediska geobiocenologické klasifikace leží převážná část oblasti ve 4. vegetačním stupni – bukovém. Údolní srázy teplého kvadrantu (typičtěji až v jihomoravské části) hostí společenstva 3. vegetačního stupně – dubovo-bukového. Na nejteplejších stráních pod Doubravíkem se vyskytují náznaky 2. v.s. – bukovodubového. Nejvyšší polohy oblasti na severu a hřbet Horního lesa náležejí již do 5. vegetačního stupně – jedlovo-bukového, kde byla do 10% přirozená příměs smrku. Z hlediska geobotanického jsou na převážné části oblasti předpokládány květnaté bučiny, lokálně v horních částech svahů přecházející v acidofilní bikové bučiny. V údolí Svatky od Víru k jihu geobotanická mapa již předpokládá převahu černýšových dubohabřin, ve skutečnosti zde převažovaly ještě bučiny a dubohabřiny začínaly až v jihomoravské části u Nedvědice. O něco kyselejší půdy byly v údolích Loučky, Libochůvky a Haldy, kde rekonstrukce předpokládá místní výskyt acidofilních doubrav (asi bikových a hlavně jedlových). To je sporné, rozhodně zde na hadcích byly hadcové bory nebo alespoň přirozená příměs borovice. Reliktní bory na skalách byly maloplošné, ale hojně v údolích zmíněných říček, ojedinelé byly v údolí Svatky. Zvláště v údolích pravostranných přítoků Svatky byla a dosud je místy hojná jedle bělokorá. Běžné byly a dosud jsou javorovo-jasanové suťové lesy. Nivy toků hostily lužní jasanovo – olšové lesy.

Současná krajina je odlesněná asi z 50 %. V zemědělské krajině jsou hojně zastoupeny louky i pastviny a místy dokonce převažují. Pole se nacházejí buď v širší nivě Svatky, nebo v prolomech podél ní nebo na mírnějších horních částech svahů. Tvoří jen drobné celky a víceméně horizontální pásy na svazích. Lesy se vyskytují ve středně velkých i velkých celcích především na svazích údolí, ale dalece přesahují na kopce nad údolími. Pouze v západní plošší části se nad údolími objevují na strmějších svazích louky a dále od údolí pole. Lesy zde pokrývají téměř jen svahy údolí. Zpravidla zalesněné jsou i vystupující pahorky, dodávající krajině specifický malebný ráz.

V současné vegetaci převažují kulturní smrčiny, směrem k jihu na jižních svazích přecházející v kulturní bory. Zpravidla se ale v lesích udržela alespoň příměs listnatých dřevin – severněji buků a javorů klenů, jižněji dubů a habrů a javoru mléče. Smíšené lesy jsou poměrně časté a časté jsou i listnaté přírodě blízké lesy, zvláště na nejstrmějších svazích údolí Svratky a jejich levostranných přítoků. Celkem hojné jsou segmenty přírodě blízkých lesů v nivách - olšiny s jasanem a javory, nejčastěji však mají ráz jen širších břehových porostů. Lokálně sem z teplejších území pronikl trnovník akát a místy vytvořil okraje lesů.

Travní porosty jsou i na poměry kraje Vysočina hojné. Byly zde běžné relativně sušší pastviny, louky byly hlavně v nivách a stinných depresích. Pastviny i louky byly rozděleny systémy kamenic. Ty ovšem dnes zarostly lesem a náletem zarostly i četné menší pastviny a louky. Nověji jsou takové segmenty dokonce zalesňovány smrkem, a mizí tak jedna z hlavních atraktivit oblasti. Mnohé sušší i vlhčí travní porosty mají dodnes značnou floristickou i krajinářskou hodnotu. Extenzivní trávníky na mnoha místech doplňují jedinci či skupiny jalovců. Často jsou součástí maloplošných chráněných území.

4.19.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu je celý systém údolí Svratky, zvláště při pohledu ve směru údolí. Přírodními dominantami regionálního až nadregionálního významu jsou nejvyšší vrchy v oblasti – Horní les (774 m) v kraji Vysočina a Sýkoř (705 m) v kraji Jihomoravském. Viditelnost těchto vrchů za dobrého počasí přesahuje 100 km. Dominantou regionálního významu je při pohledech od západu vrch Přední skála (712 m n. m.) u Karasína nad Vírem. Spíše mentální dominantou regionálního významu pro informované je nádrž Vír I, jako pohledová dominanta má význam nadmístní. Dominantami nadmístního významu jsou dále mnohé výraznější vrcholy, především Zubštejn (688 m n. m.) nad Pivonicemi (při pohledu od západu a jihu), Prosička (739 m), na západě Kraví hora (611 m) nad údolím Loučky u Olší, ve střední části pak Čepičkův vrch (654 m) nad Štěpánovem. Dominantami nadmístního významu jsou též údolí Loučky a střední a dolní Libochůvky, střední a dolní Nedvědičky, dolní Hodonínky. Ze skal do této kategorie patří zdaleka viditelné skály pod vrcholem Prosičky. Lokálními dominantami jsou především další ostré vrchy, údolí Haldy apod. Dominantami lokálními jsou i vysoké skály vystupující nad les v údolích, řeka Svratky a říčky Loučka, Libochovka, Nedvědička, Bystřička a Hodonínka. Lesy jsou v této oblasti dominantami zpravidla jen ve spojení s nápadným reliéfem, který svou výrazností ostatní kandidáty na dominanty přehlušuje. Dominantami lokálního významu (na podzim až nadmístního) jsou zbytky přirozených lesů barvících se na podzim do rezavoranžova či žluta. Skály skryté v lese, balvanové proudy, rokle a peřeje jsou dominantami v detailu.

4.19.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Mohutné údolí Svratky a hlavních poboček	XXX	+	XXX
2.	Poměrně výrazné vrchy vystupující nad horní hranu údolí	XXX	+	XX
3.	Přímé úseky údolí Svratky	XX	0	XX
4.	Průlomové úseky údolí Svratky	XX	+	XX
5.	Zařiznuté zákruty až meandry na Loučce, Libochovice, Bystřičce a Haldě	XX	+	XX

6.	Hojné skály vysoké kolem 10 m na vrcholech a svazích	XX	+	XX
7.	Skály vysoké 30 – 80 m při dnech údolí vystupující nad les	XXX	+	XX
8.	Četné nápadné balvanové proudy	XX	+	XX
9.	Strmé rokle spadající do hlavních údolí	XX	+	XX
10.	Výskyty mramorů (se specifickou vegetací)	XX	+	XX
11.	Výskyty hadců (se specifickou vegetací)	XX	+	XX
12.	Pestrost a pozoruhodnost ostatních hornin a minerálů (např. granátické svory, výskyt minerálů barytu, turmalínu, bývalá naleziště železa, uranu, zlata atd.)	XX	+	XX
13.	Zalesněnost cca 50 %, lesy tvořící velké komplexy nebo pásy na svazích údolí	XXX	+	X
14.	Převaha jehličnatých kultur (především smrku) v lesích	XX	-	X
15.	Vysoké zastoupení přírodě blízkých lesů	XX	+	XX
16.	Časté smíšené lesy jehličnanů a listnáčů	X	+	XX
17.	Větší počet botanicky hodnotných luk a bývalých pastvin	XX	+	XX
18.	Pole převážně malá a s dostatkem (lokálně až nadbytkem) dřevinné zeleně v okolí	XX	+	XXX
19.	Údolí Svratky zatopené nádrží Vír I. (ztráta významného jevu)	XX	-	XXX
20.	Vodní hladina nádrže Vír I.	XX	+	XX
21.	Snížení průtoků na Svratce odběrem vody	X	-	XX
22.	Koryta toků s převážně přirozeným průběhem	XX	+	XX
23.	Peřeje u Prudké	XX	+	XX
24.	Peřeje a drobné vodopády na menších tocích	XX	+	XX
25.	Bezvodé údolí Svratky pod nádrží Vír II.	X	-	XX
26.	Drobné přítoky charakteru malých bystřin v bočních údolích	X	+	X

4.19.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma		X
P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma	X	
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	

P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.19.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- NPP Švařec, PP Louky u Polomu, PP Nyklovický potok, PP Ostražka, PP Javorův kopec, PR Vírská skalka, PP Kocoury, PP U Hamrů, PR Čepičkův vrch a údolí Hodonínky, PR Ochoza, PP Nad koupalištěm, PP Křižník, PR Hrádky, PR Údolí Chlébského potoka, PP Svratka, PR Nad horou, PR Sokolí skála, PP Veselský chlum, PP Pláně

Přírodní parky

- PrP Svratecká hornatina - Vyhlášen Okresním národním výborem ve Žďáře nad Sázavou v roce 1988 a ONV Blansko v roce 1990 jako oblast klidu. Nařízením Okresního úřadu ve Žďáře nad Sázavou a OkÚ v Blansku byl roku 1995 vyhlášen přírodním parkem. Roku 1995 byla nařízením OkÚ Brno-venkov k parku přičleněna menší část území tohoto okresu.

Park se rozkládá po obou stranách hlubokého údolí Svratky mezi Předklášteřím u Tišnova a Borovnicí severně od Jimramova, kde přímo navazuje na CHKO Žďárské vrchy. Celková rozloha činí 365 km², z toho 251 km² v okrese Žďár nad Sázavou.

Území parku je součástí Hornosvratecké vrchoviny, jižním cípem zasahuje do Tišnovské kotliny. Jeho reliéf patří k nejčlenitějším částem Českomoravské vrchoviny. Leží v rozmezí nadmořských výšek 255 m (niva Svratky mezi Štěpánovicemi a Předklášteřím) až 774,3 m (Horní les severovýchodně od vodní nádrže Vír I). Dalšími významnými vrcholy v okrese Žďár nad Sázavou jsou například Panský vrch (736 m n. m.), Na jedli (726,8 m n. m.), Zadní skála (712 m. n. m.) a Čepičkův vrch (654,4 m n. m.). Ráz členité vrchoviny až hornatiny určují hluboce zaříznutá údolí Svratky a jejích přítoků, zejména Trhonického potoka, Nyklovického potoka, Hodonínky, Bystřice a Nedvědičky. Relativní výšková členitost je často vyšší než 300 m.

Svratecká hornatina je součástí Českého masivu a je tvořena strážeckým moldanubikem, svrateckým, políčským a letovickým krystalinikem. Převažují metamorfované horniny pararuly, dvojslídne ruly, ortoruly a migmatity. Vzácně, ale z hlediska podmínek vegetace velmi významně, jsou zastoupeny i amfibolity, krystalické vápence (nedvědičké mramory) a hadce. Svratecká hornatina je mohutnou klenbou, proříznutou údolními Svratky a jejich přítoky. Místa (např. u Borače) jsou opuštěná údolí vyplněna miocenními sedimenty. Na údolních svazích i na hřbetech se často setkáme s pozoruhodnými tvary reliéfu, formovanými v periglaciálním klimatu s mrazovými sruby, nivačními depresiemi, kryoplanačními terasami, balvanovými moři a proudy. K pozoruhodnostem reliéfu patří poměrně četné říční ostrovy Svratky v různých fázích vývoje a osídlování vegetací.

Převládajícím půdním typem ve žďárské části parku jsou kambizemě typické kyselé, časté jsou kambizemě rankrové až rankery. V plošším reliéfu se vyvinuly pseudogleje, podél toků fluvizemě. Na krystalických vápencích nalezneme také malé plochy rendzin.

Členitý reliéf s rozmanitým podložím, půdami a klimatem podmiňuje existenci společenstev 2. bukodubového až 5. jedlobukového vegetačního stupně. Potenciální přírodní vegetací jsou v nejnižších částech dubohabrové háje (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*), ostrůvkovitě acidofilní doubravy (*Genisto germanicae-Quercion*). Převládají květnaté bučiny, zejména asociace *Dentario enneaphylli-Fagetum* a *Festuco altissimae-Fagetum*, v severní části parku bikové bučiny (*Luzulo-Fagion*). Značný podíl tvoří suťové lesy ze svazu *Tilio-Acerion*, přičemž právě ve Svratecké hornatině se v rámci celé Českomoravské vrchoviny relativně nejčastěji vyskytují společenstva asociace *Lunario-Aceretum* s dominancí měsíčnice vytrvalé (*Lunaria rediviva*). Vodní toky provázejí společenstva submontánních potočních luhů, patřící zejména do asociace *Stellario-Alnetum glutinosae*, s velmi pestrá druhovou skladbou. Rostou tu mj. pérovník pštrosí (*Matteuccia struthiopteris*) kolem Svratky od Bořanova po Borač a bledule jarní (*Leucojum vernum*), zvláště hojně kolem Chlébského potoka.

V údolí řeky Svratky a některých jejích přítoků (Hodonínky a Nedvědičky) je dobře patrný údolní říční fenomén. Chladným a stinným údolním dnem sestupují některé druhy vyšších poloh do relativně nízkých nadmořských výšek, např. žluťucha orlíčkolistá (*Thalictrum aquilegifolium*), čarovník alpský (*Circaea alpina*), hadí kořen větší (*Bistorta major*), zimolez černý (*Lonicera nigra*). Naopak po slunných skalnatých svazích vnikají do nitra Českomoravské vrchoviny některé méně náročné teplomilné druhy — například dub žlutavý (*Quercus dalechampii*), tolita lékařská (*Vincetoxicum hirundinaria*) a strdivka sedmihradská (*Melica transsilvanica*) až do okolí údolní nádrže Vír I. Lokálně se zde projevuje i vápencový fenomén, na vložkách krystalických vápenců rostou některé termofyty v relativně vysokých nadmořských výškách, např. lesostepní sasanka lesní (*Anemone sylvestris*) u Prosetína ve výšce přes 600 m n. m., což je téměř výškový rekord České republiky. Na ostrůvkovité výchozy hadců (v údolí Svratky u Ujcova, na více místech v údolí Nedvědičky) je vázán sleziník hadcový (*Asplenium cuneifolium*). K botanickým jedinečnostem Svratecké hornatiny patří hranice areálů některých druhů např. bramboříku nachového (*Cyclamen purpurascens*) v okolí Štěpánovic a Borače, stejně jako izolovaná lokalita alpsko-karpatského migrantu řeřišnice trojlísté (*Cardamine trifolia*) v sýkořských lesích nad údolím Chlébského potoka či kriticky ohroženého švihlíku krutiklasu (*Spiranthes spiralis*) na ladech u Švarce.

Další zvláště chráněné a ohrožené druhy rostlin najdeme ve zbytcích přírodě blízkých luk a pastvin. V těch vlhkých, patřících do různých asociací svazu *Calthion*, dosud místy roste prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), tolíje bahenní (*Parnassiapa palustris*), starček potoční (*Tephrosieris crispa*), všivec ladní (*Pedicularis sylvatica*) aj. Poměrně četné jsou dosud zbytky krátkostébelných trávníků ze svazu *Violion caninae*, v nichž místy rostou jalovec obecný (*Juniperus communis*), kociánek dvoudomý (*Antennaria dioica*), vstavač obecný (*Orchis morio*), vřes obecný (*Calluna vulgaris*) aj., donedávna (např. u Prosetína) i horeček mnohotvárný český (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*).

Obdobně jako flóra je pestrá také fauna Svratecké hornatiny, zejména ptactvo. Skalnatá údolí Svratky, Hodonínky a dalších toků poskytují optimální možnosti ke hnízdění vývoři velkému (*Bubo bubo*) a krkavci velkému (*Corvus corax*). V rozlehlých lesních komplexech hnízdí vícero párů čápů černých (*Ciconia nigra*), potravně vázaných zejména na zdejší toky se pstruhy a lipany. Zbytky starých listnatých, zvláště bukových porostů s doupnými stromy obývají datel černý (*Dryocopus martius*), strakapoud prostřední (*Dendropos medius*), holub doupňák (*Columba oenas*), lejsek malý (*Fiducula parva*) aj., v posledních letech se sem šíří i sýc rousný (*Aegolius funereus*). Typickým ptákem smrkových porostů vyšších poloh je ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*), kterého lze na podzim a v zimě pozorovat i v zahradách zdejších měst a vesnic. Téměř u všech toků přírodního parku na mnoha místech hnízdí skorec vodní (*Cinclus cinclus*), běžný je konipas horský (*Motacilla cinerea*), vzácný ledňáček říční (*Alcedo atthis*), hnízdící např. na Nedvědičce. Do nitra vrchoviny postupně proniká bramborníček černohlavý (*Saxicola torquata*), hnízdící ve více párech např. u Rožné. Mezi obojživelníky patří

k nejvzácnějším mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*), jehož populace v posledních desetiletích zřetelně zeslábly, zatímco čolek horský (*Triturus alpestris*) je stále poměrně četný. Ke vzácných plazům řadíme užovku hladkou (*Coronella austriaca*) a zmiji obecnou (*Vipera berus*), k ohroženým drobným savcům rejsce černého (*Neomys anomalus*). V opuštěných štolách zimují netopýři.

Svratecká hornatina byla a je obdobně jako Žďárské vrchy krajinou silné inspirace. Nalezli ji zde mj. malíři Josef Jambor, Emanuel a Michal Ranný, básník Jan Skácel a spisovatel Josef Uher, který zvláště poutavě vylíčil krajinu a život v údolí Svratky u Borače na přelomu 19. a 20. století.

Svratecká hornatina patří k nejpozoruhodnějším územím rozlehlé Českomoravské vrchoviny. Dokládá to i skutečnost, že v tomto přírodním parku bylo zatím (k 1. 1. 2000) vyhlášeno 38 maloplošných chráněných území, z toho 15 v okrese Žďár nad Sázavou.

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Údolí Hodonínky

Regionální biocentra

- Benátky, Holotín, Laškovec, Dubovice, Bařovec, Pernštejn, Sokolí skála, Žďárna, Havlov, Jahodná, Vrbka, Loučky

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází v severní části oblasti jejím středem v jižní části pak po východním okraji

4.19.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.19.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

Intenzivní kolonizace regionu se rozběhla ve 13. století, kdy sem přišli pánové z Medlova, pozdější Pernštejnové. Štěpán z Medlova získal v roce 1208 výměnou s olomouckým biskupem osady Doubravník a Drahník. V Doubravníku záhy založil ženský augustiniánský klášter, který se stal církevním centrem nově osídlovaného kraje. Kolonizace postupovala především podél řeky Svratky, která tvoří přirozenou osu kraje. V první polovině 13. století byla založena budoucí centra kraje Štěpánov, Jimramov (první zmínka 1285) a Bystřice (první zmínka 1298, původ kostela je však jednoznačně starší). Prvním sídlem pánů z Medlova byl hrad Kámen, zvaný později Zubštejn. Ještě v průběhu 13. století vznikly v jeho sousedství další hrady (Pyšolec, Aueršperk, Dalečín, Skály). Hlavním rodovým sídlem se však nakonec stal hrad Pernštejn, jehož existence je doložena v roce 1285. Z téhož roku pochází zpráva o Černvíru, Olší a Rozsochách. V jižní části regionu vyrostlo ve 13. a 14. století několik hradů jiného než perňštejnského založení: Mitrov a Bukov(á) nedaleko Strážku, Víckov, Košíkov, Rysov. Odděleně od perňštejnského panství se vyvíjelo také území kolem Louček, jehož střediskem se stal hrad Loučka, pocházející z druhé poloviny 13. století. Do jižní části regionu zasahoval také vliv ženského cisterciáckého kláštera v Tišnově, který založila v roce 1233 královna Konstancie. Jako zajímavost lze zmínit poutní kostel na Vítochově v severní části regionu (první zmínky v polovině 13. století); kamenná, raně gotická stavba s románskými prvky se bez zásadních změn (současná věž pochází z 2. poloviny 15. století) dochovala dodnes.

Ve 14. století pokračovala v regionu kolonizace a probíhal rozvoj stávajících sídel. Z té doby pocházejí nejstarší zprávy o Dalečíně (1349, hrad a kostel), Víru (1364), Koroužném (1377), Rožné (1349),

Stříteži (vladycký rod ze Stříteže zmíněn 1356) či Nedvědicí. Rod pánů z Medlova se značně rozrostl a rozvětvil, což vedlo k jeho dočasnému úpadku. Jím ovládané území se rozdrolilo do menších statků, které byly postupně rozprodávány. Velkou část regionu získal ve druhé polovině 14. století moravský markrabě Jan Jindřich (Lucemburský), který kupříkladu obnovil v té době už opuštěný hrad Zubštejn. Ve regionu se angažovali také pánové z Kunštátu a pánové z Lomnice. Na přelomu 14. a 15. století zastával Vilém z Pernštejna významné postavení ve správě Moravy, což bylo předznamenáním nového vzestupu rodu. Vilém si pomáhal i ne úplně čistými způsoby; stejně jako mnoho pánů té doby měl loupežnou skupinu, která přepadávala okolní městečka a šlechtická sídla. Zřejmě už ve 14. století byla zahájena těžba rud v okolí Štěpánova.

Za husitských válek se Pernštejnové přiklonili ke kališníkům a Pernštejn se stal jedním z nejvýznamnějších husitských hradů na Moravě. V té době proběhla jeho přestavba a zpevnění obranného systému. Z roku 1427 pochází zpráva o tom, že Jan z Pernštejna přepadl a přivlastnil si hrad Košíkov. V roce 1428 vypálili husité klášter v Tišnově (jeptišky našly spásu za hradbami Pernštejna) i v Doubravníku. Zatímco tišnovský klášter se z této pohromy dokázal vzpamatovat, doubravnický zanikl. Dobyt a částečně pobořen byl za husitských válek také hrad Loučka. Hrad Skály se stal sídlem loupeživé tlupy, která zde působila i po skončení husitských válek a dlouho odolávala pokusům o rozprášení. Teprve na základě zemského sněmu moravských pánů (1440), byl hrad vykoupen a posléze dobyt a zbořen zemskou hotovostí. Krajem prošla vojska také v době česko-uherských válek za vlády Jiřího z Poděbrad. Během nich byly zničeny hrady Loučka (1497 se uvádí jako pustý) a Pyšolec.

Konec 15. a celé 16. století byly v regionu obdobím rozvoje. V regionu byl jeho představitelem především rod Pernštejnů, kterým po skončení husitských válek podařilo postupně získat zpět dřívější majetek. Významný podíl na tom měl Vilém (II.) z Pernštejna, který patřil k nejmocnějším šlechticům v zemi. Měl blízko ke králi Ladislavu Pohrobkovi i k Jiřímu z Poděbrad. Po jeho smrti byl přetažen na katolickou stranu přívrženců krále Matyáše. Po celou dobu úspěšně shromažďoval majetek a na svých panstvích zdárně hospodařil; byl kupříkladu vyhlášeným zakladatelem rybníků. Do perňštejnského vlastnictví se dostala také řada hradů (Zubštejn, Pyšolec, Bukov, Mitrov), o něž však nejevili velký zájem, takže neudržované stavby postupně pustly. Zajímavý byl osud hradu v Dalečíně, který se počátkem 16. století stal sídlem loupeživých rytířů, proto dobyt a pobořen zemským vojskem (1519). V blízkosti zbytků hradního paláce byl postaven lovecký zámek (1588). Jediný hrad, kterému věnovali soustavnou péči, byl rodový Pernštejn, který prodělal goticko-renesanční přestavbu, poslední významnější stavební zásah do jeho vzhledu. O prosperitě perňštejnského rodu svědčí velkolepý chrám, který nechali v pozdně gotickém a renesančním slohu zbudovat v místě zaniklého kláštera v Doubravníku (1532-1557); sloužil jako rodová hrobka. Ke stavbě bylo použito mramoru, který se těžil v okolí Nedvědice, kde se v souvislosti s těžbou zdárně rozvíjelo kamenictví. V 15. století došlo k rozkvětu Štěpánova; v provozu byly stříbrné doly v Cumberku u Švařce a u Horního Čepí, Štěpánov byl povýšen na městečko, v němž sídlil horní cech a horní soud. Stříbro postupně nahradila železná ruda, která se zde zpracovávala ve výhních a hamrech. Střediskem železářství byly obce Borovec a Olešnička, které později splynuly se Štěpánovem, a Vír, ve všech stál už v 16. století hamr. Pernštejnové podnikli také rozvoj dalších městeček; velké podpoře se těšila Nedvědice (městečkem se stala na konci 15. století), ve druhé polovině 16. století vzrostl význam Bystřice, která byla povýšena na město (1580). Koncem 16. století začalo postavení perňštejnského rodu upadat a jejich rozsáhlé panství bylo postupně rozprodáno. Část získali pánové z Kunštátu (Vír, Rovečné, Nyklovce,

Prosetín, Sulkovec), jádro panství (hrad Pernštejn, Nedvědice, Doubravník, Štěpánov) bylo prodáno pánům z Katharu v roce 1596.

Pernštejnové vymřeli po meči (1631) v průběhu třicetileté války, která zcela zastavila předchozí rozvoj regionu. Konfiskace po bitvě na Bílé Hoře se dotkly dalečínského panství, které v té době patřilo luteránu Vilému Dubskému z Třebomyslic, který se aktivně účastnil stavovského povstání. Do dějin války vešla úspěšná obrana hradu Pernštejna při švédském obléhání v roce 1645. Čtrnáctidenního boje se účastnilo téměř 6000 vojáků, aktivně byla zapojena i dělostřelba. Hrad odolal, ale široké okolí bylo postiženo švédským pleněním. Velmi krutě dopadlo zejména městečko Nedvědice pod hradem či Sulkovec, který byl vypálen. Na konci války byl region zpustošený a vylištěný a jeho obnova probíhala jen velmi zvolna. Ještě v roce 1675, tedy téměř 30 let po válce, byly v Nedvědice místo předválečných 11 gruntů pouze 3, v Rožné bylo jen 16 osídlených domů a celá řada pustých, ve Stříteži bylo obýváno pouhých 15 domů.

Poválečná obnova se opírala především o železářskou výrobu, která nebyla přerušena ani v průběhu války. Už v první polovině 17. století vzniklo na středním toku Svatky několik železářských hamrů a hutí, objevily se také první vysoké pece (Štěpánov, Nedvědice, Vír). Zdejší železo bylo kvalitní a v 17. století dodávaly místní podniky nejvíce zbraní a železa pro potřeby armády ze všech moravských železáren. Zatímco v Nedvědici železářská výroba zanikla ještě před koncem 17. století, ve Štěpánově a Víru pokračovala, protože v okolí stále probíhala těžba železné rudy. V okolí Koroužného se těžila také měděná, olověná a stříbrná ruda (těžba ukončena 1773). O změnách v zemědělství v 18. století svědčí rušení panských dvorů; Josefov (u Rožné) vznikl z části pozemků Janovického dvora, zrušeného před rokem 1757. V okolí Nedvědice pokračovala těžba mramoru a rozvoj kamenictví. S obnovou byla spojena výstavba v barokním stylu, hojně vznikaly především církevní stavby. Jako příklad lze uvést přestavbu kostela v Dalečíně (1744) nebo výstavbu kostela sv. Havla v Sulkovci (1735-1736), který dodnes tvoří hlavní dominantu obce. Stavební zajímavostí je zastřešený dřevěný trámový most přes řeku Svatku, který byl v roce 1718 vybudován v Černvíru. Jde o nejstarší zachovaný objekt svého druhu na Moravě a je chráněn jako technická památka.

Změny přinesly tereziánské a josefínské reformy druhé poloviny 18. století. Toleranční patent umožnil svobodu náboženského vyznání, řada lidí v kraji se přihlásilo k evangelickému náboženství; hned v roce 1782 byl vystavěn evangelický kostel v Rovečném. Zrušení nevolnictví a hospodářské reformy podpořily rozvoj podnikání a vedly ke zlepšení situace na venkově. Změnil se způsob lesního hospodářství.

V 19. století došlo v regionu k oživení hospodářského, kulturního a spolkového života. Hlavním průmyslovým centrem zůstával Štěpánov. V roce 1814 zde byl zhotoven první provozuschopný parní stroj v celé habsburské monarchii. Poháněl valchu brněnského soukeníka Wünsche. Zdejší železářny byly postupně rozšiřovány a v činnosti pokračovaly i po ukončení těžby v okolí (1875). Na začátku 20. století zde přibyla smaltovna a galvanovna, před 1. světovou válkou v železárnách pracovalo více než 200 zaměstnanců. V Nedvědici došlo k rozvoji tkalcovství a soukenictví. Na činnost valchy u Klečan navázala tovární textilní výroba. Už v roce 1806 byla v městečku založena továrna na hedvábné látky, v roce 1884 byla otevřena továrna na vlněné a bavlněné zboží (v roce 1890 zde bylo zaměstnáno 60 domácích a 150 přespolních tkalců). V 19. století probíhala v regionu také zajímavá výstavba. V Dalečíně byl postaven dřevěný krytý most přes řeku Svatku (1846). Podobné byly ve druhé polovině 19. století v kraji hojné, ale do současnosti se zachoval pouze o století starší most v Černvíru. Zhruba ve stejné době byl dalečínský zámek, který dnes slouží obci, přestavěn v alpském stylu. Posledními

šlechtickými majiteli pernštejnského panství se stali Mitrovští z Nemyšle, kteří jej koupili začátkem 19. století. S tímto rodem je spojená výstavba kostela v Rozsochách (1763-1765), klasicistní přestavba zámku v Dolní Rožince (1781–1799), v jehož sousedství byl zřízen anglický park s alejemi a zajímavými stavbičkami. Vystavěli také pseudogotickou rodovou hrobku v sousedství kostela v Doubravníku (1867). Jako zajímavé stavby jiného druhu lze uvést dva staré mlýny ve Skryjích na řece Loučce: Buchalův (1820) a Mašíčkův mlýn (1843, postaven ve stylu zlidovělého baroka s ozdobami). Regionem prochází od začátku 20. století železnice; dvoukolejná trať z Tišnova do Žďáru nad Sázavou, která svými viadukty, náspy, výkopy a dlouhými tunely má parametry horských železnic, byla uvedena do provozu v roce 1905. Na přelomu 18. a 19. století se změnil život Pernštejna, začalo se zde objevovat stále víc návštěvníků a hrad byl této skutečnosti přizpůsobován. Od roku 1825 zde byly vedeny návštěvní knihy. Rostoucí cestovní ruch ovlivnil v podstatě celý region.

Po 2. světové válce, během níž se v regionu pohybovaly partyzánské skupiny a která regionu nepřinesla žádné zásadní škody, byl na základě Benešových dekretů konfiskován majetek rodiny Mitrovských z Nemyšle. Hrad Pernštejn přešel do majetku státu a stal se významným turistickým cílem. V letech 1947-58 byla zbudována přehrada Vír na Svatce, sloužící jako zdroj pitné vody. Přehradní nádrž zatopila Chudobín u Dalečína a část Korouhvice. Jižní část regionu protнула železnice spojující Tišnov s Havlíčkovým Brodem přes Křižanov. První návrh této trati sice existoval už v roce 1836, ale výstavba byla zahájena až v roce 1939 a dokončena až po válečném přerušení v roce 1953. U Dolních Louček byl postaven monumentální železniční viadukt nad řekou Libochůvkou, jehož oblouk o rozpětí 120 m je největším železobetonovým obloukem v České republice. Poválečný vývoj nezměnil nic na převážně venkovském charakteru regionu, jehož průmyslovými centry zůstaly Štěpánov s železárnami, které se po roce 1989 vrátily do soukromých rukou, a Nedvědice. Vzhled krajiny sice ovlivnila intenzifikace zemědělské výroby ve druhé polovině 20. století, ale zdejší krajina si zachovala civilizaci poměrně málo dotčený vzhled, což se odrazilo ve vyhlášení přírodního parku Svratecká hornatina (1988), který zahrnuje podstatnou část regionu. Soubor historických staveb Doubravníku, zahrnující kostel a hrobku Mitrovských byl roku 1995 prohlášen za městskou památkovou zónu. To jen dosvědčuje skutečnost, že se oblast stala centrem turistiky a rekreace a že tato role v posledních letech sílí.

4.19.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
48.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
49.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
50.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	XX	+	XX
51.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
52.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
53.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů,	X	+	X

	tvrzí, zříceniny hradů, klášterů			
54.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
55.	Dochované znaky původního historického členění krajiny (meze odděluující pozemky, remízky, úvozy a polní cesty)	XX	+	XX
56.	Dochované historické objekty samostatných usedlostí, mlýnů, hamrů a objektů sakrální architektury ve volné krajině	X	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluručující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.19.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. Severní část je pod vlivem působení horáckého domu, který pokračuje od Bystřice nad Pernštejnem jihovýchodně, v širším území okolí řeky Svratky, kde směrem k Tišnovu slábne a setkává se s moravskými typy lidové architektury. Severní hranice jeho rozšíření odpovídá přibližně severní hranici kraje, kde se opět v jasně zřetelném vymezení střetává s typem východočeského domu, který se zde objevuje ve specifické, místní dobové formě domu poličského typu. V severovýchodním okraji oblasti se může okrajově a lokálně uplatnit vliv a prvky jiné místní dobové formy východočeského typu třebo-svitavského domu.

4.19.7.4 Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Jimramov
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	Ubušíněk
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Vítochov, Jimramov, Dalečín, Koroužné	Raková, Kaly/Zahrádky, Jilmoví, Horní Čepí, Meziboří, Moravské Janovice, Újezd, Ubušíněk, Kozlov, Vrtěříž, Kovářová
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Pernštejnské zahrady (v JM kraji)	Vítochov
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
0	0

4.19.7.5 Současný stav krajiny

Struktura krajiny je výrazně podřízena členitému hornatému reliéfu s hlavní přírodní osou řeky Svratky. Ten dává území tři různě uspořádané typy prostorů. V nejvyšších místech a v okrajích území, kde se reliéf rovná do vrchoviny je krajina více odlesněná a utváří ji pestrá mozaika polí, luk a pastvin a drobných lesů v rámování větších lesních komplexů. Místy se tyto náhorní polohy, jsou-li ploššího reliéfu, vyznačují scelenými bloky orné a pastvin, které potlačují původní strukturu krajiny. Jde především o prostory v okolí Rovečného, Prosetína, Brťoví. I zde však jsou četné meze a drobné lesíky. Naproti tomu je dno hlavního svrateckého údolí vyplněno v rozšířených částech zemědělskou krajinou v plošších částech narušenou scelenými bloky, reprezentovanou nepravidelnou záhumenicovou plužinou s dochovanými mezemi a sady. Loučka tvoří sevřenější údolí, které je v širších částech obsazeno drobnými sídly a samostatnými mlýny. Údolní dno Libochovky je velmi úzké a jsou zde jen drobné zástavby. Mezi těmito prostory jsou v různých výše položených místech enklávy drobných obcí vyznačující se dochovanou krajinnou strukturou, která však ke své škodě v mnoha místech neúměrně zarůstá. Enklávy tvoří velmi pestrá mozaika mnohdy květnatých luk a pastvin s drobnými poli (dnes již ojediněle). Převládají zde trvale zatravněné plochy.

Po celé délce údolí je řeka Svratka lemována pásem břehové zeleně, který tvoří typický znak i jejích přítoků. V S části území je řeka přerušena přehradou Vířské nádrže tvořící velmi dlouhou lagunu táhnoucí se téměř až k Dalečínu.

Sídlení struktura je ustálená, výrazně podřízená hornatému reliéfu. Dno hlavního údolí obsazují drobná rázovitá městečka a několi vsí – Jimramov, Dalečín, Vír, Štěpánov n. S., Nedvědice. Údolní prostor tvoří mozaika krajiny polí, luk a pastvin podél vodního toku. Drobné vsi ve vyšších polohách jsou téměř intaktně dochované jak v prostorovém uspořádání lesních lánových a hromadných vsí, tak i v architektonické kvalitě objektů lidové architektury. Dominanty kostelních věží jsou jen ve větších obcích, jako je Štěpánov, Dalečín, Veselí, Rovečné, Prosetín. Podél Loučky a Svratky (v horních částech) jsou četné zříceniny. Významnou kulturní dominantou tvoří gotický hrad Pernštejn (dnes je území v Jihomoravském kraji).

Krajina je místy narušena scelenými půdními bloky, některá sídla trpí nevhodně umístěnými novostavbami z konce minulého století a přestavbami tradičních usedlostí a objektů lidové architektury, S část území je narušena stavbou správní budovy dálkového vodovodu z Vířské nádrže u Švařce, údolí Svratky přetíná měřítkem odlišná silnice Žďár – Bystřice n. P.- Boskovice, některé prostory jsou naušeny rekreační výstavbou, místy jsou umístěny na okraje sídel agroindustriální areály nerespektující tradiční měřítko sídla, v okolí Lískovce územím prochází necitlivě vedené nadzemní el. vedení VVN.

4.19.7.6 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Doubravník – (JM Kraj)

obraz sídla v krajině s typickými dominantami:

- kostel Povýšení sv. Kříže
- kaple sv. Anny
- kaple sv. Máří Magdalény

Historické jádro Doubravníka je státem chráněnou památkovou zónou, tvoří ho vedle farního kostela zbytky opevnění, fara a některé obytné domy.

Kostel Povýšení sv. Kříže byl postaven na místě zaniklého kláštera augustiniánek v letech 1535-1557 v pozdně gotickém a renesančním slohu pány z Pernštejna jako jejich rodová hrobka. Hlavní materiál stavby je mramor z nedalekých Nedvědic. Věž na západní straně byla do současné podoby upravena až roku 1792, do té doby bylo zvonické patro věže dřevěné. Na severní straně kostela byla v roce 1867 přistavěna pseudogotická hrobka Mitrovských, ve které se nachází 19 sarkofágů odlitých ve štěpánovské hutí.

Dále kaplička sv. Anny a na kopci Bozinka nad obcí bíle omítnutá oválná kaple sv. Máří Magdaleny.

<p>Pernštejské Jestřabí – (JM kraj)</p> <p>- kapličky</p>	<p>Malou podhorskou obec tvoří čtyři osady a to Pernštejské Jestřabí, Maňová, Jilmoví a Husle. První písemná zmínka o obci je z roku 1364. V osadě Pernštejské Jestřabí, Jilmoví a Maňová jsou pěkné kapličky.</p>
<p>Kaly/ Zahrádky</p> <p>- kaple sv. Maří Magdaleny</p>	<p>Obec se skládá ze dvou místních částí, Kalů a Zahrady. První písemná zpráva o obci pochází z roku 1386. Uprostřed obce (místní částí Kaly) stojí kaple sv. Maří Magdaleny z roku 1883 (státem chráněná kulturní památka), přibližně na místě staré zvonice z roku 1834. V místní části Zahrádky je kaple sv. Maří Magdaleny.</p>
<p>Dolní Čepí - kostel</p>	<p>dominanta románského kostela</p>
<p>Dolní Loučky – (na západních hranicích Jihomoravského kraje)</p> <p>obraz sídla v krajině s typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kostel sv. Martina - železniční viadukt 	<p>Obec má pěknou polohu na soutoku Libochovky a Loučky, centrum obce s kostelem sv. Martina, který byl založený krátce po vzniku hradu. První zmínka pochází z roku 1236, není však známo, kdy a kým byl postaven. Zvon pochází z roku 1491, kostel byl přestavován, dnešní podoba vychází z přestaveb provedených v 17. a 18. století.</p> <p>Nejvýraznější dominantou obce Dolních Louček je železniční viadukt nad údolím Libochovky zvaný Most míru. Je dlouhý 300m a vysoký 30 m.</p>
<p>Ubušínec - vesnická památková zóna</p>	<p>Malá ves na Jimramovsku byla založená za pozdní horské kolonizace jako lánová vesnice. Jednotlivé stavení vynikají rozmanitostí použitého stavebního materiálu, najdeme tady stavby dřevěné, kamenné, z pálených i nepálených cihel. Velikostně se tady setkáváme s většími usedlostmi troj nebo čtyřbokého uzavřeného typu i s menšími chalupami s malým dvorkem.</p> <p>V roce 1995 byla obec prohlášena vesnickou památkovou zónou jako doklad lidového stavitelství 19. století. <i>Způsob prohlášení: 249/1995 Sb., Vyhláška Ministerstva kultury ze dne 22. září 1995 o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny.</i></p>
<p>Tišnov - obraz sídla v krajině s typickými dominantami:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kostel sv. Václava - Klášter Porta coeli - Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie a klášterní areál 	<p>Kostel sv. Václava je hlavní dominantou města. Původní gotický kostel postupně ztratil četnými přestavbami a opravami po požárech města svůj starobylý ráz. Stavebně nejstarší částí jeho dnešní podoby jsou z 15. století. Kostelní věž (bývalá hláska) vysoká 51 m stála původně samostatně a byla přestavěna v pozdně gotickém slohu roku 1543. V 1. patře věže se dochovala původní žebrová gotická klenba. Nejrozsáhlejší přestavba kostela byla provedena roku 1838 - 1839. Byl rozšířen chrámový prostor prodloužením lodi o 10 metrů a připojen k věži. Byla přistavěna Mariánská kaple, oratoře, vestavěna nová kruchta.</p> <p>Klášter Porta coeli patří mezi nejkrásnější památky raně středověké architektury v České republice. Do dnešních dnů se dochoval rozsáhlý komplex klášterních budov s raně gotickým jádrem a s mnoha gotickými, renesančními a zejména barokními přístavbami.</p> <p>Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie je prostá mohutná románsko - gotická stavba z let 1233 - 1239. Bezvěžová trojlodní bazilika s příčnou lodí (transeptem) a trojdílným závěrem vytváří svým půdorysem tvar latinského kříže. Bazilika je zaklenuta křížovou žebrovou klenbou, presbytář má křížovou klenbu šestidílnou. Unikátní uměleckou prací v celém středoevropském prostředí je bohatě zdobený gotický portál v západním průčelí - Porta coeli.</p> <p>Klášterní areál, obehnaný z větší části dochovanou obvodovou zdí, doplňuje novogotická kaple z roku 1901 a barokní budova bývalého Probošství z 18. stol., ve kterém je dnes Podhorácké muzeum. Barokní jsou také budovy hospodářského příslušenství kláštera, z níž vyniká mohutná budova sýpky.</p>
<p>Mitrov-zámeček</p>	<p>Na okraji vesnice se nalézá zámek založený v roce 1779 za Toussainta, byl v letech 1890-1891 novogoticky přestavěn a rozšířen rodem Gudensů podle návrhů A. Prokopa. Budova má tři křídla s věžemi v nárožích a nad hlavním</p>

	vchodem. Kolem zámku byl zřízen anglický park. Od roku 1894 byl zámek v držení rodina Skeneových. Dnes je majetkem státu a slouží jako domov důchodců.
Černvír - obraz sídla v krajině typickými dominantami:	Při průjezdu obcí Černvír není možné přehlédnout její dvě dominanty. s Dvouapsidový chrám Nanebevzetí P.Marie na nevysoké, ale výrazné ostrožně; chrám stojí na místě pozdně románské svatyně, jejíž zdivo je v něm částečně obsaženo, na kterou navazovalo na jižní straně ostrožny opevněné sídlo. Z něj dnes zbyla pouze vyvýšenina, na které stojí soukromý dům se zahradou. Při výkopech se našla keramika datující život na něm ve druhé polovině 13.století a zánik před polovinou 14.století. Sídlo mělo oválný půdorys, s osami 25 a 40 m. Dnes se z opevnění nedochovaly žádné prokazatelné náznaky. Je tu však kamenný sklep, jehož stáří a souvislost se sídlem není prokázána. Volně se dnes dá dostat pouze po cestě k chrámu a k hřbitovu, který ho obtáčí.
- chrám Nanebevzetí P.Marie	
- krytý trámový most	Druhou dominantou obce je krytý trámový most přes řeku Svratku, který pochází z roku 1718. Je 32 m dlouhý a jeho šířka je 2.6 m. Je nejstarším objektem svého druhu na Moravě a je technickou památkou.
Nedvědice	Kostel sv. Kunhuty je dominantou městečka. Byl vybudován v roce 1727 na místě původního dřevěného kostelíka.
- Kostel sv. Kunhuty	
Strážek	Dominantou obce je kostel sv. Šimona a Judy.
- kostel sv. Šimona a Judy	K turistickým vycházkám zde slouží vrch Strážnice 550 m n.m., zámek Mitrov, zřícenina hradu Mitrov a malebné údolí řeky Bobručky.
Chlum	Zakladatelem chlumského kostela byl asi kolem roku 1300 třebíčský opat. Kostel dostal svoji konečnou podobu přístavbou západní části s hlavním vchodem v roce 1912. V témže roce byly kostel a fara pobity zinkovým plechem.
- kostel	
Vítochov	Nad obcí se vypíná nejcennější památka- původně románský kostel sv. Michala s opevněním, ve kterém se nachází kamenná křtitelnice z pol. 13. stol. a kamenný oltář. Fresky byly odhaleny v roce 1949 a restaurovány v roce 1967. Představují Vjezd do Jeruzaléma, Poslední večeři Páně, Ježíšovo umučení a zmrtvýchstání a další výjevy z Kristových pašijí. Jsou zde i malby Panny Marie, patrona archanděla Michaela a postavy mučedníků.
+ ochranné pásmo kostela sv. Michala	
Gotický hrad Pernštejn	Na západní hranici JM kraje. Jeden z nejlépe dochovaných gotických hradů u nás, renesančně rozšířený, nevýrazně upravený barokně, klasicistně a romanticky.

4.19.7.7 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky, převážně zorněné, vyznačující se geometrizovanými okraji, nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	X	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými	XX	+	XXX

	objekty lidové architektury			
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel s novostavbami z daného období, technické úpravy toků a návesních rybníků (betonové požární nádrže)	X	-	X
5.	Agroindustriální areály na okraji sídel vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	X	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace	XX	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	X	-	X
8.	Chaty a rekreační střediska	X	-	X
9.	Ovocné sady v okrajích sídel a ve volné krajině	XX	+	X
10.	Vířská údolní nádrž	XX	+/-	X
11.	Nadměrně frekventované komunikace a dálkové komunikace I. třídy a dálnice, železniční koridory	X	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.19.7.8 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)		X
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.19.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Řeka Svratka spolu s přítoky jakoby vytvořila kolem sebe působivou krajinu připomínající horstvo, vyznačující se zvýšenou přírodní hodnotou. Svratka je základní a významnou přírodní osou celého prostoru. Území tvoří mnoho drobných prostorů odlesněných enkláv skládající se v celek.

Velká část území je zalesněna. Lesy pokrývají především svažité polohy, ve vyvýšených polohách přecházejících do vrchovinné krajiny však řídnu a tvoří spolu se zemědělskými plochami velmi specifickou mozaiku. Dna údolí jsou odlesněna a zemědělsky využívána, rozšířené části na soutoku s přítoky jsou osazeny sídly.

Uspořádání prostorů lze chápat ve třech úrovních: dna údolí výrazně vymezená zalesněnými svahy vytvářející různě široké prostory s mozaikou zemědělské krajiny, prostory s odlesněnými enklávami v členitém reliéfu nad údolními ve vyšších polohách a polootevřené prostory v okrajích oblasti na styku s okolními vrchovinnými prostory.

Krajinná scéna je převážně uzavřená do jednoznačně vymezených údolních prostorů, vyšší polohy poskytují velmi efektní malebné průhledy do hornaté krajiny. V krajině jsou četná rozhledová místa dovolující nejen prohlédnout krajinu Svratecké hornatiny a okolí, ale i vzdálené pohraniční hory S a SV směrem.

Přístupné rozhledny:

	<p>Rozhledna Karasín</p> <p>707 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled na Svrateckou hornatinu a Bystřicko</p>	<p><u>POLOHA:</u> Rozhledna nad Karasínem s restaurací je řešena jako jednopodlažní zděný objekt s čtvercovou věží. Dosahuje výšky třiceti metrů.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně.</p>
	<p>Rozhledna Kopaniny</p> <p>675 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled do krajiny Svratecké hornatiny, na Českomoravskou vrchovinu, Orlické hory, Jeseníky</p>	<p><u>POLOHA:</u> Odlesněný prostor nad Olešnicí pod vrcholem kopce Kopaniny, Zelenkův kopec</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>
	<p>Horní les u Rovečné</p> <p>774 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> kruhový rozhled do krajiny Svratecké hornatiny, na Českomoravskou vrchovinu, Orlické hory, Jeseníky</p>	<p><u>POLOHA:</u> Stojí 9 m pod vrcholem stejnomenného vrchu u Rovečné v Hornosvratecké vrchovině.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>

	<p>Zřícenina hradu Zubštejn</p> <p>687 m.n.m</p> <p><u>ROZHLED:</u> rozhled na vzdálené Jeseníky a Svrateckou hornatinu</p>	<p><u>POLOHA:</u> Zříceniny rozlehlého hradu Zubštejna, zvaného původně Kámen, se nacházejí na skalnatém hřebenu po pravém břehu řeky Svratky.</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u> Sezónně přístupná.</p>
---	---	--

4.19.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Výrazná přírodní osa krajiny řeky Svratky, přírodní osy jejích přítoků	XXX	+	XX
2.	Výrazné zalesněné vymežující přírodní horizonty	XXX	+	X
3.	Specifické otevřené průhledy zakončené hornatými partiemi	XX	+	X
4.	Četná vyhlídková referenční místa umožňující pohledy na vzdálené Jeseníky a Orlické hory	XX	+	X
5.	Přítomnost významných pozitivních kulturních dominant	X	+	X
6.	Přírodní charakter území	XXX	+	X
7.	Drobné měřítko odlesněných prostorů	XXX	+	X
8.	Vysoká kulturní hodnota daná harmonickým utvářením krajiny a mírou dochovanosti sídel a jejich krajinného rámce	XXX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.19.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Místy scelené polní hony do půdních bloků
- × Necitlivé přestavby tradičních usedlostí
- × Některá sídla trpí nevhodně umístěnými novostavbami z konce minulého století a přestavbami tradičních usedlostí a objektů lidové architektury
- × S část území je narušena stavbou správní budovy dálkového vodovodu z Vírské nádrže u Švačce
- × Údolí Svratky přetíná měřítkem odlišná silnice Žďár – Bystřice n. P.- Boskovice
- × Rekreační výstavba

4.19.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Nepříměřené dominanty technicistní povahy
- × Větrné elektrárny
- × Necitlivé dostavby sídel s dochovanou urbanistickou strukturou a přestavby tradičních usedlostí
- × Živelné a nekoncepční rozšiřování zastavěných území sídel
- × Záměrné výstavby nerespektující tradiční prostorové uspořádání sídla

Z pohledu změny využití území

- × Odlesnění svahů a horizontů
- × Scelování ploch a odstranění mezí
- × Regulace vodních toků

4.19.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových zón a halových objektů
- Zamezit dostavbám sídel s dochovanou urbanistickou strukturou a výstavbě nerespektující tradiční prostorové uspořádání sídla
- Zamezit necitlivým přestavbám tradičních zemědělských usedlostí a chalup a živelnému nekoncepčnímu rozšiřování zastavěných území sídel
- Zamezit výstavbě nerespektující tradiční měřítka a proporce v daném místě.
- Zamezit výstavbě rekreačních objektů a chat
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren v celém prostoru a v navazujícím okolí, odkud se mohou vizuálně uplatnit v prostorech oblasti
- Zamezení výstavbě vertikál technicistní povahy do vymezuujících horizontů a krajinných předělů nebo míst, kde budou v kontrastu se stávajícími kulturními dominantami
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce Jimramova
- Zamezit výstavbě potlačující přírodní charakter území
- Zamezit scelování polí
- Zamezit technickým úpravám vodních toků a budování přehrad potlačujících typický charakter údolí

4.19.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Kozlov - Vrtěříž – prostor typické mozaiky krajiny s dochovanými prvky historického uspořádání krajiny
- Jimramovsko – krajinný rámeček v okolí Jimramova
- Vírsko – hornatý prostor obklopující Vírskou nádrž
- Horní Čepí – malebný prostor krajinného rámce drobné vsi s pluzinou dělených úseků

- Lískovec – Kovářová - prostor typické mozaiky krajiny s dochovanými prvky historického uspořádání krajiny

Ochranu a vymezení míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.19.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat jednotlivé části údolí řek, odlesněné prostory se sídly.

4.20 Oblast krajinného rázu Moravskokrumlovsko – Ivančicko (CZ0610-OB020)

4.20.1 Vymezení oblasti a základní charakteristika oblasti

Kontrastní prostor utvářený značně zorněnou plochou krajinou s výraznými zářezy řek obklopenými mnoha přírodními scenériemi, vyznačující se hodnotnými prostory komponované krajiny v okolí panských sídel.

4.20.2 Charakteristika přírodního prostředí, přírodní rámeček oblasti

4.20.2.1 Geologická stavba a geomorfologie území

Skladba hornin této oblasti je v rámci kraje Vysočina nadprůměrně pestrá. I v této oblasti je převážně tvořena kyselými přeměněnými horninami – migmatity, přecházejícími místy v podobné pararuly. V údolí Oslavy pod Náměštěm a Jihlavy pod Dalešicemi dominují pevnější a ještě kyselejší granulity. Údolí Chvojnice na východním okraji je vyvinuto v bítešských ortorulách podobných vlastností. Ve střední a severovýchodní části oblasti se nacházejí 0,5 – 1 km široké pruhy bazických amfibolitů, v severní části směru SV – JZ, ve střední Z - V. Severně od Náměště n./Osl. a v údolí Chvojnice jsou ojedinělé, do 100 m široké pruhy extrémně bazických krystalických vápenců – mramorů. Nejdůležitějšími kontrastními horninami k převažujícím kyselým metamorfitům jsou však tělesa hadců. V této oblasti se jich nachází největší rozloha v celé ČR a budují téměř 5 % oblasti. Tělesa jsou rozptýlena víceméně po celé oblasti s výjimkou území severně od Náměště a jihovýchodního okraje. Celkem se v kraji Vysočina nachází 6 těles s rozlohou přes 1 km², podstatně více je drobnějších; další velká i malá tělesa se nacházejí v této oblasti v Jihomoravském kraji. Při severních okrajích do oblasti zasahují výběžky mladoprvohorních křemenných syenitů – durbacitů třebíčského masivu. Na plošinách jsou rozsáhlé zbytky mladotřetihorních mořských vápenných písků a slínů. Často jsou překryty glaciálními

sprašovými hlínami se svahovinami (na západě) nebo přímo vápnitými sprašemi (na východě). Sprašové hlíny a spraše pokrývají ve významných mocnostech asi 1/3 oblasti. Svahoviny (píščito-hlinito-kamenité) zde nejsou zdaleka tak časté, jako v jiných částech kraje. V nivách jsou úzké pásy nivních sedimentů. Rašeliny zde nejsou evidovány.

Komplexy pararul přecházející migmatitů vystupují na povrch přibližně na polovině plochy oblasti. Pararuly i migmatity mají víceméně patrnou foliaci, která má převážně směr SSV – JJZ, ukloněna je k V nebo Z se sklony až na nepatrné výjimky přes 30°. Jde o poměrně kompaktní horniny, ne však příliš odolné, takže výskyt přirozených skal na nich není četný. Při zvětrávání se rozpadají na ploché hranaté polyedrické balvany s mezerní hmotou vytvořenou drobnými kameny. K masivnějším a kyselejším horninám náležejí granuly a ortoruly. Od pararul se liší méně zřetelnou foliací a vyšší geomorfologickou odolností, zpravidla tedy tvoří elevace, málo rozrušené zarovnané povrchy nebo sevřená skalnatá údolí. Syenity – nověji přesně klasifikované jako porfyrické melanokratické amfibol-biotitické syenogranity (durbachity) - zabírají asi 5 % oblasti. Jsou mladoprvohorního stáří, nebyly tedy rozdraceny vrásněním. Čerstvá hornina má mozaikovitou bílo-černou barvu, z dálky a při ovětrání působí šedě. Jsou to poměrně všesměrně homogenní neutrální hlubinné vyvřeliny. Při zvětrávání se rozpadají podle navzájem kolmých ploch odlučnosti ve kvádry. Na skalách a balvanech nejdříve zvětrávají hrany, takže se skály i bloky postupně zaoblují a vznikají bochníkovité skály a především oválné (žokovité) balvany. Mezi nimi se nachází drobně šterkovitá až hrubě písčité dobře propustná zvětralina. Po obvodu třebíčského masívu se v rámci oblasti vyskytuje jeho okrajová facie – pevnější jemnozrné aplity rozpadající se v drobné ostrohranné kameny.

Amfibolity mají šedozelenou barvu a jsou bazické, ovšem vlivem metamorfózy a zpevnění uvolňují živiny do půdy pomalu, takže se v biotě odlišují jen středně. Jsou však méně odolné než předchozí horniny, a tak až na výjimky nebudují vrcholy nebo velké skály, ale spíše mírnější povrch. Krystalické vápence se vlivem nepatrné rozlohy projevují málo a prostorově velmi omezeně, a to zvýšeným počtem druhů teplomilné bioty a bohatostí bylinného podrostu. Morfologicky se neprojevují. Hadce se vyznačují extrémním chemismem s nadbytkem hořčíku a pro většinu rostlin jsou toxické. Mají sytě černo-hnědo-zelenou barvu a jsou relativně málo odolné, takže netvoří vysoké skály. Největší tělesa hadců jsou u Pulkova a Biskupic, Krhova a západně od Hrotovic, velké těleso je jižně od Hrotovic a největší v kraji je u Mohelna s plochu cca 3,7 km². Ještě větší je pak těleso v jihomoravské části u Biskoupek – přes 7 km². Hadce zde tvoří většinou plošiny a na nich se jejich specifika příliš neprojevují. Přesto jsou v mnoha místech exponovány na srážech údolí, a projevují se tak i specifickou hadcovou biotou (sleziník hadcový) a hadcovými bory.

Třetihorní mořské vápnité písky a jíly a staročtvrtohorní spraše jsou měkké, vápnité, dobře obdělavitelné, úrodné, a proto jsou až na malé útržky v údolích zorněny. Jejich mocnosti dosahují několik metrů. Typický je pro ně měkký reliéf, doplněný ovšem o četné strže a úvozy, zvláště u hran údolí. Nivní sedimenty tvoří pouze úzké pruhy podél potůčků na lošinách a podél řek na dnech údolí. Jsou živné a bohatě dotované vodou, takže umožňují rozvoj bujné nitrofilní vegetace. Nivy řek a říček jsou však velmi úzké, podél Oslavy lokálně i téměř chybějí a vyznačují se velkým množstvím ostrohranných kamenů napadaných ze skal, i zaoblených balvanů.

Na blízkost hadců jsou vázána ložiska niklových rud západně od Hrotovic u hranice kraje. Podél Rokytne, kde chybějí hadce, jsou malá ložiska železných rud. Nad Náměští jsou ložiska uranových rud.

Georeliéf není typický pro kraj Vysočina. Má charakter tektonicky mírně zdviženého plochého zarovnaného povrchu, ukloněného nepatrně k VJV. Nad plošiny se mírně zvedají plochá návrší. Do

plošin a návrší se zařizla výrazná skalnatá údolí řek vytékajících z jádrové oblasti kraje. Nejvýraznější jsou údolí Jihlavy a Oslavy, o něco méně hluboká a skalnatá jsou údolí Rokytne a Chvojnice. Východní třetina oblasti leží již v Jihomoravském kraji.

Nejvyšší bod oblasti není příliš podstatný, neboť Ivančicko na západě i severu ohraničují výše položené oblasti krajinného rázu, kde jsou návrší tvořící dominanty i pro oblast Ivančicka. Lokalizace nejvyššího bodu Ivančicka tak záleží na detailním vedení hranice oblasti na západě a severu. Výšky západního a severního okraje se pohybují kolem 480 m n. m. Nejvyšším bodem nejspíše je vrch Vlčice (500 m n. m.) nad údolím Jihlavy u Třebenic. Nejnižším bodem je místo, kde řeka Jihlava nad Templštejnem opouští kraj (cca 240 m n. m.). Jedná se zároveň o nejnižší bod celého kraje Vysočina. Převýšení v oblasti v rámci kraje je tedy cca 260 m, což je u oblastí krajinného rázu v kraji Vysočina průměrné. Převýšení na vzdálenost 4 km dosahuje ve východní části oblasti 150 - 200 m, a reliéf má tedy charakter ploché vrchoviny. Převážnou část převýšení ovšem tvoří přes 100 m vysoké údolní svahy, nad nimiž leží mírně se zvedající plošiny. Typická vrchovina ani pahorkatina se zde tedy nevyskytuje. Na jihu a jihozápadě podél méně zaříznutého údolí Rokytne převýšení na 4 km je kolem 100 m, a reliéf tak má charakter členité pahorkatiny. Ani zde se typické pahorky nevyskytují a veškeré převýšení je způsobeno svahy údolí. Nejvyšší převýšení na 4 km je mezi Zeleným kopcem (Babylonem, 491 m n. m.) a údolím Jihlavy u Mohelna – cca 260 m n. m., převýšení tedy dosahuje cca 230 m, a reliéf tak náleží do kategorie členité vrchoviny. Zelený kopec nad údolím ovšem tvoří jen zdvižené návrší.

V dálkových pohledech se zaříznutá údolí řek uplatňují málo a nápadnější jsou plochá zalesněná návrší. Jednoznačnou reliéfovou osu ať rázu elevace či deprese oblast nemá. Nejvýraznějšími prvky ovšem jsou zaříznutá údolí řek, stékajících od západu až severu k jihomoravským úvalům. Všechna údolí se vinou v navazujících zákrutech, místy až meandrech. Nejvýraznější meandr oblasti v okolí Hradiska na řece Jihlavě byl zatopen Dalešickou přehradou. Přímý úsek údolí je jen jeden, a to na Oslavě v okolí Skřípského mlýna a je dlouhý asi 4,5 km. Údolí Rokytne má hloubku do 85 m a skály zde jsou vzácnější a vysoké do 20 m. Nejdelší, nejhlubší a nejvýraznější je údolí Jihlavy, hluboké až 160 m, úzké, sevřené a s četnými vysokými skálami a skalními defilé. Údolí Oslavy se postupně zahlubuje až na 140 m, výrazné skalní útvary jsou zde místy, ale vysoké. Údolí potoka Chvojnice se postupně zahlubuje z 50 m až na 140 m, zákrutů je zde relativně méně a výrazné skály jsou až poslední 2 km před ústím do Oslavy.

Horní hrany všech údolí jsou výrazné, někdy dokonce i se skálami poskytujícími výhled do údolí. Nejvýraznějším skalním útvarem byla Wilsonova skála v údolí Jihlavy u Hartvíkovic, vysoká cca 100 m, zvedající se přímo z nivy až k horní hraně údolí. Bohužel byla do poloviny zatopena Dalešickou nádrží a její imponantní rozměry se změnilly na parametry běžné větší skály. Výrazná koncentrace skal a skalních stěn je v oblasti soutoku Oslavy a Chvojnice u hradu Levnova. Tato část je nejdívočejší v údolích západomoravských řek a patří k nejvýraznějším v rámci celé ČR. V údolích přítoků se skály vyskytují též, ale bývají nižší a jejich skalní defilé kratší, neboť jejich údolí mají menší poloměr zákrutů. Volné kameny se vzhledem k charakteru reliéfu vyskytují téměř výhradně na svazích údolí a především pod skalami. Zde jich však je extrémní množství a místy tvoří celá suťová pole a kamenné proudy. Na návrších se skály nevyskytují a jen ojediněle se na nich nacházejí akumulace volných kamenů.

Vzhledem k tomu, že plošiny a mírné svahy nad údolím jsou převážně odlesněny, docházelo na nich k soustředěnému odtoku přívalových vod. Na přechodu úpadů v pobočná údolí řek se vyvinuly četné

strže, často zařezané až do skalního podkladu a přecházející tedy v rokle. Antropogenní tvary jsou zastoupeny především 100 m vysokou zemní hrází Dalešické přehrady, nejvyšší v ČR. Hráz přehrazuje celý profil údolí. Hráz Mohelenské nádrže je betonová, vysoká 27 m a je celkem nenápadná. Výrazné antropogenní změny prodělal reliéf v areálu jaderné elektrárny Dukovany a v jeho okolí. Další antropogenní tvary mají řádově menší velikost a význam. Jedná se především o násypy a zářezy komunikací nižších tříd a hráze ojedinělých, spíše malých rybníků, jakož i o nečetné agrární meze. Lomy a hliníky cihelen jsou zde ojedinělé, spíše malé a zpravidla opuštěné.

4.20.2.2 Klimatické podmínky

Klima je mírně teplé, mírně suché, vzhledem k nadmořské výšce území velmi suché, což je dáno polohou ve srážkovém stínu Českomoravské vrchoviny. Za období 1901-1950 zde teploty a srážky ilustrují stanice Náměšť n./Oslavou 7,7 °C, 594 mm, Plaveč jižně od oblasti přes 8,0 °C, 512 mm. Dle Quittovy klasifikace celá oblast leží v nejteplejší a nejsušší z mírně teplých oblastí – MT11. Teplotní inverze na plošinách pro jejich malou rozlohu lze zde očekávat slabé, nadměrnou větrnost vrcholů a vrcholové klima očekávat nelze. Výrazně se naopak projevují teplotní inverze při dnech údolí, projevující se nízkými teplotami v noci a v zimě, čtenějším výskytem mlh, rosy a delším trváním sněhové pokrývky, zvláště v užších zalesněných údolích. Velmi výrazně se projevuje expoziční klima různě orientovaných svahů údolí. Nejteplejší jsou jihozápadně orientované svahy v jejich horní polovině, nejchladnější severovýchodní svahy v jejich dolní polovině. Tyto rozdíly jsou patrné v délce trvání sněhové pokrývky, vegetaci i pocitu při pobytu na daných svazích. Ve všech uvedených údolích se extrémně silně projevuje tzv. říční (fakticky ovšem údolní) fenomén s velmi pestrá mozaikou rozličných místních klimát a mikroklimát. Výše proti toku řek a říček v sousedních oblastech již tyto rozdíly nejsou tak výrazné.

4.20.2.3 Hydrologické podmínky

Vodní prvky jsou velmi důležitou součástí krajinného rázu Ivančicka. Vyskytují se zde menší řeky, říčky, různě velké potoky, prameny a ojedinělé rybníky. Nejnápadnější jsou dnes 2 vodní nádrže, přičemž vodní nádrž Dalešice patří k největším v ČR.

Řeky a říčky jsou hlavní atraktivitou oblasti, i když pohledové osy vzhledem k uzavřenosti údolí tvoří jen v omezeně. Tekou na dnech klikatících se poměrně hlubokých údolí se skalami. Řeky a říčky zpravidla mají zpravidla přírodě blízká koryta, více upravená pouze v ojedinělých sídlech na dnech údolí či v místech náhonů na bývalé mlýny. Na Oslavě u Sedlece má Oslava velký spád s balvany o průměru kolem 1 m v korytě. Zvláště za větších vod působí tyto peřeje velmi impozantně, za sucha zde převažuje dojem balvanitého koryta s trochou vody mezi kameny. Koryto Rokytné ležící v poněkud širší nivě má místy vytvořeny volné zákruty. Dvojznačnými prvky jsou vodní nádrže. Vodní nádrž Dalešice je nejhlubší v celé ČR (hl. 84 m) a plošně patří k větším nádržím, s plochou 4,8 km² a délkou zátopy 22 km. Šířka zátopy u hráze je přes velkou hloubku pouhých 300 – 500 m a tato šířka proti proudu přirozeně kolísavě klesá. Má překvapivě málo zátok, nápadné jsou naopak z větší části zatopené skalnaté meandry. Místy nádrž vytváří zdání fjordu. Nádrž je nesporně nápadným prvkem krajiny a může působit v krajině atraktivně. Nádrž ovšem zaplavila a zničila pohledově a krajinářsky cenné údolí Jihlavy, s jezy, peřejemi, velmi oblíbené rybáři i vodáky. Problémem je i to, že z níže ležící nádrže Mohleno se čerpá průmyslová voda pro jadernou elektrárnu Dukovany, která se po využití v chladicí soustavě jaderné elektrárny vrací do Mohelenské nádrže. Je mírně radioaktivní. Při přečerpávání mezi oběma nádržemi se dostává radioaktivní voda i do nádrže Dalešice, takže v její dolní polovině nádrž nelze využít k rekreaci u vody. Navíc hladina kolísá během dne asi o 1 m. To

snižuje její atraktivitu. Ta je dále snižována erozí břehů, které jsou nyní skalnaté, balvanité a většinou nepříístupné. Radioaktivita vody neidentifikovatelná lidskými smysly působí jako nerozpoznatelné nebezpečí pro informované návštěvníky. Pohledem na vodní hladinu se s výjimkou hráze, mostu u Hartvíkovic a Wilsonovy skály těšit nelze. Vodní nádrž Mohelno díky svým malým rozměrům zatopila jen dolní čtvrtinu údolí, ale voda v ní je radioaktivní, hladina kolísá denně až o 12 m. K nádrži je zakázán vstup a je zde zakázán i rybolov. Obnažené holé kamenité svahy nad hladinou působí nepříiznivě.

Drobnější potoky z plošin stékají zpravidla intenzivně se zařezávajícími bočními údolími k údolí hlavních řek a říček. Údolí jsou zalesněná, potoky neupravené (nebo pouze lokálně) a často mají charakter kamenitých bystřinek. Zajímavým a nepominutelným způsobem doplňují charakter těchto bočních údolí. Pozoruhodné jsou údolí Plešického potoka a Mohleničky, přítoky Jihlavy. Oba potoky tvoří před ústím do Jihlavy skalnatá údolí, místy charakteru neúplných roklí, s peřejemi i několik metrů vysokými vodopádky.

Rybníků je v oblasti velmi málo a jsou většinou malé. Vyskytují se téměř výhradně na drobných tocích na plošinách mezi údolími. Rybníky na plošinách v polní krajině mají zpravidla okrouhlý tvar, dlouhou a nízkou hráz. Největší je Panský rybník u Radkovic u Hrotovic (5 ha). Místy byly vystavěny rybníky či nádržky na zahlubujících se údolích potůčků stékajících z plošin, pak se nacházejí v mělkých lesnatých údolích, mají protáhlý úzký tvar a často jsou využity k lokální rekreaci u vody. Jejich plocha nepřesahuje 3 ha. Jsou to nádržky a rybníky u Hrotovic, Rouchovan, a Vícenický žlab u Náměstí n./Oslavou. Na krajinném rázu se rybníky a nádržky celkově podílejí málo. Lokální ale výrazný krajinařský význam mají nádržky v Náměšťské oboře.

Oblast je suchá a pramenů je zde málo a slabých. Drobné potoky pramení na plošinách, kde jsou v polích jejich prameniště zlikvidována melioracemi spojenými se zatrubněním vznikajícího toku. Zbývající prameniště byla podchycena jako zdroj užitkové či pitné vody. Častější jsou prameny v lesích v bočních údolích, zde však se zpravidla nejedná o jeden nápadný pramen, ale spíše o dlouhé strouhy v nichž postupně nenápadně směrem po toku přibývá vody. Někdy tyto potůčky zanikají ve vlastních písčito-kamenitých náplavech a dále po toku se opět objevují. Mnohé prameny v suchých obdobích vysychají a voda v údolí pramení až v jeho nižší části. Zajímavé upravené prameny zde nejsou evidovány. Vybudování studánek a citlivější práce s vodními prvky by podstatně zatraktivnilo krajinu.

4.20.2.4 Vegetace

Z hlediska geobiocenologické klasifikace leží většina oblasti ve 3. vegetačním stupni – dubovo-bukovém. Údolní srázy teplého kvadrantu hostily či hostí společenstva 2. vegetačního stupně - bukovo-dubového a v nejextrémnějších případech, jako na Mohelenské stepi, přecházejí až do 1. veget. stupně - dubového. Severní svahy a dna údolí hostí 4. vegetační stupeň – bukový. Ve 2. i 3. vegetačním stupni však vlivem suchosti klimatu byl poměrně hojný habr a buk se vyskytoval spíše na lokalitách s mírně vlhčí půdou, především při úpatích svahů. Z hlediska geobotanického jsou na převážné části oblasti předpokládány černýšové dubohabřiny. Na výchozech skal na plošinách nebo v horních částech svahů východního a severozápadního kvadrantu se předpokládají acidofilní bikové doubravy. Na vysokých skalách v údolích jsou reliktní bory, na severních svazích na hadcích velmi vzácné bazifilní bory. Na plošinách se na hadcích předpokládají také přirozené bory, ale spíše šlo o smíšené lesy dubu a borovice. Na živnějších severních svazích jsou uváděny květnaté bučiny, nejčastěji lipové. V dolních částech svahů při dnech erozních zářezů jsou hojné, ale maloplošné

suťové lesy, nejčastěji habrové javořiny. Na jižních svazích jsou dodnes zachovány teplomilné břekové doubravy. Nejvzácnější jsou hadcové teplomilné doubravy, v kraji vázané na oblast Mohelenské hadcové stepi. Ze zaříznutého meandru Čertova jazyka u Senorad, kde řeka Oslava prořízla i pruhy mramorů, byl popsán zvláštní typ suťových lesů – pěchavové lipiny. Nivy toků hostily lužní jasanovo – olšové lesy.

Současná krajina je převážně odlesněná a přeměněná v pole. Lesy zabírají něco přes ¼ plochy a jsou téměř výhradně vázány na svahy zaříznutých údolí – tvoří tak i desítky kilometrů dlouhé, ale jen 1 – 2 km široké pruhy. Místy lesy z údolí na mělkých půdách přesahují na plošiny (u Hrotovic, Rouchovan, Kuroslep). Jediný rozsáhlejší les na návrší je v oblasti vrchu Babylon (491 m n. m.) mezi údolím Jihlavy a Oslavy. Malé lesy zde prakticky chybějí, středně velké lesy se ojediněle vyskytují izolované na relativně větších svazích v oblasti plošin. Plošiny jsou přeměněny téměř kompletně v rozsáhlou holou krajinu s neobyčejně velkými poli, většími vesnicemi a s malým množstvím dřevinné zeleně. V současné vegetaci na mírnějších svazích a návrších dominují jehličnaté lignikultury – převážně borové, na stínějších nebo vlhčích polohách směsi borovice, smrku a modřínu. Je zde však významná příměs listnatých stromů. Na jižních svazích údolí jsou pěstovány bory (místy dokonce přírodě blízké), obsahující značnou příměs dubů a habru. V zaříznutých údolích řek dodnes převažují přírodě blízké listnaté lesy – převážně dubohabřiny, ale četné jsou i acidofilní a teplomilné doubravy. Lokálně sem pronikl trnovník akát a místy vytvořil na skalnatých svazích souvislé porosty. Relativně vzácné, an v úzkých pruzích, jsou jasanové olšiny v nivách. Lokálně jsou zde vysazeny i lesy blízké lužním doubravám. Lze konstatovat, že v rámci kraje se v této oblasti se nacházejí největší plochy i největší zastoupení přírodě blízkých lesů.

Travní porosty jsou na poměry kraje Vysočina vzácné. Jsou tvořeny malými segmenty nivních luk zarůstajících olšovými lesy nebo taktéž zpravidla opuštěnými malými segmenty bývalých luk a pastvin na svazích. Největší segment travnatých porostů v oblasti představuje Mohelenská hadcová step. Obnoveny byly ojedinělé louky na dnech podmaččených sníženin a v oblasti pramenišť. Jsou druhově chudé a působí uměle.

4.20.3 Přírodní dominanty

Přírodní dominantou regionálního významu jsou rozsáhlé celky plošin s poli kombinované s pásy lesů v údolích, což je patrné i v dálkových pohledech, zvláště od SZ a JV. Vzhledem k velké ploše jsou nápadné spíše plošiny než uzavřená údolí. Tato údolí však tvoří kontrastní svět sám pro sebe a největší krajinnou hodnotu oblasti. Údolí tvoří dominanty nadmístního významu. Dominantou nadmístního významu je i návrší Zeleného kopce (Babylonu) nad Mohelnem. Dominantnost údolí Jihlavy z větší části zanikla zatopením nádrží Dalešice, nad hrází vznikla v úseku několika kilometrů druhotná plochá krajina. Novodobou dominantou regionálního významu je dlouhá plocha nádrže Dalešice. Nádrž Mohelno je dominantou nadmístního významu. Dominantami nadmístního významu jsou vlivem své délky i řeky Jihlava a Oslava. Rokytná vlivem užšího a zarostlého koryta je dominantou spíše místního významu. Lesní celky jsou zpravidla dominantami nadmístního významu. Významnými dominantami jsou skály a skalní defilé, vzhledem k omezené viditelnosti většinou však lokálního významu. Ojedinělé rybníky jsou maximálně lokálními dominantami.

4.20.4 Identifikované znaky přírodní povahy a jejich přítomnost (Přírodní charakteristika území)

Znaky přírodní charakteristiky území	klasifikace znaků
--------------------------------------	-------------------

		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé plošiny zachovalých zarovnaných povrchů v malé výšce	XXX	0	X
2.	Zaříznutá údolí řek a říček	XXX	+	XXX
3.	Zákruty a meandry údolí	XX	+	XX
4.	Skály a skalní defilé s výjimkou dvou následujících	XX	+	XX
5.	Skalnaté údolí Oslavy u Ketkovického hradu a Jihlavy nad Templštejnem, Wilsonova skála	XX	+	XXX
6.	Výskyty hadců	XX	+	XXX
7.	Rozsáhlé plochy měkkých třetihorních jílu a kvartérních spraší	XX	0	XX
8.	Odlesněné území na plošinách	XXX	0	X
9.	Rozsáhlá pole s nedostatkem dřevinné zeleně v krajině plošin	XX	-	X
10.	Pásky lesů na svazích údolí, místy i nad horní hranou	XXX	+	XX
11.	Lesní komplex návrší Zeleného vrchu (Babylona)	XX	+	X
12.	Dominance smrko-borových kultur s modřínem na mírných svazích	XX	-	X
13.	Hojná příměs listnatých dřevin i v jehličnatých kulturách	X	+	XX
14.	Reliktní bory na skalách	XX	+	XX
15.	Hadcová biota vč. hadcových borů	XX	+	XXX
16.	Akátiny lokálně na svazích a okrajích lesů	X	-	XX
17.	Převážně přírodně blízké lesy v údolích	XX	+	XXX
18.	Údolí Jihlavy zatopené rozsáhlou nádrží Dalešice	XX	-	XX
19.	Vodní hladina rozsáhlé nádrže Dalešice	XX	+	XX
20.	Mensší vodní nádrž Mohelno	X	-	XX
21.	Přírodě blízké kamenité a balvanité řeky a říčky	XXX	+	XX
22.	Bystřiny spadající do údolí řek s drobnými peřejemi a vodopády	XX	+	XX
23.	Odvodněná prameniště v polní krajině na plošinách	XX	-	X
24.	Regulovaná, napřímená, zabahněná koryta potoků na plošinách	XX	-	X
25.	Ojedinelé, převážně malé rybníky a nádržky	X	+	X

4.20.5 Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty KR

Přítomnost indikátoru je vyjádřena v následující tabulce:

P	Indikátory přítomnosti zvýšené přírodní hodnoty	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
P.1	Přítomnost národního parku (NP) vč. ochranného pásma		X
P.2	Přítomnost chráněné krajinné oblasti (CHKO)		X
P.3	Přítomnost národní přírodní rezervace (NPR) vč. ochranného pásma	X	

P.4	Přítomnost národní přírodní památky (NPP) vč. ochranného pásma		X
P.5	Přítomnost přírodní rezervace (PR) vč. ochranného pásma	X	
P.6	Přítomnost přírodní památky (PP) vč. ochranného pásma	X	
P.7	Přítomnost evropsky významné lokality (EVL) sítě Natura 2000	X	
P.8	Přítomnost ptačí oblasti (PO) sítě Natura 2000		X
P.9	Přítomnost přírodního parku (dle §12 zák. 114/1992 Sb.)	X	
P.10	Přítomnost skladebných prvků vyšších ÚSES (regionálních, nadregionálních)	X	
P.11	Přítomnost významných krajinných prvků (VKP)		X

4.20.6 Přítomnost území zvýšené přírodní hodnoty

Velkoplošná zvláště chráněná území

- Nejsou vyhlášena

Maloplošná zvláště chráněná území

- NPR Mohelenská hadcová step, PP Obora, PR Údolí Oslavy a Chvojnice, PP Kozének, PR Mohelníčka, PR Biskoupský kopec, PR Dukovanský mlýn, PR Velká skála, PR V jedlí

Přírodní parky

- PrP Střední Pojhlaví - Vyhlášen jako oblast klidu v roce 1988. Okresním národním výborem Brno venkov, Třebíč a Znojmo.

Zahrnuje dolní část středního toku řeky Jihlavy, od Mohelna k Reznovicím. Výměra přírodního parku činí cca 1500 ha.

Geomorfologicky náleží území ke Znojenské pahorkatině. Leží v rozmezí nadmořských výšek od 215 do 380 m. Do holoroviny Znojenské pahorkatiny se vkládá hluboko zaříznuté údolí řeky Jihlavy a údolí jejích přítoků. Údolní svahy jsou příkré s členitými skalními výchozy. Údolí vytváří výrazné zaklesnuté meandry. Podloží tvoří silně přeměněné horniny gföhlské jednotky moldanubika, mezi nimiž převládají světlé granulity náměšťského masivu. Vyskytují se také serpentinity (hadce) a migmatitické ruly. U Hrubšic se tyto horniny stýkají tektonicky se sedimenty (balinskými slepenci a pískovci) permokarbonu Boskovické brázdy. K nejmladším sedimentům náležejí vltavínonosné terasové pleistocenní štěrky po obou březích Jihlavy (Hrubšice-Prosniska). Větší část parku na severozápadě a jihozápadě pokrývá kambizem typická. V jižní části od Mohelna k Hrubšicím jsou rozsáhlejší plochy s kambizemí eutrofní a při řece Jihlavě se nachází fluvizem na bezkarbonátových nivních sedimentech, které místy vystupují až k povrchu, bez náznaků dalšího vývoje. V hluboko zaříznutém údolí Jihlavy přistupují na výchozech kyselých hornin, i litozemě a rankery. Největší část parku zaujímají hercynské dubohabřiny (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*). V místech s příznivou expozicí, popřípadě v zářezech a na svazích vodních toků, se objevují teplomilné doubravy svazu *Quercion petraeae* s přimíšenou borovicí (*Pinus sylvestris*), vzácně i klokočem zpeřeným (*Staphylea pinnata*) a mahalebkou obecnou (*Padellus mahaleb*), vázanou většinou jen na skalní ostrožny. Na nivách vodních toků jsou nejčastější olšiny svazu *Stellario-Alnetum glutinosae*. Nelesní vegetace je velmi rozmanitá. Střídají se zde xerothermní trávníky svazu *Festucion valesatae* reg. *Bromion erecti* s mezofilními lučními porosty svazu *Arrhenatherion*. K mezním prvkům zdejší flóry patří dvouřadec pozdní (*Cleistogenes serotina*), dosahující zde severní hranice areálu. Na území parku roste větší počet zvláště chráněných druhů rostlin, ze vzácnějších je to např. lýkovec vonný (*Daphne cneorum*), křivatec český (*Gagea bohemica*) a další. Zoocenózu tvoří ochuzená fauna kulturní krajiny pahorkatiny Českomoravské vrchoviny.

Žije zde brhlík lesní (*Sitta europaea*), budníček menší (*Phylloscopus collybita*) a pěvuška modrá (*Prunella modularis*) i donedávna zde byla řada hnízdišť sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*). Byl zde pozorován také čáp černý (*Ciconia nigra*), ostříž lesní (*Falco subbuteo*) a výr velký (*Bubo bubo*). Na území parku se nachází pět zvláště chráněných území: PR Biskoupský kopec, PR Mohelnická, PR Nad řekami, PP Biskoupská hadcová step a PP Kozenek. Historicko krajinařský obraz je dotvářen zříceninou hradu Templštejn a unikátní stavební památkou- románským kostelíkem z první třetiny 12. století v Řeznovicích.

- PrP Rokytná - Vyhlášen Okresním národním výborem v Třebíči v roce 1978 jako oblast klidu a přehlášen na přírodní park roce 1996 nařízením Okresního úřadu v Třebíči.

Park se rozprostírá po obou březích řeky Rokytne a levobřežních přítoků Olešné s Rouchovankou od Příštpa přes Rouchovany až k Tulešicím. Celková výměra činí 2700 ha. Území je součástí geomorfologického celku Jevišovická pahorkatina a podcelku Znojemská pahorkatina. Do holoroviny Znojemské pahorkatiny se vkládá zaříznuté údolí řeky Rokytne a jejích přítoků. Řeka Rokytná si proráží cestou z nižší Jaroměřické kotliny romantickým průlomovým údolím se zaklesnutými meandry přes vyšší a zalesněný Myslibořický hřbet do nižší Tavíkovické pahorkatiny. Území parku je součástí Jevišovické pahorkatiny, která se vyznačuje mělkými úseky s plochou nivou a zahloubenými úseky se skalnatými břehy, převládajícími horninami jsou migmatitické gřohlské ruly s amfibolity, čočkami skarnů a eklogitů. Vzácnější jsou světlé granulity, výjimečně i serpentinity (hadce). Nejzápadnější část parku v okolí Příštpa patří k žulosyenitům třebíčského masivu. V nivě řeky Rokytne je vyvinuta fluvizem a na svahovinách z rul a granulitů kambizem typická. Na sprašových plošinách se objevuje hnědozem typická. Kolem přítoků Rouchovanky i v její údolní nivě, zejména ve střední a horní části toku, vznikly na polygenetických hlínách gleje a amfigleje. Nejrozsáhlejší plochu lesů zaujímají umělé monokultury smrku ztepilého (*Picea abies*) a borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Potenciální přirozenou vegetaci tvoří hercynské dubohabřiny (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*), které se zachovaly např. v PR V jedlí.

Místa, především na výslunných skalnatých svazích nad levým břehem řeky, se lze setkat s břekovými doubravami (*Sorbo torminalis-Quercetum*). V nivě Rokytne leží mezofilní louky a tok je lemován působivými břehovými porosty olší a vrb. Flóra je vzhledem k převaze nevápnitých hornin poměrně jednotvárná. Její hlavní součástí jsou druhy dubohabřin, jako dyrnivka plná (*Corydalis solida*), ostřice chlupatá (*Carex pilosa*) a brambořík nachový (*Cyclamen purpurascens*). K dnes již velmi vzácným druhům patří sněženka podsněžník (*Galanthus nivalis*). Zajímavý je i výskyt stulíku žlutého (*Nuphar lutea*) u obce Příštpo. Pozornost si zaslouží stále ještě bohatá fauna, vázaná na vodní toky a jejich okolí. Bohužel již značně ubylo míst s výskytem raka říčního (*Astacus astacus*). Hlavní složkou ichtyofauny je ostroretka stěhovavá (*Chondrostoma nasus*), úhoř říční (*Anguilla anguilla*) a jelec tloušť (*Leuciscus cephalus*). V parku žije rosnička zelená (*Hyla arborea*), užovka obojková (*Natrix natrix*) a užovka podplamatá (*Natrix tessellata*). Hnízdí zde ledňáček říční (*Alcedo atthis*) a skorec vodní (*Cinclus cinclus*). Občas se objevuje i vydra říční (*Lutra lutra*). Mírně zvlněná, členitá a ekologicky vyvážená krajina parku je doplněna řadou zajímavých technických děl, ke kterým patří především malé vodní mlýny a jezy. U Újezdského mlýna pod Litovany se zachovalo několik štol po těžbě magnetitu a u Valova mlýna pod Rešicemi se dochoval důl na železnou rudu z 19. století. K zajímavostem okolí patří např. archeologická lokalita Mstěnice u Rouchovan (raně středověké sídliště a zaniklá středověká vesnice), zámek s parkem a zvonice v Tavíkovicích, nebo zámek s parkem a archeologickou lokalitou v Tulešicích.

Územní systém ekologické stability

Nadregionální biocentra

- Mohelno

Regionální biocentra

- Čikovská doubrava, Náměštská obora, Kaňon Oslavy, Stráně n.Jihl., Ketkovice, Dřínová hora, Kramolínské bučiny, Slavětice, Údolí Rouchovanky, Kadečka, Pulkov, Přešovice, Vilímkův mlýn

Nadregionální biokoridory

- tento prvek ÚSES prochází středem oblasti zhruba od severozápadu k jihovýchodu

4.20.7 Kulturní a historická charakteristika oblasti

4.20.7.1 Historický vývoj území v širších souvislostech

V regionu existovalo osídlení již v pravěku, což dosvědčují nálezy předmětů z paleolitu, neolitu, eneolitu a doby bronzové. Vyskytovaly se především v okolí řek Oslavy a Jihlavy. Počátky systematického osídlování však spadají až do počátku 12. století. V roce 1101 založila moravská úřední knížata klášter v Třebíči, kterému věnovala řadu osad. V darovacích listinách byly zmíněny například Brod (později Vladislav), Hartvíkovice, Popovice (později Popůvky), Studenec, Kozlany. Do tohoto seznamu patřily také Dalešice, kde už ve 12. století stál kostel a ve 13. století zde byl vybudován klášter řádu kajícnic sv. Máří Magdalény. Při obchodní stezce spojující Brno s Jihlavou byla u řeky Oslavy ve 12. století založena Náměšť. První zmínka ní o pochází z roku 1234, kdy zde stál hrad, patřící rodu Meziříčských z Lomnice. Jak naznačuje název, bylo založení Hrotovic spojeno s rodem Hrutoviců; jméno zakladatele rodu se v dokumentech objevilo začátkem 13. století, kdy už osada pravděpodobně existovala. V roce 1330 zde stála tvrz, kostel, hřbitov a fara. V první půli 13. století už existovala také zeměpanská sídla Mohelno a Rouchovany; v Mohelně sídlil královský purkrabí a župní úřady (1237-1349). Ve 12. století vznikl také (Moravský) Krumlov, kde byl v první půli 13. století zbudován hrad.

V roce 1304 byl region těžce postižen tažením rakouských a uherských vojsk proti Václavu II.; hordy Kumánů vypálily a vyplenily Náměšť, Popovice (zcela zničená vesnice byla nově zřízena pod jménem Popůvky), Brod (koncem 14. století v místě zcela zničeného sídla opět stála rybářská osada), Sedlec a řadu dalších sídel. Mnoho osad tehdy zaniklo. To byl možná jeden z podnětů pro vznik celé řady hradů, umístěných většinou v sousedství řeky - Čalovice, Rabštejn, Kokštejn (Kufštejn), Holoubek, Kozlov, Lamberk, Sedlec, Kraví Hora, Levnov (Ketkovský hrad), Templštejn (templářský hrad, řádová komenda byla v nedalekých Jamolicích). Ve zbytku 14. století probíhal rozvoj jednotlivých sídel a konsolidovala se jednotlivá panství. Na městečko byly povýšeny Rouchovany. Na konci 14. století získaly navíc právo várečné a vaření piva se stalo významným zdrojem příjmů. Jako zajímavost lze uvést dančí zvěř, kterou majitelé náměštského panství přivezli koncem 14. století (městečko Mohelno má ve znaku daňka od roku 1417). Mezi Náměští, Mohelnem a Kralicemi byla pro ně vytvořena obora, která přetrvala do současnosti.

Období husitských válek v regionu předznamenaly boje mezi moravskými markrabími Joštem a Prokopem z lucemburského rodu (1385-1405). Velmi aktivně se jich účastnili Jan Sokol z Lamberka a Hynek z Kunštátu, zvaný Suchý Čert, (držel v té době hrad Rabštejn). Spolu s dalšími šlechtici podnikali pustošivé výpravy po Moravě, které měly velmi blízko k loupežení. Jan Sokol se dočasně zmocnil Náměšti. V roce 1408 ji dobyl zpět Lacek z Kravař, který byl po smrti markraběte Jošta moravským hejtmanem. Za vydatnou pomoc v této akci povýšil Bíteš a Meziříčí na města. Lacek z Kravař se jako velký příznivec Jana Husa stal jedním z iniciátorů panských dopisů na jeho obranu. Za husitských válek se páni z Kravař přiklonili na kališnickou stranu a následkem toho byla Náměšť několikrát vydrancována katolickými vojsky císaře Zikmunda a vévody Albrechta Rakouského. V roce

1430 byl husity vypálen klášter v Dalešicích. Za vlády Vladislava Jagellonského byl sice obnoven, ale už v roce 1556 byl zrušen (tehdy už byl opuštěný). Za husitských válek bylo vypleněno také Mohelno; zdejší tvrz byla zničena. Z této doby zřejmě pocházejí tzv. lochy - rozsáhlé rozvětvené sklepy pod řadou domů, které sloužily jako útočiště obyvatel v neklidných válečných dobách. V průběhu husitských válek byly některé hrady v regionu ovládnuty loupeživými tlupami. Na základě zemského sněmu moravských pánů, který se konal v Meziříčí (1440), byly tyto hrady dobyty zemskou hotovostí a zbořeny (Kokštejn, Kozlov, Holoubek, Lamberský hrad).

Klid zbraní nenastal ani za vlády Jiřího z Poděbrad, kdy náměšťské panství vlastnil významný moravský šlechtic (zemský hejtman) Ctibor Tovačovský z Cimburka. Roku 1468 do země vpadlo vojsko uherského krále Matyáše Korvína. Obléhána a obsazena byla Třebíč, kde zbyl zpustošený klášter a město srovnané se zemí. Po skončení válek zůstaly rozbořené některé hrady (Rabštejn, Kozlov a Sedlec - Nový hrad) a řada sídel zanikla (Mstěnice u Hrotovic).

V závěru 15. století začalo klidné období, které přetrvalo celé následující století a umožnilo rozvoj regionu. Rouchovany byly za vlády Matyáše Korvína povýšeny na městečko s vlastním znakem a právem dvou výročních trhů (1486). V 16. století se rozrostlo náměšťské panství, k němuž bylo připojeno Mohelno (1527) a lamberský statek (1560). Panství se vrátilo do rukou pánů z Lomnice, za jejichž vlády se Náměšť stala jedním z center Jednoty bratrské. V roce 1563 připadla Náměšť jinému významnému moravskému rodu, pánům ze Žerotína. Za nich byl původní hrad přestavěn na honosný arkádový renesanční zámek (1565-1578), který se zachoval v téměř nezměněné podobě dodnes. Díky Žerotínům byla v roce 1578 po císařově zákroku proti ivančické akademii přenesena bratrská tiskárna (založena 1562) z Ivančic do tvrze v Kralicích. Zde fungovala 42 let a bylo to její nejplodnější období; byla zde vytištěna také proslulá šestidílná Bible česká, později nazvaná kralická. V Hrotovicích byl koncem 16. století vybudován na místě původní tvrze renesanční zámek. V jeho sousedství se rozkládal panský dvůr s pivovarem. Valečský renesanční zámek byl postaven v roce 1534, v roce 1558 byl ve Valči zřízen pivovar. Osada Brod nedaleko Třebíče byla v roce 1548 povýšena na městečko, které přijalo jméno Vladislav na počest krále Vladislava Jagellonského. Začátkem 17. století byl postaven pivovar v Dalešicích; zdejší pivo bylo známé v širokém okolí.

Rozvoj regionu ukončilo vypuknutí třicetileté války. Již na přelomu let 1620 a 1621 vyplenily císařské oddíly tvrz v Kralicích. Bratrskou tiskárnu se podařilo včas přesunout na žerotínský náměšťský zámek, kde zůstala do vydání Obnoveného zřízení zemského (1628). Tehdy Karel starší z Žerotína prodal náměšťské panství a odešel do exilu. Postaral se o přestěhování bratrské tiskárny do polského Lešna a bratrské knihovny a archivu do Vratislavi. Za nového majitele (Jan Křtitel z Verdenberka) byla Náměšť povýšena na městečko a získala městský znak. Do osudů regionu významně zasáhly konfiskace po bitvě na Bílé Hoře. Hrotovické panství bylo zabaveno Jiřímu Zahrádeckému ze Zahrádek, který byl komořím krále Fridricha Falckého. Pánům z Lipé byly zabaveny Rouchovany a (Moravský) Krumlov. Na konci války byl kraj zpustošený a vylidněný a z válečných škod se vzpamatovával jen pomalu. Jeho tvář se měnila do barokní podoby. Jako příklad lze uvést Náměšť, kde byl v první polovině 18. století vystavěn kamenný most přes Oslavu, zdobený 20 barokními sochami, vybudován špitál a obnoven kostel sv. Jana Křtitele. Most se zachoval dodnes a patří k našim nejstarším zachovaným kamenným mostům u nás. V první třetině 18. století byl opraven a barokně přestavěn hrotovický zámek.

Negativní vliv měly války o rakouské dědictví na začátku vlády Marie Terezie. V roce 1742 protáhlo oblast pruské vojsko, docházelo k plenění. Města se musela vykupovat placením výpalného

(Rouchovany) nebo musela živit vojáky. Roku 1752 koupil náměšťské panství Bedřich Vilém Haugwitz, významný stoupenec osvícenského absolutismu a státník ve službách Marie Terezie. V roce 1759 vypukl v Náměšti ničivý požár, při němž vyhořela radnice a velká část města. Brzy po něm zde byl založen kapucínský klášter, který však zanedlouho zrušil Josef II. V jeho prostorách byla zřízena manufaktura na výrobu látek. Tato skutečnost výrazně ovlivnila rozvoj obce. Koncem 18. století zde žilo pár stovek lidí, v době největšího rozmachu výroby (1869) přesáhl počet obyvatel tři tisíce. V roce 1775 proběhla na náměšťském panství, podobně jako na řadě dalších míst v zemi, nevolnická vzpoura, vyvolaná neúrodou a hladomorem v předchozích letech. Ke zlepšení situace na venkově přispělo zrušení nevolnictví a pěstování brambor. Tereziánské a josefínské reformy přinesly i další změny. Podpořily rozvoj podnikání, objevily se první manufaktury, byly budovány mlýny, pily, zařízení na zpracování zemědělských produktů, změnil se způsob lesního hospodářství.

Regionu se nevyhnuly události napoleonských válek. Francouzští vojáci pobývali například v Kramolíně (1805 a 1809). Z této doby zřejmě pochází název Francouzský žleb, kde při bojovém střetnutí bylo mnoho Francouzů pobito. Roku 1821 vypukla v celé jihozápadní Moravě velká robotní vzpoura, která zasáhla i náměšťské panství. Významnou změnu přineslo zrušení roboty (1848) a správní reorganizace (1850). Pozitivně se to projevilo například v Hrotovicích, které se jako nepřiliš významné sídlo staly střediskem okresu; sídlil zde soud, berní úřad a finanční stráž. Nastartovalo to rozvoj, byla založena parní pila, kruhová cihelna, lihovary a zanedlouho byly Hrotovice povýšeny na městys s právem konat čtyři výroční trhy ročně (1881). Sídlem okresu se v roce 1850 stala také Náměšť a také pro ni to znamenalo rozkvět. Po prohrané bitvě u Hradce Králové (1866) protáhlo krajem rakouské i pruské vojsko a vojáci sem zavlekli cholera, která se v regionu v průběhu 19. století objevila několikrát. Přínosem bylo napojení regionu na železniční trať Brno-Jihlava v roce 1886; významnou zastávkou se stala Náměšť. V roce 1899 proběhly v Rouchovanech trojdenní protizidovské bouře, při kterých muselo zakročit četnictvo. Všichni židé se až na jednu rodinu se odtud vystěhovali.

V 19. století zaznamenalo rozsáhlé panství Haugwitzů největší rozkvět ve své historii, hospodářský a především kulturní. Náměšť se stala významným střediskem hudební kultury. V zámku byl zřízen velký hudební sál a v nedalekém jinošovském Schönwaldu byl vystavěn empírový letohrádek, sloužící jako scéna divadelních a hudebních produkcí. V zámku vyrostla také barokní knihovna se 16000 svazků, důstojná nástupkyně renesanční knihovny Žerotínů. Do vzhledu regionu se promítla řada staveb, které zde nechali Haugwitzové vystavět v 19. století. U městského hřbitova v Náměšti vyrostla empírová rodinná hrobka, dominantou stále udržované dančí obory se stal klasicistní zámeček Lusthaus, na vyhlídkové plošině nad řekou Oslavou byl zbudován kruhový pavilon nazvaný "Gloriet". Byla postavena také rozhledna Babylon nad Kramolínem, která sloužila pro potřeby geodetických měření i jako ozdoba parku náležejícího k loveckému zámečku Vlčí kopec. Konec 19. a začátek 20. století přinesl kulturní i společenské oživení v celém regionu. Poklidné období přerušila až 1. světová válka. V meziválečném období byla Náměšť povýšena na město (1923) a Hrotovice se staly poměrně známým letoviskem, kam ve třicátých letech dojíždělo stále více letních hostů.

2. světová válka přinesla změny ve složení obyvatelstva. Převážná většina židovského obyvatelstva, které zde žilo přinejmenším od 16. století (svědčí o tom židovský například hřbitov v Moravském Krumlově), skončila v nacistických koncentračních táborech a regionu se významně dotkl také poválečný odsun německého obyvatelstva; kupříkladu Náměšť byla po celé 19. století jednoznačně německá a situace se začala měnit až za první republiky. Po válce byl na základě Benešových dekretů konfiskován majetek Haugwitzů. Krátce po jejich odchodu projevil prezident Beneš zájem o

náměšťský zámek a nechal si jej upravit na své letní sídlo. Pobyl zde však pouze krátce v roce 1947. Později byl zámek částečně zpřístupněn veřejnosti a v roce 2001 byl zámecký areál prohlášen národní kulturní památkou.

Na začátku šedesátých let byla u nově vybudovaného letiště v Náměšti nad Oslavou zřízena vojenská základna. V sedmdesátých letech (1971-1978) bylo na řece Jihlavě vybudováno vodní dílo Dalešice (hlavní nádrž Dalešice a vyrovnávací nádrž Mohelno), které slouží pro přečerpávací vodní elektrárnu a především pro potřebu jaderné elektrárny v Dukovanech (dokončena 1988). Kromě využití pro energetiku se využívá k rybaření a v omezené míře též k rekreaci. Přehrada a jaderná elektrárna byly významným zásahem do vzhledu krajiny i do vývoje regionu. Příliv obyvatel ovlivnil široké okolí, zejména však Hrotovice, které byly roce 1994 povýšeny na město. Dalešický pivovar dočasně ukončil činnost v roce 1977. Exteriéru i interiéru využil režisér Jiří Menzel při natáčení úspěšného filmu Postřižiny dle literární předlohy Bohumila Hrabala. Po roce 2000 byla provedena jeho rozsáhlá rekonstrukce a dnes znovu funguje pivovarský provoz a navíc je zde Muzeum rakousko-uherského pivovarnictví, hostinec a ubytovací zařízení.

Venkova se v sedmdesátých letech 20. století dotkla intenzifikace zemědělské výroby, nicméně v regionu zůstala zachována rozsáhlá, civilizací málo dotčená území, většinou spojená s říčními toky, která se stala oblíbeným cílem výletů. Zmínit lze například údolí řeky Jihlavy pod Dalešickou nádrží (přírodní park Střední Pojihlaví vyhlášen 1988), údolí meandrujícího toku Rokytné (přírodní park Rokytná vyhlášen 1996), údolí Oslavy a Chvojnice nad soutokem obou řek či národní přírodní rezervaci Mohelenská hadcová step. Turistika a rekreace a s nimi spojené zázemí pro návštěvníky ovlivňují vzhled krajiny především v posledních letech.

4.20.7.2 Identifikace dochovaných znaků historické povahy (Historická charakteristika území)

Znaky historické charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Dochované obrazy sídel s typickými dominantami	XX	+	XX
2.	Dochované původní prostorové uspořádání sídel	XX	+	X
3.	Dochovaná historická jádra měst s četnými historickými objekty měšťanských domů, veřejných budov, veřejnými prostory, parky	X	+	XX
4.	Cestní síť vedená v původní historické stopě s doprovodnou zelení a travnatými příkopy, železniční tratě respektující reliéf	XX	+	X
5.	Dochované objekty sakrální architektury, typické dominanty kostelních věží umocňující obraz sídla	XX	+	X
6.	Přítomnost dochovaných bývalých panských sídel zámků, hradů, tvrzí, zřícenin hradů, klášterů	XX	+	XXX
7.	Dochované objekty lidové architektury	XX	+	X
8.	Dochované historické objekty mnoha zřícenin hradů a objektů zámků a hradů	XX	+	XX
9.	Dochované záměrně komponované prostory	XX	+	XXX

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spoluurčující	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.20.7.3 Typologie lidové architektury

Převládá typ domu Českomoravské vrchoviny. V okolí Moravského Krumlova se setkává s typem pomoravsko – panonského domu v místní dobové formě dyjsko- svrateckého domu. V severní části oblasti (okolí Náměště nad Oslavou) a na západě (okolí Třebíče) náleží stavby k místní dobové formě Dyjsko – oslavského domu. Obě formy se objevují téměř výhradně zděné, se slohovými ohlasy ve výzdobě štítu.

Komponované prostory a panská sídla, významné kulturní lokality a objekty v krajině

Kulturně a historicky významné lokality kulturní krajiny	
Městské památkové rezervace (MPR)	Městské památkové zóny (MPZ)
0	MPZ Náměšť nad Oslavou
Vesnické památkové rezervace (VPR)	Vesnické památkové zóny (VPZ)
0	0
Lokality s cennou architekturou	Lokality s cennou lidovou architekturou a dochovanou urbanistickou strukturou
Náměšť nad Oslavou, Hrotovice, Krhov, Dukovany, Dalešice, Valeč	Krhov, Babčice, Rouchovany, Slavětice, Kramolín, Vícenice, Třeбенice
Krajinné památkové zóny (KPZ), komponované krajinné prostory	Významné stavby v krajině
Záměrně komponovaný prostor zámku v Náměšti n. O., komponovaný lesní prostor loveckého zámečku na Vlčím kopci, zámecký park v Dukovanech, zámecký park v Krhově	Četné zříceniny hradů doprovázející údolí
Národní kulturní památky	Archeologické lokality
Zámek Náměšť nad Oslavou	0

4.20.7.4 Současný stav krajiny

Plochou krajinu rozřezanou hlubokými údolními řek tvoří především scelené geometricky upravené bloky orné s výraznou absencí zeleně, doprovázené typickými znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby jako je odvodnění, technické útvary drobných toků, potlačení přírodních prvků krajiny. Odlesněná krajina se vyznačuje výrazným zorněním. Základní strukturu krajiny tvoří zemědělské odlesněné plochy střídající se s paralelně uspořádanými širokými pásy lesů doprovázejících zaříznutá údolíček.

Lesy tvoří členité okraje a vytvářejí vymezující horizonty navazujících odlesněných prostorů. Díky lesům ohraničujícím prostory zemědělské krajiny dostává krajina střední až velké měřítko. Lesy obsazují především méně přístupné svažité polohy. Zemědělská krajina se vyznačuje především bloky

orné a místy i kulturních pastvin, jen místy zachovává základní osnovu bývalé plužiny sídla. Místy a zejména na okraji sídel jsou k vidění drobné ovocné sady.

Sídelní struktura je ustálená, není však viditelně střediskově uspořádána. O tom svědčí i na první pohled neuspořádaná síť komunikací podřízená navíc existenci hlubokých údolí. Viditelnými centry v oblasti jsou Náměšť nad Oslavou a níže pak za hranicí kraje Oslavany, Ivančice a Moravský Krumlov.

V oblasti převažují kompaktní vsi uspořádané převážně podél komunikací s návěsnými prostory jako návěsové silnicovky či ulicovky, místy lze nalézt smíšené mírně rozvolněné formace. Typické jsou zemědělské usedlosti uspořádané v různě zemědělské dvory. Sídla jsou často umístěna v závěrech mělkých údolí a podél drobných vodních toků. Krajinnou strukturu doplňují drobné ne však četné rybníky.

Pro území jsou typické četné zříceniny hradů na vyvýšeninách a ostruzích doprovázejících údolní prostory a četná dochovaná panská sídla mnohdy doplněná komponovanými prostory. Nejrozsáhlejší tvoří zámecký park s oborou a rozsáhlými krajinnými osami v okolí Náměšťského zámku. Mezi další lze uvést park v u dukovanského zámku, krhovského zámku, valečského zámku a dalšického zámku. Zajímavý prostor s alejí tvoří lovecký zámeček na Vlčím kopci. V kontrastu proti zemědělské krajině vypadající v některých obdobích jako agrární poušť jsou prostory obcí vyznačující se vzrostlou zelení, dochované

V krajině se velmi negativně uplatňuje jaderná elektrárna, četné linie nadzemního el. vedení, letiště u Náměšti nad Oslavou, a především necitlivě scelené zorněné bloky a typické znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby. Dalšími prvky snižujícími estetické hodnoty krajiny jsou četné agroindustriální areály na okraji mnoha sídel, lom u Náměšti.

4.20.7.5 Kulturní dominanty (pozitivní projev)

Myslibořice - obraz sídla v krajině typickými dominantami:

- zámek
- farní kostel sv. Lukáše

Zámek, barokní stavba z poč. 17. století výrazné dispozice s úpravami v 19. a 20. stol., trojkřídlová dvoupatrová budova půdorysně ve tvaru písmene U, využitá jako domov důchodců.

Zámecký park s ohradní zdí se čtyřmi branami a kamenným mostem přes umělý vodní kanál. Park z 2. pol. 18. stol. Původně pravidelně osově řešený na střed zámku, dnes kompozice porušena. Doklad neobvyklého parkového řešení a důležitá součást areálu vzhledem k využití.

Farní kostel sv. Lukáše, stavba s gotickým jádrem (základy z 13. století) a pozoruhodným barokním průčelím z dob barokní přestavby. Úpravy 1804 s 1892 – 4. Jednoduchá orientovaná stavba s třibokým závěrem kněžiště, obdélnou sakristií na severní straně kněžiště a čtyřbokou věží v průčelí. Kolem budovy býval kdysi hřbitov.

Krhov- obraz sídla v krajině typickými dominantami:

- tvrz
- kostel sv. Jakuba Staršího

Obec je v souvislosti s tvrzí prvně uváděna na konci 15. století. Původní tvrz dnes tvoří jádro barokního zámečku vybudovaného na konci 18. století (veřejnosti nepřístupný).

Ochranné pásmo zámku Krhov.

Významnou památkou v obci je raně gotický kostel sv. Jakuba Staršího ze 2. poloviny 13. století. Kostel byl barokně upraven v 17. století.

Náměšť nad Oslavou - obraz sídla v krajině typickými dominantami:

- zámek
- kostel sv. Jana Křtitele

Městská památková zóna, zámek (národní kulturní památka)+ krajinná památková zóna Náměšťsko.

Zámek v Náměšti nad Oslavou postavený na skalnatém masívu na levém břehu řeky Oslavy patří mezi významné doklady renesančního stavitelství na Moravě. Původní hrad ze 13. stol. byl moravskými pány ze Žerotína přebudován v letech

- barokní most 1565-1578 na honosné renesanční sídlo, které se zachovalo v téměř nezměněné podobě dodnes. Součástí areálu jsou budovy tzv. "Vlašského dvora" v předzámčí, anglický park a malá francouzská zahrada. V roce 2001 byl areál zámku prohlášen Národní kulturní památkou.
- Kostel sv. Jana Křtitele z roku 1639 a v jeho blízkosti pak barokní most přes řeku Oslavu postavený roku 1737. Most byl o sedm let později vyzdoben dvaceti sochami světců a archandělů, které převážně pocházejí z dílny sochaře Josefa Winterhaldera staršího.

Mstěnice

Ochranné pásmo zaniklé středověké osady Mstěnice v k.ú. Hrotovice .

4.20.7.6 Identifikované znaky kulturní povahy a jejich přítomnost v současné krajině území oblasti (Kulturní charakteristika území)

Znaky kulturní charakteristiky území		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Rozsáhlé půdní bloky, převážně zorněné, vyznačující se geometrizovanými okraji, nesoucí důsledky intenzifikace zemědělské výroby – meliorace, technické úpravy vodních toků	XXX	-	X
2.	Hospodářský charakter lesních porostů vyznačující se četnými průseky, pravidelnými okraji a převahou lignikultur	X	-	X
3.	Sídla venkovského typu převážně v původním prostorovém uspořádání zachovávající svůj typický charakter s dochovanými objekty lidové architektury	XX	+	X
4.	Necitlivě prostorově a architektonicky řešené dostavby sídel novostavbami z období socialismu	XX	-	X
5.	Průmyslové zóny, agroindustriální areály na okraji Náměšti n. O. a Hrotovic a ve volné krajině vyznačující se kontrastním měřítkem, objemem hmot a proporcemi	XX	-	X
6.	Stromořadí doprovázející komunikace a aleje	X	+	X
7.	Liniové objekty dálkového vedení (VVN, VN) s příhradovými stožáry, stožáry GSM a necitlivě ztvárněné a umístěné vysílače	XX	-	X
8.	Drobné rybníky a jejich soustavy a malé vodní nádrže s doprovodnou zelení a břehovou vegetací	X	+	X
9.	Výrazně se uplatňující jaderná elektrárna u Dukovan	X	-	X
10.	Ovocné sady a zahrady na okrajích sídel	XX	+	X
11.	Přítomnost drobné sakrální arch. (kříže, sochy, boží muka, kaple) a pomníků	XX	+	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.20.7.7 Indikátory zvýšené kulturní hodnoty krajiny zvyšující estetickou hodnotu krajinného rázu

K	Indikátory přítomnosti hodnot kulturní a historické charakteristiky	přítomnost indikátoru v řešeném území	
		ANO	NE
K.1	Přítomnost národní kulturní památky (NKP) vč. pam. ochranného pásma (POP)	X	
K.2	Přítomnost archeologické památkové rezervace (vč. navrhované a POP)		X
K.3	Přítomnost městské památkové rezervace (MPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.4	Přítomnost vesnické památkové rezervace (VPR)(vč. navrhované a POP)		X
K.5	Přítomnost městské památkové zóny (MPZ)(vč. navrhované a POP)	X	
K.6	Přítomnost vesnické památkové zóny (VPZ)(vč. navrhované a POP)		X
K.7	Přítomnost krajinné památkové zóny (KPZ)(vč. navrhované)		X
K.8	Přítomnost kulturní nemovité památky (vč. navrhované a POP)	X	
K.9	Přítomnost regionu lidové architektury	X	
K.10	Přítomnost archeologických lokalit	X	

4.20.8 Prostorové vztahy, měřítko krajiny a vztahy v krajině

Krajina představuje mírně zdvižený plochý zarovnaný povrch, ukloněný nepatrně k VJV. Nad tento povrch se zvedají plochá návrší. Monotónní krajinou se prořezávají výrazná skalnatá údolí řek vytékajících z centrálního prostoru kraje. Nejvýraznějšími jsou údolí Jihlavy a Oslavy, o něco méně údolí Rokytne a Chvojnice. Oblast přechází do Jihomoravského kraje.

Plochá krajina představuje výrazně otevřenou krajinnou scénu ohraničenou vymezujícími lesními porosty, které tvoří doprovod údolních prostorů. Území je vymezeno především pro svůj specifický obsah útvářejících složek a prvků krajiny. SZ strana je vymezena mírně se zvedajícími horizonty Moravskobudějovicka. Výraznou přírodní dominantu tvoří především zaříznutá údolí Jihlavy a Oslavy, na okraji oblasti Rokytne a Chvojnice a Mohelenská hadcová step.

Typické dominanty krajiny tvoří kostelní věže a četné dochované kulturní prostory záměrně komponovaných krajinných prostorů a panských sídel. Významnou negativně vnímanou dominantou celého území jsou chladící věže jaderné elektrárny u Dukovan. Za nejvýznamnější kulturní dominantu lze považovat především zámek a jeho okolní komponovaný krajinný prostor v Náměšti nad Oslavou.

Přístupné rozhledny:

	<p>Babylon u Náměšti nad Oslavou</p> <p>491 m n. m.</p> <p><u>ROZHLED:</u></p> <p>Výhled na krajinu Českomoravskou vrchovinu, Mohelno, Pavlovské vrchy, Dukovany</p>	<p><u>POLOHA:</u></p> <p>Rozhledna se nachází asi 20 kilometrů jihovýchodně od Třebíče na Zeleném kopci nedaleko Mohelna</p> <p><u>PŘÍSTUP:</u></p> <p>Sezónně přístupná.</p>
---	--	---

4.20.8.1 Identifikace znaků prostorové povahy, měřítka a vztahů v krajině

Znaky prostorové povahy		klasifikace znaků		
		dle významu	dle projevu	dle cennosti
1.	Výrazné paralelně uspořádané přírodní údolní osy krajiny	XXX	+	XX
2.	Nízké vymežující horizonty tvořené okolními lesními prosty	XXX	+	X
3.	Otevřená zemědělská krajina	XX	0/+	X
4.	Přírodní charakter údolních prostorů	XXX	+	XX
5.	Výrazně potlačený přírodní charakter odlesněných ploch	XX	-	X
6.	Nepřirozený kontrast malebnosti sídelních prostorů s okolní krajinou	XX	-	X
7.	Potlačené harmonické měřítko	XXX	-	X
8.	Výrazně narušené vztahy sídel a jejich krajinného rámce	XX	-	X

Legenda:	XXX zásadní	+ pozitivní	XXX jedinečný
	XX spouštěcí	- negativní	XX význačný
	X doplňující	0 neutrální	X běžný

4.20.8.2 Významné narušení krajinného rázu

- × Dominanta jaderné elektrárny
- × Četné linie nadzemního elektrického vedení VVN
- × Letiště u Náměšti nad Oslavou
- × Necitlivě scelené zorněné bloky a typické znaky intenzifikace zemědělské velkovýroby
- × Agroindustriální areály na okraji mnoha sídel
- × Lom u Náměšti

4.20.8.3 Citlivost území

Z pohledu výstavby

- × Narušení vyvýšených míst a hran údolí výrazně se uplatňující dominantou
- × Potlačení přírodního charakteru údolních prostorů
- × Nevhodné dostavby sídel vyznačujících se dochovanou urbanistickou strukturou
- × Nevhodně umístěné objekty potlačující uplatnění kulturních dominant a dochovaných prostorů vysoké historické a kulturní hodnoty

Z pohledu změny využití území

- × Odlesnění okrajů údolních prostorů, vytváření nepřirozených holin a průseků
- × Odlesnění komponovaného prostoru loveckého zámečku na Včím kopci
- × Narušení typických os komponovaných prostorů, zejména v okolí Náměšti n. O.

4.20.9 Opatření k ochraně pozitivních hodnot krajinného rázu, ochranné podmínky OKR

V oblasti krajinného rázu je třeba dbát na minimalizaci zásahů a zachování významu znaků krajinného rázu, které jsou zásadní nebo spoluurčující pro ráz krajiny a které jsou dle cennosti v rámci státu či regionu jedinečné nebo význačné. Jedná se o následující zásady ochrany krajinného rázu, z nichž některé jsou obecně použitelné pro ochranu přírody a krajiny a některé pro územně plánovací činnost:

- Zamezit výstavbě průmyslových center a hal i rodinné výstavbě potlačující historickou a estetickou hodnotu daného prostoru
- Zamezit výstavbě výškových staveb a větrných elektráren uplatňujících se na hranách údolích a vyvýšených místech v jejich těsném okolí a v prostorech, ze kterých se budou vizuálně v kontrastu vůči dominantám kostelních věží a v prostorech záměrně komponované krajiny
- Zajistit ochranu horizontů před výstavbou objektů přesahujících výšku lesa cca okolo 8 m
- Zajistit ochranu širšího krajinného rámce kulturních prostorů záměrně komponované krajiny
- Zamezit nevhodně výstavbě necitlivě vedeným komunikacím potlačujícím přírodní charakter údolních partií
- Zamezit dalším technickým úpravám vodních toků
- Zamezit vzniku nevhodně urbanizovaných prostorů na okrajích a nevhodným dostavbám uvnitř sídel venkovského charakteru vyznačujících se dochovanou původní urbanistickou strukturou

4.20.10 Seznam vymezených specifických míst krajinného rázu

V oblasti jsou vymezena následující specifická místa krajinného rázu:

- Údolí Oslavy – zahrnuje převážně zalesněný prostor údolí řeky Oslavy
- Údolí Jihlavy – zahrnuje převážně zalesněný prostor údolí řeky Jihlavy
- Náměštsko – území zahrnující komponované prostory okolo náměštského zámku

Ochranu míst je nutné zabezpečit na úrovni ÚP.

4.20.11 Přítomnost odlišujících se typických prostorů na úrovni míst krajinného rázu

Jako místa krajinného rázu lze vymezovat prostory s drobnými rybníky a ostatní prostory v okolí panských sídel.

4.21 Okrajové oblasti zasahující několika místy do kraje Vysočina

4.21.1 Oblast krajinného rázu Čáslavsko (CZ0610-OB021)

Okrajově zasahuje do kraje Vysočina především v okolí Golčova Jeníkova. Vyznačuje se výrazně scelenými bloky orné, technickými úpravami vodních toků a potlačením přírodních hodnot v území.

Ochranné podmínky prostoru:

- Zamezit necitlivé výstavbě narušující dochované historické hodnoty území

4.21.2 Oblast krajinného rázu Rosicko (CZ0610-OB022)

Okrajově zasahuje na Vysočinu dvěma dobnými výběžky a představuje krajinu lesních enkláv s drobnými sídly.

Ochranné podmínky prostoru:

- Zamezit necitlivé výstavbě narušující dochované historické hodnoty území

Zamezit výstavbě výškových staveb a halových objektů, které mohou ovlivnit či potlačit dochované kulturní a přírodní hodnoty sousedních prostorů.